

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32

R M K I.
202

1) RMK T. 202.

1. péld. (Toljás.)

2) RMK T. 206.

3. péld. (Csönka.)

3) RMK I. 189.

(Csönka.)

szűz

Embernek

Embernek

Stephanus Baro

Valaki nem Szűz, az az Jézus
Christus. Legyen át fogott és elvetve.
Paulus

Jézus
Christus

A. 109.

Est Petrus
Barros de Silva
Pares

8328

Est petrus

Dono d'et librum
Stephani Luyss
et

oninchunka Lemm
Cantibus 2. 2. 2.

Pratt 26 Cap.

Akkoron mene Jesus is velok ar saluba, mek: Gethsema-
 nenak. hivattalik. es minda ar tannetromiaknak: is llic tok
 le itt adalig, mng. el megiok is amot jnatkorom.

Pratt 28 27 Cap.

Mikoron esto volna, el jrove egi gärdags embör
Arimathiahol, sinez neve Joseph vala, hi Jesusnak
fornetvonna vala. Az horrona mene Pilatuskor, es meg
kere Jesusnak tetet, es poronuriola pilatus hogi mag
adnak az in t. j. et, es az. Joseph mikor az J. j. t. j. et
le vötte volna. be takara art tirta grolisibon, es hel
hörtet art az in v. j. koporsoiabon, melliet hi gyllabot
vagatol vala hi, es nagi követ tenen az koporso zaiara
es el mene.

as of men

moragi ~~in~~ unum ~~ob~~ bullum, ab eo cum
unum bullum

Cambridge - Mass.

Actov. 2.

Mikoron pedig el iöt volna az ünkeft, mindmáian
igienlő akaratból egiut valának. Akkoron hirtelen
zuggas len meiből, vgi mint sebess en juo zelnek
zuggasa, meli be tölte az ege3 házat, ahol ölnék vala.
Es latának hajogatót melüeket, vgi mint teuzesséket.
Es mindömkre zalla. Be telenek pedig máian zent
leleffel, Es kezdenek mas melüeken zolm, a mint az
a lelek zolra vala ev velok. Valának pedig Jeru
salembe lakos sidok, Jsten seieu sevhak, mindön nemző
seghol, meli egyialat vagion. Mindön pedig ezel hirhödöt
volna, egibe giulea sokasag es el budyla, min el hogi ki ki
hallana, hogi mindönnek tulaidom melüen zolnának.
El amekoduán ez okart mindmáian, ezodallozának vala
monduán eggik az masiknak: Jme, nemde mint ezek,
a kis zolnak Galileiából valóke. Mikeppen halluk
mi ez okart eket zolm, ki ki mind az ev tulaidom melüen
melüben zolnak. Partusok, Medusok es Elamitak,
es kis Mesopotamiában lakunk. Judeában es Cappadociában
Pontusban es Asiában: Prigabán es Pamphiliában:
Egiptusban es Libiában a vezében, meli Cirone melüen
vagian, es Romabeli ievemomók. Sidok es Proscitrusok,
Cretabeliek, es Arabiabeliek, halluk, Hogi az mi mel:
neunkön bezzelik az Jstennel nagisagos ezelekedet.
El amekoduán pedig ezodallozának vala, monduán eggik
az masiknak: mi lezen ebből. Nemeliek pedig eziut
folván mondgiak vala: Ezek edes lovral vezegölög
meg.

Es Euangeliomnak felső vezey igi vannak meg.

Actov. 1.

Akkoron meg terének Jerusalemben az tamruamok, az
olaj faknak hegieröl, meli Jerusalemből közel vagion,
egi zombat napi iavo földm mezzé.

Es mikoron be mentek volna, feul mennek az vaczovale
házban, holot laknak vala, Peter, Jacob es Andras,
Philep es Tamas, Bertalan es Mathe, Jacob Al-
pheusnak fia, Es Zelotes Simon, Es Judas
Jacobnak Attia fia.

Mind ezek eggik valának igienlő akaratból, meg
maraduán az imadagban, es kőmörgebben, fele-
seggel egietömben, Es Mariaual, Jesus anniaual,
Es az ev Attia fiaual. Es

Ezekben a napokban feul aluán Peter a tamruamok
közöt, monda: (Wala pedig vgian ottan a sokasag,
nek zerent, vgi mint az 3a3 fu3) Attiam fia fer-
fiak: Be kellöt az ivasnak tellesödmi, meli ezelör
meg mondatot az zent lelektöl David zain alul,
az Judas seieu, ki eleutök iavoia volt azoknak, kik
Jesust meg fogták.

Mert közimben zamlaltatik vala, es veze vala e zolgalat
ban.

ban.

És okart kevese magának mező földet a gonoszagnak
furalmabol, seül akasztuan magát meg hasada, és
mindön belj ki omia.

És tutara len mindönöknek kik jerusalemben laknak
vala, vgi annira, hogi az a mező az ev tulajdon.
melvevön Acoldamanak hiuata/sek, Az az,
vernek mezőienek.

Mert ivuan vagion az Psalmusoknak kőmiveben:
Az ev lako helie puzta legiön. És ne legiön, ki
benne lakozzek: És az ev Pispekszeget mas ve-
gie.

Seufseg annakokart ez fersiak közzöl, kik veleunk
aggiöt voltak, mind az időben, Mellion az 2v
Jesus köztönk tiziben el iart, el kezduen Janos-
nak kevesetsegetöl fogua, mind addig az napig,
mellion tölönk föl uitetöt, hogi agi legiön mi
veleunk, az ev fel tamadasanak bizom/aga.

Annak okart ketent allatanak elev, Josephet,
ki Barsabanak mondatik, kinek vezetek neue igaz,
És Matthias: És imadkozuan mondanak: Te
vram, ki mindönöknek zimeket tudod. etc.

mutasi meg melliket valasztottad e kettő közzöl, hogi
veze legiön e tiziben es Apostol/agban, melireul el
teneledet az Judas, hogi az ev helieve menmön.

Meg vezet azért az ev nyolcat, És az nyil esek
Matthiasra, ki igienlő akaratbol zamlaltatek az
Apostolok keziben.

laid immar oda be, a zent
leleket zavmazasavol, es el
vocziatavol.

Episto. Rom. XII. Cap.

Intlek ez okart titoket ottomfaj, az Imek kőmöröletösi/ziart,
hogi aghiatok az ti testötököt aldozatul, meli eleven, zent es Imek
kellemetös legiön, meli okos Im tizötöl legiön. És ne zabiatok es
velaghor magatokat: De valtortasotok magi magatokat, az ti
elmatoknel magi vjulasa által, hogi magi ötélhesitöt, mellie
legiön Imel okorattia, meli io, kellemetös es tolele-tös.

Mert en mondom az Imról emmekim ordatot kezjölöm
által, mindönöknel kik ti köztötöt vommak, hogi senki m
felöl nagyobb ne vellion, mint illik velm; De mertellett
velelögjel, kik mind az zarent, à memere az Im ortog
az hitnel mereteket.

Es. 53.

A. 109

Bizomara ev vifele az mý betegsegeinket,
es vea vee az mý faidalminkat: Mý ke-
dig vgi tartink vala eptet, mint meg bintet,
es istentul meg vettet, es meg kenzatatot.

De ev sebhiteret meg az mý hamissagunket,
es ev romant meg az mý beynemkert:

Az bintet es ev vaita vagion; hogi mi nekenk
bekegeunk lenne: Es az ev sebey alral viga?
tunk mý meg.

Mý mindmáyan reuel-
getteunk mint az juhok. kiki mind az ev vava
neg? vala: De az vr mindmájunknak bintet
ev vea vetotte. Mikoron linterneiek
es kenzatneiek, nem mita meg az ev zaiat:
mint az Bavami, meli az mezar zekre vutik:
Es mint az juh, meli meg nemul az eutet
miver eleut, es meg nem mitia az ev zaiat.

5
Imo A 6 9 3. Szulei
ez vilag

Imo A 6 9 3. Die 11. Szulei
ambr. Szulei ez Vilag. Bors
nem fiam Szulei, es azon halnap
napjan a Szent Levelezzel meg leveleztem
Ene borsanathyanal, Hya valo Szulei
In fizes meg Bors valo be veltetese
Zony fazon, lelt eltepen In, amaga nap
vint el dicsoszer Anya fiam Szulei
partein, Giza fiam lelt eltepen
vare, edes Szulei Althyanal s Anya
m. d. mind Ezel, s tavul lelt Anya fiam
szulei Szulei Althyanal. Amen ugy

Legye

Siam

Születet Er világra Boros' Peter nevű
 fiam Die 15 Augusztus Boldog Afszony
 napján Pentekre virradókor

1704 Estendőben
 Cuncta bone sunt hic

Születet Er világra Boros katanévű
 Leányom Boldog Afszony havának
 23 dik napján

Születet Er világra Boros katanévű Leányom
 1696 Estendőben Die 23 dik Januari

Az fent leírású Rhytal az Istennel frigyesen
 Beveteték szűzön azon hónap 30 dik napján
 Lett az Isten neveltyen hely az ő felhőiben az
 ő fent neveltye Deciofere magastalaján
 Attyanak Annának öröme körel es tervely
 avó Attyafinának polgáratlyára Es so maga
 helyben az ézen hitben vallas álm
 Azon fent ézen hónap 20 sa napján Gúléknek

AZ KEREZTIENI GAZ HITNEK RESZEIRŐL VALO

TANITAS KERDESEKKEL ES FELELETEKKEL,
 ELLENVETESEKKEL ES AZOKNAK MEG FEITE
 siuel, az hiueknek eppületekre irattatot es mostan
 vyonnan meg öregbítettet:

FELEGHAZI THAMAS DEBRECZE
 ni Prædicator által.

EZ MELLE ADATTATTOT
 rövid Catechismus.

DEBRECZEN BE
 Niomtattat Rodolphus Hoffhalter által Anno D.
 M, D, LXXXIII.

Ref. 1. 1.
 R. 50.

Oratio.

Ur Iesus Christus, attia mindönható ve Immel zent fu-
 ki te, mikor embörseget zarent tironket erentes volna
 el maradal Jerusalemben, ar te zölaidtöl, es ar temp-
 lombon ar doörök köziben volol, roket halgatad es lör-
 töred: Megs ielöven mire kellene mi neknek fii keppe-
 goratot viselnünk: Korrunk tegotet, hogi adgiad mi
 nekunkis ar te zent lelödut, hogi mijs ar te polgadat
 követhesöl, ar mi menmij zunt attionkat mindönöt
 elöt felhesöl, böziothesöl: Szölöjneknekis ezal onniba
 engedjünk, merieben mi zent folyege akorattiat mag-
 nem bonttiok: Högj mijs te volol, mi vuntol es
 meg valtonkal edgiöt lehessünk, es mind örököl
 örökös elhesünk. Amen.

Oratio.

Ur mi menmij zerelemz zunt attionk, korrunk te-
 gotet, hogi minket ar te zunt lölösünk általa ugi vereröti
 es hordoz, hogi az mi bönneinkötöl ne felökörönnök, batorjagöl-
 sa ne legjünk, hanem zönethm poenitentiaban ellirünk, napra
 napra iobba legjünk, es te velöl ezal vigartaltassunk, hogi ar te
 szent fiadert ar Christus Jzusert nekünk meg legülmezz, bön-
 neinket meg böziotes, es jööziter Amen.

OLZK. lolt.
 Régi R. Nyt.
 Sz. 287/50/1838

Tziztelendö Vraimnak az Deb-
 REC ZENI TANACZBELI EM
 bereknek es az egez kereztieni giülekezetnek, az Chri-
 stusban meg benteltetet biueknek, az Istentöl az mi
 Atianktul es az Vr Iesus Christustul kegielmet,
 bekeesseget es bölczeffegnek lelket kívának.

OLLEHET az ISTE Nigaz iteleti berint az mi
 nemzetünk az hitetlensegert es minden fele-
 bantalan bünökert, sok ostorival meg faniargat-
 ta es idegen ellenszegnek kegietlen fegiuere ala-
 vetette, mind az által az ű haragianak ideien attiai irgal-
 massagarolis meg emlekezet es a mit regé fölloz volt az Pro-
 pheták által az Poganoknak hiuatalliókrol, mostan el tellie-
 sitette es az Scythakbolis ünön maganak Aniasentegiha-
 zat giüit, mikeppen az ielen valo idő es az mi tudatlan nem-
 zetünknek peldaia meg ielenti, kit az ISTE N veghetetlen
 kegielmenek es io voltanak meg ielentesere, az igenek iga-
 zan valo hirdeteseböl iutatot az ű esmeretire es tulajdon iz-
 duósslegenek ertelmere, melinel ISTE N soha dragab aiande-
 kot embernek nem adhat. Mert az embernek allapattia igé-
 niomorodot ű magaban, ha az Istenről es az ű iduósslegenec-
 vtarol valamit nem ertend a f. irasbol, mel' ez el mult idő-
 ben ez vilagnak haladatlanfagaert, igen el temettetet, meg
 homaliosittatot es emberi talalmaniöckal meg egielettetet
 volt. el annira, hog' az emberek merő fötetsegben iartanak
 es rettenetes baluaniozasban eltenek. De az ISTE N czu-
 dalatos es titkos tanaczabol, az el mult időben ez vilagra
 kegielmes semeinel tekintet es az ű igeienek világossagat
 fok

fok helieken fel geriedet es minden kegyetleneknek igie-
kezeti ellen az Euangelionnak tudomaniat ki nilatkoztatta
es ennek fogonattiat atra az hiuekben es annira ki terietet
te ennek igaz ertelmet, hog' még az Apostolok ideietül fo-
gua az keresztieni igaz tudoman' ollian tista es vilagos erte-
lemmel nem hirdettetet, mint ez ielen valo időben es napo-
kent az I S T E N niluabban ki ielenti, az miről az bölczek
ez előtt nem eggiezhetenekis. Miert pedig, hogy az ördög
sem búnik hintegetni az konkolt az io buza köziben, ez vi-
lagnak haladatlanfagaert es az I S T E N draga sent igeienek
meg vtalasfart, fok fele teueligefek kestenek tamadni es az
Antichristus minden ereieuel ezen igiekezik, hog' az sötet
segnék orfagat eppithesse es az ű előbi dögleteles tudoma-
niat mostan vyfagnak neue alat arullia es az I E S V S N A C
neue alat Iesuitakat boczatot ki, es eckeppen az satan vila-
gossagnac angialanak tettetuen magat, hitegeti ez vilagot es
az iuhoknak ruhaiban öltözüen, farkas modra olalkodik.
De ennek vgian búkseg meg lenni, hog' az I S T E N fia meg
ielentessenek es meg valastassanak az bin mutatoktol, söt
hog' az hitetlenekis az ű iutalmokat el vegiek, kik minék v-
tanna az igassagot nem vörtek, boczatotra ű reaioz az hi-
tetesnek ereiet, hog' hinnenek az hazugsagnak, a meliben
gioniórkóttanak, mint a b. Palis est meg iüendölte, hog' az
emberek az vtolfo időben el nem fenuedhetik az iduösseg-
es tudomant, hanem az igassagtul fülöket el fordittiak es te-
rülnek az heaban valo besedekre. Ha azert valaha az hi-
ueknek búkseg volt vigiazniok az teueligefek ellen, mosta
fokkal inkab kiuantatik hog' fel serkennienek es az Istene-
nek igeieben eppüllienek, hog' mind az ielen valo, smind az
köuerközendő vesedelmes keserteteket el tauostathassak.
Est azert enis meg gondoluan, búksegfnek es igen hafnos-
nak iteltem lenni, hog' az mi keresztieni hitünknek fű agai-
rol

8
rol az b. irasnak igaz ertelme es foliasa ferint az mi niomo-
rodot nemzetünknek eppületire röüdeden írnek az men-
nire Isten az ű giraianac mereteket niuitotta volna, es az me-
niből az en erőtlenségem engedne. Ez irasbol azert az
hiuek a meniere búkseg az iduösségre meg itilhetik io mod-
dal, mit kellien erteni az keresztieni hitnek fű agairol mellie-
ket egieb bölczekis magiaraztanak búkseggel, de en csak
azokat fettem öbue keues beseddel, az melliek hafnosok es
az bölczek irasnak summaiat foglaltam be, miert hog' azo-
kat nem mindenek ertherik meg, söt talaltatnak ol' oluasok
kik az fele derek irasbol az ű vekon' ertelmekert keues haf-
not vehetnek es az b. irasnak ertelmében sem eppülhetnek.
Ez feleket azert mind ranitokat smind halgatokat az menie-
re leheter Istennek aiandekabol akartam segiteni. Hat az
kik bölczebek es Istennek fok fele aiandekiual meg ekesitet-
nek ne banniak ast, es ne irigikedgienek hog' az erőtlene-
ket es az tudatlanokat is ezzel eppiteni es erőssiteni igieke-
zem, söt úkis az Istentől adatot girat ne reiczek el, hanem
az vrnak rendelese ferint azzal egieb keresztien attiafiakat
eppiczenek. Mert niluan vagion ez, hog' egieb nemzetek-
nek nielueken draga irasok vadnac, de az mi nemzetünk ez-
nekülis igen meg fogiatkozot volt es nem fok ideie, hog' ne
mel' tudos emberek az közönseges nepnec hafnara keste-
nec valami irasokat ki boczatani. De mind ezek nec felette
az derek tudomannac ertelme kiuantatic, melliet ha az em-
ber efeben vehet a b. irasnak oluasafaban es ranulasaban io
moddal forgathat. Ezzel azert a keresztien oluasó fűkeppen
a kinek gienge tudomania vagion arra kesitteric, hog' az de-
rek b. irasnac es a mellet az bölczek magiarazattianak ertel-
mereis künniebben iuthasson. Mert nemelliek még az ranit-
ok közzülis heaban faraftiak magokat mikor az magiara-
zok irasaban igen foglatatosok, de az derek irasnak ertel-

meről, az igeeknek ereieről és az tanításnak bizonyos czellá-
ról nem annira forgalmatosok, sőt az írásnak hatarat sokan
által hagiak és idegē dolgot forgatnak, auag' pedig ekese-
solafokat mutogattiak. De á io tanítoknac az Istē igeie mel-
let igen boroson kel iarni. Mikor azért az tanító ez fū dol-
goknac lép rēdel valo ertelmeuel fel ekessiteret, az írásnak
magiarazattiara io keűlettel iarulhat es á mi az ielen valo
helihez illik, az ū bōlcz írteti ferint ást veheti elő. De niha
ezis kiuantatic, hog' az időnek alkolmatossága ferint mint
az halgatoknac eppūletti mutattia, valami hános dologrol
bōuebbenis taniczō, hog' arról tōkelletesb ertelmet vehes-
senek az hiuek. Erreis azért valami io modot es segitseget
vehet mēg az gienge ertelmū Tanítóis, á ki mēg az írásban
nem fōlōtte giakorlotta magat, mert mikor ember az derek
dolgot erti, mel' ez írásban be foglaltatot, kűnnien talal igit
hozzaia á melliel ást bōuebben es nituabban meg magiaraz-
za. Ez mellett igen fűkseg, hog' minden rendbeli kereszti-
nek de fűkeppen az tanítok tudgiak az fū dolgoknac rōuid
es niluan valo definitioit, melliekben az eges tudomannak
rōuid ertelme eg' nehan' vilagos igeckel be foglaltatik. Ez
felek giakorta nehezek es homaliosok meeg az deak niel-
uenis, magyarul pedig nehezeb vgy ki mondani, hogy
az halgatok niluan erthellek es elmeiōkben tarthassak. Eze-
ketis azért az mint lehetet, rōuideden es vilagosan igiekes-
tem rendelni az sent íras ferint, hog' á kik ebbenis mēg nē
annira giakorlottak magokat, kűnniebben hozza ferhelle-
nek, mikor valami egy hános tanusagrol az írásnak rendi
ferint kezdenek tanítani. Touabba ez munkaban ástis
meg ielenttettem á hol helie volt, az mi vallafunk az f. íras
ferint miben kűlōmbōzzōn egieb teueligesektől, melliek ez
mostani vtolso időben igen el arattapak, es ez vilagot anni-
ra el boritottak, hog' az Euangeliomnak tista ertelme csak
keue

keues helieken tartatik meg es azokis az kik igazat taníta-
nanak kegietlenül űldōstetnek es sokan halaltis fenuednek
mellette. Mostanis az Romai Antichristus sok feiedelmo-
ket melleie vonuan, minden alnoksagauat kegietlensegeuel
es hatalmaual ezen igiekezik, hog' az Euangeliomnak hira-
detōit sok tartomaniokban meg haboricza es az előbbi ret-
tenetes setetsegre viffa tericze az embereket. Szűksegh
azert nekünk az f. lanos intese ferint, hog' az lelkeket meg
proballiuc ha Istentől vadnak. Hog' pedig ezeket meg va-
lasthassuk, az f. írásnak igaz ertelmet kel kōuertnūnc, mely
minekūnc vilagos fōuetnekūnc minden fōtetseg ellen. An-
nak okaert mi keresztiē tanítok, el nem tirkolliuk az mi i-
gaz vallafunkat, hanem az eges vilagnak eleiben tamaftiuk
nag' lelki batorfaggal, miért hog' nem emberektől gondol-
tatot fabulakat beűlōnk es nem vy hitet predikalunc, hanē
ol' tista es draga tudomant, mel' az elő I S T E N T Ő L farma-
zot, az regi Prophetaktul, az Auiafentegihaznak fū meste-
retől az Christustul es az Apostoloktul hirdetettōt es est
semmi emberi talalmanióckal meg nem egielettük, sem ide-
gen magiarazatockal meg nem homaliosittiuk. Enis azért
az mennire I S T E N az ū aiandekanak merteket attá ez i-
gaz es iduōsseges tudomant elő befeddelis az hiueknek hira-
dettem es ezzel nem elege duen irasommalis meg erőstōt-
tem, hog' egieb helien leuō keresztiēnekis ertenek az mi ta-
nitasunkat es abbol valami eppūletōtis vennenek es fűkep-
pen az keresztiē tanítok internenek, hog' nagiob forgalma-
rossaggal es hiűseggel az Vrnak hazaban forgodnanac, ep-
ituen az keresztiēneket az igaz hitben, az sent életben es az
bekefeggel valo fenuedesben. Ezeknec pedig magiarazat-
tiaban en nem kerestem, sem ekese valo solast, sem valami
heaban valo diczekedest, hanem csak az Isten tistesseget es
az hiueknek eppūletit, ezokaert mindenūt csak az derek
sent írasbol hoztam bizonsagot es noha az regi Doctorok

nak, Görögöknek es Deakoknak, vg' mint Istennek aiandek
kinak írásokat meg böczülöm az ű rendekben, az meniere
az írásnak értelmere igazgatnak, mind az által meg elégöt
tem az Prophetaknac es az Apostoloknak tanításokkal es a
mit ezeknek niluan valo írásokból meg erőssithetté, az Do
ctoroknak bizonyágiul nem akartam támogatni, hogy az
munka igen ki ne teriedne es az olvasokatis soc befédde
meg ne keslelnem, hanem vg' mint egienes vton az fent írás
nak bizonyági által az igaz értelemre vezzerlenem. Mert az
egieb doctoroc magiarazattianak hitelere nem vagiunc kö
telesek, hanem csak az meniere az írásnak értelmere igaz
gatnak es mihelt attul el tauoznak ottan meg vetendők.

Annak felette, miért hog' fok nehez kérdéseket fejtöttem
meg, melliekről az bölczeknek is különbözö értelmek va
gion, tudom hogy az magyarazatis nem mindeneknek egy
arant teczik es mikeppen hogy az CHRISTVS az ű el
lenkező értelmek ferint nemelliek ionak mondotnak, ne
melliek gonosznak: így enis hiszem, hogy nem mindenek egy
arant keduellik: De mind az által io lelki esmerettel mon
dom, hogy az meniere lehet az fent írásnak értelmétől el
nem akartam tauozni es ezokaert a hol nehez heliek vol
tanak, eleit es vtolliat es annak czelliat megh gondoluan,
vgy igiekestem magyarazni az mint illendőbnek iteltem.
Az írás magyarazó Doctoroknak értelmeket is elő keresté
es örömet követtem, de mind azoknak felette az igheknek
foliasara es az tanításnak czelliara neztem. Ezokaert es
et nihol, hogy nemel' bölczeknek értelmétől valameniere
el tauostam. De en ez íteletet hagió a keresztien olvasoknak
értelmekre, miért hog' minden magiarazatnak az írásból o
kat es heliet attam. Nemis lehet pedig ez hog' a magiarazoc
mindenben eggiezzenek, főkeppen az homalios helieknek
értelmébē, De mind az által az tudomannak derek fundamē

tom

70
tomban eggiet kel ertenünk. Intek pedig minden rendbeli
kerestieneket, hog' ez írást io ítelettel olvaslak, meliben kö
vessek nem az fokast, hanem az Istennek tista igeit, es ne
nezzenek az semelire, hanem az igazsagra, melliet nem okne
kül mondok: Mert sokan talaltatnak, kic csak az ű magok
bölczeleget czudalliak, es erre nezue egieb emberekben az
Istennek aiandekát meg vtalliak. De ennek felette az embe
reknek különbözö értelmek vagion, nemelliec irigisegből
ertetlen íteletet tesnek. Nemelliek magokban fel fualkod
uan mindent fidalmaznak értelemnekül, hog' egiebeknek
gialazattiokból ű magoknak valami diczőseget tulajdoni
czanak. Nemelliek pedig tudatlanfagból az igazsag ellen ru
godoznak es mihelt ez fele magiarazatot latnac, ottan meg
iednek túle. Az kik azért íteletet akarnak tenni, előbör io
indulattal es feretettel meg olvaslak, es ne csak bele tekin
czenek, hanem eleit es veget iol meg erczek, es a írás mel
le vessek es ha valamit meg nem erthetnek, ne veliek azt ha
mísnak lenni, hanem időt varianak, az írásban elmelkedgie
nek, es ez mellett Istennek köniörögiének, hog' adgia neki
ek az meg ielenesnek lelket az igazsagnak értelmere. It ar
rolis akarom emlekestetni az hiueket, hog' az keresztien
tudomannak nemel' agai ünnön közöttök eggieznek es ez
okaert a miről eg' helien rőuidebben emlekestem, vgian az
zont masut bőuebben meg magiaraztam, es mindenekben
ezen igiekestem, hog' heaban valo befédet ne faporítanak,
de mind az által, a mi az hasznos értelem volna, rőuideben
aszt meg ielentenem es keues igeuel be foglalnam az mit e
giebek ekiesen es bőuön irtanak. Az ellenuetesekben is talal
tatik valami nehessleg, miért hog' az bölczek azokrais nem
egiarant felelnek: Ezekben is a mi illendőb értelem volt, azt
követtem, a mennire az helinek es az írásnak foliasa enget
te, a hol valameniere el tauostam nemellieknek értelmétől,
annak

annak is a menniére lehetet az irasbol elegseges okat mutat
tam. Todom astis, hog' nemellieknek, a kik bolczek nec tar
tiak magokat, es a kic az nielueknek ertelmebe eppultenec,
az magiar nieluen valo magiarazat nem anira teczik, mint
az deakul valo ekesen folas, de immar meg ielenttettem, hog'
fukeppen az mi nemzerunknek hasnara nestem, kinek ez
elot az sotetsegnek Orsagaban idegen nyeluen folotta
nak es deakul mondottanak emberektul talaltatot miseket,
hog' haluan semmit ne ertenenek es az tudatlan kossagtul
az u alnoksagok meg ne esmertetnek. Tartozunk azert Is.
tenne haladassal, hog' immar a mi nieluunkon ertelme
bol minekunc, hog' az u hozzank valo io akarattiat, es idu
osszunknek vtat az igebol meg esmerhessuk. Ebben azert az
lelki magiarazatra kel nezni es ezokaert, hog' magiar niel
uen irattatot, nem fukseg meg vetni: Mert noha az igeke
az ki magiarul tud, kunniem meg ertheti mind az által eze
knek lelki es iras ferint valo ertelmeben talaltatik valami
nehesseg. Ha azert az egigiuieknek eppuletekre nem igiekes
tem volna, deak nieluen kunniebben hozza fertem volna e
zeknek magiarazattiahoz, de nem itelti fuksegesnek, miert
hog' az bolcz emberek ebben nag' hasonnal faradostanak.
Ha pedig az Isten arra valo alkolmatossagot, udot es egesse
get adna, abban is kes lennek munkalkodni, hog' egieb nem
zetekis az mi hitunknek vallasat ertenek es az Istet velunk
egietemben diczernek. Ezeknek vtanna mi keresztien tani
tok merunk azzal diczekedni az Vrban, hog' a Prophetak
nak es az Apostoloknak fundamentoman eppitunk, az Is
teñec igeiet tistan es igazan hirdettiuk es mindi ellikezo
hamis tudomaniokat rontunk, nem nezunk az embereknek
semeliekre es keduekre, sem az kulfo meltosagert es biroda
lomert, auag' ez vilagi vrasagert, Papat es az u talalmaniat
nem kouettiuk, sot mindeneket hatra vetunk es el tauosta
tunk

41
tunk, valakik az igaz tudomant emberi lelemenniel megh
homaliosittiak, es inkab akarunk az Christussal gyalazatot
senuedni, hog' nem mint az emoerektul boczuertetni az ha
mis tudoman' mellet, az mint sokakat latunk, hog' az Euan
gelionnak igaz vallasatul rettegnek az keresetre es az ha
borusagra nezue es az Esaunak peldaiaserint az kiczin ete
len amaz orocke valo aldaft el czerelik es akaruan ez vila
got meg nierni estis el vestik, es lelkeketis, karhozatra ko
telezik. De iob minekunk az Christusnak igaz tudomana
ia mellet it senuednunk egy sem pillantassig, hogy u vele eg
giut vralkodhassunk es orocke valo terhes diczoseget nier
hessunk.

Mind ezeket meg gondoluan ez koninek irasaban forgal
matos voltam, melliet megis oreabbittem, miert hogy az
Typographus immaran haromsor nyomtatta ki. Mikepe
pedig ez elot T I Z T E L E N D Ő T A N A C Z B E L I V R A I M
es egieb rendbeli keresztienek, az ti boczuertes neuetek alatt
bocztattam vala ki ez munkat, ig' mostanis az it valo keres
tieneknek aianlom es kerem az hiueket, hog' en tulem veg
iek io neuem, miert hog' enis io indulatbol az keresztienek
nec eppuletire irtam es ebbol nem kulfo hasnot, auag' embe
rek elot valo diczekedest kerestem, hanem az Istenec tistef
segere neztem es a keresztieneket igiekeztem meg erossiteni
az igaz tudomana, melliet az elotis soc bolcz tanitoc által
beusseggel ertettenec es ebbi ekediglen alhatatos meg ma
rattanak es semmi teuelgo tudomannac seuelet meg ne ind
ultanak es el nem tauostanak az eg' igaz fundamantomul az
Chrisban valo iduossagtul, mel' bizoniara az Isteñec draga
aiandeka, ki a hiueket naponkent az igaz tudomanban meg
erossiti, hog' az Satannak es az hamis tanitoknak semmi al
noksagok u nekiek ne arthassanak. Annak felette, mikepe
a s. Pal dicziri a Thessalonicabelieket, hog' u tuloc az Isteñec
igeie

igeie ki zöndült, es messie ki teriedet egiebeliekreis, főt
 hog' az ige ü nalog nem csak befedben, hanem f. leleknek e
 reiben es sok bizonios hitelben völt: ig' az Isten ez varos
 banis sokakban az ü f. igeienek fogonattiat atta, hog' eppül-
 nenek az hitben, es az kereftieni eletben. Ezokaeret no-
 ha az Isten sok niomorusag es inség ala vetette az fegeny
 Varost es ISTE N kiüül sohol ninczen oltalma, es emberek
 tül valo segitsege, mind az altal az ü kiczin seregeert es az
 niomorodot hiuekert czudalatoskeppen minden emberek-
 nek uelekedese es iteleti ellen meg tartotta es nem engette
 eckediglen, hog' az kiczin haio az haboknak miatta el bo-
 ritatnek. Ez vtanis valamig az Istennek igeie böczületes le-
 fen es az hiuec az ISTE N igeienek giümölczet teremtik,
 noha külfö faniargatasnekül nem hadgia az ü fiait, mind az
 altal az ü titkos tanacza ferint meg fabadittia es attiai göd-
 uifeleset soha meg nem vonfa. Ezeket meg tekintuen mel-
 tonak iteltem lenni, hog' az en munkamnak altala egiebeli-
 küül valo embereckelis meg böczültetnem ez it valo Ania-
 sentegihazat es vg' mint peldaul tamaftanam egiebek elei-
 ben. Intem azert az kereftieneket, hog' ez vtanis egiebe-
 knel hatrab ne maradgianak, hanem igiekezzenek elő men-
 ni es az fel töt iutalomra fietni, főt hog' naponkent eppüllie-
 nek az ISTE N igeienek hiüfeggel valo halgatasaban, tanu-
 lasaban, meg tartasaban, es az kereftieni kegies, iozan es i-
 gaz eletnek köueteseben, hog' a tób kiüül valo emberekis
 latuan az ü io czelekedeteket az ISTE N diczöitessek alta-
 lok az meg latogatasnak ideien. ISTE NNE Caldas legé
 az kereftienekkel mindenkoron.

Datum Debrecini 29. Augusti. Anno D. 1583.

FELEGHAZI Thamas az Debreczeni
 Aniasentegihaznak lelki
 PASZTORA.

CANDIDO LECTORI S.

ABES candide Lector breui hoc scripto præcipuus fidei articu-
 los optima Methodo explicatos, de quibus alij vel non ita compen-
 diose hæcenus disseruerunt, vel pauca admodum fragmenta, pas-
 sim nõ obseruata ordine, reliquerunt. Quo tu adiutus scripto (quod
 prolixam breuitatem appellare licet) non solum priuata tua stu-
 dia vtiliter promouere, sed etiam difficiles materias in aliquem horum articulo-
 rum incidentes, dexterius proponere atq; expedire poteris. Complexus est autem
 eos potissimum locos, Author, qui maxime tam docentibus quàm discantibus in
 Ecclesiâ fuerunt necessarij, quib; hoc tempore passim à multis agitantur & con-
 trouertuntur. Fuit verò Authori in his materijs publicandis propositum, non vt
 doctiores viros erudiret, qui ampliora Dei dona habent & adminiculis erudito-
 rum hominum ac scriptis non destituuntur, nec tali instructione se indigere pu-
 tant, sed vt simpliciores in Ecclesiâ tam ministros quàm etiam auditores non
 prosus literarum ignaros, nec à pietatis studio alienos, iuuaret ac promoueret.
 Laudandum ergo est pium Authoris officium, qui cum Dei beneficio operam su-
 am Ecclesiâ Debreciensî annos plus minus decem, piè & vtiliter mecum impen-
 disse, ac suas conciones sepe in hanc quæstionum ac responsionum formam insti-
 tuisset, sæpius à me rogatus est, vt eos quos publicè hoc ordine proponeret, locos,
 in eam institutionis suæ optimam formam redigeret, atq; breui compendio lucu-
 brationes suas in Ecclesiâ Dei vtilitatem promulgaret, vt non solum viuo sermo-
 ne pijs auditoribus prodesse velleret, sed etiam post fata, viles ac sanctos suos labo-
 res, Ecclesiâ vice testamenti relinqueret. Huic sano consilio vt non inuitus pa-
 reret author ipsi fui. Qui quamuis plurimorum hominum virulentas linguas et
 sinistra de suo hoc argumento, iudicia, non nihil formidaret, nihilominus tamen
 pietatis ac gloriæ Dei amore ac iuuande Ecclesiæ studio, se vinci passus est, vt
 non grauatim tandem inter plurimas tum animi molestias tum corporis varios
 ac difficiles morbos, suas hæc necessarias & pias operas protexeret & in vsum
 Ecclesiæ Dei publicaret. TV igitur optime lector, si quam ex his lucubratio-
 nibus cæperis vtilitatem, ipsi Deo authori charismatum age gratias, &
 scriptoris vitam ac salutem cum alijs salutaribus Ecclesiæ organis,
 tuis precibus commenda. BENE VALE.

G. F. G.

AZ TANITASNAC RENDI.

Az

1 Szent Irafrol	1	30 Christus menbe menese.	276
2 Istenrol	15	31 Istennek iobiarol	279
3 Attiarol	26	32 Hitrol	283
4 Fiurrol	27	33 Remensegröl	291
5 Szent Lelekröl	58	34 Szeretetröl	293
6 Sz. Leleknek elböczatafa.	64	35 Igazulasrol	297
7 Sz. leleknek bennunc lakat.	71	36 Aniafentegihazrol	311
8 Teremtéről	76	37 Vyonuan valo sületről	315
9 Angyalokról	78	38 Aniaf. egihaz. valo ki vet.	319
10 Emberről	85	39 Tanitokrol	323
11 Lelekröl	90	40 Törüenrol	334
12 Istennek abrazattiarol	109	41 Euangeliomrol	382
13 Szabad akarattrol	115	42 Sz. legiekröl	387
14 Valasztasrol	125	43 Körnülmetelkedesrol	390
15 Hiualrol	143	44 Husuerti baranrol	393
16 Iczelekedetröl	146	45 Keresztesgröl	396
17 Köniörgefröl	151	46 Vrnak Vaczoraiarol	405
18 Keresztieni szabadfagrol	194	47 Aniaf. egihaz. niomorul.	431
19 Lelki vitezkedesrol	198	48 Bútröl	441
20 Bünrol	201	49 Alamisnarol	447
21 Kemenitesrol	215	50 Keresztieni alazatosfag.	456
22 Antichristusrol	219	51 Hazasfagrol	460
23 Borrankozasrol	231	52 Tanitoknak hazasfagok.	467
24 Poenitentiarol	237	53 Feiedelemsegröl	472
25 Kegyelemrol	247	54 Halalrol	481
26 Valozagrol	250	55 Fel tamadasrol	513
27 Christus benuedeseröl	260	56 Iteletrol	522
28 Christus temetssegeröl	270	57 Örök eletröl	531
29 Christus fel tamadasa	272		

Az Istenrol valo tudomanban ezekis be foglaltatnak.

1 Istennek esmeretiröl	16
2 Christus Istensegeröl	28
3 Christus embersegeröl	40
4 Christus eg' semeliröl	43
5 Christus Papsagarol	48
6 Christus kiralisagarol	52
7 Christus Prophefasagarol	55

Az Köniörgelnek rendiben

ezeek talaltatnak.

1 Isten neuenek sentelese.	169
2 Isten orsfagarol	170
3 Isten akarattiarol	172
4 Szorgalmatosfagrol	179
5 Bünnek boczanattiarol	180
6 Boszu allasrol	185
7 Kefertetröl	187

Az tiz paranczolatnac magis
razattiaban ezek vadnac.

1 Istennek tisteletiröl	341
2 Holt senteknek imadasa.	346
3 Baluaniozoknak tarsasa.	348
4 Baluani imadasrol	342
5 Kepekröl	349
6 Esküesrol	354
7 Innep senteletröl	363
8 Napoknak valogatasarol	363
9 Szüleinknek tisteletiröl	367
10 Gilkossagrol	370
11 Paraznasagrol	372
12 Lopasrol	375
13 Vfurarol	376
14 Hazugsagrol	379
15 Kiuanfagrol	380

AZ APOSTOLI CREDONAC MA, giarazattia be foglaltatik illien rendel.

HIZEK, Folio 233. Eg' Istenben, 15. Mindenható Ariaban, 56. Mennek es földnek teremtoieben, 56. Es az Iesus Christusbā, 27. Az ű eg' fűlöt fiaban, 27. Mi vrunkban, 250. Ki fogontatek f. lektül, 44. Születek fűz Mariatul, 40. Szenuede Pontius Pilatusnak alatta, meg fűtettek, meg hala: 260. Es el remettetek, 270. Szal la Poklokra: 257. Harmad napon fel tamada az holtak közzül. 272. Mene menniegeben: 276. Vlaz Attia mindenható Istennek iobiar: 279. Onnet lefen el iűuendő itilni eleueneket es holtakat. 522. Hiűek f. Lelekben 53. Hiűek közönseges aniafentegikazat, Szeneteknek egiesseget, 311. Bünnek boczanattiat: 180. Az testnek fel tamadasat, 513. Es az örök eletet, 531. Amen.

lunc. 6. in fu
uicig.

Sapient. v. cap.

Állkor ott az igaz nagy bátorsággal azok elhmn, kik ró tet monom
gattak tal, es mmmkolt a ar ró tamitotit es minden orielet
letit megvetettek. Mikor ezek ert lattak, fölötté igón meg
rötmnk, es el ommekodnak az bóságagon, kit ingim m
veltenek volna, es volna nön körtök bomkodvorn, es leltj
fajjalomnak miatta ohaitnak. Ez az, az kit mi regönt
ezüff gíamont es zidalmáságnak példaul tartottunk.

Árri bolondok: az ró életet bolondágnak veltiök vala, es a
ró veget zidalmának: Ime mkeppen zomlaltatott ró az
m fiaj köriben, es emi mkeppen az ró öröksege az útoz
főöt vagion. Ez okaert el vetették volt az igaz utat, es
az igazságnak velagsága nem fenlöt mi nekönk, es az na
nekönk föl mmm tornadot, al es koros utokon iartunk,
es purta utokon budorunk, de az urnak utat m tuttok.

Mit harnalt mi nekönk az megafogság? mit az im-
mar mi nekönk az farságság? az farságság? Ezek
mind el multonak mint az arniek, es mint az lialtas: es
mint az hario meli az vizon által mugion, kinek sem utat
sem miomat nem talalliak. Ávagi mint az egben röpülő
mador, kinek senki miomat nem lathattia, mert az gümge
egyet meg zaggattia az ró zomniával, es utonna semmi el
memisnek ielt nem lattak. Ávagi mint az el löt mjt,
meli uton az megz rakadot egy homar öve mugion, hogi
ró el meneserel utat senki nem lathattia. Áronkeppm min
ki, minel utonna zidaltatott vagion löt: es az jomborf
nal semmi ielt mmm mutattol: de az gonoszságban emest
tronk meg.

(Így pomazoltok az hialtomok, az így m
-rel meg orfitalat pokolban)

AZ KEREZTIENI ^{Fol. 3.} IGAZ HITNEK RÉSZEI RÓL VALÓ TANITAS.

irattatott

FELEGHAZI THAMAS
ALTAL.

A SZENT IRASROL.

K. Miczoda az Szent IRAS.

F. Z Istennek meg irattatott igeie az Prophe ^{Ephes. 2.}
tak es Apostolok által az Aniafentegihaz ^{Rom. 15.}
nak eppületire es tanuságara. Szentnek ^{1. Cor. 11.}
mondattatik három okaert: Először ennek
eredetire, tudnia illik, az Istenre nezue, kinek befe
mkeppen az Dáuid tanit, ollian mint az hater meg őt ^{Psal. 19.}
tetet ezüst, kibén semmi fogiatkozás nē eshetik. Egie
tudomaniok az természetnec törüenieböl folnak, es az
embereknek sok fele velekedeseckel meg elegítettnek.
Ez penig az Istennek titkos tanaczabol barmazot böl
czeseg. Masodszor sentnek neuestetic az menniei tud
manra nezue, meliben sent dolgok foglaltatnac be, es e
zec nem csak az külső életre taroznak, hanem főkep
pen az Istennek tíftefsegere, es az ember iduőfsegének
meg nierefere igazgatnak. Harmadior sentnek hiuatta
tik az ereiere nezue. Mert ez által az ember Istennek
senteltetik, es ez világi hitetlenek közzül ki valafiatik
az sent életre es az diczőfsegre, mint az Christus kön ^{Ioan. 17.}

A

10.

niörög: Attiam fenteld meg őket igazságban. Az te be-
feded igazság. Ez igeuel pedig meg választatik az iras
az emberi bölcseségtől, melliet Philosophianak soktak
nevezni. Touabba azis meg ielentetik it az helien, kik
altal boczatotta ki az Isten ez vilagra az s. irast. Ezek
pedig az Prophetak es az Apostolok, kik mint s. Peter
tanit, nem embernek akarattiból, hanem az fent lelek-
nek inditafából follottanac, es ezokaert az tudomanbá
nem teuelieghetnek. Ezeknec azert tanitafokra, mint
eg' probaküre kel mindeneket vinni, honnet a s. Palis
vg' tanit, hog' fel eppittetunc az Prophetaknac es az A-
postoloknak fundamentoman. Vegezetre estis sükseg
erteni az Istennek mel' draga io tetemenie legien, hog'
az u akarattiat könyben iratta. Előfer, hog' az tudoman-
ban valtozas ne esnec, hanem az irasai, vg' mint botu
ferint be peczeteltetnec, es azon igeckel mind öröcke
meg tartatnek, es azon eg' tudoman' farmaznec az kö-
uetközendő nemzetsegekreis. Ezokaert az Istennek lel-
ke paranczollia a Prophetaknac sok helieken, hog' kön-
uet vegienek elő, es be iriak az latast. Masodfor hog' az
iras bizonsagot tenne az Istennek azon eg' allando aka-
rattiarol, igiretiről es az iduöfsegnec azon eg' vtarol es
moggiarol minden időben. Harmadfor, Hog' az iras bö-
tű ferint azon igaz ertelemmel egieb nieluekreis fordí-
tatnek, es az töb poganiokis, mint az Prophetak mon-
dottak, az Canaannak nieluen solnanac, az Istent eg' fi-
uel es eg' faial dicziruen minden helieken.

2. Pet. 1.

Ephes. 2.

Esa. 8.

1. Pet. 1.

Act. 15.

*K: Vagione az Istennek mas igeie az bent
iras kiüül?*

F. Az kik az emberi talalmaniokat allattyak ket-

fele ighet tulaidonitanac az Istennek, Irattat, es Irat-
lant. Az irotrol nem annira forgalmatosok, de az irat-
lant keresik, ezen pedig ertenek ol' tudomant, melliet
auag' az s. irasnak igaz ertelmének el forditafából czi-
naltanac, auag' az mellieket az Apostolok ideieből elő
besed által vg' mint kezről keze vettene. Ertük az i-
ratot igenelis böczülletesbnek tartiak, melliet ez veg-
re oltalmaznak, hog' ennek neue alat minden emberi ta-
lalmant az halgatokra köthessenek. De minket az Istē
lelke ki az iratot igeuel eggiüt iar vg' tanit, hog' az Is-
tennek sohul mas igeie ninczen, hanem az melliet be i-
ratot az Prophetakal es az Apostolockal, es valami sük-
seg volt az u esmeretire, tisteletere es a mi iduöfsegünk
re semmit hatra nem hagiott, es a Christusis azt mondot-
ta, hog' valamellieket hallot az Attiatul azokat meg ie-
lentette az tanituanioknak. Erre igazitot az Christus u
nen magais: Tudakozzatok en felölem az irasokból,
mert azok en felölem bizonsagot tesnec. Mig az haro
estendeig tanitot ez földön, mindenkor az Prophetak-
nak irasit magiarazta. Fel tamadasanac vtañais meg mō
dotta, hog' azoknak sükseg volt be telliesedni a melliek
u felöle meg irattattanac, Mosefnel, az Prophetaknal es
az Daudid dicziretiben. Az Abraham-is est erösitette
mikor így follot az gazdagnac: Vagyon Mosestek es
Prophetaiok halgatsak azokat. Az Esaiasnalis erre iga-
zit: Az törüenre es az bizonsag tetelre: Az ki ez fe-
rint nem solland nē lefen neki reggeli vilagofsaga. Söt
az Aniasenteg'haznac ez fū tulaidonfaga, hog' u csak
az Prophetac es apostoloc tudomanian eppitesec fel, es
csak az igaz Pastornak a Christusnac besedē erczē. Az
idegennek pedig besede vtan ne iariō, hat az iras kiüül
Isten-

Esa. 59.

Ioan. 5.

Luc. 24.

Luc. 16.

Esa. 8.

Eph. 2.

Ioan. 10.

Gal. 1.

Istennek mas igeiet nem kel esmerni es valami ezzel né eggiez es ebből nem vetetik igaz értelemmel meg vetendő es atkozot tudoman, mint az fent Pal est be pecseltelte monduan: Ha az Isten Angiala le faluan az egből mas Euāgeliomot hirdetne á kiüül az melliet mi né hirdettünk volna, atkozot legien. Touabba noha nem minden dolgok az melliek kiualikeppen az külfő io rendtartasra nezek bötü ferint az fent irasban talaltatnak, mind az által az melliek az derek tudomannial nem elenkeznék, sőt abból erős eredetek vagion, es ha el hagiathanak gonoz köuetköznec belölle, ezek az f. irastul nem rekesztetnek ki, de mind az által nem az iratlan ighe köziben famlaltatnak, hanem az Isten igeieből iünek ki illendő erősegeckel mint ez, hogy az hazafok hittel köttetnek őfue, az kicziniec meg kerezteltetnek, az afsoniallatok az vr vaczoraianak vetelere iarulnak es egieb hasonlatosok. Az mi azert ne az Isten tisteltire es embernek iduősegere sohul az Istennek töb igeie es meg ielentet akarattia ninczen az fent iras kiüül. Ha valami kelleter volna pedig ehez töb, niluan az fent Pal el nem titkolta volna, az ki vgyan azon ü tudomaniat fok leueleibē nag' giakorta elő famlalta es ašt mōdotta: Vgian azonokat irni en nem restellem, tinektek is pedig batorfagos.

Phil. 3.

K: *Az fent irasnak vagione nagiob meltofaga vagy az Ecclesianak?*

F. Az fent iras az hiueknel ol' böczülletes vg' mint Isten faiahol farmazot draga ige, hog' űk ennek többet híšnek hog' nem mint az egeš vilag itiletinek. Annak okaert az f. irasnak vg' mint tanito igenek, nagiob mel

tofa-

tőfaga vagion az hitelre hog' nem mint az aniafenteg' haznak, Előfő az Aniafentegihaz minden ekeseget va- ^{2. Timot. 3.} lamellieckel tettetes tudnia illik az tanitast, az intest, az vigasztalast, es ezekhez hasonlatosokat az f. irastul vefē, hat fűkseg hog' az ű meltofaga az iras vtan iarion. Ma sodfő, minden teremtet allatok, meg az Angialokis az ^{Gal. 1.} Isten igeie ala vettetenek, mint ez előt á f. Pal meg bizo- nittia, hat az irasnak nagiob meltofaga vagion hog' nem mint az Ecclesianak, Harmadfő, az Isten es az mi közbeniaronk á Christus mindenüt az irasra igazit, hog' abbol erczünk ű felőle, hat az irasnak nagiob meltofaga vagion. Negiedfő, az irason eppitettet fel az aniafenteg' haz, azzal giütetik es azzal tartatik, sőt ez által viselheti az Ecclesianac neuetis, es ha ettul el tauozik né lehet igaz Ecclesia. Szűkseg azert hogy az irasnak nagyob meltofaga legien az hitelre hogy nem mint az Ecclesianak. Ez igaz vallast az Antichrūs ferege el akaria fordítani es ašt vitattia, hog' az Ecclesianac nagiob beczületi legiē es enek inkab kelliē hiñi hog' né mint az f. irasnak. Első okot vefē á f. Pal mondasabol ki vg' tanit, hog' az Ecclesia az igasfagnac oflopa. Hat az Ecclesianac többet kel hinni hog' né mint az irasnak. De ez hafontalan ok ^{1. Timot. 3.} oskodas, mert á f. pal nem veti őfue az Ecclesianac, es az irasnak böczületit, hanē csak ašt ielenti, hog' az igasfagnac, auag' az iduőseges tudomannac őrizese az Ecclesianac, vg' mint Istēnec tarhazaban tetetet le, hog' ebbē vegiglen meg tartassek. Mikeppen azert hog' né köuetkőzik ez, hog' az aran' auag' á draga kü az ladabā rekesztet, hat az lada böczületesb: Igy amaz sem köuetkőzik, hog' az aniaf. egihaz böczületesb legiē, sőt inkab az irasnac fellieb valo meltofaga ielentetik meg ezzelis. Ma sodfő

Papa teuelges.

nem io okosfagos.

Pelda.

for eginihan' peldackal igiekeznek meg erőssíteni hog' az Ecclesia az iras ellenis fokot czelekedhetet, sőt meg az irasokbanis valogatast tet, es előbeni volt az vy Testamentumbeli irasoknal, az ceremoniakatis el rőthatta. Es az irasnak bőtűie ellen rendelhetette az kiczinieknek keresztseget, es egieb fele dolgokatis, mellieckel elnek az hiuek, noha az irasban nē talaltatnak. Ezekből azert ast hozzac ki hog' az Ecclesianac nagjób böczületi, vagiō, es többet kel hinni, hog' nē mint az irasnak. De ezis elegre lē okoskodas, mert ebenis az igaz ecclesia nē az ū itiletit, hanē az derek irasnak értelmet kőueti, es ehez sabia az egieb dolgokatis. Az mi nez az vy testamētumbeli irasra, annak az Ecclesia ū magaban nē ad meltofogot az hitelre, hanem csak iauallia es be vesi vg' mint Istenec tīstra igeiet, melliet az Prophetakis iūuendőleleckel meg erőssitettének. Ezis azert nē vy tudoman volt, hanē meg az első igiretkor adatarot, de niluabban es tekellatesben, az Christusban ielentettet meg. Az vtan hog' az Ecclesia az irasok közöt kölömbseget tőt, ebenis nem az ū akarattia vtan iart, hanē az derek irasnak foliasat kőuette, es meg ielentette, minemū irasokat kellien főkeppen kőuetni az iduőseges dolgoknak meg erőssiteseben, es a többit vg' mint homaliosbakat meg valasztot, hog' mind az által ezekis oluastatnanak, de az közönseges tanitasban, amaz fū es iduőseges irasok tartatnanak meg. Egieb dolgokbanis valamit az Ecclesia io moddal czelekedet, mindenkor az sent iras volt elő iaro főuetneke, es olliat igiekezet rendelni, mell' az irasnal nem ellenkeznek. De ebből az Antichrūs ū maganak hatalmat akar veni, hog' az Ecclesia meltofaga alat mindent sabad legien rendelni az mi az iras ellen esnekis. Nem kel azert semmi giulekezetnek es rendnek hinni az f. iras ellen.

Hasznosalan o-
kospórtas.

Jo evilem.

ever ideig
alo haralom.

K: *Mivel erőssitetik meg a f. irasnak bizonyos volta?*

F. Első es fū meltofogot vese az ferzō oktul. Mert a f. iras tulaidō az Istēul farmazot, es enekokaert fūkfegkep 2. Tim. 3. pen igaznak es bizonyosnak kel leni. Hinnunc kel azert 1. Pet. 1. a f. irasnak fūkeppē az Istenre nezue, kinek befede mindē teremtet allatnak, bōlczelegengl tekellatesb es allandob. Ezokaert a Prophetakis az ū tanitasoknac kezdetekbē es rendekbē ast emlegetik, hog' ū hozzaioe lōt az Vt. nak befede. Az Ecclesiatul pedig a f. iras csak añibol vese meltofogot, a meniből az igassagnak bizonyag teudie, fokot hasnal azert az f. irasnac bizonyos voltara az Prophetaknac, apostoloknac, es egieb hiueknec vallasteteloc, kik eg' siuel, es eg' faial azō eg' lelek által foluā az keresztienī tudomant meg erőssitōttek, sőt annac felette verōtassockal, es halalockal meg peczeteltek, honnet niluan meg ielētetik, hog' csak az keresztienī hit legien az iduősege felel valo igaz tudoman'. Masodik, mert világ kez 2. Tessa. 2. dettitul fogua csak ezē eg' tudoman hirdetett az ania 1. Cor. 2. f. egihazban, es añak felette fok czudateteleckel az Isten Act. 15. tūl meg erőssitettet. Harmadik, mer az Prophetac a melletteket az Istēnec lelke által iūuēdōltének, azok be telliettenek, mint az birodalmoc valtozasarol, az Chrūsnek el iūueteliről, es a poganioknac hiuatalliokrol. Negiedic, mert az ōrdōg fok kegietlenek által ez tudomant akar ta el oltani, de az Isten mind azok ellen meg tartotta. Annakokaert ezekből meg bizonyitatik hog' czac a f. iras legien az Istēnek ki ielentetet bōlczelege, mel' mint ket mint eg' egō főuetnek az iduősegre igazgat.

K: *Miczoda hasznai vannak a sent irasnak?*

A 4

F.

ut
T. Pro. 12. Cap.
Salomē fia
Somia
David Szabolcs
Vim tőle
Jakovann
mit fohias
Somia
Amianus
Abraham
fah.

1. Timot. 3.

Röm. 15.

2. Timot. 3.

F. Az s. Pal elő fámlallia ez ígekben: Minden íras az Istentől fármazot, háfnos az tanufagra, az meg giőzefre az iobbítáfra, az igazságban való oktatafra, hog' az Istének embere tökelletes legien, minden io czelekedetre ke fittetet. Masutis pedig eckeppen fol: Valamelliek meg írattattanak, az mi tanufagunkra írattattanak meg, hog' az bekésséggel való fenuedesnek es az írasoknak vigáfalása által remensegűnc legien. Ez ígekben őt kiualykeppen való háfnat íelenti meg. Első es fű háfna á s. írasnak az Tanufag, mel' fok dolgokat foglal be, miért hog' csak egiedül ez tanit amaz ytolfo es tökelletes íorol, melinek esmeretire az pogan bőlczek nem íuthattanak az termefetnek törüenieböl, ki legien az igaz Isten, mi keppen íelentette meg magat, mi keppen teremtetet es eset el az ember, es ki által tet ígíretet, es minemű titkos modgia legien az íduőzitesbē. Vifontag az emberis, minemű tístelettel tartozzek az Istennek, es minemű remensege legien íűuendő alíapattia felől, sohoñan meg nē tanulhattia, hanem csak az Istennec ígeieből. Innet meg teczik hog' az íduőfsegnek dolgában az egef világ minden bőlczefegeuel egietemben csak merő sötetseg, es az által soha Istennek es az ű íduőfsegének esmeretire nem íuthat. Hog' ha azert minden tudomant, az ő vegíre nezue kel bőlczűllení, semmi az s. írasnal bőlczűlletesb nē lehet, miért hog' egiebek ez külső mulando elernek fegírfegere nezue, az s. írasnak pedig tanufaga maradandó, es veghetetlen íoknak meg ferzefere igazgat, hoñnat az s. Palis diczirí az Thimotheusnal monduan: Gier mekfegedtűl foguan fent írasokat tanultal, mellíck tegedet bőlcze tehetnek az íduőfsegeben. Masodik az meg giőzes, mely nem egieb, mínt az Görög ígenek íedzeti

dzeti meg mutattia, hanem az igaznak tökelletes megíerősfítese az írasnak egyenes értelme ferint, mínt az háfnis tudomannak pedig megírontása, oly vilagos értelemmel, hog' est egiebekis efebken vehesek az kik Istent lelke által tesnek íületet, sőt meeg az ellenkezőknek fáioke is be duggattasok. Ezis pedig felette nagy háfna az fent írasnak. Mert ha íllien ronthe ercie nem volna, az őrdog az íduőfsegnek yrat bizontalanna tenne, de az I S T E N ígeie az mi artalmara uagion az ember íduőfsegének mind hatra veri, es giőzedelmet veuen minden teuelgefeken, az mi lelki eppűletre való neueli es erősfíti. Ezokaert kiuaníia az fent Palis *Tit. 1.* hog' az ki tanítasnak tístire valástatí, hatalmas legien az íntefre az eppítő tudomannak általa, az ellenmondoknak is meg giőzefere. Innet meghteczik hog' az meg giőzes nem az emberi talalmaníokból, auagy okoskodásokból veterik, hanem az Istennek tístra fent ígeieből, mely minden íületnek első proba kőue. Hat az egieb Doctórok magyarazattíának nem kel est tulaidonítaní, hog' azokban íllien E L E N C H V S auagy erős bizontas legyen, mínt az fent írasban. Mert ezeknek magíarazattíokat is az íras melle kel vetní, es ha azzal eggyeznek, vgy mínt Isten aíandokit meg kel bőlczűllení, ha pedig azzal ellenkezek, akar mely bőlczek es hatalmasok legyenek is hatra kel vetní. Mert csak egiedül az fent I R A s elegseges, az háfnínak meg győzefere es az igaznak erősfítesere, ha az embereknek íületec kűlömber mutatnáis, es íttis be tellíesedek az mí az íras mond: Minden ember házug csak az Isten igaz. *Röm. 3.* V gyan ezen íge níha feddest is íegyez, mely az fent írasnak

"tovább"

2. Tim. 4.

Ephes. 6.

Heb. 4.

nak eggik fű tőti, es ez fűksegkeppen kiuantatik az tanítás mellett, es annak vg' mint saua, mert az mint az Apostol mongia, az sent írásnak fű igiekezeti ez, hog' az Istennek embere tekelletes legien hog' az vetkeknek giakorlatul el tiltassek es az ionak követeseben foglaltos legien. Erről mongia masuttis: Fedgied es dorgalad ideiekor es ideiekiuul. De ez melle kiuantatik az tudoman' es az filigifeg, es ez kettőuel az feddesnek keserűsege vg' mint meg edessitetik, hog' ez az iobitasnak es az eppületnek kezdeti legien. Touabba vgyan ezen ígeuel az Apostol ki rekest minden befedben valo hankodast es versengest, es az írásnak mesterseggel valo tekergeteset, miért hog' az sent írás ű magaban igienes es egigiu ertelmet kiuan. Szűkseg azert hog' az sent írás embereknek minden itileteken es velekedeseken giözedelmes legien, es az ki Isten lelketul vezereltetik engedgye magat az sent írástul meg giözettetni, hog' ez ostan neki fegiuere lehessen minden lekti vitezkedeseben. Harmadik hasna az iobbitas, auag' az mint az Görög íge ielenti, az egienesites, mely az írafoknak sеп moddal valo őfue bekeltetese, hog' azok egymással ne lattasfanak ellenkezni, az mikeppen niha az emberek itiletinek vgy teczik, mint ha az írás nemel' helieken ű magaual ellenkeznek, de miért hog' az sent írásnak minden resei az Istentul sarmaztanak, es az ű igazgato lelkenek altala solottanak az Prophetak es az Apostolok, semmikeppen az írafok egymással nem ellenkezhetnek, csak hog' io ertelemmel egymastul meg valastassanak. Ebenis pedig az sent írás ad előnkben vtat, es eggyk nuabban valo írás, az masik homalios iget, meg magiaraz-

za.

ga. Ez melle pedig kiuantatik az ertelemnek es az valastafnak lelke, mely az sent írást mint egy főuetneket igazgattia, hog' az mellyek latatnak különbözni, azokat meg egyyesicze. It pedig fűkseg az írafoknak eleit, veget, czelliat, igyekezeti es minden alkolmatossagit meg gondolni, az igeknek iedzesitis meg valastani, az solafoknak modgyat es foliasat ertení, mind ezekből adattatik az derek írás ferint valo bizonyos ertelem, meliel azok, az mellick latatnanak ellenkezni sепen őfue bekeltetnek. De ez fele bekeltetesis annak az helynek igyekezetihez es az derek sent írásnak foliasahoz kelssabni. Mert az mel' ez kettőuel nem eggyez nem lehet igaz es allando bekeltetes. Azert az sent írásnak forgalmatos es hiűseges oluofasabol es tanulasabol adattatik ez, hog' az ember az ellenkező helieken künnien meg ne akadgion mely időuel es gyakorlással lefen.

Negyedik az igazsagban valo oktatas, mely eges életünknek rendelese az Istennek paranczolattia ferint. Mert az sent írás mint eg' tanító mester, astis meg ielenti mit kelli el tauostatnuc, es visontag astis meg mutattia mit kellien köuetnünk, hog' Istennek kedueben lehessünk. Erről mongya az sent Daudis: Az te iged az en labaim *Psalm. 118.*nak főuetneke. Ezokaert az s. írás közönsegeskeppen is tanit az külfő igazsagrol, es ezzel nem elegeduen, minden rendeknek tisteket es ekessegeket elő samlallia, mellick az keresztieni tudomannak vg' mint lathato bizonyfagi. Vegezetre az sent írás elegseges vigasztalast ad az embernek minden ez vilagi kesertetek, haborusagok es valtozasok ellé. Sőt az testi halal ellenis ez mutat oruofagot, es ez küñiebiti, es czendesiti meg az ember fiue nek minden keserűsegit, ez ad bizodalmat es remenseget

get, az ifjuendő szabadulas es öröm felől, ez kiűl pedig az embernek semmi vigasztalasa nem lehet, hanem meeg az miben öröm volna is czac merő keferűsegh, mert az vigasztalásnak feie az igiret, mely czak az igeben ielentetet meg. Erre neztek az attiak, ezzel gőztek megh az niomorufagokat, es ez által örömmel multak ki ez vilagbol nezuen az Christusban valo tőkelletes igiretre. Mind ezekből megh ielentetik, hogy valami az embernek tekelltes bodogfaga ez vilagon es az ifjuendő életben, mind az sent irasban adattatik előnkben, es ez okaert semmi ennel böczületesb tudoman nem lehet.

K. Micsoda az Prophetak irasának rövid summaia?

F. Az Prophetak az Isten törüeniének magiarazói, es kivalikeppen neg' dologra tanitanak. Először az Istenek igaz tistelelire intik az nepet, es e mellett az baluan' imadast feddik. Masodszor megh ielentik az Isten felő embernek mikeppen kellien életit rendelni, es mit kellien eltauoztatni. Harmadszor az Istennek igiretit es feniegeteset vetik az nepnek eleiben, es azt ielentik hog' az Isteni felelemnek iutalma vagion az ielen valo es az ifjuendő életben. Vifontag az engedetleneket Istennek sok fele ostorual rettentik. Negyedser, az Messiasban tő igiretekel vigasztalliak es batorittiak az hiueket, es azt hirdetik hog' az Istennek minden igireti, az bűnnek boczanatiarol, az megh igazulasrol, es az örök életnek megh adasáról az Christusban be telliesednek, mint az 1. Peter mongya: Erről minniaian az Prophetak bizonyfagot tesnek.

nek hog' az ű neueben vesnec bűnnek böczanattiat, valakik hiűnek ű benne.

K. Mire tanitanak az Apostolok?

F. Ezek immaran niluabban hirdetik az Christusban megh ielentetet kegielmet, es kivalikeppen az ű tanitasokat az igaz hitben es feretetben rekerik be, mint az 1. Gal. Pal mongia: Az Christusban czak az hit hafnal, mel' az Gal. 3. feretet által czelekefik. Az mi nez annac okaert az tudomanra, semmit az Apostolok nem külömbeznek az Prophetaktul, hanem az külömbseg czak ebben vagion hog' az mit azok homaliosban mondottanak, vg' mint kik az törüennek arnieki alat voltanak, ezec immar, minnek vtanna az igasfagnak napia megh ielent, vilagosban hirdetik minden nepk között, semel' valogatafnelkül. Első refe azert az Apostoloc tanitasanac a hit, mel' igé messie teried ki, es be foglallia az Isten esmeretit, tistele tit, az Christus semelioról es tistiről valo igaz ertelmet az iduősegek minden okait, modgiat es rendit. Vala mit ez első tablan Isten kiuan, az hitnek neueben be rekeretik. Masodik refe az feretet, mel' ki teried az masodik tablara, es ebből mint eg' kutfűből sok foliasok szarmaznak ki, meliek az külső iozan, igaz, sent életre, es minden renden valo semelieknek tistekre neznek.

K. Minemű moddal kel az irast magiarazni?

F. Először azt mongia az 1. Peter, hog' az iras magiarazat nem al az embernek az ű tulajdon akarattiban. Azert az irast az ű foliasaban kel boczutani, hog' az több irasockal mindenben eggiezen, a mint az hel kiuannia. Masodszor hog' a mint az Iste paranczollia, semmit az ű Dent. 4. 12. igeie

Apoc. 22.

Hier. 26.

1. Tim. 1.

igeihez ne tegiſſinc, es ſemmit abbol el ne uegiſſinc. Har madſor á ſ. Pal az Timotheuſnak az iras magiarazatbá io modot ad eleiben eſt monduát: Az igeeknek bizonios formaiat tarczad meg á mellieket en túllem hallottal az hitben es az ſeretetben. Itt á ſ. Pal kiuanſia, hog' azok az igeek tartalsanak az magiarazatnak es az tanitáſnak rendibé, á mellie az irasban bötü ſerint talaltatnak: Vi ſontag tiltia, hog' az heaban valo igeek nec vyfaga el ta uoſtaſsek, es valami bolond babakhoz illendö befedek kel az iras meg ne egieletſek. Ez ellen vetkezik az Pa pa ſerege, ki meg vſaluan az Euangeliumnac egigiſſi tudomaniat, agias emberektül talaltatot haſontalan es ho malios igeekkel az ſ. iráſt annira be keuerte, hog' ſoha ki nem tud belöle ſeſelni, es veget nem eri az ſok heaban volo kerdeſeknek. Vgian itten aſtis kiuanſia az ſ. Pal, hog' az tanitö az magiarazatban az iráſtul meſe ne ta uozzek, hanem az iráſnak ſoliasat es celliat köueſſe. A 2. Cor. 4. Corinthusbeliek közöt feddi á ſ. Pal azokat, kik az irá ſnac magiarazattiaban nem az lelki eppületet kerſic, ha nem ekelen valo tollaſokat mutogatſiac. Ezek ellen vg' tanit, hog' az Iſtennec orſaga nem az befedben vagion, hanem az eröben. Touabba á ſ. Pal aſtis meg mutattia, mellik legien az haſnos magiarazat, tudnia illik, á mely böl az emberek ez kettöben eppülnek, az hitben, es az ſeretetben. Mel' böczülletes legien penig az iráſnak ma giarazattia, á ſ. Pal meg ielenti, es egieb aiandekoknak ſelette magaſtallia: Mert ig' tanit, hog' az ki nielueken ſol, ſi maganak es az Iſtennec ſol: De á ki Propheſal, az az, io moddal es haſonnal magiarazza az iráſt, emberek nek ſol eppületekre, inteſekre es vigaſtalafokra. Ez ſele aiandek nem embertül ſarmazik, hanem Iſtentül adatta tik, mint maſut tanit illien igeekkel; Nemeluek ezen leſ

papa bolondjag.

ſek által adattatik Propheſia, mel' az iráſnac io ertelem mel valo magiarazattia es haſogataſa hog' ebböl az hi uek az lelki bölczeſſegben eppülheſſenek.

K: Szüksége az ſent iráſnak magiarazat tiara az Philoſophia?

F. Az Philoſophiat, mel' az termefetnek törüenieuel egiez, az iras nem karhoſtattia, ha az ſi hataraban meg marad, miert hog' az iráſnak igaz ertelmere nag' ſegit ſeg. De ha az éberek á Philoſophiat proba küue czinal liak, es á ſ. iráſt arra vonſak, es az emberi bölczeſſeggel meg egieletik, es az iráſnac tiſta kut ſeiet es ſoliasat né köuetik, bolondſagnac itiltetik az Iſten elöt, mint ſent Pal tanit: Senki titeket meg ne prädallió az Philoſophia Col. 2. által. Ez pedig az emberi bölczeſſeg, es hitegetö befed, mel' valami tetteres ſin alat, az iráſnak tiſta ertelmet meg homaliöſittia, es giakorta az hamis velekedeſekbē az embert meg eröſſiti. Mihelt azert az Philoſophia az Iſten igeienek artalmara vagion, ottan heaban valo cza lardſag leſen. Ez mellet az harom nielueknek az Sido nak, az Görögnek es az Deaknac ertelme az iráſnak ma giarazattiara igen ſüksleges, hog' az Tanitö, mind az i geknek tulaidonſagat, mind az ſoláſnac modgiat ercze es az ſerint egiebeketis eppiczen az tudomanban, mint az ſ. Pal kiuanſia, hog' az hiuek nielueken ſollianac. 1. Cor. 14.

AZ ISTENRÖL.

K: Hany ſele az Iſtennnek eſmereti?

F. Ket fele: Egik köszönséges, mel' az embernek elme-
 ieben az teremteskor oltatot. Mert az teremtetnek tör-
 uenie, ez vilagnac teremteséből, mint eg' tükörből meg-
 mutattia, hog' Isten legien, ki minden tífteletre melto.
 Ebből tanulta volt még a Platois miczoda legiē az Istē,
 mikor ig' bol: Az Isten öröcke valo elme, az ionak oka
 az teremtetben. Az Cicerois ertette est, mikor ig' tanit:
 Ninczen ol' kegyetlen es tudatlan nemzet, az kiben ez
 ertelem nem oltatot volna, hog' Isten legien. Erről mon-
 gia az s. Palis, hog' az poganiok meg ismertek az lathat-
 atlan Istent, azokból az melliek lattatnak. Mert a mint
 az Dauid tanit, az eghek hirdetik az Istennek diczöse-
 get. Ninczen ol' kiczin allat, kiben az Istennek nag' es-
 reie es bölcsefege nem ielentetnec, mint a s. Iob bizonit-
 tia: Kerlek hog' kerd meg az oktalán allatokat es meg-
 tanitnak tegedet, az eghi madarakat es meg mongiak te-
 neked. Auag' bol: az földnec es meg tanit tegedet, es az
 tengernek halai prædicalnak neked. Miert nem esmer-
 ned meg ezekben, hog' az Istennek keze czinalta űket?
 Ez ismeretnek hasna előfő ez, hog' meg ielentessek, az
 ember mi vegre teremtetet legien, tudnia illik, az Isten-
 nek esmeretire es tífteletire. Masodfő, ebből meg ielē-
 tetik az eset által mel' igen meg romlot legien az embe-
 ri teremtet, ki elmeieben annira meg veset, hog' az te-
 remtő hatra hagiuan, az teremtet allatokat Isten gya-
 nant tíftelei. Harmadfő ez ismeret által az emberek I-
 sten előt menthetetlenecke lesnec, miert hog' az megh-
 ismert Istent nem böczüllöttek, hanem az ű gondolat-
 tiokban meg bolonduluan, az Istennek diczöseget el-
 valtoštattak. Ez ismeret azért semmikeppen elegseges
 nem lehet az iduőfsegre.

Mi-

K. Miczoda az masodik es kiualtkeppen valo esmeret?

F. Az iduőfseges esmeret nem egieb, hanem az Isten-
 nek es az ű ki ielentettet akarattianak igaz ertelme az
 Christusban az igenek es az sent leleknek vilagositasa
 által, hog' ebből az hiueknek örök eletet legien. Erről
 mongia az Isten Ieremiafnal: Ne diczekedgiek a bölcz
 az ű bölcsefegeben, se az erős az ű erőfsegeben, se a gaz
 dag az ű gazdagfagaban, hanem a ki diczekedik ebben
 diczekedgiek, hog' tud es esmer engemet. Ez esmeretnek
 is pedig az iras rendit es neuekedeset veti es kiualtkep-
 pen három gradusban helihēsteti: Előfő regen az At-
 tiaknak vg' mint homaliban ielentette meg magat, hon-
 net az iras az Messiasban adattatott kegielmetis el reite-
 tet titoknak mongia, mely időuel az igireteknek gya-
 korlása által niiluabban ki ielentetet. Erről kel erteni a
 Mosefnelis imez mondašt: Meg ielentē az Abrahamnac
 Isaaknac es Iacobnak az mindēhato Istenbē, de az en I E-
 HOVAH neuemben ű tülök meg nem esmertetttem; Mel-
 liel ašt akaria ielenteni, hog' az ű maradkoknak niuab-
 ban es bőuebben ielentette meg az ű Istenfegenek diczö-
 seget es attiai conduifeleset, hog' nē mint az előt az At-
 tiaknak, kiktől mind az által esmertetet, a meniere ű ne-
 kiek fűkseges volt. Masodfő derekkeppen es leg niil-
 uabban mind ű magat, mind az emberekhez valo akarat-
 tiat az vv Testamentumban az Christus által ielentette
 ki, es az földnek minden nemzetire ki teriesett. Har-
 madfő az Istennek tőkellertes esmereti lesen az örök e-
 letben, mikor űtet nem homaliban, hanem finról finre az
 mint vagion meg lattiuak; Ackor telliesedic be dereckep-
 pen

Hier. 31.

pen, noha mostanis az vy Testamentumban resz ferint el kezdetet, az mit az Ieremias mond: Nem tanittia többé senki az ű attiafiat, es nem mongia est: Esmerd meg az Vrat. Mert kiczintul fogua nagyg engemet megh esmernek.

K: *Hany dologban vagion az Istennek esmereti?*

F. Kiualtkeppen ez kettőben: Elofor erteni ast, kiczoda legien az igaz Isten, tudnia illik, az mi Vrunk Iesus Christusnak Attia az ű Fiaual es sent lelkeuel egietemben, kinel tob termeket ferint valo Isten nem lehet. Ma sodfor erteni kel az ű ki ielentet akarattiat, es ezt mi vgre attia. Mert nemel' akarattia igassaga ferint vagyon, hogy ezzel erotlensegunket meg mutassa, nemel' irgalmassaga ferint, hog' ezzel az meg tero bunoseknek lelki oruossagot adgyon; honnet meg ielentetik, hogy az Istennek esmereti minden ionak es bodogsagnak kutfelie legien es hog' ennélkül az embernek minden elete fellette niomorodot es vesedelmes.

K. *Honnat vagion az Istennek esmereti?*

F. Ez esmeret az embereknek termefetekben nem fuletetik, hanem onnan feliul az vilagossagoknak Attiatul adattatik, ki az valastottaknak sotet elmeiekben oltia az ű igaz esmeretit es fiuketis meg lagyttia hogy ű neki engedhessenek, mint az sent Pal tanit, hog' az Ephesumbeliek annak elotte Istennelkül voltak, es az nema baluaniokat tistelte, az kinek mint tezet. A Galatiabeliekrolis ast mondgya, hog' folgaltanac azoknac az kik termeket ferint Istenek nem voltak. Szent Peter

Eph. 2.

Gal. 1.

teris ast ielenti, hogy az elot teueligettunk mint az Ius 1. Pet. 2. hok, de mostan meg terítettunk a mi lelkunknek pasio- Isa 55. rahoz es or alloiához. Est fukseg erteni annak okaert, hog' az ember unnon maganak semmit ne tulaidoniczo az Istennek igaz esmeretiben, hanem az diczoseget adgia Istennek, az kitul meg eleue esmertetet es űis immar visontag abbol esmeri az Istent.

K: *Ki által adattatik az Istennek esmereti?*

F. Soha az Istē senkitul nem ismertetik az iduossagre, hanem csak az Christus által, ki az Istennek kepe az ű diczosegenek fenie, es az ű allattianak ki meczet billie Heb. 1. ge, mint ű maga bizonittia: Senki nem esmeri az Attiat Ioan. 6. hanem csak az fiu, es a kinek az fiu meg akaria ielēteni, es senki nem mehet az Attiahoz, hanē csak az fiu által. Ezert mongia a Christus: A ki engemet lat az Attiat lat Ioan. 14. tia: Mert az Attia en bennē es en az Attiaban. Mert az Istēni bölczesegnek es esmeretnek mindē kinczei ű ben Col. 1. 2. ne reitettene el, es ű általa ielentetnek es farmaznak ki az hiuekre. Est igen fukseg erteni ennekokaert, hog' az hiueknek Istēni esmeretek es az poganioknak ertelmek meg valastassék: Mert noha az poganokis azzal diczednek fokban, hog' az eg' Istent, mennek es földnek teretoiat esmerik, mind az által attul mebbe estenek, miert hog' az Christust, az ki által az Isten esmereteni akar, nem valliak es nem vesik, sem penig az Istennek ki ielentetet akarattia felol nem bizoniosok, melliet az Isten az Euangeliuban ielentet meg a Christus által, ki az Istēnek bölczesege es az ű titkos kegielmenek tolmacza.

hazna az is-
meretnek.

maginavajia.

K. *Minemű szköz által adattatik az Istennek esmereti?*

F. Az Isten akar esmertetni az emberektől csak az ű igeiből, melliet az Prophetak es Apostolok által megh iratot, hog' nekünk vezerünk es vtunk legien az mi Istenünknek esmeretire, ki akarattiat is ebben ielentette meg es minemű tisteleret kiuañion ebben mutattia meg. *Ioan. 5.* Ezert paranczollia a Christus: Tudakozzatok az irasok bol, mert azok en felölem bizonyagot tesnek. Ebtis fűk seg erteni, hog' az ember az ű elmeienek gondolattiat ne hadgia fok fele voniatatni, a mint az poganiok teueliget tenek, fok Isteneknek valogatafaban, hanem azt az Istet esmerie es tistellie, az ki ű magat az igeben meg ielentet te. Vgian ezenből aianlattatik az igenek meltosaga is, mel' minket az Istenhez vissen, es az ű iauaiban rebesit. Ebből azis ielentetik hog' az ember az ű bolond elmeie nek okossagat meg tartostassa az Istennek esmeretiben es meg tagaduan az ű tulaidon bölczeleget, az Istennek itileti ala engedgie magat, hog' attul tanittaslek es igaz gattaslek az menniei dolgoknak esmeretire, miért hogy az emberi ebesseg az Istennek elötte bolondsag.

K: Kiknek adattatik az Istennek esmereti?

F. Az Isten csak az ű hazaban esmerterik igazan az iduössigre. Mert az Isteni esmeret melle hit is kiuantatik, hog' az ember ne csak ašt tudgia hog' Isten vagion, hanem igiretiben is bizzek, es ütet mint teremőiet igazan tistellie. Az iras azert fok helien ašt kialtia, hog' az poganiok, kik az Istennek Aniafentegihaza kiuul vannak az Istent nem ismerik. De még azokis, az kik az keresztien neu alat Istentelenül es Pogan modra elnek, módattatnak az Istent nem esmerni. Mint a sents Pal tanit: Hogy azok nielueckel valliak ašt, mint ha az Istent esmer-

Ti. 1.

mernek, de czelekedeteckel meg tagattak. Szent David is ašt enekli az hitetlenekről kik az Istenek semmi gőd uiselest nem tulaidonitanak: Monda az hitetlen az ű fi- *Psalm. 4. 1* ueben ninczen Isten.

K. Miczoda haszna vagion az Isten esmeretinek?

F. Első. Hog' minket tanczon az alazatoslagra es erőtlensegünknek esmeretire. Mert az ki ismeri az Istent es az ű akarattiat, künnien ebebe veheti, mel' tauol' legiē az igassagtul az romlot termetet ferint. Mert a mikeppē az ember femenek fenie az napnak vilagossaga miat meg homaliosodik: Igy csak az ember az ű ereiet vesse az Istennek akarattia melle, mindenestül fogua setetseg es halas lefen. Masodik vege ez, hog' az Isten vg' tistelliessek az hiuektul, a mint ű magat es akarattiat ki ielentette, es semmi idegen tisteleret ember az ű seietul ne tallion, miért hog' az ige kiuul sem esmertetni sem tistelletni nem akar. Ez pedig be foglallia mind az hala adašt mind az Isteni feelmet. Harmadik vege az hiueknek diczősege. Mert a mint Christus tanit az s. Ianosnal, az ő- *Ioan. 17.* rök elet az Istennek igaz esmeretiből adattatik.

K. Miczoda az ISTEN?

F. A Z Isten örökke valo veghetetlen lelek, io, igaz, sent, bölcz, irgalmas, mindenható, es minden allaroknak teremőie, taplaloia es conduiselőie, ki az igeben magat vg' ielentette meg, hog' legien Attia, Fiu es sent Lelek.

K: Magiarazd meg az Istennek neuezetit az sent irasban?

*I. neue.
Jehova.*

F. Először az Istennek tulajdon neve az I E H O V A, ki al-
lando es magatul leuó Istent iegiez, meliel ű magat neue-
ze, mikor az Moses kerde az egő czipke bokornal kiczo-
da legien neue, es feleluen monda: E N V A G I O K, az ki
V A G I O K. Ezt mongiad az Israel fiainak: Az V A G I O K
boczatot engemet ti hozzatok. Ez pedig az Isteñek ki-
uultkeppen valo tulajdonfogat ielenti meg, mel' ez hog'
mindenek ű tñle legienek, de az Isten senkitul ne legien
vg' mint mindē eredetnek kezdeti. Ezzel azert meg va-
lastatik minden teremtet allatoktul, honnet ez neuezet
is csak egiedül az igaz Isteñek tulajdonittatik, es est sē-
mi terētet allattal nē közli, mēg hasonlatossag ferintis.
Mert ahol az Ezechiel aſt iria az Ierusalemről, hog' az
varasnak leſen neue I E H O V A, ot nem az varosnak tu-
laidonittia az Iehoua neuet, hanem hog' az V r o t az v a-
rosban leſen conduifeleſe által. Hog' pedig a Sidok oly
igenek mongiak est, mellet ne legiē ſabad embernek ki
mondani, az irasbol okat nē adhattiak, es ez okaert hea-
ban valo babonafag. Mert ezert ielentette es iratta meg
hog' miis elliunk vele böczülettel. Masodik neue E L O
H I M, meliel ielentetik az Istennek sok fele ereie es cze-
lekedeti, kik által az Isten űnön magat meg ielenti mi-
nemű legien. Ezokaert a terētesnek kezdetibenis neuezi
magat Elohimnak, meliel az ielētetik, hog' az teremteſ-
ben az Istennek sok draga ioſagi mutattatnak meg, bñl-
czefege, hatalma es veghetetlē io volta. Ez neuet tulaido-
nittia az iras az ēbereknekis, a kik Istennek aiandekival
es hatalmaul fel ekesittetnek, hogy ű neki kepet viſel-
liek. Harmadik neue E L S C H A D D A I, az az, hatalmas,
elegſeges es mindēhato, ki mindeneket valamellieket a-
kar, földön es meñien meg czelekedhetik, es ſemmi az ű
hatalmanak ellene nem alhat. Ezokaert neueztetik Sere

Gen. 1.

Psal. 82.
Ioan. 10.*III. neue.
Elschaddai.*

geknek vranakis. Mert mindē meñiei es földi sokafagoc
ű tñle hordofratnak es az ű akarattiat czelekeſik mind
oltalmazasban, ſmind a bñntetesben. Negiedik neue A-
D O N A I, meliel ielentetik az teremtet allatoknak tar-
taſa es conduifeleſe. Mert az A D O N oſlopot iegiez, hon-
net meg bizonyittatik, hog' az Isten az ű teremtet allati-
nak gongiat le nem teſi, ſokkal inkab az ű hiueiről el nē
feletkezik. Ezokaert a Chriſtuſtis, az Dauid neuezi A d o
nainak. Mert az Attia űter az hiueknek erös oſlopaua
rēdelte. Mind ezeket ſűkſeg erteni, hog' az hiuek bizo-
dalmat vegienek ez neuekbñl, mellieket Isten nē oknel-
kül viſel, hanem ezeknek valofogat megis tellieſiti.

K. Bizonicz meg hogy az Isten lelek legien?

F. A Chriſtus illiē igeckel tanit a ſ. Ianoſnal: Az Iſtē *Ioan. 4.*
lelek. Ebbñl előſör ielētetik meg, mint hog' az Isten lat-
hatatlan es teſtnelkül valo allat. Mert a Chriſtus mōgia,
az leleknek teſte es czontia ninczen. Annakokaert bo-
londokottak azok regenten, az kik az Istennek teſtet
es bizonyios format tulajdonítottanak. Ahol penig az i-
ras az Istennek ſemeről, ſaiarol, kezeről es ſűleről emle-
kezik, kel erteni emberi hasonlatossag ferint az Isteñek
conduifeleſeről es hatalmarol. Masodik haſna ez, hogy
az Istennek ollian tiſteletet aggiunk a minemű űnñn
maga, tudni illik lelkit, a mel' ſarmazik igaz hitbñl es
io lelki eſmeretbñl.

K. Minemű az Isten?

F. Az veghetetlen Istent az ű allattiaban, az emberi el-
me meg nē foghattia, azokaert űtet kel meg eſmerni az
ű tulajdon czelekedetibñl, melliek az irasban sok ren-
dbeliek, de moſt csak azokat kel rñuideden elő ſamlal-
ni, az melliek gyakrabban elő iñnek. Első ez, mellyel

*III. neue.
Adonai.**I.
öröſke valo.*

Esa. 14.

10.

III. Igaz.

III. Irgal-
mas.

Psal. 103.

Eccl. 2.

V. Terem-
tő.

mindé teremtet allattul meg valasztatik, hóg' az Isten öröcke való, kinek soha kezdeti nem volt, es vege nem lehet, mint a David mongia, hog' az ű estendei el nem foginak es ű öröcke meg marad. Az Esaiasfnalis est bizonyitia: Még minek előtte az nap volna en vagiok. Masodfor. I o, kiben semmi gonoz nem talaltatik, kitül mindé aldaok az emberekre farmaznak, az ki kegies es nagy túró, es igiekezik mindeneknek eppületekre, Erről mongia a Christus: Senki nem io, hanem csak az Isten. Az iosagnakis penig rendi vagion. Mert az Isten io mindé teremtet allatihoz közönfeggel, az meñire azoknac taplaloia, de kiualtkeppen io a hiuekhez, az meñire űket lelki aldasiual, bűnnek boczanattiaual, igazsaggal es öröc es lettel fel ekesíti, Erről mógia a David: Kostolliatoc meg az Vrat, mert igen io. Valami io azert vagion az teret allatokban, az Istenből, mint eg' kut sűből farmazik, az ki csak egiedül eredet ferint való io. Harmadfor I G A Z, ki mindent töruen' ferint czelekedik az ioknak oltalmazaban, es az gonosoknac bűnteteseben, es meg fizet mindennek az ű erdeme ferint, Erről mongia az iras: Igaz vag' Vram es igaz a te itileted, Negiedfer. I R E G A L M A S, az az, kegielmes es kőniörülő, ki az embernek niomorusagat es vesedelmet fannia, Noha pedig az Isten irgalmas mindenekhez, a meñire űket erdemeknelkül tartia, es nag' túró még az hitetlenekhezis, sok ideiglen űket varuan, mind az által, Attiai es iduőzítő irgalmaslagat csak a hiuekre teriesíti, mint az David bizonyitia: Mint az attia kőniörül az ű fiain, így az V r az űtet felőkön. Az Bölczis erről mógia: Irgalmas es kegyelmes az V r, az bűnőket meg boczattia, es a niomorusagnak ideien segitséggel lehen. Ötödfor. T E R E M T Ő, ki az ű hatalmas befedeuel mindeneket semmiből alkotot,

rendelt, igazgat es taplal, Ez pedig Istennek ol' saiat czelekedeti, melliet semmi teremtet allattal nem közölhet, es ezzel giakorta űnnön magat meg valasztia az baluanioktulis, honnet mongia az Ieremias: El vesenek az Iste nek, a kik az eget es az földet nem teremtettek. Hatodfor, I D V Ő Z I T Ő, ki az niomorusagban esteget meg babaditia, es kiualtkeppen az hiueket az bűnnek fogfagabol, az törüennek atkabol, az Satannak kezéből es az karhozatból meg menti. Ezert mongia az Prophetanal Ninczen en kiüülé töb iduőzítő Istē. Hetedfer. B Ő L C Z, ki mindeneket vg' tud czelekedni, hog' soha azokbā se iobbitando, sem meg vetendő nem lehet, es az ű czudalatos dolgainak semmi teremtet allat vegere nem mehet, es senki ű neki tanaczot nem adhat, Azert az iras minden bölczesegnek kutseiet csak egiedül Istennek tulajdonita. Niolczadfor. N A G' felseges es mindenható, ki mindeneknek felette vagion, es hatalmas azoknac meg czelekedesere, az melliek ű neki keduesek. Ezekből, mi nemű legiē az Isten, es mikeppen valasztassek meg egieb allatoktul, az mennire lehet ez mostani erőtlenfegben meg erthettiük.

K: Mikeppen mongia az iras az Attiat az Fiat es a Bent Leiket egy Istennek, es viszon, tag az eggiet haromnak?

F. Előfor, az Istenfeg nem töb, hanem csak eg' az Attiaban az fiuban es az bent lelekben. Masodfor, az egy Istenfegnek czelekedetiis, (mint az teremtes, taplalas, iduőzites, az örök életnek meg adasa es ezekhez hasonlatosok) egienlőkeppen illenek az Attiara az fiura es az

Hier. 10.

VI.
Jávevő.VII.
Bölcs.VIII.
nagy föl.

lelekre. Harmadbor az eg' Isteni tífteletis az imadas tulajdonitatik egienlőkeppen az Attianak az fiunak es az sent leleknek. De mind az által ebben meg valasztatnak, hog' mas az Attia, mas az Fiu, mas az sent Lelek. Meg valasztatnak az külső tíftelet rendiuelis: Mert az Attia a fiat boczattia, es visfontag az Attia es az fiu az sent leleket küldi. Mind az háromrol pedig az irasban sok bizó sagok talaltatnak. Az Esaiasnal ig' fol az Messias: Az Vristen boczatot engemet es az ű lelke. Masuttis eckep pen tanit, Az Iehouanak lelke en raitam, melliet a Christus ünön magarol visen az ű. Lukacznal. De leg niluaban valo bizonsag a Christus keresztségeben lőt ielenes. Mert az Attia az egből kiált, az Fiu az Iordan vizeben al, az sent lelek galamb kepeben ű rea fal. Ezokaert az Christusis el boczatuan az ű tanituanit, meg paranczola, hog' keresztsellienek Attianak, Fiunak es ű. leleknek ne ueben. Az keresztség pedig csak az eg' igaz Istének ne ueben lehet. Mind ezeket az ű. Iános be rekestuen igy tanit: Harman vadnak az eghben az kik bizonsagot tesnek, es ez három eg'. It az embernek igen iozanon kel erteni es follani, hog' az irastul el ne tauozzek, es az Isten titkos dolgainak melisegeuel elmeiet el ne boricza. Higgiük el est hog' az Attia Fiat atta erettünk, es az ű sent lelkeuel az örök életre el foglalt es finte be erük vele az iduölsegre.

AZ ATTIAROL.

K: *Miczoda az Attia?*

F. Az Attia öröcke valo I EHOVA minden allatoknak teremtoje es tartoja, az Fiual es az ű. Leleckel, ki az idő.

Esa. 43.

Esa. 61.

Luc. 4.

Matth. 3.

Luc. 3.

Matth. 28.

1. Cor. 1.

1. Ioan. 5.

nem kel
habozni.

időnek telliessegeben el boczatta az ű eg' fülöt fiat az testben, hogy az valasztottakat az halalbol meg váltana es az ű. leleckel az örök életre el peczetelne, az ű dicző seges kegielmenek dicziretíre. Ez pedig ol' mindenható, egiedül valo teremto, taplalo örök Isten, ki senkitől ninczen, de ű tüle vg' mint első kezdettől es felső oktul vadnak mindenek. Ennek Istensegeről semmi ketekedes ninczen, miért hog' az iras arrol beűseges bizó sagot tesen. De arrol vagion az kerdes, ha csak az Attia az eg' bizony öröcke valo es teremto Isten, az Fiu es ű. lelek kiuul. Ez niluan vagion, hog' mind az Istennek neuet, mind az Istenhez illendő czelekedeteket az iras tulajdonittia az fiunak es a ű. leleknek is. Honnet az eg' Istennek neuezetit, az iras nem sorittia csak az Attiara, hanem vele egietemben tulajdonittia az fiunak es az sent leleknek is. Innet vagion, hog' még az neuezetekis egy masra nezue ertetnek. Mert az Attia ez Fiura kepest, es az ű. lelek, az Attiara es az Fiura nezue mondattatik, hog' meg ielentessek ezek között valo eggieség,

AZ FIVROL.

K:

Miczoda az FIV?

F. Az Fiu az Christus Iesus, igaz Isten es igaz ember, ki mikor Istennek formaiaban volna, folgai abrazatot vót fel, es az öröcke valo leleknek általa meg aldosta ű. nen magat az Istennek, hogy lenne az valasztottaknak bölczeség, igasság, sentseg es valtság.

K. *Hany dolgot kel az Christusról valo igaz ertelemben meg tartani?*

1. Ioan. 5. cap
az attia jött
színek es vének
altala. 6. J. Xtus
nem eriek vjnek
altala honem
vjnek es vjnek
altala, es az lelök
ar. akkij bizonsagot
teron arrol, hogi
ar lelök jossag.
Mert három
vonnak akkij bizonsagot
ternek ar
memben. Attia,
Ige, es az vjnek
lelök es ez három
egi. uo.

Gal. 4.

F. Az Christusnak semeléről az iras ezeket hirdeti. Először, hog' Istennek fia es igaz Isten legien. Masodszor, hog' igaz ember, Abrahamnak es Daidnak magua. Harmadszor, hog' ez ket természetben eg' semel' es eg' Christus legien. Negiedszer emlekezik tistéről, hog' közbeni aro es iduőzítő legien. Mind ezeket a f. Pal be foglallia ez igekben: Ki boczata Isten az ű fiat ki affonallattul lön, hog' azokat a kie az törüen alat volnanak meg val tana. Mert mikor Isten fának neuezi, nez ebben Istent természetire. Az vran hog' affonallattul lönnek mongia egeß emberi természetit lelkestül es testestül be foglallia, es vgian ezen igeuel mikor ütet letnek mongia, egy bizonios semeliet ielenti, es vegezetre az valtsagnak neueuel az ű tistit es minden io tetemenit az emberi né zettel előnkben adgia.

AZ ELSŐ RÖL.

K: *Hany rendbeli bizonyságok erőssitik hogy az Christus Isten legien?*

F. Ezek három rendben foglaltatnak be tanusagnak o kaert. Első rendbeliek azok, az melliek neuezet es bötü ferint ütet Istennek lenni bizonittiak. Masod rendbeliek az Istenhez illédő czelekedetekből vetettenek. Harmad rendbeliek iunek ki az Istent tisteletről, melliet az iras az fiunak tulajdonit.

Hier. 23.

Esa. 7. 9

K: *Szamlald elő az első rendbeli bizonyságokat?*

F. Első: Az Hieremias neuezi az Messiaft Iehouanak mi igazsagunknak, melliel meg ielenti, hogy nem pusta ember, hanem igaz Istenis lenne az igirtetet iduőzítő. Masodik, Az Esaias neuezi az Messiaft Imanuelnek, es erős

erős Istennek. Vgian azont mongia Iehouanak es mi Istenünknek, ki az halalt az giőzedelem által meg rontia es kinek el iőuetelekor az uakok latnak es a fantak iarnak. Harmadik, Az f. Ianosis ezent erőssiti niluan valo igekkel: Az ige Isté vala. Negiedik, A f. Palis az Christust mind öröcke aldando Istennek mongia. Ötödik, Niluan valo külömbseget tesen az ket természet között, mikor vg' tanit, hog' az Istennek formaiaban az Istenhez egienlő volt. Ez penig nem egieb, hanem amaz eg' örök ke valo Istenseg minden tulajdonisagiual egietemben, es ebben az Fiu egienlő az Attiahoz. Harodik, Vgian ezent kel erteni az Istensegnek telliesegenis mel' az Christusban mint f. Pal tanit, allat ferint es valosaggal lakozik. Ez tellieseg vagion az Attiatul az fiuban természet ferint, es mi immar az ű telliessegeből vesünk kegielmet az kegielemert, es ezokaeret az f. Pal az telliesetet az arniekokkal veti őfue melliek meg fűntenek, mihelt az Istent telliesseg az testben meg ielentetet. Hetedik, Vgian azont az f. Pal örökke valo leleknek mongia, mely által es kinek ereieuel meg aldofta ű magat az testben. Niolczadik, Az f. Ianosis ezent erőssiti mikor ig' tanit: Ez igaz Isten es örök elet. Kilenczedik, Az fent Thamasis az fel tamadasból meg esmeruen, hog' Istennek fia legiē ű rola fep vallast tesen ez igekkel: En Vram es en Istenem. Tőb bizonyságokis fellel az irasā talaltatnak, meliek az Christust Istennek lenni erőssitik.

ELSŐ ELLENVETES.

IT ez az fű kerdes, hogy ha az Christus azon ie gizesben mondattatik Istennek, mint az Attia, melliet fokban tagadnak, es ütet Istennek lenni mongak

Esa. 25.

Esa. 55.

Ioan. 1.

Rym. 9.

Phil. 2.

Col. 1. 2.

Ioan. 1.

Heb. 9.

1. Ioan. 5. *Vetus pro*Ioan. 20. *Vita eterna*

Luc. 2.

az ſent lelektől való fogantatáért, az meg kené-
 ert, es az Iſtenſég tellieſſegenek ū benne lakáſaért
 merteknélkül. Eſt bizonittiak előőr ezzel: Mert
 az Angial íg ſol az Marianak: Az ſent melliet fo-
 gacz az ſent lelektől hiuattatik Iſtének ſianak. Ma-
 ſodik bizonſagot veſnek az ſent Pal mondaſabol,
 ki így tanít, hogy az Chriſtus Daud maguabol va-
 gion az teſt ſerint, de Iſten ſianak ielentetet az meg
 ſenteleſnek lelke által. Harmadik ehez haſonlatos,
 melliet az Chriſtus az ſ. Ianoſnal hoz elő illien igek-
 kel: Ha azok az irasban Iſteneknek mondatnak, á
 kikhez lőt az Iſtennek beſede, menniuel inkább en-
 az kit az Attia meg ſentelt. Hat Iſten leſen az Chri-
 ſtus az meg ſenteleſ ſerint, az az, az mennire az At-
 tia attá az lelket neki merteknélkül. Ezek azért ſum-
 ma ſerint az Iſtennek neuet három iegizesben akar-
 iak venni. Előőr az terméſet ſerint való teremtő
 es magában leuő Iſtenert, melliet csak egiedől az
 Attianak tulaidonitanak. Maſodőr az Iſtennek ne-
 uen, oli Iſtenſégnek tellieſſeget ertenek, mellic az
 Attia az ember Chriſtuſt eppitette fel, es ez csak e-
 giedől az Chriſtusban lakozik. Harmadőr az Iſ-
 tennek neuet veſik haſonlatoſſag es tiſt ſerint,
 mely iegizesben az ſciedelmeknekis tulaidonitta-
 tik. Mikor ezkeppen az Iſtenſeget akariak ſaggat-
 ni

Io. 11. 11.
Pſal. 82.

ni, nem veſik eſekben hogy az iras ellen ket egie-
 netlen Iſtent czinalnak.

E. Ezekből meg nem bizonithattiak, hog' az Chriſtus
 ollian igaz Iſten ne legien mint az Attia: Mert az elſő
 bizonſag nē aſt erőſſiti, hog' az ſ. lelek az ſűznek mehe-
 ben ūdō ſerint való Iſtent formalt volna, miert hogy i-
 gaz embert teſtből es lelekből alkotot, hanem aſt ielen-
 ti, hogy nem csak puſta es gyarſo ember leſen, hanem
 bizony es igaz Iſten, kinek az ū diczōſege az teſt által
 vgy mint el fedeſterik. Az emberis penig immar Iſten
 ſia az vele eggyeſült Iſteni terméſetert. Erről kel er-
 teni ahol az ſent Ianoſ így tanít. Lattuk az ū diczōſe-
 get, vgy mint az Attiatul egy ſűletnek diczōſeget. En-
 nek okaert vgian azon ſent Ianoſ, hog' meg valaſſa ūtet
 az keneret es tiſt ſerint való Iſtenektől, neuezi igaz, a-
 uag' valóſagos Iſtennek. Szent Palis egyenlőnek mon-
 gia ūtet lenni az Attiahoz az Iſtennek abrazattiaban.
 Az maſodikra aſt kel felelni, hogy az meg ſenteleſnek
 lelket kerkeppen erthettiük. Előőr az ſent lelek aiande-
 kinak ki ūnteſeről az Apoſtolokra es minden hiuekre,
 meliből az Chriſtus meltan eſmertetet Iſten ſianak es i-
 gaz Iſtennek lenni, miert hogy az ſent lelek aiandeki-
 nak ūtogatáſa nem illik egyebhez, hanem csak az i-
 gaz Iſtenhez. Maſodőr erthettiük ezen amaz örökke-
 való lelketis, az Chriſtusnak igaz Iſteni terméſetit, mel-
 re nezue Iſten ſianak es az Attiahoz egyenlőnek mon-
 datik. Az harmadik bizonſagban az megh ſenteleſ-
 nek igeie vetetik az tiſtre es az valſagra való rendeſ-
 ert melből az Chriſtus Iſtennek ſianak es az Ania ſent
 egyház ſeienek eſmertetik, az mint maſut-is mongya:
 Eſ

Ioan. 1.

1. Ioan. 5.

Phil. 2.

1. Cor. 3.

Eſt az Iſten meg iedzette az Attia. Vlófor, ahol az ſēt Ianos aſt bizonittia hogy az Iſten ū neki atta az lelket merteknelkül, rőuideden arról aſt kel erteni, hog' a meniben az Chriſtus az Attianak kőuetſeget viſeli, mindeket az Attiatul vőt, es az hiuek az ū tellieſegéből veſnek ki ſoha meg nem fogiatkozik, hanem mint az előkut fű, rakua minden lelki aldaſockal az melliek kiuanatnak az iduőſſegre.

MASODIK ELLENVETES.

Ioan. 17.

Ez az örök élet hogy meg ſmerienek tegedet egiedül igaz Iſtent, es az kit el boczattal az Ieſus Chriſtus: Hat csak az Attia egiedül igaz Iſten.

1. Cor. 8.

F. Erre ſokkeppen felelnek az bölczek. Nemelliek aſt ertik, hogy ez mondással az Fiu es az ſent lelek ki nem rekeſtetik, hanem csak az baluaniok az kik nem igazac hanem tettetes Iſtenek, az embereknek hamis velekedések ſerint. Nemelliek pedig az egiedül valo Iſtennek neuet akariak vonni, az Attiara es az Chriſtusfra, mint ha az kettőről egyenlőkeppen mondatnak. De ezek közül eggik ſem illik az igeknek igaz ertelmere es ſoliaſarra. Erre azért felelni kel valaſtaſſal. Mert az iras a Chriſtusſt kerkeppen veti előnkben. Előſör az Iſteni formara nezue, meliben az Attiahoz egienlő es igaz Iſten. Maſodſor az közben iaraſnak es az kőuetſegnek tiſtire nezue mind az ket termeſetiben. Erre nezue az iras az Fi at ſolganak neuezi, es miert hog' az mi terhünk et es ſemelünk et viſeli az teſtben, mindent az Attianak tulajdonit es ſtet hiia egiedül valo Iſtennek, ki ū magat az Chriſtusban meg ielentette. Sz, Palis illien valaſtaſt teſe

az

Iſte es az közbeniario közöt mikor ig' tanit: Minekünk eg' Iſtenünk vagió ki az Attia, kitül mindenek, es eg' vunk vagió a Chriſtus Ieſu ki által mindenek. Maſuttis 1. Tim. 2. erről mongia: Eg' az Iſten es eg' az közbeniario az Iſten Eph. 1. es az éberek közöt. Erre nezue az iras az Attiat a Chriſtus Iſtenenek neuezi, mint ū magais bizonittia: Fel megiek az en Iſtenemhez es az ti Iſtentekhez. Az Chriſtus mondaſatis ig' kel erteni: Az Attia nagjობ en na- Ioan. 10. lamnal. Mert eſt nem csak az emberi termeſetre kel vinni, az mint az regiek magiaraztak, hanem az egez közbeniaraſnak tiſtire, mel' az Chriſtusnak ſemeliere es mind ket termeſetire illik. Touabba, hogy az Fiu az Attiatul vagion, ez ſemmit az ū Iſteni meltoſagabol le nem vonſon, hanē inkább ſallattia es erőſſiti. Mert a melliek az Attiae, vgian azonok az Fiueis, es mikeppen az Attia az Fiunelkül nem lehet, azonkeppen az Fiu az Attianelkül. Semmie nincz azért az Attianak a mi az Fiue nem volna, es viſontag ſemmie nincz az Fiunak a mi az Attiatul nem volna, mint az ſ. Ianos bizonittia: Mikeppē az Attianak elete vagio ū magaban, azonkeppen atta az fiunak, hog' ū magaban elete legien. Mind ezek az fiuban nem idegenek, hanem termeſet ſerint vadnak, az menire az Iſtennek formaiaban igaz Iſten. Vegezetre ez ket iget io ertelemmel kel venni. Mert az Attia egiedül valonak mondatik, az menire az fiu ū tőle vagion, es erre nezue ū hozza egieő. Hogy pedig igaznak mondatik, ezzel nem az ielentetik, hog' az Fiu igaz Iſten nem volna, hanem nez az Chriſtus ez igeben az Iſten igiretinek tekelleſſegere, mert az Attia az Chriſtusnak el boczataſaban ielentette meg, hog' az attiaknak tőt igireteket tekelleſſen be tőltötte.

C

Szam

K: Bizonicz meg hogy az Fiu az teremtesnek oka legien?

F. Első. Az s. Iános minék vtanna meg ielentette hog' örökke valo Isten legien, czelekedetiről is emlekezik, melliek közzül az teremtes fű es igen tettetes. Eft az i. genek tulaidonittia, mikor ig' tanit: Mindenek ű általa lóttének es ű nalanelkül semmi nem lőt, valami lőt. Eft is fokban az masodik teremtesre, az bűnből valo fel eppite fre akariak vonni, de ez ertelem meg hamisittatik elő- főr ezzel, hog' az s. Iános mindeneket neuez, mel' nē czak az embereket, hanem az egieb teremtet allatokat is be foglallia, mint az Görög es Deak nielunek foliafa eft iobban meg mutattia. Masodior. Mert a s. Iános az ű tanitasanak rendi serint, oda ala kiualtkeppen ele kezik az vionan valo teremtesről. Harmadior. Mert a s. I. is ielenti, hog' az mel' világ az fiu által teremtetet meg nem esmerte űtet. Az ki penig vyonnan teremtetik, fű ksegkeppen az Christust esmerni kel, mint az Esaiasnal *Esa. 53.* mongia az Attia: Az en igaz solgam az ű esmeretiuel meg igazit sokakat. Hat az masodik teretesről sēmike- *Col. 1.* pen nem erthettiük. Masodik hasonlatos ehez az s. Pal- nak bizonsaga, ki vg' tanit, hog' mindenek ű általa te- remtettenek, vag' fekek, vag' vrasagok, vag' feiedelem- segek. Erti az Angialokat, kik vyonnan nem teremtet- tenek, miért hog' el sem estenek. Azert ez mondaft az első teremtesről kel venni. De eft elől akariuk venni v- gian azon s. Pal tanitasabol, ki a s. mongia: Teczek az I- stennek, mindeneket ű általa meg bekeltetni, az melliek vag' az egben, vag' ez földön vadnak, Erre a s. kel felel- pi, hog' az s. Pal erti az egben valokon, az giözedel- *mes*

mes aniafentegihazat, auag' az hiueknek seregeket, kik az Christus el iűeteli előt ki multanak, de mind az al- tal a Christus aldozattia ű nekikis hasnalt. Az földiekē ertetik az vitezködő aniafentegihaz, auag' az elő fētek nek seregi. Nemelliek pedig az egben valokon az An- gialokat ertik, kik meg engefteltettenec az Christusnac testere, az hiuekre nezue, kik az előt az bűnert az Isten nek es az ű Angialinak ellensegi valanak, de immar eg' fű ala rekeftettenek. Summaia azert ez az s. Pal tani- tasanak, hog' a ki által mindenek teremtettenek, vgian azon által az hiuek meg engefteltetnek es fel eppittet- nek az Istennek abrazattia. Harmadik. A s. Pal az Da- uid dicziretiből vgian ezert erőssiti. Az Fiuról pedig *Heb. 1.* mond: Te Vram kezdetben az földet fundaltad, es az te kezeidnek alkotmani az egek. Ez mellet az teremtet al- latoknak taplalafatis az Fiunak aggia az iras, mint az s. *Col. 1.* Pal mongia, hog' mindenek ű általa allanak es tarratnac. Az Christusis ezert erőssiti: Az en Attiam mind ez idei- glen czelekedik, es enis czelekedem.

K: Bizonicz meg hogy az masodic terem- tesnek oka legien?

F. Az masik teremtesis nē illik pūtra teremtet allathoz, hanem az Istenec kiualtkeppen valo czelekedeti az bűn- nek boczanattia es az meg igazitas. Eft pedig az derek s. I. iras Christusnak tulaidonittia, mint ez niluan valo *Ioan. 10.* bizonsagok meg mutattiak. Első. Az s. Iános erről emle- kezik imez igeiben: Ő benne elet vala, es ez az elet az embereknek vilagossaga, es az vilagosság az setetsegbē fenlik, es az setetseg űtet meg nem fogia. Az eleren ne- melliek ertik az termesetnek eletit, mel' vagion mindē *C 3* elő

elő allatokban. Az vilagosságon ertik az ember elmeie-
ben meg maradot itéletet, értelmet és okosságot. Az se-
tetsegen az bűnt. De ennek igaz értelme ez, hog' tanít
az első teremtes után az írásnak sokasá serint, az vyon-
nan való teremtesről, mel'nek el vegezefere a Christus
boczáttatott ez vilagra. Az eleten azért erti az kegyel-
nek eletet, melinelkül az ember az bűnben meg holt. Er-
ről mongia az Christus. En vagiok az elet és az fel tama-
das. Masodszor az eletet meg magyarazuan az emberek
vilagosságnak mongia, mel' nem egiebb hanem az Isten
nek iduössleges esmereti az hittal és az vyonnan való fű-
letessel egietemben, miért hog' ezekben al az masodik
teremtes. Harmadszor meg ielenti ez vilagosságnak mi-
nemű tulajdonfaga legien. Mert az fetetsegen fenlik,
az, el űzi az lelki fetetseget, az meliben az ember termé-
fet serint iar az Christus kiűl, mint s. Pal tanít: Regen-
ten fetetsegek valatok, mostan pedig vilagossag az Vr-
ban. Iariatok vg' mint az vilagosságnak fia. Ahol aſt
mongia, hog' az vilagot az fetetseg meg nem foghattia,
erthetűk az fetetsegen iaró embereket, kik vyonnan
nem fűletettének, és ez okaert az menniei dolgoknak
ertelme nem iuthatnak. Ez igeiben azért az s. Ianos
sepen meg iria az vyonnan való teremtest és eſt a Chri-
stusnak tulajdonittia. Masodik, ſent Palis erről mongia:
Valaki az Iesus Christusban vagyon vy teremtet allat.
Harmadik, Azon ſent Pal aſt iria, hog' teremtetűnk a
Christus által az io czelekedetekre. Ez fele bizonyfagok-
kal rakua az ſent iras.

K. Szamlald elő az harmad rendbeli
bizonyfagokat?

Az

F. Az Christusnak az iras Isteni tífteletet tulajdonit,
az imadaſt, az kőniörgest és az halaadaſt, mint ez kőuet
közendő bizonyfagok meg ielentik. Első. Az ſent Ianos *Ioan. 3.*
vgy tanít, hog' tíftelek az Fiat, mint az Attiat, és valaki
nem tíftelek az fiat, az Attiat ſem tíftelek. Az Istennek pe-
dig fű tífteleti ez, mint az s. Dauid tanít: Hii engemet *Pſal. 49.*
ſegitſegűl az te niomorusagódnak ideien, és aldozzal ű
neki dicziretne aldozattiat. Masodik. A s. Istuanis erte *Act. 2.*
tte eſt, mikor ig' kőniörgőt az ű halalanak ideien: Vra
Iesus ved hozzád az en lelket, mel' teremtet allathoz;
ſemmikeppen nem illik, miért hog' az Istennek kezebē
vadnak az lelkek az Bölcznek tanitafa serint. Harma- *Sap. 1.*
dik. Sz. Palis egienlőkeppen kőniörgő az Christusnak *2 Tess. 2.*
és az Attianak illien igekek: Az mi Vrunk Iesus Chri-
stus és az Isten és az mi Attiank meg vígaſtallia az ti ſi-
ueteket, és meg erőſſiczen titeket minden dologban és
io betedben. It az Fiat elől veti ennek okaert, hog' meg-
mutaſſa aſt, hog' minekűnk az Istenhez menetelűnk va-
gion csak az ſunac általa. Negiedik. Az ő s. Pal vg' tanít *Heb. 1.*
hog' imadgiak űtet az Iſte nek minden Angiali. Mert az
angialokis iſmerik űtet ſunak és az Aniaſ. egihaz ſeie-
nek lēni, és ez okaert bōczűllik Iſteni tíftelettel és neki
ſolgálnak. Ötödik. A s. Lukaczis ezért mongia, hog' az *Matth. 4.*
Apoſtolok az Christust az ű fel menetelekor imaduan, *Luc. 24.*
nag' örömmel víſa tertenek. Ez imadaſt nem az külfő tíf-
teletről kel venni, hanem aſt akaria ielenteni, hog' az ta-
nituanio k az fel tamadaſhol és mennibē menetelből ű-
tet eſmertek igaz Iſten ſianak, és űtet Iſtēhez illēdő bō-
czűllettel tíftelek. Hatodik. Sz. Pal az halaadaſtis mely
az kőniörgesnek eggik reſe, neki tulajdonittia eſt mōd

C 4

duan;

*K. Hany vege vagion es hazna az Chri-
stus születésének?*

Luc. 2.

e. Cor. 5.

Rom. 16.

Luc. 2.

Rom. 8.

Heb. 10.

Luc. 2.

F. Első veget meg ielentik az Angyalok, mikor aſt e-
neklik: Diczõſeg az magaffagokban Iſtennek. Ez diczõ
ſeg az Iſten igaffaganak be tõlteſe, es az ű irgalmaſſaga-
nak reank aradaſa. Az Iſten igaffaga aſt kiuenta, hog' az
bűnert az ember örök halalt ſenuedgien. Ennek terhet
es fizeteſet az mi kezeſünk a Chriſtus fel vette, es ű bűn
ne lõt, hog' mi ű altala Iſtennek igaffaga lennenk, es eke-
keppen az Iſten diczõſege, mind igaffaga, mind irgalma-
ſſaga helien maradot. Maſodik haſna az Satannak es az
ű orſaganak meg rontala, mint ſ. Ianos tanit: Az Iſteñec
fia iūt ez vilagra, hog' az ördögnek czelekedetit meg rō-
cza. A Chriſtusis erről mongia: Ez vilagnak ſeiedelme
immar meg itiltettet, es a mint ſ. Pal mongia, az hiuek-
nek labok alatis naponkent meg rontatik. Harmadik ve
ge az valſag, es az hiueknek Iſtennel valo meg bekelle-
ſſek az Meſſias által, mint az Angyalokis eneklik, hogy
ez földön bekeſeg vagion, az az, mint ſ. Pal magiarazza
ſemmi karhozattiok azoknak ninczen a kik az Chriſto-
ban vadnak, mint vgian ottan az Angyalok magiaraza-
zak az kőuerközendõ igeckel: Es az emberekben io aka-
rat, mel' nem egieb, hanem az Iſtennek attiai io kedue a
Chriſtusban az bűnös emberekhez. Az teſtbē azert ſük
ſeg volt az Meſſiasnak meg ielenni, hog' az bűnert en-
geſtelő aldozat leherne. Mert a mint ſ. Pal tanit, az bűn-
nek hoczanattia nem leſen az ver ontasnelkül. Negie-
dik haſna ez, hog' az mi ellenſeginknek kezéből megh
ſabaduluan az Chriſtus által, ſolgalliank az Iſteñek ſet-
ſegben es igaffagban mindē eletünknek ideiben. Mert
az

az Meſſias minket Iſten ſamara foglal, hog' immar ne el-
liünk az teſtnek, hanem vy életben iariunk.

*K. Minemű rendel iriak meg az Euangeli-
ſtak az Chriſtusnac születéſet?*

F. Előſör emlekeznek a Chriſtus ſzületeſe elot valo dol-
gokrol, tudni illik az kereſtelő Ianos ſzületeſeről kőuet-
ſegeről es tanitaſarol. Mert mikeppen ez vilagi kiraliok
nak vtat keſitenek, azonkeppen az Ianos vtat irtot az
Meſſiasnak, hirdetuen az pœnitentiat. Ez pedig lõt hog'
az Eſaiasnak es a Malachiasnak iūuendõ mondaloc be tel-
lieſednenek. Az Ianosnak elete es maga viſeleſe megh
mutatta, hog' az Meſſiasnak orſaga nem ez vilagi biro-
dalom lenne. Az vtan az Gabriel angialnak izenetit ie-
lentik meg, a ki az Iſtentől küldetik Nazaretben, meli-
ből bizonittatik, hog' az Iſtennek el vegezet tanacza-
bol es bölczefegeből, kellett a ſiunak ez vilagra iūni. Az
Angial kőſöntefe aſt ielenti, hog' az Iſten io kedueből
rendelte az Mariat, hog' az Meſſiasnak annia legien az
teſt ſerint, honnet űtet kegielemre vetetetnek mongia,
nem malaſtal tellieſnek az mint az Papiftak fordittiak.
Maſodſor emlekeznek az Meſſias annianak neueről es
allapattiarol. Az Maria keſerűſeget iegiez, mellyet
ű meg koſtolt, az ű ſianak keſerues es gialazatos ſenue-
deſeben. Nemzetiről aſt ielentik hogy Daidnak haza
bol volt. Mert az Meſſiasnak az igiretek ſerint, Daid
maguabol kellett ki iūni. Allapattiarol aſt hirdetik
hogy ſűz volt, hogy az Eſaiasnak iūuendõleſe be tellie-
ſednek. Ime az ſűz fogad es fiat ſül. Az elſő igiretben
is az aſſoni allat maguanak tulaidonittatik, hogy az
kigyónak ſeiet megh rontia. Annak ſelette az Iſten
az ű ſianak ſzületeſet ezzelis meg akarta ekeſiteni, hogy

*Eſa. 40. Ego vo-
catus ſum in ſpulo.
Fugiu vram domi.*

*Eſa. 7.
Gen. 3.*

az terméset foliáfa ellen fűlettetet, mel' ol' tirkos czuda kihez soha hasonlatos nem volt nemis lehen. Vegezetre vgian ezen fűzet el iegizetnek mongiak, hog' ű neki az Ioseph lenne külső gondviselője, es hog' ez mellet az hazaságnak meltozága is ielentetnek. Harmadfor folának az fogontatásnak moggiarol, mel' lőt az f. leleknek arniekozáfabol, es az felleget Istennek ereiből. Mert a Maria mehenek meg kellett fenteltetni, hog' az ű terméseti ellen, bűnnelkül való fiat hoshatna ez vilagra, egiebekppen az több emberekhez hasonlatost. Az regi bölcsek est is mondotok okanak, hog' az iras emleketne minket, az mi lelki fűletésünkről mel' nem az firsiunak akarattibol, hanem az Isten lelkenek titkos ereiből lehen. Negiedfor emlekeznek az időről, mikor az Augustus Czásartul ki iút volna az paranczolat, hog' ez világ be irattatnak, melliel aít akariak ielenteni, hog' az igireteknek ideie az Messiasnak el iőueteli felől be telliesdet. Mert az Iacob meg Prophetalta volt, hog' az Istap, az kirali birodalom el nem vetetik Iudaból, mig nem el iű az SILOH. Akor pedig idegen feiedelemnek birtokában valanak. Azert az Messias ideienek ielen kellett lenni, es ebből meg ielentetik, hog' ez mostani el teueliedet Sidok az Prophetak irása ellen variak, hog' az Messias el iűiön az ű fabadításokra, miért hogy valamelyeket iőuendöltenek az Patriarchak es az Prophetak az MESSIAS ideienek el iőueteliről, iegyeiről, czodairol, es az Poganioknak hiuatallyokrol, immaron be telliesstetnek, es mind azok bizonioskeppen meg ielentik az Euangalistackal es az Apostolockal egyetemben, hog' az MESSIAS az igirettek ferint megh adattatott, es ez vtan ütet nem fűkseg varni külömben, hanem csak

Gen. 49

csak az vtolfo itületen. Ötödför, az helieről aít ielentic hog' Betlehemben fűletet az Micheasnak iőuendő monda ferint. Ötis pedig nem valami fep palotában, hanē az Istalloban, melliel bizonittatik, hog' az Messias orfaga ninczen ez világbol, es hog' az emberi okosság az Istennek titkait meg nem foghattia az iduőségnek dolgában, mint f. Pal mongia: Teczek az Istennek az boldonságnak hirdetése által iduözíteni az hiueket. Vgiā itten ezis meg erőssitterik, hog' az Messias el iőt ez vilagra, mert ű nekie Betlehemben kellett fűlettetni, es Ierusalem templomában tanítani. De immar ezek el rontatának es el pusztultanak, es hogy ez romlas alat vadnak több masfel ezer estendeienel, honnet bizoniosok lehetünk hog' az Messias nekünk meg adattatott. Hatodfor, emlekeznek arról is, kiknek ielentettet meg előfor az ű fűletese. Nem megien az Angial hir mondani Augustushoz, auag' Herodeshez, hanem az Pastorokhoz, es ne kik hirdet nag' örömet. Ezzel meg ielentetik, hogy az mint a f. Pal tanit, nem sok hatalmasokat es bölczeket, hanem ez vilagon az el vetteteket es az bolondokat valasztia, hog' az diczőseg Istene legien.

Michs.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1. Matth. 23.
pusillas appellat non
pultor. 23. pusilla
nimis coram multis
sunt pultor.

AZ HARMADIKRÓL

K: *Ha az Christusban ket terméset vagion, vallhatunke ű benne ket semelt?*

F. Mikeppen az ember ket egienetlen resből, az testből es az lelekből vg' al, hogy mind az által csak eg' semel legient: Ig' az Christusban mind az ket terméset eppen meg marad allattiában es tulajdonágában, de mind az által eg' Christust tesen, az valhatatlan egiefűlesert, mint

Rom. 1.

Ioan. 1.

Phi. 2.

1. Tim. 3.

mint az követközendő irások erről bizonygató tesnek. Első s. Pal vgyan azon eg' Christust az test ferint David magának, az meg fentelő lelek ferint Isten fiának mongia. Második, Az Ige teste lön, mel' s. Palnak magiara zattia ferint nem egieb, hanem annak az ki Isten forma iaban volt, magat meg üressíteni es az fogai abrazatot fel venni. Harmadik, Sz. Palis erről tanit illien igekkel: Az Isten meg jelent az testben. Az Istennek neue senki re it nem illik, hanem csak az fiura. Az test pedig az egész emberi természetet iegizi minden tulajdonfajjal es gietemben. Hinnünk kel azért az eg' Christusban, ki az elő Istennek fia, es vgyan azon mi attiank fia.

K. Mikeppen kel hat erteni az Christus se löl való mondasokat az irásban?

F. Ezek három rendbeliek. Nemelliek illenek az Isteni természethez, mint őrdőke ualónak, teremőnek lenni. Nemelliek csak az emberi természetre nezek, mint ehezni, fenuedni, vert ontani meg halni. &c: Nemelliek egienlőkeppen illenek az egész Christusra, mint iduőzítőnek, sű Papnak, közbeniaronak lenni. It aſt is fűkseg meg tanulni, hog' giakorta az irásban, az mi eggik természetnek tulajdona, az másiknak tulajdonittatik, az val hatatlan eggiesűlefert, mint mikor aſt mongia: Isten val totta meg vereuel az Aniafentegiházat. It az Istennek tulajdonittatik a mi az embere volna, de nē az Isteni, hanem az emberi természetre nezue. Ig' az embernek fia mondattatik az egben lenni. Mert ol' ez az embernek fia, ki Istennek fia is, melire nezue az egben mondatik lēni mikor ez földön iartis.

AZ NEGIEDIKRŐL.

Mit

K. Mit kelerteni az Christushac tiztiről?

F. Hog' csak egiedül legien iduőzítő es közbeniaro, mint az iras mongia: Nem adator egieb neu az egh alat, az kiben iduőzűlnünk kellene. Ez pedig nem jelentetik az közbeniaronak ket neueben, hog' Iesusnak es Christusnak hiuattatik. Act. 4.

K. Mit iegiez az Iesusnak neue?

F. Iduőzítőt szabadított es meg váltott, mikeppen az Angyal magiarazza: Hiuattatik az ű neue Iesusnak: Mert meg szabadittia az nepet az ű bűneiből. Ez neuezet emlékeſtet előfőr az Euangeliumnak summaiaról, mel' aſt hirdeti, hog' az iduőſseg csak az Iesusban talaltatik. Másodfőr az mi veszedelmünket iutatta eſűnkben, mel' ala vettetűnk az Messiasnelkül, es viſontag aianlia az Istennek veghetetlen io voltat, ki illien draga oruoft ador, az mi halalos sebeinknek giogitafara.

K. Mit iegiez es mit foglal be az Christusnak Neue?

F. Az Messiaſt az Apostolok Görög nieluen Christusnak, az az meg kenettetőnek hittak az ű tistiert, az melire Istentűl ualaſtatot, es az fent leleknek tellieslege uel, fel kenettetet es meg fenteltetet az Attiatul, hogy lenne minekűnk sű Papunk, kiraliunk es Prophetánk. Mert az ő testamentomban ez három rendbeli emberec kenettetnek vala meg, mikor az tistnek viſeleſere hiuattatnak vala, hog' az külső kenes az fent leleknek belső aiandakinak bizonyaga lenne.

AZ CHRISTVS.
A Z E L S Ö R Ö L.
A Z C H R I S T V S P A P -
fagarol.

K. *Miczoda az fő PAP?*

F. Az Istentől rendeltetett tiszta és bűn nélkül való fe-
mel' az Christus Iesus, hog' ű magat az keresztan Isten-
nek meg aldozna ez vilagnak bűneiért, az hiuekert kő-
niörgene, es az aniafenteg' hazat tanitana az ű igeiének
es fent lelkenek általa, es vegezetre az ű benne hiuóket
meg diczõitene az örök életben.

K. *Hany tísti vagion az fő Papnak?*

Rom. 4. F. Kiuáltkeppen az iras háromról emlekezik, Első az
engestelő aldozat, mel' ebben vagion, hogy az Christus
Joan. 17. meg holt az mi bűneinkert, fel tamadot pedig igazula-
funkert, Erről mōngia az f. Ianosnal: En meg fentelem
magamat ű erettek, hog' űkis mind öröcke fenteltek le-
giének. Az fenteles az Christusnak tista es io illatu al-
dozattia, mel' a hiueknek minden bűnõket el töröltte,
es űket meg fentelte, az az, meg fabadította az karhozat-
tul, hog' immar űkis fent aldozatul adgiak magokat az
Istennek. Mel' messze teriedgien pedig ez aldozat a f. Ia-
1. Ioan. 2. nös ez igeckel meg ielenti: V engestelő aldozat az mi
bűneinkert, nem csak mienkert pedig, hanem az eges vi-
Matth. 3. lagnak vetkeiert. V gian ezent bizonittia monduan: Ez
Heb. 10. az Istennek barannia, ki ez vilagnak bűnet el vesi. An-
nakokaert f. palis vg' tanit, hog' egiser valo aldozattia-
ual mind öröcke tekelletesceke tõtte az iduózúlendõ-
ket.

ket. Az Christusnak azert aldozattia elegseges es iduós-
seges, minden hiuóknak, valakik eleitől fogva voltanac
mostan vadnak es ez vtan leendők mind vilag vegeze-
tig. Erre nezueis meltan viseli az Papfagnak neuet es tist-
tit. Masodik az kőniörges, melliet tõt az hiuekert, mint
fent Pal mongia az ű testenek napiaiban. Erről peldank
vagian az fent Ianosnal, ahol az Christus kőniörög az-
okert, az kiket az ű Attia ű neki adot, hogy ezeket meg
fentellie igassagban, az az, neuellie űket az Istennek i-
gaz esmeretiben, az hitben es az feretedben. Az kőniör-
ges mellet vagion az halaadas: es az Isten io voltanak es-
mereti es dicziréti az el vót lelki aiandekokert. Mint az
f. Mathe meg irta ez igeckel: Halakat adok teneked mē
nek es földnek Vra, hog' el reitetted ezeket az bölcze-
ktől es meg ielentted az kisdedeknek. Az f. Peteris
kiuáltkeppen kőniörgõt, hog' hiti el ne fogina. Az Apo-
stolokatis ezzel bizonittia: Kerem az Attiat, es mas vi-
gastalot boczat tinektek. Mostanis pegig noha vg' kő-
niörög, sirással es ohaitással, mint az folgai abrazatban
ez földön, mind az által az ű egiser valo aldozattianak
meltosagos ereieuel mindenkoron a hiuekert esedezik,
honnet a fent Ianos ast ielenti, hog' fofolonk es igiünk
nek forgatoia vagion minekünk az Attianal. / Harna-
dik tísti az tanitas, es az Isten akarattianak meg ielente-
se az nepnek, mint az Malachias mongiat: Az Papnak a
iaki meg örizik az tudomant es az kőlleg az ű faiabol
kerdezi meg az töruent. Mert az Iehouanak kőuete.

K. *Mikeppen hasonlittia es valasztia meg az
fent Pal Sidoknak irt leueleben: az ő testa*
D meo

Apo. 13.
Heb. 13.

Joan. 17.

Matth. 11.

Luc. 22.

Joan. 14.

1. Ioan. 3.

Mal. 2. 7.

Igas pap az Ijesu
Christus kiraly.

mentumbeli Papokat az Christustul?

F. Első, Az ő Testamentumbeli fő Papok Aronnak
rendi kerint vadnak: Az Christus pedig Pap az Melchi-
fedeknek rendi es modgia kerint. Mert az Isten az papo-
knak es kiralioknak tisteket meg hatarosta vala, hogy
eg' semel' mind az ket tistet ne viselhetne, es ezokaert
az Vzas kiraltis az Isten meg vere, mikor hivatallia ki
uul aldozni akarna: Az Melchisedech penig, ki igassag-
nak kiraliat iegiez, mind ket tistet egiarat viselte. Mert
Salemnek Kirallia volt es ez mellet az felseges Istennek
Papja. Ez peldafta az Christust, ki bekeslegnek kirallia,
es vgian azon az Istentul rendeltet Pap. Masodik. A-
zoknak tisteket az halal el vegezte, es eggik az masik he-
lieben sallot. Ez pedig mind oröcke el, hog' mi erettunk
közbeniaro lehessen. Harmadik. Azok valastattanak az
emberek közzul, es hasonlo bünös emberek voltanak.
Ez pedig nem csak ember, hanem Istennek sia es az An-
gialok seie, tista, sent es az bünösöktul meg valastatot.
Negyedik. Azok aldoftanak tulikokkal es baraniokkal,
kiknek vere az bunt el nem törlötte. Ez pedig unnön
magat aldofta meg az keresztfanak oltaran, es az u vere
uel minden büneinkbol meg tistitot. Ötödik. Az Leui-
tak esküuesnelkul rendeltettenek az tistnek viselesere.
Az Christusnak Papjaga pedig Istennek esküuesuel e-
rössittet meg. Hatodik. azok giakorta aldoftanak, mel-
liel ielentettet, hogy az oktan allatoknak vere a bunt
el nem mossa. Ez pedig egyfer valo aldozattiaual Isten
tis meg engestelte, az hiueketis mind öröcke meg sen-
telte. Hetedik. Azok be mentenek az kezzel czinalta-
tot satorban. Ez pedig be ment az egekben, hog' minde-
neket be tölczon, es az hiueknek vtat nisson az örök bo-
dogfagra.

K. Mikeppen közöltetie az Christusnae
Papsaga az hieckel?

F. Az mi nez az bűnert való fizetefre, es az engeftelő
aldozatra, fenkihez nem illic az Papsagnac tifti az Chri-
stus kiuül. De mind az által ennek lelki ereie es valami
hasonlatossaga az hiuekreis el arad, es úkis Papoknak ne-
uestetnek, mint az fent Ianos mongia, hogy tót minket
Papocka es kiraloaka az mi Istenünknek, honnet az f.
Peteris kirali Papsagnak hiia az kereftieneket es inti ú-
ket, hog' az Istennek eleiben vigienek lelki aldozatokat
melliek keduesek az Iesus Christusnak általa. Touabba
az hiueknek aldozatokat az iras neg' rendben helihef-
teti. Első az töredelmes leleknek aldozattia, mel' nem e-
gieb hanem az bűnnek esmereti miat kefergeni, erös bi-
zodalommal az Istennek irgalmassagahoz foliamni es
vy eletet köuetni. Erről mongia a Dáuid: Kedues aldo-
zat az Istennek az töredelmes fiu, az alazatos fiuet né-
vtalod. Masodik az mi testünknek kellemetes es fent al-
dozattia, mel' nem egieb, hanem minden külső tagaink-
nak Istē paranczolattia ferint való víselese, hog' a mint
E. Pal tanit, legienek az igassagnak fegiueri, semünk az
hiusagnak nezesetül el fordiczuk, nieluünkkel Istent di-
czirüük, felebratunkat algiuk es ne bídalmazzuk, kezün-
ket mas ember karatul meg öiük, labainkat meg tartos-
tassuk, hog' ne fussanak az gonossagra, hanem gíorfak le-
gienek egiebeknek segitsegere. Harmadik, az dicziret-
nek aldozattia, mel' vagion az mi magunk meltatlanfa-
ganak esmeretiben, es az Isten sok jó tetemeninek hírde-
teseiben, es az ű paranczolatnak őrizeseiben mint az f.
Dáuid tanit ez igekkel: Az ki dicziretet aldozik, az

Psal. 54. *ris* tel engemet, es az ki rendeli vtat, eñek ielentem meg az Istennek iduõsleget. Masutis ezent bizonittia: Szabados lelekkel aldozom teneked, es vallast tesek az te neuednek, mert io vag'. Negiedik az io tetemennek es az feretnek aldozattia, kirõl az Prophetanal tanit: Irgalmassagot kiuanok es nem aldozatot. Mert az Isten semmi tisteletet nem keduel az hit es a feretnelkül. Errõl mongia a b. Palis: Az io tetemenrõl es az adakozasrol el ne feletkezzetek. Mert az Isten ez fele aldozatokban giõniõrkodik.

Of. 6.**Heb. 13**

AZ MASODIKROL. AZ CHRISTVS KI- ralisagarol.

K: *Mire nezue mondatik az Messias Kiralynak?*

Zach. 9.

Psal. 2.
*In valentotom
az un kiralliomat
Sionon az en unel
hegyimmon.*

F. Az u lelki orsagara, az Anias. egihazra nezue, mint az Propheeta meg mondottat: Ime az te kiraliõd el iu te neked alazatosson. Sz. Ianosis utet kiraliok kirallianak, es vralkodonak vranak neuezi. Az b. Daidnalis az Attia Isten az u fiarol bizonfagot tesen, hog' az Attia utet kirallia rendelte az Sionon.

Esa. 9.

K. *Minemü moddal biria az Messias az u orzagat?*

F. Az Prophetak aht hirdetik, hog' az Messias rendelies erõssiti az u orsagat itilletben es igassagban. Ez ket igeuel ielentik az orsagnak io moddal valo birasat. Az itillet nez az ellensagnec giõzedelmere es birasara, Mert

az Christus az vilagnak feiedelmet az Satant es minden kegietleneket meg itil, es labai ala vet, es mint az czerepeket meg rontia es el karhoztattia, honnet vigastallia a hiueket: Ne fellietek en meg giõstem ez vilagot. Az igazsag pedig nem egieb, hanem az hiueknek oltalmazasa es meg tartasa az o rok eletre. A mikeppen azert ez vilagi kiralnak ket tisti vagion, az gonofoknak es az u el lenseginek rettentese, az ioknak pedig es az u orsaganak oltalmazasa, Ig' az Messiasnak az iras aht tulaidonittia, hog' az hitetleneken bossut allion, az u nepenek künnebsleget adgion, mel' noha az eletben kezdetik el valami rezbõl, az kegielemre nezue, mind az altal az itillet napian telliesedik es ielentetic meg, az iõuendõ diczõslegnek meg adasaban.

Rom. 13**2. Tess. 2.****Col. 3.****Phi. 3.**

K. *Mig teried ki az Messiasnak orzaga?*

F. Az mi nez az idõre, mikeppen az Christus örökke valo kiral', ig' soha az u orsaganak vege nem lefen. Az mi nez pedig az helire es az nepnek sokasagara, az u orsaganak sem hatara sem fama ninczen. Mert az Pogan iokis az u testeben vadnak, es az valastot Israelnek fiaival örökõsok, mint az Christus tanit: El iunek nap keletrol es nap nyugatrol, delrol es esakrol, es le telepednek Abrahammal az Istennek orsagaban. Az Daidnalis illien igiretet tesen az Isten: Keried en tûlem az poganio kat, es adom teneked öröksegül. Errõl tanit az Esaialis, monduant: Az u nemzetseget kiczoda beseli elõ, mely nem egieb, hanem az hiueknek saporodasa az Euangelium altal, mind vilag vegezetig, kinek samat Isten kiulsenki nem tudhattia. Az Daidis errõl iõuendült. Az hainalnak mehebõl (auag' agiekabol) teneked hãrmãt az te iffiusagod. Az iffiusagon kel erteni, az Messias nep-

Esa. 9.**Dan. 9.****Luc. 2.****Matth. 6. 3****Psal. 2.****Esa. 55.****Psal. 110.**

Quid in illigenda iij

nek

Ioan. 10.
Psal. 110.

nek sokaságot, melliet ű magának űlt az igenek es az ű.
leleknek általa. Eűt hasonlított az harmathoz, mel' hár-
nalban az egböl le esik. Az Messiasnak nepei is illien bű
seggel űlettetik, de nem az földből sem az verből, hanē
onnan felül az Istennek ereiből, Ennek pedig az Chri-
stus seregenek ol' tulajdonfaga vagion, hog' csak az ű
pastorat es kiraliat esmeri es követi, ű neki engedelmes
es űabad akaratu nepe.

K: Minemű Kiraly az Messias?

Eűa. 9.

F. Minemű io es dicziretes kiral' legien az Christus
meg ielentik az neuezetek, mellieket neki az Esaias tu-
laidonit. Első czudalatos, kinek czelekedetit az emberi
okosság, es semmi teremtet allatnak bölczesége meg nē
foghatta, sem az valtsagban, sem az idűzitesben, sem
az Aniaűentegihaznak giűiteleben es meg tartasaban.
Ennek okaert sokan ű benne meg botrankoznac, mikor
az testnek itiletire vonűak az Messiasnak eletit, űenue-
deset es czelekedetit. Ez igeuel azert meg ielentetik,
hog' az Isten az mi idűsűegűnkben czudalatos titkat ie-
lentette meg, melliet az emberi okosság bolondfagnak
itel. Az mi keresztienűegűnknek azert nag' titka ez, hog'
Isten ielent meg az testben, es hog' eg' embernek halala-
ból adattatik minden idűbeli hiűeknek az örűk elet. Ez
fele gondolatok ellen az embernek iűsson eűeben, hogy
az Messias czudalatos, es az ű benne ki ielentetet ritok-
nak az emberi okosság vegere nem mehet. Masodik, Ta-
nacza do, ki az hiűeknek meg mutattia az igheből, mi-
keppen űabadulhassanak meg az Istennek haragiatul, ű
tűruennek atkatul es az örűk karhozattul, es mihez ren-
dellik az ű eleteket. Io tanaczot ad az ű. Mathenal, mű
duan: űűietek en hozzam minniaian az kik faradoűtok

1. Titum 3.
Magnū ē mīseri-
cōrdiā pītatī, quā
sēs mīserīcordīas
sēs in cor. 10.

Veni. Matth. 11.
Veni omnes qui
laboretis et on-
nati estis etc.

es meg terhelttetek, es en titeket meg kűnniebitlek.
Harmadik. Erűs Isten, melliel bizonitattik, hog' ol' ha-
talmas kiral' legien, kinek ellene semmi birodalom nem
alhat. Mert az ű labai ala vettetenek mindē ellenűegek,
kik mint az czerepek ű tűle ol' kűnnien meg rontatnak.
Ezzel batorittatik az Aniaűentegihaz, hog' semmit ez
vilagi ellenűegtűl ne fellien, hanem az Christus vallasa
mellet es oltalma alat megh maradgion alhatatossaggal.
Mert az ű feienek az Christusnak mindeneken birodal-
ma vagion. Negiedik, Bekeűegnek feiedelme, kel eűt er-
teni az Istennel valo meg bekelleűrűl es az bűnnek bo-
czanattiarol, mel' az Christusban adattatik. Noha azert
az hiűeknek ez vilagon niomoruűagok vagion mind az
altal ű benne örűműk es bekeűegek leűen. Vgian ezűn
be fogallia az hiűek kűzűt valo eggieűegetiű, melliet az
Christus az ű lelke által űerez benne, hog' űkűs egimaűt
űereűűek, ű mīkeppen az Christus űket űerette. űtűdik. ű
rűk idűknek Attia, es az iűűendű eletnek auag' az dicűű
űegnek űerűűie. Mert noha mostan az hiűeknek eletek
el reitetet az Istenben, mind az által mikor az Christus
az ű eletek meg ielenendik, az ű romlando testeket az ű
nűn dicűűűeges testehez hasonlatossű tesű. Valami az-
ert az io kiraliban kiűantatik, az Christusban beűűeggel
meg talaltatik.

Psal. 2.

Phi. 3.
Col. 3.

AZ HARMADIKROL.

*K. Miert neueztetik az Messias
Prophetanak?*

F. Mert az Istentűl rendeltettet, hog' az Aniaűentegi
haznak tanito mestere legien, kirűl űollot az Moűesis il-
lien igeckel: Prophetat tamaűt az Isten en vtannam, en
D 4 hozzá

Matth. 3.
Col. 1.

Matth. 25.

hózzam hasonlatost ítet halgassatok. Ezokaert kialtia az Isten az egből: Ez az en ferelmes fiam kiben keduem tölt, ítet halgassatok. Szent Palis erre nezue mongia, hogy az Isten bölczefegenek es tudomanianak minden kenczei ű benne reitettének el. Ennek azert tanítasának ű magaban vagyon meltofaga es hítelre valo böczülletti, mel' az Christus kiűl senkinek nem adattatott. Ezert tiltia meg hog' ez földön ne hiiunc sok mestereket, mert eg' az mi mesterünk az Christus. Egiebek ennek telliessegeből meritenek, es az ű tudomanioknak az Christustul vagion meltofagok ha az ű faiatol folanak es tanítanak.

K: Mikeppen tanittia az Messias az Aniaszentegiházat?

Eph. 4.

F. Először ű maga semel' érint az Prophetaknak irasokat magiarazta, az idűssegnek vtat meg ielentette, az Istennek igaz tísteletire az híueket tanította, es semmit hatra nem hagiott, valamellieket fűksegesekeknek ítelte az iűuendő örök eletnek meg nierefere. Fel tamadasa vtan is Mofestul fogua el kezduen, az Prophetak tanításabol az irasokat hasogatta, az melliec folanak az Messiasnak senuedeseről es fel tamadasarol. Masodfor tanít az igez nek általa, melynek hirdetesere, mint sent Pal mongia, nemellieket adot Apostolokat, nemellieket Prophetákat es iras magiarazokat, nemellieket Doctorokat, nemellieket pastorokat, az ű testenek az Aniaszentegiháznak eppűletire. Ezek az Christusnak kűuetséget viselik es kűtelesek arra, hog' az ű faiatul halgassanak es fűggienek mindenekben, es az Istennek tísta igeieuel legeltessék az iuhokat, kiknek tanításokat kel böczűllení, mint az

az Christuset. Ezert mongia az s. Mathenal: A ki titeket vesen engemet vesen, es aít, aki engemet el boczatot az Attiat. Harmadfor tanít az ű sent lelkenec általa, kinec ereieuel az meg hallot íget fogonatossa es idűssegefe te fi az híuekben, mint az Apostolokatis ezzel batorittia: Nem ti vattok az kik folotok, hanem az ti Attiatoknac lelke az ki ti bennetek fol. Az Christus ezert mongia, hog' az melliet ű rűle hallottanak, az igassagnak lelke iutattia esekben. Nem egiebre tanít pedig az Christus, hanem az mellieket az ű Attiatul hallot, es ki hozot az ű titkos tanaczabol. Mert az Euangelium, Istennel valo meg bekellesünknek, bűnnek boczanattianak, meg igazulafunknak, es örök eletünknek meg nierefenek vta, es bizonios modgia. Touabba ahol aít mongia a Christus, hog' az tudoman' nem őue, kel erteni az kűuetségek tístiről, mel'ben az Attiatul boczattatik az ű akaratianak hirdetesere. Mert az mi nez az Attianak es az funak egienlő akarattiaara es io kedue, vg' az Euangelium az Christuse mint az Attiae. It az híueknek vigas talasok is vagion. Mert az mikeppen az Christus mind örökke feie es tanito mestere az Aniaszentegiháznak, ig' soha abbol az ű igeie es sent lelke ki nem tauofhatic. Inner vagion, hog' az Euangeliumnak hirdetese senmi idűhen meg nem fűnik, hanem mindenkor tamaít bölcz embereket az híueknek legeltetesere. Noha penig az igenek hirdeteseis, az mint Istennek íleteti mutattia, niha homaliosban, niha pedig vilagosban es őueb ertelēmel vagion, mind az által a Christus az őueit az kiczin fűuernek által is azon eletben vezerli es igazgattia. De it azonközben fűkseg meg gondolni, hog' az Isten bűntető haragianak iegie, mikor az íget meg hadgia homa-

Matth. 10. Qui vos nupt m. nupta

Amos. 2.

liofodni, ez halaadatlan vilagnak ostorozására, mint az Prophetanal feniegeti az hitetlen nepet ez vtolso rette netes czapással, hog' boczat ű rea, nem keniernek ehse get, hanem az ű igeie hallasának ehseget, hol mind az al tal az Christus meg nem fűnik az őueit taplalni, es az se tetsegben valami kiczin vilagosságot niuitani, mint az Prophetanal mongia: Az homaliossag be fogia az föl det, te read pedig fel tamad az Vrnak diczősege.

AZ SZ. LELEKRŐL.

K: Mit igeiez az irasban az leleknek igeie?

Luc. 24.

Ioan. 4.

Heb. 1.

Azo. 7.

Rom. 1.

F. Az SPIRITVS sok fele iegizesben veterik, mel liet fűkseg tudni, nemel' homalios helieknek niluabban valo ertelmekre. Először közönfegeskeppen veterik, minden lelki allatokert, mellieknek, mint az Christus ta nit, ninczen hufok es czontiok. Ez iegizesben mongia a sent Ianos az Istent leleknek. Szent Palis az Angialo kat folgalo lelkeknek. Masodszor. A feletis ezen igeuel hiia az iras, mint az Christusnak mondasaban. Az lelek auag' az fel, ahol akaria fu. Harmadszor. Az embernek okos es halhatatlan lelkeiert veterik, mint a Christus mō dasaban: Attiam az te kezedbē aianlom az en lelkemet. Az sent Istuanis erről erti vala, mikor ig' sola: Vram Ie sus ved hozza az en lelkemet. 4. Az Christusban mi kor az lelek őfue vettetik az testel az Isteni termefetet iegizi mint mikor az f. I al vg' tanit, hog' test ferint Da uid

uid magualol vagion, de az meg sentelő lelek ferint I sten fianak bizonyittatot. Sz. Peteris erről mongia, hog' 1. Pet. 2. testben meg holt, az lelek által meg eleuenittetet. 5. Mi kor az emberbē az lelek es az test őfue vettetik, az test az ő termefetet, az lelek az vy es meg eleuenittetet rest iegizi, mint a f. Palnal: Ha az lelecekkel meg őlitek az test nek czelekedetit eltek. Az test az lelek ellen kiuan, es az lelek az test ellen. 6. Vetetik niha az eleuenítő ke gielemert, mel' az Euangeliumban hirdettetik az hiuek nek, mint az f. Palnal: Az bōtū meg ől, az lelek meg ele uenit. Az Christus mondasabanis: Az mel' igeiket nek tek follok, elet es lelek. 7. Iegizi nemel' helien az Sa rantis, az ki az engedetlen fiakban lakozo lelek, mint f. Pal tanit. Ottis eckeppen vetetik, ahol ašt mongia az i ras, Ki őfue eg' lelek es alla az Iehoua eleiben. 8. Iegi zi niha az tanitokat, a kik valami lelki ielenefeket tet tetnek, mint f. Ianos mongia: Ne hidgietek mindē lelek nek. Meg proballiatok, ha az lelkek Istentől vadnac. Sz. Palis inti a hiueket, hog' az lelek által meg ne haborita ssanak. 9. Vetettetik nihol az tista fűből farmazot I steni tisteletert mint a Christus tanit: Az igaz imadok az Attiat imadgiak lelekbē es igassagban. Sz. Palis erről mongia: Mi vagiunk az kōrnifūmetelkedes a kik lelek ből az Istent tistelliūk. 10. Nihol az irasbā az lelek hea bā valo dolgot es hiūfagot iegiez, mint az Prophetanal: Ha volnek ol' ember ki lelekbē iarne, az az, hiūfagot folanek. Az Esaiasnal is ig' vetetik: Fogattūc es fűletūnc lelket. Vezik pedig az iras ez hasonlatosságot a feltől, a mel' hirtelen el mulik. 11. Iegizi az embernek elmeietis, fűkeppen mikor az Animauaal eggiūt talaltatik mint f. Pal irasabol erre peldak vadnak. 12. Az elmenek es

1. Pet. 2.

Rom. 8.

Gal 5.

1. Cor. 7.

Eph. 2.

1. Reg. 22.

1. Ioan. 4.

2. Tefs. 1.

Ioan. 4.

Phil. 3.

Mich. 2.

Esa. 26.

es fiunek indulattatis iegizi, vag' ióra, vag' pedig gonofra, mint az erőflegnek, felelemnek rettegetnek, teuelgesnek es fomorusagnak lelke. 13. Giakorta iegizi az aiandekokat, mellieckel a f. lelek az embereket meg ekefiti, mint f. Pal mongia: Az lelket meg ne olczatok, es ez miczoda legien vgian ottan meg ielenti: Az Prophetia kat meg ne vtalliatok. Masutis vg' tanit, hog' az híuek az leleknek köuetői, mellien erti a f. lelek sok fele aiandekít, mint ezekről oda fel emlekezet volt. 14. Szantalan helien az Prophetak es az Apostolok irafaban iegzi az Istennek f. Lelket, kiről ez ielen valo tanitas lehen,

K: Miczoda az fent Lelek?

F. Igaz I E H O V A, ki az Attianak es az Fiunak öröke valo lelke, es az Attiatul az Christus neueben adattatik az valasztottaknak, hog' őket meg vilagositza, vyonnan füllie es az örök életre el peczetellie, ki ű benne meg marad mind vegiglen.

K: Muel bizonyitod hogy lehoua legien?

F. Első az Ezechiel ig' tanit. Belem iőue az lelek es la bomra allata es monda: Menniel es ig' fol: Eft mongia a lehoua. Masodik. Esaias Prophetatis az fent lelek el küldi illien köuetseggel: Menniel vakicz meg az nepet hog' latuan ne lasson es ertuen ne erczen, melliet f. Pal az f. leleknek tulaidonit. Harmadik. Az fent David mondasatis: Ha ma az ű fauat hallangiatok meg ne kemenicze tek a ti fiueteke, vgia azon f. Pal az fent lelekről magia razza. Negiedik. Az f. Peter Ananiasnak ig' fol: Miert hazudal az fent leleknek, nem embernek hazutal, hanem Istennek. Ötödik. Szent Pal vg' tanit, hog' az híuek az fent leleknek lako templomi, mel' csak Istenhez illik,

illik. Hatodik. Az Christus vg' paranczollia, hog' az f. lelek neueben meg kereftelkedgiunk, mint az Attianak neueben. Nem szabad pedig mint f. Pal tanit egieb neueben meg kereftelkedni, hanem csak Istennek neueben.

K: Miert mongia hat az iras az fent lelket Isten ereienek?

F. Mert az Isten az ű ereiet es czelekedetit az ű lelke által ielenti meg. De mind az által nem ol' erő, kinek valóságos letele nem volna. Mert az Christusis mondattatik Isten hatalmanak es bölcsesegenek, de mind az által nem köuetkőzik, hog' püsta erő legien. Az f. lelketis az iras meg valasztia az erőül, mint a Christus mongia: Vefitek az reatok iőuő f. leleknek ereiet. Az aiandekoktul is meg valasztia, mikor aſt mongia, hog' mind azokat az fent lelek külön oſtogattia, az kinek mint akaria. Ha pedig az fent lelek csak az Attiaban valo erő, mi fűkseg volt ű neki külömb formaban meg ielenni az Christus kereftsegeben, hisem az erő eggiut volt az Istēnel: Annak felette mi fűkseg volna az f. lelek neueben meg kereftelkedni neuezet berint? Hisem ha csak erő, az attianak emlekezetiben azis be foglalattik.

K: Muel bizonyitod hogy az Attianak es az Fiunak lelke?

F. Azon eg' lelket az iras közönsegeskeppen niha az Attianak, niha az Fiunak tulaidonittia: Az Attiarol tefen az Christus bizonyagot, mikor el küldi az tanituaniokat: Az ti Attiatoknak lelke fol ti bennetek. Az fiurol pedig niluan mongia az f. Pal: Ki boczata Isten az ű fianak lelket. Masutis ig' tanit, hog' az kiben ninczen

Chri

Christus lelke, az nem öue. S. Peteris azt erőssíti, hogy az Istennek sent emberi az Christus lelke által föllottanak. Az iras pedig ezokaert tanít illien rendel. Mert az bölczefegnek es az erősfegnek lelke az Christuson niugfik meg, es ű belöle aradnak az hiuekre az sent leleknek minden aiandeki,

AZ SZARMAZASROL.

K: Mit kel erteni az Szarmazasrol.

Ioan. 15.

F. Az farmazast az iras bötü ferint csak eg' helien tulaidonittia az s. leleknek, kiröl foka fellicb bölczelkednek, hog' nem mint illenek, es keresuen valami külömbseget, azt tanittiak, hog' az fületes az elmetül lefē, az farmazas pedig az akarattul. De röüdeden erröl azt kel erteni az iras ferint, Elöför, hog' az farmazasnak igeie, az s. leleknek hasonlatossag ferint adattatik, mel' vetetik az kut fötül, kiböl az vizek beüfeggel farmaznak, de mind az által az kufü ezzel soha meg nem fogiatkozik. Ig' az Attiatul az igassagnak lelke az hiuekre mindenkor vg' farmazik, hog' mind az által az sent lelek az Isteni gazdagfagnak kut feie legien. Masodför, ebböl köniü meg erteni, miczoda legien az farmazas, tudnia ilik, nem csak az Attiatul es az fiutul valo letele az fēt leleknek, hanem fükeppen az s. lelek aiandekinak beüfeges ki öntefe az hiuekre, az Attiatul a Christunak altala, mint sent Pal bizonittia ez igeckel: Idnözitet minket az vyonnan valo fületesnek fordeie által, es az sent leleknek meg vytasa által, melliet ki öntöt mi reank gazon az Iesus Christusnak altala. Erröl folot volt az Ioel Prophetanal is az Isten: Ki öntök az en lelkéböl minden testre, mel' az vy testamentumban telliesedet be,

Titum 3.

Ioel 2.

mikor az sent lelek beüfeggel farmazot nem csak az Israel siara, de hiuö poganiokrais, mel' annak elötte el reitetet titok volt, de az Christus által nilatkozot meg. Eft ielenti az Christus tanitasanak czellia: Mert fol a sent leleknek meg ieleneseröl. Harmadför, ahol az Christus az s. lelket az Attiatul mongia farmazni, nem vg' kel erteni mint ha az s. lelek Christuse nem volna, auag' ű tüle nem adattatnek, hanem fol ot az helien, vg' mint közbeniario, melire nezue mindent az Attianak tulaidonit, es az irasis ez folasnak modgiat köueti, hog' az Attia s. lelket ad az Christusnak neueben, mint az fēt Ianosnal mongia, hog' mas vigasztalot küld az Attiatul. Az minez pedig ez boczatafra es az közlefre, az Christus vg' aggia es vg' küldi az hiueknek, mint az Attia az ű saiat lelket, főt az Attia az Christusnelkül senkinek nem ad meg sentelö lelket, honnet az iras ütet neuezi fiuifogadnak lelkenek. Negiedber eftis fükség erteni, hog' az farmazasnak igeieuel az Christus fep külömbseget tefē az ö es vy testamentum közöt, melliet az Christus az ű lelkenek beüfeges aiandekauul meg ekesitet, es meltosagosba töt az ö törüennel. Mert noha az elöttis Christus lelke folot az Attiakban, mind az által ackor vekon' foliasa volt, mostan pedig büfeges ki aradafa vagion. Fü tulaidonsaga azert az fēt leleknek ez, hog' az Attianak es fiunak lelke legien. Masik hogy az attiatul boczattaslek az Christus neueben, auagy hogy az Christus külgie az Attiatul.

Ioan. 15.

Eph. 1.

Az

64. **AZ SZENT LELEK-
nek el boczatarol.**

K: *Hanikeppen boczattatik es adattatik az
Szent Lelek az hiueknek?*

F. Negikeppen. Először titkos ielenes érint, mellyel az
Prophetakat es egiebt sent embereket az Isten akarattia
es iouendő czelekedeti felől tanított, ez pedig csak bizo-
nios semelieknek adattatott, kiualtkeppen a Christus el
iouetelinek előtte. De az vtan ritka volt e fele aiandek,
miert hog' az Christusban mindenek be telliesettenek, a
melliek nezek vag' az iduössegre, vag' az embereknec
eletekre. Mert az mellieket az Prophetak bizonyos nep
röl módottanak, közönsegeskeppen minden időbeli em-
berekre tartoznak, mint s. Pal tanít az Israel fiainak pel-
daiból, hog' mindenek az mi tanusagunkra irattattak
nak meg. Ez pedig u magaban ne iduösseges, miert hog'
az harag edenibenis ideiglen talaltatott, mint a Saulnak
peldaia meg mutatja. Hasnos mind az által es fűkseges
egiebeknek tanitasokra, intesekre, feddesekre, rettent-
sekre es vigasztalásokra. Masodszor adattatott az Christus-
nak telliesleg érint, hog' egiebt hiuekre, u belöle, mint
eg' elő kut fűből az s. leleknek aiandeki farmazanac. Er-
ről mongia az s. Ianos: Ennek az Isten attia az lelket ne
mertek érint, es a mint masut tanít az iras, az Nazaret-
beli Iesus meg kente az Isten sent lelekel es erővel.
Harmadszor, adattatik minden időbeli hiueknek az meg-
fenteles érint, hog' ez által vionnan fűlettetuen, az fű-
meltosagra, es az iouendő valtsagra el foglaltassanak. Es
röl mongia az Christus: Ad sent lelket az keröknek.

Rom. 15

Ioan. 3.

Actor. 10.

II.

III.

Szent

A SZ. LELEKNEK EL BOCZATA: 65.

Szent Palis vg' tanít: hog' ki boczatta az mi fűünkben
az u fianak lelket, ki által útet Attianknak kialtiuk, es a
mint masut bizonyittia, ez mindenkor eggiút iar az id-
uözitő hittel, es addattatik lathatatlankeppen az Euan-
geliumnak hallasabol es veteleből. Negiedszer adattatott
külső es lathato formában az Apostoloknak, az Christus
menben meneteli vtan tized nappal. De ez kiualkeppé
valo czuda, mel' sem az előt sem az vtan nem hallottas-
tót.

Gal. 4.

Eph. 1.

Acto. 2.

III.

K: *Mikor boczattatott el a sent lelek
az Apostolokra?*

F. Pünköszt napian, mel' ötuenedik napot iegiez az hu-
sueti barannak etele, es az Christus fel tamadasa vtan.
Ez napot az ő testamentumban az Israel fia meg tartot-
tak, az Isten törüenie ki adasanak emlekezetiért, melibé
az nep az villamasok mendörgesek es fel ves haboru-
miat felette igen meg rettent. Ezzel meg ielentettet az
törüennek ereie, kiből felelemnek lelke, harag es halál
farmazik. Vgian azon napon, az fűsagnak lelke adatta-
tot az Sionnak hegien, nem rettegesre, hanem batorisá-
ra, mellyel meg bizonyittatott, hog' az Christus volna az
törüennek lelke es be töltőie. Oka pedig, az miert a sent
lelek ez nap boczattatott, kiualtkeppen az alkölmato-
sag volt, hog' ez napon, melire minden nemzettek kö-
zül főkön fel giúltanak vala, ez czudanak, es ez mellet
az Euangeliumnak, hire neue ki teriedne mind ez feles
vilagra. Ennék pedig fűkseg volt lenni, hog' a mint fűt
Peter magiarazza, az Ioel mōdasa az Christusnak igi-
teti érint be telliesednek.

E

Mine

Ioel. 2.

K: Minemü külső abrazaiban boczattatott el a Szent lelek?

F. Sebes es zugo felnek, es el oblatot tűzes nielueknec kepeben. Mert az Istennek lelke ű magában lathatatlan, de ezek az ű ielen letenek lathato bizonyági voltanak. Olliak pedig az iegiek, kik az Szent leleknek termeseti uel sepen eggieznnek. Először az Szent Lelek felhez hasonlóttatik, Mert mikeppen az felnek ereiet es fuuafat, semmi teremtet allat meg nem tartoztathattia, es nag' alkotmaniokatis meg ront; Ig' az Isten Lelkenek ereie czudalatoskeppen az embernek fiuere be hat, az hitetlenseget meg rontia, es meg eleuenit az bűnből. Másodszor, hog' nielueknec kepebe ielenik meg, ezzel peldastatot az köuetség, es az nielueknec tudasa, melliel űket az S. lelek meg ekellitettete az Euangeliumnak hirdetesere, minden poganiok között. Harmadszor hog' az nieluek latatnak tűzefeknek lenni, ezzel meg jelentetik az Szent leleknek ereie, az igenek hirdetese mellet. Mert mikeppen az tűznek termeseti az vilagossag, azonkeppen a S. lelek, az mi elmeneknek, es fiuunknek feretsege, az ige által meg vilagosittia az Istennek igaz esmeretire, tistelestire es felelmere. Az vtan mikeppen az tűznek tulaidona az emestis, es az tistitas, az fat es az pozdoriat megh emesti, az araniat meg tistittia; Ig' az S. lelec probalo tűz, ki bennünk emesti naponkent, valami az feretsegnek attiae. Es visöntag az Istennek lelki aiandekit, az hitet az remenfeget, az feretetet, az bekefeggel valo türest epiti es neueli. Ezokaert az Szent Pal'sis ol' tűznek neuazi az Szent lelket, az ki mindennek munkaiat meg probalja, az hamissat meg emesti, az igazat meg tartia es meg fenie.

1. Cor. 3.

feniesiti. Negiedser, hog' az nieluek meg oblottak, ezzel peldastatik az aiandekoknak sokasaga es külömbsege, melliel az S. lelek az hiueket egienkent fel eppiti, es az ű aiandekit meretek ferint obtogattia az kinek mint a karia, hog' ezzel az eggieslegre foktassa es tanicza az hiueket. It immar minden ember alazatossagra es Isteni felelemre intettetik, hog' az aiandekot nem ű maganak, hanem az S. leleknek tulaidonicza, es ellien ezzel Istennek tistessegere, es felebarattianak eppületire.

K: Minemü czuda köuette a Szent leleknek el töuetelit?

Act. 2.

F. Czudalatos dolog volt ez, hog' az Apostolok hirtelenséggel sok fele nielueken ertettenek es bolottanak az Istennek nag' dolgairol. Az Isten az regi buntetést aladafra fordita, Mert az Babilon tornianak rakasaban, az eg' nieluet kin ackoron bolanak vala, meg faggata es el valtoztarta, hog' az emberek eg' mas fauat ne ertenek, es az ű bolond igiekezeteiktől meg fűnnek. Ez mostani czudaban pedig az nielueknec valtozasat, az Aniaszentegihaznak, minden poganiok között valo eppületire fordittia. Az nielueknec azert tudasa Istennek draga aiandeka, mint S. Palis tanit, hog' azon leleknek altala nemellieknek adattatnak nielueknec nemei;

K: Mi vegre boczatotta az Christus az Szent lelket az Apostolokra?

F. Első vege nezet az ű femeliekre es hiuatalokra. Mert az Isten az ű lelkenek altala, az tudatlan tanituaniokat tudosocka törtte, az giengeket erőstecke, az felelmefeket meg batoritotta, hogy mindenüt az Istennek igeiet nagy

Ioan. 16. aki az Istennek titkait tudakozza, az ki meg vigasztal es batorit, Ez a bölcseslegnek, erősségnek, Isteni felelemnek, kegyelének es könyörgefnék lelke. Touabba a Christus ennek ereieről sepen tanit, mikor azt mongia, hog' meg feddi, az az, meg giózi az ige által ez vilagot, az az hitetlen embereket, kik az elót az Christustul idegenek voltak, mint az sent Palt meg giózi, mikor az hitetlensegből ki voná es meg vilagosittia. Hog' azért az hitetlenseg minden bűnnek es az karhózatnak kutsche legien, az sent lelek mutattia meg az Euangeliumban, mel' Isten tüköre, es az sent lelek semünk gianant lehen, hog' ebből magunkat lathassuk, es az Christushoz fiesünk az lelki oruosságert. Az vtan ig' fol: Meg feddi az igassagrol: Mert en az Attiamhoz megiek, Ez igassag a Christusbán igirtettet meg igazulas, es bűnnek bocznattia, melliet az Christus az Attiahoz valo menetellel meg erőssitet. Vegezetre meg feddi az itiletről. Mert e vilagnak feiedelme meg itiltettet. Ez itilet az Christus orfaganak birása es io moddal valo rendelese, melliel a Sarannak birodalmat rontia az igenek fogonatos hirteseuel, es ezen által az hiueket eppiti es tartia az örök eletre. Az sent lelek iutat azért minket az bűnnek idősleges esmeretire, az igassagnak meg nierefere, es az ördögön valo giózedelemnek remenssegere az igenek altala.

AZ SZ. LELEKNEK bennünk lakasaról.

aziböl

K: Miből ismertetik meg a sent leleknek ielen lete az emberben?

F. Ha ollian indulatokat ferez az hiueknek fiuekben, az minemű ünnön maga. Az iras pedig előbör neuzezi fi. *Eph. 1.* ui fogadafnak lelkenek, ki az hitet, melliel Christus tag *Rom. 8.* iai es Istennek fiaí lefünk meg peczetli, es meg erőssiti bē nünk, Masodbor bölcseslegnek es ertelemnek lelke, acki igazgat es tanit az lelki bölcseslegre, az Istennek igaz esmeretire, es az mi iduösslegünk titkainak ertelmere. Harmadbor, Isteni felelemnek lelke, ki minket vyonná *Esa. 11.* tül, az sentselegnek es igassagnak buzgosagos köueteferere. Az ki azért magában igaz hitnek, io lelki ismeretnek, filigifegnek, attiafiui feretnek es tekellertes eletnek ielenseget erzi, Istennek lelketül vezeretetik.

K: Meg marade mindenkör az Istennek lelke az hiuekben?

F. Valakiknek az meg sentelő lelek adattatik, soha az zoktul el nem tauozhatik, mel' ez köuethözendő bizony sagoockal meg erőssittetik. Első az Esaiás niluan fol erről *Isa. 59.* Az en lelkem az ki te benned vagion, el nem tauozik a te fiaiadtul, es a te magod maguanak fiaiadtul soha mind ő rőcke. Masodik, a Christus vg' vigasztallia az tanituanio *Ioan. 14.* kat: Kerem en az Attiat, es mas vigasztalot ad tinektek, hog' mind öröcke ti nalarok maradgion. Harmadik, Sz. lanosis ezent erőssiti. A ki Istentül vagion, nem vetke *1. Ioan. 3.* zik, nemis verkezhetik: Mert az Istének magua meg marad ű benne. Negiedik, vgian azon f. lanos azt mongia: *1. Ioan. 3.* Az kenet, az melliet ű tüle vöttetek, meg marad ti bēnetek. Ötödik, Az Dauid maradekiual az Isten illien kö-

test leßen. Ha vetkezendnek az te fiad en ellenem, meg
 latogató űket veresegeckel. Az en irgalmassagomat pe-
 dig ű tölök el nem vessem. Az Esaiasnalis ezent igiri: Az
 hegiek meg indulnak, de az en bekefegemnecc kötese so-
 ha meg nem mozdul. Ahol pepig az kegielem, ot vagió
 az Vrnak lelkeis. Hatodik. Az fent lelek, az mi örökse-
 günknek foglaló zalaganak mondatik. Hat az Isten mel-
 tofaganak ellene volna, ha az hiuektől el tauoznek. He-
 tedik. Sz. Palis aít bizonittia, hog' az Isten aiandeki ba-
 nasnelkül vadnak. Azert az ű lelket tölök el nem vesi.
Niolczadik. Az leleknek es a testnek tufakodasa az hiu
 emberben meg marad, mel' az f. Leleknek ereieből va-
 gion. Hat az lelek semmikeppen el nem tauozhatik. Ki
lenczedik. Az Christus kóniörgöt az Peterert hog' az ű
 hiti el ne fogina. Az hittel pedig az elegető f. lelek es
 giút vagion, mint f. Pal tanit. Minek vtanna hitterek, el
 peczeteltettek az igirenek fent lelkeuel. Mind ezek-
 ből azert meg bizonittatik hog' az meg fentelő es viő-
 nan fülő lelek, soha az hiuektől el nem tauozhatik.

ELSŐ ELLENVETES.

*1. Sam 16. Az iras niluan valo bizonsagot tezen erről,
 hogy az Jehouanak lelke az Saulul el tauozot,
 Azert az ember engedetlensegének általa, ki
 üzbeti magabol az Isten lelket?*

*2. Cor 12. F. Az fent leleknek az iras ket rendbeli aiandekot tu-
 laidonit. Először nemel' közönseges es ekesítő aiandek,
 mel' folgal egiebeknek eppületekre, mint az fent Pal, az
 nielueknek tudasat, es az oruofagot az f. lelek aiandeki
 nak modgia, mellieket külön külön ofogat, az kinck*

mint akaria, es vgian ezenről bizonittia, hog' senki az
 Iesust Vrnak nem mondhattia, hanem csak az f. lelek-
 nek általa: De ez fele aiandek senkit nem iduőzit, es az *1. Cor: 12.*
 embernek halaadatlanfagaert el veterik. Az Saulban is
 az bölczeleg, az erőfleg es az gonduisseles, az Vrnak lel-
 ketül volt, mel' ű neki ideiglen adattatot volt. Masodfor
 nemel' aiandeka a f. Leleknek iduőzitő, mely csak az
 valasztottaknak adatik az meg fentelesre, vyonnan valo
 fületesre, es az eletre valo peczetlesre. A mint pedig Is-
 ten ű magat meg nem tagadhattia, azonkeppen ez aian-
 dekot az hiuektől el nem veheti.

II. ELLENVETES.

*Szent Palis vgy tanit, hogy az kic meg vıla. Heb. 6. 10.
 gosittatnak es a bent lelket megb kostolliak, lebetet
 len dolog ha el esendnek, hogy az pœnitentianak al-
 tala meg vyulhassanak. Hat még az vilagosito
 bent lelekis el tauozhatic.*

*F. Először aít kel felelni, hog' az vilagositas kettő: Eg-
 gik az ertelemre, masik az iduőflegre. Az haragnak ede-
 ni azert niha meg vilagositatuán ertik az Istennek aka-
 rattiát az igéből, de belső vilagos femek auag' igaz hi-
 tek ninczen, melliel az iduőflegnek meg nierefere iut-
 hatnanak. Ezek el esuen es a bünben meg maraduan, lel-
 kek ismereti ellen vetenek, es miert hog' vesedelemnek
 fiai, a bünből fel nem tamadhatnak, az sirasnak es az ba-
 natnak általa, mint az Esaunak es az Iudasnak peldaia
 meg mutattia. Masodfor az kostoliasnak igeieis ezent
 bizonittia, Mert az feleiek az Istenleket csak meg ko-
 stolliak*

stolliak, es ideiglen az ű ereiet meg esmerik. De az hiuek az ű. Leleknek eleuenitő es taplalo iauait vg' mint meg ebik, es azokban rebesülnek, az Istennek lelki aldaiban vegiglen neuekeduen.

III. ELLENVETES.

Psalm. Az David így kőniörög. Ne ves el engemet az te orczad elő, es az te sent lelkedet ne ved el en tőlem. Hat az zent lelek el tauozik a bűnert.

1. Tess. Eph. 4. F. Kettő az felelet. Első ez, hog' az David föl az sent lelek lathato giümölczeről, es ereienek ideiglő valo meg fűneferől. Mert sem az hitnek, sem a ű. leleknek nincz e egiant valo czelekedeti az sentekben, mint vgian otan kőniörög, hog' az igazgato lelket megh vycza az ű belső rebeiben. Az ű. Palis inti az hiueket, hog' az lelket meg ne olczak, es meg ne somoriczak az Istennek sent lelket, az kiuel el peczeteltettének az valtsagnak napia ra. Noha azert az David vetkezet, mind az által az Istē magua ű benne meg maradot, es a mikeppen az fa telben nem viragzik es giümölczet nem terem mind az által elő fa: ig' az hiuekben, noha az hitnek giümölcze addig meg fűnik, míg az bűnben heuernek, mind az által az benne leuő Isten fikiranak vilaga ki ielentetik. Ig' az Peternek fiaiabol ideiglen ki fogiot az Christusnak vala sa, de annak giőkere es eredeti az ű fűueben meg nem fűnt. Mert az hitet az Isten neha meg haggia fogiatkoz ni ennek okaert, hog' az hiuek erőtlenségeket meg esmeriek, az ű allafokat Istennek tulajdoniczak, az ű aiande, kit inkább meg böczülliek, es nagio b fogalmatossággal az esereket el tauostassak, foglaluan űnön magokat Istē ni felelemben es az kőniörgesben. Más dik felelet ez.

Meg ielenti az David ez kőniörgessel, mit erdemlene es rettenetes vetkeket, tudni illik, Isten aiandekitul valo meg fostast, mint a Saulal czelekedek, kinél inkább vetkezek az David, de kőfőnnie annak, az ű meg tartasat, hog' az ű neue fel volt írva az életnek kőueben. Ebből azert nē kőuetkezik hog' el vehesse az ű ű. lelket az hiuektől, mint peldanak okaert: Az hiuek is termeset be- *Eph. 2.* rint haragnak fia, mint egiebek, de mind az által ebből nē kőuetkezik, hog' el karhoszassanak. Mert az mi az természetnek erdeme, az kegielēnek ereie ast meg giőzi.

IIII. ELLENVETES.

2. Cor. 6. Szent Pal vgy tanit, hogy az setetsegnek semmi köz i ninczen az vilagossággal. De az David mikor lelki esmereti ellen az bűnben heuer, setetseg. Hat sem ű benne, sem egieb hiuekben mikor az bűnben esnek, az Istennek vilagosito lelke meg nem maradhat.

F. Erre nemellick ast felelik, hog' az Isten lelke ideiglen az hiuektől el tauozik, mikor czegeres vetkekben el nek, de veg serint űket el nē hadgia. De est immar meg erősttetük, hog' az Isten soha az meg sentelő lelket az valastottaktul el nem veszi. Erreis azert ig' kel felelni, hog' az vyonnan fűletet emberben ket res vagion mindenkör. Az ű resre nezue azert az ember setetseg, es az mint sent Pal mongia, az Istennek eletitől el idegenedet. Az vy resre nezue pedig mel' még az eserbenis minde- nstől fogua meg nem fűnik. vilagossag, meliben az Istē nek magua es kiczin fikiran vg' marad meg, hog' az vta ebből nagio b vilagossag farmaznek ki. **AZ**

76 **AZ TEREMTESRŐL.**

K. Mikeppen vetetik az irasban az teremtesnek igeie?

Gen. 1. F. Először teremteni a'it tefé, mint semmiből valami al-
latot czinalni: Ig' vetetik a' Moses irasabā: Kezdetbē te-
remte Istē az mēniet es az földet. Masodszor az terētet al-
Gen. 2. latból egieb v' nemet formalni, mint az Moses mōgia:
Teremte az Istē az embert az földből. Harmadszor az v'
teremtes az Isten el v'etett abrazattianak fel eppitese az
Christus által. Negyedő az egnek es az földnek meg vi-
itafa az vtolso napon, mint az Esaiasnal mōgia az Isten:
Esa. 66. Ime en v' földet es v' egeket teremtek, mel' mōdas no-
2. Pet. 3 ha az ō termesetnek meg v'ytasabā immar el kezdetet a'
Rom. 8. Christusban valo hīrnek általa, mind az által az itilet na-
pian telliesedik be, mint az Apostolok tanitanak. Ötöd-
1. Pet. 3. ő az igeiezi niha tistre valo rendelest, mint a' s. Peter inte-
seben: Engedelmeselegietek mindē emberek közöt va-
lo teremtesnek, az az rendelestnek es feiedelemselegnek.

K. Miczoda az Teremtes?

Psal. 33. F. Az Istennek czelekedeti, meliben az ō veghetetlē
bölcsesegeből es hatalmabol az eget es az földet semmi-
ből eppitette es ezekben egieb allatoknak nemeit hely-
hesztette, az ō öröcke valo Istensegenek es io voltanak
meg ielentesere, es az Aniasentegihaznak ez vilagon
valo giuutesere. Erről mōgia az David az Iehouanak
besedeuel az egek teremtettenek, es az ō faianak lelke-
uel minden ō seregek. Ez az Istennek első es czudalatos
czelekedeti, melliet bizonios időben kezdet, a' Mosesnek
tanitafa ferint, honnet meg hamissitatnak ez vilagi böl-
czec, kik öröcke valonak itiltek lenni ez vilagot, ebből

AZ TEREMTESRŐL.

77

okoskoduan, hog' az Isten hiuolkodo nem lehet. De ez
ek ellen búkszeg erteni, hog' az Isten sabad akarattia fe-
rint, ez vilagot kezdetben teremtetten, mikor az ō bölcz
tanaczanak teczet.

*K. Miert nem teremtet az Isten egizersmind
ez vilagon leuő allatokat, hanem ebben
hat napot töltöt?*

F. Iolleshet az Isten eg' besedeuel mindennemű allato-
kat egy sem-pillantásban teremthetett volna, mind az al-
tal hat napot rendelt ez munkara, hog' mindē napon va-
lo teremtet allatokban az embernek elmeiet meg tartos-
tatna es giakorlana az Istennek czudalatos czelekedeti-
nek gondolattianban, meliből az ember inditassék az Istē
neuenek dicziretore, ki ē vilagot, mint eg' tarhazat min-
den iauriual meg rakta, es az embert kés heliben fallitot-
ta es mindeneken ō neki hatalmat adot, hog' Isten kepe-
ben azokon vralkodnek. Ezzel azért serkenteni akar, az
ō sēp alkotmanianak nezesere es az teremto Istennek
bölcsületore.

K. Mi vegre teremtotte Isten ez vilagot?

F. Első vege nez az Istenre, ki mint a' Bölcz mōgia, *Pro. 16.*
mindeneket ō magaert teremtet, tudnia illik, hog' ez fe- *Rom. 1.*
pen rendeltettet vilagbol, mint eg' tükörből meg lelen-
tene veghetetlen bölczeseget, nag' hatalmat io voltat i-
gassagat, irgalmassagat es attiai gondui seleset, ki az ō bú-
seges gazdagfagat az teremtet allatra is ki arastotta,
hog' minden ionak kufcienek ielentene magat, Maso-
dik, Hog' az Isten kepere teremtetet ember ez vilagi al-
latok

latokkal taplaltatnak es segitettetnek, miért hog' az Isten mindeneket az emberert teremtet es az embert önön magaert. Harmadfor, kiultkeppen az Isten az hiuekert teremtetete es tartia ez vilagot, hogy ű maganak az emberi nemzetből Aniafētegi hazat giűiczen, kiuel lelki iauait közölhesse, hog' ettől az ielen valo világō es az iūuendō életben diczirtessek mind örōcke. Amen.

Malach. 3. 10. Cop.

Ime en el bocsátom az en Angialomat, es meg tiszttia az utat

en előttem, es mindjárt el

jőn az én Jem:

plombam az ur

elkötő f. feresztok

Ime el jőn az

sergejnek ura

Malach. 4.

Matth. 25.

Acto. 22.

AZ ANGIALOKROL.

K. Hany iegizesben vetetik az Angialnak neue az irasban?

F. Először közönségeskeppen követet iegiez, az ki Istentől bocsattatik, az ű meg ielentet akarattianak hirde telere, mint az *Malachias* mondotta az kereftelő Ianof rol: Ime en el bocsatom az en Angialomat a te orcza dnak előtte. Ez iegizesben az f. Ianos az tanitokat Angia loknak hiia. *Masodfor* vetetik az *Satanert*, de mindenkor valami bizonios valasztó ige adattatik melleie, mint az f. *Peter* es az *Iudas Apostol* mongiak, hog' az Isten nem engedet az Angialoknak a kik az ű rendeket meg nem tartottak. Az *Christus* mondasabanis ig' vetetik, ahol arra tanit, hog' az örök tűz kefitettet az ördögnek es az ű Angialinak. *Harmadfor* iegizi az io es tista lelkeket, kik az Istennek folgalnac az követsegben.

K: Vadrake bat Angialok?

F. Az *Sadduceusok* ast vallottak, hog' ollian Angia lok ninczenek az kik lelki allatok volnanak, es az An

gialoknak neuezetin ertettek vag' az Istenek bizonios czelekedetit es ielenesit, vag' az emberben valo indulatokat es elmelkedeseket. Ezek ellen az sent iras niluan tanit, hog' az Angialoknak valofagos allattio es bizonios letelek vagion, melliek eg' mastul-is meg valastatnak, es el bocsattatuan valami dolognak el vegezefere, ismeg vissza ternek az Istenhez, es ű neki mint teremto iőknek vduarlanak, mel' nem illenek hozzaio, ha csak indulatok volnanak. *Ezent* mutattia az Angialoknak bizonios neukis, melliek ast ielentik, hog' Istentől vesik az birodalmat, es nem az ű akarattio berint iarnac, hanem Istentől bocsattatnak. Az neuknek iegizesiből is est kőniű meg erteni. *Mert* az *Gabriel* Istē ereie. *Mi* *Dan. 8.* *chaël*, kiczoda ollian mint az Isten. *Raphael*, Isten oruo. *Luc. 1.* *sa. Vriel*, Isten világossaga. *Hieremiel*, Isten magastala. *Dan. 10.* *sa. Ez ertelemnek* habna ez, hog' az Istennek attiai göd uifelese az hiuekhez meg ielentessek, ki noha elegfeges ű magatul az oltalomra, mind az altal, hog' az mi erőtlesegünket batoricza, az ű Angialualis őristet.

K. Muczodak az Angialok?

F. Az Istentől teremtetet folgalo lelkek, kik az igasfagban, sentsegben es artatlanfagban meg erőssittetuen, rendeltettenek az Isten dicziretore, a hiueknek oltalmazasara, es az gonosoknak büntetefere, az Istennek akarattia es paraczolattia berint. *Először*, hog' lelkeknek mōdatnak, minden testi es halando földi allatoktul meg valastatnak, kik hog' legienek hinnunk kel, de mineműek legienek allattio berint, az emberi okossag nem ertheti. *mikeppen* csak az felnek eredetit es valofagatis nehez meg tudni. *Szent Pal* azert niluan valo igeckel tanit, *Heb. 1.* hog' folgalo lelkek legienek, kik az ű allattiookban latat-

Psal. 103.

hatatlanok es foghatatlanok. Az fent Dauidis ezent bizonyittia, hog' az Isten az ű Angialit csinallia lelkekke es az ű fogait tűznek langiaua. Masodfor, iollehet a Moses neuezet ferint nem emlekezik az Angialoknak teremteseről, mind az által fűkseg hinnunk, hog' az Angialokis hataros es teremtet allatok, es ű nekiekis bizonyos kezdetek vagion, miert hog' semmi nem lehet kezdetnelkül az Isten kiűl, közönseges ertelem pedig ez, hog' az vilagossaggal eggiűt teremtettenek. Hog' azert teremtet allatok legienek az iras niluan tanit, noha teremteseknek bizonyos ideieről, es napiarol nem emlekezik, honnet meg ielentetik, hog' az Isten meeg sokat tartot az menniei Scholara, a mit ez vtan ertenünk kel. Harmadfor ezis ielentetik, hog' az io Angialok, kik rendeket meg tartottak, vg' meg erőssitettenek az ű allapatokban, hog' soha többbe immar el nem eshernek, hog' ezekben az ű veghetetlen kegielmességet meg mutassa, miképpen az el estekben titkos tanaczat es hatalmat meg bizonyította. Negiedfer. Hiuatalliókrol aſt kel erteni közönsegeskeppē, hog' Istēec fogai, es a mit Istē reaiók biz, abban hiűseggel es forgalmatossaggal el iarnaci.

*K. Vagione az Angialoknak samok
auagy rendek?*

F. Az Angialoknak samokat semmi teremtet allatok nem tudhattiak, kik mind az által sem keuesednek, sem faporodnak, hanem teremtestűl fogua mind örökke az ő samban meg tartatnak. Rendekről pedig nemelliek igē bōlczelkettének es elmeieket bizont alan dologban farrastották: Ez velekedest vettek az Angialoknak sok fele neuekből. De erről aſt kel erteni, hog' az iras ez fele neueze,

neuezeteckel az Angialoknak tisteket meltoſagokat es Istentűl adattatot nag' birodalmokat akaria meg mutatni. Az Prophetak irasiban neueſtetnek előſor Seraphimoknak, az az, egőknek auag' tűzefeknek. Ezzel nemelliek itilik ielenteni az Istennek haragiat, nemelliek az buzgo ſerelmet, melliel űtet bōczűllik. De kel erteni hasonlatossag ſerint, az hatalmat melinek ſenki ellene nē alhat, mint az ſebes tűznek. Ez neuezet azert az Angialoknak nem rendi, hanam tulaidonſaga. Masodfor az iras sok helien emlekezik az Cherubin Angialokrol, kik iegieznak tellies orczaiu ſarnias giermekeket es kepeket, mel' ueuezettel ielenterik az Angialoknak allapatíók es tistek, kik mindenkor azon eg' ekeſſegben meg maraduan, soha meg nem venheſnek, meg ſem fogiatkznak, es meg nem ſaradnak, hanem giorſak az Istentűl reaiók bizot kōuetſegnek hordozafara. Ezekről mongia az iras, hog' az Edennek kerte eleiben allatta az Isten űket, hogy az ki űzetet Adamot be ne bōczatanak. Az vtan ſent Palis ſol az hatalmassagokrol, vrasagokrol es erőkről, kik nem egiebek hanem az Angialok kik által Isten az ű hatalmának iegiet meg mutatattia. Ezokaert az Angialoknak, vg' mint hatalmas ſeiedelmeknek az Istēnek neue tulaidonittatik. Emlekezik touabba az iras az Archangialrolis, melinec neuezeti mint ha aſt ielentene hog' lennnek alſo renden valo Angialokis, de ez hasōlatossagis az emberi ſokastul vetetik, kiknek hadnagiók vagion az viadalomban. Az Angialokis vitezkedő ſeregek, es az hadakozasban bizonyos modot tartanak. De ha ſinten valami alſo es ſelſő rendek volna is, nem fűkseg arrol ſellieb tudakozni, hanem az mennire az iras elő bōczat, miert hog' az iduōſſegre ez ſele okoskodas ſemmit nem haſnal.

Gen. 3.

Col. 1.

1. Tes. 4.

K: *Vagione minden embernek bizonyos Angiala?*

F. Nemelliek illien velekedesben voltak, mint ha az Isten mindē embernek oltalmazasra bizonyos Angialat rendelne, ki ű tūle soha el ne tauōznek. Ez ertelmet vet-
Dan. 10. tek ez bizonyfagokból, hog' az iras emlekezik az Persac
Math. 18. es az Medusok feiedelminek Angialarol, az vitan az Pe-
 ternek es az kiczin gyermekeknek Angialiról. De erről
 aſt kel ertení, hog' minden embernek ez az ű Angiala,
 az kit az Isten bizonyos időben rendel es boczat az ſa-
 baditafra es őrizefre, es eckeppen azon eg' Angial ſo-
 kaknak leſen ſegítőie, niha pedig ſokan is küldtetnek
 eg' embernek, varoſnak auag' orſagnak meg tartafara,
 mint az Elifaznak peldaia eſt meg mutattia. Szabad az
 ert az Isten vele, mikor mellik Angialat akarja el bocza-
 tani, vag' eggiet, vag' keueſet, auag' pedig ſokat.

K: *Minemű formában ielennek meg az Angialok?*

F. Miert hog' az Angialok az ű természetekben latha-
 ratlanok, bizonyos abrazatot veſnek fel, hog' ielen lete-
 ket az embereknek ez által meg mutaffak. Niha firſiu
 kepeben ielennek meg, mint az Abrahamnak az Angia-
 lok, kie Sodomának el veſteſere küldtetnek. Az Raph-
 aelis emberi formában aggia magat vti tarſul á kis Tho-
 biaſnak. Niha ſeier ruhat veſnek fel, mel' őruendetes i-
 zenernek iegie, mint á Chriſtus koporſoianal ſeier es ſe-
 nies ruhában ielennek meg az aſſoni allatoknak. Az E-
Eſa. 6. ſaias pedig az Iehouának ſeki kőrníül lattia az Sera-
 phim Angialokat, kiknek hat ſarniok volt, kettőivel or-
 cza.

czaiokat fedeſtek be, melliel ielentettek Iſtenhez valo
 böczülletieket es engedelmes alazatoſſagokat, kettei-
 uel labokat fettek be, hog' meg mutatnak az ű ſemerme-
 ſsegeket, es á tiſtatalan labu embereket intenek az ű pel-
 daiockal az Iſteni ſelelemre. Ketteiuel rőppüllettenek,
 melliel az ű giorſafagok es keſ voltak ielentetik meg,
 kik az Iſtennek paranczolattira vg' repülnek, mint az
 giors madarak az ſabad eghben, ahol ſemmi űket meg
 nem tartoſtattia. Ez külső abrazatok azert haſonlatoſ-
 ſag ſerint tulaidonittatnak az Angialoknak, mellieckel
 az ű ielen letek es tiſtek bizonyittatik meg. Hog' moſtan
 lathatoeppen ritkan ielennek meg, oka ez, hog' az em-
 ber ſemmi ielenelt ne variō ez tudoman' kiüül, mel' ſoc-
 czudakkal mēg az Angialok altalis meg erőſſittet.

K: *Miczoda tiztek vagion az Angialoknak?*

F. Első ez, hog' mindenkor az Iſten előt allianak, mel-
 liel ielentetik engedelmeſek, es keſ voltak minden ſolga-
 latra, melire Iſtentől boczattatnak, mint az ſ. Iob köny *Iob 1.*
 ueben mongia az iras, hog' az Elohimnak ſiai, tudnia il-
 lik az Angialok az Iſten előt allottanak. Neueſtetnek
 Iſten ſiainak, az tiſtre es az engedelemre nezue: Mert az
 Iſtent ſiui tiſtelettel böczüllik mint teremőieket, es ke-
 ſek ű neki io kedueből engedni. Maſodik tiſtek az Iſte-
 nek diczireti, io voltak igaffaganak es kegielmenek
 magaſtalafa, mint az Eſaias lattia az Angialokat az Iſ-
 tennek ſeki kőrníül, kik eſt kialtiac vala: Szent ſent ſēt
 az Iehoua az Seregeknek Iſtene, tellies az földnek ke-
 rekſege az ű diczőſegeuel. Ez harmazaſſal ielentetik,
 hog' tekelleteſſeggel foglatatoſok mindenkor az Iſten
 F 2 neuc.

neuenek dicziretiben. Az Christus fületesének ideie koris az Angialoknak serege ást enekli: Diczőség magasságban az Istennek. Ezek azért intik az ű peldaiokkal az halaadafra az embereket, kikhez Isten veghetetlen nag' kegielmet mutatta az ű fiában. Harmadic tístec az hiueknek őrizese es oltalmazása, az Satan es egieb hitetlenek ellen, mint az 6. Dauid mongia: Paranczolt te felőled az ű Angialinak, hog' meg őrizzenek tegedet, minden vtaidban. Erről pedig az irásban sok fantalan példak talaltatnak; mint az Illiesnek az Angial etelt višen. Az Lothot az Angialok kezen fogua ki hozzak Sodomabol. Az Angial az Israel nepenek vezere. Az Peter meg sabadittia az tömlőczből. Az Christus fületes hirdeti Marianak es az Pastoroknak. A Christus pedig közönseggel mongia est, hog' az Angialok örülnek eg' bünös embernek meg terefén. Sz. Palis vg' tanít, hog' az Angialok azoknak folgalattiokra ki boczattatnak, á kik az iduőségnek örökösí lesnek. Negiedik tístek á Satannak es minden kegietleneknek rontása az Istē vegese ferint mint az Iudas Apostol tanít, hog' az Michael Archangial az Mofesnek teste felől tufakodot az Satannal. Ezek által az Isten sok czapasokat erezt é földre, mint az Dauid ideieben az nepnek bünieert az Angial által boczattia az dög halalt. Ierusalem ballafakor az Istennek Angiala, az Assiriabeliek közzül, saz niolcz uan őt ezert le vaga. Az Angialok el silliestek az fertelmes Sodomat. Az karomlo Herodest meg vere az Istennek Angiala es az fergektül meg emestetuen meg hala. Ötödik tístek az itilet napian ez, hog' minden embereket, iokat es gonosokat ez földnek hatarirol az Christus feki eleiben hertelenseggel giúiczenek, es az Christus

Psal. 91.

Exod. 23.

Heb. 1.

Acto. 12.

diczőségének es hatalmanak vg' mint ki folgaltato, köueti legienek, es az hiueckel egietemben örüllienek az diczőségben, eg' akarattal az Istent mind öröck magas taluan.

AZ EMBERRŐL.

K: Miczoda az Ember?

F. Isten kepere teremtetet allat, ki testből es okos lelek ből eppittetet, hog' az ű teremtdienek sentsegeben es igazságban folgallion. Ez igeckel nem az ielenterik, mine-mű legien most az ember, ki immar az ű vegeben es tístiben igen meg fogiatkozot, hanem mineműnek kellene lenni az Istennek első rendelese ferint, kiről ást iria az Mofes hog' latta az Isten mind azokat, mellieket terem Gen. 1. tat vala es igen iok vol tanak, mind az Istenre nezue, ki túl gonos nem sarmafhatik, mind az vegekre nezue.

K: Hany fele emberről emlékezik az iras?

F. Az ember az ű allattiaira nezue, csak egy fele, es mind az firiu smind az assoniallat egiant teremtetet Istennek hasonlatosságar. De az emberben leuó változafra nezue, ket feleről vagion emlékezet. Eggik ő ember, az ki testnek neuestetik, es ez nem egieb, hanem az romlot termeset, melliet ez vilagra hozunk, anianknak Col. 3. meheből, kinek karhozat es halal az vege. Masik yy ember, mel' az Isten lelkerül az igenek es az hitnek általa

Rom. 6. fel eppittetik a fétsegre es az igassagra mint s. Pal taniti:
 Eph. 4. Az mi ő emberünk meg fésítettet ű vele, hog' az bűnnec
 teste el rőtassek. Masutis ezét bizonyittia: Viuliatok meg
 az ti elmeteknek lelkeben, vessetek le az ő embert, es őt
 tözzetek fel az v yat, az ki Isten ferint teremtetet.

K. Hany reze vagion az embernek?

Gen. 3. F. Az iras az embernek teremteseben, ket külömböző
 refről emlekezik. Első az test, melliet Istē az földből czi-
 nalt, es ezokaert űtet neuēste Adamnak, az az, földinec,
 kiről ašt mōgia az eset v tan: Por vag' es ismeg porra kel-
 lenned. Erre nezue az ember valtozando es halando,
 mint a David mongia: Ki megien az ű lelke, es vissza ter-
 tudnia illik az test) az ű földében, Masodfor ašt ielenti
 az Mōses, hog' az Isten az emberben fuallot elő lelket,
 az melliel űtet fel ekesitette, es minden okralan allattul
 meg valastotta. Ez pedig az mīkeppen nem romlando al-
 latbol teremtetet, hanem Istentől adattatot, azonkep-
 pen halal es rothadas ala soha nem vettetik. Az minemű
 pedig az első ember, az köuetközendőkis ollianok,
 mind allattiokban, mind tulaidonsagokban.

Az embernek negi fele allapattia vagion.
K. Hani fele allapattia vagion az embernek?

Gen. 3. F. Első volt az teremtesnek epsegeben, meliben az I-
 stentől vg' teremtetet vala, hog' ű neki sabados lelekből
 engedhetne. Ebben mig maradot legien az ember, nincz
 bizonyos iras rolla, de hihető dolog az, az Mōses tanita-
 sabol, hog' nem sok ideig volt abban. Masodik vagió az
 esetben az bűnnec terhe es rabsaga alat. Mert az mi el-
 ső fűleink az kigio bebedenek engeduen, az tiltot fanak
 giümölcséből euenek, iot es gonost ertenek, de az iora
 valo erő ű tülök el vetetek, es minden maradékokat az ő
 kar-

karhozat ala kötelezek: Ennek bizonyfagara az Parady-
 susbol az giöniorűsegek kertéből ki űzetének, budo-
 sagra, niomorufagnak es halalnak kostolasara. Mindē em
 Eph. 2. berek azért haragnak fia lettenek teremtesekben, es er-
 re nezue egienlők: De mind az altal, az Isten az ű czu-
 dalatos tanacza ferint, nemellieket azon eg' sarbol tište
 Rom. 9. slegnek edeniue rēdel, az ű diczőseges kegielmenek meg
 mutatására, nemellieket gialazatnak edeniue czinal, az
 ű büntető igassaganak meg ielētesere. Harmadik allapat-
 tia vagion az kegielēm alat, melliet az Christus igirt es
 adot az hiueknek, az Euangeliumnak es a s. Leleknek vi-
 Rom. 8. lagositasa altal. Erről mongia az s. Pal, hog' sēmi karho-
 zattiok ninczē azoknak, akic az Christus Iesusban vad-
 nak. Negiedik allapattia lefen amaz iōuendő tōkelletes
 eletben, meliben az Christus az mi bűnös es romlando
 Phil. 3. testünket az ű diczőseges testehez hasonlatossa tēsi, az
 hitetleneket pedig az örök karhozatra veti. Ezekben al-
 azért az embernek maga esmereti, meliről valo elmēlke-
 des nag' bölczesegnek neuēstetik.

K. Mi vegre teremtetet az ember?

F. Az embernek vegei nemelliek fűk, es neznek az I-
 stenre, nemelliek pedig tartoznac a külső életre es tarfa-
 sagra. Első vege ez, hog' az Istē iofaganak, bölczesega-
 nek, fēntsegenek es kegielmenek lathato tüköre legien,
 minden allatoknak felette. Ezokaert az iras csak az em-
 bert ekesiti fel ez neuezettel, hog' Istennek kepere terē-
 tetet, es egiebek az ű birodalma ala vettetrenek, hog' az
 Isten hatalmanac ű benne hasonlatossaga lenne, kit űnőn
 maga v tan vg' mint masodik rendben helihestet, es ez

*Ennek hat
vege vagio.*

Deu. 6.
1. Cor. 10.

Psal. 18.

Esa 1.
Hier. 8.

Matth. 6.

vilagon kepeben hagiót. Masodik. Hog' az Istent az ki-
tül teremtetet meg esmerie. Ennek csak valami sikkraia
marat meg az emberben, de az iduössleges esmeretet el
vestette, mel' mind az által az Christustul az valasztottak-
ban fel eppittetik. Harmadik. Hog' az Istent igazan tíf-
tellie, útet fellie, feresse, neki engedgien, kőniörögien,
halakat adgion. Ez fele tíftelet pedig az eset vtan nin-
czen az embernek ereieiben, hanem á s. lelek vilagosita-
sabol az igenek es az hitnek általa adattatik. Erre tanít
az törüenis monduan: Az te vradat Istenedet imadgiad
es útet tífteilled. Szent Palis arra inti az hiueket, hogy
mindeneket az Isten diczösegere czelekedgienek. Az
kik pedig Isten lelketöl nem vezereletnek, az ű vege-
ket el fordituan, Isten bossusagara elnek, kőuetuen az ű
hitetlensegeket es testi kiüanlagokat. Ebből meg ielen-
tetik az emberi természetnek romlottsaga, holot egieb al-
latok meg maradnak az ű rendekben es vegekben, az ű
modgiok ferint hirdetuen az Istennek diczöseget. Az
ember pedig illien niomorodot fereg leuen, arczul mér
az Istenre tamadni, mikor vakmerőkeppen az bűnben e-
lő megien. Ezokaert az iras az okörnek, az golianak es
az feczkenek peldaiaual pirongattia, miért hog' az okör
is az ű vranak iaflat meg ismeri es neki fogal, az mada-
rakis az ű haza iőuteleknek es el meneteknek ideiet
meg tudgiak. Az ember pedig az ű teremtoiet nem tíf-
teli vg' mint kellene. Negiedik. Hog' az ember keresse
az ű lelkenek iduössleget, az melire az Euangelium igaz-
gat, es ebből hit adatik, melliel az bűnnek boczanattiat
es az örök eletet az igiretek ferint el vesi. Ezert pa-
ranczollia az Christus, hog' az keresztienek mindenek-
nek előtte, az Isten orfagat es az ű igazsagat keressék,
Mert

Mert mi hasnat vesi az ember, ha ez vilagot meg nieri,
es lelkeben kart val. Ebbenis csak azok lehetnek forgal-
matosok, az kiket az Isten az ű lelkenek általa vonson
es indit. Az töb hitetlenek penig, mint az barmok, czac-
hassoknak folgalnak, de iūuendő eletekről el feletkeste-
nek. Ezekről mongia az Bölcz, hog' eg' az baromnak es
embernek elete, mint azok el vesnek, vg' ezekis el mul-
nak. Effeleknek giakorta faikban forog ez mondas: E-
giel, igial, az halál vtan ninczen semmi giőniörűség.
Ötödik. Hog' az ember egiebeknek hasnokra es eppüle-
tekre legien. Mert az ember teremtetet az közönse-
ges tarsasagnak meg tartasara es segitsegere. Erről mon-
gia az sent Pal: Senki ne keresse az mi őue, hanem az mi
mase. Ertettek est meeg az pogan Bölczekis az terme-
setnek törueuiből, honnet az Cicerois ašt mondotta:
Nem csak magunknak főlettettünk, hanem az mi lete-
lünknek eggik refet hazánk, masikat főleink, harmadi-
kat barátink magoknak vesik. El fordittiak hat az ű i-
gaz vegeket, az kik senkinek nem hasnálnak, de fokak-
nak artanak. Hatodik. Hog' minden ember tífteleges
munkaban hiuatallia ferint foglalatos legien. Mert az I-
sten az embert az első természetbenis munkara rende-
le, es az eset vtan atok alat feiere vete, hogy az ű orazaia-
nak veritekeuel enne az ű kenieret. Erről mongia az i-
ras, hog' mint az madar rőpülesre, ig' az ember
munkalkodasra teremtetet.

AZ LELEKRŐL.

K: Mit iegiez az irasban az Lelek?

F. Az lelek, mel' deakul ANIMA sockeppen vetetic. Először az elő allatert, auag' az egez emberert, mint az Ezechielnel mongia: Az mel' lelek vetkezik, az hallion meg. Az sent Pal intesebenis ig' vetetik: Minden lelek az felső birodalmok ala vettessek. Masodfor iegizi gias korta az akaratot es ebben leuő indulatokat, mint az Dauid kőniörög: Ne agy engemet az en ellenségimnek lel kere, az az, hog' kiuanfogokat es akarattiokat be töl czek: Az Hieremiasnalis ig' fol az Isten: Ha Moses es Samuel en előttem allanak, nem lefen nekem ez nephez lel kem, az az, io akaratom es keduem. Masutis ig' vete tik: Az hiuek sokafaganak eg' fiue es eg' lelke vala. Az Esaiasis ig' tanit: Az ehezőnek elő hozza az te lelke det, az az, kegies indulatodat. Harmadfor, sok helien az lelek eletet iegiez, mint az Christus mondasaban: Az io Pastor az ű lelket aggia az iuhokert. Masutis ig' vete tik: Nemde az lelek böczületesbe, hog' nem mint az es tel? Negiedfor iegizi az elő emberben valo lehelletet, mint az iras mongia: Az lelek, az az, az lelegzet benne vagion. Ötödfor niha az lelek vetetik az holt testert, mint az Moses mongia: Az holtaknak lelken be ne mē nietek, az az, holt testeken. Hatodfor az okos lelket ieg zi, melliel egieb oktalan allatokat felliul halad, es azok tul meg valasztatik.

K: Miczoda az Lelek?

F. Istentul teremtetet lelki allat, ki az emberhen leuő eletnek, okossagnak, akaratsnak es indulatoknak szerző o ka,

ka, es mikor az testul el valik soha meg nem hal, hanem az ki io, eletet, a ki gonos itiletet vesen, az ű czelekedeti ferint. Hog' pedig az lelek teremtet allat legien, az Mo ses meg ielenti, mikor ast iria hog' az földből czinaltatot Adamban elő lelket fuallot, melliel az embert fel eppit tette, az ű kepere. Meg valasztatik azert ez, az Isteni ter mefettul, es a mint nemelliek ertettek, az Isten allattia nak nem rese, mel' fenkiuel nem közöltethetik, hanem az Istennek sepe alkotmania, meliben az ű hatalmanak es Isteni bölczesegenek iegieit meg mutatta. Miből terem tettenek pedig az lelki allatoc, mind az Angialoc, mind az embernek lelke, az iras arrol semmit nem emlekezie. Hog' pedig az leleknek tulaidon allattia es valosaga le gien, ebből meg bizonyittatik, hog' az testel eggiut el né ves, mint ez vran az irasbol meg erőssittiük.

K. Hany tulaidonsaga es ercie vagion az leleknek?

F. Haromrol emlekezik az Christus, mikor az törüés Math. 22 nek summaiarol ig' tanit: Szeressed az te Vradat Istene det tellies fiuedből, tellies lelkeből es tellies ertelmed ből. Első azert az elme, auag' az ertelem, az itilet, es az o koskodas, melliel az io es az gonos közöt valasztat tesē. Ehez valo az lelki esmeret, mel' a termefet törüenieből meg itili az igazat es az hamissat, es az io czelekedetert őruendesteti es biszattia a fiuet, az gonosert rettentti. Est az Isten be oltotta az lelekben, hog' itilő biro gianant le gien minden emberben, mint az Cain erti, hogy az gyl kossag halalos bün legien, ez ertelmet ű magara vishi, es ebből az ünnön feiere sententiat monduan, igen meg felemlik. Ez ertelemből sarmaznak sok fele tudo maniok

maniok, mellicket ember okosságauval meg foghat. Ezt pedig az természet tudó bölczek az fűben helihestettek, mel' az embernek vg' mint igazgató fővetneke. Masik az lelek auag' az akarat, mel' az ertelemtől mutattatott dolgokat auag' iauallia es követi, auag' meg veti, a mint a neki teczik. Ezek azért okai minden jó es gonosz czelekedeteknek. Harmadik az fű, es az indulatok, mellic az elmenek ítéletét érint fel geriednek fokkeppen, niha öröme, niha banatra, niha remenségre, niha felelemre, irgalmassagra, irigisegre, haragra, gyűlölségre, es egiebb hasonlatos változásokra. Hafna ennek ez, hog' meg ercze az ember az leleknek tulajdonsági mennire romlottak meg, es meniből eggieznek az Isten törvényével. Ebből farmazik az szabad akaratról való tudoman' meliről ez vtan kel szállani. Ebből az is meg jelentetik, hogy noha az lelekben különb fele tulajdonságok es változások vadvannak, es az iras emlékeztet okos ő es vny lelekről, mind az által az emberben nem három, hanem csak egy teremtet lelek vagion.

K. *Honnet vagion az leleknek eredeti?*

F. Nehez kérdés ez, meliről az bölczek között nagy viaskodás vagion: Mert nemellicket állt ertik, hog' az Isten teremti az lelket, es az magból formaltatott testben beczattia. Nemellicket pedig vg' tanítanak, hog' a természetnek közönséges foliasa érint, az lelkek is az farmazasból lesnek. Ez kerdest az Augustinus felben haggia, sē mi bizonyos ertelmet nem aduan rola, mikor így fol: Nem tudom az en lelkem mikeppen iűt az en testemben. Mert en nem attam állt magamnak, tudgya az, a ki aiandekošta, hogy ha az en Attiamból vőtte állt, auag' mint az első embernek vnyat teremtet. Az bölczis

*Aug. lib. 1
de orig. a-
nima cap.
15.*

Ecl. 11.

ezent

ezent erőssítit illien igeckel: Mikeppen te nem tudod, mi nemű vton mennien be az lelek az testeczkében, mikor még az neheşkes affoniatnak hafaban vagion, azonkeppen nem tudod az Istennek dolgait, aki mindene ket czelekesik. Ez kettő között illendőbb állt vallani, hog' az teremtes vtan az lelkek az farmazasból lesnek, a mikeppen minden teremtet allatoc faporodasanac módgi tartia. Ez ertelem meg erőssítetik illien okokkal. Első vetetik az természetnek közönséges foliasából: Minden allat hozzá hasonlatos nemet fűl, hat az ember is egiebb ok talan allatoknál alab valót nem fűl. Ha pedig csak test farmaznak ő túle élet es leleknelkül, az egiebb allatoknál alab valót fűlne, mel' az emberi melfőséghez nem illesnek: Hat az egész ember, is meg egész embert fűl, olliat, az ki testből es lelekből áll, melinek eredeti az Isten aldasából vagion: Neuekedgietek es faporodgiatok. Masodfor. Az iras niluan tanit, hog' az Adam fiakat fűlt az ő hasonlatosságára, mellic az jelentetik, hog' ollian emberek fűlt mint údon maga. Mert az hasonlatosság it ez helien iegizi az emberi nemet, mel' embernek nem mondathatik az okos leleknelkül, honnet meg bizonytatik, hog' az Adamtól az emberi nemzet testestől lelkestől faporodot. Harmadfor. Ha Isten az lelkeket esköznelkül beczattia az testekben, auag' regen az teremtesben formalta azokat auag' mostan vyonnan teremti. De az elsőről, hog' eczer smind sok ezer lelkeket teremtet volna, semmi bizonyos iras ninczen, honnet az ember ennek hitelere nem köteles. Az masodikról pedig Moses vgy tanit, hog' az Isten meg fűnt az teremtestől. Hat vyonná nem teremti az lelkeket, hanem egiebb nemeknek farmazasa érint faporittia az embereket is testben es lelekben.

1.

2.

3.

4.

bé. Negyedik. Ha est nem valljuk az Istenre megien az bűnnek oka es eredeti. Mert ha az Isten az lelkeket vyonnan teremtí, az bűnnek mel' ű benne vagion, oka lefen vag' az Istentől, vag' az Satantól vag' az testtől. De az Isten bűnös lelket nem teremt. Mert ű tista es bűnnek szerzője nem lehet. Hog' pedig az Satannak kegyetlen sege ala boczássa az ártatlan lelkeket, hog' ű tőle megfertestessenek, az ű igazságnak ellene vagion. Az testtől is pedig az lelek meg nem vndokíthatik, miért hogy az testi allat az lelkit nem illetheti, sőt az bűnnek eredeti az lelektől vagion, es az bűnnek segiuere es eskőze az test. Hat fűkseg aít vallani, hog' az lelket az Isten nem vyonnan aggia az emberben, hanem ollian bűnös ember farmazik az giókertől, az minemű ű maga, mind testben, smind lelkeben. Ötödik. Sz David az ű eredetiről es farmazafarol ig' tanít: Ime en az alnokságban fűlettetem, es az en aniam bűnben fogadot engemet. Szolít az egei emberről, az minemű romlot termefetben ez vilagra fűlettetik az esetnek vtanna. Ez fogiatkozás pedig, á kiről emlekezik, nem csak az testben hanem kiualtkeppé az lelekben talaltatik. Hat aít erti, hog' mindenestől fogva az ember az bűnben fűlettetik. Hatodik. Az bűnből valo fel eppüles es az megh vyulas az egei emberre nez, mint az Christus mongia: Az ki vyonnan nem fűlettetik viztől es lelektől, be nem mehet az meni orságban. Az mi pedig az romlot termefetből vagion, az vyitatic meg. Hat az ember testestől es lelkestől az romlot termefetből farmazik.

6. *Ioan. 3.*

K. *Magiarazd meg az ellenkező erősegeketis?*

Az

F. Az masic ertelemre, tudnia illic, hog' az Isten teretse az lelkeket, talaltatnac erősegec az termefetnec tudomaniabol es á bent irasbol. ELSŐ. Ha az lelek az embertől farmazic, vag' az magból, vag' az fűlőknek lelekből lefen. De az magból nem lehet. Mert az mi rot hadando allatból vagion halando, mel' az lelekhez nem illic. Az lelektől sem farmazhatic. Mert az lelekben se mi allat ferint valo változas nem lehet, az mel' kiuantatic valami vy nemnec fűleteseben. Azert á lelec nem az farmazasbol lefen, hanem Istentől adatik. Erre aít kel felelni, hog' az leleknek farmazasa az okosságnac itelet felől haladgia, de minekűnc az Isten rendelesehez kel magunkat tartanunc, ki az termefetnec foliasat tartia meg, hog' az embertől ember farmazzek. Ebben pedig még az testnec formalafatis nehez meg ertení, nem hog az ember az lelec farmazafanac modgiat tudhatna meg. Az mi azert az emberi itelet ferint lehetetlen, az Istennec rendelese ferint lehetséges. MASODIK. A Zacharias ig' tauit: Az Iehoua az ki az egeket ki teriesiti, es az földet fundallia es az embernek lelket formallia ű béne. **F.** Nez ebben az Propheta az Istennek első teremtesere, meliből az ű czudalatos bölcsesegéből, az embernek lelket teremtetete, vgian azon lelek farmazik azert mostanis, az mel' előbör teretitet, csak hog' ez ákülömb seg, hogy ackor Isten fuallotta az emberre, mostan esköz által adattatik. HARMADIK. Az s. Iobis illien vallast tesen: Az te kezeid czinaltanak engemet, es egefen formaltanak, hussal es bőrrel fel ruhaítal engemet. **F.** Ez semmikeppen nem illik rea. Mert fol az egei embernek formalafarol, mel' noha esköz által vagió mind az által Istennek tulaidonittatik, vgy mint felső ok.

kerdes.

1.

*felelet.**Zach. 12.**kerdes.**felelet.**Iob. 10.**kerdes.*

3.

felelet.

oknak, kinek ereienekül az also oknak czelekedeti elő nem mehetnek. De it az kérdés arról vagion, ha az Iste esköznekül adgia az lelket, auag' az attiak es aniak által Isten csinallia annakokaert az eges embert, testestül es lelkestül de esközök által. Az Iob azért foluan az Istennek gondiuseleferöl, ki nem rekefti az ű fületefenek közel valo okat, az természet szerint valo farmazast. **NEGLEDIC.** A s. Pal az Istent lelkeknek Attianak mongia. Hat az lelkek Istentül adattatnak esköznelkül. **F.** Lelkeknek Attianak mondatik az Isten, az vy teremtesert, auag' az lelki fületefert. Mert őfue hasonlittia a testi attiakat az Istennel. Azok csak testünkkel birtanak, es az ű akarattioi szerint ideiglen saniargottanak. Ez pedig lelkünknek tanitoia es attia: Hat ű neki az niomorusagbá fockal inkább kel engednünk.

K: *Hol vagion az leleknek helie az emberben?*

F. Az természet tudo bölczek az lelket helihestetik az embernek feiben, miért hog' az elmelkedes ebben vagion, es meltonak itiltek, hog' az böczületesb refnek, fűhel' adattassék. De az s. iras lattatik az lelket helihesteteni az fűben. Mert az leleknek czelekedetit es iofagit a fűnek tulajdonittia: Ebben vagion az Istentü tistelet es felelem, az hit, az remenseg, az feretet, es egiebb fele indulatok, mint a s. Pal mongia: Sziuel hisünk az igazsagra. **Rom. 10.** **Matth. 26** Masutis ig' fol az iras: Ez nepnek fűue tauol' vagion en tüllem. Ebből mongia az iras, hog' farmaznac minden gódolatok, iok es gonofok. **Vegezetre** ez vg' mint az életnek kut feie. Ahol azért az czelekedetek talaltarnak, az okotis ot kel keresni. Noha pedig bizonios helie vagió az

az leleknek, mind az által az testnek minden rebeire ki teriefti az ű ereiet.

K: *Mivel bizonyitod hogy az lelek halhatatlan legyen?*

F. Regenten az aniafentegihazban, mint mostanis tamattanak ol' teuelgő emberek, kik afit hirdettek hog' az lelek az testel egietemben meg hal, es az lelket csak az emberben leuó erőnek mondottak. De meeg az pogánok közzülis, az kik iozanbak voltanak, mint az Socrates, Plato, Cicero es az többi vallottak afit, hog' az lelkek halhatatlanok, mel' ertelelem ű hozzaioi hatot az Attiaktul es az Aegyptusbeliektül. **Ennek** pedig meg erőstefere sok niluan valo bizófogok talaltatnak, meliek est allattiak, hog' az lelek az testnek halala vtanis megh marad, es soha rothadas auag' változas ala né vettetik. **I.** A Christus mondasa igen erős bizonfog, mikor a tanituanioiokat ig' batorittia az kegietlenek ellen: Ne fellietek azoktul, az kik az testet meg ölik, az lelket pedig né ölhetik meg. Ebben az leleknek es az testnek tulajdonfogot őfue veti es sepen meg valastia, az testnek halandofogot, az leleknek pedig halhatatlanfogot tulajdonittuan. De erre afit felelik, az leleknek gilkoft, hog' az lelket meg nem ölhetik az iouendő fel tamadasra, es örök életre nezue, mint s. Palis mongia, hog' mostan az mi életünk el reitetet az Istentben. Ez fele okoskodas az Christus ertelmere nem illik. Mert ebből az köuetközük, hog' ha az lelket meg nem ölhetik az iouendő életre nezue, hat az testetis eckeppen meg nem ölhernek. Mert annak is az életre fel kel ramadni, es ebből ez köuetközük, hog' az Christus meltatlan mondotta volna az testet hal

landónak lenni. A 6. Palis az életnek el reitesevel azt tanítia, hog' ez mi telkes diczőségünknek meg adása, az vtolso napra tartatik. Semmit azért az leleknek haláláról nem emlekezik. Ahol az Istenről azt mongia hogy mind a testet, mind az lelket el veszteti az Gehennában, folot az lelki halálról, meliben az test es az lelek az fel tamadas vtan meg maradnak az ű allattiokban, de az hitetlenséget az örök életnek diczőségéből ki rekesztetik, melire nezue mondatnak el vesni es meg halni. Ma sodik. Sz. Palis az ű lelket halhatatlannak lenni ertette: mikor ig' folot: Ki vanok ki menni, es az Christussal együttlenni. Az Görög ige oblast iegiez, mel' az ket egietlen es külömb természetű résnek eg' mastul el valása. Ezzel az ientetik, hog' miken az testnek, azonkeppen az leleknek bizonyos allattia vagion, es ez kettőt az halál egimastul el szakasztia, honnet az halál nem egieb, hanem az leleknek az testül meg valása. Az vtan hog' a Christussal együttlenni, ezzelis megh bizonyittia, hog' lelek érint meg nem hal. Az test míg az halálban vagion, az Christushoz nem megien, hanem az földben temetetik es porra lehen: It pedig az vnt Pal nem fol a fel tamadas vtan valo allapatrol, hanem mingiaraft ez testi halál vtan, az hiueket minemű iutalom követi, tudnia illik, hog' az Christussal együttlenni, hog' az ű faradsgoktul meg nyugodgianak. Harmadik. Hasonlatos ehez az meg fessitetet toluainak peldaia, kit az Christus illien igeckel biztat: Bizon' mondom neked, ma velem lesz Paradysban. Ez pedig nem az halál sem az koporso, hanem az giönörűségnek helie, az meliben az hiueknek lelkek az testi halál vtan vitértnek. Negiedik. Ezért erőssiti az Christus az ű halálanak ideien, mikor ig' fol:

Ar

Attiam az te kezeden aianlom az en lelkemét, kinek peldaiat követuen az vnt Istuanis lelket az Christussal aianlotta. Az hiueknek lelkek azért Isté kezében, az az oltalmabā es hatalmabā a Christussal együtlvadnac es örök elnek. Ötödik. Az vnt Ianosis lattia az vnteknek lelkeket az oltar alatt, kik feier ruhában fel öltöztetuen est kiáltottak: Mikor allas bösűt azokon, az kik az mi verinket az földön ki ontottak. Az oltar az Christus érdemes aldozattia, valtsaga es gondviselése. Az feier ruha az irasnak folasa érint, az örömet es az bodogságot iegizi, meliben az lelkek nyugodnak, varuan az vntek famanak el telliesedest. Ez bizonyos ezzel akariac erőtlenne tenni, hog' a 6. Ianos hasonlatossá érint fol, mint az Abelnek vere mondatattic kiáltani. Ig' az hiueknek lelkek es meg romlot életükis az Vrhoz kiált, es az Isten bösűt al ű erettek, az kegyetleneket meg büntetuen, az hiueket meg diczöituen. Erre azt kel felelni, hog' ű magok ellen okoskodnak. Mert noha az Abel vere hasonlatossá érint kiált, mind az által bizonyos letele vagion. Hasonlatoskeppen ha az lelek kiált, es varia az testnek szabadulását nem valami mulando fel, hanem bizonyos allattia vagion, mel' öröcke meg marad. Hatodik. Az Christus az Lazarnak es az gazdagnak peldaiában meg mutatattia, az hiueknek es az kegyetleneknek allapattiokat ez vilagon, es minemű ki menetelek legien. Lazarrol azt mongia, hog' Abraham kebeleben vitéttet, az gazdag pokolban temettet. Ebben az ientetik, hog' az vntek az hiű Abrahammal eg' diczőségben vadtak, es az mint az életben az ű hitit követik, így az iutalombanis résesek. Az Lazar test érint az földben temettet, hat lelek érint vitéttet Abraham kebeleben.

G 2

Ez

II.

Phil.

III.

Apoc. 14.

III.

V.

v. 7. hálkodas.

leleket.

VI.

VII.

2. Pet. 1.

2. Cor. 5.

VIII.

Heb. 12.

IX.

X.

1. Pet. 3.

XI.

Sap. 1.

Ez pedig noha pelda befed, mind az által sepen tanít az ket rendbeli embereknek iőuendő állapotok felől, az testnek halála vtan, es meg ielenti hog' az lelkek az testtel egietemben el nem vesnek. Hetedik. Az sēnt Peter az testet az lelektől meg valasztia, mikor ig' tanít: Tudō hog' rövid űdön le tēē ez Satort, mint sēnt Palis földi es romlando haznak mongia az testet, kinek romlása vtan öröcke való hazunk leēen az egekben. Noha azért az Sator meg rontatik, mind az által az lelek mind öröke meg marad. Niolczadik. Szent Pal az földön lako hiueket az sēnteknek lelkekel eg' tarsasagban helihesteti, mikor vg' tanít, hog' az tōkelletes igazaknak lelkeihez iarultunk: Ha ezért az lelkek az testtel eggiūt el vesnenek, ű veleket eg' giülekezetben nem lehetnenek. Kilēfzedik. Az iras feddi az Sadduczusoknak velekedeseket, kik aēt vallottak, hog' sem Angial sem lelek ninczen. Mert ezek aēt ertettek hog' az eges ember el ves, az lelekis meg hal, es az test fel nem tamad. Tizedik. Az sēnt Peter tanitasais eētr erōssiti ki aēt mongia, hogy az Christus lelekben el menuen, az az, tanituan es intuē az ű lelkenek altala, ki az Prophetakban volt, a tōmlōczben leuō lelkeknek, kik Noē ideieiben hitetlenek voltak, prādicallot. Ahol aēt ielenti, hog' az regi hiteleneknek lelkek az ű halalok vtan, az tōmlōczben, az az, az karhozatban tartatnak. Honnet kōuetkōzik, hogy mind az ioknak, mind az gonosoknak lelkek halhatatlanok. Tizenegiedik. Az Bōlczis az hiueket lelkenek állapotiarol ig' fol: Az igazaknak lelkek az Isten kezeben vadnak, es űket az halálnak felelme nem illeti. Emleke- zic pedig it nem iőuendő állapotokról, mel' leēen az i- rilet vtan, hanem ielen valorol, a meliben az lelkek vadnak

XII.

nak mingiarast az testnek halála vtan. Tizenkettōdik. Masutis az iras az embernek ket reset, es annak kōlōm- Eccl. 12. bezō tulajdonfogat sepen meg valasztia ez igekkel: Meg ter az por a földben az minemū volt, az lelek pedig vīf- sa megien az Istenhez, a ki aēt atta. Meliben meg ielen- tetik, hog' az test ez okaert halando, mert romlando al- latból teremtetet, es annak termesetit kōueti. Az lelek pedig ezokaert halhatatlan, mert nem vesendō allatból eppittetet, hanem az halhatatlan Istenūl adattatot, hog ez lenne az ű bōlczesegenek, sēntsegenek es halhatatlā termesetinek hasonlatossaga. Tizenharmadik. Az tōb- bi kōzōt nem kel hatra hadni az Efdras bizonfagatis, ki 4. Efd. 7. az derek irasnak foliasa ferint illien vallast tēsen: Az föld meg aggia az holtakat, az kik ű benne alusnak, az tarhazak pedig meg adgiac az lelkeket, melliec ű reaioc bizattanak. Ez tarhazakon mit kellien ertenē, az Chris- Ioan. 14. tus tanitasabol eēfünkben vehettük: Az en Attiamnac hazaban sok maradafra való heliek vadnak.

K: Magiarazd meg az ellenkező irasokat is?

F. Az kik az lelkeket halálra akariak vetni, sok erōt- len okokat hoznak elő, es fūkeppen az bűnnek termes- tit es az Istennek igazfogat forgattiak. Első azért ez: Az Isten az emberre illien bűntetést vetet: Por vag' es vīf- Gen. 3. sa terē az porban. Sz. Palis vg' tanít, hog' az bűnnek fol- Rom. 1. gia az halál. Azert az leleknekis meg kel halni, Erre kō- nū az felelet. Mert az első bizonfagot kel ertenünk, az embernek halando reserōl, az testrōl, mel' földből vete- tet es ismeg földre leēen, mint az Dauidis erōssiti. Ne bi- zatok az feiedelmekben, ki megien az ű lelke, es meg ter az ű földében, az az, mikor az lelek a testūl el valik, es

felelet.

11.

Ecl. 3.

felelet.

Psal. 14.

Psal. 49.

Iac. 5.

attul nem taplaltatik, az test oltian földé leßen mint az e.
lőt volt az első teremteskor. Ebben azért a Dávid a te-
stül meg választia az lelket. Az másodikra azt kel felel-
ni, hog' az Isten feniegetese melliet ad az tiltas melle, es
a f. Palnak mondasa az eges emberben be telliesedik, de
ig', hog' az leleknek es az testnek halala meg választasse.
Mert az test meg hal romlással es változással, minden er-
zekenfeget le vetuen. De az lelek meg hal nem allattia-
ban, hanem lelki életinek es bodogsaganak el vesztesebē,
mel' sok rezből felül haladgia az testi halalt. Mas azért
follani az leleknek allattiarol, nias veszedelmeről, mely
az öröcke valo halal. Második az Bölcznek irasabol il-
lien bizonyagot hoznak elő. Ki tudja ha az embernek
lelke fel megien, es az baromnak lelke ala fal. Mint az
barmok el vesnek, ig' az emberek; Erre kerkeppen felel-
hetünk, Először. Az bölcz tamaftia előnkben az barom-
hoz illendő embereknek ertelmeket, kiknek hasok Iste-
nek, es az örök elet felől valo tudomant czufolliak, sem-
mit nē gondoluan az Istennek sem igiretiuel, sem fenie-
getesiuel, mint az Dávid bizonyittia, Mond az bolond az
ű fiueben ninczen Isten. Második. Erthettiük est az em-
beri életnek bizontalan es rövid voltarol, es sok fele e-
rőtlenfegeről, melliekre nezue az ember az baromhoz
hasonlittatot, es ha az okossagnak iteletire nezünk, az
külső állapot ferint, vg' el ves az ember mint az oktalan
allat. De minekűnc az embernek iőuendő állapotiarol,
nem az testnek iteletiből, hanem az Istennek igeiből
kel tudakoznunk. Hasonlatoskeppen az Iob az ű lelket
mulando felnek mongia, melliet meg kel magiarazni a
fēt Iacob mondasabol: Miczoda az ti elettek? Czak pá-
ra, mel' keues ideig tart, es az vtan el eniesik. Nem fol-
hat

hat az leleknek allattiarol, hanem az testi életnek valto-
zasarol es hirtelenfeggel valo el mulasarol, A több apro-
lek ellenuetefeket kőniű leßen ezekből meg feiteni.

K: Hova mennek az lelkek minek vtan
az testül el zakadnak?

F. Sok visskalkodások voltanak az előt az leleknek he-
lieről. Nemelliek azt allattak hog' az tökelletes bodogs-
sagban vadnak. Nemelliek pedig azt mondtak, hogy
az örök életnek refeben es kezdetiben vadnak, es az de-
rek diczöseget az fel tamadas vtan vesik el. Ez vtolso
rendbeliek az ű ertelmeket sok erősegeckel allattak,
melliek közzülfezek kiualtkuppen valok. Először az fēt
Pal azt mongia, hog' az Attiak minalunknelkül el nem *Heb. II*
niertek az igireteket (melliet vg' magiaraznak), hog' na-
lunknelkül az diczőségben nem mennek be. Erről pe-
dig azt kel erteni, hog' az f. Pal nem fol az lelkeknek al-
lapattiarol, hanem őfue hasonlittia az ő es vy testamen-
tomot, es vg' tanit, hog' az igiretek az kegielemnek be-
seges ki aradasa felől, nem telliesettenek be az Attiak-
nak ideiekben, hanem azoknak meg adasa az Christus-
nak ideiere halasztatot, mint az Christus mondotta: Sok
kiraliok es Prophetak kiuantak latni az mellieket ti lat-
tok, de nem lathattak. Második. A f. Peter vg' tanit, hog' *I. Pet. I.*
az hiuőknek iőuőssegeket még az Angialokis kiuañiak
latni. Honnet est hozzak ki, hog' ha az tökelletes diczö-
ségben az Angialok nem mehetnek, hat az lelkek inkab
nem iuthatnak, Ez sem io okoskodas. Mert az sent Pe-
ter fol az Euangeliumnak es az Christus orsaganak ki-
teriedeseről minden nepekre, meliről az Prophetak re-
gen iőuendöltének, Est pedig az Angialokis nag' öröm

III. mel kiuantak latni, vg' mint illien titkos dolgot, kic ha eg' bűnös embernek meg terefen örülnek, sockal inkább ez vilagnak iduösslegen. Harmadik. Az Christufrol is azt merik mondani, hog' nincz az tökelletes diczőségben, miért hog' világ vegezetig az ű hiueiben fenued, es terhet visel. Honnet ez követköznek, hog' az lelkek szízenek az derek életnek helien. Erre azt kel felelni, hog' az tistnek viselese semmit az Christus diczösegeből le nem vonson, hanem inkább azt bizonittia, mint az Kiralnak az orfagra valo gonduisselese, meg nem kissebiti az ű meltosagat, hanem inkább öregbiti. Az iras pedig nian mongia, hog' az Christus be ment az ű Attianak diczösegeben. Negiedik. Az Christus az itilet napian mőgia est: Iduetek el en Attiamnak aldottai biria az orfagot. Hat az elöt el nem vöttek az diczöseget. Erölis vg' kel erteni, hog' az Christus fol az diczőségnek tökelleteslegeröl, mel' lefen az vtolso napon az lelekben es az testben. Erröl azert illien itiletet kel tenni, hogy mind az ket ertelembe vagio valami fogiatkozás. Mert az iras az menniorfag es az pokol közöt, nem esmer harmadik auag' negiedik heliet, söt vg' tanit hog' az ki hífen az halalbol eletre megien. Mikor azert kerdetünk, hol vadnak az lelkek, azt felellük, hog' az hiueknek lelkek az Christussal vadnak. It immar esünkben kel venünnc, hog' az hiuek az Christussal mondatnak eggiüt leni, háromkeppen. Előfor it ez vilagon az Christussal vagiunk az hitnek altala, mint sent Pal mongia, hog' az Christus lakozik az mi hiueinkben az hitnek altala. Másodfor, vagiunk ű vele lelek ferint mint s. Pal tanit: Kianok meg valni, es az Christussal lenni, melliet kel erteni, mind az heliröl, mind az diczőségnek referöl.

Har

kerdet.

Eph. 3.

Phil 3.

Harmadfor lefünk ű vele testünk es lelkünk ferint, mind az helire, mind az tökelletes diczőségre nezue, mint sent Pal bizonittia: Ragattatunk ű eleiben az eg' ben, es eckeppen mindenkör az Vrral eggiüt lefünk. Summa ez, hog' az senteknek lelkek az helire nezue az örök életben eggiüt vadnak az Christussal: Az allapatra nezue pedig, meeg ez vran tekellatesb diczösegek lefen, mikor az testet fel tamaftia az földből, es az ű diczőség testéhez hasonlatossa tefi. Az diczőségnek azert tökelleteslege lefen az testben es az lelekben, mikor az Christus az hiueket az ű Attianak be aianlia es Isten lefen minden mindenekben. Est illien peldabol künnieb meg erteni. Az valastot kirali az Coronazatnak elötte is azon orfagnak öröksegeben vagion. De mikor az Coronat az orfag akarattiabol feieben tefik, az ű diczőség es kirali birodalma tekellatesb lefen, noha az vran is vgian azon orfagot biria: Ig' az hiueknek lelkek nem budosnak az örök elet kiүүл, hanem abban ielen vadnak de az bodogfag meg tekellatesb lefen az testnek fel tamadafa vran. Mas azert az lelkeknek heliekröl follani, mas allapattiokrol ertekezni, melliet az kerdesben iol meg kel valastani. Touabba az iras hasonlatossag ferint sockeppen neuzei az lelkeknek heliet, niha Isten kezenek, niha oltarnak, niha Abraham kebelenek, niha Paradyfuszak, es vgian azont harmadik eghnek.

1. Tess. 4.

Anima
piorum
cum christo

Pelda.

K: Jgazan valliake az Papistac, hogy az lelkek Lymbusban es Purgatoriumban mennec?

F. Az Papistac az Lymbusban valami bizonios helynec mondottak az pokol es az menniorfag közöt, ahova mētenek

nem io ofo-
kodás.

Papa te-
uelgese.

Ioan. 5.

Acto. 7
Phil. 1.

mentenek az attiaknak lelkek az Christus el iöueteli es
löt, ki mikor az valtsagnak arrat meg fizette es fel tama
dot volna, az hiueknek lelkeket ű magaua egietemben
fel vitte a diczösegbē. Eēt pedig ezzel erőstítettek, hog'
az Christus az menniorfagnak kapuiat az ű aldozattia
ual nitotta meg, es miért hog' ez nem ment volt veghez
az attiaknak ideieiben, az ű lelkekis az örök életnek he-
liere nem iuthattanak. De ez igen erőtelen okoskodas.
Mert az iöuendő aldozatnak ereie az igiret ferint ű re-
aiok el hatot, es űkis az öröksegeben rekesek voltak.
Eēt bizonyittia az sent Pal, mikor vg' tanit, hog' az Chri-
stus által meg engeszteltetnek az melliek az földön es
az egekben vadnak. Az földieken az elő senteket erti,
Az egekben leuők pedig azok, az kik az Christus test-
ben valo meg ielenesenek előtte ki multanak ez vilag-
bol, es immar az ű lelkek, nem Lymbusban, hanem az e-
gekben vadnak, honnet az irasis aēt ielenti, hog' az La-
zar Abrahamnak kebeleben vitet, ez pedig az diczö-
seg az melliet mindenek birandok valakik Abraham-
nak hitit köuetik. Az Purgatoriumot valami tisztító fē
nek mongiak, meliben az lelkek az testi halál vtan vitet-
nek, hog' az bűn rolok le egetetuen Isten eleiben tisztan
meheessenek. Ezokaert lelek valtsagotis redeltének, hog'
az mise mondas által az kenbol meg szabadulhassanak.
Hog' ez hamis velekedes legien, az derek iras meg bizo-
nyittia. Mert az Christus vg' tanit, hog' az ki ű benne hi-
sen az halálbol életre megien. Az Christussis az ű lelket
az Attianak aianlia, es az toluait azzal bñstattia, hogy
vele leßen Paradyfusban. Honnet az ű. Istuanis kōniō-
rōg eēt monduan: Vram Iesus ved hozza az en lelke-
met. Sz. Palis kiuan ki mulni es az Christussal eggiūt lē-
ni.

ni. Az mel' irafokat pedig erre vontanak, semmiképpē
rea nem illenek. Első az ű. David kōniōrgese: Az mely-
segekből kialtottam te hozza. De erre aēt kel felelni, *Psalm. 130.*
hog' az melisegek az fok fele niomorusagok, meliekben
az David be merült volt az ű életiben. Nem sol azért ha-
lala vtan valo kinniaírol, hanem arról az melliet fenue-
det it ez vilagon. Masodior az Zacharias mondasat ho-
zzak elő: Ki boczattam az te fogliaidat az kutbol, az
kiben nem vala víz. It ez helien az kut nem egieb, ha-
nem az tömlőcz es az ehseg, meliből az nep meg sabadi-
tatot az ű testamentomanak vere által auag' az Istēnek
fogadafaert, mel' az külső aldozatokkal meg erőstítet, *1. Cor. 3.*
hog' az lelki es Christus által valo szabadulafnak emle-
keztető bizonyaga lenne. Harmadik. Az ű. Pal monda-
satis erre vonak: Az kinek munkaia el egettetik, kart
val, ű maga pedig meg tartatik. De vg' mint a tűz által.
It ez helien az tűzön kel ertení az ű. leleknek vilagosito
es emestő ereiet, az igenek igaz ertelme által. Mert az Is-
tennek vezerlő lelke, az hamis velekedest meg emesti,
mint az tűz az pozdoriat, es meg vilagosittia az ember-
nek fōtet elmeiet, hog' az előbbi teueligefet hatra vetű,
es abban vg' mint kart valuan, az iras ferint igaz ertel-
met köuethessen. Egieb helieken pedig az tűz giakorta
iegizi az niomorusagokat, mellieckel Isten az hitet pro-
ballia, mint a David mongia: A tűzön es a vízē által mē-
tünk. Negiedik. A Christus mondasatis erre akariak vō-
ni: Ki nē meg' addig ōnat, mig nē meg fizet, mind egy
fillierig: De a Christus hasōlatossag ferint sol. Mert mi-
keppen az kegietlen adost, az Vr ki nem boczattia az
tömlőczből mig nem meg fizet, de ebből nem köuettek-
zik hogy megh fizethessen: Igy az Isten is az tōm
leczre

1.

2.

3.

4.

lőczre es az karhozatra veti azt, az ki felebarattianak verket meg nem boczattia, ahol az ember mind öröcke fizet az büntetes által, de mind az által soha eleget nem fizethet, es ezokaert meg nem szabadulhat.

K: Az lelkek egik testből mehetneke masikban?

*Matt. 14.
Luc. 9.
Mar. 6.*

F. Az Pythagoras regenten vg' tanítot, hogy mikor az lelkek az testből ki mulnak ismeg mas emberben, auag' meg oktalán allatokbanis mennek. Ez velekedes el hatot uolt az Sidok közibenis, honnet az Herodes azt itelte mikor az Christus czudakat tenne, hog' az keresetlő Iános lelke volna benne. De hog' ez hamis ertelem legien, az felül valo bizonyagok meg ielentik, melliek azt erősitik, hog' az lelkeknek az ő erdemek ferint bizonyios heliek es allapattiok vagion nem budosnak sem mas testben nem mennek. Ahol pedig az iras vgy tanít hog' Illiesnek lelke Elisæusban es Iánosban volt, nem az leleknek allattiarol fol, hanem az aiandekoknak hasonlatossagarol. Mert az minemű erő es az tanitasban valo buzgosag volt az Illiesben, vgian azon auag' hasonlatos aiandek talaltatot az Iánosbanis.

K. Aluznake az lelkek az testi balal utan?

Nemelliek tulajdonitanak az lelkeknek valami hofu es mēl' almot, az meliben nyugosnak vgy mint erzes kenseg nélkül az testnek fel tamadasaiglan. De erről rövideden azt kel erteni, mikor az iras az holtaknak almot tulajdonít, né az lelkekről ertetik az kik nem alusnak, sőt inkább örülnek es variak a testnek fel tamadasat.

hanem

hanem az testről az ki el alusik, az az, meg nyugsik az ő faratsagatul, es remenség alatt tartatik, hog' meg iüenedőben fel serken es ki ü az ő agias hazabol. Mint a Da *Dan. 12.* niel magiarazza ez igeckel: Sokan azok között az kik alusnak az földnek poraban fel serkennnek, nemelliek az diczösegre, nemelliek pedig az gialazatra. Ahol pedig az iras azt ielenti, hog' az hiuek auag' az ő lelkek nyugosnak, est nem az alomrol kel erteni, hanem auag' bodog allapatrol, meliben ez vilagi keserűségűl meg menekeduen czendessegben es örömben vadnak, auagy az nyughatatlanfagtul valo meg sünefről, meliben nehezé variak az kegyetleneken valo bossu allast, es az fenetek samanak be telliesedestet.

AZ ISTENNEK ABRAZATTIAROL.

K. Hanikeppen vetetik az Isten abrazattia a sent irasban?

F. Haromkeppen. Először az Christus az Istennek ter *Col. 1.2.* meset ferint valo abrazattia, mind az Isteneknek telliesegere, mind az közben iarasnak tisztire nezue. Mert az Istennek io kedue es el titkolt akarattia ő benne ielentetik meg, mint ő. Iános bizonyittia: Az Fiu ki az Attia *Ioan. 1.* nak kebelebe vagion, ő ielentette meg minekünk. Mert *Col. 2.* ő az lathatatlan Istennek kepe, es allattianak ki meczet abra-

Heb. 1. abrazattia. Ez jegyzesben az Isten abrazattia semmi teremtet allatnak nem tulajdonitatik, az Christus kiül. Masodszor az Istennek abrazattia, az meltofog es az *Gen. 2.* birodalom, melliet Isten adot az embernek minden teremtet allatokon, hog' ezeken vralkodnek es mindenec *Ecc. 17.* ű tüle felnenek, es neki folgalnanak, mint az Bölcz magiarazza, firfiat es affoniatlatot teremte az ű kepere, es attá nekiek hog' felne tülök minden test es vralkodnak az vadakon es az madarokon. Ez ertelemben mongia az sent Pal, hog' az firfiu Isten abrazattiaira teremtet, az affon' allat pedig az firfiunak diczössége. Mert az Isten az affoniatlatnak felette magasztalta az firfiat, es Istennek kepet viseli az birodalomra nezue. Sz. Davidis *Psal. 8.* erről enekli: Diczösséggel es ekeséggel meg Coronastad üt. Vralkottarod az te kezedsz alkotmanian: *Col. 3.* Mindeneket labai ala vetettel. Harmadszor, a mint *1. Pal* tanit, az Isten abrazattia, az termeset ferint valo sentseg es igazsag, melire az első állapotban az ember teremtetet volt, hog' mint eg' elő tükörben az Istennek diczössége meg ielentetnek, *Eph. 4.*

K. Miben vagion az Istennek abrazattia?

F. Az embernek lelkeben es ennek minden reiseiben, elmeiben, akarattiban, indulatiban, es czelekedetiben. Mert az Isten az ember elmeiben oltotta vala az ű igaz esmeretit, minden bölczeséggel es ertelemmel meg ekesitette vala, es touabba az embernek akarattia engedhet vala Istennek, minden indulati tistak valanak, es czelekedeti az Istennek törünieuel egieznek vala. Ezert mögia az bölcz. Est tudom, hog' az embert eppen teremtet te az Isten. Touabba ez abrazatnak reseit elő famlallia *Ecc. 7.* az

az *1. Pal* illien igeckel: Öltözzetek fel az vy embert az ki Isten ferint teremtetet, igazsagban es valóságos sentsegben. Ebből azért meg ielentetik, hog' az Isten abrazattia, nem az test, sem az leleknek allattia, hanem az leleknek iofagi es sok fele ekeségi, az Isteni esmeret, bölczeseg, artatlanlag es halhatatlanlag, mellieckel az ember fel eppitetet, es közelb iarult az Istenhez, minden egieb teremtet allatoknal. Sz. Pal azért kettőben heliheteti. Eggik az sentseg, mel' az első tablat, az Isten igaz ismeretit, tisteleit es felelmet be foglallia. Masik az igazsag mel' az masodik tabla ferint valo engedelem.

K: Mikeppen romlot meg az Istennek abrazattia az emberben?

F. Az esetnek általa minden ekeségtül meg fosztattec az ember. Mert immar az embernek elmeiben tudatlásag es nag' seteseg vagion, az Istentül el idegenedet, es az ember ű neki ellenszeg, minden gondolattia az gonof *Gen. 3.* sagra hailando, es minden igiekezeti az Istennek törünieuel ellenkeznek: Sőt az bünben meg holt az halalbā *Eph. 2.* es az karhozatban be merült. Est meg bizonyittia az sent Pal: Minniaian fükölködnek az Istennek diczössegenel *Rom. 3.* kül, ninczen az ki értelmes volna, minniaian el haniotlottanak, es hasonlanoeka löttének.

ELLENVETES.

Az Prophetanal az Isten azt mögia, hogy az fiu Ezech. 13. nem viseli az attianak alnoksagát. Hat Adam, nac vetke mi ránk melatlan zallot?

F. Ket fele az vetek: Az eggik közönseges, meliben a fiak

Rom. 5.

fiaknak resek vagion az attiackal, es ennek terhet egia-
rant szenvedik. Az Adam vetkeis ket okaert fallot re-
ank. Először, mert az Adam az egész emberi nemzetnek
vg' mint gyökere, es miert hog' gonos' faua löt, gonos'
gyümölcszet kel teréteni, mint a f. Pal magiarazza: Eg' em-
ber által iút be a bün ez vilagra es az bün által az halál,
es ez mindenekre el hatot, miert hog' minniaian vetke-
tenek. Annak vtanna az Adá ol' ióságot vesztet el mely
az fiakatis illette: Azert immar nem csak magatul ves-
tette el, hanem egienlőkeppen mi tülünkis. Masodik ve-
tek kiultkeppen valo, meliben az fiunak ninczen reke
az u' attiaual, es ennek terhet nem viseli az fiu, mert czac
annak az leleknek kel meghalni a ki vetkezic. Erről fol-
it ez helien az Ezechiél. Vgian ezenről az masodik pa-
ranczolattianak magiarazattiaban lesen emlekezet.

K: Miczoda oka vagion az esetnek?

Sap. 2.
Ioan. 8.

F. Az iras ket okait ielenti. Első az ördögnek irigise-
ge mint az Bölcz mongia, hog' az halál az ördögnek i-
rigisege által iút be ez vilagban. Ezokaert mongia az
Christus, hog' az ördög eleitül fogua gilkos volt, es az i-
gassagban meg nem maradt. Masodik oka az mi első
fűleinknek szabad akarattio, az kik hittének es engette-
nek az ördögnek kefertetinek.

ELLENVETES.

*Az Szabad akarat oka az esetnek: Az szabad a-
karatnak pedig Isten oka: Hat eckeppen Isten
lesen oka az esetnek.*

F. Az Isten nem azert atta az embernek az szabad sa-
got,

got, hog' azzal gonos'ul elne, hanem hog' akarattia fe-
rint io kedueból engedne az teremtonek, mint pelda-
nak okaert, az attia bizza az u' kenczet az fiara, hog' a-
saporicza es oltalmazza, hog' immar abbol tobzodik nē
az attiatul vagion, hanem ünne magatul: Ig' az eset is
nem az Istentül vagion, (mert az bünnek oka nē lehet)
hanem az ördögtül es az embernek szabad akarattiatul
farmazot. De it az emberi okosság touab megien, es a-
kerdi, miert nem teremtetten Isten az embert, hog' el ne
eshetnek? Ebben az emberi elmelkedes allion hatra es
mennien elő az Istennek titkos tanacza, ki vg' rendelte
völt az iüuendő esetre nezue, hog' az hiuekben kegiel-
melleget, az haragnac edeniben igassagat ielentene meg.

*K: Mikeppen eppittetic fel az Istennek a-
brazattia az emberben?*

F. Az sent Pal erre a-
altal azon abrazatra eppittettünk fel diczőségéről dicző
slegre, az az, naponkent az Isten az hiuekben it ez vila-
gon res ferint heliere allattia, az vtan pedig az iüuendő
eletben tökellestességgel fel eppiti, hog' az esetnek soha
az emberben helie ne lehessen.

*K: Miczoda akai vадnak az Isten abra-
zattianac fel eppitesenek?*

F. Első az Istennek kegielme es io volta, mint f. Pal
tanit ez igeckel: Fel öltöztetek az vy embert, az ki meg
vytatik az ismeret által annak abrazattia ferint a ki ü-
tet teremtetten. Masodik erdemlő oka az Christusnak
engestelő aldozattia, kiben az Istennek kedues fia löt-
tenek az valasztottak. Harmadik oka a f. leleknek megh-
vyta-

1. Pet. 1.

Eph. 1.

Luc. 2.

Vy tafa, kiuel minket az Isten ünön magának foglal. Ne giedfer eñek külső eskőze az Istē igeie, mint s. Peter mōgia, hog' vionnan fűlettetünk az elő Istēnek igeie által. Vtolfor ennek vege kettő. Eggik az Isten kegielmenec diczireti. Masik hog' fentsegbē es igassagban iariunk űelőtte. Ebből azért az iras soc fele inteseket hoz ki, a mellic a keresztienī életre nezek. Mert az hiuek az lelki vyulas vtan Istennek kepet viselik, az menire az ű iofa ginak kőuetői, hog' ez által Isten fiainac esmertellenec.

A Z S Z A B A D A K A- karatrol.

K: *Miczoda az Szabad akarat?*

F. Az ionak es gonosnak meg valastafa, es mind az kettőnek szabadsgbol valo kőuetese. Ez ige bōtū ferint az irasban nem talaltatik, hanem ez vilagi bōlczeknek tanitasabol vetetet, kic az iduōssagnec vtarol semmit nēertettenek. Iedzi pedig az ember elmeienek itiletit, es az akaratnak ezzel valo egiezefet, mert az elmeben oltatot termefetnek tōruenie meg ielenti, mi legien az io es a gonos, es az által az akarat inditatik, vag' az ionak valastafara, es est neuezik dicziretes czelekedetnek, vag' az gonosnak kőuetefere es ašt hīiak veteknek.

K: *Vagione az emberben a fele Szabad akarat?*

F. Az embernek akarattiat ket fele dologban veti az iras előnkben. Mert nemel' dolgok külsőc es az okossag

ból meg itiltetnek es meg esmertetnek. Nemelliek penig lelkiek, mellieket az okossag meg nem foghat, hanē 1. Cor. 2. merő bolondfagnak itel.

K: *Vagione hat az embernek valami Szabad akarattia az külső dologban?*

F. Az iras tulaidonit az embernek meg az meg fente lő leleknelkülis valami értelmet es akaratot, azokban az dolgokban a mellieket okossagual meg foghat, de meg ittis az Istenec conduifelese iar elől. Est bizonittia fēt Pal: Az pōganoc vgimond termefet ferint czelekedik Rom. 2. azokat a melliek az tōruenben vadnak. Masuttis penig Phil. 3. ašt mongia, hog' fegihetetlen volt, az tōruennek igassaga ferint.

K: *Miert mongia hat az Ieremias: Tudom Ierem. 10. Uram hogy ninczen az embernek az ű uta, es sen kinek nincz hatalmaban hogy az ű utait igazgassa?*

F. Az Ieremias fol amaz felső okrol az Istennek gōd uifeleseről, kiuel az Isten bir mindeneket az ű tanacza ferint, es giakorta meg tartostattia az embernek akaratiat es igiekezetit. De mind az által ezzel nem rontia el az embernek külső ereiet, es szabad akarattiat vg' mint also okot.

K: *Vagione az lelki dologban valami Szabad akarattia?*

F. Az iras ketkeppen veti az embert előnkben: Előfōr ű magaban, auag' az romlōt termefetben, es ha eckeppē

kerdes

gondolliuk meg az embert, aſt mondom hog' ſemmi ſabad akarattia ninczen. Mert az ſabad akarattnak ſemmi okai ſ benne nem talaltatnak. Maſodfor veti elönkben az kegielemre nezue az vyonnan valo ſületes vtan. To uabba, mikor az ſabad akarattol ſolunk, erről vagion a kerdes, ha az ember ſ magatul engedhet az Iſten paran czolatinak, es ha vagion ereie az Iſtenhez valo meg terefre, ha a lelkieket valami rezből ertheti, akarhattia es meg czelekedheti.

K. Micsoda okai vadsnac az szabad akarattnak?

F. Elſő az elmenek es az ertelemnek eſſege. Maſodic az akarattnac egedelmesege. Harmadic az erönc elegſege.

K. Bizonicz meg hogy eze az emberben nem talaltatnac?

F. Vgian azon bizonsagok tartoznak ideis az mellieket az Iſten abrazattianak meg romlafaban elő ſamlaltunk. Miert hog' az Iſten abrazattia eredeti es küt feie volt az ſabad akarattnak. Elſő rendbeli bizonsagok aſt eröſſitik, hog' az embernek elmeie az lelkiekben meg ſötetült, ſemmi ertelme, es igaz iteleti ninczen azok felől az melliek neznének Iſtennek iſmeretire, es az ſ tulajdon iduöſſegere, mint ſ. Pal niluan tanit ez igeckel. Az lelkes ember (tudnia illik) az ki csak az okos es elő lelektől viſeltetik, es az Iſten lelketül meg nem vilagoſította meg nem foghattia azokat, az melliek az Iſten lelkei, mert ſ neki bolondsagnak teczenek, es meg ſem ertheti, miert hog' lelek ſerint iteltetnek meg, mel' mőſſal az emberi bölczefeget el rontia es ki rekeſti az lelkiek-

lelkieknek eſmeretiben. Honnet aſtis ielenti, hog' az Iſten ez vilagnak bölczefeget meg bolondította. Vgian ezent beſſeeggel eröſſiti az Romaban irt leueleben, az hol közönſeggel vg' tanit mindenekről, hog' ninczen csak eggis az ki ertene, es a mint maſuttis tanit, az teſtnek ertelme az Iſtennek ellenſege. Erre nezet az Chriſtusis monduant: Senki nem eſmeri az Attiat, hanem csak az ſiu, es az kinek az ſiu meg akaria ielēteni, es ſeki nem mehet az ſiuhoz, hanem ha az Atia vonſa ütet. Annak felette az Apoſtol ſok helieken emlekezic, hog' az előt az hiuek ſötetſegben iartanak, es elmeiekben Iſtentül el idegenültének. Ezekből azert es ſoc haſonlatos irafokból meg ielenterik, hog' az ember az ſ elmeinek eleſſegeuel es okoſſagauat annira nem iuthat az lelkieknek ertelmere, hog' még inkab el bolondul, es az ſ gondolatiban el fogiatkozuan, ſemmiue leſen. Maſodfor. Az iras el rontia az embernek akarattiat es mindē indulatit az lelki dolgoknak valaſtaſaban es köuetefeben, miert hog' mindenek el haniatlottanak, es ſüreföckel tettenek, es ſükölködnék minniaian az Iſten diczöſſegekül. Söt a mint az Propheta tanit: Mig az mi lelkünk nek paſtorahoz nem teritetünk, ollianok vagiunk mint az el teueliedet iuhok, ſolgaluan az teſtnek gonos indultinak. Vegezetre az meg veſet elmeből es akarathol ſok gonos czelekedetek ſarmaznak az elſő es az maſodik tabla ellen, melliekben az teſti emberek mig az ſötetſegben vadnak igen giöniörködnek. Mind ezeknek felette ſ. Pal az embernek allapattiarol aſt hirdeti, hog' mindenek az bünben meg holtanak, es ezzel minden erönket az meg teres előt el rontia, miert hog' az holtak ſem ertelme, ſem indulattia, ſem czelekedeti nem lehet,

Ti. 3.

het. Mind ezeket eg' bizonyosan be foglallia: Valank
miis regenten estelenek, engedetlenek, teueligök folgal
uan sok fele kiutasagoknak es giöniörüsegeknek eluē
gönösfagban es irigifegben, eggink az masinkat giüöl-
uen. Eg' summaban azert meg ielenti minemü legien az
ember az ü saiat termefetiben es aht semmikeppen el nē
valtoztathattia, mig nem az igenek es az Isten lelkenec
altala meg vilagositatic az lelki es iduössleges dolgok-
nak esmeretire.

ELSŐ ELLENVETES.

Matth. 23.

*Nam Christus azt mongia: Menniszer akaralac
en tegedet özue giüiteni, de nem akarad. Hat az
embernek lehet valami szabad akarattia az Isten
hez valo meg terefre,*

1.

11.

F. Az hiuogato iget, meliben az Isten akarattia ki ie-
lentetet, az iras kerkeppen tamaftia előnkben. Először ü
nen magaban, auag' az ü tulajdon termefetiben, a melire
Istentül rendeltetet, hog' ez által az bünöfök meg terie-
nek, es erre nezue az Isten akar mindeneke öfue giüi-
teni: Mert az ige ünön magabā eleuenitö es giogito, mi
ert hog' az Isten ez által östogattia az hiueknek mindē
lelki aiandekit. Eht foktak neuezni ieg' ferint valo aka-
ratnak. Masodör az hiuatalosokra nezue kel az iget
meg gondolni. Ezek ket rendbeliek: Nemelliek az elet-
re rendeltettenek, es ez okaert az Isten lelkenek titkos
ereieböl engedhetnek, es csak ezekben telliesedik he az
Istennnek kegielme es io kedue ferint valo akarattia. Ne-
mellieket penig az Isten az ü tulajdon termefeteklē ha-
giot, igaz iteleti ferint, kikben ez ige halatnak illattia.

A mikeppen azert az el hintetet mag noha ü magaban 1. Cor. 2.
io, mind az által czac akkor teremthet giümölczet, mi-
kor az io földbe esik. Ig' az igenek es az hiuatalnak az-
okba vagiö foganattia, az kiben az Isten az ü lelke által
meg eleueniti, hog' giökeretis verheffen, giümölczet-is
teremthessen. Touabba ez mondasban nē bol a Christus
az Isteneec titkos akarattiarol, hanē az ü tistiröl, az mel'
re boczattatot volt, hog' az Israelnek fiait öfue giüitene
de mind az által ezek közzül czac a maradokoknac kel-
let iduözülniek. Ebböl azert az embernek semmi szabad Rom. 9.
akarata es meg terefre valo erő nē tulajdonittatik, miert Esa. 10.
hog' az külsö hiuatal es intes nem lehet fogonatos az bel-
sö meg eleuenitö es meg teritö kegielemnelkül.

II. ELLENVETES.

*Az Prophetanal sok belien mongia az Isten: Ter-
ietek meg en hozzam, enis meg terec ti hozzatoc,
czinalliatoc ti magatoknac vy siuct es ne vesze-
tec el. Hat az embernek vagyon ercie es szabad
akarattia az meg terefre.*

Zach. 1.

Jerem. 5.

Ezech. 18.

F. Ez fele mondasokkal az iras semmi eröt nem tulaj-
donit az embernek, hanem czac arrol emlekesteti miuel
tartoznek az Istennnek, de hog' az ü ereieböl est czele-
kedhesse, semmikeppen nem köuetkőzik, söt ezzel az
emberi eröt rontia es az ü kegielmet aianlia.

III. ELLENVETES.

*Az zent Ianosis azt mongia, hogy az Istennec pa-
ranczolati nem nehezec. Hat az ember engedel-
azoknak, es szabad akarattia lehet?*

1. Ioan. 3.

F. Az Isten paranczolatit az iras ketkeppen veti elön kben. Először az testre nezue neheznek. Mert az Istennek törvenie az test által erőtlenne lesē. Másodszor az kegielemre es az v y refre nezue az hit által nem neheznek az Istennek paranczolatit. Mert az mit paranczol önön maga be tölti az ű lelkenek ereie által, mint az Prophetanal
Ierem. 31. mongia: En czelekedem aſt, hog' az en paranczolatimban iariatok. Erről mongia az Christus: Az en igam giő
Matth. 11. niőrűseges es az en terhem kőniű. Mert az mi lehetetlen vala, az Christus mi erettünk azt be töltötte.

IIII. ELLENVETES.

Matth. 23. Az Christus így tanit: Vagy teremczetec io fat es ennec io giümölczet, vagy teremczetek hituan fat es ennec hituan giümölczet: Hat az embernek mind az ionac sinid az gonoznac valasztasara es köuetsere szabad akarattia lehet?

F. It meg kel gondolni kiknek föllion az Christus es az ű intesenek minemű igiekezeti legien. Tanit azért á karomlo Pharisausok ellen, kik az emberek előt nagy fentseget ielentenek vala, de fiuek minden hitetlenseggel rakua vala. Annakokaert feddi ű benne ez fele tetetést es fin mutataſt, melliel az embereknek semeket es iteleket megh czalliak vala. Inti azért az Christus űket, hogy auagy lennenek heuek, auagy pedig hidegek. De ezzel nekiék az ionak köuetsere erőt nem tulajdonit, sőt vgian ottan meg ielenti, hog' űket nem folhatnak, sokkal inkább nem czelekedhetnek, miért hog gonofok, es az mint az vad fa soha filid es edes giümölczet

czet nem teremthet, ig' ezekis gonof fak leuen, sük segekkeppen csak gonof giümölczet teremthetnek, es ebből meg ismertetnek, meg is valasztanak az eletnek fiaitul, kik az vizek mellet plantatratot termő fak, es ideiekorā giümölczetet meg adgiak.

V. ELLENVETES.

Ha az embernek az ionac auagy az lelkieknek köuetsere ninczen ercie es szabad akarattia, meltatlanul es kegitlenül latatnec az Isten czelekedni, hogy az ionak el bagiasaert bünteti az embert, kezcrituen ütöt arra á mire elegseges nem lehet: De az Isten soha meltatlanul nem czelekedic Hat az embernek szabad akarattia vagion az ionac köuetsere?

F. Az Istē mikor az embertől kiuan engedelmesseget, meltan es törven ferint czelekedik. Mert aſt kerit üle, á mit neki adot volt, es noha immar el vettette, mind az által az Istennek vra vagion hozza, mint peldanak okat: Az mely folgara bizot volt az ű Vra tiz ezer talétomot, es aſt el tekozuluan meg nem adhattia, meltan ki uannia üle az vra, sőt még fogfagrais verheti. Így az Istenis az embert fel ruhastá volt fentseggel es igassaggal, hogi ezzel ű neki folgalna, es ezokaert meltan kiuanhattia üle. Ez mellet Isten az embert erőtlenségre emlekesteti, hogy ű magaban ne bizhassék, es ez ű neki

vgy mint alkalmatossága legien az kegielemnek megh
nierefere, hog' mindeneket Istennek tulajdonituan czac
ú benne diczedhessek miert hog' semmie ninczen az
mit ú tûle nem vót volna merő kegielemből hitnek alta
la. Annak okaert valaki az Isten törüeniének lelki ere
iet es hasnat erti, csak az itilhet igazan az szabad akas
ratrol.

VI. ELLENVETES.

2 Tim. 2.

*Szent Palis illien igeckel tanittia az valasztotta
kat: Ha ki meg tisztittia magát lezen tisztességre
valo edeny. Azert az embernek vagion valami
ereie az meg tisztulasra.*

Acto. 5.]

Tit. 2.

Eph. 5.

1. Ioan. 1.

F. Az iras fok helien Isten aiandekának mongia len
ni az tisztulast Christusban valo hitnek altala, es vgy ta
nit az Apostol. Hog' az Isten az Poganioknak fiueket
meg tisztittia hitnek altala, es ezen Isten ú maganak tísti
tot kiuultkeppen valo nepet, sőt az mint masut ielenti,
meg tisztította az aniafentegyházat az víznek fürdeie
uel az igenek altala, honnet az Christusis az tanituanio
kat így biztattia: Immaran ri tístak vattok az igeiert á
melliet nektek follottam. Vgian ezent az sent Ianos er
demlő ok berint az Christusnac adgia, ezt monduan: Az
Iesus Christusnak vere tístogat meg minket minden al
nokfaginkból. Az sent Pal bizonyagara azert ást kel fe
lelni, hog' az Isten az ú lelki aiandokit az meg tereft es
az tisztulast tulajdonittia az valasztottaknak hitnek alta
la, nem hog' ú tülők volna ennek eredeti vagy szerző es
erdemlő oka, de az mennire Isten úket az ú aiandekiuat
fel ekesítette hog' immar ezeket vg' biriak mint fajtatio
kat,

kat. De mind az által ást magoknak ne tulajdoniczak,
hanem mindenkoron az Christusban valo igiretre nez
zenek, az melliert Isten úket meg aiandekosta. Annak
okaert ez fele mondasok csak ást ielentik hog' az vyon
nan valo fűletes vtan az ember nem ollian mint az tőke,
hanem az Istennek aiandeki fogonatosok es czelekedőc
ú benne, es innét vagion hog' az hiuek giakorta intet
nek, hog' az Isten kegielme es aiandeki ú benne ne le
gienek hasonalanok, es vgian ezen vegre neznék á fok
fele igiretek, feddesek, feniegetések es rettentések. Meg
kel azert valastani az irasokat az mellick follanak az
embernek romlot természetiről, es visontag az mellick
tanitanak az vyonnan fűletet refnek allapattiarol.

*K: Vagione hat az embernek szabad akarattia
az illi dologra az vyonnan valo fűletes vtan?*

F. Vagion, de nem únón magatul, hanem az Isten ke
gielméből, az Christusfert, az f. leleknek meg vytasabol
az igenek altala. Erről fol az Propheta: El vesem az kú
fiuet, es adok ti beletet hus fiuet, hog' fellietek engemet
Az b. Palis ig' tanit, Isten adgia ást hog' az iot akarhas
latok, es meg czelekedhessetek az ú akarattianak io ked
ue berint. Masutis penig niluabban fol: Nem vagiunk e
legek mi magunktul, vg' mint maguktul, hog' csak gő
dolhassukis az iot, de minden mi elegsegünk az Istenül
vagian. Ezent erőssiti az Christus: Mint az főlő veső
ú magatul nē teréthet giümölcszet, azonkeppen tiis, hanē
ha en raitā marattók, Ezekből meg hamissitatic azoknak
ertelmec akik az meg tereftnek első indulattiat az éber
nec ereiere es akarattiaira kötőc, es ást mőgiact: czac hog'
akariad az Istē elő vesem, mel' az lelkes éberhez, ki még
vyonnan nem fűletettet, semmikeppen nem illik, miert

*Alfi magat
voniattia.*

Ezech. 36.

Phil. 1.2

1. Cor. 3.

Iob. 19.

hogy az iras az ertelmet es az akaratot az ionak el kez
deseben, csak az Istennek tulajdonittia, es neuezet fe-
rint az o embertul est el fakastia, honnet meg ielente-
tik, hogy az lelki ioknak es az iduosslegnek elei kőze-
pi es vege csak az Istennek aiandekabol legyen. V-
gian ezenbol azoknakis teueligefek meg ielentetik, az
kik az megh teresben Istennel meg akarnak ostozeni,
mint az erdemes Papistac czelekednek, kik vgy tanita-
nak, hogy az Isten az u lelkeuel es kegyelmeuel kesiti
es eppiti fel, először az emberert, es az vtan ember az u
czelekedetiuel vegezi el az iot, es erre nezue erdem fe-
rint tulajdonittiak az iduossleget az io czelekedeteknek.
De az ellen a bent Pal ast monda, hog' az Isten nem zac
el kezdi bennunk az iot, de elis vegezi, es meg tart min-
ket vegiglen az u orsagara es diczosegere,

AZ VALAZTASROL.

K. *Vagione az Istennel örökre valo
valasztasa?*

F. Hasnos kerdes ez. Mert fokban az valasztasrol vgy
ertenek, mint ha az Istē csak az igenek hiuatallia ferint
valastana azokat akik hinnenek, azokat pedig meg vet-
ne az kik nem hinnenek. De az iras vg' tanit hog' az I-
sten valtozhataratlan tanaczabol örök üdöknek előtte az
kiket akart az eletre rendelt, az kiket akart pedig igaz
itileti ferint kesitette hogy haragnak edeni legienek.
Mind

Mind az ket felekről vadnak eleg bizonfagok. Mert f.
Pal ast mongia, hog' az u io kedue ferint minket valas- *Eph. 1.*
tot vilag teremtesenek előtte. Bizonittia est az Esaunac *Rom. 9.*
es az Iacobnak peldaiabolis, kikeről az Isten ast mondott
ta: Szerettem az Iacobot, gúfoltam az Esaut. Mas pelda
ualis vgian ezent magiarazza. Mert ast mongia hog' az *2. Tim. 2.*
nag' hazban nem csak aran', es ezüst edeniek vadnak,
hanem fa es czerep edeniekis, nemelliek tistessegre, ne-
melliek pedig gialazatra rendeltettek. Az Christusis *Matth. 25.*
est bizonittia, mikor ig' fol az itilet napian: Iduetek el
en Attiamnak aldottai biriatok az orsagot, az mel' tine-
ktek söröztetet vilag teremtesenek előtte. Az hittele-
nekről pedig ast mongia: Mennietek el en Attiamnak
atkoftai az örök tűzre, az mel' tinektek kesittetet. To-
uabba az f. Pal neuezet ferint emlekezik az kegielem- *Rom. 9.*
nek es az haragnak edeniről. Hat az közönseges hiua-
tal es az hit semmikeppen az Istēnek öröktul fogua va-
lo valasztat el nem rontia, sőt inkább ast erőssiti. Mert
az hit nem oka az valasztasnak, hanem anak gúfölcze,
es az ember nem azert valasztatik hog' hisen, hanem ez-
ert hisen, hog' valasztatot, mint az f. Palis bizonittia, hog' *Tit. 1.*
az kiket valasztot, azokat hirta, es azokat megis igazitot *Rom. 8.*
ta, mel' vagion az hitnek altala. Ha azert ennek felső o-
kat keressük, miért hisnek nemelliek es nemelliek nem
hihetnek. Ezen kel meg allanunk, a mit az Christus mód
az Istennel titkos valasztasara nezuen: Ti azert né hi- *Ioan. 8.*
hettek, mert nem vattok az en iuhaim közzül, es vgian
ezent bizonittia masuttis: Tinektek adattatot, hog' az *Matth. 13.*
menniorfagnak titkait erczetek, egiebeknek pedig pel-
da besedben folok, hog' ertuē ne erczenek. Hog' pedig
nemelliek ebből botrankozasra valo alkolmatossagot
ves

1. Thes. 1.

vefnek, nem az tudomannak kel tulajdonítani, hanem az ű főtet elmeieknek, kik az Istennek titkos tanaczaban a karnanak be menni es ezokaert ketelkedesbē esnek. De it fűkseg embernek iozanon elmelkedni, hog' az ki bizonyios akar lenni valasztasa es iduőssege felől, az foliafáról mennien az kut főre, es az Isten valasztasanak gűimőlczit gondollia meg ű magaban: Mint az Apostol is illien moddal tanit est monduan: Tudgiuk ferelmes atiamfiai, hog' az ti valasztatok az Istentől vagy on. Mert az mi Euangeliumunc nem volt tinalatoc csak az befedben, hanem az erőben, az f. lelekben, es fok bizonyios hitelben. De ennek bizonyfagirol ez vtan kel bőuebben emlekezni.

K: Mit igeiez az valasztasnak igeie?

Dent. 4. 5.

Rom. 9.

Ioan. 6.

1. Pet. 2.

Esa. 14.

Iob. 13.

F. Először az valasztas nez az Istennek közönseges kőtesere, melliel az Israēlnek fiait saiat nepeue tette vala, a mint fok helien az iras mongia. Tegedet egiedől valasztot az Iehoua, hog' ű nepe lennel. De az kik ebben az valasztasban voltanak, fokban el vesztenek. Mert a fēt Pal ašt mongia, hog' az kik Israēlből vadnak, nem minniaian Israelek. Masodik valasztas bizonyios tíftré valo rendeles, a mel' ű magaban nem iduősseges, kiről fol az Christus: Nemde tizenkettőt valasztottame, es eggik ti közzűletek őrdög. Az irasis fok helien mongia, hog' az Christus valasztatot, az menire az valtsagnak tíftré Istentől rendeltetet. Harmadik valasztas az ige által valo hűatal, az meli bizonyios időben lesen. Erről fol az Esaías: Még az Iehoua kőniőrről az Iacobon es az Israēlt valasztia. Az Christusis erről mongia: Nem ti valasztottatok engemet hanem en valasztottalak titeket. Negiedik valasztas tífkos es őrdöcke valo rendeles az Istennek a kiről itt e helien tanítunk.

Mi

K: Miczoda az Valasztas?

F. Az Istennek titkos vegese, melliel világ teremtese *Eph. 1.* nek előtte az kiket akart az ű io kedueból az Christusbā el rendelt az örök életre, az ű diczőseges kegielmenek dicziretíre, hog' ezek el hűatatuan es meg igazítatuan ű előtte fentek es fegihetetlenek lennenek.

K: Miczoda okai vадnac az Valasztasnac?

F. Elő iaro oka az Istennek eleue valo tudasa. Melliel mindeneket bizonyios vegre rendelt, mint fent Peter bi *1. Pet. 1.* zonittia, hog' valasztattunk az Attia Istennek eleue valo esmereti által. Ennek hasna ez, hog' meg esmeriük ašt hog' az Istennek valasztasa nem történetből vagion, hanem az ű bölczesegeből es változhatatlan tanaczabol.

K: Mellik az masodik oka?

F. Szerző oka az Istennek io kedue, melliel az kiket *Eph. 1.* akart az Christusban rendelt, hog' fogadot fia es kegie *2. Tim. 1. 2.* lennek edeni lennenek. Ennek hasna ez, hog' az Istennek kegielme meg bőczűltessék, ki sem az hitet, sem a io czelekedetet nem nezte az valasztasban, hanem csak az ű io es kedues akarattia volt ennek fundamentoma. Mert mind az hit, mind az io czelekedetek az valasztasbol far maznac, az mint az iras fol: Hűuenek minniaian az kik *Akt. 13.* az életre valasztattanak vala. Az fent Palis ig' tanit, hog' *Eph. 1.* valasztattunk es ez által lettünk fentecke, es teremtetünk az Christusban az io czelekedetekre.

ELLENVETES.

Az Isten az meg vetesben az bűnt nezi. Hat az valasztasbanis az io czelekedetet, auagy az igazsagot nezi?

Rom. 5.

F. Ebből ez nem következik: Mert minden bűn tesz megfertészt karhozatot erdemel, és erre való kepest az Isten meg vetheti az embert igaz itéleti fertészt. Mert f. Palást mongia, hog' az bűnnek solgia az halál: De viszon tag nincz ol' tökelletes igazság az emberben, a kire való kepest az Isten útét választatna az életre. Touabba az meg vetésnekis elől iaro és fertőz oka az Istennek vegezése. Indito és erdemlő oka az következendő bűn. Mint f. Palást, hog' minek előtte sem iot sem gonoszt nem czelekettek volna az Isten az Iacobot még akkor fertészt, az Esaut gúllólte.

Rom. 9

K: *Mellic az harmadik oka?*

Eph. 1.

F. Erdemlő oka ennek az Christus, a kiben az Istē minden iduözülendőkét öröktől foguan el választot az életre. Mert mikeppen az Christus kiűl senkinek iduösséget nem ad, azonkeppen csak ű benne, és ű rea nezue rēdel az életre, mint f. Palást, hog' fertészt minket az ű fertelmes fiaban. Ennek hasna ez, hog' az Christus kiűl semmiben az ember ne keressé igazságot és örök életit. Mert nem adattatot mas neű az egh alat, az kiben kelle ne iduözülünk.

Act. 4. 10

K: *Mellic az negiedik oka?*

Eph. 2.

F. Ennek külső indito oka az embernek veszedelme, meliet az Isten meg fana és az ű kőnőrületessegeből. A kiket akara, az választasnak általa kí ragada az karhozatból. Mert a hiuekis azon sarból vadnak, a meliből az veszedelemnek edeni, és termefetek fertészt ezekis haragnak fia. Ebt búkség erteni ennekokaert: hog' az ember az választasnak okaiban semmit maganak ne tulaidoniczō, hanem meltatlanfagat ismeruen, az Istennek io voltat diczōicze

czōicze. Touabba az Istennek választasara nezue az iduözülendők, örök időknek előtte, irgalmasságnak edeni ue rendeltetnek, de az romlot termefetre nezue, űkis az bűnben és az halalban merűltenek.

K: *Hany vege vagion az Valasztasnac?*

F. Harom. Első, hog' az mikeppen az haragnak edeni ben, meg mutattia igazságot és hatalmat. Azonkeppen a választottakban meg ielentene az ű io voltanak gazdag sagit. Masodior hog' az hiuek lennenek az ű veghetetlen kegielmenek dicziretire. Harmadik, hog' az választottak ez életben fentek és fegihetetlenek lennenek az fertésztnek általa.

Rom. 9.

Eph. 1.

K: *Miczoda haznai és giümölczei vadasnac az választasnac?*

F. Iollehet ennek hasnait semmi búlczeffeg, elő nem tudgia famlalni, mind az által a fent Pal eginihanrol em lekezik az Ephesusban irt leueleben illien rendel. Első az fiasagra való fogadas az Christusban, ki hatalmat adott az ű benne hiuőknek, hog' Istennek fia lennenec és örökősi. Masodik az valtság az Christusnac vere által. Harmadik az bűnnek boczanattia az ű gazdag kegielmenek általa. Negiedik az ű tirkos akarattianak meg ielentese, az Euangeliumnak hirdetese által, mindē nepek között. Ötödik az hiuatal, és az fentek köziben való fialtatasunk az ű akarattianak tanacza fertészt. Harodik az igaz hit meli az iduösségnek Euangelionabol adattatik az választottaknak. Hetedik az fent, igaz, és iozan elet. Nolczadik az igiretnek fent lelke által való el peczetlesünk.

Eph. 1.

Ioan. 1.

K. Kiket valaszt az Isten az eletre?

F. Nem mindeneket, hanem bizonyos samok vagion azoknak, az kiknek neuket fel irta az Isten az eletnek kőnieben, mint az Christusis est bizonyittia: Sokan vadnak az hiuatalosok, de keuesen az valastattak. *Matth. 22.* Az sent Palis ig' tanit az Esaiassal egietemben: Ha az Izrael fiainak sama anni leben mint az tengernek főenie, az maradekok iduözülnek. *Rom. 9.* Masutis ig' tanit: Nem mindenek hisnek az Euangelionnak az mint meg vagion irua: *Esa. 10.* Kiczoda hisen az mi hallasunknak. *Rom. 10.* Az Christusis niluan mongia: Ti azert nem hisetek, mert nem vattok az eniu haim közzül. *1. Pet. 2.* A s. Peteris az Istennec titkos tanaczarol *Esa. 8. 28.* vg' tanit, hog' az Christus az hiueknek böczülletes eletnek köue, de az hitetlenec ű bene meg űtköznek, az mel' *Rom. 9. 11.* re vetettenek volt. Mert ezek ennek okaert hog' neme *Psal. 118.* letnek fiaí, semmikeppen nem hihetnek, es a Christus *Matth. 21.* bän meg botrákozuá el karhoznac

I. ELLENVETES.

Az ki az egienlöknek egienetlen iutalmat ad, semely valagato az: De az Isten azt czelekedí, hat eckeppen semely valogato legen, mely az Istennek igassagához nem illik.

F. Ig' lenne az Isten semel' valogato, ha az embernek erdemere nezne, de az eletet senki nem erdemli az ű tulajdon meltofigabol, hanem szabad az Isten vele az kinec mit ad az őueből, es szabadfigabā vagion, az kinek meg akaria engedni az adoffagot, is meg szabad a kítul meg ki uannia, miért hog' est mutattia az ű igassaga. Est az sent Pal

Pal magiarazza az fazokasnak peldaiaual. Az kinec *Rom. 9.* badsag aba vagion hog' az sarbol, tisztellegre auag' giala *2. Tim. 2.* zatra valo edent czinallion, de mind az altal, nem alhat az fazek sembe vele, es nem mondhattia ast neki: Miert czinaltal engemet ekkeppen.

II. ELLENVETES.

Nam a sent Ianos azt mongia, hogy az Christus engeztelő aldozatta löt, mind ez vilagnak büniciert. Hat az valasztasis mindenekre nez?

F. Nemelliek ast felelik, hog' az Christus engeztelő aldozat ez vilagnak büniciert az elegsegre nezue, de hog' inmar sokan el vesnek, az emberekben vagion az oka, az hitetlenseg. De a derek es iras ferint valo felelet ez, hog' a sent Ianos ez Vilagnak neuen nem minden embereket ert, közönseggel es semel' ferint, hanem mindē időbeli hiueket, az kik világ kezdetitül fogua voltanac vadnac, es leiendők, kikre egienlőkeppen el hatot az Christus aldozattianak ereie, mint az sent Pal tanit: Az *Heb. 13.* Iesus Christus tegnap, es ma, es vgian azon mind öröc *Ioan. 3.* ke. Masutis penig az sent Ianos ez vilagnak neuezetit rekesti az eges vilagon el oflatot hiuekre, mikor ig' bol Vg' ferete Isten ez vilagot, hog' az ű eg' fülöt fiat adna erette, hog' minden az ki hisen, el ne vesen, hanem ő *Act. 13.* rök elete legien. Ez penig niluan vagion hog' csak az *Ioan. 10.* valastottak hihetnek. *Tit. 1.*

III. ELLENVETES.

Az sent Pal így tanit, hogy az Isten mindeneket az hitlenseg ala rekeztet, hogy mindeneken

*köniörüllien: Azert az valasztasis
mindenekre nez?*

Eph. 2. F. A f. Pal ezzel csak azt akaria bizonyítani, hog' az Isten mind az Sidokat mind az poganiokat egienlőkeppé az bűnben találta, es mindeneken csak az ű io voltabol köniörült. Az mindeneknek azért neué erti az valasztot Sidokat es poganiokat. Mert az mikeppen az Poganiok terméket érint haragnak fiaj voltanak, azonkeppen az Sidokis, noha az Istennel igireti ű nalok valanak. Ezokaert az Isten minden iduözülendőket csak az ű keziel mere foritot. Ez magiarazatot az f. Peteris erőssiri mikor ig' tanit: Bizonnial meg esmertem, hog' az Isten előt ninczen semel' valogatas, hanem minden nemzetbe az ki feli űret kedues ű nala.

IIII. ELLENVETES.

1. Tim. 2. *Az Isten mindeneket akar iduözíteni es az igazságnac ismeretire iutatni. Hat az valasztasis mindenekre nez?*

Rom. 9. F. Erre sok keppen felelnék: Nemelliek azt mongiak, hog' ű magara nezue mindeneket akar. De ez ellen az i ras niluan mongia, hog' az kin akar köniörül, az kit akar meg kementi. Nemelliek visik az igenek közönséges hirdetesere, melliel az Isten mindeneket egienlőkeppen hív. Nemelliek az Istennek külső taplalására visik, mint az fent Dauid mongia, hog' az Vt az barmokat es az embereket tartia. De az fent Pal itt ez helien ert minden redbeli valasztotakat feiedelmet, kösseget, szabadost es folgat, kik között nem tezen valogatast az iduözítésben

ben, mint masutis mongia, hog' az Christusban ninczen sem firsiu sem assoniallat, sem folga, sem szabados, hanem ű benne minniaian eggiek vagiunk. *Gal. 5.*

V. ELLENVETES.

2. Pet. 3. *Az zent Peteris így tanit, hogy az Isten nem akaria hogy senki el veszen, hanem mindeneket az Penitentia által hozza akar venni. Hat az valasztasis mindenekre kiteried?*

F. Nemelliek azt felelik, hog' az f. Peter nezet az igenek közönséges hirdetesere, melinek tísti ez, hog' az em berek Istenhez meg terienek: De mind az által csak azok terhetnek meg, a kiknek az Isten az ű lelkenek titkos ereie által fiuekben be iria az iget. Niluabban valo felelet ez, hog' az fent Peter fol, minden időbeli hiuekről kikert az Isten kesik, es halogattia az itiletnek napiat, hog' ezeknek samok be tellieseggiek, es ű közzülők eg' se veszen el.

VI. ELLENVETES.

Rom. 9. *Nam a fent Pal özue hasonlittia az két Ada- mot, es úgy tanit hogy mikeppen az elsőben mindenek bűnessceke lettenec, az őkeppen az másikban meg igazittatnac: Hat az valasztasis mindenekre nez.*

F. Eét az bölczek sokkeppen magiarazzak, de ha az f. Pal tanitafanak czelliat meg gondolliuk, semmit nem akar egiebet ezzel bizonyítani, hanem őfue hasonlittia

Eph. 2.

az hiúeknek allapattiokat az első es az második Adam ban: Mert az elsőben az választottak is, az ű termébetek érint, minniaian haragnak fia i lóttének, mint éinten azok az kik vésedelemre rendeltettének. De immaran na giob ereie vagion az másodiknak hog' minniaian az választottak ű alrala fel eppitessének, es meg igazitassanak.

VII. ELLENVETES.

Ezech. 18.

Az Isten esküzik az Ezechielnél, hogy az bűnös embernek halálat nem akarja, hanem hogy megtherien es ellien. Hat az Isten senkit nem rendel az vésedelemre?

Ose. 13.

F. Ez ige ket az Oseas mondasabol kel magiarazni, Is rael az te vése delmed te magadtul vagion, az iduósség penig en túlem. Az vése delemnek azért ket oka vagió, belső es külső. Belső oka az bűn, mel' nem az Istentől va gion: Azért az bűn solgianak az halálnak es vése delem nek sem lehet oka. Másik külső, mel' az Istennek bűntet ő itileti az ű törüenie nek igazsága érint, mel liel meg h ront minden hitetleneket. Ennekokaért az ű igaz itileti érint az bűnert kesítette, mint éent Pal mongia, az ha ragnak edenit az vése delemre, hog' ezekben az ű kemé itileti az bűn ellen meg mutatna, visontag pedig az va lóstottakhoz valo gazdag kegielmet es veghetetlen ió voltat aianlana, es az Istennek titkos es melleseges tana czat az embernek iduóziteleben meg ielentene.

Rom. 9. 11.

VIII. ELLENVETES.

Ha az Isten el vegezett es fel bomolbatatlan tana czabol rendel akiket akar az vezedelemre, hat az

Isten választása az bűnnec oka lessen: Mert az bűnnelkül senkit nem rendelhet az halálra: De az Isten az bűnnec oka nem lehet: Azért senkit nem rendel az vezedelemre?

F. Az vése delemnek erdemlő es indító oka, az ember ben lakozo bűn, kiért az Isten az haragnak edenit rende li az gialazatra, es miért hog' űket az ű kegielmeuel elől nem vési, semmikeppen az ű termébetek érint nem hi hetnek. De mind az által az Istennek választása nem elől iaro oka az hitetleneknek: Mint peldanak okaért, az fe iedelemnek el rendelt törüenie az lopok es az gilkosok felől, nem oka az követközendő lopásnak, auag' gilkos sagnak, noha az törüennek sententiaia őli meg űket. Ig' az Isten az iúuendő bűnert az kiket akart, az ű itileti be rint az karhozatra kesítet, es visontag az elet nec fiainac az Christusban örök időknek előtte, oruósságot ferzet. Az Istennek meg vetése az hitetlenekben, nem ferző o ka az bűnnec, hanem itileti érint valo bűntetése. En nec pedig hog' az Isten nemellieket az kegielme re fel vót, az ű beúse ges ió voltanac dicziretíre, nemellieket hara gnak edeníue rendelt, az ű igaz itileti nek meg ielentese re, az iras egie b okat nem adgia, hanem csak az Iste nek alhatatos vegezése t, mel liel, mint a s. Pal mongia, minde ket czelekesik az ű akarattianak tanacza érint.

peldn.

Rom 9:

2. Tim. 2.

Eph. 1.

K. Minemű rendbelieket választ az Isten?

F. Iol lehet az Istē semmi rendet es mellefagot né nez az választásban, mind az által az el vettereket, es ez vila gon meg vtaltakat választia kiualtkeppen, mint az Chri stus is ezen örüendez monduan: Halakat adok teneked

Matth. 11.

I 4

Antiam

Attiam mennek es földnek vra, hog' ezeket el reitetted az bölczektől es meg ielentetted az kisdedeknek. **Az 6.**
1. Cor. 1. Palis ig' föl: Lassatok attiamfiai, hog' nem soc bölczeket az test ferint, nem sok hatalmasokat, nem sok nemesseket, hanem ez vilagon meg vtaltakat valasztotta az Istē.
Jacob. 2. **Az 6.** Iacob ezent bizonittia: Nemde az Isten ez vilagnak fegenit valasztottae az kik gazdagok az hitben. **Sz.**
Psal. 8. Daudis aſt enekli hog' az Isten az gyermekeknek es az czöcz fopoknak fiaok által vegeſte el az ű diczöſeget.
Matth. 22. **Az** hiuatalnak rendis ezent ielenti, mint a pelda beſedben mongia az Chriſtus, hog' az erőtlének, az ſantak es
Luc. 14. az vakok hiuattattanak az lakodalomban.

K. *Miczoda az oka hogy az Isten ez vilagnac utolſo es el vettetet rezet valasztia az eletre?*

Matth. 11. **F.** Első az Istennek io kedue, mint a Chriſtus tanit, eſt monduan: Vg' legien Attiam: Mert teneked eckeppen teczet. **Masodik** oka, hog' ennek általa az embernek okossagat es bölczeseget meg fegienicze: Mert a testnek eſelſege, bolondſag az Istennek előtte. **Harmadik.** Hog' az diczölſeg csak Istennek tulaidonitallék, es mint ſent
1. Cor. 1. Pal mongia csak eg' test ſe diczekedheſſék ű előtte.

K. *Az Istennek valasztasa bizonioſe, auagy meg változhatik?*

F. Ol' bizonios, hog' valakik egifer el valasztattak, ſoha azokban csak eg' ſem veſhet el, mint az Ieremiaſnal mongia: Öröcke valo frigiet kötök en te veled. **Az Eſai** aſnalis ezent erőſſiti: Az hegiek meg indulnak, az en fri giemnek bekeſege penig az melliet te veled kötöttem, ſoha meg nem mozdul. **Azert** mongia a Chriſtus. **Az**
 en

en Iuhaim az en beſedemet halgattiak, es űk követnek engemet, es ſenki az en kezemből űket ki nem ragadgia. **Vgian** ottan, ig' föl: Ez az en Attiamnak akarattia, hog' **Ioan. 16.** az kiket ennekem adot, azok közöttül eggiet ſe veſellek el. **Mikor** az halakra keſülis ig' ad halakat: Attiam az kiket ennekem attal, meg tartottam űket, eg' ſem veſet el beſnek, hanem csak az veſedelemnek fia, hog' az iras be **Ioan. 17.** tellieſednek. **Sz.** Palis ig' biztattia az hiueket: Bizonial **Rom. 8** el hittem aſt, hog' minket ſem elet, ſem halal az Iſtennec ſerelmetül el nem ſakaſthat. **Az** Timotheuſnakis aſt iria, hog' erős az Iſtennec fundamentoma, kinek ez az ű peczeti: Tudgia az Vr kik legienek az őuei.

K. *Hany okaert erős es ſel bomolhatatlan az Iſtennec valasztasa?*

F. Első az Iſtennec titkos vegezefe, melliet az ű veghetetlen igallaga ellen ſemmikeppen meg nem változathat. **Masodik** oka az iduölſegnek arra. Mert az kik valasztattanak, azok megis valtattanak, es immar lehetetlen dolog, hog' az Chriſtusnak aldozattia haſontalan leheſſen. **Harmadik** az iduölſegnek erős peczeti: Mert az **Eph. 1.** valaſtas es az meg igazitas melle az ű ſent lelket atta fo **2. Cor. 1** glalo zalogul.

ELSŐ ELLENVETES.

Szent Pal igy ſeniegeti az meg tert Poganiokat: **Rom. 11.** *Ha be oltattal ſely, mert az Iſten iſmet ki vaghat tegedetis: Hat az valasztottac közöttülis el veſſhetnec?*

Ioan. 15.

Ezech. 15.

Tit. 1.

Exod. 31.

Num. 11.

Phil. 4.

Heb. 12.

Mal. 3.

Dan. 12.

F. Ket fele az beoltas. Első csak az valasztottake, a kic a főlö tökevel az Christussal vg' egiesülnek, hog' ű raita giümöczetis teremtenek, es soha ű rola el nem vagattat nak. Masik beoltas az közönfeges hiuatal ez az hirnek vallasa ferint lesen. De ezek közzül sokan vannak hypocritak, kik idővel kiis vagattatnak, mint az Christus mongia: Minden főlö vesőt, az ki en raitam giümöczet nem terem, ki vag az en Attiam. Az Ezechielnelis eről tanit. Hogy ha az igaz el tauozik az ű igassagatul, minden ű igassagi az mellieket czelekedet, feledékenyben iutnak. Az fét Palis azért feniegeti az poganiokat az Sidoknak peldaiaual, az kik csak neuet viselik vala az kerebtienfegnek, de annac ereiet meg tagattak.

II. ELLENVETES.

Az Moses eckeppen kőniörög az nepert: Töröly ki engemet az te kőniuedből, a kit irtal: Azert az valasztas fel bomolbat?

F. Nemelliec ertic ezen az törüennec kőniuet. Nemelliek magiarazzac az testi halalrol, az mint masut-is fol: Ha eckeppen rendelted hog' en velem czelekedgiel, kerlek őt meg engemet, hog' ne lassam az en nemzetemnek vesedelmet. Nemelliek visik az Istennec külső kötelessere, melliel ez nemzetet maganak iedzette vala. De ez az igaz felelet, hog' az Moses az kőniuen erti az valasztottaknac bizonyos samokat: Est az iras hasonlatossag ferint kőnnec neuezi. Mert a mint az emberek kőniben iriac a miről el nem akarnac feletkezni, ig' az Isten bizonyosamat tudgia az őueinek, kic sem meg nem többül nec, sem meg nem keuesednek. Az Moses kőniörgefe az ert

ert ninczen fogiatkozafanelkül, noha ebben két dolog dicziretes. Első hog' az Istennek tistefegget akaria ez zel oltalmazni. Masik, hog' az ű nemzetinek ol' nag' iat uat kiuannia, hog' még karhozattiaualis kee lenne meg valtani, ha lehetséges volna. Az mi pedig ebből követ közedő vala, a Moses az buzgo berelemnek miatta, vg' mint ű maga kiüül ragattatuan, efeben sem vette: Mert ez az Isten tökelletellegének ellene löt volna, ha Moses ki töröltetet volna, es az Istenis ünnön magat meg tagatta volna. Hog' pedig ez legien az igaz ertelem, meg mutattia az Istennek feleletit, a ki meg feddi az Mosenek meltatlan kereset, est möduā, Kőniörülök a kin kőniörültem. Ezert ielenti a f. Palnak befedeis: Kiuānec atocka lēni a Christustul, az en test ferint valo attiamfiatert. Az lehetetlő dolognac azert keuanasauat, Istēhez es az nephez valo nag' berelmeket ielentettek meg, es ez zel az ű valasztatoknak erős fundamētomat el nē rőthat tac.

III. ELLENVETES.

Nam vgian ottan azt feleli az Isten, hogy ki törli az ki ű ellene vetet: Hlat ki az elő kőniben fel irattatot ki töröltethetik.

F. Nem fol az valasztattakrol, hanem az Hypocritakrol, az kik az külső vallas ferint, es az Istennek közönfeges kötelessere ferint, lattatnak vala lenni az életnek kőnueben, az embereknek itiletekre nezue. De akoron mōdattatnak ki töröltetni, mikoron hitetlenfegek ez világ nak előtte ki ielenterik, mint az fent Dauidis fol: Töröl tessenek ki az előknek kőniuekből, es az igazackal eggiue ne irattassanac. A fent Ianosis ezekről emlekeztic: 1. Ioan. 2. Mi

Mi közzülünk mentenek ki, de nem voltanak mi közzülünk valok.

K. Miczoda iegiei vадnac az valasztasnac?

Rom. 8.
Iob. 10.

F. Első az hiuatal, es az hiuogato igenek fereteti, forgalmatossággal valo halgatafa es tanulasa, mint s. Pal bi zonittia. Az kiket el valasztot, azokat elis hitta. A Chri stusis erről mōngia: Az ki Istentől vagion, Istennek ige iet halgattia. It az őrdög ezzel keserti: Te az Istennek i geiet ritkan halgatod fiued ferint, hanem vnasbol es fo kasbol: Hat nem vag' valasztatot. De ez ellen ašt kel fe lelni az kereštien embernek. Hog' meeg az Apostolok ban sem volt mindenkoron egiarant valo buzgo halga tafa az Isten igeienek: De mind az által űket az Christus az giarłosagbol fel eppitette: E mellet igiekezni kel az Isten lelkenek ereiebol, hog' az ember minden eletiben az igenek hasnos halgatoia legien.

K. Mellik az masodic iegie?

Ti. 1.

F. Az igaz hit, mel' az valasztast fiuksegkeppen kőue ti mint sent Pal tanit: Az hit az valasztottake. Mert ez által oltatunk be az Christusban, es ezzel nittatik megh az eletnek kapuia a melire valasztattunk. It az Satan is meg keserti az embert: Talam csak űdő ferint valo hi ted vagion? Ez ellen kel felelni az hitnek tulajdonfaga bol, mel' az Istennek igiretihez ragaskodik, es csak ab bol varia bűnenek boczanattiat. Ennek pedig csak egy kiczin sikraiat eresse az ember fiueben es az ű Istene hez fohaskodhassék, soha ketsegeben ne essek: Mert noha az giümölcsze idő ferint meg nem teczik a hitnek, mind az által giökereštől ki nem vagattatik, mint meg mutat tia az Peternek peldaia.

Luc. 22.

Mellik

K. Mellik az harmadic iegie?

F. Az lelki bekefeg es czendesseg, melliet az Isten lel ke ferez az valasztottaknac fiuekben. Ez pedig az hit ből farimazik, mel' által meg igazitatuán az fiueknek semmi karhozattiok nem lehet, mint s. Pal mongia: Az lelek bizonsagot tesen az mi lelkünknek, hog' Istennek fia vagiunk. It a Satā ezzel keserti az ēbert: Te bēned nin czen ez fele lelki őrdöm? Erre ašt kel felelni. Noha eg' arant ninczen mindenkör ez fele őrdöm az emberben, mind az által az Istennek lelke ismeg fel geriefti, hogy az Istennek io voltaban őruendezzen, ű neki kőniōrög ien es halakat adgion.

K. Mellik az negiedik iegie?

F. Az io lelki esmeretnek igassaga, mel' ebben vagiō, hog' az leleknek ereieuel meg giōzzük az testnek kiua sagat. Mert az Isten minket valasztot az kegies igaz es iozan eletnek kőuetesere. Erről mongia a s. Pal: Tauoz zek el az alnoksagtul minden, valaki az vrnac neuet hi ia segitsegül. It az Satan keserti az embert: Te benned ez fele igassag ninczen? De erre ašt kel felelni, hog' no ha ninczen bennünk fegihetetlen igassag, mind az által az Christusban tekelletessec vagiunk, es az bűnnek rab sagabol meg szabadultunk, sőt mikor esünkis az Vrnak esünk, es az ű lelkenec által a ismet fel eppitettünk, mint az Daidnak peldaia meg ielenti.

K. Mellik az ötödi' iegie?

F. Az vegiglen valo meg maradas: Mert az ki vegre meg marad, az iduōzúl. It az Satan ezzel keserti: Nem tudhatod ha meg maracz anag' nem. De erre est kel fe lelni a s. Pallal, hog' hiū az Isten, es az mi iot el kezdet bennünk veghezis vifi.

Mi.

K. Miczoda haznai vadnac ez tudomannac?

F. Először az iduösszegnek erős es alhatatos vóltat ielēti meg. *2.Tim.2* Masodszor az emberi erdemet rontia el. *Rom.9.11.* Harmadszor az Istennek kegielmet ajanlia. *Iob.10.* Negiedszer az igenek halgatasat böczüsteri meg. *Luc.10.* Ötödösor vigastallia az hiueket minden niomorusagokban. *Eph.1.* Hatodszor az io czelekedetnek buzgosagos köuertesere indit. Mert a mikeppen az diczösegre fűkslegkeppen rendeltetünk, azonkeppé az vy eletreis.

A Z H I V A T A L R O L.

K. Hany fele az Hiuatal?

F. Ket fele. Eggik külső auag' közönfeges, melliel az Isten mindeneket hii az igenek hirdetese által, hog' ű hozza meg terienek, es a Christus iuhai közze adgiak magokat. *Matth.22.* Erről mongia az Christus, hog' fókán vadnak az *Mar.16.* hiuatalosok. Ezokaert paranczollia az tanituanioknak is, hog' el menuen hirdessek az Euangeliomot minden teremtet allatnak. Masodik belső es kiualtkeppen valo, mel' vagion az igenek nem csak hirdeteseben, hanem a sent leleknek belső világositasaban. Ezzel pedig csak a *Matth.13.* valastottakat hii az kiknek attá, hog' az Isten orsagának titkait erthessek.

K. Miczoda okai vadnac az hiuatalnac?

Elöl

F. Elöl iaro oka az valasztas. Mert azokat hii az Isten az kiknek neueket fel irta, hog' az ű fianak meniegzőie *Rom.8.* ben hiuatalos vendegek legienek. Masodszor indito oka az Isten irgalmassaga, mint s. Pal mongia: Hit minket *2.Tim.1.* sent hiuatalal, nem az miczelekedetünk serint, hanem az ű vegezese es kegielme serint. Harmadszor. A Christusban hii, az ki nekünk erdemlette ast: hog' az Attia nak hiuatalos vendegi legiünk. Negiedszer. Az hiuatalnak Safara az sent lelek, ki az valastottaknak siueket kesiti, es haitia, hog' örömeit engedgienek az hiuatalnak. Ötödösor. Az hiuatalnak esköze, az ige, kiben est *Matth.22.* mongiak az hiuogatok, es tanitok: Iöietek el immar az meniegzőben, mert mindenek kesen vadnak.

K. Minemü időben hii az Isten az embereket?

F. Az Isten bizonios üdöt es modot rendelt az embernek meg terefere es hiuatalara. Mig az idő el nem telik az igenek nincz fogonattia az emberben, mihelt el iü az hiuatalnak ideie, ottan engedni kel. Ezert mongia *Matth.20.* a Christus az pelda besedben, hog' nemellieket reggel, nemellieket estue fele hii.

K. Hany rendbeliec nem engednek az hiuatalnac?

F. Első rendbeliek az kik feleséget hoztanak, auag az *Matth.22.* kik ez vilagi giöniörűsegeben merültenek, es az kiknek *Luc.14.* az ű hasok Istenek, es est forgattiak siuekben: Egiünk *Phil.3.* sigiünk, holnap meg halunk. Masod rendbeliek az kik *2.Cor.15.* iga barmot vettene, ezek az kik ez vilagi gazdaglert, az I S T E N orsagát meg vralliak, es remenfegeket vetik az vesendő marhaban, kiket az sent Pal baluany- *Eph.5.* imado.

imadóknak mond. Harmad rendbeliek, az kik mezőt vettenek, ez világi hatalmasok es kegyetlenek, kik birodalmokban inkább bíznak, hogy nem mint az elő Istenben.

K: *Hany rendbeliec engednec az hivatalnac?*

F. Ket rendbeliek. Elsők, az kiknek meniegyzói ruháiok vagion, az kik az hitben es az io lelki ismeretnek igazságában fel öltöznek, es csak ezec maradhatnac meg az lakodalomban. Mas rendbeliek az hypocritak, kik csak neuket adgiak be, de miért hog' ninczen meniegyzói ruháiok, mihelt az gazda, az Christus be megien, az az, meg itili őket erdemek ferint, ottan ki vettetnek az hiuek között.

K. *Miczdara húa Isten az embereket?*

F. Az ű draga vaczoraia, mel' az Isten kegyelme, az Christus erdeme, es az f. leleknek meg fentelese. Ezzel az Isten vg' meg elegiti az hiueket, hog' soha többbe megh nem eheznek es meg nem somiuhoznak. Masodfor húa az ű nevenek örök dicziret, es az el vót iokert valo halaadafra, mint a f. Peter mongia: Hit titeket az ű czudalatos vilagosságar, hog' az ű ereiet hirdesseitek. Harmadfor húa az sent eletre, mint sent Pal mongia: Nem hiit minket az Isten az tistatalanságra, hanem az meg fentelesre.

AZ

AZ IO CZELEKEE- detről.

K. *Miczdoda az io czelekedet?*

F. Isten paranczolattia ferint valo engedelem, mel' az igaz hitből farmazik, é vegre, hog' az Isten tisteltessek.

K: *Hany dolog kuantatic az io czelekedetben?*

F. Harom. Első, hog' az czelekedet eggiezen az Istennek ki ielentetet akarattiaual. Mert valamiről az Istennek befede ninczen, az ű neki nem kedues tistelet, mint az Christus bizonittia: Hiaban tistelnec engemet az em berek, tanítuan emberi tudomaniokat es talalmaniokat. *Matth. 15.* Az Ezechielnélis ig' fol: Az en paranczolatimban iariatok, az ti attiaitoknac penig paranczolatliaban ne iariatok. Masodfor kuantatik az hit, melinek altala az embernek mind semelie, smind czelekedeti kedues lehet az Isten előtt. Ezert mongia f. Pal, hog' az Abelnek aldozatia kedues volt az hit által. *Heb. 11.* Az hitetlennek pedig aht mongia az Isten: Miért hirdeted te az en diczöseget. *Psal. 50.* Az bölczis aht ielenti, hog' az hitetlennek aldozattia aht tok az Isten előtt. Mert az Isten az fiuet nezi. Az fiu penig az hit által tistitatik meg. Harmadfor, az io czelekedetnek vege legien csak az Isten tistessege. Mert az hypocritak az ű czelekedeteből keresnek magoknak hiú diczöseget. De az Christus az hiueket ig' tanittia, hog' ne tudgia a bal kezéd, mit czelekedik az iob kez. *Matth. 5.* Ez harom dologgal az hiueknek es az hitetleneknek io czelekedete meg valastatik.

K: *Keduesse az Isten előtt az Poganioknac es*

K

egieb

*egieb hitetleneknek tiztefeges czelekedetek az vion
nan való sületes elöt?*

1.

F. Az hitetleneknek io czelekedetek felől az iras ket
keppen fol, Először. Az menire az termefetnek törüenie,
uel eggiez az testnec igassaga, es az emberekben ez fele
tistefeges indulat az Istennel kiualtkeppen való aiande-
ka, annak vtanna az közönseges tarsasagnak oltalmazas-
sara is hasznos, enniből aht mondom, hog' az Istennek elöt-
te kedues es böczülletes, es ez vilagi iutalmackal meg e-
keszitetik. Erről mongia a s. Pal, hog' az poganiok terme-
fet berint czelekedik az mi az törüenben vagion. Az
mi pedig az törüennel eggiez igassagnak mondattatik.
A s. Markis ezent bizonittia, mikor aht ielenti, hog' az
Christus az iffiura tekintuen, a ki az törüennek be tölte-
seuel kerkedek, berette ütet. Nem egiebert berette pedig
hanem az külső es rez berint való igassagert, noha meeg
az törüennek tökelletesegertől tauol' vala. Touabba az
s. Mathenal ez fele igassagrol emlekezik: Ha az ti igas-
sagtok fellieb nem búuelkedik az iras tudoknak igassa-
ganal, be nem mehettek az menniorfagban: Az külső i-
gassagot azert nem mindenestül fogua karhoztattia, ha
nem elegtelennek ielenti az vegre, az melire czelekedik
vala. Masodszor. Az mi nez az iduössegnek okara es
erdemere az külső igassag annira nem hasznalhat, hanem
inkab bűnnek itiltetik es nag' kart tesen, mikor a Chri-
stus igassagatul ki rekest, mint a s. Pal bizonfagot tesen
ünen maga felől, hog' noha az törüennel igassaga berint
fegihetetlen volt, mind az által aht karnak itilte, hogy
meg nierhetne az Christusnac igassagat, mel' vagion az
hitnek általa. Ez okaert mongia, hog' az Sidok akaruan
al

Rom. 2.

Mat. 10.

Mat. 5.

Phil. 3.

allatni az ű igassagokat, az Isten igassaga ala nem vetet-
tenek. Az külső igassag azert kedues az ű rendiben, de
keduetlen kar es bűn az iduössegnek okaiban. Ezert mő
gia a s. Pal. Lehetetlen dolog Istennel keduesnek lenni a
hit nélkül. Es valami hitből ninczen, mind bűn. Mint az
mertekletessleg ű magaban io, de ha erdemet, es Isten elöt
való meg igazulastnak velekedeset köt az ember melle-
ie, ottan bűnne es meredge lesen. Ezokaert az Esaiasnal
is minden mi igassagunkat fertelmeslegnek hiia. Erre
sep pelda amaz keuel' Pharisaus, az ki Istennek halakat
ad, hog' nem ollian, mint az több emberek, de mind az al-
tal az ű igassaga nem kedues Isten elöt. Mert ket halalos
mereggel elegittetik. Első az czelekedetben való bizo-
dalom, az embernek pedig nem az aiandekben, hanem
az elő Istenben kel bizni. Masik az irigiseg es az ű fele-
barattianac meg vtalasa. Az külső igassag pedig az fe-
retet nélkül nem lehet kellemetes.

Rom. 10.

Heb. 11

Rom. 14.

Esa. 64.

Luc. 18.

1. Cor. 13.

K. *Hany fele az io czelekedet?*

F. Mikeppen az Isten törüenie nek ket reffe vagion, az
zonkeppen ket fele az czelekedetis. Mert nemel' az Is-
tennek beretetire es tisteletire nez, mint az igenek hale-
gatafa, az kőniörges es az halaadas. Nemel' penig nez
az attiafiui beretetnek, es az közönseges igassagnak meg
tartasara. Eht ennekokaert kel erteni, hog' mindenkör az
Isten tistellesge iarion elől, es az vtan követközzek az
külső tarsasagban való igassag.

K. *Miczoda az io czelekedetnek oka?*

F. Minden iot az Isten sent lelkeuel az Christusfert
igaz hitnek általa czelekezik az valastottakban, mint s.

K 2

Pal

Phil. 2. Pal tanít, hog' Isten az á ki az iot el kezdi, es veghez vi-
Eph. 2. si az ű io kedue ferint. Mikeppen azért az hitnek Isten
 az oka, ig' az giümölczenek is. Erről mögia á s. Pal hog'
 teremtetünk az Christusban az io czelekedetekre, mel-
2. Cor. 3. lieket az Isten eleue kesítet, hog' azokban iariunk. Az
Tit. 3. io czelekedetnek azért gondolattiat, kezdetit, közepit,
 es vegit egiedül az Istennek tulaidonittia, az ki mint s.
 Pal tanít, tistitot ű maganak kiualtkeppen valo nepet, ki
 az io czelekedeteknek buzgosagos köuetőie lenne.

K: *Miert kedues az keresztiennek io czelekedeti?*

Rom. 11. F. Mert az hiuek az olai faban, es az sölő tőkeben, az
Ioan. 15. Christusban beoltattanak, es az Istennek sent lelketül i-
 gazgattatnak; es az hit által giümölczet teremtenek. Er-
 re nezue kedues az ű czelekedetek Istē előt, es noha soc
 fogiatkozás vagion benne, mind az által az Isten szerel-
Eph. 1. meuel el fedesitetik. Mert ez Christusban fogadot fiak,
 es semeliek is kedues:

K: *Mi vegre kel iot czelekedni?*

Matth. 5. F. Első vege az Istennek tistesslegere nez, ki az mi fiui
 engedelmiunket kedues aldozat gyanant vesi, mint az
2. Cor. 10. Christus mögia: Tündökliek á ti vilagosagtok az embe-
 rek előt, hog' latuan az ti io czelekedeteket, diczõites-
 sek az ti menie Attiatok. Sõt s. Pal ast mongia, hog' min-
 deneket czelekedgiünk az Istennek diczõsslegere. Ma-
Eph. 1. sodik vege nez minen magunkra, hog' az mi valasztasuk-
 nak, hiuatalunknak es igaz hitünknek bizõsfaga legiē.
2. Pet. 2. Az elsőről söl á s. Pal, mikor vg' tanít, hog' valasztattuk
 az Christusban ez vegre, hog' sentek legiünk. Az maso-
 dikról s. Peter ast mongia: Igiekezzetek attiamfiái, hog'
 az ti valasztatokat es hiuataltokat meg erőscizetek. Az
 har-

harmadikról s. Pal ast mongia az Titusnak irt leuelebē: **Tit. 1.**
 Ezekben meg erőscizet őket, hog' az kik hittének az I-
 stennek, az io czelekedetekben foglalatosok legienek.
 Ezert mongia á s. Iacob, hog' az hit meg holt az czeleke **Iacob. 2.**
 detnelkül. Harmadik nez keresztien felebaratunkra, hog'
 ezek is az mi peldanknak általa intessenek á sent életre. **2. Cor. 9.**
 Negyedik nez ez vilagi hitetlenekre, hog' ezeknek saio- **Heb. 10.**
 kat be dughassuk, es az mi hitünk meg ne karomlatta-
 sek ű tülők, gonoz életünknek általa, hanem inkab az **1. Pet. 4.**
 kik meg terendők, meg nierhesük űket az Istennek az
 mi sent niaiaslagunkkal. Sz. Palis ezért inti az Istennek **Phil. 2.**
 fiait, hog' az gonos es ganczos nemzet közöt, tündök-
 lienek, mint az sőuetnekek. Ezekből kőniū meg erte-
 ni, hog' az kegielemnek tudomania es az hit nem rőtia,
 sőt inkab erősciti az io czelekedeteket, csak hog' az ű
 rendekben es vegekben tartassanak meg. Mert valamel
 dolognac az igaz vege el fordittatik, ottan nem lesē io,
 mint az Papistak teueligenek az io czelekedeteknek ve-
 geben, mikor ezekből ok ferint variak iduõssegeket, es
 ast itilik, hog' elegseges erdemek lehet az iduõsslegnek
 meg nieresere az czelekedet által, sőt meēg ast felliūlis
 haladhattiac, ol' czelekedettel, melliel nem tartoznanac.
 De ez fele velekedes az Isten kegielemenek es á Christus
 aldozattianak karomlasara nez. Touabba az mel' bizõ-
 sagokat tamastranak az emberi erdemnek meg erőscitese-
 re az igazulasban, az Alamisnaban es egieb helieke
 az derek sent iras ferint meg seitisik.

AZ KÖNIÖRGESRŐL.

K. Micsoda az Köniörges?

F. Lelki es testi ioknak igaz hitből való keresése az Isténről, a Christus nevében, es az elvő iokert való halaadás

K. Hany reze vagion az köniörgesnek?

F. Kettő. Első az keres, meliel az Istennek minden lelki es testi szükségünket megjelentjük. Másik az halaadás mel' nem egieb, hanem az Istén io tetemenienek esmerti, megvallása, es az ű io voltanak hirdetése es diczireti mint a f. David mongia: Mit aggyac az Iehouanak, mind azokert, a mellieket ennekem adot. Teneked aldozom dicziretnék aldozattiat. Ez ket refről emlékezik az f. Pal mikor ig' fol: Szünetlen köniörögietek es mindenekben halakat adgiatok. Az halaadásnak pedig okairól fepen tanit ez igeiben: Halakat adgiatok mindenkoron mindenekről az mi vrunk Iesus Christusnak neubé az Istennek es az Attianak. Az halaadás azért neg' dolgot foglal be. Első az mi tulajdon megtatlasagunknak esmerti, kiről mongia az David: Micsoda az ember, hogy meg emlékezel róla. Mert valaki az ű bűnös es veszedelmes allapattiat nem erti, soha az Istent igazan nem tisztelheti. Második az Istén aiandekinek nag' volta, melliek böczülhetetlenek mind az lelkiek mind az testiek. Harmadik, az Istén io tetemenienek igaz hitből es tista bűnből való magastalasa es hirdetése. Negyedik az engedelsem es életünknek Istén paranczolatia szerint való rendelkezése. Mert az hitetlenről az Istén azt mögia: Miért beíelled te az en paranczolatimat es fel veszed az en kötelemet auag' fogadasomat az te íaiadban. Az bölczés ez

Psal. 115.

2. Tess. 5.

Eph. 4.

Psal. 8.

Psal. 50.

Prom. 15.

zent bizonyittia: Az hitetleneknek aldozattioiok vltalato fok az Istennek előtte. Okairól pedig ig. kel erteni. Először. Az halaadásnak kutséie az igaz hit, meliből az ember mind ű magát, mind az Istent esmeri. Másodszor. Az halaadás az Istent illeti az ki minden ionak oka, mint a f. Pal tanit ez igeekkel: Halakat adunk az Istennek, es az mi Vrunk Iesus Christus Attianak. Harmadszor. Az halaadásnak kel leni az Christus nevében. Mert csak azoknak tisteletek kedues az Istén előtt, az kik az Christusbá hit által be oltattanak. Negyedszer, mindenekről halakat kel adni, lelkiekről es testiekről, sőt annak felette az nio: morusagokrolis, mellieket Istén reánk boczat az belső embernek épületire. Pelda erre a f. Iob, ki az karuallásnak ideien ig' fol: Az Vratta volt, az Vr elvőtte. Alsdot legien az Vrnak neue. Ötödször. Ennek vege, hogy az Istent dicziriük hog' több aiandekit vegiük, es hog' egiebeketis az mi peldankal inczünk.

K. Micsoda okai vadnak az köniörgesnek?

F. Szerző oka az köniörgesnek az Istennek f. lelke, ki ezért mondatik kegielemnek es köniörgesnek lelkenec: Mert mi magunk azt sem tudgiuk mit kel kernünk, hanem az fent lelek tanit minket az buzgo es foganatos köniörgesre. Másodszor az igaz hit vg' mint giükere az köniörgesnek, melinekül az Istén előtt nem lehet kedues. Mert az hit által kel foliamnunk az kegielemnek feki eleibe. Erről mongia a f. Pal: Mikeppen híiak azt se gitsegül, az kibén nem híének.

K. Hany dolog kívántatik az igaz köniörgesben?

F. Első az lelki alazatosság, hog' Istén előtt megtatlanok ismeriük magunkat, minden igassagunkban való bí

K 4

zoda

Az igaz köniörgesben pedig 3. dolog kívántatik.

Dan. 9. zodalómtul üressék legiünk. Mert valaki Isten előtt fel e
Rom. 10. melkedik, né kegielmet, hanem haragot ker feiere, mint
Luc. 18. az Pharisausnac peldaia meg mutattia. Masik az hit,
 mel' az Istentől az igiret szerint mindeneket ingien ve-
 sen. Ez ki rekești az vakmerőseget, hog' Istentől semmit
1. Ioan. 5. ne kerien az ember, hanem az mi akarattia szerint vagió.
 Az vtan az ketelkedestis ki rekești: Mert az Christus
Marc. 11. vg' tanít, hog' valamit kerünk hitből, meg adatik. A ki
Iaco. 1. pedig ketelkedik mint a f. Iacob mongia, hasonlatos az
 tengernek habiaihoz, meliek az szelektől ideftoua hania
Rom. 10 tatnak. Ezert mongia az f. Pal: Hog' hog' hiiuk segítse-
 gül az kiben nem hittünk. Harmadik az igaz es iozan,
Esa. 1. eletnec követese. Mert az Poenitentianelkül hasonlatan
 az kőniörges: Erről mongia az Esaiás: Mikor ki teriești
1. Tim. 2 tek az ti kezeteket, el fordítom az en orczamat ti tüle-
 tek: Mert az ti kezetek rakua verrel. Sz. Pal aſt paran-
Iacob. 5. czollia, hog' az firfiak minden helien kőniörgienek, es
 tífia kezeket emellienekfel, harag es vísa voniasnelkül.
 Szent Iacabis ezert bizonittia, hog' az igaznak kőniör-
 gese igen fogonatos az Isten előtt. Az igaz kőniörges-
 nek azert ket farnia vagion, az hit es az szeretet, meliek-
Eph. 6. nek általa az Isten eleiben röpülhet. Vtolſor ezek mel-
 le kiuantatik az kőniörgesben valo forgalmatossag es
 vegiglen valo meg maradas.

K: Minemű okoc kezeritenec az kőniörgesre?

F. Első az Istennek paranczolattia, ki az kőniörgest
 mint az ű neuenek tífteletit kiuanntia az hiuektől. Ezert
Luc. 18. mongia az Christus, hog' fűkseg mindenkor kőniörgeni
 es soha meg nem kel faradni. Masik az igiret, meliben az
 Isten arra kőti űnőn magat, hog' az hiueknek kőniörge-
 set soha heaba nem haggia, mint az David bizonittia:

Kő-

Közel az Vr mindenekhez, az kik űtet segítségül hiiak.
Harmadik az sok fele fűkseg, meliek keſerítik az em-
 bert, hog' az Istenhez ſietuen, ű tüle segítseget kerien.
Erről mongia az Esaiás: Vram az niomorusagban lato- *Esa. 26.*
 gatnak tegedet meg, es az niaualia az meliben kialtanak
 ű nekiek tanufagokra vagion. A Daidnalis ig' ſolt: Hii *Pſal 49.*
 engemet segítségül az niomorusagnak napian, es en te-
 gedet meg ſabaditlak, es te engemet diczõíteſ.

K: Kinek kel kőniörgeni?

F. Az Isten az kőniörgesnek es az segítségül valo hi-
 uatnak tífteletit, semmi teremtet allattal nem köſlette,
 hanem csak ű maganak valaſtotta, mint az töruebenis
 erről paranczolatot ad: Az te Vradat Iſtenedet imad- *Deut. 6.*
 giad, es csak ű neki ſolgal. Ezokaert ſem az Angialoc, *Apo 19. 22*
 ſem az ſentek, ez tífteletet magoknak nem vőttek. *Acto. 10.*

K: Miert kel csak egiedul az Iſtent imadni?

F. Első. Mert az kit imadunk, abban bizodalmunkat
 heliheſtettüük. Miert hog' az kőniörges nem lehet az hit
 nélkül: De ez csak az Istenhez illik. Mert atkozot az *Rom. 10.*
 ki az emberben bizik. Azert csak egiedul az Iſtent ima- *Marc 11.*
 dando. Masodik. Az ki imadando annak minden helien
 valo kőniörgőknek fűkseget kel erteni es hallani. De ez
 semmi teremtet allathoz nem illik, hanem csak az Iſten-
 hez: Hat csak ű imadando. Harmadſor. Az ki imadan-
 do, vgian azon mindenható, es valamit akar mindenek
 ellen mindent meg adhat. Ez penig csak az Iſtene. Hat
 az imadalis csak ű neki tulaidonittatik. Ez okaert rette-
 netes baluaniozok es karomlok valakik a fűz Mariat a.
 uag' egieb meg holt ſenteket imadnak. Negiedſer. Czac
 az imadando, a ki hiueknek által latoia, De ez csak egie-
 dül

dül Istenhez illik. Hat ű kiuüle semmi teremtet allatot nem kel imadni. Mint oda ala niluabban meg erősttiüc az első paranczolatnak magiarazattiaban.

K. Kiczoda által kel az Istennek köniörgeni?

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

Ioan. 16.

Acto. 4.

F. Sz. Pál ást mongia, hog' csak eg' az közbeniáro az Isten közöt es az emberek közöt. Vgian ezent bizonit tia az s. Iános: Ha verkezendünk fofolonk vagion az Attianal, az igaz Iesus Christus; Ki est mongia, hog' valamit kerendünk az Attiatul az ű neueben, meg aggia minekünk. Nem kel hat sem mennien, sem földön töb közbeniarot keréni az Christusnal, az ki által az Isten az hiueknek köniörgeseket meg halgattia, es kedues aldozatul vési. Touabba noha az attiak ollian niluan es vilagossan az Christusnak neuet az köniörgesben nem említették, mint az vy testamentumbeli hiuek, mind az által, valameniser az Istent Attioknak mondottak, es az Abrahamnak tör fogadasarol emlekestenek, es valameniser aldoztanak, mind annisor az igert közbeniáro által az Istenhez foliamtanak. Ez köniörgesnek rendit köueti á s. Pál mikor ig' fol. Meg haitom az en terdemet az mi vrunc Iesus Christusnak Attiahoz, hog' az ű diczösegenek gazdagfaga ferint, megh erősticzen titeket az ű lelkenec általa az belső ember ferint. Eph. 3.

Eph. 3.

Ioan. 16.

K. Miert mongia az Christus az tanituaniokrol, hogy az ű neueben semmit nem kertenek.

F. Nem fol az köniörgesnek voltarol, hanē annak niluansagarol, az az, külömbseget tefen az ő es vy testamentumbeli köniörges közöt'auag' az tanituanioknak eleb

bi

bi es iüuendő állapotok közöt. Mert míg az Christus az folgai abrazatban ű veleik forgot, tudatlanok es erőtelenek voltanak, es mint gyermekeket vg' igazgatta az Christus űket az ű Attiahoz. A Christus meg diczöülevtan pedig, mikor az kegielemnek es az köniörgesnek telke által meg erőstittenek, mindeneket nagjób bizodalommal kertenec az Christusnak neuebē, es az vtolsó buzgossag annira neuekedet, hog' ehez kepest lattatnak, mint ha az elöt ingien sem köniörgöttene volna.

Act. 2.

K. Mit kel az Istentül kerni?

F. Mikeppen az ember kettőből al, testből es lelekből, azonkeppen az Isten két rendbeli iokat igir. Nemelliek nezek az Istének tisteletire es lelkünk iduössegere. Ne melliek pedig külső életünknek taplalasara, mellieket az Isten ad nekünk az köniörgesnek általa.

K. Mikeppen kel az lelkieket kerni?

F. Az lelkiekről Istennek bizonios es tökelletes igireti vagion, melliet soha meg nem valtoztat. Annak okaert az lelkieket, igaz hitből, minden ök vetelnekül az Istentül kernunc es varnunc kel, mint az bűnnek boczanattiat, á hitet, az meg igazulast, es az öröc életet. Pelda erre á s. Pál, ki az hiuekert eckeppen köniörög. Nem fű nöm meg ti erettetec halakat adni, mindenkoron az en köniörgesimben ti rolatok meg emlekezuen, hog' az mi Vrunc Iesus Christusnac Istene, az diczösegnec Attia, adgion ti nektec bölczesegnec es meg ielenesnec lelket az ű esmeretire, Eph. 1.

K. Mint kel kerni az testieket?

F. Ezeknec kereseben is elől iar az hit, az mel' bizonios ebben, hog' az hiueknec mindenec iauokra vadnac,

de

1. Ioan. 5.

de mind az által ezeket bizonyos okokból kerik, ha Istennek akarattia es rendelete szerint vagion, ha az Isten tífetsegének es az ember iduőségének ellene ninczen az mit ker. Erről mongia a s. Iános: Ha valamit kerendünk az ű akarattia szerint, meg adgia nekünk. Azert az embernek az testi dolgoknak meg nieresebé, kel magat bizni az Istenre, az ki iobban tudgia, mi hasnallion es mi arczon. Giakorta azert az testi dolgokban nem halgat meg a mi akaratumk szerint, hóg' az ű akarattia szerint halgathallion meg. Ezt mutatgia meg az Mofesnek példgia, a ki kőniörgése által nem mehet be az igiretnék földébé. A s. Pal sem nierzete meg, hóg' a czapdosó Satant az vrel venne rola: Mert az Istennek ig' teczet, hóg' az Palnak erőtlensége által mutatna meg az ű ereiet es diczőseget. Ezent ielenti az Zebedæus fiainak, az Iacobnak es az Iánosnak kiuanfogokis, kik a Christustul kerik, hóg' eggik iob felől, masik bal felől űlne az ű orfagakan, de ű nekiek aſt feleli, hóg' nem tudgiak mit kernek. Mert csak az tudgia mit ker, valaki ű magat az Istennek akarattia ala boczattia, es ű tőle, valamit ad, io neuen vési. Erről mongia az Christust: Ti gonosok leuen az ti fiaitoknak io aiandekokat tuttok adni, meniel inkább az ti mennier Attiatok iokat ad az kerőknek. Ez pedig az s. Iacob beszedeis meg erőssiti: Kertek es el nem vésitek: Mert gonosul keritek, hóg' az ti gőniörűsegekre kölczetek. Touabba niha az Isten büntetesenek okaert, az embert haragiaban meg halgattia, es az mit kiuan, neki meg adgia faniargatafara, mint az Israel fiainak kiralt ad, az ű kerekék szerint, de busulafabol.

Osa. 13.

Matth. 6.

Esa. 56.

K: Ha az Isten elrendelte mit adgion, mi süke seg az Isten giakorta valo keresselet vntatni?

F. Az okosság eckeppen itel, de a Christus külbomben tanit mikor az hamis birónak es az őzüeg' aſſioniallat. Luc. 18. nak példiat hozza elő: Mert az hamis birotul giakorta valo keresenek általa, szabadfogot niert maganac. Hat az Isten, ki igaz biro, sokkal inkább meg halgattia az kik ű hozza eiel es nappal kialtanak. Az Istennek kezéből azert sükfeg kőniörges által vennünk az mit nekünk akar adni ez okokert: Első az Istennek tífetsegere nez. Mert az Isten az hiueknek kőniörgéseket es halaadaſokat, kedues aldozat gianant vési, mint a David mongia: Psal. 50. Aldozzal az vrnak dicziretnék aldozattiat. Masodik ez, hóg' az kőniörgesben meg esmeriük erőtlenségünket es meltatlanſagunkat, es minden iokat csak egiedül az Istennek tulajdoniczunk, mint az David mongia: Kisseb vagiok Vram minden te kőniörűletesegeidnel. Harmadik. Hóg' az tífte süből valo kőniörges az igaz hitnek es az Isteni felelemnek giakorlafa legien, mint sent Pal mongia: Mikeppen hiaak aſt segítsegül, az kiben nē hittenek. Negiedik. Hóg' az Istennek aiandeki, az kik nem törtenetből, hanem kiualtkeppē valo rendeleteből adattatnak, az kőniörgesnek általa keduesbek es böczűletesbek legienek.

Rom. 10.

K. Kiczodakert kel kőniörgei?

F. Sz. Pal erről ig' tanit: Intlek hóg' kőniörgések es ha laadaſok legienek minden emberekert, az kiraliokert es feiedelmekert. Mert az Isten mindeneke akar iduözite ni. Az Ieremiasis inti az nepet hóg' az Babiloniai Kiral. Hier. 29. nak bekeſegeert kőniörögienek. Az Peterert is mikor az fogſagban volna az hiuek kőniörgeinek vala. Sz. Pal Eph. 6. is inti a keresztieneke, hóg' ű erette kőniörögienek, hóg' az Isten igeie az ű tanitafa által mindenűt follion.

Min-

*K: Mindenkor fogonatosé az egiebekert
való köniörges?*

Exod. 32. F. Az meg halgatasnak ideie es hatara vagion. Míg az zert az bűnnek merketek az emberek el nem töltik, az hiuek köniörgesere az Isten engedelmes leßen, mint az *Exod. 32.* Mozes keresere, az Aronnak es az baluaniozo nepnek az Isten keduez, sőt az ű büntetéseket az meg latogatalnak napiara halat. *Exod. 32.* Hog' ha penig az Isten türesenec es varasanak ideie eltelik, még az hiuek köniörgese sem hasznal az engedelmen fiaknak az büntetes ellen, mint az *Exod. 32.* Prophetanal errol bizonyagot tesnek: Ha en előmben al-
Hier. 17. lanak Mozes es Samuel, nem leßen ennekem lelké auagy
Luc. 19. kedue ez nephez. Ezert mongia az Hierusafaleniről: Mo-
stan el-reitettének a te semeid elől, a melliek nezek a te bekessegedre. It pedig ket dolgot kel meg gondolni. El-
ső, noha az Iste az hitetleneknek né keduez, mind az al-
tal az benteknek köniörgese az Istennek előtte böczül-
letes. Masodik. Az hiueknek tistek ez, hog' egiebekert
köniörögienek, az ki menetelt pedig az Istennek titkos
tanaczara bizzak, a ki el rendelte ű magaban, míg varia
az embereket az meg terefre.

1. Reg. 17. *Jacob. 5.* *K: Miert kerik neha a bentek az Istennek
büntetése az nepre, mint az Jllies köniörög, hogy
az Isten ehseget boczasson az foldre?*

F. Ez fele köniörgesben kiualtkeppen való indulat va-
gion, mel' nem illik minden semeliekhez: Oka pedig ha-
rom vagion. Először. Hog' az kik meg terendők volna-
nak, az külső czapafockal intetnenek, bűnöknek esme-
retire, es eleteknek megh iobbítására. Mert az fenitek,
mint

mint Esaias mongia, az embernek tanítására vagion. *Ma Esa. 26.*
fodfor, hog' az kik az ű alnokfogoknak merketek el töl-
töttek, az vesedelemnek altala veget vessenek az bűnek,
melliel az Istent inditottak az haragra, mint az Prophe *Exod. 14.*
tanal mongia: Az ki fegiuerre kebittetet, fegiuerre me-
nien, az ki dög halalra, dög halalra mennien. *Harmad-*
for hog' az Isten ezeknek peldaiokbol egiebeket intene,
es meg ielentene, mint eg' elő tükörben, mel' rettenetes
vesedelem fallana reaiok, ha az bűnből meg nem terne-
nec, mint a Christus mongia: Ha megh nem terendetek, *Luc. 13.*
hasonlatoskeppen tiis el vesetek.

*K: Vagione az zentek köniörgeseben
fogiátkozas?*

F. Az bentek neha az testnek erőtlenségeből es beke-
telésegeből vetket eitenek az keresben, melliet mind az
altal az fiui fogadasnak meltozagara nezue, az Isten kö-
niörges gianant vesen ű tülök, es az ű io vóltabol a mi
fogiátkozas abban vagion meg engedi. *Pelda erre az Io-*
nas, ki busultaban köniörög Istennek, hog' űtet ez világ *Ionae 4.*
bol ki vegie. *Az Mozesis nem tudgia mit ker az ű kefe-*
rűsegeben, mikor ig' bol: Töröl' ki engemet az te köni *Exod. 31.*
uedből,akit irtal. *Az Iob pedig es az Ieremias panabol*
kodnak es atkozzák az ű sületéseknek napiat. It ismeg *Iob. 3.*
ket hasnos intes vagion. Első, hog' az hiuek ez peldak-
ra nezue forgalmatossan el tauostassak, hog' az köniör-
gesben Isten ellen ne zugolodgianac, hanem az Vrnak
neuet mindenekben algiak. *Masodik.* Ha giarlosagok-
bol esnek ez fele beketelenségeben, ű magokat az bentek-
nek peldaiokkal batoriczak, es soha az köniörgestül az
kesertetekre nezue, meg ne sünnienek.

Kels

K. Kelle az köniörgesben valami külső modot tartani?

F. Miert hog' az embernek külső maga viselese az belső indulatoknak iegie ez okaert kuantatik, hog' az külső bizonság altalis az fiúnek tekellatessége meg ielentefek. Erre nezue az Christufis niha le boruluan, niha kezét fel emeluen az ű menniei Attianak köniörgöt. *Eph. 3.* S. Palis aſt mongia, hog' az ű terdet meg haitia, az mi V. runk Iesus Christufnak Attiahoz, hog' ezzel Iſteni felelmet es az köniörgesben valo buzgóſagat meg ielentene. *Exod. 17.* Az Moſeſis kezét fel emeluen köniörög vala es az Iſten nepe ez által veſen vala giőzedelmet. Ezert paranczollia á ſ. Palis, hog' az hiuek tiſta kezeket emellienek fel, es aſtis ielenti, hog' az firſiu köniöröguen, es az fiúeget feieben tartuan, gialazattal illeri az ű feiet. De ez fele külső mod csak annira iaualtatik, az mennire az belső io indulatnak, es töredelmes fiúnek bizonsága.

K. Hol kel köniörögni?

F. Az Christus es az Apostolok az közönſeges giüle kezétet giakorlottak, es abban köniörgettenek az több hiueckel egietében. De ez kiuul minden helien es mindé koron köniörgöttek, es hog' alkotmatosbak lehetnek, titkos heliet kerestenek, mint az Christufis az olai ſa hegiere ment, es egieb ſentekis az embereknek ſemec elöl el reitezuen köniörgöttek. Ezert monda az ſent Pal, hog' az firſiac minden heliē köniörögienek. *Joan. 4.* A Christufis ezent bizonittia, hog' az igaz köniörgők az Attiat minden helien imadgiak lelekben es igallagban.

K. Hany dolgot tilt meg az iras á köniörgesben?

F.

F. Első, az hitetlenſeg es az ketelkedes, mel' az köniörgest haſontalanna teſi. Erről mongia á ſ. Iacob, A ki ből. *Iaco. 1.* czeſegnelkül ſükölködik kerien az Iſtentül, ſemmit nē ketelkeduen. Masodſor az ketelkedesnek tarſa az tettes auag' az bün mutatas, mikor az köniörges nem az embernek fiueból, hanem ſaiabol ſarmazik, az mint az Iſtē *Eſa. 25.* erről panaſolkodik: Ez nep ſaiál közölget en hozzam, *Matth. 15.* az fiue pedig tauol' vagion en tülēm. Harmadik, az keueliſeg es az heaban valo diczekedesnek keresese az emberek elötte, mint az Hypocritakrol mongia á Chri *Matth. 6.* ſtus, hog' az giülekezetben es az vczaknac ſegletiben köniörgöttek, hog' az emberek tül latatnanak, es á köniörgesnek ſine alat be nielhetnek az özüegieknék ha *Matth. 23* zokat. Ez ellen tanit az Christus: hog' az hiü ember az ű kamoraiaban be menuen, köniörögien az ű Attianak az ki az reitekben lat. Negiedik az ſok es haſontalan beſednek ſaporitafa, melliel az Iſtent pogan' modra akariak az emberek engedelemre haitani. De az Iſten az fiuet *Matth. 6.* nezi, nem az beſednek beüſeget, auag' ekeſſeget.

K. Minemü keſerteti vanna az embernek az köniörgesben?

F. Első az bün es ennek ereie az törüen, mert az okof *1. Ioan. 9* ſag azt itili, hog' az Iſten az bünöſeket meg nem halgatia: De ez ellen az embernek kel magat batoritani, mind az bizonságoctal, melliekben az Iſten igiri magat, hog' az bünöſeket meg nem vtallia, kik nec valtſagokra, iüt á Christus ez vilagra, mind pedig az ſenteknek peldaiokkal. Kik noha nag' vetkekben eſtenek, mind az által köniörgesek Iſten elöt kedues volt es büneknek boczanat *Pſal. 33.* tiat niertek. Mint az ſ. Daud intí az több bünöſeket az

L

bizon

Psalm. 33. bizodalomra, az űnnen peldaiual est monduan. Ez be-
1. Tim. 1. gen' kialtot az Vrhoz es meg halgattatot. Az s. Palis ű
 magat karomlonak, űldozőnek es bősűlag szerzőnek mő-
 gia, de irgalmaslagot niert, hog' a Iesus Christus ű beűe
 meg mutatná a bűnősekhez valo gazdag kegielmet. Ma
 sodik kesertet az meg sabaditasnak halogatasa. Mert
 giakorta az hősű varassal az embernek hiti vgy mint
 meg farad, mint ez meg bizonittatik az Daidnak es a
 Christushnak peldaiaban, ki illien igeckel panazolkodict.
Psalm. 23. En Istenem nappal te hozzád kialtok es eiel sem halga-
 tok, es nem felel meg ennekem. Innet vagion hog' ma-
 futis vg' mint serkēti az Istēt az kőniörgessel monduā:
 Kel' fel Vra, miert aluttal el. Az Christus alusic az ha-
 ioczkaban, mikor az tanituaniok az tengeren haniattat
Matth. 15. nanac. Ez ielentetik amaz Canaanbeli aőoniallatbanis,
Marc. ki a Christus vtan sokaig kialt, de ű neki eg' igit sem fe-
 lel. Ez ellen az keresťien embernek az igireteckel a hit-
 tel es a remenseggel magat kel biztatni es batoritani.
 Mert vegezetre az hii giőzedelmet vesen, es alkolma-
 tos idoben el vesű az igiret serint, az mit Istētűl kiuant,
Hab. 2. mikeppen az Prophetanal meg vagion irua: Ha kesen-
 dik meg variad űtet, mert űtőn ű es nem kesik. Touab
 ba ez fele halogatassal az Isten az hitet proballia, neue-
 li, erősűti es az őueit az kőniörgesre soktattia.

AZ URTUL SZEREZTE:

tet kőniörgesnek magiarazattiarol.

K. Mire tanit az Christus ez kőniörgesben?

Ró

F. Rőuideden az igaz kőniörgesnek rendit meg ielen-
 ti, kit kellien segitsegűl hini, minemű bizodalommal ki-
 altal kellien mennűnk Istennek eleiben, es minemű io-
 kat kellien ű tūle kernűnk. Touabba ez kőniörgesben
 ket rendbeli dolog foglaltatik be. Az harom első keres
 az Istennek diczősegere nez, meliben az ielentetik, hog'
 mindeneknek előtte az Isten tistesseget kel keresnűnk.
Az neg' vtolsoban ast kerűnk, valamitartozik lelki es
 testi sűksegűn kre. Az mi eletűnknek azert első vege, az
 Istēnek diczősege, masik lelkűnk iduőssegenek keresese,
 harmadik, felebaratunknak eppűleti.

MI ATTIANK KI VAGI MENIEGBEN.

K: Miert mondatik az Isten mi Attianknac?

F. Az Isten az valastottaknak Attia kiualtkeppen az
 fiui fogadasra nezue, melliel űket serette az ű serelmes fi-
 aban, a ki hatalmat adot minden hiueknek, hog' Istēnek
 fia i lennenek. Est a s. Pal illien igeckel magiarazza: Min-
 niaian ti Istennek fia vattok az Iesus Christushban valo
 hiuek altala. Mert az valastottak az hiuek altala, Chri-
 stushnak iegiesue lesnek, es erre nezue Isten fiainak ne-
 ueűtetnek. Masodbor Attianak neueűtetik, az vyonnan
 valo sűletesre nezue, mint a s. Ianosis tanit, hog' a hiuek
 nem az firűnak akarattiatul, sem az verektűl, hanem Istē-
 tentűl sűlettetnek. Az Attianak neuet pedig azon ieg-
 zesben kel venni, mint ez mondasban: Aldando az Is-
 ten es a mi Vrunk Iesus Christushnak Attia. Mert mine-
 kűnk az fiu altal vagion menetelűnk az Attiahoz bizo-
 dalom

*Eph. 1.
Ioan. 1.*

Ioan. 1.

Eph. 1.

dalommal. Touabba az Attianac neuet az iras csak az Istennek tulajdonittia meltofsag es ok ferint, a menire a lelki fületes, az taplalas es az gondufseles u tüle farma- zik, es u nalanelkül az külső okok es esközök semmit *Matth. 23.* nem czelekedhetnek. Ezert paranczollia, hog' ez földön ne hiiunk fok attiakat: Mert eg' az mi Attiank, tudni il- lik az Isten, melliel az embereknek keuel' segeket feddi, kic tistefleg kiuanasbol attiaknak es mestereknek hiiat tatiak vala magokat. Hog' pedig ez neuet az emberek- kelis, közli, nem ellenkezik az előbbi mondasal. Mert ezek külső esközök, melliek által az Isten czelekedik. Az testi fületesis Isten aldasabol leßen, melinelkül az em- berek hasontalanok. Az lelki fületesbenis az tanitok es közök, de mind az által attiaknak neuestetnek, mint az *1. Cor. 4.* s. Pal mongia: Noha fok mesteretek vagion, mind az al- tal ninczen fok attiatok, mert en titeket az Euangelium által az Christus Iesusban fültelek. Touabba az Attia- nac neue niha az irasban közönsegeskeppen vetetik va- lamí ferző okert, mint az s. Ianos az ördögöt hazugsag- nac attianak neuezi. Az Sidokrolis aßt mongia az Chri- stus, hog' ördög attiatul vadnak. Mert az vakmerő hitet lensegnek, mel' u benne vala, az Satan volt ferző oka. *Esa. 9.* Ez iegizesben az Esaias az Christust neuezi öröcke valo időknek Attianak, mert u ferző oka az mi örök életünk nek. Est fülkseg ertení ez okaert, hog' az Attianak es az Fiunak se neuezetit se tulajdófsagat őbue ne egieliczü. Az irasis pedig az mi iduósségünknek illien rendit tar- tia meg, hog' az Isten az u fiaban az valasztottakat fiaíua fogatta, es sent lelkeuel az eletre őket vyonnan fülte, mel're nezue az Isten mi Attianknac hiiattattia magat. Noha pedig az s. lelek fül minket vyonnan, mind az al- tal,

tal, miért hog' ennek eredeti az Atiatul vagion, neue- setünk az irasban az Istenek es az mi vrunk Iesus Chri- stus Attianak fogadot fiainak. Erre nezet az Christus ez ielen való köniörgesnek rendibenis.

K: Hami dologrol emlekeztet ez draga neuezettel?

1. F. Először az hiueket batorittia, hog' az Istenhez nem vg' mennienek, mint kemen' itilő birohöz, hanem mint kegies Attiokhoz, ki az u fiaírol mint az Prophetanal *Esa. 59.* mongia, soha el nem felelkezhetik. Ezent bizonittia az *Psal. 103.* Dauidis, mint az Attia köniörül az u fiant: Ig' az Iehoua az itet felökön köniörül. Est erőltiti az Christusis az te *Luc. 15.* közlo fiunak peldaiuul. Masodszor az hiueknek nag' meltofsaga ielentetik ebben meg, az mint sent Ianos ta- *1. Ioan. 3.* nit, mikor az Isten ill' feretetet adot nekiek, hog' Isten fiaínak neuestessenek. Harmadszor ez draga neuezet alat ertetik az közbeniario Christusis. Mert az Isten senkinec nem lehet iduózító Attia, hanem csak a Christusban, az kiben mi hozzank meg engedeltetet. Ezert mongya a sent Ianosnal: Valamit kerendetek az en neuemben az *Ioan. 16.* Atiatul, meg adgia ti nektek. Negiedser. Az meg sente lő lelketis be foglallia, az ki által az fiui fogadasnak mel- *Rom. 8.* tofsagaban az hiuek be heliheztetnek, es az Christusban be oltatnak. Erről mongia a sent Pal: Ki boczatta Isten *Gal. 4.* az u fiantak lelket, ki által est kialtiuk: A B B A, edes At- tiank. Azok Istennek fiaí az kik Isten lelketül vezere- *Eph. 1.* tetnek. Masutis illien rendel tanit: Az Christus által va- gion menetelünk azon eg' lelekben az Atiahoz. Ötöd- *Rom. 8.* sor, ez igeuel bizoniossa tesē az meg igert örökségről. Mert az kik fogadot fiak, ezek Istennek örökös, a Chri- stusnak penig örökös tarsai. Hatodszor hog' mi Attiank nac neuezi az Isten ünén magat, az attiaíui feretetre em- leke-

Matth. 5.

7. Mal. 1.

lekeftet, melliel az hiuek Isten fiainak bizonittatnak is
ni, mint az Christus paranczollia, hog' az mi üldözönk
ert kőniörögiünk, hog' az mi menniei Attianknak fia
lehesünk, ki az ű napiat fel tanaftia az iokra es az go
nosokra. Hetedfer intetnek az hiuek, az halaadafra, az
Isteni felelemre es tisteletre, mint az Prophetanal mon
gia az Isten. Ha en Attiatok vagiok, hol az en tistelet?
Ha Vratok vagiok, hol az en felelem? Vtolfor ez ne
uezettel meg valasztatik az hiueknek imatkozafok min
den poganioknac kőniörgefektől, kik nem ertik, kit kel
lien segítségül hini, ki által, es minemű bizodalommal,
Touabba az kereszten ember, hog' az Isten neki kegies
Attia legien meg esmerheti az hitből, az lelki örömből
es az engedelemből.

K: Miert mongiuk az Istent az egekben lenni?

1. Reg. 8.

Esa. 66.

Hier. 28.

Psal. 139.

Psal. 125.

F. Ezzel az Isten ki mindenűt ielen vagion nem reke
tetik valami bizonios helire, hanem előfor az ű minden
hato ereie, ielen volta es gonduífelese, ielentetik meg
mint a Daudis bizonittia. Az mi Istenünk az egben, va
lamellieket akart meg czelekedet: Masutis erről mongia
hog' az Iehouanac fenei nezek az iokra es az gonoso
kra. Masodfor ezzel meg ielentetik, hog' az Isten min
den teremtet allatoknac felette vagiō, es semmi hataros
allathoz auag' helihez nem köttetik, hanem mindenűt
ielen vagion azoknak, az kik űtet lelekben es valofag
ban segítségül hiiak. Harmadfor, ezzel a mi elmenket
fel akarja emelni az földiekről, az menniei es meg mara
dando ioknak keresefere, mint a s. Pal tanit: Fen' valo
dolgotat keressetek, ahol vagion az Christus űtuen az
Istennek iobian. Ezzel azert meg ielentetik, hog' az mi
polgari niaiafagunk az egekben vagyon, es hogy it

Ioan. 4.

Col. 3.

Phil. 3.

ninczen

ninczen meg maradando varasunk, hanem iőuendőt ke
ressünk.

ELSŐ KERESRŐL, SZENTELTESSEK MEG A TE NEVED.

K. Mit kerünk ebben?

F. Mindeneknek előtte aſt kerűk, hog' a mint ſent Pal 1. Cor. 10.
mongia, mindeneket az ű neuenek diczōsegere czeleke
dhessünk. Eg' igeuel azert be foglallia az Christus, vala
mit Isten kiuan az emberektől az első tablan, az ű igaz
tisteletit, felelmet, ű benne valo bizodalmat, az ű neu
ec segítségül valo hūafat es az halaadast, mellieket es
giedűl az Isten Attiai kegielmessegeből az Christufert,
s. lelkének általa ferez az hiuekben. Visontag azon kő
niörgünk, hog' meg oltalmazzon Isteni karomlastul, be
ketelensegtől, es ű ellene valo zugodastul, mindē testi ba
torfagtul es hamis eskűuestől.

K: Miczoda az Isten neue?

F. Az Isten iofaginak, az az, bölczesegenek, igassaga
nak, irgalmassaganak, mindenható voltanak es tekellere
slegenek az emberek között valo ismereti.

K: Miczoda az Isten neuének meg ſenteleſe?

F. Az Isten neue űnnen magaban ſent, semmi gialazat
es fogiatkozás ahoz nem ferkeſhetik. De mondattatik
meg ſenteltetni az emberekre nezue, mikor böczűltetic
es ſentnek, tistának, ionak, kegiesnek, gonduíelőnek,
boſſu allonak, igaznak es nag' tūrőnek esmerterik, di
czirtetik es hirdertetik az hiuektől, mint az Danielis mō
gia: Teneked legien vram az igassag es az diczōseg, mi
nekűnk pedig orczanknac pirulasa.

Az

IV ION TE ORSZAGOD.

K: *Mit kerünk ebben?*

F. Hog' az Isten az igenek es f. lelkének általa minket bírion es igazgasson, hog' az testnek gonoz kiüanfagat meg tagaduan ű neki engedhessünk. Touabba kerük az Aniafentegihaznak épületit, es az igaz tudomannak ki teriedeset, minden heliekre. Ez mellet kóniörgünk hog' az Sarant meg zabolazza, es meg roncza az fenteknek labok alat, meg oltalmazuan az hiueket minden teuelige stül. Az el iduetel azért az Isten kegielmes akarattia-
 Rom. 16. nak meg ielentese az igenec niluan valo hirdeteseböl, es az iduözülendőknek be giüitese az Christus seregenek tarsafagaban.

K: *Miczoda az Isten orsaga?*

F. Istennek hatalma, melliel az igenec es az f. leleknek vilagositasa által ünön maganak saiat nepet valogat, es az Satannac ereiet meg rontia, az hiueket az Christus által az diczösegben be helihesteti, hog' Isté legien minden mindenekben.
 1. Cor. 15.

K: *Miuelc piti fsten az ű orsagat?*

F. Kettöuel, Eggik, az ű igeie, meliben mint eg' pecze tes es hit ferint valo leuelben bizöfagot tesen, hog' minden hiuöket örökös fiaiu rendel, es az diczösegnek Coronaiaual meg ekesit. Masik az ű f. lelke, kinek titkos ereieuel az igit az hiuekben meg eleueniti. Mert az ige az Isten lelkenekül holt bötü, Ezokaert az Esaiasnal az igit az lelecek öfue köti. Touabba az Isten orsaga it ez be-
 Esa. 59. lien iedzi es egienlökeppen be foglallia, az aniafentegy

hazat, az igenek igazan valo hirdetese, az kegielemnek ki aradasat minden nepekre. Ez orfagnak azért epitöie es oltalmazöia, nem teremtet allat, hanem az elö Isten, ki mindenek ellé az ű orfagat az kiczinieknek faioiok által Matth. 16 meg erőssiti, hog' az ellen az pokolnak kapui ne alhassa nac, es valakik ez ellen tamadnak, hertelen meg rontassa nac. Ez pedig az hiueknec nag' vigasztalásokra vagió, hog' az Istennek orfagaban es oltalmaban, minden kegiele-
 Luc. 12. nek ellen meg maradgianak, mint az Christusis bizonyit tia ez igeckel: Ne fel' kiczin sereg: Mert io kedueböl te czet az Atianac, hog' tinektek orfagot aggion.

K: *Hany reze vagion az Isten orsaganac?* 4

F. Harom. Elsö az Christusban adattatot kegielemnek hirdetese az igeben, kiröl mongia az iras, hog' az Istennek orsaga mi bennünk vagion. Mert ahol az igenek fo-
 Luc. 17. gonattia vagion, ot vralkodik az bölczelegnek es kegielemnek általa. Masik reze az hatalom, auag' az itiletnek es az igassagnac el köuetese, mert az Isten az hiueket ol-
 talmazza mint seme feniet, az hitetleneket pedig megh rontia, mint az czerepet az ű haragianac napian. Harma-
 Psal. 2. dik reze az diczöseg, meliben á Christus be ment az hi-
 ueknek kepekben, es el iduen fel vesi űket, es ezeknek romlando testeiket, az ű diczöseges testehez hasonlato-
 Phil. 3. sta tebi.

K: *Minemü iokat oztogat az Isten az ű orsagaban?* 5

F. Sz. Pal illien igeckelamlallia elö: Az Istennek ör-
 Rom. 14. sága, igassag, bekesseg, es f. lelekben valo öröm. Elsö az i-
 gassag mel' vagion az bünnek boczanattiaban es az vy onnan valo sületesben, Erröl mongia á Christus, Keresse
 tek

Rom. 5.

tek az Istennek orfogat es az ű igassagát. Masodik a be-
kefeg, mel' az meg engedtetet Istenel valo meg be-
 kellesünk, az közben iaronak általa, mint az s. Pal bizo-
 nittia. Meg igazittatvan bekefegünk vagion. Harmadic
 az s. lelekben valo öröm, mel' az lelki ismeretnek czen
 desége es batorfaga, az meg bekelt Istenben az hitnek
 általa. Erről mongia az s. Pal: Az lelek bizonyfogat telen
 az mi lelkünknek, hog' Istennek fiaí vagiunk.

Rom. 9.

*K: Miczoda szolgálatot kíván az Isten az
 ű orzaganac lakosítul?*

Luc. 2.

F. Hog' az mint az Zacharias enekli, minden életünk
 nek rendiben szolgallunk ű neki fentsegeben es igassaga-
 ban. Ez ket igeben az eges törüent es minden tistünk
 be foglallia. Az fentseg izedzi Istennek igaz esmeretit,
 tistetet, felelmet, benne valo bizodalmat, es az ű neue-
 nek segitségül valo hiuafat, minden halaadással egierem-
 ben. Az igassag pedig az külső tarsafagban valo tökel-
 letesseg es fegihetetlen élet.

AZ III. KERESRŐL. LEGIEN TE AKARATOD.

K: Mit kerünk ebben?

F. Hog' az Isten s. lelkenek általa az mi kemen' siuú-
 ket lagicza, hog' az ű akarattianak engedhesünk, es biz-
 hassuk magunkat az ű Attiai gondviselésere, es adgion
 mindeneket io kedue serint. Ebben azért az keresnek ha-
tart vet, hog' ű üle semmit ne merünk kerni, hané czac
 az mi akarattia serint vagion, mint az Christus az ű-
 nen peldaiaual tanit est monduan; Attiam, ha lehetse-
 ges

ges, tauozzek el tőlem ez pohar, de mind az által legien
 az te akaratos. Nem est kerünk azért hog' az mit Isten
 akar meg czelekedgie, hanem hog' mi czelekedhesük a
 mit ű akar, az mit meg tilt el tauostathassuk, es a mit pa-
 ranczol veghez vihesük.

*K: Miert kerünk hogy úgy legien ez földönis
 mint az egekben?*

F. Ebbé intetnek az hiuek az Isten akarattia serint va Psalm. 102.
 lo engedelemre az Angyaloknak peldaiaual. Mert ha es-
 zek az Istennek akarattia vtan halgatnak mindenben,
 es a mint s. Pal mongia, szorgalo lelkek, es ki booczattat- Heb. 1.
 nac az valasztottaknak oltalmazasara, sokkal illendőbb,
 hog' az eberek az Istene akarattia ala boozassac mago-
 kat, hog' ackeppen az Angyalokkal eg' tarsafagban lehe-
 ssenek, kik eg' bűnös embernek meg terefen örülnek.

*K: Mikeppen czelekedhetünk Istennel
 akarattiat?*

F. Az Istennek akarattia ket rendbe vagion. Mert eg-
 gik az törüenben adatot ki, es ennec eg' test sem tehet es-
 leget, masik az Euangeliumban ielentetet meg, es est ket
 keppen czelekediek az valasztottak: Először az hitnek al-
tala, melliel az Christusban oltatvan, az Isten akarattias-
 nak engednek, mint a s. Ianos bizonyittia: Ez az Istene Ioan. 1. 6.
 akarattia, hog' higietek abban, az kit el bozatos. Masod-
sor engednek az io lelki esmeretnek igassaga által, mint
 s. Pal mongia: Ez az Istennek akarattia az ti meg fente- 1. Tess. 4.
 lestek. Erről kel erteni az Christus tanitasat: Nem min- Matth. 7.
 den az ki mongia ennekem, vram, vram, megien be az
 meniorfagban, hanem a ki czelekedie azen Attiamnak a-
 karattiat.

Az

4

K. Az Istennek akarattia meg változhatik?

Rom. 9.
Tit. 1.
Mal. 3.
1. Reg. 18.

F. Szent Pal azt ientí, hog' az ű akarattianak senki ellene nem alhat, es az ű befede soha meg nem változhatik: mint az Malachiasnal bizonittia: En Isten es meg né változom. Az Samuelis erről mongia: Az Israelnek Istene meg nem változik, es meg nem bannia, miért hog' nem ember, hog' meg banhatna.

Gen. 6.
Ezec. 16.
1. Sam. 14.

1. Reg. 15.
Exod. 32.
Hier. 18.
26. 42.
Ione. 3.

K. Miért mongia bat az iras sok belien hogy az Isten pœnitentiat tart?

F. Az Istennek akarattia ketkeppen ientetik meg. E lőször. Ha nélkül, auag' minden okuetefnelkül, melinek valhatatlankeppé veghez kel menni, mint az holtaknac fel tamadasaról valo igiret meg nem változhatik. Másodszor, nemel' akarattiat ki ielēti Haual es bizonios mod dal, es ebben nem az Isten változik meg, hanem az ember, mint az Niniuebeliekről el fordittia az veszedelmet az melliel feniegette vala, de ill' ok alat, ha az bűnben es lő meñenek. Az Istenben azért semmi változas nem es et, mert az veszedelem reaioc fallot volna, ha pœnitentia tartással eleit nem vőttek volna. Ezokaert az Isten mon dattatik az gonost meg bāni, emberi mod ferint, mikor az meg terőkről el fordittia az bűntetést, melliet ű reaiok rendelt vala, ha az bűnben meg maradnanak. Añak felette, mikor az Isten ig' sol: Banom hog' az embert te remtettem. Banom hog' az Saul kirallia tőttem, emberi solasnac modgiat kőueti. Mert mikeppen az ember, az miből kara kőuetközikis, bannis, hog' azt czelekette, de vissza nem vonhattia. Ig' az Isten mondatik bāni, mikor az ű ió rendelese emberektől gonoz vegre fordittatik, melliel az ientetik, hog' ez veteknec az Istē nem ferjő

Gen. 6.

oka

oka mint az viz özön előtt az bűnben az emberek el a radnak, az Saul Isten paranczolattia ellen czelekedik, melire nezue Isten bannia hog' Saul kirallia tette, es az embert teremtetten. E fele solasnak nemeuel azért Isten magat menti, hog' az bűnnek nem oka, sőt azt giuloli es meg bűnteti.

K. Leheté bat az történetnek helie?

F. Iolleheth az ember az iüendő dolgoknak okait né erti, es erre nezue azt itili, hog' sokak történetből esnek mind az által az Istennek gonduissefere nezue, minde nek bizonios tanaczabol lesnek. Mert iarasunkat, lepe sünket, kőnihullatasunkat, es haiunk falait meg famlalta, sőt az Moses azt ielēti, hog' mikor az ember fat vág, es az feife ki esuen az nieleből, valakit meg ölend, az Isten rendelte volt kezében.

K. Hani rendi vagion az Isten gonduissefene?

F. Kettő. Eggik közönseges, melliel minden allatokat i. Tim. 6. taplal, es az mint a Christus mongia, fel tamaftia az ű na piat az iokra es az gonosokra. Erről enekli az David hagi az Isten tartia az embereket es az barmokat, es ű ad eleter minden testnek, még az hóllo fiaknakis, es az mint az Christus bizonittia, az vereb sem esik az földre az mi menniei Attianknak akarattianelkül. Második kiualtkeppen valo, melliel az ű Aniasenteg' hazat, es semel' ferint minden hiueket bir, igazgat es űnnen magának senteli, minden dolgokat az ű itileti ferint forgatua az niomorusagban es az meg sabaditasban, hog' minde nek legienek ű nekiek iauokra, még a melliek artalmasoknak lattatnakis az testnek itileti ferint. Erről mongia az Esaiasnal: Nemde el feletkehetike az affoniatlat

az

az ű magzattiarol, hog' ű raíta ne kőniőrűllion? De ha el feletkeznekis, en te rollad el nem feletkezem. Az en kezemre meczettelek tegedet fel. Masutis ezent erőssiti: Az hegiek meg indulnak es az halmok meg mozdulnak, az en őrğalmassagom pedig te tőled el nem tauozic,

K: Az gonoz Isten akarattiabol lezené?

F. Az gonosnak okat es annak rendelefet meg kel va laštani. Mert az Isten noha az bűnnek nem oka, mind az által az bűnt ol' vegre fordittia, az melliet az ű tirkos tanaczaban rendelt, kőről az hitetlenek ingien sem gon dolkottanac, mint az Pharaonac kegietlenseget viši az ű diczősegenek meg ielentefere es az ű nepenek giakor lafara. Ig' az Iosephet el arulak az ű attiafiat, de ezzel vigastallia űket, hog' nem űk, hanem az Isten attia volt ű tet el. Az őrğiseg azert saiat tiok volt, de Istē ezzel iob vegre akart elni, es erre nezue az ű el adafat Istennek tulaidonittia.

AZ IIII. KERESRŐL.

AZ MI MINDENNAPI KENIERŰNKET AD MEG NEKŰNK MA.

K: Mit kel erteni az kenieren?

F. Miert hog' az kenier fő taplalo eskőze az testi élet nek, mindene ket be foglal, valamelliek bűkssegesek ez ie len valo életnek meg tartasara es őri zefere. Kőniőrgűnc azert it ez helien, hog' Isten Attia gondniseleseből ele tūnket oltalmazza, iō egesseget, bekesseget, es hafnos se iedelmeket aggion, es vifontag el tauostasson tūlūnk min

minden vesedelmet betegseget, ehseget, dōg halalt, eliē segnek fegiueret es minden pustulast.

K: Miert mongiuk mienknek?

F. Ket okaert. Először. Mert Isten rendelte az mi ele tūnkre, es vg' mint kegies Attia kőtelelse es adossa tesi űnen magat az mi testūnknek taplalasara. Masodszor ez ielentetik, hog' az mi kenierūnket egiūk, az melliet Is ten mienkūnc igaz munkank vtan hiuatalunk ferint ed mint az Dauid bizonittia: Bodog les, mikor az te kezed nek munkiat esed. A 6. Pal pedig vgian paranczollia, hog' az ki nem munkalkodik, neis eggiek. Ezokaert űn nen magarolis ast mongia, hog' tulaidon kezeuel mun kalkodot, hog' egiebeknekis peldat adna.

K: Mit iegiez az mindennapi?

F. Az mi elegseges naponkent valo taplalasunkat. Mert a mikeppen eggik nap az masikat kőueti, azonkep pen az Istennek eltetese soha meg nem fūnik, hanē min denik nap az ű fel iōueseuel Istennek vy aldasat hozza az emberekre. Intetnek azert az hiuek, hog' az ielen va loual meg elegendgienek, az iūuendōt pedig Isten gond niselesere bizzak, mint az 6. Palis tanit ez ige kben: Nag iūuedelem az Isteni felelem az elegseggel egietemben: Mert semmit ez vilagra nem hoztunk, bizonios dolog, hog' semmit ki sem vihetūnk: Ha pedig vagion etelūnc es ruhazatunk, ezeckel meg eleeggiūnk.

K: Mī zūkszeg azoknac az mindennapi kenie ret kerniek, az kik bōuelkednec?

F. Az Christus ast mongia, hog' az embernek elete, ne az elegsegeben vagion, hanem az Istennek aldasaban,

az ki eltető erőt ad az keniernek az testnek taplalására,
es meg elegítesere. Mert az Isten még az elegfegbenis
Mich. 2. ehseget boczat, mikor az keniernek palczaiat, meg ron
Ezec. 4. 14 tia, auag' eltető ereiet el vesí, mint az Prophetanal mon
gia; Ešteek de meg nem elegetek.

K: Mit ielent az Adasnac igeienuel?

F. Ezzel ielentetik, hog' az marha nem embernek for
galmatosságuat es ehessegeuel kerestetik ok ferint, hané
Pro. 10. az Istennek aiandekabol adattatik, mint az bölcz mon.
Psal 7. 127 gia: Az Vrnak aldasá tesen gazdagga. Az Dauídis ez
ent erőssiti: Ha az Iehoua nem eppiti az hazat, heaban
munkalkodnak az eppitők. Ezert mongia masutis: Meg
nitod az te kezeidet es be töltes az te aldasoddal mindé
allatot, Ennek hazna ez, hog' az ember ű magat hafonta
lannak esmerie minden dolgaiban, es hog' Istennek tu
laidonicza az gondúselet, az taplalást es az diczőseget.
Ez mellet penig halaadafra indittaslek az Istennek fok
rendbeli aiandekiért.

K: Miért kerünc hogy nekünc adgia?

F. Először ebben meg mutattia, hog' az keresztien em
bernek egienlőkeppen kiuanni kel az Istennek aldasat,
az ű felebarattianakis, mint az iras tanit, hog' az sirok
kal sirunk, az örülöckel pedig örüllünc. Masodszor ez
is ielentetik, hog' az Isté az kenieret nem csak magunk
hasnara aggia, hanem egieb sükölködőknek taplalására
Pro. 5. is, mint az bölcz mögia: Az te kut feieid ki aradgianak.
1. Ioan. 3. Az ű. Ianos pedig niluabban fol. Az ki lattia az ű süköl
ködő attiafiat es be rekesti az ű kőniörületesseget, mike
ppen maradhat meg abban az Istennek ferelme?

K: Miért kerünc hogy ma adgia?

Ebben

F. Ebben az telhetetlenseget, es az főuenseget tiltia
meg mel' az Istennek gondúseletül el fakad, es eleti
nek okat az vesendő marhaban heliheteti. Erről mon
Math. 6. gia az Christus: Ne legietek forgalmatosok, mit egietec
es mit igiatok, auag' miuel ruhazzatok magatokat. Mert
ezekről az ti menniei attiatoknak gongia vagion, ki az
madarakat el tartia, az mezei viragokat meg ekelliti, es
ill' okkal aggia az eletet, hog' annak mindenkor tapla
loia legien. Erről mongia a Christus: Meg oiatok maga
Luc. 12. tokat az főuensegtül, melliet ű. Pal ez igeckel magiaraz:
Heb. 13. Az ti erkölcsötök idegen legien az főuensegtül, megh
elegeduen az ielen valokkal.

K: Hany fele az forgalmatosság?

F. Ket fele. Eggik hitetlensegnek forgalmatossaga, mel'
az testi gondnac űzese, ez világi marhaban valo bizo
dalommal es nyughatatlan kiuanfaggal egietemben, Isté
nec gondúselete felet. Ennek azert giókere az főuen
seg, mel' baluan' imadas es az elő Istentül valo el fakadas
Erről mongia a ű. Pal: Az kik meg akarnak gazdagulni,
Eph. 5. esnek az ördögnek töriben, es fok kesertetekben, mel'
1. Tim. 6 liek űket meritik az vesedelemben. Az Christusis ezent
erőssiti: Mit hasnal az embernek, hog' ha ez vilagot meg
nieris, ha az ű lelkeben kart val. Ešt tiltia meg mikor ašt
mongia, hog' ez vilagnak gondgáiual meg ne nehezit
tellenek az mi siueink. Masodik tist ferint valo forgal
matosság, mel' az Istentül rendeltetet hiuatalnak, hitből
valo el köuete se az Istennek diczősegere, egiebeknek
es minnen magunknak tistellesges taplalására.

K: Hany dolog kiuantatik az keresztieni
forgalmatosságban?

M

F.

Math. 6. F. Az Christus befoglallia ez igeiben. Keressetek elő
 fő az Istennek orfogat, es az ű igassagát, es ezek megh
 adattatnak tinektek. Az forgalmatosságnak azért első
 probaia az Istennek igeie. Második az hit, es Istennel va
 lo meg bekelles, es bűnnek boczanattianac meg nierefe
 az Christusban. Ez által lehet kedues Isten előtt, mind fe
 meliünk smind forgalmatosságnak. Harmadik, hog' az
 munkanak vege Istennek tífettségere, felebaratunknak
 pedig epületire nezzen: Mert az Istenül adattatott mar
 ha az irgalmassággal, es az io tetemeñiel fételtetik meg
Luc. II. a mint az Christus tanit, Adgiatok alamísnat es minde
 nek tíftrak lesnec tinektek. Negyedik ez mellet vagion a
 bekelleggel valo fenüedes, hog' az ember mindent az
 Istének kezéből io neuē vegien, es ha az munkanak haf
 nat nem lattia, kessegben ne esset, hanem az Istenül var
Psal. 37. ion, mint az Dauid mongia: Vesd az Vrra az te gondo
Psal. 14. dat es ű regedet el raplal. Másutis ezent bizonyittia: Nem
 lattam soha hog' az igaz el hagiátatot volna az vrtul.

AZ V. KERESRŐL.

BOCZASD MEGH MINE,
künk az mi bűneinket (auagy adossaginkat)

K: Mit kel erteni az adossagnac neuen?

*It ar bunt hasonla
 tosup amint mondja
 az adossagnac.*

F. Az Christus az bűnt adossagnak mongia hasonla
 tossag ferint. Mert az mikeppen az ados fizetesre köte
 les, azonkeppen az bűnt az törüennek karhoztatasa a
 la rekeztetik az ember, es soha az halálnak, tömlőcze
 ből ki nem menekedhetik elegseges fizetesnelkül. Ez
 ige

ígeuel meg ielētetik az embernek minemű niómorodot
 allapattia vagion, míg az bűn ala rekeztetet, es višontag
 az bűnnek boczanattia, mel' draga es bōczúlhetetlen a
 iandeka legien az elő Istennek, melínek általa Isten örō
 kōs fia lehetünk. Másodfor ez ígeuel meg bizonyittatik,
 hog' míg ez romlando testben elünk, addig az bűntül ű
 rellek nem lehetünk, hanem fűkōlkōdünk naponkent az
 bűnnek boczanattianelkül. Harmadfor az bűnt mienk
 nek mongiuk, hog' Istennek tulajdoniczuc az igassagot,
 minnen magunkban pedig az megtatlanlagot meg ismer
 iük, es semmit az emberi erdemnek ne tulajdoniczunk.
 Negyedfor meg ismeriük, hog' az mi bűneink ol' adossagh,
 melliet soha meg nem fizethetünk. Az adossag tiz ezer
 talentum, minékünk pedig eg' fillerünk sinczen. Azert
 az mi fizetesünkert soha meg nem szabadulhatunk, mint
 az Dauid mongia: Ha az mi bűneinkre samot tartandab
 Vram: Kiczoda alhat meg te előttd?

*Psal. 130. Si iniquit. et
 nostras obsecrationes somni
 quis suprimet.*

K: Miczoda az bűnnek boczanattia?

F. Az bűn solgianak, az örōk karhozatnak meg enge
 dese a Christusba igirtetet kegielemert, az hitnec általa.

K: Honnat vagion az bűn boczatafnac
 eredeti?

F. Az Esaiasnal erről ig' fol: En en vagiok, az ki az te *Esai. 43. Ego sum et non sum*
 alnokfagidat el tōrlōm, enen magamert, es többbe a te bű *in qui dico iniquitatem*
 neidről meg nem emlekezem. Másodfor erdemlō es fize *et blasphemum, et*
 tō oka czac egiedül az Christusban talaltatik, a ki ez vi *peccator. Huius non*
 lagra iūt, hog' az bűnōfōket iduōzitene. Harmadfor az *est cor debet amplius.*
 f. leiek az Christusban adattatott kegielemnek safara, az
 ki az bűnből meg eleuenit, es vy teremtet allatocka czi
 nal, hog' elliünk ű előtte sentsegben es igassagban. Ne
 gied-

giedser, esköz es fogó kez az bün boczanattianak el ve-
teleben az igaz hit, melliel az Istennek igiretihez ragas-
kodunk es az bünnek terhetül meg szabadulunk.

*K. Mikeppen tulaidonittia az iras az bün-
nek boczanattiat niha az Istennek niha az tani-
toknac, niha egieb rendbeli hiueknek?*

F. Először az Isten az bűnt meg boczattia ok ferint, az
mennire az bűnnek ereiet es iutalmat [az karhozatot] el
harittia az hiuekről es ű nekik a bűnt nem tulaidonittia,
hanem az ű kegielmeuel es az Christusnak igassagauat
el fedezi es eckeppen semmi teremtet allat az Istē kiüül
az bűnt meg nem boczathattia. *Luc. 5.* Masodszor az tanitok
meg boczattiak az bűnt bizonfag tetel ferint, az menni-
re az Istennek köuetséget hordozzak, es az ige által hír-
detik az hiueknek az bűnnek boczanattiat. *Ioan. 20.* Visontag a
bűnt meg tartiak, mikor az ige által Isten haragiat hír-
detik azok ellen, az kic az bűnből meg nem ternek. Har-
madszor az hiuek meg boczattiak az bűnt az meg bekel-
lesnek általa, mikor az ű hiuekből az haragot, az giülő-
séget es az bossu allasnak kiuanfagat felebarattioik ellē
ki vetik. *Matth. 18.*

K. Minemü rendbeli bünök boczattatnak meg?

F. Az Papistak azt ertik, hog' az Christus aldozattia
által csak az eredendő bün boczattatik meg, az czeleke-
dendőt pedig eleg tetellel, es io czelekedettel kel el tör-
leni. De ez ertelem Istennek karomlasara vagion az de-
rek iras ellen. *I. Ioan. 2.* Mert az sent Ianos azt bizonirtia, hogy
hiu es igaz az Isten, hog' meg boczassa az mi bűneinket
es meg tiszticzon minden alnokfagbol. *I. Cor. 6.* A f. Pal pedig mi
kor

kor föllot volna az czelekedendő es czegeres bünök-
ről, vtanna veti es est mongia: Ezec valatok, de meg iga-
zultatok, meg tisztultatok, es meg senteltettetek; Az Is-
ten azért az valastottaknak, mind az eredendő, czele-
kedendő mind az el multat, ielen valot, es iöuendő bűn-
nőket meg boczatotta, es űket soha semmi az Istennek *Rom. 8.*
kegielmetül el nem szabadthattia. *Mat. 23.* *Quis vult vitam*

*K. Ha az Christus el vötte az bűnt miért
vetkezunc?*

F. Mert az bűnnek giökere es taploia bennünk vagio.
El vetetet azért az bűn először az ű karhoztato ereiere
nezue. Mert valakik az Christusban vadnak, azoknak
semmi karhozattioik ninczen, masodszor az bűnnek vra-
sagara nezue. Mert immar az Christus lelkenec ereie mi
bennünk meg foitotta az bűnt, es meg zabolasta, hog' a
leleknek ereieuel az testnek kiuanfagat meg giöbhesluc.
Erről mongia az f. Pal: Mint az Christus fel tamador az
ű Attianak diczősege által, azonkeppen miis vy eletbē
iariunk. *Rom. 6.* Harmadszor el rontatot az bűn, az iöuendő tö-
kelletességnek remenssegere nezue, melliet az Christus *Col. 3.*
meg adando az vtolsó napon minden hiueknek, *Phil. 3.* *Quia in*
2. Tim. 4.

MIKEPPEN MIIS MEG
boczatunc az mi ellenunc vetetteknek (adofsinknak)

*K. Okae az bűn boczanattianak az mi
boczatasunk?*

F. Az mi boczatasunk, az Isten boczatasanak külső
M 3 bizon-

bizónfaga. Mert az Isten soha az bűnt meg nem bocsátia az poenitentia tartas nekül, melinek gümölcze az vy élet es az atiafiu feretet, es ennek tulaidona az túres, es a kegyesség, melibé fele barattunkhoz valo engedelmesseg meg ielentetik. Ez ígékbe azért vigasztallia az Christus a bűnösöket, hogi az mikeppé ők fele barattioknak vetkeket meg engedik, illié bizonyosoc legienek, hog' ű nekiekis az ű bűnöket az Isten meg bocsattia. *Vifontag* *Matth. 18.* vg tanit, hogi az kic felebarattioknak vetkeket meg ne bocsattiak fiuek ferint, az Isten sem bocsattia meg az ű bűnöket.

K: Hogy hogy lehet ez, ha giakorta még az keresztien ember sem bocsátbat meg siue ferint?

F. It kel esmernünk es siratnunk az mi erőtlenségünk es meg kel gondolnunk, hog' az hiú emberben ket ellenkező res vagion. Az test igiekezik az bossu allasra, de az lelek ellene törekedik, hog' a gonost az ioual meg gőzze, es naponkent siuet lagicza az engedelmessegre.

hát dologgal K: Hani dologgal int az iras felebaratunk vetkenec meg bocsatasara.

F. Első. Mert az bossu allas Istennek tifti, melliet magunknak nem vehetünk Istenek gialazattianekül, mint az Moselnel mongia: Ad ennekem az bossu allast, es en visza adom. Ezokaert neuzei önnön magat, bossu allasoknac Istenenekis. *Masodik.* Mert az kegyességgel meg ielentetik, hog' Istennek fia vagiunk, mikor irgalmasoc es török lesünk, mint az mi menniei Attiánk irgalmas a ki minekunc sok fantalan bűneinket megh bocsattia. Erről mongia a f. Palis: Meg lassatok, hog' senki masnak

Luc. 18.
Hier. 51.
1. Tess. 3.

az gonost ne adgion gonost, hanem mindenkör az egymás között valo kegyesseget köuessetek. *Harmadik.* Mert a mint f. Pal tanit, az ember az bossu allasnak kiuanfagau az ördögnek helt ad, annak töriben es az Istennek haragiaban eiti ű magat, mint az Bölczis mongia: Az ki bossu allast keres, meg talallia az Vrtul a bossu allast. *Negiedik.* az mi feiünknek az Christusnak pel dalais erre int, körül f. Peter ast mögia, hog' mikor fidalmasztatnek, senkit visza nem fidalmas vala, es mikor fenvedne, senkit nem feniegetet, hanem az bossu allast annak atta, az ki igazan itil. *Az tanituanio katis* pedig az Christus kemennien fedde az bossu allasnak kiuanfagauert, est monduant: Nem tudgiatoke, kinek lelke vattok ti? Az embernek fia, nem az vestesre, hanem az meg tarasra iut. *Ötödik.* Az Isten bizonyos tanaczabol es itelestiből bocsattia az hiuekre az meltatlan bossufagot, az ű bűnökert, de mind az altal az hitnek es bekefeggel valosenuedeseleknek giakorlasara, mint az Dauid peldaia meg mutattia, ki mikor az Semeitül fidalmasztatnek, ne engedi az ű folgainak, hog' meg ölnek, est monduant: Haggiatok beket neki, az Vt paranazolta, hog' enneké gonost mongion. *Harodik.* Mig az embernek siue irigiseggel es bossu allasnak kiuanfagau geriede, az Isténel az köniörges nem lehet fogonatos, mint az Christus tanit: Ha fel vised az te aiandekodat az oltarra, es meg emlekezel rola, hog' az te attiadfiának, vagion vala mi nehessége te ellened, menniel es bekelliel meg ű vele az vtan el iüuen az te aiandekodat vid fel.

K: Nem szabadé semmikeppen bossut allani?

M 4

Az

Rpm. 13.

F. Az bossu allas ket fele. Eggik törüen' serint vagio melliet Istē bizot az feiedelmekre, ki mint s. Pal mongia bossu allo az haragra az gonoful teuonek. Hat az törüē kedese meg engettetik, csak hog, ebben az ember keresse az igaznak esmeretit es meg valasztasat, harag es bossu allasnelkül. Masodik törüen ellen vagion az embernek bossusagabol, es hiuatallia kiüül. Est az iras fok helyen meg tiltia, mint az Christus mongia: Az gonofnak ellene ne alliatok melliet s. Pal ig' magiaraz: Senkinek a gonozert gonofot ne adgiatok.

Math. 5.
Rpm. 12.Psal. 28. 41
58. 79. 94

K: *Miert keribat az David soc belieken az Isten bossu allasat az ü ellensegin?*

F. It harmat kel meg gondolni, az kőniörgő semelt, az indulatot, es ez mellet, az igiet, az vtan ki ellen kerünk. Első az kerő semel' ket rendben vagion, nemely tistbeli, ki az Isten hiuatallia serint bizonyos okbol, niha kiuanhattia az bossu allast. Nemel' pedig kőz semel', az kihez giakorta nem illik ez fele kiuanfag. Masodik az indulatis ket fele, nemel' nez az mi tulaidon semeliünknek bantafara, es est bekefeggel kel senuednünk, karomlas es atkozodas nélkül. Nemel' pedig kiualtkeppen való indulat az Istennek diczősege mellet, meliben az fenetek giakorta Istennek bossu allasat kertec az hitetleneknek feiekre, mint a Hieremias kőniörög. Ne legy irgalmas az ü alnokfagoknak, es az, ü bűnök a te orczad elöt el ne töröltessek. Harmadik, az semelis az ki ellen bossut kerünk ket fele. Nemel' vagion az hiueknek tarsasgaban, es erre nem szabad söt nag' karomlas, atkot kerni. Nemel' az Aniasentegihaznak tarsasaga kiüül, vagy on es ellenségünk. De ezis ket fele. Mert vagion ol' ellenség

Hier. 18.
Psal. 69.

seg, az ki tudatlanfagbol üldözi az hiueket, kiert inkab kőniörögeni kel, mint a Saulufert az hiuek kőniörögenek vala. Pelda erre az Christus, az ki ig' kőniörög az ü ellē segiert: Attiam boczasd meg nekiek, mert nem tudgiak mit czelekednek. Vadnak ismeg olliak, az kik giuloseg bōles vakmerősegből az igassagnak ellene allanak, kik re az hiuek Istennek igaz iteletit, es bossu allasat kerhetik, mint az s. Pal kőniörög, hog' az Alexandernek meg 1. Tim. 4. fizessen az Vr az ü czelekedeti serint.

AZ VI. KERESRÖL. NE VIGI MINKET AZ KE SERTEDBEN.

K: *Mit kerünk ebben?*

F. Ez keresnek röüid ertelme az s. Palnak tanitasaban 1. Cor. 10. *qui nō patitur* be foglaltatik, Hiü (vg' mond) az Isten, az ki nem hag' titeket feletteb kesertetni, hanem az mennire el senuedhetitek, es az kesertettel egietemben ki menekedest ad, hog' el viselhessetek. It azert az emberi erőtlenfag, vetetik elönkben, mel' az keserteteknek ellene nem alhat, hanem az Istennek ereietül segittetik az giőzedelemre. Ezokaert kőniörgünk, hog' az testnek kiuanfagit ne hadgia veghez vinnünk, es ne engedgie, hog' ezektül kesertessünk az ü paranczolatnak által hagafara, az külső niomorusagoknak miatta se ēeggie, hog' kesegbē esűc

K: *Hani fele az kesertet?*

F. Ket fele. Eggik belső, masik külső. Az belső pedig kettő, Első az kiuanfag, melliel indittatik az ember az bűn

1. Cor. 10. *qui nō patitur*
vos timentes supra
id quod per hunc

Jacob. I.

bűnnek czelekedetire, es ez által meg kesertetik. Mert mikeppen az taplo az kiczin sikrat meg fogia:ig' az ör dög vet az embernek eleiben valami alkalmatosságot, mel' az kiuanfagot fel geriefti az bűnnec el követefere, Effele kesertet, mint a s. Iacob tanit, ninczen az Istentül melliet ok ferint kel erteni, miért hog' az bűntetes ferint Isten engedi meg, hog' az ember kesertessek. Ez ie lentetik ez igeben is, meliben kerüik, hog' ne vigien kesertedben. Az másik belső kesertet, az gonoz lelki ismeret, mel' az bűnnek általa, az Isten karhoztato törvenie ből meg sebhettetik, es ha az kesertetet az Isten az ű lelkenec ereie által meg nem giözi, az embert kesegben es vesedelemben eiti, mint az Cainnak es egiebt hitetlenek nek peldaia meg mutattia,

K: Miért boczattia Isten még a bűnteketis af fele kesertetőkben es rettenetes esetőkben?

F. Első oka, hog' az hiuek alazatossagra tanittassanak, es meg esmeriek hog' az ű allások Istennec kegielméből vagion. Másodszor, hog' az Istentü rísteletbē, az tökelletes életbē, es az kőniörgesbē forgalmatosbak legienek es ő rízzec magokat az őrdőgnec czalardsagi ellē. Harmadszor hog' az egiebt hiuekis ezeknek peldaiaual az kesertet ellen batorittassanak, mikor az testnek erőtlenségeből hasonlatos vetkekben esnek, mint az Peterről mőgia Christus; Te meg teruen a te attiadfiat meg erőssiczed.

K: Hany fele az külső kesertet?

F. Ket fele. Először az ember kesertetik iob felől az kesedues allapattal, egesseggel, gazdagassal, tisztességgel es egiebt fele aldasockal, melliet noha ű magokban iok, mind

mind az által a Satantul kesertetre fordittatnak, mikor ezekből az embernek gonoz kiuanfaga meg ielentetik mint a s. Palis bizonittia, hog' a kik meg akarnak gazdagulni fok kesertetőkben esnek, melliet az vesedelembē meritik űket. Másodszor kesertetik bal felől, minden fele nómorusagockal, segenességgel, betegséggel, es gíalazattal, hog' az ű lelki aiandekis, az haborusagnak tüze uel, mint az tista araniat meg proballia. Est az iras Istēnek tulajdonittia, mint az Abrahamot meg kesertette. A s. Iobot is az Satannac kezében attia, minden marhaiat hertelenességgel el vőtte rettenetes betegséggel meg verte, feleséget rea tamaftotta, ki űtet hitiben is meg karöltotta. Az vtan ki követte az Satan az tanituaniokat is, hog' űket meg rostalna, mikeppen az affoniallat meg bókta a buzat rostalni. Touabba it ez helien valaftast kel tenni, az Istennek es az Satannak keserteti közöt. Mert az Isten az hiueket keserti, hog' ű belőlők az bűnt ki főze, az hitben az remenységben es az bekeséggel való fen uedesben eppicze. Az Satan pedig igiekezik az hiueket Istentül el bakaftani es kesegben eiteni.

K: Hanikeppen kesertetik az Isten az embertül?

F. Először kesertetik az testi batorissággal, mikor az ember az kegielem alatt az bűnben el arad, es lelke esmereti ellen vakmerőkeppen az ű paranczolatit által hagia, mint a s. Peter mőgia: Mit kesertitek az Istēt, akaruan az igat vetni a tanituanioknak niakokban? Másodszor kesertetik, mikor az ű tüle rēdeltetet eskőzeket az eberek meg vtalliac es űnen magoknak szabad akarattiokt ferint niaualiat keresnek, Erről monda az Christus az Satannak

1. Tim. 6.

Gen. 22.

Heb. 11.

Luc. 22. Simon, simon
ecce sathanas
appositus est
cor tui, ut
inbannas sicut
wilium.

Act. 18.

Matth. 4.
Dent 6.

Nam. 21.
1. Cor. 10.
Judit. 8.

nak. Ne keferczed az te Vradat Istenedet. Harmadfor kefertetik az beketelenfeggel, mikor az ember nem bizhattia magát az Istenre, hanem az sabaditasban, üdöt es modot akar Isten eleiben sabni. Eккеppen az Istent meg kefertek az Israel fiaí az pusztában. Az Juditis erről feddi az Bethuliabelieket: Kiczodak vattok ti, hog' az Istent meg meritek keferteni, üdöt rendeluen neki az sabaditafra? Mind ezek ellen azert, hog' az Isten meg oltalmazzon, es az ű lelkenek általa meg erőssiczen, kőniörgunc ez keresben.

A Z VII. K E R E S R Ő L:
S Z A B A D I C Z M E G H M I N:
K E T A Z G O N O Z T V L.

K: Mit ielent az sabaditafnak igeiuel?

F. Hog' auagy meg oltalmazzon az vesedelemtől auag' ha bele estünk, meg mencyen. Ez igeuel azert meg mutattia, hog' az ember nem az ű eheslegeuel es igitelzetuel menekedik meg az gonostul, hanem Istene az oltalom es az sabaditas, ki ellen az embernek semmi tanacsa nem hasznalhat, Ezert mongia az iras, hogy erős küvar az Istennek neue.

K: Miert kerüik hogy minket sabadiczon?

F. Ezzel az Christus emlekestet az attiafiui feretetre, hog' az sabadulast az mi niomorodot attiankfiainak is ackeppen kerüik, mint mi magunknak. Mert az ki felebarattianak vesedelmet kiuannia, az ű maga sabadulasat sem kerheti igaz hitből.

K: Mit ert az gonoszon?

Elő.

F. Előfor az Satant, az ki gonoz ünne magaban es az hazugsagnak Attia, es igitelkezik az embereketis az gonossagban be meriteni. Masodfor erti az bünt, melliet az iras gonosznak neuez, miert hog' az Isten törüenieuel ellenkezik. Harmadfor ert ez igen, minden lelki es testi niomorufagot, mel' az bűnnek giümölcze, es az testnek rontasara vagion, es ezokaert gonosznak mőndattatik, mint az Amos bizonittia: Ninczen ol' gonoz az varasban, melliet az Iehoua nem czelekednek. Ioan. 8.

K: Hanikeppen sabadit meg az gonostul?

F. Iollehet az Isten sabaditafanak sok es famlalhatatlan modgia vagion, mind az által, ez haromban kiualtkeppen be foglaltatik: Előfor meg sabadit niluan valo es lathato segitfeggel, mikor az gonosznak auag' az niomorufagnak közepiből ki ragadgia az hiueket, mint az Daidnak, Iobnak es Iosephnec peldaia meg mutattia. Masodik modgia ez, mikor az térhet mindenestől fogva el nem vesí, de erőt ad az hiueknek, hog' el viselhessek, mint az 1. Palrol, noha el nem vesí az czapdosó Satant, mind az által az ű kegielmenek es segitő ereienek ielen leteuel ütet vigasztallia, es az ű erőtlensegeben, az Isten meg mutattia az ű hatalmat. Harmadik möggia ez, mikor az Isten az őueit, az köuetközendő gonosznak elölle ki ragadgia ez világbol, es az ű agias hazokban be küldi az niugodalomra. 2. Cor. 12.

K: Miert mongiuk ezt az kőniörgesnec vegeben: Mert tied az orzag, az hatalom es az diczőség, mind öröcke?

F. Ez három igeiben okat adgiuk, miert kel az Istenek meg Esa. 57.
Sap. 4.

1. Pet. 1.

meg halgatni, es minket meg szabadítani, Először mert Istene az ország, az az, mert ű minekűnc kiraliunc, es mi vi fontag ű neki saját nepei vagiunk es tulajdon öröksege, Ezokaert tísti mutattia est az mi Istenűnknek, hog' az ű Aniasentegihazat, mint örökseget oltalmazza es meg szabadicza, Masodszor, őuenec mongiuk az hatalmat, mel liel meg jelentetik, hog' ű neki ereie vagiō az szabadítás ra, es ezzel az mi hitűnkis batorittatik, Harmadszor Isten az diczőség, az az, ha az hiueket meg szabadittia az ű igireti berint, ebből az ű s. neue diczirtetic, az az, igazsá ga, kegielmessege, gőduifelese es veghetetlen hatalma el mertetik, hirdettetic, es mindenec előt fel magasztaltatic

K: *Mit iegyez az Amen?*

1. Cor. 1.

F. Ez igeuel az irasnak sokasa berint az kőniörgesre kebtetik be Annit tefen az AMEN mint valóság, igazság, hiűség es alhatatosság, mel liel ket dolog jelentetik, Először az Isten igiretinek rekelletessege, mint a s. Pal mő gia: Minden igiretek az Christusban Vg' es Amen, az az, erőssék, auag' alhatatossók. Ezekről az Christus az el kűvesben giakorta ez igeuel sokot elni, Masodszor az mi hitűnknek batorítására folgal, Mert ezzel meg jelentűk hog' hiűűk aszt, hog' az Isten meg halgatta az mi kőniörgesűnk.

Mond meg rövid summaban ez kőniörgesnec értelmet?

MI ATTIANK.

Az az, Mi kegielmes Istenűnk, ki minket az Christusban fiaidda fogattal, es s. lelkeddel vyonnan sűluen, az ő rők életre el foglaltal,

Ki

Ki vagy mennieghben?

Az az, ki mindéhato, gondviselő es ielen valo Isten vag' *Szenteltesse az te neued:*

Engedgied, hog' mindeneknek felette az te neuednek ti stelleget keressük.

Iűön az te országod:

Biry es igazgas minket az te igednek es sent lelkednek altala.

Legien te akaratod:

Adgiad hog' mindenbē a te akaratodnac engedhesűnk,

Mikeppen m. niben ugy ez földönis:

Az az, mint az Angyalok az te akaratodnac engednek, azonkeppen miis, hog' ű velec eg' tarsasagban lehessűnc

Mi kenierűnk az mindennapiat ad meg nekűnk ma:

Taplalliad az mi életűnk, minden testi aldasiddal,

Es boczasd meg nekűnc az mi bűneinket.

Szabadicz meg minket a bűnec folgiatul, a karhozattul,

Mikeppen miis meg boczatunk ellenűnk vetetecnec:

Az az, Bűnűnk boczanattiarol bizonygot tesűnk se lebaratunkhoz valo kegiességgel.

Es ne vigy minket az kesertedben:

Az az, ne hadgy fellieb kesertetűnk, hanem az men nire el senuedhetűnk,

De

De ſabadicz meg minket az gonoztul.

Az az, oltalmaz meg az ördögnek czalardsagatul, az büntül es az egieb fele niomorusagtul.

Mert tied az orſag.

Az az, ezért ſabadicz meg, mert te mi kiraliunk vag es mi te orſagod vagiunk.

Tied az hatalom.

Az az, csak teneked egiedül vagió erőd az ſabaditafra.

Tied az diczöſeg.

Az te neued diczirtetik az mi ſabadulafunkbol.

Amen.

Az az hiſſük, hog' tekellertes vag' az te igiretedben, es minket meg halgattal az mi kőniörgeſünkben.

AZ KERESZTIENI Szabadsagrol.

K: Miczoda az keresztieni ſabadsag?

F. Az Iſten kegielméből az Criftusert, az hit által valo meg ſabadulafa az valasztattaknak, az Iſtennek haragiatul, a törüennek atkatul es igaitul, es minden emberie talalmanioktul, a melliekkal az hiueknek lelki ismeretec meg nehezittetnek.

K.

K: Hani reze vagion az keresztien ſabadsagnak?

F. Kiualtkuppen kettő. Eggik az lelki veſedeléből valo meg menekedes. Mert immar a kik a Chriſtusban v adnak hitnek altala, azoknak ſemi karhozattiok ninczē, a törüennek atka ala ſem vetettenec, az ördögnek hatalma bolis ki ſabadultanac, es a kegielem alat meg maraduan Iſtēnec örökös fia, Chriſtusnac penig örökös tarſai lőt tenek. Masik az közönſeges dolgokban (mellieket az I. ſten ſem paranczolt ſem meg nem tiltot) valo ſabadsag.

K: Honnat vagion eredeti az ſabadsagnac?

F. Ennek ſemmi oka nem talaltatik az emberben, hanē az Iſten az ū kegielméből azokat az kic termefet ſerint haragnak fia voltanak, kirali ſabadsaggal aiandekofita meg, meliről az ſent Peteris illien igeckel tanit: Ti vate 1. Pet. 2. tok az ſent nep, az kirali papſag, es Iſtennek tulaidon ő rökſegi.

K: Ki által adattatik az ſabadsag?

F. Az ſabadsagnak niereſeben minekűnc ſoſolunk es közbeniaronk az Chriſtus, ki az ū engeſtelő aldozattia nak altala erdemli, es az Attiatul ki hozza az lelki ſabad ſagot. Erről mongia a ſ. Ianoſnal: Ha az ſiu meg ſabadia 1. Io. 9. tand titeket, valoba ſabadosok leſtek.

K: Miczoda az keresztien embernek ſabados leuele?

F. Az Iſtennek ingien valo igireti az Chriſtusban az mi bűnünk boczanattia felől, meliben ez igekei irta be: 1. Mat. 2. 1. Iűietek en hozzam minniaian a kik ſaradoztok, es meg ter.

N

1. Tim. 1.

terheltettetek, es en meg künneibitek titeket. A s. Pal is est erőssiti. Bizonios befed es minden be vetésre melto, hog' az Iesus Christus iut ez vilagra az bünösöknek iduözítelere.

K: Hany fele pcczettel erőssitetik meg az szabad-sag?

Eph. 1.

F. Ket feleuel. Eggik belső, mel' a s. leleknek meg pcczetlese. Mert ahol az Vrnak lelke ot vagion az szabad-sag. Ezokaert az s. lelek az mi örökseguinknek zalag-nac neueztetik, ki által el iedzettünk az örök életre. Másik külső, mel' nem egiebb hanem a s. iegiek, az lelki szabad-sagnac lathato bizonyagi. Mert a keresztség által az Istennek szabados varosaban az aniafentegihazban vetetünk be. Az Vr vaczoraiaual penig az szabad-sagnak birala-ban es abban valo neuekedeseben erőssítettünk meg.

K: Muczoda vege vagion ez szabad-sagnac?

Rom. 6.

Luc 2.

Eph. 4.

F. Hog' a mint az elöt az bünnek rabjai voltunk, es a testnek kiuan-sagat czelekedtük. Ig' megh szabaduluan az Christus által, minden életünknek rendiben folgalniunk az Istennek, fentsebben es igazsagban.

Rom. 7.

K: Miert mongia hat a s. Pal, hogy az vyonnan valo sületes vtanis az bün-nec rabsaga ala vettetet?

Eph. 4.

F. Sz. Pal ig' tanit, hog' az keresztien emberben ket ellö kezdö res vagion. Eggik az ö res, mel' az bennünk lakozó bün, auag' az mi tagainknak törueie, melire nezue az meg igazitatot ember a bün ala vettetet, es a mit nem akarna es nem iaullana ast czelekefi. Másik az vy res, mel' az Isten lelke által fel eppitetöt az hittel es fiu en-

gedelemmel. Erre nezue azért tulaidonitas, el kezdes es res ferint az hiuek szabadofok, de enek tökelletellege az örök életbe lefen, melliet mostan remenseggel birunk.

K: Mellik az másik resse az lelki szabad-sagnac?

F. Az Moses Ceremoniainak meg sünese, es az emberi talalmányoktól valo meg menekedes. Erröl mongia az s. Pal; Az szabad-sagban az meliben hiuattattatok, meg al-liatok, es ismet az folgalatnak igaia ala ne vettessetek.

K: Ha az Isten bezed meg a mind öröcké: mikeppen süntenec meg az Moses által ki adattatot Ceremoniác?

F. Az Istennek befede ket fele. Eggik öröcke valo, mel' kötelezi az embert minden időben, es ez soha meg nem változhatik, mint az töruen' es az Euangelium. Másik Col. 2. határos, mel' köttetet bizonios helihez, üdöhdz es nep-hez, hog' az meg igert Messiasnak arnieka lenne, ki mi-helt meg ielent az ü vilagaual el üzte az főtetséget, es minden Ceremoniáknak veget vetet. Es ezzel e szabad-saggal meg ekesitette az vy testamentomot.

K: Hany fele az emberi talalmány?

F. Ket fele. Eggik folgal az külső életre, mel' az Isten paranczolattiaual nem ellenkezik. Mas rendbelieket az emberek az ünne feiektül habtanak Istennek tisteletire. Ennek meg tartasara nem köteles az keresztien ember, mint az etelnek, es napoknak valogatasara. Erröl feddi a s. Pal az Galatiabelieket; Az napokat meg tartiatok, felek raíta, hog' csak heaban futottam. Masutis ig' fol-Sen-Col. 2. ki titeket meg ne itillien az etelben es az italban, auag'

Matth. 13.

az innep napoknac meg tartasaban. Az Christuss erről
mőngia: Heaban tistelnék engemet az emberek, tanit-
uan emberi tudomaniokat es paranczolatokat.

*K: Szabadé mindenec elöt elni az kereszteni
sabadfaggal?*

Rom. 14.

Acto. 16.

Gal. 2.

F. Az emberek harom rendbeliek. Nemelliek tekelle-
tessek, auag' az igaz ertelemen meg erőstítettek: Ne-
melliek giengék es erőtlének: Nemelliek pedig vakmer-
rők. Az ket rendbeliek elöt azért mindenkor elhetünk
a mi szabadfagunckal. Mert az tökelletessék meg nem bo-
trankoznak, az vakmerőkkel penig nem kel gondolni.
De az erőtlénekert ideiglen az szabadfagbolis ki kel va-
lamit hadni. Erről mőngia a s. Pal: Ha az etel meg ban-
tia az en attiamfiat, soha öröcke húst nem eke. Ezoka-
ert az Timotheustis körniül metelte, hog' ez által az erő-
tléneket meg nierhetne. De visontag az Titust, noha po-
gani vala, nem akara körniül metelni, hog' ezzel meg bi-
zonitana a szabadfagot.

AZ LELKI VITEZ- kedesről.

K: Hany dolog kiuantatik az lelki vitésségben?

Eph. 6.

F. Sz. Pal kiualtképpen kettőben heliheteti. Először a
fűnek batorfagaban, auag' az lelki erősségben, mel' nem
egieb

egieb hané az hitnek es a io lelki ismeret igassaganak al-
haratossaga. Ez pedig az Vrbán vagion, az mint tanit,
es az ű ereienek hatalmaban. Mert minnen maguktul
nem lehetűnc erőssék az lelki kesertetek ellen. Masod-
sör vagion az Isten fegiuerinek fel öltözeseben, melliec 2. Cor. 10.
a mint s. Pal tanit, nem testiek, hanem lelkiek, es az Isté-
nek ereiben helihetettének.

*K: Minemű fegiuerekben öltözteti Bent
Pal az keresztieneket?*

F. Első fegiuer, a mellic agiekunkat fel öuezzük az Va-
losag, mellic nemelliek az tökelletességet es az lelki io
indulatokat errik. De ez igeuel be foglallia az Istennek
igaz esmeretit, tisteletit es felelmet, meliben az ember I-
sten oltalma ala aggia magat, hog' az Satan keserteti el-
len batorfagos lehesen. Masodsör a mely vas es az fegi-
uer derec az igassag, mel' be foglallia mind az bűnek bo-
czanattiat, mind az fegihetetlen eletet. Mikor azért a Sa-
tan keserget az bűnek terheuel, vessük eleiben a Chri-
stusnac igassagat, kiben minek vtanna be oltattunk a hit-
nek általa, semmi karhozatunk ninczen, es ha az testnec
erőtlensegeből esűnc, ismet fel eppittetűnc. Harmadsör
a mi labunknac saruia az bekeségnek Euangeliomanak
el kesitese. Mert az Euangeliomnak biztatafauat kesek
vagiunk az viadalomra, es ez mellet, az tűzön, es egieb
haborufagokon által megűnc, es az testnek itéleti ellen,
mindeneket meg giőzzűnk. Negiedik fegiuer az hitnec
pafsa, mel' ez vilagnac giőzedelme es amaz gonosnak, 1. Ioan. 3.
minden tűzes fegiuerit meg oltia, es az remenség ellen
remenfegre hisen. Ha azért az Satan kesert az niomoru-
fagockal, sör az testnek okossagais ű magat tarsul adgia
melleie

1. Tess. 2. melleie, az hit mint eg' erős pais el fogia az ű tűzes nilla
it, es ragaskoduan az Istennek igiretihez est kialtia: Ha
finte meg őlsis, mégis te benned bizom. Ötödör az id-
uőségnek sisakia az remenseg, mel' az hitből karmazik
Rom. 8. es az hitnek ramasa es erősege. Ez által őristetünk es tar-
tatunk az iőuendő tökelletes valtsagra, es az igirt örök
segnek birasara. Ha azert az Satan kesert ezzel, hog' az
mi fiufagunknac semmi ielensege ez eletbē meg nem te-
czik, vessük eleibē az sisakot az remenseg, mel' a mint
Rom. 5. s. Pal tanit, soha meg nem segienit. Hatodör, az leleke-
nek sabliaia az Istennek igeie, mel' eleuenitő es hathato,
Heb. 4. es minden ket elő törnel elessē. Ezzel giőzhettük es
2. Tess. 4. őlhettük meg az ellenseg, mint az Christusis czeleke-
det az Satannal az pustaban. Hetedör, mind ezek mel-
let az keresztien embernek erős vara az Vrnak neuē, es a
kőniörges, mint az Christusis inti az tanituaniokat: Kő-
niörgietek, hog' ketsegeben ne iussatok.

K: *Minemű ellenséggel kel vitezkedni az
keresztien embernek?*

2. Cor. 4. F. Sz. Pal erre ast feleli, hog' minekünk ninczen tusa-
kodasunk az test es az vēr ellen, hanem az feiedelēsegek
Eph. 2. es ez vilagnak hatalmas birai ellen, es az lelki alnoksa-
Luc. 22. gok ellen. Ez igeiben meg ielenti a s. Pal, hog' nem giat-
Job. 2. lo es halando emberrel vagion közünk, hanem ez világ-
nak Isteneuel es feiedelmeuel, kinek hatalma vegion az
engedetlen fiakban. Az Isten azert hatalmat adott az Sa-
tannak ez vilagon az setetsegert es az bünert. Sőt niha
még az hiueketis kezeben boczattia hog' űket meg rof-
tallia mint a Iobnac es az tanituanioknak peldaia meg ie-
lenti. Mert az Satannak az elterő egnek hatalmais adat-

tatott, az az, mindē teremtet allatokon meg mutattia ke-
gietlenseg, mikor az Istentől engettetik az embernek
bűneiért. Az Satannak tarfa ez világ es az mi fiai te-
stünk, auag' az bennűnc bűlettet gonoz kiuanfag.

K: *Miert adott az Isten az Satannak
illien hatalmat?*

F. Első oka nez az Istennek diczőségere, hog' ebben
az ű hatalmat es bűntető igassagát meg ielentene. Masod
for ezzel meg bizonittia az hiuekhez valo attiai gődui
seleket, melliel még az Satannac kesertetitis iauokra for-
ditia, es az külső embert rontuan, az belfőt eppiti. Har-
madör, hog' a hiuec mindenkor kesek leuen vigiazza-
nak, es az Istenek aiandekiban ez giakorlasnak altala ep-
püllienek, a mint a s. Peteris tanit. Az őrdög az ti ellen-
segtek kőrnűl forog, mint a suo oroslan keresuen a kit
be nielhessen, kinec ellene alliatok erősek leuen az hit-
bē. Egieb heliekenis az iras hasonlittia az keresztien em-
bernek eletit az pallia futashoz, meliben mindenkor elő
kel nezn es az fel tőt iutalomra sietni. Mert az eletnek
Cor. 4. Coronaia az giőzedelmesekeknek adattatik az kik az ű fu-
Phil. 3. talokat io moddal el vegezik.

AZ BŰNRŐL.

K: *Mit iegiez az Bűnnec igeie az irasban?*

F. Elsőör a bűn azt iegzi valami az Istennek ki ielē-
tet akarattiaual ellenkezik, melinek solgia es iutalma az
N 2 hatal

Levit. 4. halál. Másodszor icedzi az bűnert való aldozatot, mint fő-
Exod. 4. helien az Moses irafában meg talaltatik. Sz. Palis erről
Rom. 8. mongia: Az bűnről karhóstata az bűnt, az az, az ű bűn
 rontato es engesztelő aldozattianak általa az bűnnek ter-
2. Cor. 8. het es ereiet el vőtte az hiuekről. Másutis ez ertelembe
Esa. 52. vési: Az ki nem tudgia vala a bűnt, mi erettünk aſt bűn-
 ne teue, az az, amaz artatlan barant, a kinec ſaſában al-
 nokſag nem talaltatek, az mi bűneinkert fizető aldoza-
 tul rendele, hog' mi Iſten igaffagi lennenk.

K: *Miczoda az Bűn?*

1. Ioh. 3. F. Sz. Iános az bűnt, az törüennek által hagafának mő-
 gia. Az ki azért az bűnt meg akaria iſmerni az törüen-
 nek ket tablaiaſt tükörül veſſe eleiben: Az törüen pedig
 az termefetnek epeget es az tökelletes engedelmet ki-
 uannia. Hat valami ez kettővel ellenkezik mind bűn, es
 termefeti ſerint halalt erdemel.

K: *Hany fele az bűn?*

F. Mondam hog' a törüenből kel az bűnt meg íteleni.
 A törüen pedig nem csak az külső czelekedetet kiuan-
 nia, hanem bűnten az giókerere megien, es amaz belső ep-
 ſeget keresi, mel' az emberben nem talaltatik. Az mines
 mű azért az kut ű oſlian az ſoliaſais. Erre nezue az iras
 ket fele bűnről emlekezik. Eggik eredendő es vg' mint
 termefet ſerint való. Másik czelekedendő es az elsőnek
 giúmólcze.

K: *Miczoda az eredendő bűn?*

Eph. 2. F. Az emberben oltatot ſentſegnek es igaffagnak meg
1. Ioh. 3. romlaſa az eſernek általa, meliben minden emberek ű-
 lettenek, es termefet ſerint haragnak ſiai leſnek. Eſt az í-
 ras maſut neuezſi teſtnek, lelkes embernek, bennünk la-
 ko

ko bűnnek, az tagokban leuő törüennek, ő embernek es
 gonof kiuanſagnak, melliet az ember nem kőuetesből
 tanul, mint az Pelagius mondotta, hanem űletefeuel hoz
 ez vilagra, mint az Dauid mongia: Ime az alnokſagban
 fogontattam, es az bűnben fogadot engemet az en aniā.
 Ezert panaſolkodik az Iobis: Kiczoda teheri tiſtaua, az
 mi tiſtatalan magból fogontatot. A mint azért az gőnoſ
 ſa nem teremthet io giúmólczet, ig' az embernek mindē
 igiekezeti es hailandofaga az gonofra vagion. Ez pedig
 eſmeretlen bűn, melliet ez világ meg nem itilhet, hanem
 az Iſten törüenieből ielentetik meg.

K: *Miczoda az czelekedendő Bűn?*

F. Minden fele gondolat, ſolas es czelekedet, valamel'
 az Iſten törüenieuel ellenkezik. Ebbenis minden em-
 bernek reſe vagion, es ez által ideſtetik az Iſten igaz íti-
 letire, es kőteleſtetik az karhozatra. Ez bűntis meg kel-
 valaſtani az Iſtennek törüenieből, es erre nezue ket fe-
 le leſen az czelekedendő bűn. Mert nemel' vagion az el-
 ſő tabla ellen, es ez be foglaltatik az hitetlenſegnek ne-
 ueben, mel' leſen vag' tudatlanſagból, vag' ertelemből:
 Nemel' vetek pedig leſen az maſodik tabla ellen, mely
 noha ſantalan, mind az által az hamiffagnak igieiben
 be rekeſtetik.

K: *Másodszor hany fele az bűn az ſandekra
 es az igiekezetre nezue?*

F. Ket fele, eggik giarloſagnak verke, meliben eſnec a
 hiuek az teſtnek erőtlenſegéből, de iſmeg az bennők la-
 kozo űleleknec általa fel eppittetnek, az mint az iras ra-
 nic: Hetſer eſik az igaz napiában, de iſmeg fel kel. Sz. Pal
 is erről mongia, hog' nem czelekedheti az iot, az melliet
 N 3

Rom. 6.

akar. Másik az vralkodo bűn, mel' az testnek gonöz ki uanfaganak követése, es vakmerőseggel való üzése, mel'ből az emberek ű magokra lelki es testi büntetéseket vő sanac. Erről mongia á s. Pal: Ne vralkodgiec á bűn az ti hailando testetekben, es az testnek kiuanfagit el ne vegezzetek. Hasna ennek ez, hog' külömbfeget tegiünk ez vilagnak fiai közöt, kik az bűnben el arattanak, es abban gionörködnek, es az hiuek közöt, kik ha esnek erő tlenfegekből, sirattiak es igiekeznek el tauostatni.

K: Hany fele az bűn az vétkező semeliekre nezue?

F. Az vétkező semeliek vag' valasztottak, vag' harag nak edeni. De az harag'edeni is ket rendben vadnac, nemelliek vakok es tudatlanok, nemelliek az igazságnak er telmere iutottanac. Erre nezue azért harő rédbeli lefen á bűnis, boczanando, halalos es s. lelek ellen valo vetek.

K: Miczoda az boczanando bűn?

Tím. 3.

F. Az valasztottakban mindē fele bűn boczanando az Isten kegielméből á Christufert, az hitnek általa, mint s. Pal mongia, hog' á Christus az valasztottakat minden al nokfagokból meg valtotta es meg tisztította, nem tulais donitua nekik az ű bűnöket. Ezt pedig kel erteni mind az első, mind az másik tabla ellen valo bűnökről, mellic az hiuekben boczanandok, es ennek á s. Pal illien okat mongia. semmi karhozattiok ninczen immar azoknak, az kik az Christusban vadnak.

Rom. 8.

K: Miczoda az halalos bűn?

Rom. 5.

F. Az iras az bűnt ketkeppen tamaftia előnkben. Elő sör ű magaban, es az ű természetiben, es erre nezue mind en bűn halalos, mint s. Pal közönfegeskeppen mongia

hog' az bűnnek folgia az halal. Masodfő az semeliek re nezue kel meg gondolni az bűnt, mel' el fedestetik á hiuekben, es csak az hitetlenekben lefen halalos, kiket az Isten az ű tulaidon természetekben, igazsága ferint i tel az karhozatra. Mindenekben azért halalos bűn va gion, valakik meg nem ternek es abban vegiglē meg ma radnak. Erről mongia á s. Ianos: Nem mondom hog' az ert kőnörögietek az ki verkezik az halatra. I. Ioan 5.

K: Miczoda á s. Lelek ellen valo bűn?

F. Vakmerősegből valo hitetlenség, meliben az harag nak edeni az meg ertet igazságot, lelkek ismereti ellen karomliak es ebben vegig meg maraduan, soha bűnök nek boczanattiat nem nierhetik.

K: Miert mondatik zent lelek ellen valo bűnnek?

F. Mikor á s. lelek ellen valo bűnről vagion az keres, nem az bűnnek czelliara nezünk, az az, ki ellen legiē az bűn, hanem minemű külömbfeg legien az első tabla ellē valo vetkek közöt. Minden bűn azért az Isten ellen es az ű törüenie ellen uagiō, es a ki á s. lelek ellen vet, egiē lökeppen az Attia es Fiu ellenis vetkezik, de ebben ki ualtkeppen az bűnek meg valastafarol vagion á keres. Touabba á s. lelek neuezetinis kel erteni az sent lelek nek ereiet es czelekedetit, az meg vilagositast, mel' ellē verkezne ē fele hitetlenek. Mondatik azért s. lelek ellē valo bűnek. Mert az vilagossag es az igaz ertelem mely ellen verkeznek, á s. leleknek aiandeka, es ezt ű magok ban meg oltiak, hog' Isten lelketül ne vezeretessenek.

K: Honnat bizositod hogy vakmerősegből valo hitetlenség?

Heb. 10.

F. Sz. Pal mongia: Ha akarunkkerint vetkezendünk az meg ismert igassagnak vetele után, ninczen aldozat a bűnert. Azok vetkeznek pedig akarattokkerint, a kiknek minden bűndek ez, hog' az meg erttet igassagot, ördöghez illendő irigifegből meg vtalliak es gialazak. Touabba ezen s. Pal az ű meg boczattatott bűnet, tudatlanfagbol valo hitetlenségnek neuzei. Azert ebből ez köuerkőzik, hog' az mel' hitetlenség meg nē boczattatik, mint a fent lelek ellen valo bűn, ertelemből es vakmerőségből barmazik.

1. Tim. 1.

Heb. 10.

K: Hani dolog vagio a s. lelek ellen valo bűnben?

F. Imez neg' mellicet embernek sűkség efeben venni, hog' ebben ne teuelegien es kerségben ne essek. Első ez, hog' hitetlenség, es az első tabla ellē valo vetek, meliben az hitetlenek az iduőségnek okait vtalliak es vetik meg, a mint s. Palis magiarazza, est monduant: Az ki az Moses törueniet meg veti, ket auag' három bizónfag által ölettetik. Jenuel nagio bűntetese lefen hat anak az ki az Isten fiat meg tapodgia, es az vy testamentomnak veret tistatalannak mongia, es az kegielemnek leket boffusaggal illeti. Az David paraznasagban es gilkossagban esik, de az masodik tabla ellen vetkezik ki ualtkeppen, honnet nem mondhattiuk, hog' fent lelek ellen valo bűnt nem czelekedet.

K: Mellik az masodik?

Heb. 6.

F. Az s. lelek ellen valo bűnben mindenkör elől iar az meg vilagositas, auag' az igassagnak es az iduőség után ismereti, mel' az igenek általa, az fent leleknek aiandekabol adattatik. Est bizónittia az s. Pal, mikor ig' bōl: Az kic egiser meg vilgossittatnac es az mēnei aiandekokat meg kossolliak, es az s. lelekben refesek lefnek, ha

el esendnek, lehetetlen dolog, hog' meg vytassanak az penitentiara. A s. Peteris erről mongia: Iob volt volna nekik, ha meg nem esmertek volna az igassagnak vrát, hog' nem minek vtanna meg esmertek, el tauoznanak a s. paranczolattul, az mel' ű nekik adattatot. Az s. Istuā is est veti az Sidoknak semekre: Ti mindenkor az s. leleknek ellene allottatok. Mert a Prophetak tanitasokat, kik Isten lelke által bōlottanak ertuen es tuduan. meghivetettek es karomlottak. Az s. Peteris az Ananiast ezel feddi: Miert hazutal a s. leleknek Mert az ű alnokfaganak vege az Euangeliumnak gialazattia megien vala, melinek igaz voltat lelkeben immar meg esmerte vala. Ebből azert kōniū meg ertenē, hog' az kik tudatlanfagbol vetenek es nag' karomlasokat tesnek az s. lelek ellen nem vetkeznek, miert hog' az vilagossag es az igaz ertelē ninczē ű beñek. Pelda erra a s. Pal, ki ű magat karōlonac űldözōnec es boffusag teuōnec mōgia, de e mellett aē ielēti, hog' ezokaert niert irgalmassagot, mert tudatlanul czelekette hitetlenségnek általa. Sz. Peteris a Christusnac gilkosit ezel batorittia: Tudō attiamfai hog' tudatlanfagbol czelekettetec, hog' az eletnec vrát meg ol tettek. Mostan azert tarczatok penitentiát az ti bűneitekről.

2. Pet. 3.

Acto. 6.

Acto. 5.

1. Tim. 2.

Acto. 3.

Mat. 7. 12.

K: Mellik az harmadik?

F. Az karomlas es az meg ismert igassagnac bīdalmaszafa es czufolasa, mint az Christus mongia: Az ki karōlast bōl az s. lelek ellen, meg nem boczattatik, sem it, sem az iōuendō vilagon. Ez felekről mongia az Christus: Ne adgiatok az fentet az ebeknec, es a draga kōueket ne hāniatok az dīsnok eleiben. Sz. Peter ezekről hozza elő a pelda befedet: Az eb az okadasra, es az dīsnok az fertőre. Ez

Ez karómlas mellett arralomra való gonoz ígiekezet va-
gion, melliel az ígassagot akarnak el oltani. Nag' bűn az
ert ű magaban az Isten kegielmet es az Christus ígassa-
gat meg vetni, de est karómlani, sīdalmazni, czufolni, at-
kozni, es hamis vadolasokkal nehezíteni, sōckal terhesb
vetek es örök karhozatra melto.

K: Mellik az negiedik?

F. Az bűnben való vegig meg maradas, az embernek
lelki ísmereti ellen. It az hiuek intendōc, hog' ez fele ite-
letben igen meretekletessēc legienek, es idő elōt senkit ē
fele rettenetes bűnnel ne karhōstassanac, hanem Istenre
haggiak az iteletet. Mert ha valamel' kesōre meg ter az
ember az karómlasbol, annak bizonyagat mutattia, hog'
nem vetkezet volt ā s. lelek ellen. Pelda erre az Peter, ki
az három felől meg mondot dolgokon által ment, es ez
negiediken tartozot meg. Az első tabla ellen vetkezet
mikor az Christust es az iduōsseget hatra vetette. Az v
Matth. 16. tan lelki ísmereti ellē az meg vilagōsitas vtan el eset, ki
az elōt sēp vallast tōn, hog' ā Iesus volna az Christus az
elō Istēnec fia. Vegezetre karómlastis czelekedet, mikor
hamis esküuessel es atkozodással ragatta, hog' sōha az em-
bert nem esmerete volna. Noha annira ment az bűnben
elō, mind az által mēg sem vetkezet az s. lelek ellen, es ā
bűnert karhozatra nem vettetet. Elōsōr mert eletnek fia
Masodōs, mert nem vakmerōkeppē vetkezet. Harmad-
sōr. Mert az bűnben meg nem kemeniedet, hanem her-
telen mint eg' mēl' alombol fel serkenuē, es bűnet kefer-
uesen siratuan az Istenhez meg tett. Ekeppen kel azért
az iras sērint az s. lelek ellen való bűnt meg határozni.

*K: Miert nem boczattatik meg ā sēnt Lelek
ellen való bűn?*

F. Mert ā kikbē ez vetek talaltatik, sōha azok pōeniz-
tēntiat nem tarthatnak, melinelkül senkinek az bűnnek
boczanattia nem adatik. Hog' pedig meg nem terhetnec
első oka ez, hogi az vefedelemre kesitet haragnak ede- *Rom. 1.*
ni, es az elōbi hitetlensēgert el fordult elmere adattanac
es sōha nem ígiekezhethnek az Istenhez való meg tere-
fre. Ezekrōl mongia ā s. Pal, hog' minek vtanna nem hi *2. Tess. 2.*
ttenek az ígassagnak, boczattotta az Isten ű reaiok, az te-
ueligesnek ereiet, hog' hīnnenek az hazuglagnak. Nem
igazan ertenek azok az kik ítelik az vetket megh nem
boczattatni erre nezue, hog' auag' ritkan auag' nehezē
boczattatik meg. Mert mind az harō Euangelistac nīluā
es homali nélkül bizonyittiak, hog' az s. lelek ellen való
bűn sōha meg nem boczattatik, meliben az Isten az ű i-
gaz iteletit akaria meg mutatni az karómlō haragnak
edenin. Mikor pedig āst mongia s. Matthenal, hog' sem *Matth. 12.*
ezen, sem ez iūuendō vilagōn meg nē boczattatik, nem
vg' kel erteni mīkeppen az Papistak vesik, mint ha vol-
na ol' vetek, mel' ez elet vtan boczattatnec meg az pur-
gatoriumnac tūze által. De ez sōlafnak modgiual czak
az ielentetik, hog' ez fele bűn sōha meg nē boczattatic,
sōt mēg az iūuendō iteletbenis nagiob bűntetese lēsen,
hog' nē mint egieb fele vetkeknek, miert hog' ez mindē
bűnōket fōllul halad. Hog' ez legien ertelme nīluabban
magiarazza ā s. Marknal ez igeckel: Az ki az s. lelek el- *Marc. 6.*
len karómlast rēsen, nem lēsen boczanattia mind ōrōc-
ke, hanem kōteles lēsen az ōrōcke való itilette.

*K: Vadnakē peldak ā sēnt irasban affele
vetkekrōl?*

F. Elsō pelda errōl az karómlō Sidok, kik lelkek esme-
retis,

Matth. 12.

Marc. 3.

Luc. 12.

reti ellé az igazságnak gyűlösegeből kiáltiak, hōg' a Chri-
stus az Belzebub által űzi ki az ördögöket, es ű benne az
Istennek meg ielentetet kegielmet labok ala tapodgiak,
es halálig meg nem sűnnek az Istennek karomlasatul.
Ezokaert örök karhozator niernek, es nagjōb bűntetesi
erdemlenek hog' nem mint az Sodomabeliek. Masodőor
Az Iudas az s. lelek ellen vetkezik, ki az keues niere,
segert az ű mesteret el arullia, az Isten kegielmet es az
Christus erdemet meg nem bōczűlli, meliből ketseghen
esik, es az ű erdeme serint az vesedelemre megien, a mel'
re kebittetet volt, Harmadőor. Az Iulianus Czaſaris ez
vetekben esik, ki az meg ismert igazságtul el ſakad, ka-
romlia es űldōzi a Christusnak hitit, es mikor az hadban
nyllal meg lōttek volna, az vert az markaua az egben
haniuan eſt kiáltia vala: Megh giōztel immar Gallilæe.
Tōb effele peldek vadnak, meliek meg ielentik, mel' re-
ttenetes legien az s. lelek ellen valo bűn.

K: Miczoda az ember fia ellen valo bűn?

F. Tudatlanfagbol valo hitetlenség, es az igazságnak
karomlása, mel' az valasztottaknac az Christusban valo
hitnek általa, megh boczattatik, az hitetlenekben pedig
halalos.

*K: Miben eggiez es miben külömböz ez
ket rendbeli vetec?*

F. Előőor ebben eggieznék, hog' mind az kettő az el-
ső tabla ellen valo hitetlenség. Mert az fiu ellé valo bűn
benis az iduősségnek okai vtaltarnak meg, es az ki az fi-
at meg veti, az Attiat es az ű lelket vtallia meg. Az fiu el-
len valo bűnis azert nem minden tudatlanfag, hanem ki
ualtkeppen valo vetek, mel' innét ſarmazik, mikor az
Christus

Christus az igeből nem ismertetik, meliből kōuetkōzik
tudatlanfagbol valo hitetlenség. Mert az emberek az ű
okoskodások serint iteluen az Christust az ſolgai abra-
zatban nem hihetik hog' Istennek fia es iduōzitō legiē.
Erre nezue mondatik azert ember fia ellen valo ſidalō-
nak. Mert az külső abrazatra nezue, csak ōllian mint
eg' gyalazatos es niomorufag ala vettetet ember, es ezo-
kaert nem czuda ha ű benne meg bōtrankoznak az em-
berék, mig az Isten igeieuel es lelkeuel meg nem vilago-
ſtatnak. Az tudatlanfag azert es az igiekōzet, kűnnie
biti az vetket, ha vgian terhes leſenis, mint peldanak o-
kaert: Ha az Kiral' ſolgai ruhában ōltōzuen gyalazattal
illetterik es nem ismertetik, boczanando vetek, de ha va-
laki űtet latuan es esmeruen ſidalmazza, halakra melto.
Ig' az fiuis esmeretlen, es ha meg vettetik nem ōllia nag'
bűn, mint mikor az s. leleknek vilagositafabol esmertet-
uen, meg gyalasztatik. Masodőor, mind az kettőben karō-
las es az Isten neuenek ſidalmazasa vagion. Külömbōz-
nek pedig imez haromban. Előőor. Mert az s. lelek ellé
valo bűn, mint immar meg mondottuk, ertelemből leſē,
az fiu ellen valo bűn tudatlanfagbol ſarmazik. Masod-
őor külömböznek az ſemelieckelis. Mert az s. lelek ellé
valo bűn, csak az haragnak edeniben eshetik, ezekben
is pedig csak azokban az kik az igaz ertelemre meg vi-
lagosittatnak. De az fiu ellen valo bűn ket rendbeliek
ben leſē. Auag' az vesedelemre rendeltetet hitetlenek-
ben, kik az ű termefet serint valo ſetefsegekben hagi-
tatnak, es ebben el vesnec: Auag' az valasztottakban, kie-
noha ideiglen karomlok, mind az által, mikor az hiuatal-
nak ideie el iſt, meg vilagosittatnak, es ſoha az előbbi ſō-
tetlegre vissza nem ternek. Harmadőor. Az kik az ſent
lelek

pelda

lelek ellen vetnek, soha meg nem terhetnek, de az kik a
fiu ellen vetenek, ha életnek fia, fűksegkeppen meg kel-
terniek.

K: *Mi haszna vagion ez ertelemnek?*

F. Először ebből meg hamisítatik az Stoicusokertel-
me, az kik minden bűnt egienlőnek mondanak. Mert az
iras külömbseget teszi az első és az második tablan valo
vetkek között, sőt még az első tablanis ez ket meg mon-
datot vetek, eggik az második sokkal nagjabb, és az bűn
teteseis terhesb. Másodszor vgian ezenből meg hamisítat-
tatik az Meletius és az Nouatus vallasa, kik azt tanítottak,
hog' az kik lelkek esmereti ellen valo nag' bűnben
esnek, (mint az kik egiser az tudomant meg tagadgiak)
soha az Aniasentegihazban be nem kel fogadni. De ez
ellen nag' vigasztalasa vagion az embernek, hog' a mint
az Christus tanit, minden bűn meg bocsattatik, csak az
sant lelek ellen valo bűn bocsathatatlan. Az mel' bűn-
ből pedig az ember meg terítettik, ninczen az s. lelek
ellen. Ebből a s. Pal sep tanusagot hoz ki, est monduan:
Bizon' befed és melto minden be vetelre, hog' az Iesus
Christus iut ez vilagra az bűnösöknek iduözitesere, kik
közül en első vagiok. Harmadszor minden keresztien
embernek ebből intese és serkentese vagion az igassag-
nak forgalmatoslaggal valo köuertesere, mint a Davidis
tanit, hog' az igazak latuan az hitetleneknek vefedelme-
ket, inkább kezdik az Istent felni, és az vrnak hazaban
ollianok lesnek, mint az zöldelő olai fa.

K: *Kiczoda az bűnnek oka?*

F. Az egész sent iras az bűnnek okat az ördögnek és
az embernek tulajdonittia, az Istent pedig menti, mint
sent

1. Tim. 1.

Psal. 52.

Ioan. 8.

s. Ianos mongia: Az ki uasag ninczen az Attiatul, ha-
nem ez vilagtul. Az ördög eleitül fogva verkezik és ha-
zugfag nak attia. Sz. Davidis est bizonittia. Ol' Isté vag'
te, ki az alnokfagot nem akarod. Igaz az mi vrunk Isté
nünk és nincz ü benne hamissag.

Rom. 5.
1. Ioan. 3.
Psal. 5.
Psal. 91.
Soph. 3.

K: *Mikeppen mongia a sent Pal, hogy az
Adam nem czalattatott meg, hanem az asszony
allat, masut penig vgy tanit, hogy egy ember által
iut be az bűn ez vilagra?*

F. Az elsőben sol az bűnek eredetiről. Mert az Satan
először az Euat czalta meg, és az firfiu az Eua által hitte-
tet el, honnet az bűn az asszoniallatrol farmazott az firfiu
rais, mint az bölcznek módafabolis bizonittatik. Az as-
soniallattul let az bűnnek kezdeti, és minniaian ü általa
halunk meg. Az másodikban pedig nez az s. Pal az firfiu-
nak meltofagara, ki az asszoniallatnak feie vala. Ezoka-
ert az vetek, melliet eg' akaratbol czelekedet a Satannal
és az asszoniallattal ü neki tulajdonittatik, vg' mint fűnec

Ecc. 25.

K: *Miert nem lehet az Isten az
bűnnek oka?*

F. Első. Valami az Isté természetinec ellene vagiő, anak
oka nem lehet. De a bűn, az mel' sötetseg és hamissag, az
Isten természetuel, ki vilagossag és igassag, ellenkezik.
Hat az Isten az bűnnek oka nem lehet. Második. Valas-
mit Isten meg tilt, meg ítel és meg büntet, soha annak o-
ka nem lehet. Mert ig' magaua ellenkezik. De az bűnt
tiltia. Hat ennek oka nem lehet, mint az iras mongya:
Nem illik te hozzád, hog' az ki meg itiled ez földet, az
igazat

Gen. 3.

gazat az hamissal eggiút el vesessed. Az s. Iobis est bizo
nittia: rauol' legien hog' az Isten hamis volna: Mert az
Isten hamissan nem karhoztat es az mindenható el nem
fordittia az íteletet. Touabba, ahol az gonost Istenek tu
laidonittia az iras, nem kel erteni az bűnről, hanem az
Ezech. 14. törven serint valo büntetéről, mint az Propheta Isten.
nek gonoz iteletinek mongia az fegiuert, az ehseget, az
pustito fergeket es az dög halalt. Az Hieremiafnalis ig'
fol: Ime en hozok gonost ez nepre, az ű gondolatinak
Hier. 6. giümölczet.

AZ MEG KEMENI- tesről.

K: *Hany fele az meg kemenites?*

F. Nemel' vagion az külső dolgokban, melliekben az
Isten az ű titkos tanaczabol oda haittia, ahova akaria az
embereknek fiueket, vag' ű magoknak, vag' egiebeknek
büntetefere es probalafara, mint a Daidnak, fiuet meg
1. Sam. 24. kemeniti, az Ioabnak hafnos intese ellen, hog' az nepet
2. Para 21. meg famlaltatna. Mert az Iehoua haragia az nep ellen
fel geriedet vala. Nemel' pedig vagion az lelki vakfag-
ban, kiről az iras sok helien emlekezik.

K: *Miczoda az meg kemenites?*

F. Az el fordult elmere valo adas, melliel Isten igaz i-
teleti serint, az haragnak edenit veri, az előbbeni hitet-
lensegert, hog' az ű bűnőknek merteket be telliesituen, si-
essenek az vesedelemre, az melire rendeltettének, es az
Istennek büntető igassaga es hatalma ű bennek meg ielē-
tessek.

Mi

K: *Miczoda okai vadnak az meg
kemenitesnek?*

F. Először indito es elől iaro oka, az hitetlenseg es az I-
sten ellen valo engedetlenseg, melliel erdemlik az lelki
vakfagot, mint s. Pal tanit ez igeiben: Miert hog' az igaz 2. T eff. 2.
sagnak feretetit nem vettek, hog' iduözülnek, boczata
az Isten ű reaiok az czalatfagnak ereiet, hog' hinnenek a
hazugsagnak, es azokat czelekednek, a melliek nem ille- Rom. 1.
nenek, Ezokaert az lelki vakfagot az teueliges iutalma-
nak neuzei. Masodfor, külső ferző oka az Satan, az ki ha-
talmas az engedetlen fiakban, es űket az bűnben meg va-
kittia, es fogfagban tartia az ű akarattiar, az az, hog' ne-
ki engedgienek az fertelmességnek czelekedetiben, es a
bűnből ki ne terhessenek, mint s. Pal mögia: Ez vilagnak, 2. Cor. 4.
Istene, meg vakította az hitetleneknek elmeieket, hog' az
Euangelium ű nekiek ne világoskodgiek. Harmadfor az
kemensegnek külső büntető oka az Istennek igaz iteleti,
ki az bűnert az teueligesnek hatalmat boczattia az hitet-
lenekre, hogy latuan ne lassanak, ertuen ne erczenek, es
meg ne gyogittassanak. Erről mongia a s. Pal: Az kit a Rom. 9
kar meg kemenit. Az Esaiasfnalis est mongiak az Israel fi
Esa. 63.
ai: Miert vittel el minket az te vtaidrol, miert kemeniter
ted meg az mi fiuinket, hog' ne felnenk teged? Masutis Esa. 44.
ig' fol: Az Isten be kente az ű femeket, hog' ne latnanak
es ne ertenenek az ű fiuekben. Ez igeckelis ezen erőssitte Acto. 7.
tik, ahol att mongia. El fordula az Isten es ada űket hog' Esa. 6. 29.
tistelnék az eghi fereget. Sok egieb heliekenis az Isten Acto. 28.
Mattb. 11.
nek tulaidonittatik az vakitas es az meg kemenites. Ioan. 12.

O 3

Hany Rom. 11.

K: Hanikeppen kement meg az Isten?

F. Először, az ű lagító es vilagositó kegyelmenek megh voniafaual. Mert az kiket elől nem vesén, es az ű lelke nek eleuenítő ereiuel nem vonkon, hanem az ű tulajdon természetekben es főtetsegekben el hagy az ű büntető íteletí ferint, azoknak az bünben fűkseg megh kementedniec, mint az Moses bizonittia ez ígeckel: Nem adot te neked az I E H O V A ertelmes fiuet mind ez napig lan. Az mikeppen azért az napnak el tauozafabol vagy az főtetseg, de mind az által az nap az főtetseg nec nem oka: Így az I S T E N á kinek nem adgia az ű vilagat, megh kel maradni az vakfagban, de azért ennek ferzõ oka nem lehet. Masodfor megh kement, az vakító Satannak kezében aduan az hitetleneket, kikben ereiet ki nem ielentheti, hanem ha az Istentől engettetik. Ez megh bizonittatik az Achab Prophetáinak peldaiockal, kikbe az Isten hatalmat ad az Satannak, hogy haznő lelek legien az ű faikban. Harmadfor megh vakit es megh kement, az igenek hirdeteseuel, mel' ű magaban elet es vilagossag, de az vesedelemnek fiaiban halálnak illattia. Ez okaert az Prophetat el küldi est monduan: Menniel vaticiz megh ez nepet.

K: Kiczodak kementitetnek meg?

F. Iollehet az valasztottakban is vagy az ideiglen való kementseg, mig az igenek es az Isten lelkenek általa megh nem vilagositatnak, mind az által vegh keppen való kementseg csak az haragnak edeniben vagy az, kik, miért hogy

hogy a Christusnak iuhai közzül ninczenek, soha megh nem terhetnek, hanem naponkent az hitetlensegben neuekednek, es abban megh halnak.

K: Ha az megh kementiedes, mely sok bünnek eredeti az Istentől vagion, az bünnek is valamikeppen oka lessen?

F. Az megh Kementiesnek okait megh kel valasztani. Mert az I S T E N az Satannal es az emberrel nem egyazant czelekedik az vakitasban. Az Satanra es az emberre nezue bün, es az előbbeni hitetlenseg mertekenek betöltése, mint sent Pal is tanit est monduan: Meg valakultanak az hitetlenek az tudatlanfagert, mel' ű benne vagyon. Ennek azért az I S T E N ferzõ oka nem lehet. Az Istennek íteletire nezue, ki az bünert, az emberek reboczattia az tenelygesnek ereiet, az megh kementies mondattatik büntetiefnek, mellyet az hitetlenek elől iarog engedetlensegeckel erdemlöttnek es vontanak feiekre.

K: Hany vege vagyon az megh kementiesnek?

F. Harom. Első nez az megh vakult hitetlenekre, hogy az ű engedetlensegeknek iutalmat vegiek, az ű fiueknec megh kementieset es az karhozatot. Masodik nez az Istennek igaz íteletire es diczõssigere, hog' ezek nec bünteteseben az ű emestõ haragiat es hatalmat megh mutassa, mint a Pharaorol mongia: Ezert inditottalak tegedet fel, hogy te benned megh ielenczem az en hatalmammat, Haromad

tek, ha pedig valaki iöuend az ünneven neueben ást be ve-
síték. Touabba az Papa ez neuet örömet el razna ma-
garol, es ha lehetne az Aniasentegyhaz pastoraua tenne
magat. Az sönt Pal iöuendó mondasat azért igyekez-
nek az Sophistak el fordítani az Paparol es ennek serege-
ről. Először ezzel, hogy lattatik az Apostol follani egy
bizonyos semelyről, melliet vesnek az Görög articu-
lusbol, melliel egy, semelt lattatik mutatni. De erről
ást kel erteni, hogy az sönt Pal egy seftarol es egy gyü-
leközetről fol, melynek egy seie es vezere vagyon, es er-
re nezue vgy fol rolla mint egy semelről. Noha pedig
ez part ütesben eggik fő Antichristus az másik helieben
fal, mind az által egy az fő es egy az test, tudnia illik,
az baluaniozoknak es hamis Prophetaknak tarsasaga.
Peldanak okaert, mikor az sönt Peter az Satanrol így ta-
nit: Amaz ti ellenségeitek az ördög körnül forog, it no-
ha eggiet mutat, mind az által az ördögöknek sereget er-
ti, de hogy ezek egienlő akarattal az sötetsegnek orsá-
gát eppítik, csak vgy emlekezik mint egyről: Igy az
sönt Palis amaz blinős emberről tanítuan az Antichristu-
sának minden sereget be foglallia, de ez mind az által
egy test az egy fő alat ki Papanak neueztetik, es az Pa-
pais egy, nem semely serint, (miert hogy ez rendben
fokan vannak egy mas vtan) hanem az tistre es az
orságra nezue. Ezzel azért Paparol az Antichristus-
nak neuet, semmikeppen el nem harithattiak. Mas erőf
segetis vehetnek az sönt Iános mondasabol: Ez az An-
tichristus az ki tagadgya az Attiat es az fiat. De Papa e-
ggiket sem tagadgya. Azért Papa nem Antichristus. De
erre ást kel felelni, hogy noha az Papa nielueuel az At-
tianak es az Fiunak semeliet vallia, mind az által ást
megh tagatta, mikor az CHRISTVS eczer valo aldozat

peldn.

I. Ioan. 2.

felelet.

tiat nem iteli elégsegesnek az iduósslegre, hané azt czele-
kedetekkel es emberi talalmaniokkal tamogattia, es az Ie-
sten kegyelmetis meg veti, az emberi erőhez es az cze-
lekedetekhez kötuen az iduóssleget. Erről mondotta
az Christus: Az ki be nem megyen az iuhoknak airaian,
lopo es toluai. Szent Peter is ást ielenti, hogy az mely
hamis Prophetak tamadnak, az Vrat, ki őket arron vör-
te, megh tagadgyak. It ástis fűkseg erteni, hogy az An-
tichristus böczületes neuet vesen maganak, es farkas le-
uen, az iuhoknak ruhaiaban öltözik. Mert az Papa annit
tesen Deak nieluen, mint *Pater Patrum*, Attiaknak attya,
mellyel mindeneket az ő birodalma ala kötelez, hogy ne-
ki minden rendbeli emberek, vgy engedgyenek neki,
mint az fiak az Attiaknak. Ez fele tistesseg kereső cza-
lard neuet tilt megh az Christus: Matth. 23. Ne hiaatok
fok attiakat ez földön. Az Papa azért miért hogy az
menniei Attianak befedetül el sakaft, semmikeppen az
Attianak neuet nem erdemli. Mind az által est neki
meg engedhettiük, hogy az hazugsagnak Attia legyen,
mint az ő első attia az Satan az kinek termefetit követi
az el hitetesben. Az Pontifex neuetis meltatlan vesi ma-
ganak. Miert hog' ez illet az ő Testamentombeli fő papo-
kra, kik az Christusnak arniekat viseltek, es ez okaert az
Apostolok ez neuet, csak az Christusnac tulaidonittiak,
es miért hog' a valtsagnak tistire illik, az embereckel né-
közeltetik.

Ioan. 10.

K: Mit czelekezik az Antichristus
ez vilagon?

F. Az s. Pal tulaidonit ő neki Apostalsiat, az az, közön-
seges nag' sakaft es part ütest, mel' nem egieb, hanem az
Euange-

Euangeliumnak igaz értelmétől való el távozas, es dög-
beletes tudomannak, es emberi talalmannak követése. Ez
igeuel meg választatik az fő Antichristus az egiekb teuel
göktől, kik noha sokan tamattanak eleitől fogva, mind az
által az keresztieni hitnek bizonyos agaiban ütköztének
megh, es nem hatottanak ki ez világi orfagokra, hanem
keues idő muluan megh süntenek. De az Papa orfaga
nagy fakadas az eges keresztieni tudoman' ellen, mely ki
aradot ez vilagnak nagy refere, es sok ideiglen allando,
es ellenkezik az Christus orfagauat mind végigle. Mert
mikeppen az Christus az ő orfagat kettővel biria, az i-
gaz tudomannial, es az ő lelkenek ereieuel: Azonkeppé
az partolkodo orfag: is kettőből al, az hamis tudomani-
ból, es az Satannak ereieiből, melliet az fakadasnak, igeie
be foglal.

Ez pedig niluan vagyon, hog' az Romai sek, az igaz
tudomannak minden reseit el fordította, es emberi talal-
maniockal megh elegitötte, az elő kut feiet az Christust
meg vetötte, es az külső czelekedetekben helihettette az
iduösséget, az Istennek tistesseget az fenteckel közlöt-
te, es ő nekiek az iras ellen imadast tulaidonitot, es sok kö-
beniarokat választot az Christus kiüül. Az embernek ere-
iet es szabad akarattiat allatta az lelki dolgokban, es az em-
bernek süet ketelkedőue tötte az iduösségben. Az halál
vtan purgatoriumot czínalt, es lelek váltágot, mise mon-
das által rendelt. Az iras heliet valami fabulakat es hea-
ban való Historiakat ferzet, mellieckel az embereknék
fűlőket giőniörkötötte. Az sent iegieketis meg vndoki-
totta, es azoknac sem igaz mogiat, a mint a Christustul fe-
reztett, sem veget meg nem tartotta. Az keresztseghet
fot

fot, nialat, es egiekb felet adot, es az vtan ehez kötötte az
iduösséget. Az Vr vaczoraiból baluan' imadast czínalt:
abt tanituan, hog' az ostia Christus testeue változic, es eb-
ből ast hozta ki, hog' az ostiat imadni kel. Sok egiekb te-
ueligefekből is allot ez orfag, melliekből megh teczik,
hog' ebben löt az derek fakadas, es ebben vralkodik az
Antichristus, a kiről az Apostolok iöuendöt mondotta
nak volt. Ez pedig regen ennek előtte meg ielent, es ez
vilagnak nag' refet birodalma ala haitotta, es mostanis
vralkodik Europaban, Asiaban, Aphricaban, es még In-
diabanis.

K: *Minemü az Antichristus?*

F. Ennek termefetit eg' nihan' igeuel meg iria, es elő-
főr neuezi ütet bünös embernek, ki minden hitetlenseg-
nek es sok bünöknek eredeti es kut feie ez világó. Mert
valaki az Isten igeietől el fakad, sötetseghben iar, es az
bűnnek rabia. Nem csak ő magaban pedig az Antichris-
tus illien, hanem az ereiere nezueis. Mert az embereket
is az kik ütet követik, az bűnek tömlöczeben es az kar-
hozatban eiti. Mert ez niluan vagion, hog' az Papa or-
faga, minden fertelmességgel, lelki es testi paraznasag-
gal rakua, hőnet meltan neueztetik bűnnek emberenec,
vg' mint ki az első es az masodik tabla ellé való vetkek
kel meg terhelte. Masodfőr neuezi vefedele fiaak,
miert hóg' ő magais vefedelemre kesittet, gyalazatnac
edenie, kiben az Isten az ő igaz es kemen' itiletit megh
mutattia. Annak felette egiebeketis az vefedelembé vi-
sen, valakik az ő hamis tudomaniat követik. Ez igeuel
pedig hasonlitatik az Antichristus az Iudashoz, ki az
Christust az keues hasonert el arula: Ig' az Papanakis az
ünnön hasa Istene, es az Christust meg tagadgia, mikor

3. az iduösszegnek erdemlő okat egeßen neki nem tulaido-
nittia, hanem az fentekben es az emberi erdembenis ke-
ressi. Harmadör ellenkezőnek mongia, ki az igaz tudo-
mannak ellene al, az hiueket minden alnokfaggal tűz-
zel es fegiuerrel kergeti, az mint fok peldak meg mutat-
tiak, az papanak nag' kegyetlenseget, ki az feiedelmeket
melle vonfa, fok orfagokban es az keresztieneknek ve-
reket ki ontattia, de mind az által az Euangeliomnak vi-
lagat soha el nem olthattia, hanem az Christus az Euan-
gelium által vralkodik az ű ellensegi közöt. Negiedser
4. aſt ielēti, hog' mindēnec fölōtte emeli magat, valami ne-
uestetik böczülendő meltoſagnac auag' Iſteñec. Ezis pe-
dig az Papara illic, ki az feiedelmeket es kiraliokat biro-
dalma ala vetette, es aſt kiuañia, hog' mindenekben ű tū-
le halgaffanac es neki engegienec. A feiedelmekis azért
az kik Christus neuuel diczekednec, feiet haitottanak
neki, es erre nezue a Papa az külfő fegiuertis maganac ra-
gatta az Christus paranczolatia ellen, ki azt mondotta,
hog' az poganioknac kirali es feiedelmi vralkodnak rai-
tok, az tanituaniok pedig nem ackeppen, mert az tani-
toknak rendeket az Iſten meg valaſtotta ez vilagi feie-
delmeknek tiſtektül, es ezeknek kezekben nem adot fe-
giuert, hanem az ű igeiet bizta reaiok, hog' ezzel roncza-
nak es eppiczenek. Hog' pedig az Christus az kufaro-
kat a templombol ki verte, ez kiualtkeppen valo indu-
lat, es minden tanitokra nem illik. Az Peteris meg olte
Matt. 21.
Act. 5. Ananiaſt es a Saphirat, de nē külfő fegiuerrel, hanē csak
az igeuel, de ezis nem közönſeges pelda, hat az Papa es
az püſpekek Iſten igeie es rendeſe ellen veſik magoka-
nac az külfő birodalmot, mellet az Apostoloc soha nē
köuettenec, es az Euangeliō alat nē kerestek magoknac
ez vilagi vrafagot, hanem ſilidſegben es alazatoſſagban

viſeltek magokat az hiuek közöt. Az Papanak azért es
az Püſpekeknek kegyetlen birodalma az Antichrüs or-
faganac ielenſege. Otődör Az Iſten templomaban űl es
magat mutogattia Iſten gianant. Ez igeuel meg ielente-
tik, hog' az Apostol űl nem valami kegyetlen pogañak
birodalmarol, a ki az Aniaſ. egihaz kiүүл vagiō, hanē ol-
rol, a ki eſt tetteri hog' Iſten templomaban űl, vg' mint
fő Paſtor. Ez pedig nē egieb, hanē az Papa, ki ezzel dia-
czekedik, hog' ű az aniaſ. egihaznac feie ez vilagon, es
a Christus neuue alat czalardkodik. Mondarik azért űlni
es Iſten hazaban vralkodni az ű velekedeſere nezue, de
mind azon által valoſaggal az Iſten templomanak, es A-
niaſenteg' hazanak rontoia. Az űleſnec igeie az Anti-
chrüſnak erös es fok ideiglē valo birodalmat ielenti. Ez
meltoſagot a Papa az irasbol akarä oltalmazni es ig' os-
koskodici. Peter az Apostoloknak feiedelme volt, mint
az Christus mögia; Ez küſiklan eppitē fel az Aniaſ. egiz
Matt. 16.
hazat, es neked adom az meniorſagnac kulczait. De Pe-
ter Romaban eſő Püſpek volt, es az Papa az ű ſekiben
ül. Hat az Papais feie ez vilagon leuō Aniaſentegihaz-
nak. Az eſőre aſt kel felelni, hog' az Christus az Pe-
tert ez mondaſſal nem rendelte feiedelmül az töb Apoſ-
tolokon, hanem ezzel akarta az ű vallaſtetelet a Christus
felöl, es ezē az igaz vallaſon es az egi Chrüſon eppitet-
tet fel az aniaſ. egihaz, kinel ſenki töb fundamētomot nē
vethet, hoñet köuetközik, hog' Peter ſē feie ſē fundamē-
toma az aniaſ. egihaznac. Az meniorſagnac kulczai az E-
uāgeliōnac haſna es ereie, melinec hirdeteſe által a bün
meg boczatatic, es a mēiorſagnac kapuia meg nittatic. Ez
meltoſag pedig közönſeges a töb apostolockalis, mint a
Chrüs tanit: Valakinek bünöket meg boaczttiatoc meg-
leſnek boczatatuau az egekbenis. Touabba a Christus ez

S.

felelet.

Gal. 2.

2. Pet. 3.

masik felol.

2. Tim. 4.

illien feiedelemsegnek kiuanfagaert meg feddette az Ianoft es az Iacabot, es nem engerte hog' az ű orfagaban eggik az masikon vralkodgiek. Az ű. Palis noha az Peter meg böczüllötte, mind az által neki illien hatalmat es fű meltosagot nem tulaidonitot, es ast ielenti, hog' ű töle es az több Apostoloktul semmit nem vót es nem tanult, főt az Peter mindeneknek elötte Antiochiaban meg fedötte az fin mutatafert. Az Peteris maganak nē vötte ez hatalmat, hogy mindenek csak ű tüle ertene nek, hanem az Palbanis meg böczüllötte az Istentül adattatot bölczeleget. De az Papa fenkitül nem akar megh feddetni, főt ast iteli, hog' ű az Conciliommal egietembē nem teuelieghet, honnet a ű. Pal meltan möngia, hog' mutogattia magat mint ha Isten volna. Az masikrol est kel erteni, hog' a ű. iras sohol arrol nem emlekezik, hog' Peter Romaban lakot volna, főt az Apostolok közöt illie vegezes löt, hog' az Peter az Sidok közöt hirdetne az Euangeliomot, es az Pal az Poganiok közöt. Ha pedig Peter Romai első Papa volt volna, akkoron mit czelekedet, mikor az Palnak famot kellett adni az tudomansrol az Czaſar elöt? Mert azt ielenti, hog' az ű első magmenteseben fenki az Vrnal több ű vele nem volt, hanem miniaian ütet el hattak. Ha Peter Romaban löt volna, nag' gialazattiara eset volna ez neki, ha az Palt illie fűkfegeben es az Euangelionnak oltalmazasaban elhatta volna. Mert mas felöl ast valliak az Papistak, hog' Peter eg' nehan' estendeig volt Romai Püſpek, es Pallal azon eg' napon ſenuedet halalt. De ha ſinten Romaban tanitot volna, es Papa az ű ſekiben űlne, mind az által ezzel megh nem oltalmazhatna az ű meltosagot, miért hog' az Peternek tudomaniatul el ſakadot, es ſemmiben

az

az ű peldaiat nem követi, es ezokaert heiaban diczeke dik euuel, hog' Peternek helieben ſallot, ſemmikeppen azert az ű kegietlen birodalmat az ű. irasbol meg nem erőſſitheti. Vegezerre tulaidonit az Antichristusnak ie gieket es czudakat, mellieckel az ű hamis tudomaniat ie giekezik allatni, de erröl est kel erteni, hog' az czudakat mindenkor az igere kel vonni, es ha azzal ellenkeznek meg vetendök. Ez fele iegiekis az Papa orfagaban beű ſeggel talaltatnak, az minemüket az Papistak az ſentek historiaiban elő ſamlalnak. Ezek melle iarulnak egieb bizonylagokis, mint ű. Pal meg iöuendölte, hog' az emberek az igallagtul fűlöket el fordittiak, es terülnek az heiaban valo beűedekre, az minemű hazugſagok az Papistaknal vadnak. Annak felette astis ielenti, hog' az emberek közöt meg tiltiak az hazallagot, es paranczolliak hogy az etkektül magokat meg tartostassak, mel' igeckel vg' mint vyal mutatta az Papa orfagot, mel' az hazallagot tiltia az tanitok közöt, es az etkekben valogataſt teſen Isten beűede ellen.

K: Miert kellett az Antichristusnac az utol ſo idöben elüüni?

F. Iollehet az Antichristus, mint ſent Ianos tanit, meg az Apostolok ideiebenis volt, es az alnokſagnak titkat regenten forralta, mind az által ennek derek ki ielenefenek tartostataſa volt az Euangeliumnak ki teriedese, ez ſeles vilagra. Elöſör azert meg kellett nilatkozni az igaz tudomannak, hog' az emberek menthetetlenek lennenec es az vran kellett az ſetetſegnek meg ielenni, honnet meg teczik, hog' az Euangelium nem vy tudoman', hanem meg ſok idöuel az Papistafag elöt hirdettetet, es az vran ferkezett be az Antichristus.

P

Mie

K: *Mivel erősítet meg az Antichristusnak orsága?*

F. Kiáltkeppen kettővel. Először az Satannak czelekedetiuel es hatalmaual, ki meg vakította az embereket, hog' az Antichristus hitető es czalard tudománianak engednenek. Mert az mint az *Eph. 2.* *2. Cor. 4.* *6.* *Pal mongia,* az ördög hatalmas az engedetlen fiakban. *Masodszor* erőssítettik az hazug iegieckel es czuda teteleckel, mellicke által az embereket az baluan' imadafra vontá. *It* azért meg kel gondolni az hiueknek, hog' semmi czudatetelnek ne hidgieknek az igaz tudoman' ellen.

K: *Kikben vagyon ereie az Antichristusnak?*

F. Czak azokban az kik el vették, az az, rendeltettek az karhozatra. Mert noha ideiglen az hiuek is az Antichristus setetsegeben esnek, mind az által végiglen abban meg nem maradnak, hanem mihelt el íű az hiuatálnak ideie, ottan meg ternek, es többbe vissza nem mennek az Antichristus sötetsegere. *De* az haragnak edeniben veszedelemre es karhozatra való ereie vagion.

K: *Mi okaert boczáttat az Antichristus ez vilagra?*

F. Ennek előjáró oka az embereknek hitetlensegek es engedetlensegek, kik az Euangeliomot ackeppen meg vették mint az Sidok az Mannat az púftaban, es miért hog' nem hittének az igazságnak, ezokaert az Isten az teveltségnek ereiet boczáttá reaiok, hog' az hazugságnak hínének, az meliben gőniörkőtenek, es az ű bűnöknek edeme berint meg ítetetnének. Hany.

K: *Hanikeppen rontatik meg az Antichristusnak orsága?*

F. Ezt az Christus rontia meg kiáltkeppen kettővel. Először az faianak lelkeuel, mint az *Esa. 11.* *12.* *ta* volt. *Ez* pedig nem egieb hanem az Enangeliom es ennek ki ielenese, mel' ol' erős, hog' meeg az pokolnak kapui sem alhatnak ellene. Ezzel azért naponkent rontia mind az Antichristust mind az Satant, mikor az hiueknek elmeieket meg vilagosítja, es mint eg' tükörből az Euangeliomból, meg mutatja az veszedelemnek vtat, es az Antichristusnak hamis tudomaniat. *Erről* mongia a Christus: Latom vala az Satant le esni mint az villamast az eg' *Luc. 10.* *ből.* *Masodszor* el törli es meg rontia tökéletessen az ű diczősleges el íőueteliuel, mikor az Satant es az hamis Prophetat az kenköves thoban veti, es az karhozatban rekeríti, hog' ezeknek sóha többbe ereiek ne legien a nepeknek el hitetelere.

K: *Mi hazna vagion ez ertelemnek?*

F. Elő ez, hog' az hiuek latuan ez nag' változást es rettenetes fakadást, meg ne habordgának, hanem meeg az előt meg ítetuen íő kefélettel variak az ű lelki ellensegeket, naponkent az viadalra keféllienek, es vigiazzanak minden kesértetek ellen. *Masodszor,* hog' az hitetleneknek veszedelmeket latuan, űnnen magokban meg böczüllicke az Isten veghetetlen kegyelmességet, kik azon farbol valástattanak az eletre, hog' az ű diczőslegének edeni legienek. *Annak* felette, hog' ebből indíttassanak az halaadafra es Isteni felelemre, mikeppen az Dáuid mongia, hog' az igazak latuan az hitetleneknek veszedelmeket felnek.

AZ BOTRANKOZASROL.

K: *Miczoda es hany fele az Botrankozas?*

F. Ez ige hasonlatossag ferint vetetik azoktul, az kik az vton sietuen labokat valami akadalban meg ütik, es ni ha által esnek raita es meg botlanak, melliel az el inditot dologban meg kesleltetnek. Innet az iras botrankozasnak hia, valamivel ember meg bantatik vag' az hitben, vag' az keresztieni eletben; Est pedig, miért hog' fockep pen leßen, tanitasnak okaert meg kel valastani. Mert nemel' botrankozas vagion gonozban, melliet foktak nevezni adatot botrankozasnak. Nemel' leßen ioban, melliet hinak vetetet botrankozasnak. Ez ertelemnek helie az irasbol vagion. Mert az Christus nihol az botrankozast tiltia, melliet kel az gonofrol erteni, nihol penig vg' tanit, hog' az botrankozással nem kel gondolnunk, mint az tanituanok mongiak az Christusnak, hog' az u befedeben az Pharizusok meg botrankoztanak, de u nekiek ast feleli: Haggiatok beket ezeknek, vak vezere az vakoknak.

Matth. 15.

AZ ELSŐ RÖL.

K: *Miczoda az gonozban valo botrankozas?*

F. Az Isten igeiben meg tiltatot artalmas vetek, az hamis tudomanban, az befedben es az czelekedetben, melliel auag' az keresztien hit gyalastatik, auag' az hiuek meg bantatnak, auag' az hitetlenek a bünb meg kemeniednek.

K: *Miczoda okai vadrnac e botrankozasnac?*

F.

*Az gonozban
valo botranko-
zas nem egies
hanem,*

*Ennek penig.
3. oka vagion.*

AZ BOTRANKOZASROL.

F. Első es közel valo oka, az vilagnak hitetlensege, es engedetlensege, melliel voniattatik az vetekre es az gonoz pelda adasra. Masik indito es ferzo oka az Satan, ki az hazugsagnak attia, az teueligefnek es az bünnek kut seie. Harmadik külső es igazgato oka, az Istennek igaz iteleti, ki az botrankozast boczartia az u tanaczabol, hog' auag' az előbbi bün ezzel büntesse, auag' az hiueket serkencze, auag' hog' ez által niuan valok legienek az Istennek es az ördögnek fia. Ezekből meg ielentetik, hog' az botrankozasok ez vilagon nem történetből tamadnak, hanem elől iaro fűkleges okokból farniarnak, mint az Christus bizonyittia: Szűkseg botrankozasoknak iüni, de iay az embernek a ki által iünek: Sz. Palis ezent mongia Szűkseg eretneksegeknek tamadni, hog' a kik tökelletesek, niuan valok legienek. Est kel erteni az hiueknek, hog' uk egiebeknek botrankozasra valo okot es peldat ne adgianak, es magokatis oltalmaznak, hog' egiebek miat meg ne botrankozzanak, se hiuatalioknak foliasaban meg ne kesleltessenek.

Matth. 18.

1. Cor. 11.

K: *Hany dologban al az botrankozas?*

F. Kiualtkeppen haromban foglaltatik be. Első for leßen az teueligő ertelemben, mikor az emberec az iduozito tudomának valami fő reşeben az Istennek tista igeietul el tauoznak, melliel az tudomant vag' el temetic mindenestul fogua, vag' meg egielitic, vag' ketsegesse tesik, kiröl folot az sent Pal, hog' az emberek az igazsagtul fülöket el fordittiak, es az Christusis iöuendolt az hamis tanitokrol hog' ezek meg az hiueketis el hitetnek, ha lehetseges volna. Ez ellen draga oruosság, az Isten igeienek igaz ertelmmel valo magiarazattia, tanulasa es meg tartasa. Masodior, leßen az botrankozas az befedbenis, mel' Isten igei-

P. iii

geie-

geieuel nem eggiez, az ű tistellsegere es egiebeknek eppi-
letekre nem nez, sőt abbol sokan megis bantatnak. Illien
volt az Peternek hamis esküese, ki nagy botrankozast
ferzet mind maganak, mind egiebeknek. Harmadfor sok
botrankozas esik az czelekedetben, es az gonoz peldabā,
mel' az semeliekre nezue artalmasb. Mert mennel fellieb
valo renden az ember vagion, es tōb aiandek adattator
neki, ainal tettetesb es veszedelmesb a gonos pelda, mint ha
az tanito keuel', parazna, reseges, vsuras es feslet erköl-
czū, tettetesb es artalmasb ű bēne a vetek, hog' nem mint
az kapasban. Peldanak okaert az Dauid nem csak kiral'
hanem Propheta, hog' paraznasagban es gylkosagban es-
sik, annal nagioib vetket czelekedik, es kemenieb bñtes-
tesre melto.

K: Minemű artalmas ez fele botrankozas?

F. Mel' issioniu legien az botrankozas, meg mutattia az
bñntetesnek terhes volta, mint az Christus tanit ez igek-
kel: A ki eggiet az kicziniek közzül meg botrankostat,
iob volna, hog' malom kü köttetnek az niakara es az ten-
gerben merittetnek. Először azért a botrankozas Istenek
az hitnek es az tudomannac nag' gialazattira vagyon,
mint az 1. Pal panafolkodic: Ti erettetek gonosul hal az
Istennec igeie. Masodfor. Giakorta az hiuekis meg ban-
tatnak, el-idegenednek es meg keslettetnek az ű tistek-
ben, főkeppen mikor oly semeliektől iū ki az botranko-
zas, kiknek io peldaknak es sōuetnekeknek kellene len-
niek. Harmadfor ezis nag' kar, hog' az giengek az go-
nos peldara nezue, giakorta az hittul el fakadnak, es ne-
melliek az hitetlensegben inkab meg erőssödnek. Az A.
postolok pedig ug' tanitanak, hog' az hiueknek tündök-
leniec kel mint az lampafoknac, hog' ez által az hitetles-
nek

Matth. 5.

nek karomlo faiokat be dughassac, es az kik meg teren-
dők, Istennek nierhessek. *Phil. 2.*

*K: Mlikeppen kel az botrankozasnac
ellene allani?*

F. Először az botrankozas ellen magunkat kel erőssites-
nünk, az hittel, az io lelki ismeretnek igassagauat, az ke-
gies iozan elettel es az sūnetlen kōniörgessel. Masodfor,
az Christus az feddestis kiuannia az botrankozasban, *Matth. 18.*
meliben illien rendet kel kōuertnünk. Mindeneknek elōt
te, ha az te attiadfia vet te ellened, es az te tudasodra, fed
meg űtet te kōzōtted es ű kōste. Mert az kereftien ember
felebarattianak eppūletit kiuannia, es nem mongia ast az
Cainnal egietemben: Mi gondom nekem az en attiamfia-
ra. Azert ha az ember az bñnben el eredet attiafiat meg
nem inti, gylkosa lesen neki. Ha űtet meg feddi, es nem
iobbul, magat meg menti. Az vtan ha az első intes nem
hasnal, veg' melled eggiet auag' kettőt, hog' kettőnek a-
uag' haromnak faian legien az bizonfag. ezek elōt fed
meg, es ha meg terend, űtet meg nierted. Vegezetre, ha
ezeket nem halgattia, mond meg az Ecclesianak, es ha az
Ecclesiast nem halgattia, tarcz vg' mint a Pogant. Sz. Palis *Titum. 3.*
erről ig' tanit: Az eretnek embert, eg' auag' masod intes
vtan, el tauostassad, tuduan hogy ez fele el fordult. Harm-
adfor. Ide valo az Aniasentegihaznac kōzōnsleges fes-
niteke, meliben az botrankostatok az hiuek giulekezeti-
böl ki űzettetnek ideiglen, hog' ezzel az el estegetis ep-
piczek, es az allokatis erőssiczek. Negiedfer. Az feiedel-
mek kezebenis ezert atta az fegiuert, hog' az botranko-
zast ki tisticzak az hiuek közzül, őrizzek az Isten tistef-
seget es az kōzōnsleges igassagot. Mert ahol mindennek

szabad, mindent czelekedni, ot foc botrankozások foktat
esni.

AZ MASODIKROL.

K: *Miczoda az ioban valo botrankozas?*

F. Embernek fiueben valo bantas, mellet az igazban meg ütközik, es meg habórodik, vag' hitetlensegből, vag' vakmerősegből, vag' tudatlanfagból es erőtlenségből. Eb ben azért az igaz tudoman' mellet az feteleg nem fen uedhet, nem elegseges ok az botrankozasra, hanem csak külső alkalmatosság. Mert az emberek az ű velekedések ferint hamisnak ítélik es gyűlölik, es az edesből merget, az életből halalt vesnek magoknak, honnat az s. Pal az Euangeliumot halálnak illattianak mongia az vesedelem nek fiaiban, es fok helien az iras az Christust botranko zafnak köuenek neuezi, ki az Israelben vettetet fokak nak romlasokra, es valaki erre esik meg romol, es az kire felül esik meg rontatik. Meg kel pedig valastani ez bo trankozastis az semeliekre nezue, mert az valastottakis meg botrankoznak az Christusban ideiglen, vag' tudat lanfagból, vag' erőtlenségből, mint az tanituaniokról mő gia az Christus: Ti en bennem ez eiel minniaian meg bo trankoztok. Ig' giakorta egieb hiuekis az niomorufagok nak terhe miat, az testnek giarlosagabol meg botrankoz nak es niha elis esnek, de az Isten az ű lelkenek ereieuel ismeg fel emeli űket, es a mint az Dauid mongia, mikor el esendik az igaz, meg nem römöl. Mert az Isten az ű ke zet alaia veti. Az haragnak edení pedig az Euangelium ban nem csak meg ütköznek, hanem megis kemeniedne c söt annak felette beleis halnak az botrankozasban, hog' bűnöknek iutalmat vegiek, es az Istennek itileti ű ben nek meg ielentessék.

AZ

11. Esn. v.
Jai nzo kna,
kik az gonozt
ionak, es az
iot gonoznak
mo. 11.
gab.

2. Cor. 2.

1. Pet. 2.

Luc. 2.

Matth. 21.

Rom. 1.

AZ POENITENTIA^{237.}
rol.

K: *Hanykeppen vetetik az irasban az
Pœnitentia?*

F. Először iegzi az banatot es keferűseget, mellet az hi tetlenek az bűnnek es az Isten haragianak esmeretiből vesnek az törüennek általa. Est neuezi az s. Pal ez világ 2. Cor. 7. banattianak, az mel' halalt hoz, mint meg mutattia a Cain Esau, Saul es Iudas peldaia, kik a mint s. Pal mongia, no ha sirással kerestek, mind az által az Pœnitentianak heliet nem talaltak. Ezekről kel erteni ahol ašt mongia: Lehetet len dolog, azoknak, az kik eczer meg vyuluan el esnek, az pœnitentia által meg vyulni. Masodőor iedzi az Istē hez valo meg tereft. Ez ige pedig hasonlatosság ferint ve tetik azoktul, az kik az igaz vtrol el teueliettenek, es meg intetuen viſſa ternek, meliből az köuetkőzik, hogy mig az Isten az embereket meg nem teriti, ollianok mint az el teueliedet iuhok, az kik az vesedelemre egi mas e löt sietnek, meliből az embernek niomorodot allapattia meg ielentetik, es az Istennek io volta aianlattatik.

K: *Miczoda az Pœnitentia?*

F. Minden Istentelensegnek es ez vilagi kiuanfagok nak hitből valo meg tagadása, es az kegies iozan, es igaz életnek köuetese. Auag' rőuiddeben, mint az s. Pal mon gya, az bűnnek meg halni es az igazságnak elni. Auagy mint az s. Dauid tanit, az gonostul el tauozni es iot cze lekedni.

K: *Hany reze vagyon az Pœnitentianak?*

A 5

Az

Rom 6.

Matth. 3.
Luc. 3.

F. Az hit az poenitentianac nem reſe, hanem annac ere deti. Mert az hit nec termeſeti ez, hog' az bűnt meg tagat taſſa velünk, es az mi okoſſagunknak itéletitől el ſakadta uan, az Iſtennek bölczefege es igireti ala haiczon. Az bűnnek meg vtaſaſa azert es az vy eletnek köueteſe az kegielemből es az igaz hitből ſarmazik. Eckeppen kel pe dig meg valaſtani. A hit az meg tereſnek kezdeti es kut feie. Reſe kettő vagion, az mint ſ. Pal tanit, az bűnnek valo meg halas, es az meg eleuenedes. Az vy elet pedig a meg tereſnec köuettőzendő es ſűkſeges giűmölcz. Hog pedig ez legien rendi, meg mutattia az kereſtelő Ianős ta nitaſais: Teremczetek az poenitentiahoz illendő giűmöl ceket. Mert az poenitentianak helie az lelekben vagió, mel' amaz belső meg vyulas. Az kereſtien ember azert haſonlittatik az termő ſahoz, kinek giőkere az hit, melyből fel neuekedik az elő ſa, az igaz Poenitentia, es ez te remt io giűmölczet, Iſteni ſeilemet, kőniörget, halaadaſt es attiaſui ſeretetet, meliek az Iſtenhez valo meg tereſ nek haſnai es bizoſſagi.

K: *Miczoda az bűnnec valo meg halas?*

Col. 2.

F. Az bűnnek eſmereti. Szűből valo meg ſanafa es vta laſa, mellet az iras neuez töredelmeflegnec, magunc meg tagadaſanak, az ő ember nec meg fizeteſenec, es el temete ſenec. Ez pedig ſarmazik az Chriſtus halalanak ereieből, mel' bennünk az hitnek altala aſt czelekeſi, hog' miis az bűnnek meg halliunk, az mikeppen az Chriſtus az bűnő kett meg holt. It meg kel gondolni az bűn mel' iſſoni legien. Ki az Iſtentől el ſakad, es az mellet az Iſtennek mel' rettenetes haragia az bűn ellen, ki meeg az ſ ſanak ſem engedet az mi bűneinkert. Az vtan ſiratnunk kel hog' az mi iol tőt Iſtenünket fertelmes bűneinkkel meg

baniol-

bantóttuk, es erre valo kepeſt az bűnnek czelekedetitől, minden eletünkben el tauozzunk. Erről az irasban ſok draga peldak talaltarnak. Első legien az Daudi, ki az meg teresben előőr az bűnt ſirattia, es Iſten előt arról vallat *Pſal. 51.* teſen, aſt monduan. Az en bűnöm mindenkor en előttem *Pſal. 32.* vagion: Mondek en: Meg vallom en ellenem az en alnok ſagimat. *Maſodik.* A Peteris az eſetnek vtanna meg em lekezuen az Vrnac beſederől, bűnet meg eſmeruen, nag' keſerueſen ſir, de az ſ hiti ſoha el nem fogiot. *Harmadik.* Sz. Palis az Vrhoz meg teruen, ſ magat eſmeri es megh *Phil. 1.* tagadgia, minden igallagat ganenak iteli, es az Chriſtus nac igallagahoz erős hittel ragaſkodik. *Negiedik.* Az bű nős aſſoniallatnac peldaiais eſt mutattia, ki az Chriſtus *Luc. 7.* előt ſiluen kőn' hullataſauaſt őtőzi labait, es haiauaſt törli, es ſ neki ſok bűnei meg boczattattnak. *Ötödők.* A tekoſ loſiuis eckeppen czelekeſik, ki bűnet meg iſmeruen, haza *Luc. 15.* megien es illien vallat teſen: Attiam verkeſtem te elle ned es az egben. Nem vagiok melto hog' ſiadnak hiauaſt *Luc. 18.* taſſam. *Hatodik.* Az Publicanusbanis ſep peldaia vagió, az töredelmeflegnek, ki az égre ſem mer fel nezní, es val laſt teſen eſt monduan: Iſten leg' kegieelmes ennekem bű nőſnec. Ez töredelmeflegnek pedig ket ſ ſ haſna vagion. Eggik az Iſtenre nezní, Mert mikor az ember ſ magat meg alazuana, minden igallagban valo bizodalomtul el ſakad, ackor adgia meg az Iſtennek az diczőſeget, mint ſ. Da *Pſal. 51.* uid bizoſittia az Eſaiasſal egietemben, hog' Iſtennek ked *Eſa. 57.* ues aldozattia az töredelmes es alazatos ſ ſ. *Maſik* haſna nezní az embernek iduőſſegere. Mert az Iſten kegieleme nek es az bűn boczataſnak az meg keſeredet ſiuekben vagion helie, mint az Eſaiasſnal arról teſen bizoſſagot. *Iſ* *Eſa. 55.* ietek ti ſomiuhozóc az vizekre. Az Chriſtusis ezent erő *Matth. 11.* ſiti

Itti, mikor a bűnösöket illien kegies befedekkel batorit-
tia: Iűietek en hozzam miniaian a kik faradoštok es meg
terhelteitetek, es en titeket meg kűnniebitlek. Visontag
a kik magokban fel fualkottanak es az ű igassagokat Iűe
előt akariak allatni, soha Iűtenhez meg nem terhetnek, es
bűnőknek boczanattiat nem nierhetik, mint az Christus
meg mutattia amaz keuel' Pharizűsűnak peldaiaban.

Luc. 18.

K: *Hany rendbeliek vetkeznek az igaz
tőredelmesszeg ellen?*

F. Első rendben vadnak az testi batörök, kik az bűn-
nek czelekedetiben giőniörködnek, es minden banattio-
kat ki bankottac, es mint az kőuek meg nem keseredhet-
nek, hanem inkább meg kemeniednek az ű főkot hitetlen
segekben. Ezokról panasolkodik az Hieremias: Te űket
meg verted es űk nem bankottanak, meg rontottad, es űk
nem akartak fel venni az tanitast. Masod rendben az Hy-
pocritak vadnak, kik a mint az Propheta tanit, ruhaiokat
faggattiac, de bűueket meg nem metelik, nielueckel közel
getnek az Vrhoz, de az ű bűuekkel tauoly vadnak. Hare
mad rendben az erdemesek vadnak, kik az ű tulajdon is-
gassagokban biznak, es soha űnnön magokat tística bűből
meg nem alazzak az Iűtennec előtte. Negied rendben va-
dnak az ketelkedők, kik az ű rettenetes bűnőkre nezue
ketsegeben esnek, es a; Iűtennec kegielmes igiretitűl el fut-
nak, es a Cainnal ast kialtiak: Nagiobbac az mi bűneink,
hog' nem mint boczanatot erdemlenenek.

Gen. 4.

K: *Miczoda az meg eleuenedes?*

F. Az bűnnek halalabol valo fel tamadasunk az kegie-
lemnek eletire, az Christus fel tamadasanak ereieből, az
hitnek altala, Mert az romlot termeset ferint mindenek

Eph. 2.

az bűnben meg holtanak, de az hiuek az Christus altal a
bűnnek rabsagabol meg szabaduluan, res ferint elnek mo-
stan az Iűtenben, es remenssegnec altala tartatnak az diczō
segnec eletire.

K: *Miczoda az vy elet auagy az io lelki
ismeretnek igassaga?*

F. Az hitből farmazot kegies igaz es iozan elet, mel-
liel meg bizonyittatik, hog' vy teremtet allatok vagiunk,
az Christusban. Erről mongia a s. Pal, hog' mikeppen az
Christus fel tamadot az ű Attianak diczōsege altal: azō Rom. 6
keppen miis vy eletben iariunk. Az Poenitentianac az-
ert giűmölcze ki teried, mind az Iűtennec igaz tística
re, smind felebaratunknak feretetire.

K: *Honnat vagion az Poenitentianak eredeti?*

F. Az Poenitentia tartas ninczen az embernek ereiebē,
hanem az Iűtennec kiualtkeppen valo aiandeka, es a mint
az teremtes Iűtenhez illik, ig' az meg terites, mel' nem e-
gieb hanem vyonnan valo teremtes, melire nezue az sēt
Pal Iűten alkotmaninak neuzei a hiueket. Est bizonyittia
az Propheta, mikor ig' kőniörög: Tericz meg Vram en-
gemet es meg terek. Sz. Palis ast ielenti, hog' az Iűten az
engedetleneknek poenitentiát ad, hog' fel serkeűienek az
ördögnek töriből, az kitűl fogua tartatnak az ű akarattia
ferint. Ezert mongia masutis: Az Iűtennec io volta az poe-
nitentiara int tegedet. Az Iűten azert az meg terefnek e-
leit, közepit es veget ű maganak vesű, hog' az diczōsegis
csak ű neki tulajdonittaslek.

Eph. 2.

2 Tim. 2.

Rom. 2.

Phil. 1.

törv. ki
vr. Iűten
en belőle
az kő gemet
agi hűs
zimet en
belem.

K: *Ha az Iűtennec aiandeka az Poenitentia,
miert paranczollia bat az Iűten az embereknek*

hogy ű hozzá meg terienek?

F. Az Istennek két rendbeli paranczolari uadnak az meg teres felől. Mert nemelliek az törüeniben ielentetnek meg, es ezek által az Isten az embernek erőtlenséget mutattia meg, hog' az eleuenítő kegielmet ez által tug' gia kiuanni. Az lehetetlen paranczolat azért semmi erőt az embernek nem tulajdonít az meg terefre. Masod rendbeliek az Euangeliomban ielentetnek meg, es ezekben az ű kegielmeuel czelekefik az valasztottakban s. lelkenek általa, hog' ű hozzá meg terhessenek, es az kegielemben mind örökre meg alhassanak.

K: Kiczodak terhetnec meg az Istenhez?

Matth. 3.

F. Az s. Matthenal az Christus erre ig' felel: Tinektek adattatot, hogy ercetek az menniorfagnak titkait, egieknek pedig pelda besebben follok; hogy ertuen ne erczenek es latuan ne lassanak, hogy meg ne terienek es meg ne giogiczam űket. Az kik azért az Christus Iuhai közzül ninczenek, soha vg' meg nem terhetnek, hogy ű benne az poenitentia maradando es iduösseges legien.

Ioan. 10.

K: Miczoda ezközi vadnak az Istennek az meg teritesben?

F. Ezek két rendbeliek. Elő az ige, meliel bizönios időben az bündöket hiia es meg teríti. Mert az törüen' által rettentü es fiueket meg sebheti, az Euangeliom által pedig az töredelmefeket giogittia. Masod rendbeli esköz minden fele niomorusag, betegseg, karuallas, fegenseg es gialazat, mellieckel az Isten az embernek kemeny fiuet rontia es ű magához lagittia, mint az Daurid mongia: Iol czelekettel Vram en velem, hogy meg alafral engemet, hog'

Psal. 118.

hog' meg tanulnam az te igassagidat. Ezent bizonittia az Hieremiasis: Meg saniargattal Vram engemet es meg fe- Hier. 31. lidülttem mint az tanulatlan tulok. Mert az emberek az mint Esaias tanit, az niomorusagban latogattiak az ő Iste Efa. 26. neket: Az Oseafnalis eckeppē tol az meg keseredet nep: Osa. 5. Iertek el teriünk meg az Iehouahoz: Mert ű vert meg es ű giogit meg.

K: Miczoda hazna vagyon az Pœnitentianac?

F. Fű hazna ennek az bűnnek boczanattia, meli czac az meg teröknek adattatik, mint az Ezechielnel eskűfik az Ezech. 18. Isten: Elek en Isten, nem akarom az bündöfnek halalatihaz nem hog' meg terien es ellien. Az Hieremiasnalis illien Hier. 36. igiretet tesen: Terien meg ki ki az ű gonoz vtarol es kegielmes lesek az ű alnokfagoknak. Ezent bizonittia az Efa. 55. faiasis: Hadgia el az hitetlen ember az ű vtat, es az alnok firfu az ű gondolatit, es terien meg az Vrhoz, es kőniörül ű raita.

K: Az meg teres leheté oka az bűnnek boczanattianak?

F. Az Pœnitentia tartas nem szerző sem erdemlő oka az bűn boczanatnak, mel' czac az Christusban adattatot kegielemben helihestetet, de ez által kesitterik az ember az bűn botzanatnak el vetelere, es ez nélkül soha senki bűne nek boczanattiat nem nierheti, mint a s. Peter inti az nes Acto. 2. pet ez igeckel: Fordulliatok el az bűntül es terietek meg hog' el töröltesse nek az ti bűneitek. Touabba az Pœnitentia tartas által az Istennek sok küllő ostorit el tauostatha ttiak az emberek, mint az Ionas mongia, hog' az Isten Ione. 3. meg

meg banta az gonoszt, az melliet follot volt, hog' ű vele
czelekednek es nem czelekedet.

*K: Vadnaké az igaz Pœnitentianak
külső jegiei?*

Ioan. 3.

Ioel. 1.

Esa. 22.

F. Az Istē az meg terefnek külső jegietis kiuannia, hog'
ezek az fűnek belső indulattianak bizonfagi legienek.
Ezek közzül valok az bőit, az giaz ruha, az siralom, az
ohaitas es az Istenhez valo kiáltas, mint az Ninjuebeliec
peldaia meg ielenti, kik bűitőt hirdetenek, sakban öltöz-
nek es az porban heuerenek. Az Ioel-is illien tanaczot
ad, hog' bűitőt hirdessenek, őfue giűllienek es kialczanac
az Vrhoz. Az Esaias azert az kemen' niaku nepet ezzel
feddi: A Iehoua az seregeknek Istene az napon siralomra
hiia, es sakban valo fel öltözefre, es ime öröm es lakodaló
vagian, ökröket vagnak es barmokat medcznec, est mon-
duan egiűnk igiunk, mert holnap meg halunk.

*K: Hany fele teuelygesek vagion az Papiytak-
nak az Pœnitentiaban?*

F. Az igaz Pœnitentianak eggik reſeről sem ertenec i-
gazat, hanem minden tanításokból nag' lelki giőtrelem
köuetközik, miert hog' az hitről semmit nem emlekez-
nek. Harom reſet mongiak lenni az Pœnitentianac az fű-
nek töredelmesseget, az fainak gionafat es az czelekedet
nek eleg tetelet.

K: Mellik az első teuelges?

2. Cor. 7.

F. Először tökelletes töredelmesseget kiuannak, mel' az
emberben nem talaltathatik, es ha az banat tökelletes le-
ſen, es valami bizodalommal nem egielittetik, az ember-
nek

nek ketſegben es halalban kel merűlni. Az banatnak az-
ert olinak kel lenni, ki magunknak ismeretire, es az Isten
kegielmenek ehezefere es keresefere vigien.

K: Mellik az második teuelges?

F. Az embereknek niakokban nehez igat vetnek, mi-
kor az gionafra űket keſeritik lelkec veſteſe alat, melliet
nem iauallunk ez köuetközendő okokert. Első, Mert az
Istennek ninczen beſede ez fele köteles gionafrol. Maſo-
dik, Mert lehetetlen dolgot kiuannak, minden bűnöknek
elő ſamlalafat, az Daud tanitafa ellen: Az vetkeket ki-
czoda ertheti? Az en titkos bűneimből tiſticz meg enge-
met. Harmadör az gionaf fordittiak az Isten kegyel-
menek es a Chriſtus erdemének karomlafara. Mert ebből
remenlik bűnöknek boczanattiat. Touabba ahol az ſ. Ia-
kab int, hog' eggink az maſunknak vallast tegyen, nem
ſol az ſülbe valo gyonafrol, hanem az hiuek közöt valo
meg eggieſüleſről es bekelleſről, mikor az ember feleba-
rattia ellen valo vetket meg vallia, es ű tūle boczanatot
ker, mint vgian ottan meg magiarazza, mikor aſt paran-
czollia, hog' eggink az maſunkert kőniörögien.

Pſal. 3.

Iacob. 1.

Az kereſtieni vallas tetelről pedig, rőuideden aſt kel
erteni, hog' ket rendbeli: Nemel' Isten előt, nemel' embe-
rek előt leſen. Az Isten előt valo vallastetel bűnöknek is-
mereti es meg ielentefe, hog' ez altal Istennek diczőſe-
get tulaidoniczunk, magunknak penig boczanatot nier-
heſűnk, kiről ig' tanit a ſ. Ianos. Ha meg valliuk az mi
bűneinket, hiű es igaz az Isten, hog' meg boczaſſa es meg
tiſticzon minket minden alnokſaginkból. Ezent erőſſiti
az Daudnak, az Publicanufnak es az Palnak peldaia, kik
az Isten előt bűnokról keſerues ſiuel vallast törttenek es
kegielmet niertenek. Az emberek előt valo vallastetel,

1. Ioan. 1.

Pſal. 52.

Luc. 18.

1. Tim. 3.

bűn-

Matth. 3.

bűnűnknek ielentese az hiuek előt, hog' auag' űket bató-
riczuk az mi peldanckal, auag' ű tölök vegiünk vigasztas-
last, melire kiualtképpen az tanítok rendeltetnek, kik
az meg keseredet fiueknec oruosságot adnac az Istenec
igeiből. Erről mongia az iras, hog' az emberek meg ke-
restelkettének az Ianoftul, az ű bűnökről vallast teuen,
Mert bűnöket meg ismeruen es arrol vallast teuen, az ke-
reselő Ianoftul vigasztalast vettének az Euangeliomnak
hirdeteleiből.

K: Mellik az harmadik teueliges?

Heb. 9.

F. Hog' az bűnert eleg tetelt kiuannak, es az gionas va-
tan az emberre bűitöt, alamisnat es buczu iaraft vetnek,
hog' ezek által bűnet el törölhesse. Ez pedig rettenetes ka-
rölás a Christus erdeme ellé, ki eczer valo aldozattiaual
mind öröcke az iduözülendöket tekellatessecke tette.
It ez helien pedig esűnkben kel vennűnc, hog' az sentek
nec idő ferint valo bűntetese, nem a bűnert valo fizetes a
uag' eleg tetel, hanem Istennek bizonios tanaczabol uer-
tetik ű reaiok, hog' az bűnről emlekeftessenek, es ez által
meg kesereduen vtalliak az bűnnek minden alkolmatosa-
sagat, mint a Daidnak peldaia meg ielenti, kit noha Isté
hozza fogad, mind az által külső ostoriuat meg saniargat-
tia, de ezzel az bűnert eleget nem tesen. Mert az bűnec
boczanattiat merő kegielemből nierte, mint meg mutat-
tia az ű kőniörgeseben, mikor ig' fol: Kőniörül' en raita
az te nag' irgalmassagod ferint.

Psal. 51.

K: Mellik az negiedik teueliges?

Eph. 3.

F. Estis tanittiak, hog' az embernek mindenkor ketel-
kedni kel, ha az kegielemben vagion, ha abban meg ma-
radhat, es ha elegseges czelekedeti vadrak, Sz. Pal pedig

22

az hitet erős bizodalomnak mongia, mel' ki rekest minc Heb. 4.
den ketelkedest, es aſt ielenti hog' tudgia kinek hit, es bi- Rom. 4.
zonios abban, hog' meg adgia az le töt kenczet, es örök 2. Tim. 4.
seget. A s. Iacabis vg' tanit, hog' kerien az ember semmit Jacob. 1.
ne ketelkeduen.

AZ KEGIELEMRŐL.

K: Mit iegiez az Kegielem az irasban?

F. Először közönfegeskeppen kegielemnek mondatta-
tik, minden kedues dolog, mint mikor az s. Peter aſt mon 1. Pet. 2.
gia. Ez az kegielem, ha valaki fenued az Istenben valo
io lelki ismeretert. Masodfor iegzi az Istennek ingien
valo io keduet, melliel az valastottakat fereti, mint az s.
Pal mongia, kegielemből iduözültetek, es ez nem ti ma- Eph. 2.
gatoktul vagion, Istennek aiandeka. Harmadfor vetetik
az lelki aiandekokert, melliek az kegielemből, mint egy-
kut fűből farmaznak, Est erőssiti az s. Pal: Mindenűnk- Eph. 4.
nek adattatot az kegielem az Christus aiandekozasának
merteke ferint. Az s. Peternelis ig' vetetik. Az mint, ki 1. Pet. 4.
ki vötte az aiandekot, vg' oſtogassa, mint az Isté külbmb
fele kegielmenek safara: Az Ianoftalis ig' kel ertené vet Ioan. 1.
tűnk kegielmet az kegielemert, az az, minden lelki aian-
dekokat bűnűnc boczanattiat, hitet, igassagot es örök e-
letnek remenſeket.

K: Miczoda az Kegielem?

F. Az Istennek ingien valo io kedue, melliel az valas-
tote

Eph. 1.

tottaknak minden bűnöket meg bocsátotta az Christus-
ert, és őket örök életnek fiaivá tette az hitnek és az remé-
segnek általa.

K: Honnat vagion az kegielem?

Eph. 1.

Mat. 5.

Ioan. 1.

F. Az kegielemnek eredeti vagyon nem az embertől,
hanem az Istennek io voltából, és az emberekhez valo
nagy szerelméből, mint a 6. Pal bizonittia, hog' szeretet min-
ket az ű szerető fiában, kiből az Istennek hozzánk valo
io kedve meg nyugot. Erről mongia a 5. Iános: Az tör-
uen' Moses által adatot, az kegielem és az valtság a Chri-
stus által lőt.

*K: Mlikeppen alhat meg az Istenben az igaz-
ság, ki az bűnt el nem tűrheti, és az kegielem
ki az bűnt meg engedi?*

2. Cor. 5.

F. Az igazságot és az irgalmasságot az Christus beké-
tette ösve. Mert az bűnnek terhet ű magára veuen, az Iste
igasságnak eleget töt, és mihelt az adósságot ertűnc meg
fizette, ottan meg szabadultunk az bűntől és karhozattul
és ez által az Istennek kegielme reánk aradot. Ezert mō-
gia az 6. Pal, hog' a Christus az törűen' alatt vettet, hog'
az kik az törűen' alá valának, meg szabaditana.

K: Hanikeppen ielentetet meg az kegielem?

Act. 15.

F. Haromkeppen. Először az ígíretben az Attiaknak,
kik az kegielmet, vg' mint hōmaliban tauol' lottak, és en-
nek általa iduözűltenek, mint az írás niluan mongia: His-
sük hog' az Iesus Christusnak kegielme által űduözűlünk
mint az Attiak is iduözűltek. Az Christus is est mongya,
hog' az Abraham latta, az ű napiat és őruendezet. Masik
meg ielenese vagion az ígíreteknél be telliesitefeben az
Chri-

Christus által, mikor az Isten kegielme, niluabban hirdet-
tetet, és minden poganiokra ki aradot. Harmadik ielene-
se vagion az 6. leleknek meg vilagositása által, mikor az
Isten az igenek általa az sötétségből ki vonsa az embert,
és az ű iduözítő kegielmenek esmeretire iutattia az Chri-
stusban.

*K: Miczoda okai vadmeg hogy csak az ke-
gielemből adatot az iduösség?*

F. Első az Istennek vegezése, ki örök időknél előtte vg'
rendelte, hog' ingien az Christus által adgia az örök ele-
tet. Masik oka az mi elegteleneségünk, kik semmi erde-
münkől nem nierzhetűk az életet, hanem csak az kegie-
lemre kel fordulunk. Harmadik, hog' az Istennek ígíreti
és az mi iduösségünk erős és alhatatos legien. Mert ha az
emberi erőn allana bizontalan és változando lenne. Ne-
giedik hog' az Isten előt eg' test se diczekedhessek, hanem
tökéletességgel az diczőség csak Istene legien. Ötödik, Gal. 3.
Mert az Christus aldozattia heaban valo lenne.

K: Hany vege vagyon az kegielemnek?

F. Első az Isten neuenek és veghetetlen io voltanak ő-
röcke valo diczireti. Mert minekünk termefet ferint ha- Eph. 1.2.
ragnak fiainak il' szerelmet atta, hog' Istennek örökös fia Rom. 8.
lennének. Masik vegeről ig' fol 6. Pal: Meg ielenek az Iste Titum. 2.
nek iduözítő kegielme, mindē embereknek, tanítuan min-
ket, hog' meg tagaduan minden Istentelenséget és ez vi-
lagi kiüanságot, elliünk kegiessen, iozanon és igazan.

AZ VALTSAGROL es a közbeniaronak tisztiról.

K: *Hani fele az Valtfog?*

F. Ket fele. Első az Christusnak engedelmő aldozattia es elegseges fizetése, melliel minden üdöbéli valasztottakat **Matth. 10** meg sabaditot az Isten haragiatul, az törven' atkatul es a **1. Tim. 1.** bűnnek terhetül, az karhozattul. Masodik az Aniasentegihaznak vtolso es derek sabaditasa, az testben es lelekben valo meg diczöitese. Mert mostan az ő resre nezue a bűnnek rablagaban, es az niomorusagnak tömlöczeben tartatunk, varuan az mi testünknek valtfogat, melliel vigasztallia az Christus az hiueket est monduan: Mikor latiatok ezeket lenni, emellietec fel az ti feieteket, Mert közel vagion az ti valtfogtok.

K: *Miczoda az meg Valto?*

F. Istentül rendeltetet es boczattatot Közbeniario, hog az öröcke valo leleknek altala ü magat meg aldozuan az bűnert, Isten igassaganak eleget tenne, az valasztottakat hitből meg igazitana es meg sentelne, az Isten beüfegeskegielmenek dicziretire.

K: *Hany közbeniario vagion?*

F. Sz, Pal vg' tanit, hog' eg' az közbeniario az Isten es az emberek közöt. Ezt az iras meg bizonittia az közbeniaronak tisztuel. Első az valtfog es az Papsag az közbeniariassal ösue köttetet. De az valtfog es az papsag csak a Christusnak tulajdonittatik. Hat csak a Christus közbeniario. Masodik, az köniörges csak a Christus neueben kelemetes: Hat csak ü közbeniario. Harmadik, az s. Pal est hason

hasonlatossagalis bizonittia: Eg' testnek csak eg' feie lehet. De az Aniasenteg' haz Christus teste: Hat csak egy feie es közbeniarioa vagion. Az Papistaknak azert, kik az holt senteket czinalliak közbeniarocka, három teueligetek ielentetik meg. Első mert ezzel az Christus közbeniarasat elegtelenne es hasonlatanna akariak tenni, ki mint az valtfogban tarsor nem kereset melle, így az közbeniarasnak tisztibenis, senki segitsegenelkül ne fűkölködik. Masodik ez, hog' az sentek esedezesenek ol' melfogot tulajdonitanak, mint ha Isten elöt az ü melfogocert lenne semeliünk es köniörgesünk kedues. Az Átia pedig ezek ellen ast kialtia, hog' csak az ü ferelmes fiabā bekelt mi velünk meg. Harmadik ez, hog' az holt sentek nek mi erettünk valo köniörgest tulajdonitanak, kik ellé az iras ig' tanit: Te vag' az mi Attiank, az Abraham es az Israel nem tud minket. Ha pedig az sentek minden helyen valo köniörgöket meg halgatnak, ü nekik Isteni termetet tulajdonittatik, mel' rettenetes baluaniozas. To uabba hog' az hiuek ez eletben eg' masert köniörgenek, melliet az iras közbeniariasnak neuez, az Christus melfogának ellene ninczen. Mert egiebeknek fűkfeget, az elő sentek be ielentik, az Istennek, nem az ü tulajdon érdemkert, hanem az Christusnak oltalma es neue alat, melliel nem rontiak, hanem inkab erőssitik a Christusnac egiedül valo közbeniariasat.

K: *Mellik termeteti szerint meg valto es közbeniario az Christus?*

F. Az iras az Christust, Isteni es emberi termeteti szerint közbeniaronak hirdeti, mint a s. Pal niiluan bizonittia, hog' aldozatra vitte magat az öröcke valo leleknek altala

Teuelgos.

1.

2.

3.

Matth. 3.

1. Tim. 2.

Heb. 9.

1. Tim. 3.

Act. 20. altala. Ezokaert mongia hog' Isten ielent meg az testben
Rom. 1. 9. es az Isten az ű vereuel váltotta meg az Aniafentegihazat.
 Masut pedig sepen meg valastia, mikor így fol: Az
 Christus Daidnak maguabol vagion az test ferint, de Isten
 fának bizonittatot az meg fentelõ leleknek altala.

K: Bizonicz meg, hogy az Isteni termelset se-
 rint közbeniario legien?

Esa. 11. F. Az Esaias neuzei az Messiafi Imanuelnek, miuelinc
Hier. 23. lakozo Istennek, erõs Istennek. Az Hieremias Iehouanac
Rom. 9. mi igassagunknak. Az s. Pal mind örõcke aldando Isten-
1. Col. 2. nek, az kiben az Istenfegnek telliesege allat ferint lakoz-
Phil. 2. zik, es ki mikor Istennek abrazattiaban volna, ű magat
 meg alafta, fel veuen az folgai abrazatot.

ELSŐ ELLENVETES.

*Senki ű maganac közbeniarioia nem lehet. Az
 Christus Istensege szerint azon es egy az Attianal.
 Hat Istensege szerint nem lehet közbeniario.*

Phil. 2. F. Iollehert azon Istenfegnek telliesege vagion az Chri-
 stusban, az mel' az Attiaban: Mind az altal az menniere
 a Christus rendeltetet semel' az valtsagnak tistire, mas az
 Attiatul, a mint ű maga bizonittia. Mas az Attia a ki en-
 gemet el boczastot. Ezokaert a Christus Istensege szerint
 is közbeniario lehet. Est ielenti a s. Pal, mikor afit mongia,
 hog' az Isteni formaban egienlõ volt az Istenhez, es est
 nem velte ragadomannak, hanem az folgai abrazatot rea-
 veuen, mind halatig engedelmes lõt.

II.

II. ELLENVETES.

*Az valtsag verontasnac altala leszen: mert az
 bün meg nem boczattatik az verontasnelkül. De
 czac az ember onthat vért, nem az Isten. Hat
 czac embersege szerint lehet meg valto es
 közbeniario.*

F. Az Közbeniaronak tistti, nem czac az verontas, ha-
 nem a mellet kiuantatic az lelki erõ, melinek altala, a bün
 meg rontassék, es az ember az halalbol fel eppitessék. De
 ez nem illik teremtet allathoz, hanem Isteni hatalomhoz,
 melliel az testet aldozatra vitte az bünnek meg emesté-
 feret. Az közbeniaronban azert eggik termesetnek tistti es
 tulaidonsaga, az masikat el nem rontia, fõt az eggik erõ-
 siti az masikat.

*K: Miert kellett Istennek lenni az köz-
 beniaronak?*

F. Elsõ. Mert az engestelõnek ollinak kel lenni, az ki
 mindenik felnek termesetiben rebes legien, az Istennel is-
 gaz Isten, az emberrel pedig igaz ember, hog' az Istenek
 titkos tanaczatis erce, az embernek vesedelmetis ereze.
 Ezert mongia a s. Ianos, hog' az fiu az ki az Attianak
 kebeleben vagion ű ielentõtte nekünk meg. Masodik,
 mert az közbeniaronak tistti ez: hog' az töruen' igassaga-
 nak eleget tegien, a bün, az halalt, az Sarant es az karho-
 zatot meg roncza, mindeneket heliere allasson, vy egeket
 es vy földet teremczen, az Isten abrazattiát fel eppicze,
 az valastottakat meg igazicza, az bünben meg holtakat
 elcuer

Q 5

meg eleuenicze, es vegezetre az testi halálból is fel támaszta az hiúeket, es az örök életben be iktassa. Mind ezek pedig nem illenek pusztá teremtet allathoz, hanem Isteni teremesthez es erőhez. Annakokaert szükség volt az közbeniaronak Istennek lenni. Harmadik. Az közbeniaronak olynak kel lenni, ki az ű Aniasentegihazanak mindenkor ielen legien, ennek niomorusagat tudgia, minden helieken, meg halgassa, az Sarannak es az kegyetleneknek ellene meg sabadicza, es az ű ellensegit meg roncza. Ez pedig csak az Isteni teremesthez illik. Azert az közbeniario meltan mondatik velünk lakozo Istennek, es ahol ketten auag' harman ösue giúlnak az ű neueben, köz tők vagion, sőt aſt igerte, hog' világ vegezetig velünk leſen. Ezert mongia az ſent Iános: Ha valaki vetkezendik, ſóſolonk vagion az Atianal.

Eſai. 7.

Matt. 18.

1. Ioan. 2.

K. Bizonicz meg hogy az közbeniario ember legien?

Gen. 3.

Gen. 25.

Rom. 1. 9.

Eſai. 7.

Heb. 4.

Phil. 2.

1. Tim. 2.

F. Az első igiretis aſt ielenti. Az aſſoniallatnak magua rontia meg az kigionak ſeiet. Egieb heliekenis Abraham es Daid maguanak neueſtetik. Az Eſaias pedig niluſ mongia, hog' az ſűz fogad es ſiat ſűl. Az ſent Palis aſt bizonittia, hog' az Chriſtus az teſt ſerint az Attiaktul vagion, ki mindenben haſonlatosſa lőt hozzanak az bűntűl meg valua, es talaltatot vg' mint ember: Ezert mongia mafutis. Eg' az közbeniario az Iſten es az emberek közöt az ember Ieſus Chriſtus. Eſt az teremestet teſteſtűl es lelkeſtűl az Mariatul vőtte fel az igiretek ſerint.

1. Cor. 15.

K: Miert mongia hat az ſent Pal. Az elſo Adam az ſoldból ſoldi. az maſik pedig az eghből eghi?

F. Az ſ. Pal nem az teſtnek allattiaról ſol, melliet nem hozot az Chriſtus az eghből, hanem menniei Adamnak mongia amaz lelki erőert, a melliel minket meg eleuenit az bűnből. Mert mikeppen az első Adamban elő lelek volt, es ű belőle csak az testi niomorodot élet ſarmazot reank az eſet vtan, azonkeppen az maſikban eleuenitő, el tető lelek vagion. Mert ű benne vagion az élet, es ez az eſet, az embereknek világosſaga. De ez élet az teſt által közöltetik mi velünk, mint az ſ. Palis bizonittia: Ki bocza ta Iſten az ű ſiat, ki aſſoniallattul lőt, es az törűen' ala vet tetőt, hog' a kik a törűen alatt volnanak, meg ſabaditana.

K: Miert kellett az közbeniaronac embernek lenni?

F. Első. Mert az Iſten ellen ember vetet vala. Az közbeniariois ennek teremestiben öltözöt, hog' mi attiankſia lenne. Maſodik. Mert az valtsagban az verontas es az halál kiuantatot, melinek általa meg tiſtitot minket az mi bűneinkből, mint az ſ. Peteris mongia: Nem aranion ſem ezűſtön valtattatok meg, hanem amaz artatlan barannac vere által. Harmadik. Mert az valtsagban ezis kiuantatik, hog' az engeſtelő meg koſtollia es erezze az mi erőtelſeginket, es mikor keſertetünk, tudgion raitunk köniőrűlni. Touabba az valtsagnak okai az Chriſtus ſenue deſeben rendel be foglaltatnak.

K: Kiczodakat valtót meg a Chriſtus?

F. Az Chriſtus aldozattianak ereie csak a valaſtotta kra hatot, mint ű maga bizonittia: En meg aldozom en magamat ű erettek. En nem ez világert köniörgők, hanem azokert, az kiket ennekem attal, es azokertis az kic hiendők volnanak ezeknek tanitaſok által. Az Chriſtus aldo

Ioan. 17.

attia

zattia azért ki arad, mind ez vilagra, az az, minden üdö-
beli hiúekre. De az harag edeninek ebben semmi resek
nem lehet.

Heb. 12.

*K: Miert mongia bat az iras az Christust vgy
testamentomnac közbeniaroianac?*

Ioan. 1.

F. Ket okaert; Először, az Moses törüeniére nezue. Mert
â s. Ianos âst mongia, hog' az törüen az Moses által ada-
tot, az kegielem penig es az valóság az Iesus Christus al-
tal. Másodszor Mert az kegielemnek beűseges ki nilatko-
zása lôt â Christus el iőueteli vtan, az ki draga testamen-
tomnak, az az, Isten ingien valo fogadasanak lôt közben-
iaroia, es az mit Isten tülünk kiuanhatot volna, az kezes
meg fizette erettünk, es sabados fiacka töt.

K: Honnat váltot meg az közbeniaro?

Psal. 8.

F. Az lelki fogfagbol, az bűnből, az törüennec atkabol
â karhozatkol, az öröcke valo halalbol, az setetsegnek es
â Satannak hatalmabol. Ol' el reitet bölczesége ez az Iste-
nek, es ol' veghetetlen io tetemenie, melliet senki meg né-
bőczülhet. Nag' felseg az Isten, az ember pedig miczoda,
âst mongia â David, hog' az Isten ű rola meg emlekezik,
es hog' illien draga arron, az ű ferelmes fian váltotta meg
es â mellet ol' öröksegebe vísi, kit sem nem latot, fül nem
hallot es embernek gondolattiaban sem iūt.

*K: Kinek fizette az Christus az valtsag-
nak arrat?*

Heb. 9.

F. S. Pal âst iria, hog' ű magat az Istennek aldosta meg
azert Istennek fizetet, es az ű igassaganak töt eleget. Hat
az Satannak egiehet nem fizetet karhozatnal. Mert ű elle-
ne nem veteriűnc, hanem akarattiat czelekedtük. Azert ű

is csak bűntető solgaia, es tömlőcz tartoia volt az Isten-
nek, de mihelt az Christus az adosságot meg fizette, ottan
el rontatot az Satannak ereie, es semmi közü nem lôt ve-
lünk.

*K: Az aldozat vtan boua ment az Chri-
stus lelke?*

F. Az Christus az keresztfan meg terő toluait ezzel vi-
gastallia: Ma velem les Paradyfusban, mel' az nyugodaló-
nak helie. Ez pedig mi legien niluabban magiarazza, est
monduan: Attiam az te kezedben aianlom az en lelke-
met. Hat az Christus lelke pokolban nem ment, es az test-
nek halala vtan nem senuedet. Touabba ahol âst mon-
giuc az Credoban, hog' poklokra szállot, sockeppen eric.
Nemelliek az poklot magiarazzak, az koporforol es az
el temetéről, nemelliec az karhozatnak helieről, nemel-
liek az veghetetlen kinokrol, nemelliek az pokolnak es
minden ellenseginknek giőzedelmeről, miert hog' az ha-
lalnak halala es az pokolnak rontöia lôt. Nemelliek vgy
magiarazzak, hog' az Christus halalanak ereie, el hatot az
meg holtakhozis, kik az törüenek arnieka alat voltanac.
De kel erteni est kiualtkeppen az Christusnak veghkep-
pē valo gialazattiarol, az embereknek ireletet ferint. Mert
minek vtanna ki vagattatot az előknek földéből, senki
nem remelhet, hog' Israelnek sabaditoia lenne. Ez iegis
zesben veterik az pokolnak neue az Christus mondasa *Matth. 12.*
ban: Te Capernaum, â ki fel magastaltattal az eghiglen,
mind pokolig le niomattatol, az az, meg gialaztattol, az
romlatsnak es az vesedelemnec altala, es soha remenseged
nem lehet az eppület es sabadulas felől.

Miert

1. Pet. 3.

*K: Miert mongia bat az zent Peter, hogy le-
lekben el menuen prædicallot az lelkeknek, az tőm-
lőczben, az kic az Noë ideiben hitetlenec
voltanac?*

2. Pet. 1.

F. Ez mondaft sockeppen magiarazzak, de mind azok idegenek az s. Peternek ertelmerű. Ezzel aſt akaria ielen teni, az mint mafut ſol, hog' az Prophetak es az Attiak az Chriſtus lelke által ſoltanak, iőuendőt mondottanak, á nepet intettek az meg terefre, es az köuetközendő bün tetefekkel, az Iſtennek meg emeſtő haragiaual feniegettek es rettentettek az hitetleneket. Hozza pedig elő az Noë peldaiat, ki az víz özön előtt ſaz huſ eſtendőuel az Chriſtus lelkeuel intette vala az hitetleneket, kiknek im- mar lelkek az tőmlőczben es az karhozatban tartatnak. Az tőb magiarazatokat rövidſegnek okaert nem ſűkſeg elő hozni.

Zach. 9.

*K: Nam az Zachariasnal így ſol: Te is az
te kötöſednec vere által (meg ſabadultal) ki bocze-
attad az te fogliaidat az kutbol az kiben nem
vala víz?*

F. Ez mondaft ſem viſik igazan az Papiftak az Chri- ſtusnak pokolra való ſallafara, auag' az Lymbuſra. Mert az Propherá ſol az Iſrael fiainac niomoruſagokrol az fog ſagban es vígaſtallia űket az iőuendő ſabaduláſſal. Előſer ſolittia az Siont, es erről aſt mongia, hog' az ű teſtamen- tomanak vere által meg ſabadul. Ezen kel erteni az Iſtē- nek fogadaſat, melliet az kőrnüül metelkedeffel es az aldo-
zatokkal

zatokkal meg peczetlet: Ennek pedig valofaga lelek ſe- rint az Chriſtusban tellieſedet be, kinek vere által az hi- uek meg tiſtultanac minden alnokſagokbol. Az vian az Iſten igiretet teſen es eſt mongia: Ki boczattam az te fog liaidat, az az, meg ſabaditom az rabſagra adattratot nepet mel' amaz iőuendő lelki valtsagnak arnieka volt. Az ku- ton auag' vízeten thon, haſonlatoffag ſerint az rabſagot erti, meliben az ember meeg á vízben ſem ihatik, hanem ſomiuſagnak miatta eped meg. Ezzel ielentetik az lelki fogſagis, az ſetetſeg es az halálnak arnieka, meliből az hi- ueket az Meſſias ki ſabadította, es az karhozatnak tőm- lőczéből, az Iſtennek orſagaban űket által vutte.

K: Mig tart az Közbeniaraſnac tizti?

F. Sz. Pal aſt mongia, hog' akkor leſen az veg, mikor ag- gia az orſagot az Iſtennec es az Attianak. Ez orſagrol az iras ketkeppen ſol, niha allattiarol es valofagarol, melibē öröcke meg maradando, niha külső biraſnak es igazga- taſanak modgiarol, az Euangeliónak hirdeteſe által, mel' nek meg kel ſűnni, mikor az hiueknek ſamök be tellieſe- dik, es akkor az tiſtnec terhet le teſi, nem ad tanitokat, nem ſenued többbe az hiuekben. Noha azert az birodalō- nak módgia meg változik, es külső eſközök által nem i- gazgattia az hiueket, mind az által az orſag, az Ania- ſentegihaz, az hatalom es az diczőſeg meg marad mind öröcke, es akkor megien veghez az Chriſtus tellieſege. Ahol pedig az ſent Pal aſt mongia, hog' az Fiuis az At- tianak alaia vettetik, nemelliec ertik az közbeniaraſ tiſti- nek le teteleről. Nemelliek viſik az Chriſtus teſtere, az Aniaſentegihazra. Nemelliek az emberi termefetről er- tik. De az iras it az közbeniaronak tiſtiről ſol, mel' mind az ket termefethez illik. Az Attianak azert alaia vette-
rik

tik az követsegnek es az tistnek el vegezese nezu, es akkor meg bizonyittatik es tökellestességgel meg ismertetik, hog' az Attianak alaia vettetöt, az az, engedelmes volt az emberi nemzetnek valtsagaban, es az Aniasent egihaznak giüitefeben.

A CHRISTVS SZENVEDESERÖL.

K: Mikeppen kesült az Christus az Benuedesre?

F. Az Euangelistak ielentik, hog' az Christus giakorta intette az tanituaniokat az ű iüendö benuedeseröl, de űk aſt ackoron nem erthettek. Azert az halakra ű magat az elötis kesítette, de leg inkább mikor az rendeltettet ora el közelit. Ebben penig az iras kiualtkeppen három dolgot tamaſt elönkben. Eldör kesült az ű tistinek forgalmatossággal valo el követeſeuel, semmit hatra né hagiua, valamiben az Attia el boczatotta volt. Mert az Isten tist teletit oltalmaſta es heliere allatta, az Euangeliomot hiü ſeggel es fogonattal hirdette, az emberi talalmaniokat az iras tudokat feddette, az meg terö bünöſeket hozza fogat ta, es azockal niiaſkodot. Halalanak elötteis meg mutat ta, hog' Isten tistelleget, es az hiueknek iduöſleget kerel ne, mikor az templombol az föſuen kompolarokat ki ű ze, eſt monduan: Az en hazam kóniörgesnek haza, ti pe dig

Eſai. 56.

dig aſt latróknak barlangiaua czinaltatók. Pelda ez a hi *Hiev. 26.* ueknek, hog' űkis az ű hiuatalliokban hiuen iarianak, es mindeneknek elötte az Istennek orſagat kerellek. Mafodfor, mint az conduſelő attia halalanak elötte az ű mar haia io moddal rendeli, es az ű fiainak vtolſo akarattiat meg ielenti: Ig' az Christus draga testamentomot teſen, meliben nem veſendő marhat hag' az öueinek, hané bün nek boczanattiat es öröc eletet, mel' az ű egifer valo aldo zattianak haſna. Eſt meg peczetli az veg vaczoraual, mel' aſt bizonyittia, hog' Isten velünk meg bekelt az ű fianak halala által. Harmbdör kesiti magat az kóniörgesſel, mel' ben ol' forgalmatos volt, hog' az tanituanioktul el rauoz uan, háromfor terdre eſet, es eſt mondotta: Atiam, ha le hetſeges tauozzek en túlem ez pohar, de mind az által le gien az te akaragod. Ez mellet az hiueket aianlotta az ű Attianak, kóniörguen ezen, hog' űket meg ſentelne es eggieſecke tenne, es azokatis meg tartana az eletre, a kik *Ioan. 17.* hiendök volnanak ezeknek tanitaſok által. Szep peldat hagiót ebben az hiueknek, hogy űkis az kóniörgesben minden eleteknek rendiben es az ű halaloknak ideien len nenek forgalmatoſſok.

K: Mikeppen adattatot az Christus az halakra?

F. Illien rendel iriak meg az Euangelistak. Eldö, az fö pa poknak, az iras tudoknak es az veneknek alnok tanacz kozaſok, kik az Christusra valo irigifegből indittatnak, hog' ütet el veſtenek. Az Caiphas azert tanaczul adgya, hog' iob lenne eg' ember nec meg halni, hog' nem mint az egeſ nepnek el veſni. Iollehet pedig eſt az elötis ſokfor forraltak, de veghez nem vihettek, miert hog' a Christus ideie

R

ideie el nem iút volt, de most immar az ora el közelgetű
vgian sietniek kel, es noha az innep vtan akarnak halas-
tani, mind az által az ISTE N tanacza az ű gondolata-
tiokat elől vesi. Hasonlatos allapattyok vagyon az
Christus tagiainak minden időben ez Hypocritak miat
kiknek minden igiekezetek ez, hog' az hiueket be nielhe-
ssek, de csak annira mehetnek, az mennire Isten űket elő
boczattia. Masodik az Iudasnak arultatasa, kiben meg ie-
lentetik, hog' a főuenseg senkinek nem keduez, ki meg
az Isten tistessegetis el arullia. Ehez hasonlatosok az mo-
stani időben, kik az Euangelium alatt hasok keduet kere-
sik, es az hasonert az igaz tudomant lelkek esmereti ellē
meg tagadgiak. De mikeppen az Iudasnak az harmincz
penz vesedelmere vagion, ig' az Istentelen főuenieknek
az ű marhaiok karhozattiokra fordul. Annak vtanna az
Aniasentegihaznakis illien allapattia vagion, azok miat
a kik mi közzülünk mentenek ki, de nem mi közzülünk
voltanak. Ezert mongia az Christus: Az embernek ellē-
sege az űnön haza nepe. Harmadik az itelet, meliben az
Christus hamissan vadoltatik, előőr karomlonak, hogy
magat Isten fianak mondotta. Az vtan hamis tanukat al-
lattanak, kik aűt vallottak: Hallottuk az ű űaiabol, hogy
az Isten templomat el rontia es harmad napra fel eppiti.
Vtolőr, hog' partolo volna, ki az Czaűar ellen magat ki-
rallia tōtte. Pilatus semmi verket benne nem talal, de hog
az Sidoknak tamadasokat le czendesitene, kezekben ada-
gia hog' meg űlnek. Pelda ez az hiueknek, hog' a mint ű.
I. Pet. 4. Peter mongia, űkis meltatlan űenuedgienek az igazsagert
es ennek vagion Isten elōt kedue. Az Christus halalanac
pedig hog' iteletbōl kellett ki menni, nem oknelkūl volt.
Hog' Pilatus űtet igaznak es artatlannak mongia, ezzel
ielen

ielentetik, hog' ű magara nezue meltatlan űenued. Hogy
pedig űtet az bñntetesre adgia ezzel bizonittatik, hog' a
mi bñneinkre es az Isten itiletire nezue meltan es űűkfeg
keppen kellett űenuedni.

K: Hol mikor es kiktől űenuedet az Christus?

F. Panaűolkoduan az Christus aűt mongia: Nem lehetse-
ges hog' Propheta el vessen Ierusalem kiūūl, Azert mint
a Prophetaknak, ig' az Christusnakis az Sidok voltanak
gilkosi, kik engedetlensegeckel az Istenek ifoniu oűtorat
vōtac feiekre. Ezek tūkōri az poganioknak, hog' Isten ke-
gielmet hasonlatoskeppen meg ne vtalliak: Mert ha az
termeset űerint valo agaknak nē keduezet, űockal inkab
az oltouanioknak nem keduez, ha az vadsagban es az hi-
tetlensegben meg kemeniednek. Az iras emlekezik az
idōrōlis: Mert akkor az Rōmai Czaűarnak, Tiberiusnak
birodalma alatt volt az Sido orűag, es ebben tistarto volt
Pilatus, honnet az Sidokis vallast tesnek, hog' nem űabad
embert űlniek, es hog' nem volna Kiraliok, hanem Czaűa-
rōk. Ezekbōl meg ielentetik, hog' az Iacobnak iūuendōle
se űerint, az Messiasnak ideie ielen volt. De az Istennek
kemen' iteleti ez fele vakmerō hitetleneken, hog' oluas-
nan es ertuen az Prophetak irasat, ne erczenek. Gen. 45.
Esai. 6.

K: Mit űenuedet az Christus?

F. Iollehert semmi teremtet allat meg nem mondhattia
űōt meg sem ertheri, mit űenuedet legien az Christus az
emberi nemzetert, mind az által, az mennire az iras meg
ielenti, űűkfeg arrol emlekezni. Mindeneket űenuedet pe-
dig az kezes lelkeben es testeiben, valamellieket az mi bñ-
neink erdemlettenek. Lelkeben azert erzette az Istenek
emeűtō haragiat az bñn ellen, az tōruennek atkat, az ű-
rōcke

röcke valo kenokat es az veghetetlen karhozatot Ez mel
let az ketsegben valo esellis tusakodot, mint az keresz-
tanis kialtot, az mi bűneinknek terhet erezuen: En Iste-
nem, en Istenem, miért hagial el engemet. Szűre meg ol-
uador mint az viaz, es ereie meg faradot mint az czerep.
Minden kesertetinket azert meg senuette es meg gözte,
Testben rettenetes kenokat es nag' faldalmakat viselt,
fok czufolasokat, karomlasokat es bidalmakat senuedet,
es külső allapattiaban añira iutor, hog' minden emberek
közöt el vettetet es vlatatos volt, kitül az emberec orca-
iokatis el fordítottak, miért hog' ez vilagnak bűne az ű
vallara rakodot volt. Erről panaszkodik monduan: Fe-
reg vagioc es nem ember. Ezt ielentette ezzelis, hog' az ter-
met ellen verrel veritezet. Vegezetre ez melle iarult
az halálnak ífsoniu es gialazatos neme. Mert az törven-
ben az Isten meg mondotta volt, hog' arkozot az á ki az
fan figgene. Erre nezet á s Palis, mikor ást mongia, hogy
engedelmes lőt, mind az halalig, még az keresztfanak hala-
laig. Ebből azert vigasztalásunc vagion, hog' valami aral-
mas lehetet volna iduósségünkre, á Christus mind meg sē-
uette, es erettünk tekellertesen meg fizette. Hog' pedig il-
lien sörniü halálnac nemeuel kellett meg ölettetni, az erc-
kigionak peldais meg mutatta, mint az Christus magia-
razza az s. Ianosnal: Mikeppen az Moses az pusztában az
kigiot fel emelte, ig' kel az embernek fának fel emeltetni
hog' minden az ki lattia útet es híű ű benne, el ne vesen,
hanem örök elete legien. Erről söl masutis: Mikoron fel
magasztaltatom, mindeneket en hozzam vonfok. Ezt mon-
gia vala az halálrol, melire ű menendő vala. Mint azert
az első Adam az farol el veszette az eletet; ig' á masodik
az fan meg kereste az örök eletet.

Miczo

K. *Miczo da czudak köuettec az Chri-
stusnac halalat?*

F. Első az nap fenienek el vesese, harő eges oraig, mel'
az termesetnec foliasa ellen eset. Mert az nap fenienek el
vesese ackor lefen, mikor az hold tele es az napnak elei-
ben vettetik, ki az napnac feniet semeink elől el fogia.
De ackor az időben az hold teli nem volt, es messie tauo-
zot az naptul. Ezokaert iriak, hog' mikor eg' termeset
tudo pogan bölcz latta volna, el iiedet, es ást mondotta,
hog' auag' az Isten senued, auag' ez vilag hertelē el ves.
Eckeppe á Christussal az naps vg' mint orcaiat el for-
dituan, sirt es senuedet, hog' az teremtet allatis az Messie-
as aldozattianak ideiet meg mutatna. Masodfor, az tem-
plomnak vitorlaia kettő szakadot, melliel ielenteret, hog'
az ű aldozattiaual az Sanctuariomot az Isten titkait az hi-
ueknek meg nilatkoztatta. Harmadfor az küsiklak meg
repedeszenek, es nag' föld indulások löttének, mellieckel
ielentetnek, hog' ez volna az Messias, kinek neuere es tu-
domaniara az egez föld meg indulna. Vtolfor, soc halot-
tak fel tamattanak az koporsokbol, kik meeg az sent vas-
rasbanis sokaknac meg ielentenek. Az halottak bizony-
got tettenek az Christusnak hog' az ű aldozattianak ere-
ie ű reaiok el hatot, kik az Messias felől tót igirechez hit-
tel ragaikoduan ez vilagbol czendesleggel ki multanak.

K. *Miczo da okai vadnak az Christus
senuedesecc?*

F. Első oka es eredeti az Istenec tirkos vegezese es czu-
dalatos tanacza, ki mikeppen örök időknec előtte vala-
tot az eletre az Christusban: ig' az ű fiat még az eset előt

R 3

ren

rendelte volt az valtsagra, hog' ebben lenne oruoffagük
 Rom. 3. az bün ellen. Ezert mongia az sent Pal, hog' eleue rendel
 te az Christust engeftelő aldozatul az ű vere közbe vet
 1. Pet. 1. tetuen, mint sent Peteris bizonittia, hog' világ teremtese
 nek előtte esmerte es rendelte, de az vtolsó időben ielen
 Apo. 13. tette meg. Honnan az s-lanosis vg' tanit, hog' az barany
 meg ölettetet világ kezdetitől fogva. Ezokaert az Chri
 Ioan. 17. stus kőnőörög, est monduant: Attiam diczōicz megh az
 te fiadat azzal az diczōiseggel, meli volt ennekem te na
 lad meeg világ teremtesenek előtte. Ezekből azert meg
 erthettük, hog' az Christus nem történetből, hanem az
 Istennek bizonios es bűksleges rendeleseből sennuedet, es
 vgian ezert kel erteni az Aniafentegihaznak es eggien
 kent minden hiueknek niomorusagokrol. It az helien el
 melkedni kel, az mennire lehet, az Istennek veghetetlen
 bölcsesegeről, ki tuduan az esetet, az valasztottaknak or
 Gen. 3. uoffagot ferzet, mint az első igiretis meg mutattia: Az
 affon' allatnak magua meg rontia az kigionak feiet. Est
 Esa. 53. ielentettek az ő törüenbeli aldozatok es az Prophetak
 Psa. 16. 10. nak eleitől fogva valo bizonfag tetelek. Masodik oka az
 Istennek törüen' ferint valo igassaga, melliel az eges em
 2. beri nemzetet el kellett volna karhōstanni az bünert, ha a
 Christus annak terhet ű magara nem vōtte volna. Har
 3. madic indito oka az Istennek io volta es emberekhez va
 lo ferelme, meliből indittatōt, hog' az ű ferelmes fiat ad
 Ioan. 3. na erettünk. Ebben azert Istennek veghetetlen irgalmas
 faga ielentetik meg, ki minket ackor feretet mikor ű ne
 ki ellenfegi volnank, es meg valtattunk, mint az sent Pe
 1. Pet. 1. ter mongia: Nem aranion sem ezüstön, hanem amaz ar
 tatlan barannak dragalatos vereuel. Negiedik ferzō oka
 4. az Christusnak engedelmessege, ki az Aniafentegyha
 zat

zat ferette, es ünön magat atta erette. Ezert mōngia az
 sent Pal, hog' engedelmes lōt mind halalig; melliet az E phil. 2.
 faialis bizonit illien igeckel: Aldozatra vitetet, miert Esa. 53.
 hog' ű ig' akarta, melliet az Christusis ielent est monduā: Ioan. 17.
 En ű erettek meg fentelem magamat, es az en lelkemet Ioan. 10.
 adom az iuhokert. Embernek nagiof fereteti ninczen,
 mint hog' az ű eletet adgia baratiert. Az Christus azert
 noha az restnek erōtlenfegere nezue az halalt rettegte,
 mind az altalaz ű tistire, es az Istennek rendelese ne
 ue, io keduel ment az halalra. Ötödik külfō indito oka
 az embernek közōnsleges vesedelmē. Mert a bünert min, Eph. 2.
 niaian haragnak fia voltunk, es ollianocka lettünk, mint Esa. 53.
 az el teueliedet iuhok. Meg fanta Isten a mi vesedelmün
 ket es lelkünknek pastoraal rendelte az Christust. It
 meg kel gondolni az bünnek ieffoniu voltat, az Istennek
 kemen' iteletit, es az mi niomorodot allapatunkat a Chri Eph. 2.
 stusnelkül, hog' erre nezue az Istennek io tetemeniet tud
 giuk böczülleni.

K: *Miczoda haznai es vegei vадnac az
 Christus sennuedesenek?*

F. Első nez az Istennek diczōfegere, mert az Christus
 az ű erdemes halalaua az Isten igassaganak eleget tōt, es
 az ű Attiai kegielmesseget az valasztottakra ki araftotta,
 honnet az Isten mind igaznak, mind irgalmasnak esmer
 tetik. Mert aſt, a ki bűnt nem tud vala, es kinek faiaiban 2. Cor. 5.
 alnokfag nem talaltatōt, bűnne, az az, bűn ronto aldozat Esa. 53.
 ta tette, hog' mi ű benne Isten igassagi es sabados fiak len
 nenk. Masodik vege nezet az mi lelki ellenfegünknek az
 Satannak, az halalnak es az karhozatnak el rontasara,
 mint s. Pal mongia: Az halal altal aſt el rontotta, az kinel Heb. 1.
 R 4 vala

1. Cor. 13.

Osa. 13.

Rom. 4.

1. Ioan. 2.

Matth. 20

Esa. 53.

Col. 2.

Rom. 5.

1. Ioan. 1.

vala az halálnak birodalma. Mert á mint s. Iános tanít, az Istennek fia ezért iút, hog' az ördögnek czelekedetit el rontana, meliről az ördögökis bizonyfagot tesnek, mikor ást kialtiak: Iesus Istennek fia, miért iöttel idő előt az mi veszedelmünkre? Erre tanít az s. Palis: O halál hol vagion az te birodalmad, ő Pokol hol vagion az te fulakod? El rontator az giőzedelemnek általa. Hat immar az Satan soha az hiueknek veszedelmekre nem arhat, sőt az Isten enek gonos kesertetitis eppületekre fordittia. Harmadik hasna nez az valastottakra. Mert az Christus halála az ualtsagnak, az Istennel való meg bekellesnek, az bün böczanattianak, es az örök elernek erdemlő es elegseges oka. Ezert mongia á s. Pal, hog' az Christus meg holt az mi bűneinkert, es á mint s. Iános tanít, ű engektelő aldozat e; egez vilagnak bűneiért: Honnet az Christus ást ielenti: Az embernek fia iút, hog' egiebeknek fogalna, es adna az ű lelket valtsagul sokakert. Erről mögia az Esaias, hog' az Isten minniaiunknak alnokfagit ű rea vetette, es az mint s. Pal erőssiti, az ados leuelet az kereszfahoz fegekte es mikor Istennek ellősegi volnanc, az ű fianac vere által meg bekellettünk, kinek vereuel meg tistultunk minden alnokfaginkbol. Ebből nag' vigasztalas farmazik, hog' minden sok bűneinknek el törlesere eleg fizetes nekünk az Christus aldozattia, es ahol az bün böuölködik ot fellieb ben böuelkedik az kegielem. Erről pedig az Christus fen uedesebenis sēp peldakat hoz az iras elő nekünk tanusagunkra. Peter nag' vetekben esik, de meg teruen boczanatot nier. Az toluibanis az ielentetik, ki az keresztfan halalanak előtte ter meg, es á Christusnac így kőniörög Vram emlekezel meg en rollam, mikor iutandaf az te or fagodban, kinec bűne meg boczattatik, es az Christussal egie

egietemben Paradyfuban az nyugodalómnak heliere vit tetik. Negiedik hasna nez az Aniafentegihaznac neueke desere. Mert az ű halalanac általa az ellenkezest es az kőz falt el rontotta, az poganiokat es az Sidokat őfue bekel-^{Eph. 2.} tette, hog' immar eg' pastor es akol legien. Azert immar^{Col. 2.} az Christusban sem Sido, sem Görög, sem sabados, sem^{Col. 3.} folga, sem Scytha ninczen, hanem minniaian ű benne eg^{Gal. 5.} giek vagiunk, es azon eg' lelekben ű általa vagion mene^{Eph. 2.} telünk az Attiahoz bizodalommal. Ördök vege ez, mert á mint s. Pal tanít, az ű halalanak ereie mi bennünk ást cze^{Rom. 6.} lekedi, hog' mikeppen ű meg holt az bűnökert, azonkep pen miis az bűnnek meg halliunk, az az, ne vralkodgiek az bün az mi romlando testünkben. Nem illik azert ez, hog' az kereszten ember annak rabsaga ala adgia magat, á kitül eczer meg sabadult, honnet ezis meg ielentetic, hog' az Christus halála, annira nem ad okot az bűnre, hog' in- kab ást meg őli es naponkent fogiattia bennünk. Hat az kik az bűnben elnek vakmerőkeppen, az mint az s. Pal^{Heb. 6.} mongia, az Christust űnön magoknak vyonnan meg fefi tik es ű neki gylkosi. Hatodik vege nez az hiueknec fen uedesere, hog' egeš életünkben az niomorusagnak alaza^{1. Pet. 2.} tossaggal es bekelseggel való viselesere, tükörünk es pel-^{1. Pet. 2.} dank legien, ki mint sēnt Peter tanít, igaz leuen, az hamis sakert fenuedet, peldat hagiuan minekűnc, hog' miis az ű niomdokit kőuernők, ki mikor sīdalmastatnek, senkit vi sa nem sīdalmazot, es mint Esaias mongia, mint az baran- az niro előt meg neműl: ig' az Messias az ű faiat fel nem nitotta, sőt az fešitőkertis kőniörgöt. Az hiuekis azert az Isten fianak abrazattiahoz, hasonlatosok, es űk mefar-^{Matth. 16.} sekre kesittetet iuhok, kic az Christus keresztit viselik, es^{1. Tim. 6.} ű vele eggiūt fenuednek, hogy ismet ű vele egietemben meg diczōitessenek.

K: *Minel lehetünk reszesek az Christusnac
senvedeseben?*

F. Czák az igaz hittel, mellic az Christust minden iau-
aiual mienke tessük, hog' ű mi bennünk ellien, es mi ű ben-
ne. *Ioan. 3.* Mert Isten ezért arra az ű fiat, hog' minden á ki ű bē-
ne hisen el ne vesen, hanem örök elete legyen. *Gal. 2.* Erről mon-
gia á s. Pal; Elek en immar az Isten fiának hiti által. *Ioan. 20.* Chris-
tusis ezért monda az Thamasnak: Bodog vag' hog' lat-
tal es hittel, de bodogok azok, az kik nem lattanak es hit-
tenek. *Esa 53.* Az hitnelkül azért senkiben az Christus halála né-
lehet fogonatos es iduössleges, honnet az Esaiasis panafol-
kodik, hog' keuesen hisnek, csak azok, az kiknek az Vr-
nak karia meg ielentette. *Matth. 12.* Mert senki nem mehet az Chri-
stushoz, hanem ha az Atia vónsa, es senki nem esmeri az
Atiat, hanem az kinek az fiu meg ielenti. Masodszor az
hit melle kiuantatik az igaz poenitentia tartas, mely az
Christus halalanak es fel tamadasanac giümölcze, es ezne-
kül senki az Christus senvedesenek hasnaiban nem rese-
sülhet. Harmadszor ide tartozik az dicziretnak aldozat-
tiais, az kőniörges, es az Christusban adattatot iokert va-
lo halaadas. Mert mind az valasztasnak, mind az valtsaga-
nak vege az Isten diczöseges kegielmenek diczireti, es á
kegies, iozan, igaz eletnek köuetele. *Eph. 1.*
Ti. 2. 3.

AZ CHRISTVS TE- metsegeröl.

K: *Minemü rendel iriak meg az Euangelia-
stak az Christusnak temetese?*

F. Először Christus holt testet Pilatustul meg kerit az A-
rimathiabeli Ioseph, ki az Christusnak tanituania volt, es
halála vtanis az ű mesterenec halaadással boldalt, tisztelleg-
gel való temeteseben, az iöuendő fel tamadainak bizon-
sagara. Ez fele kőniörületelleg kiuantatik minden keres-
tien embertül az ű felebarattianak eletiben es halalaban.
Vgian ezent az iras gazdagnakis mongia, ki az ű neki a
dator marhanak io sáfara volt, es á Christustrol el nem fe-
letkezett, meliben ez vilagi gazdagoknak sēp pelda adat-
tatik, hog' űkis az Christus tagiait hasonlatoskeppen se-
gitsek. Masodszor az Christus testet tista giolczban takar-
ta, mellic ielentetik az mi testünknek meltoisagais, es ez
mellet peldais adattatik, hog' az kereszienek az temetes-
ben legienek mertekletessek, es az elő begenieknek refet-
ne ruhazzak az holtakra. Harmadszor az varos kiüül vy-
koporsoban temeti, mellic az ielentetik, hog' á Christust
meg böczüllötte, es á mit czelekedet abban io keduel for-
golodot. Mert az á io tetemen' kellemetes, az mel' kőniö-
rületellegből es tista süből farmazik. Hogy pedig kerta-
ben temettetik, ez löt regi io sokasbol. Az regiek est
mongiak okanak, mert az első ember az kertben vesitet-
te el az eletet.

K: *Miert kellett az Christusnac el
temettetni?*

F. Elő oka ez, hog' az ű rola mondatot Prophetiak be-
telliesednenek. Mert az Daud igy sollot az Messiasrol: *psal. 16.*
Nem hagiod az en lelke met az pokolban (az koporso-
ban) es nem engeded, hog' az te sēnted rothadast lasson.
Ez az Daudra nem illet, kinek teste meg rothat, hanem
az Christusban telliesedet be. *Esaia 53.* Ait iria, hog' az Iesse
giü

*Nicodemus
ki fejedelmek
vala a sidok-
nak: 333 font
elegitöt mirrat
hozt
vala. Ioan. 19.*

Esa. 11.
Esa. 53.

giükerenek koporfoia diczöseges leßen. Masut pedig aſt ielenti, hog' az gazdagnac mogia ſerint temettetet el, mel liet kel erteni az embernek itiletet ſerint, kik aſt veltek hog' az temeteffel elete es hire neue vg' el veſ, mint az hitetleneknek emlekezetek az halál által, ki töröltettetic. Masodſor az temetſeggel niluan löt, hog' az Christus va loban meg holt az mi bűneinkert, mint az Pilatusis megh lattatta, ha meg holt volna, ſöt ezokaert oldalatis által ſis törttek, es abbol ver, es viz ſarmazot, mel' az holt teſtnek iegie volt. Harmadſor az ű temetſegenek lelki ereieis va gion mi bennünk. Mert ezzel az mi bűneinket el temet, te, hog' többbe ne legienek emlekezeten az Iſtennek elöt te. Miis pedig ű vele el temettetünk, az mennire az bűne nek mind ſolgiatul mind vrafagatul meg menekettünk, Ennek pedig mint ſ. Pal tanit, az kereſtſeg peczeti, mely ben az vízben valo be buritas iegizi, hog' meg holtunc es el temettetünk az mi bűneinknek. Negiedſer emlekeſtet minket az Christus peldaia az mi allapatunkrol, kik föld edeniek vagiunk, romlandok es halandok, es iſmet viſſa terünk az földben, es el temettetünk az iöuendö fel tama dasnak es diczöſegnek remenſege alat.

Col. 2.

4.

Luc. 24.

Sic oportuit ſcribi poſſe

v. ubi ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

ſcriptum eſt de

AZ CHRISTVS FEL tamadaſarol.

K: *Miczoda az Christus feltamadaſa?*

F. Az Christus harmad napon valo meg eleuenedeſe ſeſti

teſti halálbol, melliel minden lelki ellenſeginken giöze delmet vet, es az hiueknek igallagot es örök eletet ſerzet. Eſt magiarazza az ſ. Peter illien igeckel: Meg holt az te. 1. Töl. 5. ſben, az az, a giarlo emberi termefetben, de meg eleueni tetet lelekben, az az, az Iſteni termefetnek es erönek alta la, mint ſ. Ianofnal mongia az Christus az Sidoknak. Rö. 2. 20. czatok el ez templomot, es harmad napra fel tamadtom. Hatalmam vagion erre, hog' az en lelkemet le tegiem, es iſmet fel vegiem: Mert ez hatalom az Atiatul adatot ne kem, mint ſ. Palis biznittia: Meg holt az teſtnek eröten ſegéböl, el pedig az Iſtennek ereieböl.

K: *Miel bizonyittatik meg hogy az Chri-
ſtus feltamadot?*

F. Erröl az Christus illien igeckel tanit a ſ. Lukacznal: Luc. 24. Ekeppen kellet az Christusnak ſenuedni, es harmad na pon fel tamadni, mint meg vagion irua ű felöle az Moſeſ nel a Propheſaknal, es az Dauidnak dicziretiben. Elsö rédbeli bizonyſagok azert eg' nihan' ſaz eſtendöuel, az ű ſületeſe elöt mondattanak, melliel homalioſok voltanac, es az idöknek ſoliaſi ſerint, naponkent niluabban ielen tettenek. Az elsö igiret az Moſeſnel az aſſoniallatnak Gen. 3. maguarol, es az kigio ſeienek meg rontafarol, emlekeſtet az Christus feltamadaſarol, mel' által löt az tökelletes giö zedelem. Mikor Abrahamnak aſt igeri: Az te magodban Gen. 22. meg aldatnak ez földnek minden nemzetſegi, aſt akaria ielenteni, hog' az Christusnac elni kel mind öröcke, hog' ű benne az földben lako nepek, minden idöben meg aldaſ ſanac. Az Eſaiſis az Meſſias koporſoiat diczöſegnek Esa. 11. mondotta az feltamadaſra nezue. Masutis aſt iria, hogy Iſa. 53. a niomoruſagbol es az iteletből ki ragattatot, Sz. Dauid Pſal. 2. is

is az ű semelie alat az Messiasnak fel tamadasarol folat: En
fiam vag' te, en ma űlteltk tegetet. Az Dauid űlettetet
az embereknek itiletekre nezue, mikor az Isten sok vese
delmeken űtet altal vitte, es vegezetre Kirali meltofagra
fel magasztalta, melliel meg bizonyittatot hog' Istennek fia
es ű tűle rendeltetet kiral'. Az Christusban pedig akkor
telliesedet be, mikor az mint űent Pal tanit, az fel tama-
dasbol Isten fiamak bizonyittatot lenni, es az embereknek
esmeretekre nezue, vg' mint az ű diczűsegenek napian
űlettetet, ki az elűt esmeretlen es gialazatos vala az em-
berek kűzűt. Mas utis erre nezet a Dauid monduan. Nem
engeded, hog' az te űented rothadast lasson. Vgyan ezen
Propheta űrűcke valo Papnak es kiralnac neuzei űtet, em-
lekezuen űenuedeferűl es fel tamadasarol illien iűgeckel:
Az tűlczabol iűfik az vton, ezokaert fel emeli az ű feiet.
Mas od rendbeli bizonsag teuűk az Euangelistak es az A-
postolok, melliet az Angyalokis harom rendben erűűűte-
nek, űűt az Christus ellenűegi, es az űrizűkis ezent bizo-
nittiak. De annak selette a Christusnak sok rendbeli iűle-
nesi meg mutattiak, miert hog' fel tamadasanak napianis
űtűűr iűlent meg. Elűűű Maria Magdalenanak, mas odfor
amaz neg' aűűoniallatoknak, kik az Christus koporűoia-
hoz mentenek vala, harmadfor Peternek, negiedűer Cleo-
phasnak es Nathanaelnek, űtűdűűr az tanituanioknak
Thamas tauol' leteben. Ezzel meg erűűűtette az ű befede-
nek igaz es alhatatos vűltat, melirűl halala elűt sokfor em-
lekezet. Harodfor, meg iűlent az tanituanioknak niole-
ad napű Thamasnak iűlű letebű, es az ű hitit meg erűűűtet-
te. Hetedűer meg iűlűt az neg' tanituanioknak, kie az Ty-
berias tengerben halasnak vala. Niolecadfor, Iacabnak.
Kűenczedűer, mint ű. Pal mongia, űt űaz attiafiaknal tűbe-
beknek

Psal. 16.

Psal. 110.

Z

beknek iűlent meg. Tizedűer. Az Apostolockal niaiasko-
dot, es űket ki viuen űemek elűt az eghben fel vitetet. Sz.
Pal pedig aűt mongia, hog' vtolűor ű nekiis, vg' mint idet 1. Cor. 15.
lennnek meg iűlent. Ezeckel az iras a mi hitűnket erűűűti
az Christus fel tamadasa felűl. Miert hog' az emberi nem-
zetnek iduűűűge ebben heliűestetet.

K: Mi vegre tamadot fel az Christus?

F. Elűű. Hog' a mint az iras tanit, az fel tamadas által 1. Rom. 1.
sten fiamak bizonyittatnek, es az gialazatnak vtanna meg Psal. 2.
diczűitnek. Mas odfor, hog' ezzel tűkelletes giűzedel-
met az űrdűgűn a bűnűn, a halalon es az karhozaton meg
mutatna: Mert ha az halal ű raita birodalmat vehetet vol-
na, semmikeppen giűzedelmes kiralinak nem esmeret-
tet volna, es az mint ű. Pal mongia, ha ű fel nem tamadot, 1. Cor. 15.
meeg az mi bűneinkben vagiunk. Harmadik hasna, mint
ű. Pal tanit, az meg igazulas. Mert mikeppen halalaua Rom. 4.
totta az bűnt, ig' fel tamadasaua eppitete az igazsagot,
mel' ebben vagion, hog' immar az Christusban valo hit-
nek altala, az mi bűneinknek terhetűl űresslek legiűnk,
varuan az iduendű tűkelletes diczűűget io remenűegnec
altala. Negiedik hasna az lelki fel tamadas, mel' vagion az
vyonnan valo űűletesben. Mert az Christus fel tamadasa Col. 3.
nak ereie bennűnk ez, hog' miis it ez vilagon az eletre
tamadgiunk fel. űtűdik vegerűl az ű. Pal ig' tanit: Mindű Heb. 7.
kor el az Christus, hog' mi erettűnk esfedezzek. Harodik 1. Cor. 15.
hasna az tűűnek fel tamadasa a hiueknek rendeltetet di-
czűűű es űrűk elet, mint est bűuebben meg magiarastuc
az kűzenűeges fel tamadasnak tudomaniaban.

AZ CHRISTVS MEN- ben meneferöl.

K: Miczoda az Christusnac menbe meneteli?

F. Az Christusnac test ferint valo el tauozasa ez föld-
ról, melliel az ű fel tamadasanak vtanna, az tanituanio-
nak latafara fel vitetet az egekben, az örök diczösegnek
heliere, hog' ezzel tökelletes giözedelmet meg mutatna,
az hiueknek ű lelket es aiandekokat östogatna, es ű nekie
maradando hazat kesitene.

*K. Miert nem ment fel az Christus mingia-
rast az feltamadas utan?*

Acto. 1. *F.* Az Christus az halalon giözedelmet veuen, az tani-
tuaniokkal negiuen napig niaaskodot. Elöször az ű igire-
ti ferint, melliet mondot halalanak előtte, ezzel meg ielē-
tette, hog' valoban fel tamador legien, melinek hitelenel-
kül az iduösszeg soha meg nem alhat, miert hog' az embe-
Rom. 8. ri nemzetnek valtsaga, az Christus halalaban es fel tama-
dasaban helihetetet. Masodszor az ű ielenleteleuel az meg
haborodot tanituanioknak hiueket vigasztalta, es az Euan-
gelionnak ez feles vilagon hirdetesere kesitette, es meg
mutatta, hog' az aniasentegihazra gondot viselne, mind
vilag vegezetig.

*K: Kiczodak bizonsagi az Christus menben
menetelinek?*

Acto. 1. *F.* Az Christus az kiknek illet az ű fel menetelit megh-
jelentette. Első rendbeli bizonsagok az tanituanio-
ket az olai fa hegiere ki vit, es femek lattara fel emelked-
ve

uen az egekben ment. Masodszor vgian ottan az Istennec *Act. 1.*
Angialis bizonsagot tesnek, mikor diczöseggel meg ie- *Mayc. 16.*
lennek es est mongiak: Galilazabeli firfiak mit neztek az
eghben, az Iesus ki fel vitetek ti közzülletek, ezkeppen
iü el a mint lattiatok fel menni, Harmadszor az ű leleknek *Acto. 2.*
latharo formaban valo el boczatafais ezent erőssiti, kit a
Christus boczatot az ű igireti ferint az Apostolokra.
Mind ezek ast bizonittiak, hog' az Christus teste ferint
heliet valtoztatot, es hataros heljet foglalt, az hol ű neki
kel maradni az itelet napiaig, mint az Christusis mondot *Matth. 26*
ta: Az segeniek mindenkor veletek vadnak, de en nem *Ioan. 12.*
mindenkor lelek veletek. Honnet az ű Palis ast erőssiti, *Phi. 3.*
hog' az iduözitöt az eghekből variuk. Est fükseg erteni
azok ellen kik az Christus menbe menetelit csak valas-
mi eleniefnek itelik, es az ű igaz testet minden heliek-
re akariak teriesteni, melliel ast igiekeznek meg erőssite-
ni, hog' az Christus test ferint mindenüt ielen vagion az
Vaczoraban az kenierrel. Ez velekedes hog' hamis legie-
oda ala meg bizonittiuik. Touabba mikor az Christus il- *Matth. 28.*
lien igiretet tesen: En ti veletek vagiok mind világ ve-
gezetig, nem ellenkezik az ű test ferint valo el tauozasa
ual. Mert meg kel valastani az Christus ket termesetinec
tulaidonsagit, meliek mind az altal az irasnak sokasa fe-
rint az egieb semelről mondatnak. Ig' az Christus mō-
datik velünk lenni minden heliiken, az ű Isteni termese-
tire, lelki ereiere es gondviselése nevue. Mert immar
az hittel vg' körtettünk ű vele öbue, hog' ű mi bennünk
el, az ű iauait reank arastuan, mi pedig ű benne élünk, az
ű aidndeakinak velünk közlefeuel hitnek altala. De mind *Gal. 2.*
az altal az test ferint az egeknek fölötte vagion, es az v *Eph. 3.*
tolso napig onnet ide nem iü, mint ű magais meg ielentet

*Tenelgök
ellen.*

1. Tim. 1.

Phil. 3.

Col. 3.

te: El hagiom ez vilagot es az Atiamhoz megiek. Ezert mongia az s. Palis, hog' variunk az Istennek fiat az Iesust az egekből ki meg szabadit minket az követközendő haragtul.

Ennek hat
háza vagion
jó keppen.

K. *Mi vegre ment fel az Christus az egekben?*

F. Első nez az ű tistinek es hiuatallianak meltofogara. Mert ezzel ást ielentette hog' mi erettünk elegeges sizen test tót, es tökellertessen meg giőzte minden ellenseginket, mint á s. Pal bizonittia: Fel menuen az magassagban fogva vitte az fogfogot. Ezzel azert batorittatnak az hiuek minden lelki ellensegek es kesertetek ellen. Masodik vagian azon Christusnak diczősegere nez, mert á ki az solgai abrazatbá á mi bűneinkert meg gyalasztat vala, vgi ezen nag' tistellesgre es mindeneknek felette magasztaltat, ebből az hiueknek is illien vigasztalások vagion, hog' ű kis az Christus kereftit viseluen hasonlatoskeppen meg diczőitetnek. Harmadik, fel ment hog' az Atiatul s. lelket boczasson es az aniasentegihaznak minden időben aiandekokat oštogasson. Erről mongia: ha el nem megiek á vigasztalo el nem iű ti hozzatok. Sz. Palis ást erőssiti: Fel menuen aiandekokat adot az embereknek. Negiedik, ez is fű házna, hog' á mint s. Ianos mongia, ha verkezendűnc fōsolonc vagion az Atianal, ki az mi igiunket vg' forgattia, hog' soha ást el nem vesethettiűk. Est erőssiti az Apostolis mikor vg. tanit, hog' az Christus nem az kezzel cijnaltatot sent helire ment be, hanem az egeben, hog' az Istennek előtte magat be ielencze mi erettünk. Mert az ű eczer valo aldozattianak ereie mindenkor oly böczűle, tes es fagonatos az Atianak előtte, hog' erre nezue min

den

den bűneinknek terhetül meg szabadultunk, es örök életnek fiainak tartatunk. Annak okaert az Christusnak mēben letele nag' batorfogot ad nekünk, hogy mindenkor bizodalommal iarulliunk az kegielemnek fekihez, es soha ne felliunk, hog' igiunket el vesessük, miert hog' io kezessünk, kedues fōsolonc, bölcz Prokatoronk es vigiazo pastoronk vagion az egekben. Ötödik az ű fel menete: liuel int minket az menniei ioknak keresefere, hogy ez vilagnak ferelmerül el fakaduan, kiunkozzunk oda haza az mi feiunkhöz. Honnet sent Palis ást mongia, hog' az mi niaiasagunk az egekben vagion. Hatodik, az Christus az ű fel meneteliuel az meniorfagnak kapuiat nekünk meg nitotta, ki az elöt be zarlattat vala az bűnert. Be ment azert az mi kepünkben es az örök életet mi samunkra foglalta, mint űnőn maga mongia: El megieci ti nektek heliet kesiteni, es mikor meg kesitem, is meg el io uők es fel veslek tieket, hog' á hol en vagiok tiis ot legietek. Ezert mongia s. Palis, hog' az Isten űtetet az egekben az Christussal, miert hog' ez az diczősleg minden hiuekkel közöltetik. Touabba ez helinek kesiteset nem vg' kel erteni mint ha az ű fel menetelinec előtte az örök életnek helie nē lőt volna, es á mint ertik á Papistak az regi atiaknak lelkek nem az diczősegnak heliere hanem Lymbusban mentenek volna, mert az Christus ez kesitessel es fel menetellel csak ást ielenti, hog' az örök életnek erdemlő oka az ű engeftelő aldozattia. Annakokaert az ű menyben meneseuel heliet kesitet az mennire annak arrat megh fizetuen, az örökseget, vgy mint foglalta, az hiueknek samara. De ebből nem köuerkőzik, hogy az Atyak ez fel menetel elöt ki reskesitettének volna. Miert hogy ű kis az Christus-

S 2

ban

ban való igiretre nezuen, azon örökseget es diczöseget vőttek, es az Christus el iőuetele vtan való hiuek is Abrahammal, Isaackal es Iacobal eggiűt le telepednek az Istennek országában. De erről az hol helie volt bőuebben emlékeztünk.

AZ ISTENNEK Iobiarol.

K: Micsoda az Istennek iobian űlni?

F. Ol' diczöseges hatalom, melire az Christus az valtság-
nak fizetése vtan, menni es földön mindenkinek selette
magastaltatot, hog' az hiueknek oltalmazója, es a hitelen-
eknek rontoia legien mind vilag vegezetig. Ennek im-
mar minden refeit az ő irasbol meg kel magiarazni illien
rendel. Eldőfor az Iob kez, az erőert es az birodalomert ve-
tetik hasonlatossag ferint, miert hog' az ember a iob kar-
iaual nag' dolgokat czelekedik es terhet visel, es az kez-
nelkül az embernek keues ereie vagion. Az embertől az-
ert vitettetik az Isten erős hatalmanak iegizesere, mint a
Prophetanal mongia: Az en iob kezem meg merre az e-
geket, Annak selette miert hog' az Christus Istennek ha-
talma, neuezterik Iehoua karianac, es mondattatit az Iste-
ereienek iobiara űlni, mellier az ő. Pal illien igeckel ma-
giaraz. Űltette űtet az ő iobiara, minden hatalmassagnak
feiedelemsegnak, vrasagnac es neunek selette, mel' neue-
tetik,

Luc. 22.

Eph. 4.

tetik, nem csak ezen, hanem az iőuendő vilagonis. Erről
mongia masutis, hog' adot ő neki neuet minden neunek *Phi. 2.*
selette, hog' az ő neueben meg haiollion minden terd, mē *1. Cor. 15.*
nieieke, földieke es pokolbelieke, honnet meg ielentetik *Psal. 8.*
hog' minden teremtet allat az ő laba ala vettetet, mint ő. *Matt. 28.*
nőn magais bizonittia: Adattot ennekem minden hatalő
mennien es földön. Ebből azért meg ielentetik, hog' az I-
stennek Iobia nem az egh, sem valami bizonios hel', ha-
nem ol' veghetetlen birodalom, ki helire nem forittatik,
hanem minden teremtet allatokra ki teried. Masodfor
fűkseg erteni, hogy az Istennek iobiara senki nem űl es
gieb, hanem csak az Christus, honnet az iras az ēgnel es
az Angialoknal fellieb valonak neuezi. Mert az Isten fē-
kinek az Angialok közzől nem mondotta: Űl az en iob *Heb. 1. 7.*
omra. Ezis azért az közbeniara snak tistire nez, mel' mē *Psal. 110.*
keppen hog' egieb teremtet allatockal nem közöltetik,
azonkeppen senkinek ő kiűle Isten iobiara valo űles nē
engetterik. Harmadfor. Az űlesnek igeie nem huiolkos-
dalt, hanem nyugodalmat, diczöseget es győzedelmet ie-
lent. Mert az Istentől boczattatot volt az Christus az bai-
vuastra, hog' az őrdögöt, az bűnt az halalt es karhozarot
meg rontana, es az hiueket meg szabaditana az örök elet-
re. Ezt minek vanna el vegezte, mint győzedelmes kiraly *Marc. 16.*
be ment az ő Arianak diczösegeben, es az magassagok-
ban űlt az felsleges Istennek iobiara, mel' űleffel az bizo-
nittatik, hog' minden ellenszeginket fogua vitte, es megh *Eph. 4.*
főstuan az hatalmassagokat, az győzedelemben mutogat-
ta. Űly okkal űlt azért immar le, hog' ő neki nem fűkseg
többre az testnek giarlosagaban meg ielenni, miert hogy
az keresztnak általa tőkellestessen meg giőste minden el-
lenszeginket. Negiedfor, vgian itten az folasoknak bizo-
nios

Acto. 7. nios nemeit meg kel erteni. Az ſ. Iſtuan halalanak ideien
 aſt mongia, hog' lattia az Iſuſt allani az Iſtennek iobian
 mel' az üleſſel nem ellenkezik. Mert mikeppen az üleſ az
 giözedelmet es az viadalomtul valo meg ſüneſt iegzi, az
 zonkeppen az allas, az Chriſtusnak keſ voltat ielenti az
 ſegetſegre es az oltalmazáſara, valameníſer az hiuek
 nek ſükſege kiuanſia. Az ytan az Iſtenis mőndattatik
 az embernek iobia felől lenni, auag' allani, mellien az ſe
 getſeg ertetik. Mert az ki iob kezünk felől vagion, pai
 ſunk es oltalmunk az ellen, az ki minket meg niomorit
Pſal. 109. hatna, mint az Daud mongia: Az Iehoua az ſegennek
Pſal. 110. iobia felől. Maſutis ig' ſol: Az Vr az te iobbodon meg
 rontia az kiraliokat az ſ haragianak napian, melliel az
 ielenterik, hog' az Meſſias orſaga, nem emberi hatalom
 mal, hanem Iſtennek ereieuel tartatik. De az mint ertők
 az Chriſtus ol' kiualtkeppen valo iegizesben mőndatta
 tik az Atianak iobian ſlñi, hog' ſ Iſteni erőuel es melto
 ſaggal vralkodgiek. Touabba az ſeket es az diczőſeget
 is, mel' kőz az hiuekel, meg kel valaſtani az Iſtennek
 iobiatul, mint az ſ. Ianofnal mongia az Chriſtus: Az ki
 giözedelmes, adom annak, hog' ſlñi az en ſekemben, ſ
 mint enis giőſtem, es ſlők az en Atiamnak ſekiben. Ez
 Kirali ſek azert iegzi az örök eletnek birafat, meliben ſ
 Chriſtus az mi kepünkbe ment be. De az Iſtennek iobia
 ra valo üleſ, ol' böczülletes meltoſag, mel' csak az aniaſ.
 egihaznak ſeiet iller, es az tagokra enek haſna es ereie, az
 diczőſeg ſarmazik. Ötödör aſtis meg ielēti az iras, kinek
 iobiara, es mikor ſlt. Mert mikeppē az Iſtētul az ſ Atia
 tul küldettet ez vilagra, hog' lenne aldozat az mi bűne
 inkert: Igy azon Iſtennek iob kezeuel emelteret fel az
 diczőſegre. Annak ytanna noha ſ neki diczőſege volt
 az

*Valasztat fel
 teny.*

V

az Atianal, meeg világ teremteſenek előtte, mind az al
 tal az ſenuedeſnek es menben menefenek vtanna bizoni
 ttatot meg, hog' mindeneknek Vr legien. Ez hatalom pe
 dig noha moſtanis eſmertetik az hiuektul, az Aniaſ. teg'
 haznak tartafaban, es az ſ ellenſeginek rőtaſaban, mind
 az által, az vroſſo napon tekelteſſen meg ielenterik.
 Mert ſ mint ſ. Pal tanit. Szükſeg ſ neki vralkodni, mig 1. Cor. 15.
 nem minden ellenſegek labai ala vettetek.

K. *Mihazna vagion ez ertelemnek?*

F. Előör ebből meg ielenterik az Chriſtusnak Iſteni
 meltoſaga es hatalma, hog' az ſ emberi giarloſagaban, es
 az ſolgai abrazatban es ſ kereſtnek gyalazatos voltaban
 az okoſſag meg ne ſtkőzzek. Maſodör, hog' ſ hiuek ba
 toritaſának az niomoruſagnak ſenuedeſeben, es erős bi
 zodalommal el higgiek, hog' az ſ ſeieknek az Chriſtus
 nak mindeneken tökelletes birodalma vagion, melliel az
 ſ benne hiuövet meg ſabadittia es az örök eletre tartia, ſ
 hitetleneket pedig es az Aniaſ. egihaznac ſldözöit meg 2. Teſſ. 1.
 bñterti, mikor az ſ hatalmaſſaganak angialual el ſ, hog
 czudalatoſnak lattaſſek az ſ hiueiben. Harmadör. Ez ma
 giarazat ket rendbeli velekedeſt hamíſtit meg. Előben a
 zok vadnak, kic az Chriſtusnak Iſten iobiara valo ſieſe
 ből aſt akaria erőſſiteni, hog' az Chriſtus bizonios hel
 ien vagion. De immar meg ertettük, hog' ez ſolaſnak mő
 dgiaual az ielenterik, az Chriſtus mikeppen legien az es
 gekben tudnia illik, nem vg' mint az Angialok, hanem
 az ſ birodalma es Iſteni ereie mindenüt ielen vagion. Eb
 ben azert nem az heliről, hanem az hatalomrol tanit az
 iras. Mikor azert ſ ſ. Pal ig. inti az hiueket, hog' ſen valo
 kat kerelleſenec, ahol vagion az Chriſtus ſluen az Iſten
 nec iobian, aſt akaria ielentereni, hogy az ſ hatalma az

I.

II.

III.

*Col. 3. Jón valo
 kat kerelleſenec,
 ahol vagion az Iſten
 nec iobian, aſt akaria ielentereni, hogy az ſ hatalma az*

Matth. 28. egekben nem rekesztet, hanem á mint únon magais biztat, velünk vagion mind világ vegezetig. Masod rendbeliek ebből árt bizonittiak, hog' az Christus embersege berintis az vaczoraban az kenierrel ielen vagion, kik nem vesik egekben, hog' az iras nem az Christus allattianak, a uag' emberi természetnek valóságos ielen leteről fol, hanem az ű hatalmanak ki teriedeseről minden teremtet allatokra. Mert az egh az meliben fel ment, vg' mint kirali birodalmanak feki es lako haza, de inner az ű veghetetlő ereiet ielenti meg, az Aniasentegihaznak giúteseben, es czudalatos tartasaban. Ert pedig kőniű meg ertení illien peldabol: Mikeppen az nap allattia berint az egen vagiő, de az ű vilagual, melegsegeuel es taplalo ereieuel minde nūt ielen vagion: Igy noha az Christus az diczōult testbenis bizonios helien vagion, mind az altal az ű taplalo ereie az igeret berint hitnek altala minden valastottakra ez vilagnak kereksegeben ki szarmazik. Külōmb azert follani az Christus testenek ielen leteről, es az ű lelki ereienek ki teriedeseről.

AZ HITRŐL.

K: Mit iesz az hit á bent irasban?

F. Először az hit közönseggel iesz á tudomant es á valast, mint az keresztien hit, nem egieb, hanem az Christusul adattatot ertelem. Á s. Iacobis erről mongia, hog' az őrdögök hínek. Az Simón Magusrol árt ielenti az iras, hog' hit az Apostolok tanitasanak, es igaznak itelte á mit

*Iacob. 2.
Acto. 8.*

hír

hirdettenek az Christus felől. Á s. Mathenalis emlekezie *Matth. 13.* á Christus idő berint valo hitről, melinec ninczē giókere. Ez altal senki nē iduözülhet. Masodbor giakorta vetetik az hit, az befedben, fogadasban es czelekedetben valo alhatatossagert, mint á Hieremias mongia: El vetetet az hit *Hier. 7.* ē földről, ki vagattatot az ű saiokbol. Sz. Palis ez ertelēbē *Rom. 3.* vesi, mikor ig' fol az Sidokrol: Nemde az ű hitetlenseg ek az Istennek hitit fel bonthattiaē. Harmadbor iegzi az czodateteleknek aiandekit, mint s. Pal mōgia: Ha anni hi *1. Cor. 13.* tōm lešen: hog' az hegieket heliekből ki indithatom, bere tetem pedig nem leend, semmi vagiok. Negiedik á meg igazulasnak hiti, melliel az igiretben adatot lelki iokat, mint eg' fogo kezzel el vesűk. Ez mindenkor eggiūt vagion az iduōsteg nec okaiual, az Isten kegielmeuel á Christus aldozattiaual es á s. leleknek meg viitafaua.

K: Miczoda az iduözitő Hit?

F. Az s. lelektől az ige altal bereztetet bizodalom az valastottaknak siuekben, melliel az Isten kegyelmeből az Christus altal, az igiretben el vesűk az bűnnek boczanatrat, az meg igazulast es az örök életnek remenfeget, az ű neuenek dicziretire es az vy életnek kőuetesere. Auag rōuidebben. Az hit nem egieb, hanem az Isten kegielmes igiretiben valo bizodalomunk az Christus altal, bűnünk boczanattia, meg igazulasunk es örök életünk felől. Az Papistak erről ig' folnak: Az hit az lelki esmeretnec bizonios volta az iutalomnak varasaban az erdemert. Ert hirdetni Isten ellen valo karomlas, es az s. Pal tanitasaua ellenkezie: Kegielemből iduözültetec hitnek altala, es ez nem ti magatokrul vagion, Isten aiandeka, hog' senki ne diczekedgiek. Mindenūt az iras az kegielemmel ő uekōti az hitet, es ki rekeszti az erdemet.

s s

Minet

*K: Mivel bizonytod hogy az hit erős
bizodalom legien?*

Gen. 15.
Rom. 4.

1. Ioan. 5.
Heb. 3.
Eph. 3.

Heb. 4.
2. Tim. 2.
Rom. 8.

Heb. 11.

Iacob. 1.

F. Az hitnek neuezetif nem valami velekedest auagy ketelkedest ielent, hanem allandossagot es tökéletességet mint az iras az Abrahānac peldaualis est meg bizonyitia, ki az hit által okossagot meg giőste, es az igirethez nag' bizodalommal ragaszkodot. Erről mongia az s. Ianos hog' az hit ez vilagnak giőzedelme. Masodior. A s. Pal illien igeckel tanit az hitnek alhatatossagarol. Az Christusban vagion batorfagunk, es bizodalommal valo mezetelünk az ű benne valo hitnek általa. Ezert mongia masutis: Iarulliunk bizodalommal az kegielemnek feki eleiben. Harmadior. Az hiueket ig' batorittia az ű peldaual. Tudom kinek hittem es bizonyios vagiok benne, hog' minket az Istennek szerelmetül semmi el nem szakashtat. Negiedier. Az hitet mongia az remellendők allattianak es azoknak, meliek nem lattatnak, erős bizonyfaganak. Allatnak mongia. Mert az hit ol' bizodalommal biria az iőuendő örök eletet, mint ha immar ielen volna. Giőzhetlen erősségnekis neuezi az Istennek tökéletes es felbomolhatatlan igiretiert. Est sükseg erteni az Papistak ellen, kik ast tanittiak, hog' embernek ketelkedni kel iőuősege felől. De ez fele ketelkődes az hit termefetinek ellene vagion, mel' az remenség es az okosság itileti ellen is hisen, es nez mindenkoron nem az mi megtatlanfagunkra, hanem az Istennek tökéletes igeretire, es mindeneket hatra vetuen elősiet menni azoknak meg nierefere, meliek az Istentől az igiretben adattatnak. Est bizonyitia az sent Iacabis illien igeckel: Az ki sükölködik bölcsesegnekül kerien az Istentől hitnek általa semmit néketelkeduen,

Miert

K: Miert mongia hat az Esaias: Kiczoda tudhattia meg az Vrnac elmeiet? Az Bölczis így tanit: Nem tudgia az ember ha szeretetre vagy gúlségre melto?

Ecl. 9.

F. Az elsőre ast kel felelni, hog' az Isten akarattia ketfele, nemel' titkos es el reitetet, meliről az embernek nem szabad tudakozni: Nemel' pedig ki ielentetet az igeben, es erről sükseg ertekezni. A hiueknek azért bizonyiosoknak kel lenniük iőuősegek felől az Istennek igeiből. Az masodikrol est kel erreni, hog' az Istennek szeretetiről ketfele itelet vagion. Első ez vilagnak es az külső dolgok, nac foliasabol, es miert hog' ez valtozando, es az hitetleneknek inkább folgal hog' nem mint az hiueknek, ebből az Istennek szeretetit meg nem ismerhetik. Mert a kit ez vilag el vettetnek itel, az Istennel kedues, es az kit bódognak mond, giakorta Isten előtt vlatatatos. Masodik itelet vagion az Istennek igeie ferint, meliből az ember meg ismerheti az Istennek akarattiat, szerelmet es lelki aldasit, meeg mikor az niomorusag alat tartatikis.

K: Honnat vagion az hitnek eredeti?

F. Az s. Iacob ast bizonyittia, hog' minden aiandek onnan felül vagion az vilagossagnak Attiatul. Az hitetis az iras Isten aiandekanak mongia, mint s. Palis tanit ez igeckel: Tinektek adattatot, hogy ű benne higgietek. Az Christussis est erőssiti, mikor ig' fol. Ez az Istennek czeledeti, hogy higgietek abban az kit el boczatot. Ninczen hat az embernek szabad akarattiban az hit, hanem csak az hihet az kinek adattatik.

Kik

K: *Kiknek adgia Isten az hitet?*

F. Sz: Pal vg' tanit, hog' az hit az valasztottake. A Chri
Titim. 1. stusis erről mongia: Tinektek adattatot, hog' az meniora
Matth. 13. fagnak titkait erczetek. Az Peternek tanitafarolis az is
Acto. 13. ras bizonygot tesen, hog' csak azok hittének, az kik el
Ioan. 10. rendeltettenek volt az életre. Visontag az Christus aſt
1. Cor. 2. mongia: Ti nem hihettek, mert nem vattok az en iuhaim
közül. Ezert mongia az ſ. Pal, hog' az kereſtnec igeie az
el veſendőkben bolondsag es halálnak illattia. Eſt maſut
Rom. 10. is illien igeckel erőſſiti: Nem mindenek engednek az E-
Eſa. 55. uangelionnak az mint meg vagion irua: Kiczoda hiſen a
Ioan. 12. mi hallafunknak? Haſnos ertelem pedig ez, melliel az
embernek ereie el rontatik, az Iſtennek titkos bölczefe-
ge az iduözitesben meg ielentetik, es az hiuekhez valo
io volta aianlattatik.

K: *Minemű eſköz által adattaticà Hit?*

F. Sz. Pal erre aſt feleli, hog' az hit az hallasbol, az hal-
Rom. 10. las pedig Iſtennek igeiebol vagion. Mert az ige Iſtennek
Matth. 13. magna, mel' az embernek ſiueben vettetik, es az ſ. lelke-
nek titkos ereieuel meg eleuenittetik, es az io földben
meg giökerezuen haſnos gyümölczet terem. Touabba
Rom. 8. eſtis ſükſeg erteni, hog' az hit nem az törüenből adatta-
Eph. 1. rik, kiből rettegeſnek lelke ſarmazik, hanem az Euangeli-
ombol, mint ſent Pal tanit ez igeckel: Ti haluan az igaf-
fagnak igeiet, az ti iduölſegteknek Euangelionat minc-
vtanna hittetek, el peczeteltettetek az igiretnék ſent lel-
keuel. Mig azert az ember Iſtennek igeiet nem veſi, ha-
ſinte valaſtottis hiti ninczen, mint az ſent Pal ſi magat az
meg teres elöt hitetlennek mongia. Ennek haſna ez,
hog' az ember erre nezue mint egy draga kenczet vg'
közül.

böczüllie az Iſten igeiet, meliből az hit ſülettetik es tap-
laltatik. Az kinek pedig hiti vagion, az Iſten tarhaza-
nak kulczat biria, es minden lelki iokban reſe vagion.

K: *Mire nez az Hit?*

F. Az hitnek czellia az igiret, mint ſent Pal bizonyittia *Rom. 4.*
Azert vagion ingien az hitből (az iduölſeg) hog' erős
legien az igiret. Az igiretpedig az Euangelionban va-
gion, melinek ſummaiat az ſent Ianos ez igeekben rekeſ- *Ioan. 3.*
tibe: Vg' berete Iſten ez világot, hog' az ſ. eg' ſülöt fiat
adna erette, hog' minden az ki lattia az fiat, es hiſen ſ. bē
ne, el ne veſſen, hanem örök elete legien. Touabba az igi-
ret az Christusban tetetet le. Hat az hitis az Christusban
heliheſtetet. Ezert mongia az Christus: Hiſtec az Iſten- *Ioan. 14.*
ben, es en bennemis hidgietek. Ennek haſna kettő. Első,
az ember az hitnek hatarat eſmerie. Mert az hit nem min-
dent hiſen, hanem csak aſt, az miről Iſtennek bizonyos i-
gireti vagion. Ha ezen kiüül megien valaki, hamar meg
czalatkozik. Maſodik, Az hitnek termefeti ez, hog' az o
kollagnak iteletitül el ſakaſt, nem hag' viſſa tekintenunc
hanem elő nezet velünk, hog' a mi lelkünk az Iſtennec e-
rős igiretihez tamaſkögiek, es csak abban nyugodgiek,
mint az Abraham az igeretben nem nez arra, a mi az te-
ſtnék lehetetlen, hanem az Iſten beſedenek hiſen. Az hit
annakokaert az lehetetlentis lehetſegeſſe teſi, az igiret-
nek tekelletleſegere nezue, mint az Christus tanit: Ha hi *Matth. 21.*
tetek leſen es nem ketelkerrek, es mongiatok imez hegy-
nek, kel' fel es veſd az tengerben magadat, meg leſen, es
valamit kerendetek hitből meg adattatik, melliet io erte-
lemmel kel venni az hirnek ereieről, ki az okollag ellens-
is hiſen lehetetlen dolgot az igiret ſerint, mint az ember
iteleti aſt mondana, hog' az teſt mel' porra leſen meg nē
eleue-

eleuenedhetik es diczöseget fel nem öltözhet, de az hit az igiretre nezue vg' tartia est, mint ha kezében volna.

*K: Mit vezen az hit az igiretben az Isten-
tül az Christus által?*

F. Az Christusban adattatott lelki aiandekokat az sent
1. Cor. 1. Pal ez rövid igekben be foglallia: Löt minekünk a Chri-
stus az Istentül, bölcsesseg, igassag, szerseg es valtság. Min-
deneknek elötte azt ielenti, hog' az Istentül löt, az az, Iste-
2. Tim. 1. tennek titkos tanaczabol örök időnek elötte rendeltet-
Gal. 4. tet, es az időnek telliessegeben adattatott az valasztottak-
nak iduösslegekre. A kiben azért az Isten az eletet reke-
Rom. 3. tette, csak abban kel keresni mint s. Pal is bizonyittia est
Act. 10. monduan: Az Isten eleue rendelte az Christust engeste-
lő aldozatul, es ő kiüüle nem adattatott töb neu, az kiben
kellene iduözülnünk. Minden időbeli hiuek azért, mint
s. Pal elő samlallia, az Christustul neg' rendbeli iokat ve-
nek. Első az Bölcsesseg, mel' nem egieb, hanem az Iste-
tennek, es az ő ki ielenter akarattianak iduössleges esme-
reti, az igenek hallasa es tanulasa által. Az ige pedig az
Col. 2. Christushoz igazgat, kiben az Istent bölcsessegnek titkos
kenczei el reitertenek, es az hitnek általa az valasztottak-
ra farmaznak. Draga bölcsesseg ez, mel' minket az iduöl-
segnek vran hordoz, es az örök eletnek bodogsagabá be-
vise. Ebből azis meg ielentetik, hog' az Christus kiüül
tudatlanfag es halalos föterseg vagion. De ő visontag elő
vilagossag, es az ki ütöt követi az setetsegben nem iar.
Rom. 1. Noha pedig az természetnek törüenieböl, az embernek el-
meieben vagion valami világossag, mind az által ez is az
Rom. 8. iduösslegnek dolgaban setetseg, es az mint s. Pal tanit, az

testnek bölcsesége az Istennek ellensege. Csak az Chri- 1. Cor. 2.
stus azért az Istennek bölcsesége, ki minket bolondokat
Isten előt bölczecke teßen. Masodik az IGASSAG, mel'
vagian az mi bűneinknek boczanattiaban. Mert ő az mi
bűneinknek terhet ő magara vötte, hog' minket igazak- 2. Cor. 5.
ka tenne. Noha azért bűnösök vagiunk es haragnak fia
az mi természetünk serint, de az kezes igaz, es az ő igassa-
gaban minket is fel öltöztet, es immar sem az Isten hara Eph. 2.
gia, sem az törüennek atka, sem az halál minekünk nem
arthat. Harmadik az SZENTSEG, mel' az vyonnan va-
lo sületes, mert az Christus minket az bűnnek rabiait, im-
mar Istennek sentelt es tisztított, az ő lelkenek általa az
bűnt meg őli es el temeti, es fel tamaft az vy eletre. Hat
az io czelekedetet az Christushan valo igassag nem ron-
tia, hanem inkább allattia. Negiedik az VALTSAG, mel'
it ez helien iedzi az vtolso meg szabadulast, es az örök es-
letnek meg adasat, kiről mongia az Christus. A ki en ben
nem hißen, ez halalbol az eletre megien. Sz. Peteris azt bi-
zonittia, hog' az hitnek vege lelkünknek iduösslege. Az
örök elet vtolso czellia az hitnek, mel' mostan mint sent
Pal tanit, az Istenben el reitertet az Christussal, de mikor
az mi eletünc meg ielenendik, miis ő vele egietembé meg
ielenünk az diczösegeben. Az hitből vagion azért elegse-
ges vigasztalásunk, az Satannak, az bűnnek es minden fe-
le niomorusagnak keserteti ellen.

*K: Az hit egiant adattik minden
valasztottaknac?*

F. Az iras vg' tanit, hog' az Isten az hitnek merteket
öfögattia a mint ő akaria. Ezokaert a hitnek is nemelibé Rom. 12.
nagjób, nemeliben pedig kisebb ereie vagion. Az Chri-
stus

Matth. 13.

stusis azt jelenti az pelda, befedben, hog' az io földben eset mag, nemel' harmincz annit, nemel' hatvan annit, nemel' száz anni gyümölcszet terem. De it meg kel gondolni, hog' az nag' es az kicsin hitnek eg' czellia vagion, es az iduössre nem az tekellates, hanem az igaz hit kiutatit, mel' az Christusban keresi az igazságot. Ha azért az emberben az hitnek kicsin sikraia talaltatik, sinton anni iot vesen ez által, mint az nag' hitu Abraham. It pedig az hiueknek sükség köniörgeinek az Apostolokkal egyetemben: Vram öregbic meg mi bennünk az hitet. Touabba, noha az hit el nem fog, mind az által ninczen mindenkor egyiarant valo ereie az emberben, mint az Dauidnak es az Peternek peldaia meg jelenti.

K: Muzoda iegiei vadnac az hitnek?

F. Első, az Isten igeinek halgatafa, tanulasa es meg tartasa. Mint az Christus bizonittia. Az ki Istentül vagyon az Istennek igeiet halgattia. Erről mongia az Dauid: Inkab akarok az te hazadnak küföbin ülni, hog' nem mint az hitetleneknek palotaiaban lakni. Visontag az hitelen Sidokat az Christus ezzel feddi: Ti azért nem halgattatok az en befedimet: Mert nem vattok az Istentül. Második az bekefeg es az meg czendefedet lelki ismeretnek öröme az Istenben, mint az s. Pal tanit, ez igekben: Meg igazitatuán az hitből bekefegünk vagion. Erről mongya Christus: Ez vilagon niomorusagtok, en bennem pedig örömtök lefen Ez örömet pedig senki tülünk el nem veheti, es miben allion ez világ meg nem ertheti, hané csak az valastottak erzik az u hiuekben, melliel minden ez vilagi keferüfeg meg emestenek, es nag' bizodalommal szetnek, az meg igirtetet iutalomnak el vetelere. Harmadik az feretet es az Isten ferint valo engedelem, mel' az

Rom. 5.

*Az kicsin hit,
azon iot veson
mint Abrahám.*

hitből szarmazik, mint elő kuföböl, es mikeppen az io fa az gyümölcszeből esmertetik meg, azonkeppen az hit az az io czelekederből. Visontag valamel' fa gyümölcszet nem terem ki vagattatik es az tűzre vettetik: Erről mongia a s. Pal, hog' az Christusban semmi nem hafnal, hanem csak az feretet által czelekedő hit.

AZ REMENSEGRŐL.

K: Mit iegiez az Remenség a sent irasban?

F. Először vetetic neha, az remellet iokert, mint az sent Pal mongia: Variuk amaz bodog remenséget, es az nag' Istennek meg ieleneset. It az remenségen, az örök életet erti. Másodszor, niha az hitet es az Istenben valo bizodal-
matis iegizi, mint s. Dauidnal: Sok oston vadnak az bú-
nőfnek, az ki pedig az Vrbán remel, az irgalmassag kör-
niül veü. Bodog firiu az kinek remensége az Vrbán ne-
ue. Harmadszor iegzi az Isten igeretinek varasat, mint az s. Pálnal: Az remenség meg nem segienit.

Rom. 5.

K: Muzoda az Remenség?

F. Az Isten igeretinek hitből valo varasa, az örök élet felől es az niomorusagoknak könniebitese, felől, az u akaratia ferint. Ezt bizonittia a s. Pal: Mi az leleknek első sengeit biruan, magunkban niögünk, varuan az fufagra valo fogadast, es az mi restünknek valtsagat. Mert remenség által iduözültünk. Másutis ig' fol: Meg igazitatuán

Tit. 3.

az ű kegyelméből, az örök életnek rekesi lőttünk az reme-
segnek általa.

*K. Miczoda külömbseg vagion az hit es
az remenség közöt?*

F. Első. Az hit oka az remenségnek, mert csak az mon-
dattatik igaz remenségnek, az mely hitből származik, es
Psal. 113. az Isten fogadásához támaszkodik, mint az Dauid mon-
gia: Az en lelkem várta az Iehouat, es remellettem az ű
Gal. 5. befedeben. *Sz.* Palis est bizonyittia: Mi lelekből hitnek al-
tala az igazságnak remenséget variuk. *Masodszor* külö-
mbeznek tisztekel, mert csak a hit által igazítottunk meg
az az, nieriük az kegyelemből az Christufert az bűnnek
boczanattiat. De az remenséget az igazságban tartatunk
es erősítettünk, mind addig, mig az czelra es az tökelle-
teségre jutunk. Hat az remenség vg' mint ostoppa es ta-
plaloia az hitnek. *Harmadszor.* Az hit nem csak iöuen-
dő iokat véden, hanem ielen valokaris, az bűnnek bocza-
nattiat, az meg igazulást es az meg bentelelt. *Az* remen-
ség pedig az igittet ioknak be telliesítesere es iöuendő
Rom. 8. meg adasara nez, mint s. Pal tanit. Az mel' remenség lat-
tatik, az nem remenség.

Rom. 5. *K. Ha az hitből származic az remenség, miért
mongia a szent Pal hogy az proba szerzi az
remenséget?*

F. Az hit eredet szerint suli az remenséget, az niomoru-
ságnak benuedese penig, es az Probalas vg' mint segítő,
auag' serkentő oka. *Mert* a mint az aran' az tűz vran fe-
niesb, de azért nem oka az tűz az arannak, hanem csak
tisztító eszköze: Azonkeppen, a hit, es az remenség az pro-
ba

ba által neuekedik, de mind az által ez nem oka, hanem
ezzel az keresztien ember kesittetik es tanittatik az be-
keseggel valo benuedese es az remenségre.

K. Az remenség miuel erősítettik?

F. Amaz lelki fegiuereckel, az Isten fel bomolhatatlá *Eph. 6.*
igeretiuel, mint az Abrahamrol mongia az iras, hog' az *Rom. 4.*
remenség ellen hit az remenségre, es az testnek iteleti el-
len, az Isten fogadásához ragaszkodot. *Az* vran az hittel
az köniörgessel, az bekeuel valo benuedessel, es ez mellet
az benteleknek peldaiual taplaltatik es segittetik, hog' ez
által vegiglen az valasztottak meg maraduan, az örök e-
letnek bodogságot el vehessek.

A Z S Z E R E T E T R Ő L.

K. Miczoda az Szeretet?

F. Az hitből származot iö indulat, melliel felebaratunk *Matth. 7.*
nak aít kiuanniuk az mit magunknak akarunk, es aít né-
czelekedgiük, az mit magunknak nem akarnank. *Az* se-
retet azért be foglallia az masodik tablan leuó paranczo-
latokat, es az mi külső életünknek regulaia, sőt az hiuek
közöt valo eggieslegnek es tökellellegnek kötele. *Col. 3.*

K. Hany dolog kiuantatik az szeretetben?

F. Elő az szeretetnek giükere, az hit, mel' az Isten lelke *Eph. 3.*
nek ereieből vg' plantaltatik az hiueknek biuekben, hog'
iö giümölcsöt es igaz attiasíui szeretetet teremczé. *Mert*
s. Ianos aít mongia, hog' az ki Istentül vagion az szeretet *Ioan. 4. 13.*
ben

Ioan. 13. ben meg marad. Ezent bizonyítja az Christus: Ebből es-
mernek meg, hog' en tanítuanim vartok, hog' egimast be-
rettitek. Masodszor, az szeretet tística biuet kíván es mindē
Rom. 12. tettetest ki rekest, mint 6. Pal tanit: A szeretet tetetesnekül
1. Pet. 1. legien. A 6. Peteris erre int: Minden tetetesnekül valo at-
tiasui szeretettel, felette igen beressetek egymast. Sz. Iano
1. Ioan. 3. sis azt mongia, hog' ne beressük befeddel es nieluel, hanē
czelekedettel es igazsággal. Harmadszor az szeretetnek ki-
ualtkepen valo vege az Istennek dicziretne nezzen,
hog' ez által Istenhez valo engedelmessegünk meg bizo-
nítottak. Negyedszer, az szeretetnek masodik vege ne-
zen felebaratunknak hasznára es eppületire. Erről mon-
gia az 6. Pal: Senki ne keresse az mi az őue, hanem az mi
felebarattias. Ezeckel meg valasztatik az keresztieni igaz
szeretet, amaz tetetes es hitetlen szeretettől.

K: Kiczodakát kel szeretni?

F. Az keresztieni szeretet messze ki terjed, mindeneknek
előtte kel szeretnünk az Istent, mel' semmi nem egieb, ha'
nem igaz hitnek es io lelki ismeretnek általa, az Istennek
paranczolatiban iarni, mint az Christus bizonyítja: A ki
engemet szeret az en befedemet meg tartia. Erről mongia
masutis: Az ki en felettem szereti attiat auag' anniat, nem
lehet en tanítuanim. Szükség azért minden dolgaink-
ban az Isten szeretetinek elől tarni. Masodszor az szeretet
felebaratunkra arad ki, az az, mind azokra, az kik azon
eg' hitnek tarsasagaban vadnak mi velünk. Erről mongia
Ioan. 13. 15 az Christus: V y paranczolatot adok tinektek, hogy eg'
mast beressetek, az mikeppen enis szerettelek titeket. Sz. Iano
1. Ioan. 4 Ianosz ezent bizonyítja: Ez paranczolatot vettük ő tőle,
hog' a ki az Istent szereti, felebarattias beresse. Mert a ki
azt mongia Szeretem az Istent, attiasiat pedig gyűlöli,

barat

hazug ember az. Harmadszor, az Christus vg' tanit, hogy *Matth. 5.* 3.
ellensegünk is beressük, es algiuk azokat az kik minket
atkoznak. Sz. Palis azt erőssiti: Iol solliatok azok felől a *Rom. 12.*
kik titeket öldöznek es ő nekik gonost ne kerietek. Az
kik azért az mi semeliünk haborgattiak, meeg azokat
is szeretnünk kel anniból, hog' minden bossu allasnak ki.
uanfagat biuinkból ki vetuen, az ő meg terefekert kőniő
rögünk, es az gonost ioual giőzzük meg, hog' az mi Iste-
nünknek fiainac esmertessünk, az ki az ő napiat mind io-
kra, smind gonosokra egiarant fel tamaftia. Ha pedig az
mi ellensegink megh nem terendők, melinek értelme az
Vrnak tanaczabol reitetet el, az mi bilidsegünkkel az
ő feikre egő tűzet rakunk az haragnak napiara.

K: Minemű okokkal int az iras az attiasui szeretetnek követsere? *niole3 ofn vagion.*

F. Első az lelki eggieség es főuetseg. Mert eg' Attianc *Eph. 4.* 1.
vagian, eg' közbeniaronk, azon eg' lelecek, minniaian
el peczeteltettünk, eg' keresztseg által az Aniasentegihaz-
ban senteltettünk, azon kenierből miniaian esünk, egy
hitünk, eg' reméségünk vagiő. Ezokaert sük seg azon eg'
szeretettel őue kötöttünk. Masodszor a 6. Pal az testül es *1. Cor. 12.* 2.
az tagoktul vesen tep hasonlatosságot. Mert noha az ta-
goknak külömb fele tistek vagion, mind az által egy-
massal eggieznek: Igy az lelki dologban eg' fű a Chris-
tus, eg' az test az Aniasentegihaz, mel' az fűhöz kötöttek
az hitnek általa, de viőontag az tagok az szeretettel köt-
tetnek őue. Az mint azért az tagok eggieznek az test-
ben, es egik az masiknak segitsegenekül főkölködik: A
zonkeppen az hiuek az eg' fű alat es az egy testben eg-
giertenek. Harmadszor az szeretet, az hitnek, az bűn bo-

4.

Gals.

V.

1. Cor. 13.

6.

7.

czanatnak es az Isteni felelemnek iegie. Ezokaert az iras az feretetet a hittel sok helien o'fue k'oti. Negiedfer az f. Pal ezzel aianlia a feretetet, hog' minden fele aiandekoknak ekessege, melliek az feretet altal keduessek, annakul pedig artalmasok. Semmi azert az ekese valo folas, az nielueknec tudasa, az alamisnalkodas, es az tudoman mellet valo fenuedes, az feretetnekul. Ezent bizonittia masutis. Az tudoman' fel fualkottat, az feretet pedig eppit. Ötödör int az feretetre, ennek sok es draga hasnaibol, es tulaidonsagibol. Mert az feretet turo, kegies, nem irigy, nem keuel', nem czelekesik rendeletlenul, nem keresi az u magaert, nem geried fel az haragra, gonost nem gondol, nem orul az hamissagon, oruendez az igassagon, mindeneket el fenued es hisen, mindeneket remel es el tur. Az feretet azert minden iosagnac kutseie, es a keresztieni életnek regulaia az kulso tarsasagban. Hatodör az feretetnek meltosagat ielenti meg, ennek meg maradandóságauat. Mert a feretet soha el nem mulik, az Prophetiak a nieluek es az tudomaniok meg sunnek. Mert az örök életben senki nem tanittia az u attiasiat, hanem minniaian az Istentul lesnek tanittattak, es az feretet lesen az u bekefegeknek fel bomolhatatlan kötele. Hetedfer, az hitnel es az remensagnel nagjobnak mongia az feretetet. Mert az hitnel killieb teried az feretet. Mindē embernek czac az u tulaidon hiti hasnal az iduössegre, de a mikeppen az folio viz nagjob az kut fonel: Igy az feretet, miert hogy messe ki hat, es sokaknak hasnal, az hitnel nagjobnak mondattatik, de nem mindenben. Mert a menniere az hit eredeti es kutseie az feretetnek, nagjob az feretetnel. To rabba nemelliek nagjobnak mongiak az feretetet, az maradandosagert, mint ha az hit mindenestul fogua, az örök

életben meg sunnek, miert hog' az f. Pal az hitet es az las 2. Cor. 3. talt ellenben veti. Mert most hit altal iarunk, de ackor las altal. Erröl azert rouideden ig' kel ertenı, hog' az hitben kiualtkeppen harom dolog vagion, az ismeret az bizodalom es az örök életnek varasa. Az ertelem meg nem sunik, hanem czac az, a mi res ferint vagion, tudnia illik az fogiatkozasa: az melinek helieben fal az tokelletesseg. Az Istenben valo bizodalomis, mel' az hitnek rese, anni ra nem sunik meg, hog' sockal tokelletesb lesen. Mert az hit nem czac iduendot hisen, hanem ielen valotis. Vtol for, az mi nez az iduendö ioknak varasara meg sunik. Mert az öröksegeben ielen lesunk, es az kiuul mas diczo 1. Cor. 12. seget ne varunk. Niolczadör, az attiasui feretet, a mint Eph. 4. sent Pal tanit, erössittetik az aiandekoknak kulombsege Rom. 12. uelis. Mert az Isten eginek nem adot mindent, hanem az aiandec mellet soc fogiatkozafokis vadnak, mellieckel az Isten az hiueket az alazatoslagra inti az eggiessegre, es az attiasui feretetre tanittia. Azert az Istennek sok fele aiandeki az emberek kozot valo bekefegeknek kötele es segitsege.

A Z I G A Z V L A S R O L.

K: *Mit iegiez az igazulas az irasban?*

F. Az tob iegiezeti kozot ez kettö fü. Elödör meg igazulni semmi nem egieb, hanem igaznak esmertetni, talaltatni es bizonitatni, mint mikor ast mongia a David: Czac psal. 51. teneked vetkestem: hog' meg igazitassal a te besedidben, 1. Tim. 3. az az igaznak esmertessel. A f. Pal ast mongia, hog' az Isten meg igazitatot az lelekben, az az, az Christus igaz

8.

Luc. 7.

Matt. 11.

Exod. 23.

Psal. 72.

Rom. 3.

Luc. 18.

Peldn.

nak es Isten fiának bizonittator az leleknek, auag' az Isteni termesernek es hatalomnak altala. Sz. Lukacznalis est iegizi mikor ig' sol: Minniaian az bünöfök es az Publicanusok haluan ezeket meg igazitak az Isten, az az, igaznak esmernek es uter diczötek. Az bölcsefeg meg igazitator az u fiaitul, az az, igaznak ismertetet es megh beczültetet a hiektül. Masodior, az meg igazitas annit tehen mint az bünnek terhetül valo meg mentes, auagy meg szabadulas. Erröl pelda az Mosefnel: Meg ne igaziczad az hamissat, az az, meg ne menczed az töruen' ferint valo büntetéstül. It az helien azert az vtolso iegizésben kel venni.

K: *Micoda az meg igazulus?*

F. Az bünnek terhetül valo meg szabadulas az Isten kegyelméből az Christufert, az hitnek altala. Est a Davidis a s. Pallal egietemben igy magiarazza: Bodogok az kiknek alnokfagok meg boczattatott, es az kiknek bünök el fedestetet, es a kiknek az Vr nem tulaidonitotta az u bünket. Hog' pedig ez iegizesben vetellek az igazulasnac igeie, sepen meg mutattia az Publicanus peldai, ki ekeppen köniörög: Vram leg' irgalmas ennekem bünöfnek, kiröl az Christus aít ielenti, hog' meg igazitatan ment hazahoz. Hat az igazulas es az igazsag nem valami io indulatokat iegiez, mint az Papistak tanitanak, hanem ez al az bünnek boczanattiaban, es az Christus igazsaganak nekünk tulaidonitasaban az hitnek altala. Ollian azert az meg igazulas peldanak okaert, mint mikor valamely embernek kinek egy fillere sinczen, sok adossaga megen gettetik, es ez által az fizetesnek terhetül megh szabadul: Igy az ember u magaban bün es adossag ala vettetöt, de mihelt az Christusban valo hit által, ennek terhetül megh szabadul, ottan meg igazultnak mondatik.

K: *Micoda az igazulasnac szerző oka?*

F. Szerző okát es eredetit az igazulasnac csak az Iste kegyelméhez köti az derek s. iras, es aít hirdeti, hogy az Isten az u ingyen valo io kedueből az czelekedetnek erdemenkül boczattia meg az bün minden hiektöknek, mint az sent Pal erőssiti illyen igeckel: Meg igazitannak Istennek kegyelméből INGIEN, melliet masuttis bizonit niluan valo igeckel est monduan. Kegyelemből iduözültetek, es ez nem ti magatoktul vagyon. Vgian ez zent neuezi Isten irgalmassaganak, melliet indittator erre, hogy minket az bünből ki tititana es meg igazitana. Isten io volcanakis mongia az kegyelmet. Mert mi nem io es kegyes legyen az igazitasból ielenterik meg, meliben az Isten minden lelki iauait közli az hieckel. Neuezi est emberekhez valo feretnekis, miert hogy az Istennek veghetetlen fereteti ebben ielentetet meg, hogy az bünöföket es vesedelemben esteket az u ferelmes fiaban kegyelmere vötte, mint ez igeckel bizonittia az Apostol: Minek vtanna meg ielent az Istennek io volta, es emberekhez valo fereteti, nem az igazsagban valo czelekedetekert az melliecket mi czelekettünk volna, hanem az u irgalmassaga ferint iduözitöt minket. Masuttis vgy tanit: Hogy meg tartot minket nem az czelekedetekből, hanem az u vegezese es kegyelme ferint. Touabba hogy ez kegyelem ne ertellek valami emberben valo indulatnak, hanem csak Isten Attiai io kedue nek, melleie veti ez magyarazo ighet: INGIEN, melliet aít ielenti, hogy az Isten az igazitasban nem nez az embernek semmi czeleketire, erdemere es meltosagara.

Esa. 55.

hanem mindeneket csak mindenkor ad, mint az Esaias nalis hia az somuhozokat az vizekre, hogy azokat ingyen es fizetesnekül vegyek. Miert kellien pedig fuka segkeppen az embernek csak merő kegielemből Isten es löt meg igazulni oda fel meg magiarastuk.

K. *Miczoda az igazulafnak erdemlo oka?*

Rom. 3.

F. Erre sent Pal illyen igekkel felel: Megh igazitattunk az valtsag által, mel' vagy az I E S V S C H R I S T V S B A N, kit az Isten rendelt engestelö aldozattul, es u benne meg boczatotta büneinket, es velünk meg bekelt, mikor meg holt az mi büneinkert es fel tamador igazula funkert. Ez pedig mindenkoron ösue köttetet az Isten kegyelmeuel, miert hogy az Isten igazsaga az Christusban tellyesedet be, es senkinek büne meg nem boczattatik, hanem csak az Christus aldozattiara nezue. Erröl

Esa. 55.

mondotta az Esaias nalis az Isten: Az en igaz folgami nak esmereti meg igazit sokakat. Mert az ki hisen az fiuban örök elete vagyon. Miert hogy azert töb engestelö aldozat ez vilagnak büneiért ninczen az Christus valtsaganal: Igy az igazulafnakis ninczen sohul töb erdemlo es fizetö oka az Christus engedelmessegenel, ki az

Eph. 2.

Aniafentegyhazat ferette, es ünnön magat atta erőtte, es meg tistitot minden alnoksaginkbol, hogy immar u benne igazak legyünk, ki az bünnek karhostrato ereiet megh emestötte, hogy mi Isten elöt az u igazsagaual legyünk sabadosok es igazac, es ezokaert az Istenis nem az mi fariat termetetünkre nez es itel minket, hanem az u

fiának

Fiának igazsagaban böczül minket, es erre nezue, vgy mint tistakat, örökös fiainak ismer, honnet az Christus is sok helyen bizonsagot tesen, hogy iut ez vilagra az bünösöknek meg tartasara es iduözitesere. Ennek pedig, hogy Christusban kel idvözülünk, fő oka az Istennek vegezese, es titkos tanacza, ki az embernek igazitasaban illyen modot talalt, es vgy ferette ez vilagot, es minden üdöbeli valastottakat, hogy az u egy fülöt fiat adna erettek, hogy valakik hisnek el ne vessenek, hanem örök eletek legien. Ezokaert valakik az Christus kiüül masban keresik az üduölseget, es az eg' közbeniaroual meg nem elegetnek, mind azok Isten karomlok, es semmikeppen Isten elöt meg nem igazulhatnak, söt inkab az karhozatot, es Isten emestö haragiat vonnak feiekre. Meg kel azert elegendniek minden üduözülendöknek, az Christusnak eczer valo tökelletes aldozattiaual, mely minden idöbeli bünökert csak egiedül valo elegseges fizetes, kiröl ast mongya az iras, hogy az embernek fia at ra az u lelkét valczagul sokakert, es az mint az Esaias mongya, az u sebeiuel gyogiultunk meg. Bolondok hat az Papistak, az kik az Christusban az iduölsegek erde meuel meg akarnak ostozeni, es az első kegyelmet u nekik tulaidonittiak. De ast itelik, hogy az vtan az u czelekedettekkel vegezük est el, mely nagy Isteni karomlas, miert hogy az iduölsegek minden refeit, eleit, közepit es veget az iras csak az Christusnak tulaidonittia, ki az u eczer valo aldozattiaual tökelletesceke tötte az iduözülendöket mind öröcke.

Matth. 9.

Ioan. 3.

Esa. 55.

papistak bolondsaga.

Heb. 9.

Miczoda

K. Miczda az igazuláfnak eszköze?

F. EZ igazulást az valasztottak csak az hittel vehetik el, mellet az Isten az igéből sent lelkenek általa ez vegre aiandekoz, hogy ez által az Christusnak minden iauaiban rebesüllünk es ez által ű bele oltatuan ű tüle vegyünk igazságot es életet. Ez által farmaznak azért reánk minden lelki iók az igiret ferint es ezzel mindent vehetünk az Christusból valamínélkül sükölködünk az iduösslegre. Erről mongia az sent Pal: Tudgyuk azt hog' az ember meg nem igazul az törüennek czelekedetiből, hanem Cz A C A Z I E S V S Christusuak hitiből, ies á mint ma futtis tanit: Meg igazitatuán hitből bekefegünk vagyon az Istennel az mi Vrunk Iesus Christus által, es egiebb he lieken is ki rekestuen az ünnön erdemet, azt mongya, hogy ninczen neki saiat igazsága, mely lehetne az törüenből, hanem oly igazsága vagyon, mely á Christusból való hit által adattatik.

K. Mint kel hat erteni ez monda az irasban: Meg igazittatunk az hitnek általa?

F. Az hit által meg igazittatunk, á menniere mint egy fogo kez az ígeretben adattatot bűnnek boczanattiat el vebi, az Istennek kegyelméből az Christusból lőt vallásagert. Az hit azért mindenkoron őse kötterőt az mi iduösslegünknek fő okaiual, es ezekre nezué tulajdonittia az iras az meg igazuláfra való erőt az hitnek. Mert ez által nittatik meg az meniorfagnak kapuia az Christus, ki ben az Istennek minden gazdagfagi velünk közöletne hog' semminélkül ne sükölködjünk, az meliek kiuan tarna az bodog életre.

Han'

K. Hany fele igazsága vagyon az keresztien embernek?

F. Harom fele. Eggik vagion az hitnek általa, meli az Christus igazságnak nekünk tulajdonitasa, es az Istennek előtte csak ez által lehetünk keduessek. Erről bol az s. Pal: Ninczen vg' mond, saiat igazságom, hanem ol' igazságom vagion, mel' az Christusból való hitben al. Masik az io lelki ismeretnek igazsága, mel' az kegies, iozan, es fegihetetlen élet. Harmadik amaz tökellertes igazság, mel' li ez életben bírunk remensegnek általa: Erről az sent Pal ig' bol: Mi lelekből az hitnek általa remensegget bírjuk az igazságnak. Vgian ezent kel erteni á keresztien tökellertesgeről, az meliről az iras fok helien emlekezik, mel' mi bennünk vagion az hitnek, az vy életnek es az remensegnek általa.

K. Minemü erőssegeckel bizonyittia az iras, hog' az ember az törüennek czelekedetiből meg nem igazittatik hanem csak az Christusból való hitnek általa?

F. Szent Pal az Romában es Galatiában irt leueleben, meg bizonyittia beűseggel. EL s ő erősseget veűen az embernek allapattiabol az életnek vtanna. Mert ninczen az ki iot czelekednek, minniaian sükölködnek az Istennek diczősegenélkül. Azert az törüenből, az mel' tökellertesegert kiuan, az ember meg nem igazulhat. Masodikat veűen az s. David dicziretiből: Bodogok az kiknek bűnök meg boczattatot. Azert az embernek bodogfaga es igazsága

3.

faga az bűnnek boczanattiában al az Isten előtt, mellett az hitnek általa kel vennünk. Harmadik. Az Isten örök időknek előtte az ű fiában valaſt az életre, nem nezuen az embernek semmi czelekedetire. Azert az meg igazu-

4.

Rom. 8.

las sem lehet az törüennek czelekedetiből. Negyedik. Ha az iduőſſeg az czelekedetből vagion, az Christus heaban

Gal. 2.

holt meg: De az Christus halala né lehet haſontalan. Hat az iduőſſeg nem lehet semmikeppen az czelekedetből.

5.

Gal. 3.

Ötödik. Az lelek nem adatik az törüennek hirdeteféből, hanem az hitből. De az lelekel eggiút iar az igaffag: Hat az igaffag sem adattatik az törüenből, hanem az Chri-

6.

Rom. 4.

Gal. 3.

tusban valo hitből. Hatodik. A mint Abraham meg igaz zittatott, minden hiuek vg' igazítatnak meg. Mert az Ab

Gen. 15.

raham az iduőzülendőknek peldaia. Abraham pedig hitből igazittatott meg, mint meg vagyon írva: Hűn Abra-

7.

Gal. 3.

ham Istennek, es ű neki ez tulaidonittatek igaffagra. Hat minden iduőzülendők hitből igazittatnak meg. Hetedik.

8.

Abac. 2.

Gal. 3.

Valami karhoztat, az meg nem igazít. De az törüen kar hoſtat, eſt monduan: Atkozot az ki meg né marad azok

9.

ban, az meliek az törüennek kőniueben meg irattanak. Azert az törüen' nem igazíthat. Nyolczadik. Az igaz,

10.

Gen. 22.

hit által el, mint az Propheta mongia: De az törüen nin czen az hitből, az az, ingien nem igazít es nem ad életet.

Hat az törüen' által nem lehet az igazulas. Kilenczedik.

Az ki meg valtót az törüennek atkabol es annak be töl tőie, csak az által adattatik az iduőſſeg: De csak egiedül az Christus valtót meg az törüennek atkatul. Hat csak egiedül az Christus által adattatik az iduőſſeg. X. Az ki

ben Abrahamnak az igiret adattatott, abban vagion az iduőſſeg. De ez csak Christusban adattatott, mint írva: vagion, Az te magodban (mel' az Christus) meg aldat

nak

nak minden poganiok. Hat csak ű benne adattatik az id uőſſeg. XI. Az törüen' vezelő mesterünk az Christus hoz. Hat az törüenből az igaffag nem adattatik. XII. A; Agar es az Sara az ket testamentomot peldazza. De az Agarrabot fűl, az Sara pedig ſabadolt es igiretnek fiat, az Iſaacot. Hat az törüenből az ember fűlettetik rablag: Gal. 4 ra, az hitből ſabadſagra.

K: Minemű czelekedetec rekeztetnec ki az iduőſſegnec okaiból?

F. Az Papiſtak az törüennek czelekedetit meg valaf tiak es vg' tanítanak, hog' az iduőſſegnek okaiból nem rekeſternek ki az tiz paranczolatban valo czelekedetek hanem csak a Ceremoniak. Első kezderit azert az hitnek tulaidonittiak de ennec fű okat az io czelekedetre kőtic. Ezek meg hamíſſitatnac az ſ. Pal tanitaſanak rendiből, ki azt mongia: hog' ingien czelekedetnelkül, csak az Chri ſtusban valo hit által igazítatik meg az ember, mint ű magarolis bizonittia, semmiből nem vadol lel kem, de mind az által abból meg nem igazítattam. Erről mongia hogy noha az törüennek igaffaga ſerint, fegyheretlen volt, mind az által eſt karnak itelte az Christus igaffaga hoz kepeſt, kőniű azert meg erteni ezekből ez haſonlatos bizonſagokból, hogy az ſent Pal es az derek iras, az e geſ törüennek azelekedetit az iduőſſegnek okaiból ki re keſti, es egeſlen minden reſeiből csak az Christusban valo hitelben helyheſtetik. Touabba it meg kel erte ni az hit mikeppen rekeſti es foglallia be az io czeleke deteket. Ki rekeſti azert hog' az czelekedetek semmi rezo ből az iduőſſegnec okai ne legienek. Be foglallia pedig á menire az io czelekedetek az hitnek, es az meg igazult ember.

11.

12.

Rom. 4.
Tim. 2.
2. Tim. 1.

embernek követközendő gümölcze es bizonyosag tevéi.
Annakokaert az hit az io czelekedetet nem rontia, hanem
allattia es erősíti.

ELSŐ ELLENVETES.

Jacob. 2.

*Az Szent Iacob miluan mongia, hogy az ember
az czelekedetből igazittatik meg, es nem csak az
hitből: Hat az igazulást nem kel csak az hitnek
tulaidonitani.*

Rom. 4.

F. Az S. Pal erre ig' felel: Ha az Abraham az czeleke-
detből igazittatot meg, diczekedese vagion az emberek
előt, nem Isten előt. Ekeppen azért ket fele lefen az iga-
zulas. Eggik az hit által, mellic az ember Isten előt bi-
nenek boczanattiat nyerheti. Ez ki rekeftri az embernek
minden czelekedetét az iduössegből, mint a S. Pal bizoni-
ttia: Ha kegielemből, nem az czelekedetből. Masik igazu-
las nem egiebb, hanem az hitnek meg bizonitasa az embe-
rek előt az io czelekedeteknek általa, mellicekre nezue az
Abrahamis, meg igazittatot, az az, igaznak ismertetet,
mikor hitit külső engedelmessegeuel meg mutatta. Az S.
Iacob azért nem tanit az igazulasknak okarol, hanem an-
nak gümölczeről, es est akaria erősíteni, hog' az iduózi-
tó hit meg nem alhat az io czelekedetnekül. Ezert mon-
gia vgian ottan: Ha hited vagion, mutasd meg az io cze-
lekedetből. Róvid summaia azért ez, hog' S. Pal az igazu-
lasknak okarol tanit, az S. Iacob pedig hasznarol es gümöl-
czeről.

II. ELLENVETES.

Az meg holt hit nem igazit: Az hit meg holt

*az czelekedetnekül: Hat az czelekedetnekül
nem igazithat?*

F. Az S. Iacob külömbieget tefen, az igaz es az tettetes
hit közöt. Az igaz hit, a mint S. Pal mongia, ol' a ki cze- *Gal. 5.*
lekedik az szeretnek általa: Az tettetes, a ki csak a kül-
ső vallással diczekedik, de semmi io gümölcze ninczen,
a kiből meg ismertetnek. Azert az S. Pallal azt tanittiu, c,
hog' az a hit iduózi, az kinek io czelekedeti vagion. De
az igazitasknak ereiet nem az czelekedettől vesi, hanem
az igazulask csak az bűnnek ingien valo boczanattibá
heliheftri, mint peldanak okaert. Az tűz soha nem eget
az ű vilaganekül. De azért az vilagossag nem oka az e-
getesnek: Ig' az hitis soha nem igazithat ha czelekedeti
ninczen, (mert annakül nem lehet hit) de mind az által,
az czelekedet nem oka az igazulasknak. Mert az io czele-
kedetek nem vesik elől az igazulandokat, hanem köue-
tik az meg igazultakat. Summa azért ez: Az hitnek ket
keze vagion. Eggickel az Christust fogia meg az igeret-
ben, es ekeppen tifti az hitnek, hog' meg igaziczon. Ma-
sik az io czelekedetekre teriesi ki, es ezzel bizonitia
ieg' ferint Isten előt valo meg igazulaskunkat. Erről mon-
gia a S. Pal. Lakozzek az Christus az ti fiuetecken, az hit-
nek általa, meg giókerezuen az szeretben.

III. ELLENVETES.

Meg fizet mindennek az ű czelekedeti szerint. Rom. 3.
Szent Palis azt mongia: Minden el vezi azt az Matt. 16
mit czelekedet az t. stben vagy iot, vagy gonozt. 2. Cor. 5.
Az Christis igy sol: Az kik iot czelekettek, mennec Math. 25.

az ítéletnek fel tamadására. Hat mikeppen az gonosz czelekedetért az Isten karhóztattia az embert azonképpen az ioért iduöziti.

F. Ket dolgon forog az Istennek ítéleti es fizetése. Először az hiten, mert az Isten az fiuet nezi kiultkeppen. Erről mongia a s. Ianos: Az ki hísen örök elete vagion, a ki pedig nem hísen, immar meg ítéltet. Masodfor az Isten ítel az io es gonosz czelekedetek serint, es az ioért fizet örök életet, de nem ok serint, hanem csak bizonyfag tetelserint. Mert az czelekedetek az hitnek auag' az hitetlensegnek ielenlege. Azert Isten az lathato ieg' serint ítel es fizet, de az iegiet mind az által nem kel okaul czinálni. Mint peldanak okaert, az polgari törüenben is az bizonyfag igazittia auag' neheziti meg az embert, de nem ok serint. Mert az oka ünne magaban vagyon: ig' az iduösség dolgában is az io czelekedetek serint ítéltet es igazittatik meg az ember, de vg' mint külső bizonyfag tetel serint. Touabba noha az gonosz czelekedetnek ereie, vagion erre, hog' el karhóztasson, (mert minden bűn halalos az ű természetiben) mind az által soha nem lehet az emberben anni io czelekedet, a ki Isten előtt meg igazulást erdemlene. Mert az ki az leg kisseb paranczolatot által hagia, az többitis meg begi.

Rom. 5.

Iac. 2.

III. ELLENVETES.

2 Tim. 4.

Heb. 6.

Szent Pal azt mongia hogi le tetet ű neki az igazságnak Coronaia: Masuttis így szól: Nem igaztalan az Isten, hogy elfelekezzen az ti czelekedetokről es munkatokról. Az Christusis vgy igaztal

lia az tanítványokat, hogy nagy iutalmok vagyon ^{Matth. 5.} az eghben: Az iutalom pedig előliaro munkaert adatik.

F. Az Isten mikor az mi czelekedetünknek es fenue-
desünknek iutalmat íger, nem a mi erdemünkre nez, hanem az ű aiandekít ekesíti es coronazza meg mi bennűnc mint a s. Pal modgia, hog' az Isteni felelemnec ígereti vad ^{1. Tim. 4.} nak, mind ez ielen való smind az iöuendö életben. Az iutalom pedig it a heligen a mint nemelliek felelnek, nem az erdemet iegzi, hanem az követközendő hűnot es dicző seget, melliet az Isten noha kegielemből ad, mind az által az hiueknek fenuedesetis ezzel meg fizeti es meg ekesíti, mint s. Pal bizonittia, hog' ez eg' sem pillantásig való ^{1. Cor. 2.} niomorusag, öröcke való terhes diczőseget vonson vran na. De az derek es iras serint való felelet ez: Hog' az örök élet iutalomnak mondatik, az fiui fogadasra es melto sagra nezue, mel' vagion az Christusban. Mikeppen azért az fiu az Attianak örökseget erdemli, ha soha űtet nē folgaltais. Ig' az valasztottak noha magokban nem erdemlik, mind az által az fiufagra nezue, iutalmok ű nekik az örök élet. Az iutalom azért ket fele lehen, eggik az erdē re es czelekedetre nez: Masik az fiui fogadasra. Mert ez okaert hog' fiak vagiunk, Istennek örökösi, az Christus ^{Rom. 8.} nak pedig örökös tartalai lőttünk.

V. ELLENVETES.

Nam az Christus azt mongia amaz bűnös ass Boniallatról: Meg boczattatnac ő neki soc bűnei.

V 2

mert

*mert igen szeretet: Hat az szeretet által nierte bű-
nenec boczanattiat.*

F. Nem fol az Christus az bűn boczatásnak okáról, ha nem bizonyos ígíről, mel' az igaz szeretet. Az Christus azért az karomló Sidok ellé bizonyítja, hog' noha bűnös es fertelmes áffoniat volt, az ki ő körüüle forgodik, mind az által az Isten bűnet meg boczatotta, melliet az Christushoz való nag' szeretettel meg ielent. Mert az ki nek sok bűne boczattatik meg, inkább szeret. Azért az szeretet az bűn boczanatból származik. De az bűn boczanat visontag nem származik az szeretetből. Az iras azért ez fele mondasokkal az egész Penitentiát be foglalja.

VI. ELLENVETES.

*Az törüennek be töltése meg igazit, Az szeretet
az törüennek be töltése. Hat az szeretet
meg igazit?*

F. Mikeppen az törüennek igazsága kettő, eggik belső es tökéletes. Másik külső es res' érint való engedelmes-
ség: Azonkeppen az törüennek be töltése is kettő. Eggic az Isten előtt való tökéletesség, mel' eg' bűnös emberben sem talaltatik. Másik külső, mel' az emberek között való fehéretlen élet. Az szeretet azért be tölti a törüent nem tökéletesen, hanem csak az külső engedelemre nevé.
Mert a mint s. Pal mongia a szeretet kegyes nem irig', nem keuel', nem ragalmazó. De ebben az szeretetben az Isten törüenie sok fogiatkozást talál, melire nevé, megh nem igazithattia az Isten előtt az embert. Vgyan ezért
kel erteni az s. Pal mondasarolis, mikor az szeretetet ne-
uezi

Gal. 5.

1. Cor. 13.

Col. 3.

zi tökéletesség kötelenek, né ezért mint ha az iduőség nek oka volna, hanem az külső életben való igazságra nevé, miért hog' a szeretettel kötetnek őfue minden fele redék. Mas azért follani az emberi tarsaságban leuó tökéletességről, mas az Isten előtt való meg igazulásról.

AZ ANIASZENT- egyhazról.

K: Micsoda az Aniaszentegyhaz?

F. Keresztiení sent gyülekezet, mel' az Prophetak es Apostolok tudomaniával az Christuson fel eppített az s. ígieckel igazan el, es az Istent hitből es io lelki esmeretből tiszteli, kinec külső tarsaságában meg maradnac az Hypocritakis mind világ vegezetig.

K: Hany Aniaszentegyhaz vagon?

F. Hissünk eg' közönséges Aniaszentegyhazat, mel' az földnek kereksegeben el hintet. Ezt pedig a s. Pal magia 1. Cor. 12. rassa s. hasonlatossággal. Mert mikeppen eg' fű alatt eg' test vagon, es az testben sok fele tagok: Ezenkeppen eg' az Vr, es eg' az test, az Aniaszentegyhaz, mel' az Christus tellieslegének nevéstetik. Mert az Istennek fia az Christusnak es az Vrnak nevet viseli az hiuekre nevé. Noha azért az Christus testben sok tagok vadnak, mind az által czac eg' Aniaszentegyhazat tesnek. Touabba az heli sem tesen semmi valástást es fakadást: Azért a mel' hiuek ez világból ki mentenek, es győzedelmet vőtenek, az es lő es vitezkedő s. teckel, mind az által eg' Aniaszentegyhaz

Héb. 12.

hazban es azon eg' fű alatt vadnak, mint s. Palis tanít, hog' az tökéletes igazac lelkeinek tarsasagaban iarlunk.

K. Kiczodak vadnak az Aniaszentegyházban?

F. Az iras az keresztieni gyűlekezetről ketkeppen szól. Először az Istennek ítéletire nezue, es ekeppen az Aniaszentegyháznak igaz tagjai es lakos polgari csak az kegielemnek fiai lesnek, kiket az Isten az hitnek általa magának iegzet, es az ű lelkevel meg sentelt az iduendő borsdogfagnak el vetelere. Másodszor az iras veti előnkben a külső iegiekre nezue, az menniere az tudomannak vallasáferint, az hiuek őse egielettenek az haragnak fiaival, kiknek az Isten orfaganak tarsasagaban addig heliek vagion, mig az io buza az konkoltul meg nē valastatic. Az aniaszentegyháznak azért tökéletessége es derec tistafaga az ítelet napian lesen. Az keresztieni gyűlekezet pedig Szētnek mondattatik es maculanelkül valonak az valastottakra nezue, kik az Christus iegiesi es az ű ruhaiaban, igazsagaban es sentsegeben fel őltőstenek, varuan az iduendő tökéletességnek es örömnek be telliesedeset.

Matth. 13.

pbe. 5.

K: Vagyone minden idoben az Istennek Aniaszentegyháza ez földön?

F. Noha az Aniaszentegyház niha feniesb es tetteresb, niha homalios, es vg' mint el reitetet az embereknek feismeit előtt: mind az által soha meg nem fűnik, hanem örök ke valo es meg maradando. Sőt az Istennek hatalma vagion arra, hog' még az kőuekből is az Abrahamnak fiaikat csinallion, hog' az ű igiretiben valami fogyatkozás ne essék. Pelda erre az Illies, ki latuan ez földön el aradot hit

Matth. 3.

hitetlen seget, panafolkodik vala, hog' az Isten felők el fogitak es csak egiedül maradot volna. De ű neki azt feleli: Hattam en magamnak het ezert, az kik az Baalnak terdet nem haitottanak. Mikeppen azért az Christus örök ke valo kiral': Igy az ű orfaganak fűkség meg maradni minden időben, es az elő Istennek hazat az pokolnak kapui el nem ronthattiak. Ebben azért minden iduözülendők az Isten be helihetitet, es ez kiűl senkinek az iduőség nem adattatik. Mert ez az menniei Ierusalem, ki mindenünknek annia, es ebben fűletettünk Istennek fiaia: Gal. 4. az igenek es az sent teleknek általa.

Matth. 16.

Gal. 4.

K: Kiczodan eppitetic fel az Aniaszentegyház?

F. Az Isten hazanak erős fundamentoma es fű fegelet 1. Cor. 3. kőue az Christus, ki örök időnek előtte rendeltetett, es Eph. 2. adattatot, hog' minden valastottak, Sidok es Poganiok az 1. Pet. 2. hitnek általa ű raíta eppitessenek, vg' mint elő kőuec. Ez melle rendelte Isten az tanitokat, kiknek fiaokban atta Eph. 4. az íget, hog' ez által az Istennek hazat naponkent rakia, es az munkatul addig meg ne fűnnienek, mig nem az iduözülendőknek samok be telliesedik. Atkozót hat az Antichristus az ki az Aniaszentegyháznak feieue akaria magat tenni, es fel űlt az Isten templomaban, mutogatuan magat Isten gianant. Eg' azért az akol, az kiben az iuhoc Ioan. 10. vadnak, es eg' az pástör, ki az ű halalanak általa el ront Eph. 3. otta az kőz falt, es az Israelnek fiat az poganióckal őse Eph. 2. bekeltette, hog' ű közöttök immar semmi külömbség ne legien, hanem az eg' fű ala rekestessenek, es az Christusban valo hitnek általa minniaian iduözüllienek es örök eletet vegienek.

K: Miczoda iegiei vadnac az Aniaszentegyháznak?

1. *Ioan. 10.* F. Első íegie es tulajdonfaga ez, hog' czac az Christusnak befeder es tudomaniat veszi, es a mint s. Pal tanit fel eppittetet az Prophetaknak es az Apostoloknak fundamentoman. Ezokaert az Aniaszentegihaz mondatik az igazság oflopanak es erősségének. Mert az Isten az Aniaszentegihazban tötte le az igaz tudomant, hog' est hiuen es forgalmatosson őrizze, es vg' mint kezről keze ad-gia. *Gal. 1.* Az ki pedig ez kiűl mas Euangeliomot hirdetne, még ha finte Isten Angiála volna, atkozotnak mongia. Az Aniaszentegihaznak azért tagjainak fűkseg az idűőfegnek okaiban, es az keresztien hitnek fundamentomabā eggiezniek, ha pedig valami czickelőkbēn eggiet nem er-
Phil. 3. tenek, nem mingiarast idegenek az Aniaszenteg'haztul. Erről a s. Palis sep intett ad ez igeckel. Valakic rökellef-
 2. tek, az Vr estis meg ielenti tinektek. Masodik külfő bi-
 zonfaga az Aniaszentegihaznak az sent íegieknek oktō-
1. Cor. 15. gatafa auag' közlefe, a vegre es ollian modon, mint a Chri-
 stus berzette. Est erőssiti az s. Pal illien igeckel: En az Vr
Mar. 16. tul eckeppen vőttem, a mint tinektekis attam. Az Chris-
 stus paranczolattiais est bizonyittia: El menuen hirdesse-
 tek az Euangeliomot minden teremtet allatnak, meg kes-
 resteluen űket. Harmadik íegie az keresztieni engedelmes-
 seg, es az attiafiui beretet, melliel az Christus tagjai őfue
 3. köttetnek, hog' egimastul el ne fakadozzanak. Mert az
 test auag' az aniaszentegihaz, az hit által köttetik őfue az
 főuel, tudnia illik az Christussal, az hiuek pedig az fere-
 tettel vgy köttetenek eg' mashoz, mint a tagok az inak-
Ioan. 12. kal, honnet Christus is aſt ielenti, hog' az ű tanituani eb-
 ből esmertetnek meg, ha egimast beretik.

AZ

AZ VYONNAN VA- 315. lo Születefről.

K: *Hany fele az vyonnan valo sületes?*

F. Az iras ket feleről emlekezik. Eggik az testnek vy-
 onnan valo sületese amaz vtolsó fel tamadafnak altala, ki
 ról tanit az Christus a s. Mathenal, ahol az közönfeges fel *Matt. 19*
 tamadast vyonnan valo sületesnek neuezi. Masik lelki, *Ioan. 3.*
 melinelkül senki az Istennek orfagat nem lathattia, es az
 örök életnek fiaí köziben nem famlaltathatik. Neuezi est
 az iras mas igeuel meg sentelesnek. Mert ez által az bűn-
 nek vndoklagabol meg tisztuluan Isten tisteletire rendel-
 tettünk.

K: *Miczoda az vyonnan valo sületes?*

F. Az romlot termefetnek meg vyulafa az Isten kegi: *Rom. 12.*
 elmeből az Christusert, az igenek es az sent leleknek al-
 tala, ez vegre, hog' vy teremtet allatok leuen folgallunk
 ű neki sentsegben es igazságban. Erről mongia a s. Pal: Vi *Eph. 4.*
 ulliatok meg az ti elmeteknek lelkeben, es őltőzzetek fel *Col. 3.*
 az vy embert, az ki Isten berint teremtetet igazsagra es
 valóságos sentsegre.

K: *Minemű az ember az vyonnan valo
sületesnek előtte?*

F. Az Christus eg' igeuel meg mongia. A mi testül fű-
 lettet test az. Az testen pedig nem az mi testünknek, *Ioan. 3.*
 sem lelkünknek allattiat erti, hanem az lelekben valo fo-
 giatkozast, kiualtkeppen pedig az test harmat foglal be.
 Előőr az elmeben valo sötetseget. Mert az embernek el-
 meie meg fostatot az Istenek idűőfleges esmeretitül, sem
 pedig

pedig az ű hozzánk való io kedueröl bizonyos nem lehet, az ű faiat értelméből es ereieből. Masodfor be foglallia az fiunek engedetlenséget, mel' rakua minden gonos kiüanfagockal, mellieckel fel indittatik az Isten parancs latinak által hagafara, hog' giüiczen ünne maganak haragot az haragnak napiara. Harmadfor az embernek nio morodot allapattiat is be foglallia. Mert termešet ferint haragnak fia, es vefedelem ala vetteter. Efr fiukseg erteni ennekokaert, hog' az ember magat esmerie, es Isten előt megh alazza, es az vyonnan valo sületesnek aiandekat meg böczüllie.

Eph. 2.

K. Miben vagion az vyonnan valo sületes?

F. Kiualtkeppen az embernek lelkeben, es ennek mindé refei bē: Ebből még testereis el farmazik illien rendel: Előfor az embernek elmeie vyonnan sülettetik, mikor az Istennek igaz esmeretiuel, az ű kegielmes akarattianac iduóssleges értelmeuel fel eppittetik. Masodfor, az kühöz illendő fiúból, az ű lagito es eleuenitő lelkenek általa engedelmēs, es hus fiuet czinal, hog' űret felhessük, az iot az karhassuk es veghez vihessük az ű kedues akarattia ferint. Harmadfor, azokból a kik rabok voltanak, szabados fiakat czinal. Mert az hol az vrnak lelke, ot vagion az fiabadfag. Touabba az vyonnan valo sületesnek ereie tagainkra is el hat. Mert fi. Pal aſt mongia, hog' a mikeppen fe giuerül attuk volt az mi tagainkat az hamissagnak, az ő keppen immar aggiuk es fentelliük testünknek minden refei az Isten igassaganak.

Ezech. 36.
Phil. 2.

Rom. 6.

K. Micsoda okai vadmaz az vyonnan valo sületesnek?

F. Szent Pal ez igekben be foglallia: Iduóztat minket

Tit. 3.

az vyonnan valo sületesnek ferdeie, es az fi. leleknek meg vyrafia által, kit mi reánk böűfeggel ki öntöt az Iesus Christusnak általa. Első es ferzō oka azért az Istennek kegielme, es reánk ki aradot veghetetlen fereteti, melliel Rom. 5. feretet minket még mikor ellenfegi volnánk. Az fi. Peter 1. Pet. 1. is ezent bizonyittia: Az ű beűfeges irgalmassaga ferint vyonnan sült minket elő remensegre. Masodik erdemlő oka, az Christusnak engestelő aldozattia, kinek halalaban Col. 2. az bűnnek meg holtunk, fel tamadafaban pedig, az vy Rom. 6. letre fel tamattunk. Harmadik az meg eleuenitő fi. lelek, ki által meg tisztulunk az bűnből. Mett a mint a Christus tanit: Valaki viztül es lelektül vyonnan nem sületik, né Ioan. 3. mehet be az Istennek orfagaban. Negiedfor, külfő eskőze az ige, mel' az hiueknek fiuekben meg eleuenittetik az fent lelektül, hog' giümölczet teremczen. Erről mongia az fent Peter. Vyonnan sülettetek, nem az halando 1. Pet. 1. hanem az halhatatlan magból, az elő Istennek befede által. Szep hasonlatossag vagion pedig az testi es lelki sületes közöt. Atiánk minékünk az Isten. Aniánk az meniei Draga avtelem. Ierusalem az Aniafentegihaz. Az mag kiből sülettettünk az Euangelium. Ennek eleuenitőie es taplaloia az fent lelek, ki által sülettettünk, hogy v' teremtet allatok es Istē nek fia legiünk.

1.

2.

3.

4.

K. Minemű modgia vagion az vyonnan valo sületesnek?

F. Az Christus erről a fi. Ianosnal ig' tanit: Az fel ahol Ioan. 3. akaria fu, hallod az fiauat de honnat iüiön, es houa menien nem tudod: Ig' vagion minden az ki sülettetik az lelektül. Szep hasonlatossag ez, melliel tanit a fi. leleknek titkos ereieről az vyonnan valo sülesben, Előfor, a mikeppen

1.

Joan. 1.
1. Pet. 1.

nők. Második vege az örök életnek meg nierefere neze, melibé csak azok mehetnek be, a kik nem az vertül, hanem Istentől születetnek, mint a f. Peter bizonyítja: V yonnan fűlt minket elő remensegre, az az, ol' örök életre, melincc telkes meg adasat mostan ez életben alhatatos remen seg által bíriuk.

AZ ANIASZENTEGI házbol valo ki vetesről.

K. Mikeppen kel késülni az ki veteshez?

1. Cor. 5.

F. Sz: Pal az Corinthusbelieket feddi, hog' fel fualkor tanak es nem siranak, mikor ű közöttök amaz rettenetes paraznasag hallattatott. Ehez azért siralommal kel kezdéni, imez három okaert. Először ezen kel sirni, hog' az mi se iünknek az Christusnak neue gyalasztatik, es az keresztien Aniaszentegiház karomlattatik, es az Isten igeie gonoful hal ez világi hitetlenek között. Másodszor sirassuk az mi at tiankfiat, a ki az vetek által a Christus tagiait az hiuek tül el fakaftatik, es mikeppen az tagot, a melyre az fene essik, kedünk ellen fűkseg el vagnunk, hog' az eges test el ne vesen. Így effele semelinek ki vetesere ol' nehezen mennünk, mint ha labunkat auagy kezünket kellene el vagnunk. Harmadszor sirassuk mi magunkat is, meg esmer uen az emberi erőtlenséget, es kőnőrdőgiünk, hogy min ketis effele kesertetben az Isten ne haggion esnünk.

Gal. 6.

K. Kiczodakat kel ki vetni?

F. Nem mindent, hanem csak azt, az ki valami nag' cze geres vetekben él, kiből az Isten neue es az keresztien hit fidalmasztatik. Illien volt az Corinthusbeli parazna, ki az ű attia feleséget bírta vala.

K. Kiknek vagion hatalmuk az ki vetesre?

F. Sz. Pal azt paranczollia, hog' az ű lelkeuel egietem ben az hiuek őfue gyűllienek. Melliel azt ielenri, hog' az ki vetes nem csak az tanitok hatalmaban vagion, hanem az eges gyűllekezetenk íteletiben. Noha azért az tanitok vg' mint vezerek, mongiak ki az sententiat, mind az al tal az eges Aniaszentegiháznak eg' ertelme es eg' akarat tia kiuantatik.

K. Kiczoda neueben kel ki vetni?

F. Az Iesus Christusnac neueben, mel' ket dologban al. Először, az ű neuenek segitsegül valo hűasaban. Másod for, hog' az ítelet az ű igeie ferint legien. Hat az Papanac arka, a ki az Christus neueben es az ű befedé ferint nem lefen, csak hejaban valo, es semmi ereie ninczen az Isten nek előtte.

K. Kiczoda ereieuel kel ki vetni?

F. Az Iesus Christusnak hatalmaual, melliet adot az ű Aniaszentegiházanak ez ket igeretben. Első. Valahol ket ten auag' harman őfue gyűlnek az en neuemben, ot va giok ű közöttök. Második. Az kiknek bűnöket meg kő Marc. 16. titek es meg tartiatok, megh lefnek tartatuan az eghek benis.

K. Houa kel vetni es kinec kel adni?

F. Az Satannak. Haromkeppen adattatnak pedig az emberek az Satannak, Először az haragnak edeni adattat 2. Tess. 2. nak

Eph. 2.

1. Cor. 5.

Job. 2.

Luc. 22.

nak az meg vakításra es meg kemenítésre. Mert az Satan hatalmas az engedetlen fiakban. Másodszor nemelliek, mint a kik az gyülekezetből ki vettetnek, az győtrelemre es az testnek faniargatására adattatnak, hog' az Satan őket kefergesse fiuekben az bűnnek ereiével, es az külső gyalazattal. Harmadszor adattatnak az hiuek is az Satan kezében próbálásra, es hiteknek giakorlására, mint a Iob peldaia meg jelentí. Az Christus is aít mongia az tanítványoknak; Meg kert titeket az Satan, hog' meg rostellion titeket.

K: Hany vege vagion az ki vetesnek?

Psal. 118.

1. Tim. 5.

F. Első az testnek vesedelmé, hog' ez által az külső ember rontassék, es az belső eppitessék. Mert az Isten az gyalazatnak általa terít nemellieket ű hozzaia, mint az Dauid mongia: Io Vram ennekem, hog' engemet meg alásztal, hog' meg tanulnam az te igasságodat. Második. Hog' ennek lelke meg tartassék az Vr Iesusnak napiara: Kettő pedig az Christus napia. Eggik az kegielemnek napia, mikor az bűnből fel eppit ű lelkenek es igeiének általa. Másik az íteletnek napia, mikor az meg tert bűnösöket iób felől allattia, es az ű bűnőkrol soha meg nem emlekezik. Harmadik. Szent Pal aít paranczollia az Timotheusnak, hog' az kik niluan vetkeznek, mindenek előtt meg feggie hog' az töbinek is felelme legien.

K: Ha illien feniteckel kel az bűnösöket meg teríteni, nem kelle hat az feiedlemnek az paranczokat meg büntetni?

F. Sz. Pal ezzel az polgari törüent es az büntetést el nérontia, de aít kel meg gondolni kiknek tegie ez íntelt. I. azert

azert nem az feiedelmeket folittia, hanem az erőtlen köfseget es az tanitokat, kiknek kezekben az Isten fegiuert nem adot, hog' az gonosokot büntethetnek, hanem az ű lelki fegyuerék az ige, meliel az bűnben el merülteket, mig meg nem ternek, meg ölik, es vgian azonnal az megterteket meg eleuenitik. Mikor pedig az feiedelmeknek fol, aít mongia, hog' nem heaban viselik az fegiuert, hanem hog' az ioknak oltalmara, az gonosoknak rettentéferé legienek. Az Moselnelis aít paranczollia, hogy ne keduezzenek, es ne kőniőrüllienek, hanem az gonost ki Rom. 13. giomlalliak az nep közzül.

K: Mit kel czelekedni az ki atkoztaival?

F. Ezek ket rendbeliek. Nemelliek az ostor által meghkemeniednek, es az bűnből ki nem tudnak terni, mint az ű. Pal ideiben voltanak, az Hymenæus es az Alexander. 1. Tim. 2. 4. Az Christus is erről mongia: A ki az Ecclesiát nem akar Mat. 18. ia halgarni, vg' tarczad mint az pogant. Nemelliek pedig az lelki ostor által meg lagiulnak es meg keferednek kik kel ideiglē eggiút sem kel ennünk, a mint ű. Pal tanit, hog' 2. Tess. 3. meg pirullianak, de mind az által nem kel vg' tartanunk mint ellenseginket, hanem inczük őket, mint atiankfiait. Ebben azert kőuetnünk kel a ű. Pal, ki az Corinthusbeli 2. Cor. 2. paraznat be fogatta az hiueknek tarsasagokban, mellet űük seg czelekedni imez három okaert. Első az Istennek peldaia, ki az meg terő bűnösöket hozza fogadgia, sőt az Istennek Angialis örülnek eg' bűnös embernek meg teresen, es az Christus aít jelentí, hog' iút ez vilagra az bű Mat. 9. nösöket hini az poenitentiára. Ebben azert illik kőuetnünk az mi menniei Atianknac kegiesseget. Második ez hog' az mi el eset atiankfia, az feletteb valo banatnak miatta meg ne emestellek es kefsegeben ne essek, Harma

Gal. 6.

madik. Meg gondolliuk az mi erőtlenségünk is, mint s. Pal mongia: Az ki al, meg lassa, hog' el ne essek. Az hiueknek azért fep tanusagot ad ez igekben. Ha az ember valami vetekben talaltatik, az kik lelkiek vattok, fel epiczetek bilidsegnek lelkeuel, meg gondoluan, hog' te is meg ne kesertessel.

A Z T A N I T O K R O L.

K: Miczoda az Aniaszentegibazbeli Tanito?

F. Istentul rendeltetet semel, az igenec igazan valo hitedesere es az sent iegieknek ostogatasara.

K: Miczoda kulombseg vagion az Apostoloc es az egieb rendbeli tanitok kozot?

Gal. 2.

F. Elso kulombseget tesen az huiaralnak modgia. Mert az Apostolok semel serint az Christustul valasrattak es boczattattak az Euangeliomnak hirdetesere. De az egieb tanitok eberek által huiattatnak. Ezokaert a s. Pal az u huiatallianak meltofogat hirdeti sok helien, mikor aet mongia, hog' nem az emberektul, hanem az Istentul, es a Jesus Christustul rendeltetet az kduetsege. Masodik vagion az tudomannak tokelletessegeben. Mert az Apostolok noha az életnek rendiben, esendok voltanak, mind az által az tudomanban az Isten lelke által, vg' meg erossitettenek, hog' abban semmit nem teuelieghettenek. De az

az egieb rendbeli tanitok, mihelt az igenek igazertelmel el tauoznak, ottan teueliegnak. Azokaert az kerref: 1. Thessa. tien ember nec nem semeltul, hanem az Isten igeietul kel mindenkor figgeni. Harmadik vagyon az tanitasra valo haralomban: Mert az Apostoloknak sabadsag adattator az tanitasra minden helieken. Az egieb tanitoknak pedig io rend tartasnak okaert, hatart sabot az Isten, hogy kiki az u buzaiaban arasson. Ezert paranczollia az s. Pal az Titusnak, hog' varasonkent rendellien tanitokat. Tit. 1.

K: Hany dologban belibezteti az iras az tanitoknac tizteket?

F. Kettoben. Az elso rendben az iras azokat samallia elo, az melliek neznak az tudomanra. Masik rendben az zokat foglallia be, a melliek tartoznak az io erkolczre, a uag' az életnek tekelletessegere. Mert az tudoman mellett kiuantatik, hog' az tanitok fduernekek es io pelda adok legienek az kosslegnek, mint s. Pal paranczollia az Titusnak es az Timotheusnak, hog' az io czelekedetekben tur: 1. Tim. 3. 4 körül es peldaul adgiak unon magokat.

K: Hani dolgot kiuhan a sent Pal az tudomanban?

F. Harmat. Elso, hog' az tanito es az or allo tudos legi az az, valamire mast tanit, u magais ercze, es az sent irasbol meg tudgia erossiteni. Nem kel az igaz tanitonak ingadozonak, kerelkedonek es valtozandonak lenni az tudomanban. Az s. Palis feddi azokat, a kik hasonaltan dol: 1. Tim. 1. gokba torik feieket, es u magok sem ertik mirol folanak. 2. Tim. 1. Az tudoman' azért ol' legien, meliel eppittelsek az ember az hitben es az sereteben. Masodik ez, hog' az igazsagnak

fagnak igeiet tudgia io moddal hasogatni, az irasokat has
sonnal magiarazni, es eggiket az masickal o'sue bekeltet-
ni. Harmadik, hog' az ellenkezo tudomanioknak meg
giözesere, alkalmatos legien, es azoknak faiokat be dug-
gia erös bizonyfagockal, az kik valami teueligö ertelmet
hirdetnenek, es minden tanitasanak vege ez legien, hog'
az emberek eppüllienek az hitben es az feretedsben.

*K: Az igaz tanitok mindenkor eppületre valo
tudomant hirdetneké?*

1. Cor. 1. F. Sz. Pal ast mongia, hog' az fundamentomon, nemel-
liek araniat, ezüstöt es draga köueket eppitenek, az az,
hirdetnek igaz es iduölleges tudomant, melliet az David
herber meg probaltatot ezüstnek neuez. Nemelliek pe-
dig fat, fenat es pozdoriat eppittenek, mellien kel erteni
az igaz tudoman' ellen valo velekedeseket. De mind eze-
ket az tüz proballia meg, es az ki pozdoriat eppitet, mun-
kaiban kart val, ü maga pedig meg tartatik, az az, megh-
öriftetik az eletre, de az tüz által, mel' nem egiebb, hanem
az leleknek iteleti, auag' az s. leleknek világösito ereie. Ezt
pedig tüzhez hasonlittia ket okaert. Elöször az emestö e-
rőert, kinek tísti ez, hog' az embernek elmeiben mindé
hamis velekedest meg emesszen. Masodszor az világositaf-
ert. Mert az tudatlanfagnak setetsegeből ki hozza az em-
bert az iduözitö világossagnak esmeretire. Az tanitas-
ban azért kuantatik az bölcsesegnek es az meg ielenes-
nek lelke, mel' az Istennek kualikeppen valo aiandeka.

*K: Az tudomány melle hany dolog kuan-
tatik?*

1. Cor. 4. F. Elsö az hiüség, mint s. Pal tanit: Az Sagarban kuan-
tatik

tatik, hog' ki hiunek talaltassék, mel' ebben al, hog' a tanis-
to az Istennek tístellegere es az hiueknek eppületire igie-
kezzék mindenkor. Masodik az forgalmatossag, hog'
minden munkat es faratsagot kés legien fel venni az Isté-
nek tístellegeert, es az hiueknek iduöllegekert. Az Esai- *Esa. 55.*
asnal azért az tunia es beres tanitokat így feddi: Az en
nepemnek ör alloi, minniaian vakok, minniaian tudatlan-
nok, nema ebek, az kik nem vgaadhatnak, restek es sunnia-
tak. Ezert paranczollia a sent Pal a Timotheusnak, hog' *1. Tim. 4.*
az ü benne leuö aiandekot fel gerieffe, mel' lesen az iras *2. Tim. 1.*
nak forgatafaua, es az tanitasnak forgalmatossagaua.
Mert az io pastornak mint s. Pal masutis paranczollia, ei *Acto 20.*
iel es nappal vigiazni kel az ragadozo farkasok ellé. Har-
madik az batorfag, es az folasban valo meresseg, hog' se-
embereknek kedueert, se felelemert, az Isten tístellege-
nek aruloia ne legien mint s. Pal mongia: Ekkediglen ha *Gal 1.*
az embereknek kedueskettem volna, semmikeppen az
Christusnak folgaia nem volnek. Erre pedig az s. Pal ü *2. Tim. 4.*
magat hozza peldaul, ki az Nero Czaarnak elötte, az
Christus tudomaniarol bizonyfagot tot nag' batorfaggal.
Ez pedig ki rekesti amaz feles vakmeröseget es az felel-
messeget. Negyedik az bilidseg, kiröl s. Pal ig' tanit, hog'
az Vr folgaianak kegiesnek, es az tanitasra késnek kel-
lenni, es bilidseggel oktatni kel az ellentartokat, hog' ha
valamikeppen az Isten ü nekiek poenitentiat ad, hog' az
ördögnek töriböl fel serkennienek.

*K: Egienlö io indulattal hirdetiké minniaian a
Tanitok az Istennek igeiet?*

F. Sz. Pal vg' tanit, hog' nemelliek az Christust hirde- *Phil. 1.*
tik irigisegből es visalkodasbol nem tístan, az az, nem io

igiekezettel es indulattal, nem az Isten diczöseget, es az hiueknek eppületeket keresuen, hanem az ű magoc tistet seget auag' hasnat: Nemelliek pedig prædicalliak io akaratbol es bereterből, meg böczüluen az tudomant es az Istennek köuetséget. Noha azért külömbözö az igiekezet es az első ű magaban feddendö, mind az által ezzel is az Isten orsága eppittetik. Ezert mongia az Christufis: Az is ras tudök Moses sekiben ülnek, az mit mondanak megh czelekedgietek, de az ű eleteket ne köuessetec. Az tanitoknak azért feslet erkölczeert, az Istennek draga igeiet ne kel meg vtalni.

K: Az tanitoknac külsö eletekben minemü iozagot kiuan az zent Pal?

1. Tim. 3. Tit. 3. F. Egy summaban á s. Pal vg' tanit, hog' á Püspöknek auag' az vigyazonak, es az ör allonak fegyhetetlennek kel lenni, vg' mint Isten safaranak, es á mint vgian ottan magiarazza, io vitelleget kel vitezkedni, meg tartuan az hitet es az io lelki esmeretet. Ez pedig hany dologban al lion rendel elő samlallia. Elsö hog' eg' felesegnek ferie legien, az az, foglallia ünön magat tista hazassagban es minden fertelmes eleter, söt még annak gianossagatis el tauo stassa, hog' az Istennek igeie meg ne karomlattassek. Másodfor ez melle kiuanania, hog' hazanepetis iol igazgassa, es engedelmes fia legienek, kik Istent felelemben es fenetekben neueltesenek fel. Mert ást ielenti, hog' aki az ű fia iat hazanepet nem tudgia birni, az Istennek hazara inkab nem viselhet gondot, mint az Eli Papnak peldaiabol is meg bizonittatik. Harmadfor ást paranczollia, hogy az kiüül valoktul io bizonfaga legien, az az, mindeneknek előtte io hire neue es tistessege legien, hogy tökelle

tes

tes eleteinek általa, meeg az hitetlenek is indittassanak az Euangeliomnak vetelere. IIII. Iozan eletü legien, es az meretekletességek köuetöie, mind az etelben mind kiualtkeppen az italban, es á mint mongia, nem kel bor mellet mulatozonak, fokkal inkab rebesgesnek lenni. Mert á rebesseg az embernek elmeiet minden dologra, es kiualtkeppen az tanusagra alkolmatlanna tesi. V. Ne legien á tanito maganak kellö, az az, ne erczen ű maga felöl keuelien, ne csak ást iauallia á mit ű ert, hanem egiebekben is az Istennek aiandekat esmerie es böczüllie, az igassagnac örömeit engedgien, es az ű bolond ertelmehez vakmerö keppen es lelki esmereti ellen, fel fualkodot elmeből, ne ragaskodgiek, mert az keuelseg minden teueligesnek kut feie. VI. Haragus ne legien, az az, kegies es filid erkölczü legien, ki sokat törhessen, es minden kiczin bantafert modnekül fel ne geriedgien az bössu allasnak üzesere, hanem haragiat meg mertekellie es meg biria, mert harag tartasbol az Istennek tistessege, lelkünk esmereti, es felebaratunk igen meg bantatik. Touabba az Isten diczö sege mellett valo harag, minden tanitokban kiuanratik, mikeppen az Mosesnek, az Illiesnek es az Christufnak peldaiabol meg ielenterik. VII. Verekedö ne legien, az az, katonához illendö termesetü, feniegetö es harczos ne legien, kezeuel, üstök vonasauat es fegiuerrel igazat ne vegien, hanem törüen ferint oltalmazza magat az bössu sag ellen, sokat pedig Istennek itiletireis halasson. VIII. Vndok nieresegnek kiuanioia ne legien, az fösuen seget az telhetetlen seget, es rendi ellen valo kereskedest el tauostasson, es az Istennek igeiet kalmarfagra es hasanak töltetere ne fordicza. Vsurauat es alnok mesterseggel marhajat ne saporicza, hanem azzal meg elegendgyek

X 4

az

1. Cor. 4. Masodszor az f. Pal gondollia meg az tanitokat az Istennek hiuatalliaira nezue, es ig' tanit: Vg' böczüllien miniket az ember, mint Christusnak solgait, es az Isten titkainak safarit. Ezek annakokaert ol' draga esközök. kiknek foglaltatnok által aiandekozza Isten az hitet minden valasztottaknak. Ezekről mongia az Christusis: Az ki titeket veßen engemet veßen, es aşt a ki engemet el boczatol.

1. Tim. 5. A ki pedig titeket meg vtal, engemet vtal meg. Sz. Pal aşt eröstiti: Az kik iol iarnak ti elöttetek, az igeben es tudomanban munkalkoduan, ketfele tistellegre meltok.

K: Miben al az engedelem?

F. Hog' a mit az tanitok az Vrnak faibol mondanak az hiuek annak vg' engegienek, mint az Isten befedene es u tülök mind az oktatást, mind az feddest io neuen vegiek, es minden eleteket az Istennek igeie ferint rendelik: Erről mongia a f. Pal: Engedgietek az ti hadnagirok: Mert uk vigiaznak az ti lelketekert, vg' mint famor adandok, hog' örömmel czelekegiek aşt, es nem niögü, miert hog' ez tinektek nem hasnos.

K: Szükölködneke az tanitoc az hiuek köniörgesenkül?

2. Tim. 4. F. Az f. Pal az kereftieneket mind foglagaban semind fabadlagaban giakorta inti, hog' u erette köniörgienek: hog' az Isten üt az oroslannak faibol meg fabadicza, az igenek kapuiat meg nilla, es adassek u neki befed faia nac meg nitasara, hog' az iger mindenüt batofsaggal hirdethesse. Mert az Isten az nepnek halaadatlanfagaert a uag' el fedegeti az tanitokat es io tanacz adokat, auagy pedig uket meeg az io igiekezetenis giakorta meg rartostattia, Ezokaert a mint Christus tanit, az aratafnak V

ranak kel köniörgeni, hog' az aratokat ki tasigallia az aratafra.

K: Tartoznaké a hiuec az tanitokat taplalni?

F. Sz. Pal aşt paranczollia, hog' az ki tanittatik az ige. Gal. 6. nek általa, minden iauaibol rest tegien annak a kitül tanittatik. Ennek pedig az iras eg' nihan' okait famlallia el. Első, a mint az Christus tanit, a munkas melto az u bere, melliet a f. Pal hasonlatossagalis meg erösiti: Kiczoda vitezkedik az ünön költségeuel? Kiczoda plantal bötöt es az giümölczeböl nem ebik? Kiczoda legeltet niat es annak az teieuel ne el. Masodszor az iras erösiti eşt hasonlatossagalis. Mert az Moses törüenieben is meg va gió irua: Be ne kösd az niomtato ökörnek faiat. Azert ha az Iste il' egienesseget kiuan, hog' még az oktalá allattul se vonnia meg éber az u eletet es iutalmat, bizoniara hat sockal melto hog' az lelki pastorok tistellesges kenierrel taplaltassanak. Harmadik erösseget veßen a f. Pal az tanitok munkaiának draga hasnabol, kik lelkieket es öröcke meg maradando iokat adnak. Azert nem igen nag' iutalom, ha ök testi taplalasokra valo iokat es el mulando hasnokat vetnek az halgatoktul. Negiedser, Az hiuek meg ielentik ezzel Istenhez valo engedelmessegeket, halaada sokat es az igenek böczületit. Mert az Vrtul rendeltet, hog' az ki az Euangeliumot tanittia, az Euangeliumbol ellien. Ötödör int az iras erre minden embereket az köuetközendő iutalommalis. Mert az Isten az irgalmasfagot ez eletben is meg aiandekozza, mint az Sareptabeli assioniallatnak peldaia meg ielenti. Az igazaknak fel tamadasaban is el nem vesti iutalmat, a ki az öueinek eg' pohar hideg vizet ad az u neuben.

Miert

Math. 10. K: *Miert mongia bat az Christus: Ingyen vöttetec, ingien adgiatoc. A sent Palis penig kezi munkai aual taplalta magát?*

F. Az elsőre ez az felelet, hog' az Christus az tífteleg és iőuedelmet nem tiltia meg, hanem az főuenfeget, es az igeuel való kereskedest, es kiualtkeppen erti az giogitafnak aiandekat, melliel a Christus űket fel eppitőtte vala. Eft ű nekíec nem kompolarfagra atta, hanem az igenec erősslegere, es bizonyfagara. Eft ielenti meg az s. Peter mikor az Simon Magus keresere eft feleli: Tied legien az penz az te veszedelmedre. Azert az kik munkaiok ferint való iőuedelmet vesnek, ingien tanitanak. De az kik hererek es csak hassokat hizlalliak, beresek, es az Isten tíftelegének aruloi. Az masodikra penig aft kel felelni, hog' az s. Pal peldaia kiualtkeppen való es nem mindenekre illik. Eftis pedig nem azert czelekette, mint ha erre való szabadfaga nem lőt volna, hanem hog' az hamis tanitoknak faiokat be dugna, hog' űtet ne karomlanak, mint ha az Euangeliomot hasa kedueert hirderne, es egiebeknek is peldat adna az tífteleges munkanak kőuetesere. Az több tanitoknak pedig nincz anni aiandekok, hog' mind a kettőre elegek lehessenek, sőt az s. Pal paranczollia, hog' az tanitok ez vilagi dologban magokat ne elegiczek, hanem az Vrnak dolgaban legienek foglalatossak minden hiúséggel es forgalmatossággal.

AZ TÖRVENRŐL.

K: *Mit iegiez az Törüeny az irasban?*

F. Először közönfegeskeppen iegzi az okrato es igazgató tudomant, meliben az Istennek vtaí meg ielentetnek az iduösslegre es az életnek rendelefere, mint az s. Dauid *Psal. 1.* nak mondasaban vetetik: Bodog ember az kí eiel es nap pal az Vrnak törüenieben elmelkedik. Masodszor iedzi a Mofesnek es az Prophetaknak irasokat, mint mikor az Christus aft mongia: Nemde meg vagione írva az ti tör *Ioan. 10.* uentekbe. En mondottam: Istenek vattok. Harmadszor *Psal. 82.* vetetik a Mofestul adattatot külső rend tartafokert, meliek az iőuendő Messiaft peldastak, mint s. Pal tanit. Az *Heb. 10.* törnenben az iőuendő ioknak arnieki voltanak. Negyedik az erkölcznek törüenie, meliben az io paranczoltatik, az gonoz tiltatik.

K: *Miczoda az Törüeny?*

F. Istennek igeie, meliben azoknak az kik tökellelessé engednek, igir életet, az engedetleneket pedig atockal feniegeti.

K: *Szüksége az törment tanítani az Ania sentegihazban?*

F. Az Euangeliom az törüent nem rontia, hanem a mint s. Pal tanit, az hit által az törüent erőssittitük, kinek *Rom. 4.* el rontasara nem iőt az Christus, hanem inkább be töltese re, mikeppen az sent Mathenalis az törüennek lelki erőtelmet magiarazza. Az bűnnek esmereti pedig, mel' az *Matth. 5.* törüenből vagion, sűkfeges az embernek minden életibé *Rom. 3.* hogy meg esmeruen erőtlenséget, az Christusban keres *Gal. 3.* se

Se az iduősseget, kihez minekünk vezerlő mesterünk az törüen'.

Marc. 16. K: Miert paranczollia hat az Christus az Apostoloknak, hogy el menuen az Euangeliumot hirdessék?

1. 2. pelda.
F. Az tanítoknak ket tístek vagion az igenek hirdete-
seben. Eggik vg' mint kesítő es elől iaro, melliel meg mu-
tattiak az embernek halalos betegseget. Masik az giogi-
tas, es az Istenhez valo meg teres az iduőzítő kegielem-
nek általa, mel' az tanítasnak vtolso es fű vege. Mint az
oruosnak igiekezeti az giogiulas, de ast addig nem vihe-
ti veghez, mig nē az sebet meg tístittia, es az vtan az gi-
gító irrel kötő: Ig' az tanítoknak kiualtkuppen valo tíst-
tek az lelki giogiulas es az bűnnec boczanattia, de ennee
előtte sűkseg az bűnt esme'ni az törüenből, hog' az ele-
uenitő kegielmet tudgiuk kiuanni. Az Christus azért
soluan az Apostoloknak fű tístekről ast ki nem reke'sti,
az melliel vg' mint kesítternek az ember az lelki oruo-
sagnak be vetelere. Est bizonittia a s. Pal tanítasának ren-
di, ki elő'sör az emberek eleiben az törüent tükörül veti,
es meg bizonittia, hog' terme'set serint mindenek haragi-
nak fia, az vtan az Christusban valo kegyelemmel űket
biztattia.

*Matth. 11. K: Mikeppen kel erteni ahol azt mongia az Christus, hogi az törüeny es az Prophetac lanosig voltanac. Asent Palis vgy tanit, hogy az igazs-
nac nem vettetet az törüeny?*

F.

F. Az első nemelliek ertik az arniekokról, melliek az
Christusban meg bűntenek. De az derek felelet ez, hogy
tanit az törüennek czelliara. Mert az Moses es a Prophe-
tak tanítasának vege az Christus, kit az kereselő Ianos
vyal mutatot, es bizonfagot töt arról, hog' az igiretek ű *Rom. 10.*
bēne telliesettnek be, mint s. Palis tanit ez igeckel: Az
törüennek vege az Christus minden hiuőnec igassagara.
Ezzel azért nem rontatik, hanem be telliesedetnek bizo-
nittatik az törüen'. Az masodikat kel erteni nem az tör-
üen serint valo engedelemről, hanem az atokrol, melitül *Rom. 6.*
az hiueket az Christus meg mentette, es a mint masutis
tanit, az meg igazultak az törüen' alatt ninczenek, az az,
meg szabadultanak az törüennek karho'srato ereietül, es
immar az kegielem alatt vadnak. Mert a Christus az tör-
üen ala vettetet, hog' az kik törüen alatt voltanak meg sa-
baditan. Az mi pedig nez az fűi engedelemre, mostanis
az törüen' az mi életünknek vezere.

K: Lebetsge'sse az törüeny?

F. Sz. Pal es az Daid ast bizonittiak, hog' az törüen-
nek czelekedetiből eg' test sem igazittatik meg. Az tör-
üen azért az test által erőtlenne le'sen, az az, nem adhat
eletet az mi erőtlenségünkert. Volna pedig az törüen-
ben elet es igassag, ha az ember tőkellelessen engedhetne,
mint az törüennek igiretibenis meg vagion: Ha ezeket
czelekeded el's. A s. Palis est erő'ssiti: Nem az törüennek
hagato, hanem czelekedői igazittatnak meg. Nezuen
penig az embernek romlot terme'setire, mindenekben is *psal. 110.*
gaz le'sen az Daidnak mondasa: Vram, ha az mi alnok
saginkra samot tartas, kiczoda alhat meg te előttd? Ha
az törüen' az emberi erőre nezue lehetetlen.

Miért

Phil. 3.

K: *Miert mongia hat a sent Pal, hogy az tör-
uenbeli igazság berint segibetetlen volt?*

Job. 23.

F. Az törüennek igazsága kétfő. Eggik külső és rebi fe-
rint való, az embereknek előtte, melire nezue az David
fok helien kőniörög az Istennek, hog' űter meg itellie az
ű igazsága ferint. Az s. Iobis erről mongia: Az te paranc-
zolatidtul el nem tauostam, es fellieb meg őriztem a te
faiadnak befedit, hog' nem mint paranczolatot enneké,
melliel aſt ielenti, hog' tökellertesb volt, hog' nem mint e
vilag kiuranta volna az külső életben. Mert ez világ es az
okosság nem kiurannia, hog' az ember iol tegien ellenfe-
giuel, es boſſut ne allion. De aſt ielenti ezzel, hog' fellől
halatta az embernek itiletit. Ez fele igazság nem elegse-
es az törüennek be töltése. Masik lelki es tökellertes, mel-
ben kiuratatik az űiunek tiftafaga, es fogiatkozafnekül
való engedelmessége, melire nezue meeg az artatlan sem
lehet Isten elöt artatlan.

Dent. 30.

K: *Mikeppen kel hat erteni az Moſſnel ez
mondast: Ez paranczolat, melliet ma teneked az
doc, te túled el nem reitetet es mezze nem tauozot,
hanem közel vagyon te hozzád az te züedben es
ſaiadban, hogy czelekedgied azt?*

F. Nemelliek aſt felelik, hog' az törüen ninczen az em-
ber felet az ertelemre nezue, miert hog' az törüen az em-
bernek űiueben be irattatot, az engedelemre nezue pedig
ereie felet vagion. Ez noha igaz, mind az által nem elegse-
felet. Sz. Pal azért eſt magiarazza az törüennek lelke-
ről

ről es be tölteferől. Mert az mi az törüenben lehetetlő a
testre nezue, a Christus aſt be töltötte, es mi beűnkis az ű
lelkenek ereieuel be tellieſti, melire nezue az lehetetlen
paranczolat lehetseges az hiuekben. Mert a mint s. Pal Rom. 10.
tanit, az börtü meg ől, az az halakra ſententiazza az tör-
uen az engedetleneget, az lelek pedig meg eleuenit, az
az, az Christusban adattatot lelki kegielem az törüennec
atkatul meg ſabadit es fel tamaſt az életre.

K: *Mikeppen töltötte be az Christus a törüent?*

F. Elegseges fizetessel es tökellertes engedelmeſseggel,
Mert noha az ű ſaiaban alnokſag nem talaltatot, mind az
által az törüen' ala vetteret, halalt ſenuedet es mi eret-
tünk aldozot, az Isten igazſaganak eleget töt, mi erettünk
atokka löt, az törüennek atkatul, az büntül es az karho-
zattul meg ſabaditot. Az Christus azért nem csak a tör-
üennek igaz ertelmet allatta heliere, es nem csak ű maga-
ert engedet, hanē kiuraltkeppen mi erettünk fizette meg,
valaminemű büntetessel Iſtēnec tartoztunk volna az tör-
üennek által hagafert, es űikeppen erre nezue mondat-
tatik az törüennek be töltöienek. Ez pedig ſarmazik az
hiuekreis, kik az Christusban be töltik az törüent az hit-
tel es az ſeretettel. Mert az hittel Christusban oltatnak
es ezzel be töltik az törüent. Az ſeretettel pedig külső
keppen meg ielentik engedelmeſsegeket, melire nezue a
s. Pal monga, hog' az ſeretet az törüennek be töltése. Gal. 5.

K: *Kikben vagion hazna az törüennek?*

F. Az ket rendbeli emberekben az törüennek külö-
böző hazna es ereie vagion. Mert az Iſtēn az törüen' által
az haragnak edenit menthetetlenekke teſi, es ezekben az
törüen' az halálnak ki ſolgaltato ſententiaia, De az vala
Y ſtottak-

Rom. 1.

Esa. 3.

1. Cor. 15.

Gal. 3.

tottakban sok fele haszna vagion. Eldő az törven' mint eg' elő tükörben meg mutattia, hog' az Isten bölcz es igaz. Meg menti hat az törven' az Istent, hog' az bűnnec nem oka. Erről mongia a s. Pal, hog' az poganak termeset ferint ertik, az mit Isten felől kel tudni. Masod for, emleketet az eredendő igazságról, mert mikor mi tülünk engedelmeleget kíván, esünkben iutattia, hogy minket feléppitet volt az ű abrazattiará, minden fentsegre es igazságra. Harmad for, az törven' az embernek egeš életit igazgattia, hog' az Isten akarattiaral eggiezen, melitül nem szabad sem iobra sem balra hailani, mint az Esaiasnal is mőgia: Az törvenre es az bizonyag tetelre. Negied for az törven' által iutunk az bűnnec esmeretire. Mert az törvennelkül az bűn meg holt, de ez által megeleuenedik. Ezert mongia a s. Pal, hog' az törven' az bűnnec hatalma az az, ebből ismertetik meg az bűnnec karhoztato ereie. Ötöd for az törven' vezelő mesterünk az Christushoz. Mert meg mutattia, hog' magunkban sinczen az igazsag, ű sem adhat életet az mi erőtlenségnünkert, es ezzel kebeserit, hog' az lelki oruost az Christust meg keressük, kinek febeivel mi meg giogiultunk.

K: Miczoda az törvennec summaia?

Matth. 22. F. Az Christus ez igeckel be foglallia: Szeressed az te Vradat Istenedet tellies fiuedből es minden erődből: Az te felebaratodat pedig mint tennen magadat. Ez ket paranczolatban figgenek az törven' es az Prophetak. Sz. Palis ezert erőssiti, mikor ig' tanit: Az paranczolatnak vege a feretet, tistra sűből, io lelki esmeretből, es teretesnelkül való hitből. Ahol pedig s. Pal ašt tanittia, hog' az egeš törven, eg' igeiben telliesedik be: Szeressed az te felebaratodat mint tennen magadat, nem ellenkezik az Christussal!

22. el

Mert az attiašui feretet foliafa az Isteni feretetnek vgy mint kút feie. Nem lehet pedig ot az Isteni feretetnek helje, ahol az attiašui feretet nem talaltatik. Nilu abban való felelet ez, hogy az feretet summaia az masodik tablán leuő paranczolatoknac, mint az Christusis bizonyittia illien igeckel: Valamellieket akartok, hog' ti veletec czelekedgienek az emberek, tiis ašt czelekedgietek velek. *Matth. 7.* Mert ebben vagion az törven' es az Prophetak, tudnia illik, az masodik tablára es az emberi tarsasagban való igazságra nezue.

AZ TIZ PARANCZOLATNAK magiarazattiarol.

AZ ELSŐ PARANCZOLATROL

1. *Exod. 20.* E N vagiok az JEHOVA, az te Istened, ki tegedet ki hoztalac az Aegyptusnac földéből, az szolgálnak hazabol.

2. Ne legienec teneked idegen Istened en előttem

K. Hany dologgal int az Isten az ű paranczolatnac meg tartasára?

F. Első. Hog' az törvennek meltošsagát meg mutassa ašt ielenti, hogy nem teremtet allattul farmazot, hanem

az elő Istentől, ki önön magát neuzei, I E H O V A N A C, az, L E V Ő N E C, ki volt, vagion es leendő, kitől minden allatok teremtettenek es taplaltatnak. Ez igevel azért veghetetlen allattia, es mindenható ereje jelentetik meg. Szükség hat az teremtet allatnak az ő teremtoienek engedni. Masodszor Israel Istennek mongia magát, meli el emlekefteti az nepet az Abrahammal kötöt igiretről: Lelek te Istened es az te magodnak Istene. Ez pedig kiultkeppen az Messiasban tellieseder be. Mert ő benne lőttének az hiuek az Istennek fogadot fiai es fiait nepet. Erre nezue tartoznak az valasztottak az Istennek mindé engedelemmel, mint Abrahamtól kiuannia az kötesben, hogy ő előtte iarión. Harmadszor emlekezik az ő io tete-menieről, az Aegyptusból való szabaduláslól, meli te neuez rablag es inség hazának, hog' ezzel az szabadlagnak meltolagat aianlia. Ez pedig amaz lelki foglagnak es böczülhetetlen szabadlagnak peldája, meliből a Christus ki ragatta az hiueket, hog' immar ő neki engedgienek es folgallianak.

K: Mit kiuan az Isten az első paranczolatban?

F. Az ő igaz tisteleit, mel' imez neg' dologban foglatatik be. Első az Isten akarattianak igaz esmereti az ige nek hallasabol, mint az Prophetanal mongia: Az ki diczekedik ebben diczekedgiek, hog' tud es ismer engemet. Nem folunk pedig it amaz közönséges ertelemtől, mel' vagion az természetnek törvényéből, es ez vilagnak teremteséből, hanem ertiük az titkos es iduösséges esmeretet, mel' az Christusban jelentet meg az hiueknek, hog' ez által örök eleték legien. Masodik az igaz hit, mel' az Istennek igiretre nez, es az iduösségnek okait a Christusban adattatott kegielemnek tulajdonittia. Harmadik

az kőnőrges es az halaadas, auag' az dicziretnek aldozat: tia, meli te az Isten egiedül ő magának valasztot kiultikep pen valo tisteleitől. Negiedik az Isteni felelem, meli az gonosnac el tauosbratafa es az ionak követese, mint az Molesnelis paranczollia: Mostan Israel mit kiuan te tőled az te Istened, hanem czac est, hog' fellied űtet es iar' minden ő ytaiban.

K: Mit tilt meg ez paranczolatban?

F. Az baluan' imadaft mel' az irásban sok fele. Első közönségeskeppen baluannak mondatik, valamiben az ember Isten kiult fű bizodalmat helihefteti, mint az sent Pal az föluesseget baluan' imadaftnak neuzei, es az hamis ranitokrol aft mongia, hog' az ő hasok Istenek. Masodik baluan' imadas, valami teremtet allatból Istent czinalni, auagy annak tulajdonitani Isteni tisteleitet, mint az Papiak az ostit Istent gianant imadgiak, es az holt senteket Isteneck czinalliak, mikor ő nekik kőnőrgnek. Harmadik baluaniozas ez, mikor az hitetlenek emberi talalmaniockal akariak az Istent böczülleni, es engeftelni, minem ő az erdemes böit, az Mife, az lelek valczag es az buczi iaras. Negiedik rendben vagion az babonafag es minden fele varaslok, meli te az Istennek törvényében tiltatnak. Ezert mongia az Molesnel: Az varaslok hoz ne terietek, es az iőuendölöktől ne kerdeskedgietec es ő általok meg ne ferteftelletek. Ezeknek büntetesei: rőlis fol illien igeckel: Az mel' lelek az varaslok vtan nez es ő velel paraznalkodik, az en orczamat verem ő el lene, es az en nepem közzül ki vagom. Az mel' firsiuban auag' affoniatlanban varaslasnak es iőuendölöfnek lelke vagion meg őlettelsek.

AZ BALVANIOZOK nak tarsasagokrol.

*K: Szabade az keresztien embernek az hitelen
nek balvaniozasaban ielen lenni, de mind az által
fiueben azt karboztatni?*

F. Nemelliek ezen mesterkednek, hog' keresztieni ne-
tis visellienek, de mind az által az embereknek keduek-
is meg tarczak. Mind az kettőt meg nierni igen nehez,
főt giakorta vgian lehetetlenis. Azert az keresztien em-
bernek kel magat tartani a s. Peter regulaiához: Iob Isten
nek engedni, hog' nem mint embereknek. Erről mongya
az Christufis: Az ki en hozzam iű es nem giűlőli, attiat,
anniat, feleseget es az űnön lelket, nem lehet en hozzam
mello. A s. kel hat erre felelni, hog' az keresztien ember
nek nem kel az hitetlenekkel egy igat vonni, hanem az
mit fiueben ember v. tal es Isteni karomlasnak itel, se niel
ueuel, se külső czelekedetuel es tetteteseuel a s. ne iauale
lia. Első oka ez: Mert az baluan' imadas nem csak az fiue
ben leűen, hanem az külső tisteletbenis, mint az Illiesnek
mongia az Isten: Hattam mēg het ezert, a kik az Baalnak
terdet nem haitottanak. Ha azert az ember fiueben igaz
zat ert, es külsőkeppen tettet valami hamis tisteletet, va
gian baluan' imado. Ertettek est amaz három iffiak, az
kik az egő kemenczeben vetterenek, kic nem csak fiuec
kel, de mēg nielueckel es csak külső ielenfeggelis, auagy
terd haitassal sem akaranak baluant imadni. Masod for.
meg kel gondolni, hogy az Isten nem csak lelkűnk, de
mēg

2. 1. Cor. 8.

meeg testűnk, űnön maganak sentelte. Hat nem illik
a baluan' imadasnak csak külső ielenfeguelis meg ferte-
tetni. Harmadfor. Sz. Palis est erőssiti mikor vgy tanit: Rom. 10.
Sziuel hisűnk az igazsagra, baial leűen az vallastetel az i-
duőllegre. Hat nem illik az keresztien emberhez, fiueben
igazat erteni, es azonközben mast tettetni. Negiedfor, az
Christus mondasais ide tartozik. Az ki engemet meg ta-
gad az emberek előt, enis meg tagadom űter az en men-
nei Attiam es az Angialok előt. Ez fele tetteses pedig
vag' keduezesből, vagy felelemből leűen, tagadasnak ne-
me, főt az Isten tistelegenek, es az igaz tudomannak el
arulasa. Ötödik. Sz. Dauis est bizonittia, mikor vg' ta-
nit, hogy az bodog firfi, az czufoloknak fekekben nem
űl, sem vallafokat nem iauallia, sem ielen leteuel nem erő-
siti, Hatodfor. Az s. Pal feddi az Corinthusbelieket, hog'
az hiteleneknek aldozattiokban, es az vtan való lakoda-
lomban, sokaknak botrankozasaua, ielen voltanak, es az
hiteleneketis az balvaniozasban erőssittetek: Mert az
Christusnak semmi közű ninczen az Beliallal, sem az vi
lagossagnak az főtetseggel. Ezek ertettek, hog' semmi
nincz baluan', az az, hog' Istennek minden teremtet allat
tia io es nem baluan' űnön magaban, hanē az emberek az
gonos velekedessel tesik baluannia, mind az által verkes-
tenek csak az külső tarsasagbanis, noha űk az baluannial
nem gondoltak, hanem az io lakasra neztek. Illien az Pa
pistak kokonnia sentelesekis, melliel az ember az ű balua-
niozasoknak helien, es gonos vegre nem elhet, hog' ű ve-
lek ne resesűllion az hamis tisteletben. De elhet azzal vg
mint köz eledellel, az menire Istennek io teremtet allat-
tia. Nem engettetik hat az keresztien embernek az misen,
az ostianak es a senteknek imadasaban ielen lenni, mint a
s. sent

Y 4

1. Ioan. I.
Illies.

Az pelda
nem m.

Naaman
Sivus.

Valaszt
kel fenni.

6. Ianos paranczollia: El tauofassatok az baluaniokat. Ez ellen forgattiak nemelliek az Illiesnek peldaiat, ki ielen volt az Baal papiainak aldozattiaban, melire ast kel felelni, hog' az Illies nem tettetesbol ment oda, hanem az Iste tistessege mellet akart vitezkedni, hogy az baluaniozok meg segienullienek, es ez által sokan az igaz hitre megterienek. Touabba ez fele pelda nem minden femelihez, helihez es idohoz illik, hanem mikor Isten annak valami io modgiat mutattia, melliel az hamis tistelet az igaztul meg valasztatik. Masodior hozzak elo az Naaman Syrusnak peldaiat, az ki az Elisxustul ast koueri ki, hog' u neki meg boczattassek mikor az kirallial be megien az baluanioiok templomaban, de mind az által fogadast tefen, hog' az kiral' baluaniat nem tisteli, hanem az Israelnek Istene. Az Propheta u neki csak ast fel lit Menniel bekeseggel. Ebbol ast itelik, mint ha az Propheta meg engette es iauallotta volna. Erreis ast kel felelni, hog' az Naaman est unon magaban bunnnek esmerete, es erre nezue az Propheta utet el kuldotte, semmit nem feleluen az u keresere melliel ast ielentotte, hog' ertene u magais mit kellene czelekedni, tudnia illik, hog' ket ellekezo vrnak nem folgalhatna. Harmadior. It ez helien valasztast kel tenni az hitetleneckel valo tarsalkodas kozot. Mert az kulfodo logban, polgari toruen' es rend tartas berint, az kereftie ember kozosulhet velek, de az mi nez az Isteni tisteletere, velek nem egiesulhet az baluaniozasban, mint az fent Pal tanit: Ha valaki az hitetlenek kozzul titeket biuand es el akartok menni, valami eldorkben adattatik, meg egietek.

AZ

AZ HOLT SZENTEK ³⁴⁶ nek imadasarol.

K. Kelle az holt senteket imadni?

F. Az imadasnak tisteleti sem az elöket, sem az holtakat nem illeti, mint az kouetközendö bizonyagok megh erösitik. Elsö, Ebben az paranczolatban meg tiltatic, hog az Isten ne penek idegen Istene ne legien, de mihelt az Isteni tistelet az senteknek tulajdonittatik ottan az baluaniozoknak velekedesek berint idegen Istenek lefnek. Azert uket nem szabad semmikeppen imadni. Masodik az Istenesküfik az Esaiasnal, hog' az u diczoseget masnak ne adgia, sem baluanioioknak nem engedi az u tistesseget. De az imadas Istennek diczosege es tulajdon tisteleti mint a Moses tanit: Az te Vradat Istenedet imadgiad es csak u nekie folgal'. Hat az imadasnak tisteletit semmi teremtet allatnak nem engedheti honnet meg ielentetik, hog' akic az holt senteket hiiak segitsegül, Isten karomlok. Harmadik. Soha ez fele tisteletet ez vilagon eltekben az sentek nem kiuantanak, sot az 6. Pal es az Barnabas, mikor u ket az poganiok imadni akarnak, igen meg busultanak es ruhaiokat faggattak, es ast ielentettek, hogy ukis haszonlo bünös emberek volnanak. Annakokaert halalok vtanis ez fele tisteletet nem keduelnek. Negiedik, az Istennek Angiala tiltia az Ianoft, hog' utet ne imadna, hanem az elo Istent, miert hog' neki csak folga tarfa volna. Azert az holt senteket sokkal inkab nem illik imadni. Ötödör. Sohol az iras ast nem ielenti, hog' az holtak az elöknök fuksegeket ertenek, auag az kóniörgöket tauol letek.

Y 5

letekben meg halgathatnak. Hat nem szabad az előknek az holtakat imadni.

K: Miuel bizonyittiak az Papiſtak az holt ſenteknek imadaſat?

F. Mindeneknek előtte az imadaſt meg valaſtiac es ket felenek mongiak, az elföt neuezik Latrianak, az az, Iſte ni tiſteletnek imadaſanak, melliet csak egiedül Iſtennek tulaidonitanak, Maſikat hiiak Dulianak, az az, ſolgai tiſteletnek, melliel imadgiak az ſenteket, vg' mint Iſtennek ſolgait es közbeniarokat, Ez ſele valaſtaſnak az irasban helie nem talaltatik, ki mind az tiſteletet, ſmind az ſolgalatot csak Iſtennek tulaidonittia, es ſemmi reſt abbol né ſakaſt egieb teremtet allatoknak: Azert meg nem mentet hetik ezzel magokat, hogy baluany imadok nem volna nak, Az irasbolis eg' nihan' bizonyagokat tudatlanul erre vonſanak, Elfö az Iacob ig' ſol: Az Manafesben es az Ephraimban hiuattallek az en neuem, es az en Attiaine nak, Abrahamnak es Iſaacnak neue. Erre aſt kel ſelelni, hogy az Iacob nem paranczollia az ſ neuenек imadaſat, hanem Sido ſolaſnak mogia ſerint, az ſ neuenек hiuataſa az neü ala es az nézetſegbe valo be ſamlaltatas: Ezzel aſt ert az Iacob aſt ielenti, hog' az Iofephnek ket fiát az ſ ne ue ala, es ſiai köziben ſamlallia, hog' ezekis Iſrael ſiainak neueſtellenek. Az Eſaias aſt mongia, hogy az ſirſiának neue hiuattatic az aſſoniallaton, mikor valamel, ſirſi ſele ſegenek neueſtetik, Maſodie, ebbölis nag' bolondſagoc ielentetik meg, mikor aſt mongiak, hog' az Gabriel imat ta az Mariat, es ezokaert az köſöntesből köniörgelt cial naltanak, melliel az Mariat naponkent akariak tiſtelni. Ez köuetſeget pedig az Iſten csak erre bizta volt az Angial

Gen. 45.

Eſa. 9.

2.

gialra es nem az emberekre. Ezokaert nag' tudatlanſagh tauol' az Mariat ez igeckel auag' imadni auag' köſöntes ni. Harmadik, eſtis akariak allatni, hog' az holt ſentek az előkert köniörgenek, mert az ſ. Ianos lattia az lelkeket, hog' az oltar alat kialtanak, de ez nem az előkert valo kö niörges, hanem ezzel csak ielentik az Iſtennek igaz ite letit es boſſu allatſat azokon, az kik az ſ vereket ki ontot tak az földön. Vgian azon ſ. Ianos aſt iria, hog' eg' Angial adot az ſenteknek köniörgefeſekből. Ezis nem az hol tak kereſeröl ertetik, hanem az előknek köniörgefeſekről. Az Angialok pedig eretettek, hog' az Chriſtuſra nezue, az hiuek aldozattia Iſtennel kellemetes. Touabba az Angialokaris ezek köziben egielirik, mint az Zachariaſnal köniörög az Angial illien igeckel: Seregeknek Vra mig len köniörölſ az Ieruſalemen es az Iudanak varoſin. Er röl aſt kel erteni, hog' az Angialoknak es az ſenteknek tiſti meg valaſtatik. Mert ezek mikeppen az ſolgalatra ki boczattatnak, ig' az hiuekert köniörögnekis, melliet a holt ſentekről nem oluaſſunk. Az vtan erre vonſak az Hieremias módafatiſ: Ha Moſes es Samuel allananac elő tem, né lene lel kem ez nephez, Ennekis ertelme ez, hogy ha a Moſes es Samuel elnenec es köniörgenenec az nep ert, mint regēten, még ezeknek kereſek ſe haſnalhatna a bünben meg kemeniedet nepnek. A ſ. Pal tanitaſabolis ez zēt akariak erőſſiteni, ki a ſeretetet mind öröcke allado nak mongia. Az ſeretetnek pedig ſü tiſti az egyebekert valo köniörges. Honnet aſt hozzak ki, hog' ez világbol ki mult ſentek az hiuekert köniörgenek. Erreis aſt kel ſelelni, hog' az ſeretetnek tiſti az egiebekert valo köniör ges csak ez földön, míg az ſentek az teſti életben lattiak es ertik az elő hiueknek ſükſegeket, De ha ſinte ig' vol nais

3.

Apoc. 6.

Apoc. 8.

4.

Ier. 15.

ſelelet.

ſ.

ertelme.

1. Cor. 13.

6.

ſelelet.

nais, hog' az örök életben leuó fentek köniörgenének az hiuekert, mind az által ebből nem köuerköznek, hog' űket kellien imadni, es tauol' letekben meg folitani, miért hog' nekünk csak eg' közbeniaronk vagion, az Istennek iobian, ki az fentek segítlegenekül nem fűkölködik. *Hog' zak elő az Baruch mondasatis: Halgasd meg mostan* *Baruch. 3.* *houa az Israel holrainak köniörgeset, melire aſt kel elő- főr felelni, hog' hasonlatosság berint az iras az niomorus* *sagban esteke holtaknak neuzei, es az ű sabadulafokat fel tamadasnak. Az vran ha finte tulaidon iegzesben veſ fűkis, az Propheta tanitafanak ez leſen ertelme, hog' az Isten az hiueknek köniörgeseket tellieſſicze be, kik ez földön életben köniörgöttek az ű maradkoknak ſa badulafaert es aldafaert: Ezekből köniű leſen az töb ellé uetefeketis meg feiteni.*

AZ II. PARANCZOLATROL.

3. *Ne czinaly te magadnac faragot kepet, es ſemmi hasonlatosságot azoknak melliek az eghben vадnac oda fel, ſem azoknac melliek az földön vадnac itt alat, ſem azoknak melliek az vizekben vадnac az föld alat.*

4. *Ne imadgiad űket, es ne tiſtelled űket.*

5. *Mert en vagiok az Iehoua az te Iſtened, bō ſu allo Iſten, ki meg latogatom az atiaknac alnok ſagokat az ſiakban harmad es negied iziglen (az okban) az kik engemet giuloltanak.*

6. *Es irgalmaſſagot czelekedem ezeriglen azokkal, az kik ſeretnec engemet, es meg őrzik az en paranczolatimat.*

K. *Hany reze vagion ez paranczolatnac?*

F. Kettő. Az elsőben meg tiltia, hog' ſemmi teremtet al latnac kepeben az lathatatlan es veghetetlen Iſtent ki ne czinalliuok es ki ne iriuk. Mert az Iſten ſemmi allathoz, nem hasonlittatik, es ű neki nag' gialazattira vagion, mi kor valami lathato es veſendő formaban ki ielentetik, mint az Dauid es az Eſaiás ſok helien feddi az emberek: *psal. 115.* *nek vakmerősegeket eſt monduan: Kihez hasonlítottok* *Eſa. 40. 41* *engemet. Az Moſefnelis erről ig' tanit: Atkozot ember,* *43. 44.* *az ki faragot auag' őntöt kepet czinál, mel' az Iehouanal* *Exod. 25.* *vlatatos. Mikor az nepet ki hozza illien inteſt teſé: Meg* *Dent. 7.* *emlekezzel hog' az Vr te neked ſollot az Horebnek vól* *25. 17.* *gien. Az ſozatot hallottad, teſtet nem lattal: El tauoſtallad* *azert, hog' valamikeppen meg czalattatuan ne czináli te* *neked valami hasonlatosságot. Maſodik reſebé aſtis meg* *Dent. 27.* *tiltia, hog' ez illien baluaniok ne imattallanac, ſe pedig az* *Dent. 4.* *Iſten azokban ne tiſtelteſſek, ſe azokhoz ne kötteſſek.*

K: *Hany ſele kepek vадnac?*

F. Haromfelek: Első rendbeliek peldazok, melliek az iőuendő dolgoknak arnieki voltanak, es az Chriſtusban meg ſüntenek, mint az Cherubim Angialok, kik az frigi nek ladaiat az ű ſarniokkal be leptek, melliel az ielente tet, hog' az Iſtennek melleſes tirkaira nem iuthatna az ember, hanem czac az engeſtelő Chriſtus által. Illien volt az ercz kigiois, ki peldafra az Chriſtuſt, de az vran hog' *Ioan. 8.* *az*

2. *2 Reg. 18.* az Israel nepe baluant czinala belőle, az Ezechias Király el rontotta. Mafod rendbeliek folgalnak az embernek külső életre, mellic auag' meg lőt dologrol emlekeftet nek, auag' külső ekessegnek okaert rendeltetnek, es azokat az iras nem karhobtattia, mint az Czaſar kepe az penzben, mel' iegizi az Czaſarnak birodalmat az orſagban; Harmadik rendben az baluaniozo kepek vannak, mellicben az hitetlen emberek az Iſtent akariak tiſtelni, es *Exo. 22. 24* az ű közel valo letele azokhoz kötelezik. Mellieket ez *Eſa. 41. 42* paranczolat es az egeſ ſent iras tilt, es kemen' bünteteli ſeckel ſenieget.

Hier. 10. 14. 15. Soph. 32

K: *fgazan mongiakê az Papiſtak, hogy az kepek az paraſtoknak kôniuei?*

Hab. 2. Pſal. 115.

Eſa. 8.

Gal. 3.

F. Ez fele okoskodas az ſent irasnak ellene vagy on, ki az kepeket hiuſag tanitoinak mongia, es az David azokatis atkozza, az kik czinalliak, hogy ezekhez haſonlatos ſok legienek: Az Eſaias nem az nema baluaniokhöz igazit, hanem az töruenire es az bizonſag tetelre. Sz: Pal is aſt mongya, hogy az Galatiabelieknel megh fizette az Chriſtuſt az Euangeliumnak hirdeteſe által. Azert az keresztien embernek nem az ſa kepektől kel tanulni, hanem az Iſtennek igeieből, es ez melle adattot ſent iegekből, mellic az lathatatlan kegielemnek lathato bizonſagi. Touabba az ſa kepeknek eredetekről, haſonralan voltakrol, es az baluaniozoknak bolondſagokrol beſſeggel tanit az iras az Bölczefegről irt kôniben.

Sap. 13. 14. 15.

K: *Miczoda ſeniteſt ad ez paranczolat melle?*

F. Aſt mongia; hog' erôs boſſu allo Iſten, ki az fiakban

az attiaknak alnokſagokat meg latogattia, harmad es negied nemzetiglen. Ezzel ielenti Iſten az ű emeſtő es bűntető haragiat az baluaniozok ellen, kiknek meeg maradekoknak ſem keduez, hanem meg latogattia, az az, ſok fele oſtoriuat meg bűnteti, hog' az Iſtennek boſſu allasat az lelki paraznak ſemeckel lathasſak es, kezekkelis meg tapashtalhasſak, mint ſok peldakkal eſt meg bizonitotta.

K: *Mikeppen ſer az Iſtennek igazſagahoz hogi a fiakban az attiak alnokſagokat meg bűntetteſe?*

F. Erre nemelliek aſt ſelelik. Miert hog' az fiakis haſonlatos baluan' imadok az ű attiokhöz. Ezokaert örökſegkeppen viſelik az ű attioknak terheket es bűntetefeſeket: Deebben melieb ertelem vagion. Mert meeg ez az kérdés: Az fiak miert viſelik az attioknak hitetlenſegeket, oka ez, mert az Iſten az ű kegielemeuel, űket nem vette elől, hanem az ű tulaidon ſetetſegeken hatta igaz iteleti ſerint. Aſt mondom ennekokaert, hog' az polgari es kül ſő iteletben az attianac alnokſagat nem viſeli az ſiu, mert meg paranczolta vala a töruenben, hog' az fiak az attiaknak bűnőkert meg ne őlettetnenek. De az Iſtennek iteleti bellieb hat: ki az hitetleneknek fiait giakorta bűnteti igazſaganak meg mutataſaert, az ű lelkenek vilagoſſagatul meg ſoſtia, es a bűnnek rabsaga ala adgia, mint az ű attiokat, es erre nezue mondattatik az attiaknak alnokſagokat az fiakban meg latogatni, mint az David kôniorög a hitetlenek ellen: Iſiön emlekezetben az ű attioknak alnokſaga az lehouanal, es az ű annianak bűne el ne töröltetteſec. Ez pedig nem közönſeges, mert giakorta az Iſten az ű kegielemeuel az hitetleneknek fiait elől veſi, es az ű Attioknak veſedelmekből ki ragadgia. Mert az Iſtennek ſabad

2. Reg. 5.

szabadfagaban vagion, hog' az kin akar kőniörüllőn, az kit akar penig meg kementiczen. Touabba, sükfeg meg valastani az Istennek lelki es külső bünteteteset. Mert az Isten senkit idegen bűnert nem karhoztat, de mind az al tal az külső ostort igaz itileti serint giakorta az Attiaknak bűnőkert az fiokonis meg tartia, mint az Daidnak fiat el vesí, az attianak parznasagaert. Az Elisæus folgia az Giezi meg verettetik az fősüesegert az Naaman Syrusnak bel poklosagauat minden maradekiual egieteben. Ez fele fiak ha hitetlenek meltan senuedik es viselik az ű attiaknak terheket, ha pedig valastottak, az Isten az külső czapással inti űket, hog' az ű attiaknak niomdekorkat ne köuessék. Az vtan külsőmbseget kel tenni az Istnek es az embereknek íteletek közöt, mert ackik emberek elöt artatlanok, ezekben talal az Isten okot az büntetfre, mint az viz ezenben es Sodomaban az kiczineket egiant el vestette az őregeckel.

K: *Miczoda iutalmat ad ez paranczolat melle?*

Rom. II.

F. Aft mongia, hog' ezer iziglen irgalmassagöt czelekesik azokkal, az kik űtet seretik, melliel aft ielenti, hog' az Istē felőknek maradeki sockepē meg aldatnak, es soha meg nē sūnik az Isten ű velekiol teñi. Mert ha az gióker sent, az agakis sentek lesnec. Ez aldas kiualtkeppen leleken telliesedik be, az valastottakra nezue, es nem mindē semeliekben, hanem csak az elő agakban. Mert giakorta az senteknek hitetlen fiok lesen, es az testi sūleteshez nē körtetik az lelki aldas, mint az Efaunak peldaia meg mutatattia, es az örök életnek fia nem az vertül es az testül sūletternek, hanem az Istentül,

Ioan. I.

AZ

AZ III. PARANCZOLATRÓL.

7. *Az JEHOVANAC az te Istenednek neuet fel ne vegied beaban.*

8. *Mert az Iehoua nem badgia azt büntetefne kül az ki az ő neuet beaban fel vezi.*

K: *Mit kivan ez paranczolatban?*

F. Hogy az Istennek draga neuet meg sentelliük es meg bōczüllük, űtet segitsegül hiiük, neki halakat adgiunk, az ű neueröl vallast tegiünk, minden io tetemenit magastalliük, es hirdessük, az ű ígeiet halgassuk, es az ű neuere igazan esküdgünk.

K: *Miczoda az Isten neuet beaban venni?*

F. Az ű neuet meg nem tistelni, az íget vtalni, es karóslani, az Istennek nem sūból kőniörgeni, hanem csak fial közelgetni ű hozza, io tetemenit meg tagadni, az ő neuet karomlasban, varaslasban, auagy atkozodasban be elegiteni, es gonoz fokasbol az ű neuere eskünni. Matth. 19.
Esa. 26.

AZ ESKÜVESRŐL.

K: *Miczoda az Esküves?*

F. Az Isten neueneke segitsegül valo hiiusa, meliben űtet kerüük, hogy az igaz dologban bizonsagunk es segitőnk legien, az hamisban pedig meg itellien es meg büntessen az ű törüenieneke igassaga serint.

Z

Sza.

K:

Szabade eskünni?

Deut. 6.

F. Hog' szabad legyen, mind az bizonfagok, mind pedig az Christusnak es az több s'enteknek peldai megh mutat tiak, mert az Isten a'ft paranczollia, hog' csak az ű neuere esküdgünk. Az Dauid, az s. Pal, es egiebb hieuk giakor ta eskü'nek. Sőt az s. Pal vg, tanit, hog' minden vi'alko do dolgoknak vege az esküues.

2. Cor. 1.

Rom. 1.

Heb. 6.

Matth. 5.

K: *Miert tiltia meg hat az Christus, hogy ne esküdgünk semmikeppen?*

F. Az Christus nem az esküuesnek valofagat tiltia meg hanem az gonoz fokast. Mert valamel' esküuesnek az ve ge nem io, bator igaz dologban legienis, az Christus ez igekben karho'stattia, az mel' sem Isté diczösegenek, sem felebaratunk hasnanak, sem az mi magunk fűk'segenek nem fogal. Illienek az kik ireletnekűt az Isten neuere va lo esküuest hiuolkodo czaczogásban egiegitik.

K.

Kire kel eskünni?

F. Czak egiedűl az elő Istennek neuere, mint az Moses törüenieben paranczollia, es az Prophetaknal fok helien feddi az kik eskü'nek vala az Baatra es azokra, kik nem igaz Istenek. Ezokaert az esküuesnek igeie fok helien az irasbā az ege' Isteni tisteletet vetetic. Vifontag tiltia az törüen' hog' semmi terētet allatnak neuere ne esküdgünk mint az Christus tanit az bent Mathenal, hog' ne esküdgünk az eghre, mert az Istennek feki, meliből ez ertetik hog' embernek arra kel eskünni, az ki mindeneknek fele tte vagion, mint a s. Palis bizonittia, hog' az emberek az ű naloknal nagioobra eskü'nek. Ezert mongia a Christus: Ne esküdgiel feiedre, mert eg' bór falat sem teremthez mel

Matth. 5.

Heb. 6.

melliel a'ft akaria erőssiteni, hog' csak az teremőre kel lien eskünni. Isten karomlok azért az Papistak, kie az ef küuesben ő'sue kötik az Istennel az űz Mariat, es egyeb s'enteket. It meg kel bekeltetni az ellenkező irafokat is: Ahol a'ft mongia az Moses, hog' az Iacob meg esküt az ű attianak felelmere, nem vg' kel erteni, mint ha az Isaakra esküt volna, hanem a'ft akaria ielenteni, hogy azon Isteni felelőmel esküt, az mel' volt az ő attiabā, kinek űis mint io fű követőie volt. Az Iosephis eskü'fik Pharaonak ele tire, az Aegyptusbelieknek fokafok ferint, de ez ninczē fogiatkozafnekűl. Mondhatnok a'ftis, hog' ez fele folaf nak modgia nem esküues, hanem ionak kiuanafa,

ELLENVETES.

Az Christus vgy tanit, hogy az ki eskü'fik az eghre Matth. 23. az Isten s'ekire eskü'fik, es arra, aki az s'eken űl, az Istenre. Az ki pedig Istenre eskü'sic igazan eskü'sic. Hat az ki az eghre eskü'sic es az teremtet allatra igazan eskü'sic.

F. Ebben fok bölczek meg akadnak es nemelliek vgy tanitanak, hog' az teremtet allatra valo esküues nem tiltatik meg, hanem ezzel valo gonoful eles, mikor ember nē igazan eskü'fik. De ez niluan vagion az irasbol, hog' még igaz dologban sem szabad Isten kiuűl semmi fele allatra eskünni. Nemelliek a'ft felelik, hog' az teremtet allatra valo esküuesben, az Istennek neuere ot ertetik, es nem ezekre eskü'nek, hanem ezekben eskü'nek az Istère. De ez s'inte ollian, mint ha az baluaniozo a'ft mondana, hog' nem az fa kepet imadgia, hanem ebben es ez alat az Istet

tiszteli. Megh kel azért tekinteni az Christus tanítáfanak czelliat. Mert ot az helien azokat feddi, az kik nemel' el kűuest allandonak, nemelliet változandonac iteltenek, es aſt veltek, hog' az ki templomra eskűfik semmi az, de az ki az templomnak araniara eskűfik, kőteles az meg tartat fra. Az Christus azért arra akar tanítani, hogy valamire az ember eskűfik, mind az által az gialazat Istenre megien. Mert ez az tisztelet melliel az emberek czufolkodnak, csak az Isteni illerne. Ebben azért ket nagy vetek volt. Elő, hog' Isten heliet teremtet allatra eskűttenek. Masod, hog' az eskűuest fel bötöttac, es séminec iteltet. Ez pedig mind kettő Isten böczűllet ellen valo karólas.

K: Miert kel csak az Isten neure eskűnnünk?

Deut. 6.
Soph. 1.

F. Előör, mert ez tiszteletet az Isten csak maganak veszi, es ebben senkit tarsul nem ismer. Azért feniegeti azokat, kik az Iehouanak es az ű kiralioknak neure eskűfik vala. Masodör, mert csak egiedül az Isten ertőie a mi fiuunk titkainak, es ű lehet bizonfag azokról, az melieket az emberek nem latnak es nem ertenek. Harmadör, mert ű egyedül minden heliekön, es minden időben, mihelt akaria, meg bűntetheti azokat, az kik heaban az ű neure fel veszik.

K: Minemű moddal kel eskűnni az Istennek neure?

Hier. 4.

F. Az Ieremiasnal erről ig' tanit: Eskűdgiel az en neure, El az I E H O V A, valofagban, iteletben es igassagban. Előör azért kiuantatik az valofag, auag' az igaz mondas, hog' etrül minden tettes es hazugsag tauol' legien, es az befed az dologgal tőkellerteskeppen eggiezen: Masod az itelet, mel' nem egieb, hanem az dolgoknak tudasa es

bizonios ertelme. Hat nem eleg hog' igaz dologra eskűdgiel az ember, hanem fűkseg hog' erce es tudgia az mire eskűfik, es az hitre elmelkedessel es io itelettel menien. Annakokaert hamis eskűues az, mikor ember mas hiti vtan eskűfik ol' dologra az melliet nem tud. Harmadik az igassag, hog' az mire eskűfünk, az Isten töruenie ueggiezen, mert nem szabad arra eskűnni, az mi az Istennek ki ielentetet akarattia ellen vagion.

K: Minemű eskűuesnek modgia talaltatik a Bent irasban?

F. Az Prophetaknal az eskűues illien igeckel foglaltatik bet: EL az I E H O V A, melliel kettő ielentetik: Előör ^{Hier. 4.} hog' elő Isten az, a kinek neure eskűfünk, ki az igassag ^{Osa. 4.} ban segitő, az hamissagban bűntető, es az ű neuenek gialazattiaert boſſu allo lehet. Masodör, hog' ű aggia nekünk az eletet, melliel neki folgalnunc kel, A s. Pal ^{2. Cor. 1.} pedig giakor helien az eskűuesnek illien modgiat tartia: Bizonfagom ennekem az Isten, az kit az en lelkemben tisztelek Bizonfagual hium az Istent az en lelkemre. Ezzel meg ielentettik, hog' az eskűues sent dolog, meliben nem czac az embereckel, de kiualtkeppen az Istennel vagion igiünk es kőtesünk, kinek sêmei előt semmi titok el nem es nyſhetik. Masut pedig illien igeckel tanit. Az melieket ^{Gal. 1.} tinektek irok, Isten előt nem hazudok: Ezzel aſt ielenti, hogy az ki eskűfik Isten eleiben all, es ezokaert nem szabad hazudni. Az Christusnak pedig kiualtkeppen valo modgia volt az eskűuesben A M E N D I C O, az az, valofag serint mondom, melliet az tőb sentek nem kőuettesnek. Ezzel aſt ielentette, hog' az ű igereteknek tekelletes sege, es ezokaert igazat mond.

K: *Meg kelle allani minden esküvesben?*

F. Ket fele esküves vagion. Eggik az Istennek paranczolatia ferint, melliet semmikeppen nem szabad meg fegni, ha karunk es vesedelmünk követkőzik belőleis, mint az **Psalm. 15.** fent David mongia, hog' az lakik az Isten satoraban a ki az gonofra meg eskűfik es meg nem változtattia, az az, inkab fenuedi az karuallast, az igaz esküves mellet, hog' nem mint a külső hasonert es künniebségert fel bontana fogadasat. Masik esküves lesen vag' tudatlanfagból, vag' hertelenfagból, Isten paranczolatianak ellene, mel' ű magaban nag' bűn, de ha abban az ember meg marad, a bűnt őregbiti. Az esküves azert az igaz dolognak, nem az hamisnak kötele. Az Herodes meg eskűfik az ű ranczos leanianak, hogy mindent neki meg adna valamit kiüanna. Az esküves hatarat az Isten paranczolatia által hagia, es hog' az hamis fogadasban meg marad, annal inkab verkezik. Az David hasonlatoskeppen eskűfik, hog' az Nabalt meg ölne, de az Abigail keresere engedelmes lesen, es bossufagból töt fogadasat meg változtattia. Ez fele vak merő embertől pedig az ki nem iol eskűfik, három dolog kiuantatik. Először bűnet esmerie es sirassa, hog' az Isten neuet heaban vötte fel. Masodszor az Istennek köniörögien bűnenek boczanattiaert. Harmadszor el tauostassa forgalmatossion, hog' eges eletenek rendiben ez fele törventelen esküessel az ű Istennek neuet meg ne gialazza. It immar sok nehez kerdesek tamadnak, mint a ki felelemből es keferitesből eskűfik. Az toluai read talal az vron meg eskütet, hog' penzt acz neki, es ha ki arra az vesedelmest vtra megien, ütet meg nem inted, hanem rea boczatod az halalra. Ebben az esküvesnek modgiat es hatarit kel

kel meg gondolni. Ha penst igertel, szabadfagódban volt, hog' eletedet raita meg valtand. Azert iob kart valla-nod, hog' nem mint hitedet meg fegned. Az mi nez pedig felebaratodnak vesedelmere, ebben mas ítelet vagion. Ebben igen verkestel, hog' meg tiltot dologra esküttel, de ha eckeppen eset, felebaratodat el ne arulliad, es ne bo-czasd az vesedelemre.

K: *Miczoda büntetése vagion az hamis esküvesnek?*

F. Az Moses illien igeckel feniegeti az esküvesnek fel bontoit: Nem hadgia az Iehoua büntetlenül, valaki az ű neuet heaban fel vesí. Ezzel azert az emberek, külső nag czapasokat es öröcke valo karhozator vonfanak magok ra, az mikeppen az Prophetaknal sok helien feniegeti azo kat, az kik gonoful eskűnek, fegiuerrel, pustulással, dög halallal, dragafaggal es ehfeggel. Pelda erre az Sedechias **2. Reg. 25.** kiral', ki az Assyriabeli kirallial kötöt esküveset fel bon tia, es az Isten megh veri rettenetesen mind orfagat, mind ű magat, mert az ellenseg, fiait seme latafara, meg öli, ű magat pedig, az semet ki toluan öröcke valo tömlőcz re veti, ahol az Isten ű vele mind halalig siratattia az eskü uesnek fel bontasat. Nem külömben iart az fegen' Laflo Kiralis, kit az Papa az esküvestől meg oldozot es meg mē tet, es az ellenseggel kötöt frigiet meg rontuan, nag' vesedelemben eitette ű magat es az orfagot. Dicziri meeg Cicerois az Regulust, ki hitin el boczattatuan, inkab a kar vissza menni Carthagoban az rettenetes kínra es hal alra, hog' nem mint esküveset meg fegni,

8. *MEG* emlékezzel az Szombatrol, hogy meg *szentel*ted azt.

9. *Hat* napon munkalkodjál és minden dolgot meg *cseleked*jéd.

10. *De* az hetedik napon az *Iebouanac* az te *stened*nek *szombattia* lezen.

11. *Semmi* dolgot ne *cseleked*jél, *se* te *magad*, *se* az te *fiad*, *sem* az te *leaniod*, *sem* az te *szolgad*, *sem* az te *barmod*, *sem* az te *selliered*, az *ki* az te *kapudon* belől *vagion*.

12. *Mert* az *Ieboua* *hat* napon teremttötte az *eget* és az *földet*, az *tengert* és *valamelliek* ezekben *vadnac*: és meg *niugot* az *hetedik* napon.

13. *Ennek* okaert meg *aldotta* az *hetedik* napot és azt meg *szentel*te.

K. *Miczoda* az *Szombatnak* meg *szentele*se?

F. Az hetedik napnak, a vegre való meg *tartasa*, az *mel* re *Isten* rendelte, mind az *Isteni* *tisztet*re és mind az *kül* ső *niugodalom*ra. *Touabba* az *Szombat* *niugodalma*t *ie* giez, és *neha* az *hetedik* napert, mint *it* ez *helien*, *niha* az *egés* *hetert* *vetetik*, mint az *Pharisaus* *mondasaban*: *Ket* *fer* *böitelek* az *szombaton*.

Lue. 13.

Mit

K. *Mit* *kiuan* ez *paranczolatban*?

F. *Hog'* az *Isten* *neuenek* *tisztet*re, az *igenek* *halgata* *sara*, az *szent* *iegieknek* *ki* *szolgaltata*sara, az *közön*seges *könior*gesre és *halaada*sra *bizonios* *idöt* *rendell*ünk.

K. *Miert* *paranczolta* *volt* az *Isten* az *szombatnac* meg *tartasa*t?

F. *Először*, hogy *emleke*stetne az *nepet* az *teremte*sről, *melliet* az *hatodik* napon *vege*zet el, és az *melliet* az *Ist*ének *czudalatos* *gonduisele*seiről az *hiuekre*, a *kikert* *min* *deneket* *terem*tet. *Masodszor* *emleke*stet az *lelki* *niugoda* *lomrol*, az *testnek* *kiuan*sa^gatul *valo* meg *szü*ne^ről, hogy ez *altal* *igieke*zzünk *amaz* *öröcke* *valo* *szombatra*, és *niugodalom*ra az *meliről* *szol* az *Esaia*s^{nal}. Ez *szombatnak* *pe* *Esa. 66.* *dig* *kezdeti* az *Christusban* *leuő* *lelki* *niugodalom*, és az *bü*nn^{ek} *terhet*ül *valo* meg *szabadulas*, *ki* *szombaton* *el* *tes* *metetuen*, az *koporsoban* *niugot*, hogy az *mi* *bü*neink *ü* *vele* *el* *temett*et^{nenek}, és *soha* *emleke*zetben ne *l*են^{nek}. *Harmadszor*, *hog'* az *Isten* ez *napnak* meg *tartasa*ul az *I* *srael* *fiat* *egieb* *nemzetektől* meg *valasta*na, és *azoknak* *pogani* *tisztet*ektől *el* *fogna*, sőt ez *altal* az *Christus*hoz *vezer*lene. *Ezis* *eggik* *refe* az *valasto* *köz* *falnak*, *melliet* az *Christus* *halala*ul *el* *rontot*, *hog'* az *kettőből* *eggyet* *czinalna*. *Negiedszer*, hogy ez *napon* az *Istennek* *nepe* az *tör*u^{ennek} *halgata*saban, az *aldozatokban* és *egieb* *Isteni* *tisztet*ekben *giakorlatta*nek. *Ötöd*ször, *hog'* az *szolgakis* ez *napon* az *testi* *munkatul* meg *szü*nn^{enek} és *Isteni* *dol*gokban *le*nn^{enek} *foglalat*osok.

AZ

AZ NAPOKNAK VALOGATÁRÓL ES AZ SZENTEK INNEPINEK MEGTARTÁSÁRÓL.

K: Hány fele az napoknak valogatása?

F. Neg' fele. Első természet szerint való, meliben Isten az időket es az napokat meg valogatta az ember életének alkalmatosságára, mint az életendőnek részei, es az holnapoknak sámlálása, meliről a Mosis emlekezik az teremtetben. Másik. Polgari rend tartására es az külső dolgoknak jó moddal való szerzésére tartozik, mint az törvény' tételre, es egyéb fele dolgoknak elvegzésére bizonyos napok rendeltetnek. Harmadik, az Aniaszentegyházban levő jó rend tartás, mint hog' az Isten igeie reggel hirdettesek, es az szent ígieknek őstogatasára, bizonyos nap valasztassék; Negyedik az babonas valogatás, melibe az embernek az ige kiűl valami Isteni tisztelgetnek velekedésért helyestetik, melliet az iras sok helyen karhóztat.

K: Szüksége az Szentek innepét meg tartani?

F. Nemelliek erre valasztással felelnék, es az meg tartásnak vegeben tesznek külömbseget. Mert vgy' tanítanak, hog' Papistákhoz illendő velekedésből nem kel meg tartani, hog' az szentek böitel es imadással tiszteltessenek. De jó rend tartásnak okaert szükségnek ítelik az szentek napjának megtartását. Ez ellen azt kel ítilni, hog' nem jó rend tartás az, valamel' az Isten igeiével ellenkezik, mint az követközendő erősségekből meg íelenterik, Első az szent

Pal

Pal mindenestül fogva meg tiltia, hog' az hívek meg ne íteltessenek, es iga alá ne adgiak magokat, az innep napoknak meg tartásában, hat ennek illesere, mint az Papisták íolnak, nem kel az keresztien embert kötelezni. Második semmi emberi találmánira, mel' az Isten befedevel ellenkezik, az hívec nem kötelesek. Az szenteknek innepi embri találmánia, es az Romai Antichristustul szerzettetek. Azert ezeknek meg tartására az hívek nem kötelesek. Harmadik, minden arniek a Christusban meg szentek, de az innep napoknak meg tartási mint b. Pal mongia, az idővendőknek arnieka. Hat ezek meg szentek. Negyedik, valami az keresztieni szabadságot rontia, szükség eltaoztatni. Az innep napoknak köteles meg tartása az keresztieni szabadságot rontia. Hat ezt szükség eltaoztatni.

K: Ha a szenteknek innepi sok drága dolgokról emlekestetnek miért nem kellene meg tartani?

F. Nemelliek az szentek innepinek sok fele hasznait sámlalliak elő es lép fin alatt az embereknek niakokban vezetik az igit, mert vgy' tanítanak, hog' az szentek innepi az Isten gondviseléséről bizonyos peldákat tesznek, es sok jószágos czelekedeteknek peldái adattatnak egiebeknek követségére. De ez nem jó okoskodás: Az szentek életiben sok emlekezetre melto peldák talaltatnak; hat nekik bizonyos napokat kel szentelni es valasztani. Mert ez nyilván vagion, hog' az szenteknek peldái az mi társaságunkra íratattanak meg, es ezeknek emlekezeti mindenkor hasznosok, valameníser az alkalmatosság elő hozza es kívánnia. De erre valami köteles innepet rendelni nem szükség, sőt inkább az első tabla ellen való baluaniózas.

K:

*K: Szabade â sentek innepet ez vegre meg bir-
detni es meg tartani, hogi ez alkolmatossaggal az
igaz tanitok az baluaniozas ellen sollianak?*

F. Nem kel gonost czelekedni, hog' io iuon belole.
Mert az sentek napianak köteles meg tartasa bün, azoka
ert est nem illik köuerti, hanem valamikor az üdö hozza
az tanitonak, az irasbol kel feddenie az baluaniozast. Ne
fűkseg azert az Antichristus belliege es palastia alat az i-
gaz tudomant elő vinni. Noha pedig az babonas kösség
az sentek innepere inkab fel gyűl az igenek halgatasara,
mind az altal, az gonos sokast nem kel erőssiteni, hanem
erre soktatni, hog' mindenkor az Isten igeiet forgalma-
rosson halgassa, es nem az sentek napiaert böczüllie az i-
get, mel' ünön magaban az Istenert böczületes.

*K: Ha az eztendonek ressei â senteknek napian
valasztatnak meg, miért nem kellene meg tartani?*

F. Iollehethet az Papak baluaniozasnak okaert az sentek-
nek neueket ostottak bizonyos napokra: mind az altal az
menire az neuek nem babonasagbol es tisteletből, hanem
az napoknak es az üdök resein meg famlalatara neze-
nek, es az lelki dolgokban nem elegittetnek, az hoßu is
deiglen valo rend tartasert, es az eztendöknek famlalatara
ert meg maradhatnak. De ha az ember ez napokat lelki
tisteletre, vifi, ottan baluaniozasra fordittia.

*K: Kötelese az keresztien az Vasarnapnac
meg tartasara?*

F. Eggik nap az masiknal nem senteb ü magaban, es az
nap

nap meg nem senteli az embert, hanem az ember senteli
meg az napot, az hitből valo Isteni tisteletnek altala. Az
ert az napnak meg tartasa ü magaban nem lelki tistelet,
hanem csak segitsege es alkolmatossaga az embernek az
Istennek tisteletire. Hat ez napnak valasztasa nem kötel
alat valo meg tartas, hanem keresztien szabadsagbol keres-
tetet: Előör io rend tartasnak okaert. Masodör â Chri-
stus fel tamadasanak emlekezetiert. Harmadör, hog' az
vy testamentombeli szabadsag meg erőssittelsec. Touabba
az s. Lukacsis ast ielenti, hog' az Apostolok a sombatnac
első napian ösue giültek az kőniörgesre es az keniernek
segdelesere. Ez napnak azert meg tartasa ninczen valami
babonasagbol, es miért hog' eleitül fogua az Aniasenteg,
haz ez napot rendelte, nem fűkseg immar el változtatni
mint â s. Palis paranczollia, hog' mindenek ekessen es red
ferint legienek az Aniasentegihazban. I. Cor. 14.
Col. 2.

K: Kiczodak vetnek ez paranczolat ellen?

F. Az kik az Istennek igeiet rickan auag' vnasbol hal-
gattiak, az kik restek az közönseges kőniörgesre, ackik
az Vrnak napiat sam veresre, tanaczkozasra, tobzodas-
ra es ressegsegre fordittiak.

AZ V. PARANCZOLATROL.

14. *Tistellied â te atiadat es aniadat, hogy hoß
su eletü legy ez földön melliet az te Istened adan-
do teneked.*

K: Mit ert az Attianac neuezetin?

F. Fűkeppen az mi testi fűleinket es az vtan mindenes-
ket,

ket, valakiktől vesünk lelki auag' testi iokat, mint az tanítok, az kik minket az Euangeliumnak általa bűlnék, az v tan az feiedelmek es egieb fele conduisélők kiket bűczűl lenünk kel mint attiainkat.

K: Hany dolog kívántatik az tiszteletben?

F. Első az bűczűlet, hogy az mi bűleinket tiszteletlen es gialazatos beféddelel ne illessük, hatok mege ne bídalmazuk. Mert az ki bűleit nem tiszteli, melto az testi es lelki halálra, mint az Moses törnenieben meg irattator. Vala *Deut. 26.* ki az attianak es annianak gonost mond halálra vittessek, mert az ű attianak es annianak mondot gonost halálra bűntetefre melto. *Masuris* illien igeckel sol: Atkozot aki attianac es annianak gonost mond. *Az Salamonis* vg' tanit, hog' az mel' sem meg czufollia attiat anniat az variak, ašt ki vayak, mint meg ielenti az Chamnak, Rubennek, *Abfolonnak*, es az Eli fiainak peldaia. *Masodik* az engedel, hog' az ű io inteseket es tanaczokat be vegiük, sőt es mellet az feniteket es az feddest el fenuedgiük, es arczul ne tamadgiunk ű reaiok, hanem mindenekben alazarol sagunkat es engedelmessegünk hozzaio mutassuk, es űket haragra ne indiczuk. *Harmadik.* Az halaadas, mel' az el vót iokrol valo emlekezet, es hasonlatos ioknak fzetese, minden tehetségünk ferint. Ez mellet vagion al fogalat, es az mi bűleinknek io kedűnkől valo raplala sok, es segitsegek minden bűksegekben, es kiualtkeppel vensegeknek ideien.

K: Micsoda iutalmat ad ez paranczolat melle?

F. Ašt mongia az Moses, hog' aki bűleit tiszteli hošsű letű lešen ez földön, *Ez* pedig ű magaban Istennek dra

aiandeka, noha az bűnert sok fele niorusagok iarnak mellette. *Ez* mellet egieb sok iutalmokis vadnak, mint az Bőlcz ez igeckel meg ielenti: Az ki az ű bűleit tiszteli, gió *Ecd. 2.* niorűsege lešen az ű fiaiban, es az ű kőnőrgesenek ideiē meg halgattatik. *Mert* az atianak io kerese az fiaknak ha zat meg erőlliti, az annianak pedig atka fundamentoma bol ki rontia.

K: Nam giakorta sok engedelmes fiac idcieknek elotte ki ragattatnak ez vilagbol az engedetlenek pedig sokaig elnek, hogy hogy alhat azért meg az Istennek igireti?

F. Ez igeret nem mindenekben egiant telliesedik be, de mind az alral az Istennek aldasá es feniegetese veghez megien, mert giakorra az engedelmes es kegies fiakat mi kor ki veši, hašnokra es aldasokra czelekeši: *Ezokaert* es bűdűket ki ragadgia, mint az Bőlcz mongia, mert az I *Sap. 4.* tennek kedűlsek, es nem akaria, hog' ez vilagnak alnoksaga miat az ű ertelmek el valtozzek. *Masodfor.* Az Isten giakorta ez feleket, mint az Esaias bizonittia, el niu *Esa. 57.* gottia es el veši az kőuetkőzendő gonofnak előle. *De* vi fontag niha az engedetleneket sok ideiglen elreti, hog' az Istennek hošsű varasa által ha meg nem ternek, menthete elenek legienek, es az ű bűntetefekis nehezeb legien.

K: Mit kíván Isten az testi Attiaktul?

F. Az attiaknak tisteket az 6. Pal kettőben helihesteti. *Első.* hogy az fiakat neuelliek az Vrnak fenitekeben es inteseben, űket taniczak az Istennek esmeretire, tisteteri re es felelmere, tilczak űket az fertelmes eletűl, sokrassac az hašnos es tistesseges munkara. *Pelda* erre az 6. Iob, ki

fedben vagion, mikor felebaratunkat, gonoz indulatbol
io hireben neueben ragalmazással es hamis vadolással, e-
giebeknek elötte nehezittük, kiről azt mongia az fent la-
cab, hog' az ki felebarattiat ragalmazza, annak minden I-
steni tiszteletti heaban valo. Ezokaert mafuttis eckeppen
int. Eggitek az mastokat ne ragalmazza, mert az ki feleba-
rattiat ragalmazza es iteli, az törüent ragalmazza es ite-
li. Az Davidis azt mongia, hog' az lakik az Istennek sa-
toraban, az ki felebarattiat nielueuel nem ragalmazza.
Sz. Palis az ragalmazokat azok köziben famlallia, az kie-
el fordult elmere adattanak.

K: *Nem szabadé hat felebaratunkat sem-
mikeppen itelnünk?*

F. Az itelet ket fele. Eggik kereftieni itelet, meliben i-
mez három dolog kiuantattik. Első hog' az Istennek ige
ie ferint legien. Mert az mel' itelet ez ellen vagion, nem
egieb ragalmazással, mint az Phariseusok a Christust ha-
misan itelik vala. Masodik hog' az itelet mi raitunk keze-
dessek es az vtan hallion felebaratunkra, mint a Christus
is mongia, hog' először az mi semünkből vessük ki az ge-
rendat, es az vtan itelliük meg az falkat az mi felebara-
tunknak semeben. Mert a mint s. Pal mongia, az ki mast
meg itel abban, az mit ű maga czelekedik, menthetelen-
ne teszi magát. Harmadfor, hog' az iteletben es az feddes-
ben, keressük fűkeppen az Istennek tisztelget, az vtan fe-
lebaratunknak iobbulafat es eppületit. Masodic Isten tör-
uenie ellen valo itelet, mel' irigifegből, magunknak fere-
teriből, es felebaratunknak giulösegeből farmazik. Eft til-
tia meg a Christus mikor ig' fol: Ne itellietek es nem itel-
rettek. Sz. Palis erről fol. Kiczoda vag' te az ki mas fol-
gaia meg mered itelni.

AZ VII. PARANCZOLATROL.

16. *Ne Paraznalkodjál.*

K: *Mit kivan es mit tilt ez paranczolatban?*

F. Először kivan az lelki tisztasagot, hog' az ember nec-
siue ne geriedezzé paraznasagra valo igiekezettel, mint
az Christus magiarazza, hog' az ki meg tekintti az affoni
allatot gonoz kivanasagra, immar siueben verketet vele,
es az Istennek paranczolatit altagta. Masodfor ki-
uannia az besedben valo tisztelget, es semermetelset,
es ez mellet tiltia az faitalan es semtelen fertelmes besed-
deket, mellieckel az embereknek siuek indittatik az bu-
iasagra. Erről mongia az s. Pal: Semmi tisztatalan besed az *Eph. 4.*
ti siatokból ki ne farmazzek, hanem a mel' io es hasnos
az eppületre. Harmadfor kivan az külső magunk visele-
senek tisztelgetes modgiat, es az ruhazatban valo mertek-
letelset, hog' ezeknek altala az ember valami parazna-
sagnak ielenget ne mutassa. Negiedfor fűkeppen megh-
tilt minden fele paraznasagokat, mellickek üzeleben, az
termesetnek ellene, mint a s. Pal tanit: Az Istentelenek *Rom. 1.*
meg vakulnak es meg sünuen az banattul, attak mago *Eph. 4.*
kat faitalanasagra, minden tisztatalansagnak czelekedetire
telhetetlenseggel.

K: *Miert paranczollia hat az Isten, hogy az
Oseas Prophetia fertelmes semelt vegien feleségül
es attul parazna siakat fogadjon?*

F. Ez nem löt dolog, hanem az Isten hasonlatossagban
es pelda besedben akaria meg ielenteni, miken az Is-
rael

rael nepe az lelki paraznasagnak, auag' az baluan' imadának általa ű tőle el űakadot, es az minemű baluaniozo ű maga, is meg ollian fiakat űűlt. Azert minemű ektelen es isoniu vetket az Vr ellen czelekedet legien az nep es az Vris mel' kemen' bűntetessel latogatta legien meg, mint eg' tőkörben mutatta meg.

K: Hany dologgal int az iras az paraznasagnak eltauosztatasa?

2. Cor. 6. F. Elő mert az Isten hit minket, nem az fertelmességre hanem az tisztasagra. *1. Tess. 4.* Masodör, mert az hiuek az Christushnak iegiesi, es ű neki tagiai. Meltatlan dolog hat az Christushnak tagiait az paraznauval közleni. Harmadör, Mert az hiuek az űleleknek lako templom: Azert nem illik az Istennek hazat paraznasaggal meg fertesitni. *Eph. 5.* Negiedser mert ű. Pal aűt mongia, hog' az ki paraznalko. *Heb. 13.* dik az űnön teste ellenis verkezik, es az paraznauval egy teste tesi magat. *Gen. 19.* *Luc. 17.* *Ötödör.* Mert az Isten az paraznakat meg iteli, es űok fele oűtorockal meg bűnteti, az mint eről űantalan peldak vadnak. Az őt varost az rettenetes paraznasagert kenkűues előuel fillieűte el. Az Beniamin nak nemzetit az Leuita felesegenek meg fertesiteseert, mindenestűl fogua le vagatta. Noha pedig az valastotta kat az karhozatra nem veti, es erre nezue minden bűneket meg boczattia, mind az által, ez vilagon az paraznasagert kemenien meg bűnteti, mint az Daudot az Vrias feleségeert, ezzel vere meg, hog' az ű fia az Ammon az ű nön hugat Thamart meg förtöűtete. Az egieb rendbeli ekről ű. Pal aűt mongia, hog' az paraznak Istennek orűsagat nem biriak.

K

K: Mit kel itelni azokrol az kik tisztatalan agibol auagy paraznasagbol űűlettetnek?

F. Nemelliek aűt itelik, hog' ezek minniaian karhozatra vettettek, es erre indittatnak előör az Ismael peldaia ual. De eűt nem io ertelemmel vesik. Mert ezzel az ielen tetik, hog' az kik az töruen' alat vadnak, es Agartul, az *Gal. 4.* Sina hegien ki adattatot iegitűl űűlettetnek, az örökseget el nem vehetik. Masodör eűtis forgattiak. Mert az Isten meg paranczolta volt, hog' az fattiu be ne mennien az Istennek hazaban. De ezis az töruennek külfő rend tartasara illik, melliel ielentetet, hog' az Isten templomat, az mi testűnket tisztan kel tartanunk. Noha azert az gialaza tot emberek előt viseltek, hog' egiebekis az fertelmességtűl isoniodnanak, mind az által az Istennek külfőmb itele ti vagion felölők az ű tirkos tanacza ferint. Ezekről anakokaert űinten vg' kel ertenı mint az paraznakrol, kik közzűl az kik Istenhez meg ternek azok iduözűlnek, a kik haragnak edeni el karhoznak. Az testi űűleteshez az iduölleg nem köttetet: Mert hiű attiaknak giakorta hitet len űiok lesen, es visontag hitetlen attianak niha Istenfelő fia vagion, a mint az Isten az ű kegielmet akaria oűtogatni. Az űaporodastis meg kel valastani az vetektűl. Mert az embernek neuekedese Isten aiandeka, de az bűn vagion az űaporodasnak mogiaban, mel' az paraznasag. Eger erre a Daud peldaia ki az ű fiarol, kit hazasagnak töruenie kiűűl fogadot vala az Bersabetűl, eűt mongia: ű meg nem ter en hozzam, hanem en megiek ű hozzaia. Nil uan vagion, pedig hog' az Daud nem az karhozatra, hanem az eletre ment. A Christus mondais erre nez, ahol *Matth. 19.* vg' tanit, hog' az paraznak elől vesik az engedetlen Si-

1. Tim. 1.
Heb. 11.

dokat az Iſtő orſagaban, Innet vagion, hog' az Thamar, ki parazna aſſoniallat vala, az Chriſtusnak nemzetſégi köziben ſamlaltatik, hog' meg ielenteſſek, hog' a Chriſtus minden rendbeli meg terő bűnőfőkert egiarant iſt es vilagra. Ezokaert ſ. Palis aſt bizonittia, hog' az Raab, no ha parazna aſſoniallat volt, mind az által az hitnek által meg igazittator. Valakik azert az eletre rendeltette nek, ſem eredendő bűn, ſem czelekedendő, az Iſtennek kegielmetül űket el nem ſakaſthattia.

AZ VIII. PARANCZOLATROL.

I. *Ne lopy.*

K. *Mit kiuan es mit tilt ez paranczolatban?*

F. Hog' minden az ű ſaiat marhaiaual meg elegegyek, ſenkiet erőuel, hamis fortellial es alnok meſterſeggel el ne vegie, ſenkit az aruban, ſe az adasban, ſe az vetelben meg ne czallion, hamis mercekel ne ellien, ſelebarattiaſtul fel vőt adoflagot el ne veſeſſen, ſőt mindeneknek az mi az őue igazan meg adgia. Az Iſtenrül adatót marhat tobzodafra es rendi kiüül valo haſontalan ekeſſegre el ne tekozollia, hanem az Iſtennek aiandekiual mercekleſſen ellien, Iſtennek tiſteſſegere es ſelebarattianak epületire. Touabba az lopas ellen az ſ. Pal io oruoſſagot mond: Az ki lop vala, immar ne lopion, hanem inkább mű kalkodgiek, czelekeduen az űnön kezeuel a mi io, hogy legien mit adni az ſűkölködőknekis.

Eph. 4.

K. *Miert paranczollia hat az Iſten az Sido knac, hogy az Aegyptusbelieknek ezűſt es arany ſerzamokat el keriec es el lopiác?*

F. Ez kiualtkeppen valo paranczolatia az Iſtennek, melliel az Aegyptusbelieknek kegietlenſegeket bűntette es az ű nepenek ſoc ſolgalattiat es ſenuedeſet fizette meg. De eſt egiebeknek nem illik köuetni, hanem mindeneknek kel magat tartani, az Iſtennek közönſeges paranczolatiahoz.

AZ VSVRAROL.

K. *Miczoda az Vſura?*

F. Oly hamis niereſeg melliet az ember az derek ſommanak felette veſen az ű ſelebarattiatul, czak az kölczön adafert. Előſör mondatik hamis niereſegnek. Mert az Iſten törüenieuel es az attiaſui ſeretettel ellenkezik. Maſodſor meg ielenterik miben allion az vſura, nem czak a penznek adafaban, hanem minden ſele marhaban, mint mikor az ember penzt ad bor ſeieben es az arranak ſelette veſen. Harmadſor meg valaſtatik az vſura az igaz keſettül. Mert mikor ember az vőt marhat, az munkara, az időre, es az helire nezue többön el adgia, nem vſura, De mikor kölczön ad ez vegre, hog' ű többet vegien rea, nem nezuen ſelebarattianak ſem karara, ſem haſnara, otan artalmas vſura leſen. Az tarſaſagis, mikor ember közre boczattia penzet az niereſſegre es az veſteſegre nem vſura, es az ember az ű reſet io lelki eſmerettel ſel veheſti, de ig' hog' ſelebarattiahoz igaz legien.

K. *Szabadé az kereztien embernek vſurat venmi?*

F. Erről ſok ſele ertelem vagion. Elő. Az regi ſeiedelmek mikor latnak, hogi az ſőueneſegből valo vſura igen neucked

neuekednek, bizonyos hatarat r deltek az v suranak, hog az f l t senki t bbet ne vehetne. De ebben nek nk az  t ten be edet kel k  etn nk. M fodik, nemelliek az v surat meg val st iak es ket felenek mongiak, eggik nehezt t , melinek általa felebaratunk marhaiaban meg fogiatkoz k. Ez   mint tanitanak, az keresztien emberhez nem illik. M fodik segit  v sura, melliel felebaratunk  apl tatik es marhaiaban  regbedik. Err l  st mongiak, hogy az keresztien embernek meg engettetik. De ennek az k  l mbse nek helie az  rasban nem talaltatik. Harmadik, nemelliek az semeliek k  z t tes nek k  l mbse et, az k c az v surat fel ves k. Es ezek ket rendbeliek: Nemelliek gazdagok, nemelliek pedig se eniek. Erre nezue vg' tanitnak, hog' az se eniek t l nem  abad venni, auag' pedig keue et kel venni, de az gazdag t l  abad es   kse es venni. Ez k  l mbse r lis ninczen semmi bizonyos es b t  se rint valo  ras. Negiedik, nemelliek vg' tanitanak, hog' az  ras val st snek t l meg tilt minden fele v surat, mint az  .

Psal. 15. David  st mongia bodog embernek lenni,   ki az   penzet nem adgia v surara. Az Ezechielnelis ig'  ol: Az ember az ki v surara nem ad es fellieb nem ves en, eluen  l. Az

Deut. 23. Mosefnelis meg tiltia ez  ge ekel: Az te attiad adtul v surat ne veg', es meg ne harapiad  tet vag' penznek vag' egie  marhanak v sura  al. M futis ig' tanit: ha penzt a danda  k lcz n az en se en nepemnek, ne leg'   neki  ar czoltato ia, es  tet meg ne harapiad. Az Christ s  st ig' bizonyittia: K lcz n adgiatok es semmit abbol ne remen lietek, melinek noha ez az  rtelme, hog' az ember ne   ac az   kal regien  ol az kikt l h  not var, hanem me  az oknakis segit ie legien,   kikt l k  s  h  not nem vehet, mind az  tal az v suratis be foglallia: Mert az v suras  nak ad, akitt l h  not vehet,

K: Bizonicz meg t b er sse e ekelis?

F. El  . Az Sidok az v surat g alazatos neuel h  iak Ne *Ezech. 18.* seknek, az az, mar  nac, mert az v sura, mint az k   o  al tomban az embert meg harapia es veret ki  ya, vegezet, re marhai t el fogiat tia. Hat az keresztien embernek nem illik effete v ndok niere se  el elni. Touabba, mikor latnak, az telhetetlen emberek, hogy az  ras  llien v latos neuel h   az v surat, es hog' ne lattatnanak   k v rozua maroknak lenni, ti  tesse es b geuel Tharbitnak, az az, t b b    nek, auag' fel penznek, mint az Deakokis *Interesse nek es lucrumnac,* az az, h  onnak es niere se nek h  iak. De ezzel akar mint ekesic ekis, az rutot se pe nem tehetik. M fodik, A f   uen se  az v suranak annia es g  kere.  st az *1  Eph. 5.* ras fok helie karho tattia. Hat az v suratis   mellet meg *1  Tim. 6.* tiltia. III. Az v suras mint   here, mas ember  arat  ag  al *Luc. 12.* hizlallia magat, mel' az  sten rendele enek es   k  z n se ges  g   agnak ellene vagion. Touabba az  st  meg enget *Deut. 23.* te volt az   nepenek, hog' az  degent l v surat v ne, mert nem akarta az  st , hog' az   nepe karban maradna, miert hog' az idegenek az  srael   aitul v surat ki  annak vala. De immaron, minek vtanna   Christus el rontotta az k  z falt, ez k  l mbse nek helie ninczen. Tartoznak azert az  st nek   ai mindenekkel  g   agot c  elekedni.

K: M  el menti magat az V suras?

F. El    r mert az pelda be  edben feddi az V r amaz  l n   es rest  olgat, hog' az   penzet el reitette, es ki nem  tta az v surara. De erre  st kel felelni, hog' az Christus  t nem    allia az v surat, hanem az k  z n se es fok   ol ves en h   onlatos  agot, es feddi az  olgat, hog' az g     al nem kereskedet, es   h   ot nem adot az   v ranak. Igy

az alnok fogat dicziri az Vr, nem az alnokfagert, hanem az ešellegert, es az híueket inti ennek peldáival, hog' io moddal magokra gondot visellienek. Masodszor est forgattia. Az Christus aít paranczollia, hog' a mit magunknak akarunk, massal aít czelekedgiük. De en akarnam, ha valaki súksegemben adna vsurara. Hat enis adhatok massal. It az vsuras ű maga ellen okoskodik: Mert űis inkább akarna es iob neuen venne, ha mas ű neki vsurankül adna, azert ű neki is est kellene massal czelekedni. Harmadszor estis mongia, hogy felebarattianac hasnara vagion, es nagy halaadással veszi az vsurat. De erre is aít kel felelni, hogy nem kel gonost czelekedni, hogy io ión belöle, es ha vsurat nem venne, felebarattianak több hasna köuetköz nec belöle, es ű tüle sockal iob neuen venne. Sok egieb fogaliss vannac az vsuras embernek, de azokat az Isten Igeie mind el rontia.

AZ IX. PARANCZOLATROL.

18. *Hamis tanubizonfagot ne szöly az te felebaratod ellen.*

K: *Mit kiuan ez paranczolatban?*

F. Kiuannia az igaz mondas, es az besedben, az igeretben, es az czelekedetben való alhatatossagot, visontag meg tilt minden tettetes alnok es hazug besedet, mind az törüen' tetelben, mind az bizonfagban, mind az aruban, fogadasban es egieb fele dolgokban.

K: *Hany fele hazugsag vagion?*

F. Harom fele. Eggik artalmas, melliel felebaratunknak

nak io híret neuet hamis vadolasunkal meg kissebittük, vagy egieb fele karral illettük. Erről mongia az Bölcz: *Prov. 15.* Vtalatos az Vr elöt az hazug nielu. Masodik hiuolkodo hazugsag, mel' noha massnak ninczen artalmara, mind az altal az igaztul tauol vagion, es senkinek hasnara ninczen. Erről sol az Christus: Minden hiuolkodo besedröl famot kel adnotok az íteletnek napian. Harmadik ment hetö hazugsag, mel' noha az dologgal nem eggiez, mind az altal felebaratunknak hasnara vagion, mint az Michol az Saul elöt, az ű feriet, az Dávidot meg menti hazugsal. *1. Sam. 29.* gaal. Az Dávidis az Achis Kiral' elöt bolonda tesi mas *1. Sam. 25.* gat, hog' ez altal meg szabadulhasson. Az Raab parazna *Iosue 2.* asioniallat az kemeket hazaban el reiti es hazugsagau *Heb. 11.* meg menti, kiert nag' jutalmat vesen. Az Aegyptusbeli Babakis az Sidoknak fiait hazugsagockal mentik meg az *Exod. 2.* Pharaonak kegyetlensege ellen. Ez fele hazugsag ű maga ban bün, de az vege hasnos es súksegos, söt ha az nem lenne, nagio bün köuetköznek.

AZ X. PARANCZOLATROL.

19. *Ne kiuanriad az te felebaratodnak hazat.*

20. *Ne kiuanriad az te felebaratodnac feleséget, sem az ű solgaiat, sem az ű solgaloiat, sem az ű öket, sem az ű samarat, es semmit azok közül az melliek az te felebaratodé.*

K: *Mit kiuan ez paranczolatban?*

Kiuan

F. Kiuannia az közönfeges igassagot, hog' az mi tulai don marhankal meg elegendjünk. Vítontag, a mas ember marhaiat gonoful az mi fiuunkben ne kiuanniuk.

K: *Miczoda az Kiuansag?*

F. Minden fele bünre valo hailandofag, melliel az ember keßerittetik az közönfeges igassagnak által hagafara Mikeppen azert az felső paranczolatokban az külső gonoz czelekedetet meg tiltia; Ig' ebben az giókeret es eredetit, az fiunek kiuansagat es belső indulattiat karhóttattia.

K: *Büné az kiuansag?*

F. Miert hog' az Isten törüenie az rendeletlen kiuansagot meg tiltia, a s. Pal bünnek neuezi, est monduan: Az kiuansagot nem tudnam bünnek lenni, ha az törüen' est nem mondana; Ne kiuany.

Iacob. 1.

K: *Az sent Iacob azt mongia, hogy az kiuansag az bünt súli: Hat csak annia az bünnek es magaban nem bün?*

F. Az sent Iacob az bünön, az lathato es czelekedendövetket erti, es az bünnek eredetit, rendit es giümölczet ielenti meg. Mert az kiuansag fogadgia, es súli az bünt, az bün pedig veghez menuen súli az halalt. Nezuen azert az Istennek törüeniére, mel' az természetnek epseget kiuannia, es az belső kiuansagot is tiltia, bün es halatra melto.

AZ

K: *Mit iegiez az Euangeliom?*

F. Örueudetes izenetet, meliből az meg keferedet fiu emberek, remelletlen nagy lelki örömet es czendelleget vesnek. Est magiarazza az Angial, mikor a pastoroknak *Luc. 2.* ig' sol: Hirdetek nag' örömet, mel' leben tinektek es az eges nepnek. Peldanak okaert, ollian az Euangeliom, mint mikor az halatra sententiazo embernek remensege kiur ul az feiedelem kegielmet es engedelmet hirdet, melliel a halalbol eletre fordul: Ig' az embert az Isten törüenie halalra iteli az bünert. De az Christus az bünnek boczanattiat es az u elegseges fizetefet hirdetuen, az foglagban es örök halalban eset embereket meg szabadittia, mint az Esa. 61. saiasnal mongia: Boczatot engemet, hog' az fegeenieknec kedues izenetet hirdessek, az vakoknak latast, az töredelmes fiueknec giogiulast, es az foglioknak szabadulast.

K: *Miczoda az Euangeliom?*

F. Isten kegielmenek igireti az Christusban, minden hiuönnek iduössegere. Mit foglallion pedig az Euangeliom be, az s. Lukacz illien igeckel magiarazza meg: Ig' kellett *Luc. 24.* az Christusnak senuedni, harmad napon fel tamadni es hirdetni az u neueben Poenitentiát es bünnek boczanattiat. Sz. Palis ennek rövid summaiat sok helieken meg ielenti, mint mikor vg' tanit, hog' az Christus meg holt az mi büneinkert, es fel tamadot az mi meg igazulasunkert. Mafutis ast mögia: Atta a Christus ünön magat az mi büneinkert, hog' minket meg valtana ez ielē valo gonof vilagbol, az Istennek es az mi attianknak akarattia ferint-

K: *Kiczoda oka az Euangeliomnac?*

Mi.

F. Mikeppen örök időknek előtte az Isté a Christusban valasztot, azonkeppen ísmeg az ű ingien valo io kedueböl ű benne adot igiretet, az bűnnek boczanattiarol, az meg igazulasrol es az örök eletről. Ezokaert mondattatik az bodog Isten Euangeliomanak es Isten hatalmanak.

K. Mikoron kezdetet az Euangeliom?

F. Az eset vtan mingiarast igiretet tön az Isten az hit ueknek iduössége felől az Christus által, mikor ast mon da: Az assionallatnak magua rontia meg az kigionak se iet. Ez igiretet giakorta meg vytotta az Attiaknak, mint az Abrahamot vigastallia: Az te magodban aldatnak meg ez földnek minden nemzetsegi.

Gen. 3.
Gen. 22.
Rom. 16.
2. Tim. 1.
Col. 1.

K: Miert mongya hat a sent Pal el reitetet titoknak, mely az vtolsó idöben ielentetet meg?

F. Az Euangeliomnak ideie kettö. Eggik az igeretben, masik az be töltesben. Volt azert az Euangeliom az Attiaknal igeretben, melinek altala valosaggal meg igazulat tanak, különböztének hat mi tülünk nem az igazságnak valosagaban, hanem ebben, hog' arniek' alat voltanak, es az igiret be telliesedese, auag' az öröksegek meg fizetese vartak, es mint a gyermekek, az törüennek feniteke es örízeti alat fenuertének, es a mint s. Pal mongia, mi halunk nekül el nem vörtek az igiretet. Mert az igiretnek be telliesitese az Isten az vtolsó idöre halasztotta volt. Mas futtis ast mongia, hog, az attiaknak bűnök varasban voltanak, az az, az ű bűnökert valo fizetes es eleg tetel halasztatott az Christus aldozattianak ideiere: Benne voltak azert az kegielemben es az öröksegekben, de meeg a kez

Gal. 4.
Heb. 11.
Rom. 3.

az Christus annak az arrat meg nem fizette volt, mind az által abban alhatatossan meg marattanak az igiretnek es röllegeert: Ezert mongia az iras, hog' az baran' világ kezdetül fogua meg öletetet. Sz. Palis vg' tanit, hog' az Iesus Christus tegnap es ma, es vgyan azon mind öröcke. Sz: Peteris est bizonittia: Hissük, hog' az Iesus Christus ban valo hitnek altala iduözülünk, mikeppen az attiakis, mellet az Christus erőssit est monduan: Abraham latta azen napomat es öruendezet raita, kinek peldaiual ast tanittia sent Pal, hogy minniaian eckeppen iduözülünk, mint az Abraham: hitinek altala, az igiret ferint. Peldának okaert, az ember valami örökseget vese, de az annak fizetese estendöre auag' touab halasztatik, mind az által szabadon biria az örökseget az kötesre es az iduendö fizetere nezue: Ig' az Attiaknakis az Isten igiretet töt, az bűnnek boczanattiarol az Melliasnac iduendö aldozattia nezue, es ezokaert hitből iduözültenek. Masodic ideie az Euangeliomnak vagion, az Christusnak meg ieleneseben, kiben minden arniekok meg fűntenek, es az Euangeliom nag' világossaggal hirdettetet, minden nemzettek közöt, es erre nezue mongia az iras, el reitetet titoknak örök időknek előtte. Mas azert follani az Euangeliomnak allattiarol, mel' világ kezdetül fogua volt, mas ísmeg niluaban es vilagosban valo meg ieleneseröl tani, mint peldanak okaert, az nap mondattatik el reitetnek lenni, mikor az homaliossag es az földhő be fogia, de ebből ez nem köuerközik, hog' az nap ne legien, ha világossagat ki nem ielenti: Igy az Euangeliomnak igireti volt kezdettől fogua, de annak beűseges világossaga az vy testamentomban hatot ki, mikor az Poganiokis az Isten orfaganak öröksegere iutottanak, mellet az sent Pal el reitetet nag' titoknak mond lenni.

Apoc. 15.
Heb. 13.

Acto. 15.

Gen. 15.

Rom. 4.

peldaz.

2.

peldaz.

Ki.

K: Kiben atta az Isten az Euangeliomot?

F. Czak az ű fiaban á kiben az valasztottackal megbe-
kelt, mert ninczen tób neű az egh alat, az kiben iduozul
hernenk. Hat valakik az közbeniario Christust nem isme-
rik, soha az Euangeliomnak igiretiben resek nem lehet,
sem az Isten titkos dolgainak ertelmere nem iuthatnak.
Gal. 1. Erre nezue mongia az ű. Pal: Tuttotokra adom, hog' az en-
tulem hirdettetet Euangeliom ninczen az emberek fe-
rint, mert en nem embertul vottam, sem tanultam, hanem
az Iesus Christus ieleneseből. Ezzel azert minden terem-
ret allatnak felette magasztaltattatik az Euangeliom, miért
hog' ének meltofsaga es bizonyos volta czak az Istentul va-
gion, honnet á ű. Pal még az Angialtis atkozotnak mon-
gia lenni, ha mas Euangeliomot hirdetne.

K: Micsoda ereie vagion az Euangeliomnac?

F. Iollehet az Euangeliom az haragnak edeniben bol-
dsag es halálnak illattia, mind az által az valasztottakban
Rom. 10. az ű. leleknek ereie által Isten bölczesege es hatalma, mel-
Ioan. 15. nek általa az hit adattatik. Erről mongia az Christus: Im-
maron ti tistak vattok az igeiert, á melliet tinektek fol-
tam, nem hog' az ige tistitana meg az ű ereieuel, de hog'
Matth. 13. az ige az sent leleknek esköze az tistitasban. Az Euangeli-
om azert Isten magua, mel' ha az io földben az valasztot-
emberben esk, es az taplalo vizzel az Istennek lelkeue-
ötöstetik, giökeret ver, es giümölczet terem, Istennek i-
gaz ismeretit, kegies, iozan es igaz eletet. Minden lelke-
iauaít azert az Euangeliom által ostopogattia az Isten az
hiueknek.

*K: Miben eggiez az Euangeliommal
az törvény?*

F. Először az szerző okban, mert mind az kettő azon eg-
Istentul harmazot, eggik igassaganak, másik irgalmassaga-
nak tüköre. Hat mikeppen az Istenben nem lehet ellen-
kező akarat, azonkeppen ez ket tudoman' nem ellenke-
zik. Masodszor, mind az kettőnek azon czellia vagion, es
azon eletet igerik, de az meg adasnak mogia tesen nagy
külömbseget, miért hog' az töruen' czelekedetet, az Eu-
geliom hitet kiuan. Harmadszor. Az eletnek rendelesebe
is eggieznak. Mert á mit az töruen' tilt, az Euangeliomis
azonterőssiti, es feddi az első es az masodik tabla ellen-
valo bünöket. Negyedszer, kiualtkeppen az Christusban
egieznek, ki á törüennek vege minden hiuőnek igassaga-
ra. Erről mongia á ű. Pal, hog' az hit által az töruent erőf-
sittük. Mert á mit az töruen' kiuan, az Christus be tölti,
es ezzel az kegielmet reank arasztia, az hitnek általa.

*K: Hany külömbseg vagion az törvény es az
Euangeliom közöt?*

F. Első, sent Pal ást mongia, hog' az töruen' az ember-
nek siueben irattatot be, az Euangeliom pedig el reitetet
bölczeseg, melliet az okossag ű magatul meg nem erthet,
hanem az fiu, á ki az Attianak kebeleben vagion, es az Is-
ten titkait erti, á kinek akaria meg ielenti. Ezokaert neue-
zi az sent. Pal az Euangeliomot Istennek titkos akarattia
nak. Masodik. Az töruen' czelekedetet kiuan az eletert,
es ig' fol: Ha ezeket czelekeded első. Az Euangeliom pe-
dig hitet kiuan, az az, ingien, az Istennek kegielméből az
Christus által minden hiuőknek iger bünnek boczanat-
tat. Harmadik. Az töruenből rabsagnak es felelemnek
lelleke adattatik. Mert az töruen haragot ferez. Az Euan-
geliumból pedig az fiui fogadasnak, az kegielemnek es az
Bb szabad-

szabadfagnak lelke adattatik. Mert aſt hirdeti, hog' az kie
az Chriſtusban az hit által be oltattanac, ſemmi karhozat
tiok ninczen.

AZ SZ. IEGIEKRŐL

K: Miczoda a ſent legy?

F. Az Chriſtusban tőt lelki igiretnek külfő es lathato
bizonſaga, az Iſten kegielmenek es az mi hitünknek erő
ſegere, es Iſtenhez való engedemefſégünknek meg ielen
teſere.

K: Kiczoda a ſent ieginek ſerző oka?

F. Mikeppen az kegielem, es az bűn boczanattia felől,
ſemmi teremtet allat nem adhat igeretet es remenſeget,
hanem ez csak az Iſtennek hatalmaban es io voltaban
heliheſtetet: Ig' az Iſtēnek meltoſagához illik ſent iegie
ket ſerzeni. Mert a ki az örökſeget adgia, iſmeg azon ad
hattia az peczetes leueletis. Meg bizonyittatik ez az Chri
ſtus mondaſabol, mikor aſt kerdı az Pharifæuſoktul, hon
nat volt az Ianos kereſtſege, az eghbőle auag' az ember
ektől: meliel az ielentetic, hog' csak Iſten ſerezhet es ad
hat ſent iegieket, nem az emberek. Eſt fűkſeg ertenı an
nakokaert, hog' az ſerző oknak meltoſaga meg böczölte
ſſe velünk az ſent iegieket, es az teſtnek okoſſagat haicza
az elő Iſtennek bölcz tanacza ala, ki a ſ. iegiekbē meg
mutatta, hog' az teſtnek bölczeſege az Iſtēnek ellenſege.
Ebből azis meg ielentetik, hog' az ki a ſ. iegieket meg ve
ti, az Iſtennek aiandekı vtallia meg, mint az kőrnülm
telkedeſről mondotta: *A ki niolczad napon, kőrnülm
meleltetik, az en nepem közzül ki vaggattatik.* Mert az
en

*Materia de Cir
Cunctis hinc
Gen. 17.*

en köteſemet fel bontotta. Az ki az vy teſtamentomnak *Heb. 10.*
veret pedig meg vtallia es tiſtatalannak iteli, ſokkal na
giob büntetefre melto.

K: Hany dolog kuantatik a ſent iegiben?

F. Harom. Első az kegielemnek igireti, mel' az Chriſtus
ban rekeſtetet be, mert minden iegiek, valamelliek vol
tanak vilag kezdetitől fogua, az Chriſtus engeſtelő aldo
zattianak peczeti, mint ſ. Pal mongia, az Huſueti baranz *1. Cor. 5.*
rol: Az mi Paſchank az Chriſtus meg aldoſtatot. Vala
hol ninczen az igeret es az Iſtennek igeie, ot nem lehet a
ſent ieg' is. Erre pelda az Abrahamnak adattator kőrnülm *Gen. 17.*
metelkedes, melinek előtte iara az Iſtennek draga igireti:
Leſek te Iſtened, es te vtannad az te magodnak Iſtene.
Maſodik. Az lathato es eltető allatok, mellieket az Iſten
iegiül es bizonyſagul veſen fel, hog' az teſtieket által minket
az lelkiekre igazgaſſon. Ez külfő iegieknec allattiok meg
marad az ű előbbi termefetekben, az ű tiſtek pedig megh
valtozik. Mert ezekből lelki dolgoknak emlekeſtető bi
zonſaga ielentetik az Iſtennek igeie által. Harmadik az
iegieckel valo eles az Iſtēnek ſerzeſe ſerint, mint az Vr
vaczoraiban adas auag' oſtogatas es vetel vagion, mely
ben az Iſtenis igiretet teſen, az emberis köti es hittel cza
tollia magat az Iſtennek igiretihez. Hat az eltető allatoc
ha ielen vadnakis, nem lehetnek ſ. iegiek, az eles auag' a
das es vetelnekül az igiretek ſerint.

*K: Miczoda külfő mbſeg vagion az ő es az
vy teſtamentombeli ſent iegiek között?*

F. Előőr külfőmbeznek az iegiző allatokban. Az ő teſ
tamentōbeli iegiekbē ver ontas volt, az iōuendő aldozat
nak emlekezetire, az vy teſtamentōbeli iegiekbē nincze

Gal. 3.

ver ontas, az Christus meg lőt aldozattianak bizonságra. Masodik. Az ő testamentombeli iegiek homaliosbak, es az iőuendő Messiaft, vg' mint tauol' mutattak, de az vy testamentombeli iegiek, világosbak, es az meg adattatott Christust, es az igireteknek be tölteset ielentik. Harmadik for az ő testamentombeli iegiek, az Abraham nemzete nek adattattanak, mellic az ielenteret, hog' az Messias az ő maguából fűletternek az test ferint. De az vy testamentombeli iegiek nezek minden nemzetben valo hiuekre es ielentik az Christus orfaganak ki teriedeset, mind az eges vilagra. Negiedik, az ő testamentombeli iegiek Moses törüenie ala kötelestek az embereket, mint 6. Pal mongia: Az ki körniülmetelkedik az eges törüennek meg tartasara köteles. Az vy testamentombeli iegiek pedig az Christusban adattatott szabadságnak bizonsági. Közföggel pedig minden iegieknek czellia es vege az Christusban töt igeret, melire nezue minden üdöbeli iegiek eggieznek.

K: *Hany vege vagion a bent iegieknek?*

Rom. 4.

F. Elő, hog' az Isten kegielmenek es az Christusban töt igereteknek, a mi bününk boczanattiarol, meg igazulasunkrol es örök életünknek meg adasáról, emlekeztető bizonsági es peczeti legienek. Masod, hog' ezeckel az Iste az mi gienge hitünk meg erősitene, es az ő lathatatlan iauait vg' mint lathatocka es tapasztalhatokka tenne az iegieknek általa. Az 6. iegiek azért Istennek peczetes levelei, a mi öröksegünk felől. Ezert mongia a 6. Pal, hog' Abraham vötte az körniülmetelest az hitből valo igazságnak peczetire. Harmadik, Emlekestetnek a 6. iegiek, az mi tífünkrol es engedelmessegünkrol, hog' az Istennek előtte iariunk es tökellestsek legiünk, Mert az frig' teliben a bi-

hiuekis ünén magokat Istennek kötelezik az kegies, iozan es igaz életre. Negiedik, ez iegieknek általa az Ania sentegihaz meg valasratik, minden poganioktul. Mert ezek az mi hittünk vallasanak külső bizonsági.

AZ O TESTAMENTOMBE li iegiekről.

AZ KÖRNIÜLME- telkedesről.

K: *Hany fele Körniülmetelkedesről emlekezik az iras?*

F. Ket feleről. Eggi ket az 6. Pal neuzei bötü ferint való Rom. 2. nak, mellic az Abrahamnak maradeki es minden firfiui magzatok, az Istennek paranczolattia ferint niolczad napon el iegzetettenek, es az Israel fiainak tarsasagokban be famlattattanak. Masik az leleknek körniülmetelese, mel' a bűnek valo meg halas, hog' az Istent igaz hitnek általa tífia fűből felhessük, mint a Moses tanit, körniülmeteli az Isten az ti fűveteket, hog' fellietek az Iehouat az ti Istenteket. Sz. Palis erről mongia: Mi vagiunk az körniülmetelkedes, az kik lelekből az Istent tífstellük. Masuttis Col. 2. vg' tanit, hog' az hiuek körniülmeteltettek az Christus által, le verkezuen az bűnek testet, az az, mint masut ma Ti 2. giarazza, meg tagadni az Istentelenfeget es ez vilagi kuanfagokat. Ez azért nem egieb, hanem az testnek meg őlese es az leleknek meg eleuenedese, auagy az vralkodo bűnek el hagiása, es az vy életnek követese, Bb 3

K: Mi vegre szerzette volt az Isten az körniŰlmetelkedést?

F. Első haszna ez, hog' az természetnek romlásáról és az eredendő bűnről emlékeztetne, a meliben mindenek fűlettetnek és halál alá vettetnek. Ezzel azért meg jelentetik, hog' az emberek vg' lehetnek Istennek fiaia, ha az Christus az bűnt és az halált az ű fiuekről le medczi. Mert aſt főkak le vagni még az földő tőkeről is, az mi hasonlalan és arralmas. *Masodik,* emlékeztető jegiek volt az ő testá, mentombeli hiueknek az iŰuendő Messiasról, kinek Abraham maguának kellett lenni az test ſerint. *Harmadik,* Az Isten igeretinek és fogadásának, melliet kötött Abrahammal és az ű maradékauál, külső peczeti volt, mint az Moses eſt meg írta. Mert az mindenható Isten Abrahammal illien kötett tőt, Te Istened és az te magodnak Istene leszek te vtannad, meliben fodadást tesen az lelki aldaſról, az bűnnek boczanattiaról, és az örök eletről, melliet neki adando vala az ű maguaban, kiben minden egiebné zetſegekis meg aldattanak, és az igeret ſerint hitnek által Abraham fiaí lőttének. *Vifontag* az köteſnek másik részében aſt kiuannia Abrahamtul, hog' ű előtte íarion es te kelletes legien. *Mert* az embertől ez kuantatik, hog' az igeretnek hidgien, és az Istent fellie. *Ez köteſnek* azért erőſſegere attá volt az Isten az körniŰlmetelkedést az ű testekben, hog' az igeretnek emlékezeti mindenkoron ű előttők forogna. *Negiedik.* Vgian ezennel az hiuek emlékeſtetnek amaz lelki körniŰlmetelkedéſről, melinekül az külső ieg' hasonlalan leſen, mert az ieg' mellett fűkſeges az hit, és az keresztieni engedelem. *Ötödik.* Ez jeggiel az Isten meg valaſtotta, és magának peczetlette az Isra-

el

elnek fiait minden egiebnemzetek közzül, hog' ezeckel őſue ne elegiednek az iŰuendő Messiasert.

K. Miert kellett az Christuſnac körniŰlmetel tetni?

F. Első oka, ezzel meg jelentetet, hog' az igeretek ſerint Abrahamnak maguabol iŰt volna ki az test ſerint, mint ſ. Pal bizonittia, hog' Dauidnak maguabol és az Attiak közzül vagion az test ſerint. *Masodik.* Ez külső ieginek felveteleuel azis meg bizonittatott, hog' az Christus mindenestül fogua az törüennek aláia vettetöt, és köteleſse tőtte magát az egeſ törüennek meg tartafara, hog' akik az törüen' alatt volnanak azokat meg ſabadítana. *Harmadik,* Ezzel meg jelentőtte, hog' az mi lelki körniŰlmetel kedéſünknek mel' keznekül vagion, az igenek és az ſ. leleknek ereieiből, ű legien erdemlő és ſerző oka ki a bűnt le meteli mi rolunk, és az bűnnek halálabol fel tamaſt az eletré. *Negiedik,* a Christus az ű peldaiaual aianlia minekünk az Istentől adattatott ſent jegieknek meltoſagat, hog' miis azokat vg' mint Isten igeretinek peczetit, meg ne vraliuk. *Ötödik.* Az Christus körniŰlmetelkeduen az Moses által adattatott külső rend tartafoknak és igaknak veget vetet, hog' immar mi azoktul ſabadofok legiünk, mint ſ. Pal tanít. Ha körniŰlmeteltettők, az Christus tinektek nem haſnal. Ezzel pedig be foglallia az egeſ törüennek meg tartafat, meliből az igazſag nem adattatik. Ez azért arnieka volt az iŰuendő Messiasnak, és ezokaert az ű meg ielenefe vtan nem ſabad meg tartani az aniaſét egihazban, mint az ſ. Pal tanít azok ellen, kik az Moses törüeniet az Christuſſal eggiüt akariak vala allatni.

393. **AZ PASCHAROL ES**
Hufueti baranrol.

*K: Mit iegiez az Pascha es mi vegre serez
 tetet?*

F. Az Pesach Sido nieluen, altal menetel, es niha az Vr
 nak altala menetelit, niha az napot, niha az barant iegizi
 mel' neuezetnek eredeti ez: Mert mikor Isten Aegyptus
 bol az nepet ki hoza illien czudauul ekesiti az ű io tete
 meniet, hog' az Isten Angiala ez eges orfagon altal men
 uen, az Aegyptusbelieknek első fűlöttek meg űle, az
 Sidoknak pedig hazokat el kerűle, es vg' mint altal haga.
 Az Pesach azert emlekestette az nepet el mult io tetemē
 ről, ielen valorol es iouendöről, Először az Isten estendōn
 kent esekben iutatta, mel' nagy erőuel űket az infegnek
 hazabol meg szabadította volna, hog' az nep sóha ez ki
 űl mas Istent ne ismerne, hanem ennek igaz tisteleitiben
 es az halaadasban lenne foglalatos. Masodszor, hog' a nep
 az Istennek regi io tetemenieuel es fogada fual az ielen
 valo haborusagokban is magat biztatna, es igaz hitből az
 igeretek ferint ű tüle oltalmat varna. Harmadszor emleke
 steti kiualtkeppen az hiueket, amaz tőkelltes lelki fāba
 dulasrol es az Christusnak engestelō aldozattiarol, mel'
 liel ast erdemli az valastottaknak, hog' az Istē haragia es
 a karhozat űket el kerűllie. Erről mōgia a 1. Pal: A mi huf
 ueti baraniunk a Christus mi erettunk meg aldozattat.
 Ezzel ast akaria ielenteni, hog' az baran' a Christust pel
 dasta, ki minden arniekoknak teste es valosaga. Annak o
 kaert, noha az Hufueti barannak etele tartot vg' mint e
 zer

1. Cor. 5.

AZ HVS VETI BARANROL. 394

zer őt fāz es negiuen estendeig, mind az altal, a Christus
 ban meg sūnt, es ez heliet az Vr vaczoraia adattatot, mel
 az ielen valo es meg adattatot lelki fābadulast iegzi.

K: Minemű rendel iria meg az Moses az Exod. 12.
Hufueti barannak etelet?

F. Az peldazo ieginek reseit iozanon kel magiarazni,
 csak az menire az irasnak foliasa engedi es az Apostolo
 knak tanitasa, kik az derek dologra nezek es az peldaz
 nak minden reseinek iegizesit mellien nem tudakostak.
 Első azert az barannak valastasa, melliet az Nisannak, az
 az, Martiusnak tizedik napian fogtak ki az tōb nyai kō;
 zūl, es az tizenegiedik napon őttek meg, hogy minden
 ember io kesűlettel menne az sent ieginek vetelere. Az
 Baran' pedig him, estendős es makulanekűl valo. Mert az
 Isten tista es ep aldozator kiuan, hog' ezzel meg ielentel
 sek az embernek Istenhez valo io indulattia es bōczülle
 ti. Ez pedig az sent Peter magyarazattia ferint peldasta
 amaz tista, artatlan es makulanekűl valo Christust, ki i
 gaz leuen az hamissakert fenuedet. Masodszor meg ielen
 ti az aldozatnak modgiat. Mert az baran' hazankent est
 ue fele meg őlettetet, melliel az ielentetet, hog' az Chris
 tus ki az időnek telliessgeben ez vilagnak bűneiart
 meg őlettetet, minden hiudoknak egiant hasnal az iduōf
 segre. Mindennek azert tulaidon hitiuel ű magahoz kel
 az Christus aldozattianak hasnat kapczolni. Az verrel
 az aitonak felső es also kűsōbit meg kellett hinteni, mel'
 liel az peldastatot, hog' az halaltul csak azok fābadulhar
 nak meg, ackik az Christus vereuel az bűnből meg tistul
 nak, az kik pedig az ű vereuel meg nem peczetōlternek,
 őrk karhozat ala vettettek. Nem fābad volt fōue enni
 ez

1. Pet. 1.

Matth. 16
1. Cor. 5.

ez barant, hanem csak sütvé, mellyel ielentetet, hog' az ke-
fedelemnek es az io lakasnak helie nem volna, hanem siet
seggel kellene ki iüni. Harmadfor. Az etelnek modgia-
rol aít írta, hog' saruiokat fel vontak, botok kezekben
volt es fen alua öttek. Ezzel ielentetet, hog' giorfaggal
vtra kellene indulniok, es ezokaert csak faldokua ettenec
hog' meg ielentessek, hog' az kereszten ember elete az i-
geret földében, az lelki örömben valo kesület es sietes ez
keserűségnek helieröl. Kouastalan kenierrel öttek. Mert
az vton iarak csak pogaczauais meg elegetnek. Az ko-
uast az. Christus magiarazattia berint, minden hamis vele-
kedes es gonos testi kiuanfag. Szent Palis ebből veí az
intest, hog' az regi kouast ki tisticzuk, es az bünnek ne-
sollgallunk, hanem lakozzunk az igassagnac kouastalan
keniereuel, Isteni tistelelet, es fegihetetlen elettel. Keserű-
füuetis öttek mellette, miért hog' az vtra sietőknek oly e-
tek kel, ki hamar meg kesülhet. Ielentette ez annak fele-
te az Christus kereszinek keserűsegetis, mellyet az hiuek
meg kostolnak es vg' sietnek az Isten orsagaban. Hog' e-
geslen a barant meg kellett enni, az czontiat es az mara-
dekat az tűzzel meg emesteni, oka ez volt, hogy az Isten
től berestetet sent ieg' mas napra maraduan, auagy megh-
vesuen, az emberektől meg ne vtaltatnek, es gonos veg-
re auag' baluaniozafra ne fordittatnek.

AZ VI TESTAMENTOM

nak iegieiről?

K: Hany sent iegvagon az vy Testamen-
tomban?

Kettő

F. Kettő. Az Keresztseg, az Christusban valo oltasunk-
nak, es az sentec tarsasagaban valo be samlaltatasunknac
iegie. Az Vr vaczoraia pedig az Christusban valo lelki
neuekedesünknek, es az örök életre valo taplalasunknak
bizonsaga. Mikeppen azert hog' egiser sülettetünk, de e-
ges életünkben sükölködünk az taplalasnelkül: azonkep-
pen egiser vyonnan sülettetünk, es Istennek fia i esünk,
es ennek bizonsagara egiser keresztelekedünk meg, de az I-
stennek kegielmeuel, az Christus igassagauai, es az s. lelek-
nek meg senteleseuel mindenkor taplaltatunk es neueke-
dünk, melinek emlekezetire es erősegere az Vr vaczora-
iaual elünk giakorta. Az Papistak azert iras kiüül tanita-
nak het iegiet. Mert az kenes, az giogitas aiandekanak
külső peczeti volt, es az aiandeknak meg sünefe vtan he-
lie ninczen. Az gionas, az bünnek meg vallasa az Isten es
az emberek elöt. Az oldozas, az bün boczanatnak hirde-
tele az meg terőknek. Az hazassagis nem samlaltatik az
Sacramentomok köziben, hanem az hiueknek a Christus-
sal valo eggiesüleseknek tüköre, es külső hasonlatossaga.
Honnet az s. Pal Mysteriumnak, az az, titkos es lelki do-
log peldaiának mongia. Ezen igeuel neuezi az Euangeli-
omot es az poganoknak hiuatalliat, de mind az által ne
követkőzik hog' sacramentom legien.

AZ KEREZTSEGRŐL.

K: Hany fele az Kereztseg?

F. Az keresztele ianos ket fele keresztelegről emlekezik
mikor ig' söl: En vizben keresztelek, az Messias pedig tite
ket meg keresztele s. lelekkel es tűzzel. Az leleknek ke-
restse

Man. 3.

Luc. 3.
Mat. 1.

1.

2.

1. Pet. 3.

Eph. 4.

restsege nem egiéb, hanem az mi bűneinkből való meg-
tisztulásunk, az Isten kegyelméből az Christust az hit-
nek általa, es ez mellet az vy életre való fel tamadásunk
a s. leleknek meg vilagossítása által. Ennek két részt auag-
ereiet ielenti a s. Iános. Elő a tűz, meli en erti az bűnnek
meg emestet. Mert az kegyelem es az Christus erdeme
a bűnnek ereiet auag' az karhozatot, vg' meg emesti, mint
az tűz az pozdoriát. Peldazza azért az tűz az Poeniten-
tának első részt, mel' az bűnnek való meg halas. Maso-
dó kereftel az Christus bent lelecek, meli el ielentetik
az meg terefnek masodik részt. Ez pedig az meg eleuenie-
tes mel' kettőben al, az hitben es az vy életben. Erről mő-
gia a s. Peter: Az kereftseg iduozit minket, nem az test se-
nienek le vetese, hanem az io lelki esmeretnek bizodal-
ma az Istenben, az Iesus Christusnak fel tamadása által.
Nez pedig az s. Peter az kereftsegeben való kötfre, meli
ben az Isten igeretire meg felelünk az io lelki ismerettel.
Masodik az víznek kereftsege mel' u magaban az bűn-
el nem törölheti, hanem amaz lelki mosogatafnak bizon-
saga, melinek valóságat az igeret ferint az Isten az hiuek-
nek meg adgia, es az örök életnek zalagaua, az s. lelecek
meg peczetli. Ez kettő pedig csak eg' kereftseget tesen,
noha az kettőből al, az iegiből es az iegizendőből.

K: Miczoda az kereftseg?

F. Az Christustul fereztetet bent iegy, meliben az ige-
nek es az vízben való mosogatafnak általa, bizonyittatik
Christusban igeretetet bűnünknek boczanattia, es az mi
vyonnan való sületesünk.

K: Hany dologrol emlekeztet az kereftseg?

F. Kettőről, Az bűnnek boczanattiarol es az vyonnan
való

való sületesről. Az bűn boczanattiat peldazza. Mert mi
keppen a viz el mosogattia a senniet az testről: ig' az Istē
kegyelméből, az Christus erdemeuel az s. lelek az mi sū-
unket meg tisztittia az bűnből. Ezert mongia az iras: Meg
kereftelkedgietek az bűnnek boczanattia. Az vyon-
nan való sületest pedig peldazza. Mert mikeppen az víz-
ben borittatunk, ig' az bűnnek meg kel halnunk, es ma-
gunkat meg tagaduan, az kereftet fel kel vennünk, es mi
keppen az vízből fel emeltetünk, azonkeppen az bűnből
fel kel tamadnunk az igassagra. Ezert neuzei az s. Pal az Tit. 3.
kereftseget vyonnan való sületesnek földőienek, es est Rom. 6
niluabban magiarazza mikor ig' fol: Valakic meg kereft- Gal. 3.
telkettetek az Christust öltöztetek fel, hog' mikeppen az
Christus fel tamadot az holtak között, azonkeppen miis
vy életben iariunk.

*K: Miert kereftelkedet meg az Christus ha Mat. 3.
sem bűnös nem volt, sem vyonnan nem sülettetet?*

F. Az Christus kereftsegenek külömb oka es modgya
vagon. Első oka nez az u engeftelő aldozattia. Mert az
Iánosnak kereftsege által fel benteltettetek az valtsagnak
tisztire. Peldasta azért az kereftseg az u halalat, el temete-
set es fel tamadafat. Ezokaert az u aldozattia az irasban Luc. 12.
kereftsegenek mondatik. Masodik nez az u aldozattianac Mat. 20.
ereiere es hasnara. Mert ezzel meg ielentetet, hog' az lel-
ki kereftsegenek u legien oka: Erről mongia a s. Pal, hogy Col. 2.
u vele meg holtunk, es az kereftseg által el temettetünk Rom. 6.
es fel tamattunk az életre. Harmadik oka ez, hog' az Ia-
nosnak tanitafat, auag' az Euangelionnak hirdeteset es a
s. iegieknek meltsagat meg erőssitene, es meg bizonyita-
na hog' nem az emberektől, hanem az Istentől vagon.
Erről

Matt. 3.

Luc. 3.

Erről kel erteni ahol állt mongia. Ig' kel minékünk be töl
tenünk minden igassagot, mel' nem egiéb hanem az Isten
től rendeltetett tistnek, az Euangelium hirdetésének el
követése.

*K: Miért keresztelkedünk meg az Attianak
az Fiunak és az Szent leleknek nevében?*

Rom. 3.

1.

Tit. 2.

Eph. 2.

1. Tim. 2.

2.

F. Ezzel meg jelentetnek az mi lelki keferőségünknek
okai és rendi. Először, hog' az Attianak nevében meg kes
restelkedünk, ezzel az bizonyítatik, hog' az bűnnek bo
czanattia és minden lelki aiandekok, czac az Istennek ke
gielméből adattanak az hiueknek. Másodszor az Christus
nak nevében meg keresztelkedünk. Mert ű benne vagion
az iduőségnek fizető arra és erdemlő oka, és csak ű által
la adattatik az bűnnek boczanattia, azoknak, az kik ű be
le oltattanak, először az Istennek valasztasával, másodszor
az igaz hittel. Ezzel azért bizonyítatik az hiueknek az
Christussal való eggiesüfélések, és Istennel való meg bekel
lések. Harmadszor az S. lelek nevében azért keresztelked
ünk meg. Mert az Isten akiket fiaival fogad, az ű S. lelke
vel az örök életre peczetli, és űk az Istennek lakó temp
lomai lesznek, és meg senteltetnek az kegies igaz életnek
követésére. Az keresztseg azért ennek iegie, hog' az Isten
az hiueket az ű kegielmevel, az Christusfert az S. leleknek
meg vytäsa által iduöziti.

Col. 2.

3.

Eph. 1.

*K: Nam az Apolok czac az Christus nevére
Kereszteltetnek?*

F. Az Christus nevében való keresztseg állt ielenti, hog'
az hiuek az Christus pastorfaga és oltalma alá adgiak ma
gokat, ű bele oltatnak, hog' ű legien feiek, és ű belőle ver
giek

giek az életet, mint Istennek tarhazabol. De az Christus
az Attianak követi, és veghetetlen kegielmenek számára,
kinek reánk ki aradot iauait az S. lelek be peczetli. Mert
az Christus érdeme az kegielem, és az meg sentelésnek űl
soha nem lehet. Hogy pedig meg keresztelkedünk Attia
nak, fiunak és Szent leleknek nevére, az lelki keresztsegnek
modgiat, szerző, erdemlő, meg peczetelő auag' ki szolgálta
to okait akarja az iras ezzel meg jelenteni. Azért ez két
mod, noha valamit különböztet, de semmit nem ellenkező.

*K: Micsoda kötes vagion az keresztsegben
az Isten és az ember között?*

F. Az Isten az hiueknek állt fogadgia, hog' kegielmes
Attioi legyen, minden bűnöket meg boczattia, végiglen á
kegielemben meg tartia, és az örök életre űket be vísi. En
nek bizonyosagára az ű ígérteinek peczerit, á keresztseget
adgia, mellyel űket az Aniasentegihaznak külső tarsafa
gabanis be vési. Az ember viszonttag köti magát az Isten
nek, három dologra. Először az Istennek aiandekabol az
hitből állt fogadgia, hogy az mel' Istennek nevére ala attia
magat az keresztsegben, attul soha el nem fakad, és baluan
imado nem lehen, hanem ű vele egiedül meg elégfik. Ma
sodszor fogagast teszen az Christusnak, hog' űtet egiedül if
meri közbeniaronak, és ű kiüüle nem keres több vtat az
iduőségre. Harmadic kötelezi az ember magát, hog' az ű
S. lelkenek ereie által igiekezik az gonosztul el tauozni,
és igaz, iozã és tökelletes életet követni, hog' az Istennel ne
ve az emberec előtt diczirtessék az io czelekedetnek általa

*K: Mikeppen tulaidomittia az iras az bűn
nek boczanattiat az keresztsegnek?*

Noha

Ioh. 3.

Eph. 5.
Tit. 3.

F. Noha az keresztség nem oka az iduösségnek, mind az által az Isten ez fele mondasóckal ást ielenti, hogy nem pusztá iegiet ad, hanem á mit peldáz ennek általa, az ű lel keuel az hiuekben meg telliesíti valósággal. Ezert mon-
gia á s. Iánosnal. Á ki vyonnan nem sűletik víztől es s. le-
lektől be nem mehet az Isten országában. A víz nem fero-
zō oka az vyonnan valo sűletésnek, hanem az s. lelec vy-
teremtet allatocká tesen, es az külső ieginek belső valósá-
gat meg agia. Az s. Palis ást mongia, hog' az víznek for-
dóieuel meg tisztítot minket az ige által. Mert á mit pelda-
zot az vízzel, ást bennünk s. lelkeuel meg erőssíti. Hat az
kik az külső keresztséget nem erhetik, ha valástottak el
nem karhoznak. Az kiknek pedig ideiek es alkolmatof-
sagok vagion, az s. Isten iegiet, vg' mint Isten kegielemnek
peczetit, meg ne vtalliak.

K: Kikre bizta á Christus az keresztesnek tisztit?

Marc. 16.

Matth. 28.

1. Tim. 2.

1. Cor. 14.

F. Az Christus az tanitas melle iegiuł atta az keresztes-
get, hog' akic az kegielemnek hirdetői, vgian ezenek len-
nenek meg peczetlői. Azert az Christus el külduen az
Apostolokat meg paranczollia, hog' taniczanak es keres-
tellienek. Hat nem illik ez tiszt egieb köz emberekhez,
sem pedig az babakhoz, á mint az s. Palis neuezet ferint
meg tiltia, hog' az ássoniallatok ne taniczanak, se pedig á
közönseges giülekezetben ne follianak.

K: Kiket kel meg keresztelni?

F. Mindeneket, Sidokat es poganokat, nagiókat es kis-
czinnieket, valakik az Christus neué es hiti ala adgyak-
magokat. Mert az Christus est hagia az tanituanioknak,
hog' minden teremtet allatnak hirdetnek az Euangeliom-
ot, es minden fele nemzetet meg keresztelnének,

Mivel

*K. Mivel bizonyitod az kiczinieknek
keresztseget?*

F. Első. Mert az Isten igereti es az bűnnek boczanattia,
melliet peldáz az keresztség, az kicziniekre is ackeppen
nez mint az öregökre. Abrahamnak is ást igeri: Te Iste-
ned es az te maradekodnak Istene leszek. Ezek is pedig né-
idegenek az Aniasentegihaztul, hanem az kik valástot-
tak igaz tagiai, es örökös fiai, kiket az Isten örök idő-
nek előtte az ű fiaban feretet, mint az Iacobról mongya,
hog' még az előt ferette űtet, mig az ű annianak meheben
nem formaltatot volna. Meltatlan dolog hat az iegiet az-
zoktul meg vonni, az kiknek Isten az iegizendőt atta.
Hog' pedig fokban az kicziniek között haragnak edeni,
ezzel az s. ieginek meltoaga es ereie meg nem kissebül.
Mert á s. ieg' ű magaban es az ű tísti ferint kegielemnek
peczeti, noha effelekben az kegielemnek ninczen helie,
Istenre kel azert ást hadnunk, kik vegiek meltan az s. Isten
iegiet, auag' meltatlanul. Masodik. Az s. Pal az kőrnüls-
metelkedest es az keresztséget őfue veti illien igeckel: Az
Christusban kőrnülmeltettettek keznekül valo kőrnülm-
metellessel, le verkezuen az bűnőknek vesendő testet, el-
temetteten ű vele az keresztségnek általa. De az Isten pa-
ranczolta, hog' az Abraham maguabol sűletet kicziniek
kőrnülmeltelkezzenek, az hitből valo igazságnak pecze-
tire. Hat nem illik az vy testamentombeli kiczinieket is
az közönseges friginek peczetitől az keresztségtől ki re-
keszteni.

ELLENVETES.

*Az Christus azt paranczollia az Apostoloknak,
Cc hogy*

Matth. 28.
Marc. 16.

hogy el menuen taniczanak, es keresztellienek. De az kiczin gyermekek nem tanulhatnak es semmit nem erthetnek. Hat nem kel őket meg keresztelni.

F. Ket rendbeli emberek vadnak, Nemelliec az Isten aniaszantegihazatul idegenek es pogan hiten vadnak, Christus nélkül elnek. Ezeket, ha meg terendők először tanítani kel az idűsségnek vtarol, es az vtan meg kel keresztelni, es ezzel az Christus serege köziben kel iegzeni. Illie nek voltanak az vy testamentom kezdetiben az emberek es az előt hirt sem hallottak az Euangeliomnak. Ezeket azért az tanítás vtan kellett meg keresztelni. De vannak nemelliek, az kik keresztien attiahtul vgy mint az Aniaszantegihazban sülettetnek, es ezekben nem sükség hog' az tanítás iarion elől. Mert az igaz hitnek valla sara keresztelkednek meg, a mellet, az ű attiók vettenek az Istennek ígeiből. Erre pelda nekőnk az Abraham, ki öregkorában meteltetek kőrnül, de az Isaac az Iacob es mindē maradeki gyermek korokban. Noha pedig az kicziniek nem ertik az Istennek ígertit, es az keresztsegnek hasznat mind az által az Istennek kötesere nezue őuek az örökseg az peczetes leuvel egietemben. Nem tudgia az gyermek, hog' az ű testi attianak örökös fia, sőt meg az attiat sem ismeri, de mind az által az fűsagnak melto ságaert, az attianak minden iofagi ű rea neznek. Ig' az Isten meg e leue ismer minket, fiaia fogad, az Aniaszantegihazban beiktat, es ennek peczetes leuelet, az keresztseget adgia.

II. ELLENVETES.

Az keresztsegben kiuantatik az hit es az vyonnan
valo

valo sületes: De az kiczinek nem hibetnek. Mert az hit az hallasbol vagion, nemis sülettetnek vyo
nan: *Mert az bűnnek meg nem boltanak fel sem*
tamattanac az igazsagra. *Hat nem kel őket meg keresztelni?*

F. Az keresztsegnek valosaga kiualtkeppen neg' dologban vagion. Eggik az Isten kötese, masik az hit, harmadik az vyonnan valo sületes, negiedic az örök eletre valo fel tamadas. Ezec nem egiser mind telliesednek be. Mert az keresztseg embernek eges eletire folgal, el rendelt es meg löt dolgotis peldaz, ielen valot, iouendotis mutat. Azert az kiczin gyermekekis az első refeben tudnia illik, az Istennek köteseben es valastafaban vadnak. Ez pedig az hitnek giökere, mel' hit noha ű benne ninczen valosag gal az igenek halgatafabol, mind az által erre valastattac hog' el hiuataffanak es meg igazitaffanak, ez vtan emlekestessenek az egiser fel vót keresztsegnek általa, minden eletekben, az vyonnan valo sületesről, mel' az hittal egietemben neuekedik, mind amaz tökelletes bodogfagnak meg adafaiglan. Mikeppen azért az ő testamentomban a Christusban tót iouendő ígeretnek bizonsagara, az kicziniek kőrnül meteltettettek, azonkeppen mostan az kegielemnek beűsleges ki aradafa vtan sükségesb az kicziniek az közönleges ígeretnek peczetiuvel meg iegzeni, es vg' mint az senteknek külső tarsafagokban famlalni, es ez eg' igaz hitnek valla sara be fogadni.

AZ

AZ VRNAK VACZO raiarol.

L. C. II.

1. *EN az Urtul vöttem, melliet nektek is at-
tam: hogy az UR Iesus az etczaka, az mellien el
arultatek, veue az kenieret,*
2. *Es halakat aduan, meg sege: es monda: Ve-
gietec, egietec, Ez az en testem, meli ti erettetek meg
rontatic, ezt tegietek az en emlekezetemre.*
3. *Hasonlatoskeppen az Pohartis, (veue) mi-
nek utanna vaczoraltanac volna, monda: Ez po-
har vy testamentom az en veremben, ezt tegietec,
valamenizer izzatoc, az en emlekezetemre.*
4. *Mert valamenizer ezitec ez kenieret, es isz-
tok ez poharbol, az Urnak halalat hirdessetec, mig
len el üü.*

Ez igeeknek magiarazattiarol.

K: Miczoda az Urnac vaczoraia?

F. Christustul bereztetet fét ieg', meliben az keniernek
es az bornak veteleuel ielentetik az igiret ferint a Chri-
stus testenec es verenec velunc valo közlese hirucc altala,
melliet valamenizer vesünk, kel ašt tennünk az ű halala-
nac emlekezetire, es bünunc boczanattianac bizosagara.

Ez

Ez igeekben rövideden be foglaltatik valamit kel hasno-
son erteni az Vrnak vaczoraiairól. Ešt az iras neuzei va-
czoranak, nem csak azert, hog' az Christus estue szerzőt
te az Husueti barannak etele vtan, de fűkeppen hog' az
ű el közelitet halalanak es vtolfo akarattianak tökelletes
es erős bizonyaga. Ebbe pedig nem köttötte az vaczora-
ual valo etelt bizonyos időre, auag' estuere, miért hogy
nem ador ol' peldat az melire kötelezet volna bizonyos
paranczollal. Annak okaert az hiuek io rend tartas-
nak okaert reggel foktanak elni az Vr vaczoraiaual az
közönfeges giülekezetben, hogy iozanon es beczülettel
iarullianak illien titkos sentsegnek vetelere. Az heliről
ašt kel erteni, hog' az Apostolnak tanitasa ferint fűkseg
est otogatni az senteknek giülekezetiben, a hol az Istē
nek igeie közönfegeskeppen hirdettetik, miért hogy az
Euangeliomban valo igeretőknek peczeti az Vrnak va-
czoraia, Vgian ezent a f. Pal neuzei Vr aštalanak. Mert
a kik ezzel elnek, az Christus aštalahoz űlnek, es ű tūle ta-
plaltatnak, ol' etellel az mel' soha el nem veshet, es az mel'
vtan soha ember meg nem ehezik, hanem ebből vesen hal-
hatatlan eletet. Ešt ennekokaert kel erteni, hog' azon neu-
tartassek meg az melliet az Vr ferzet. Honnet meg ielē
tetik az Papistaknak vakmerőségek, kik ez f. czelekedes-
tet idegen es homalios igeuel neueztek Missanak, az az,
(mint űk ertik) aldozarnak. Mas idegen igeuelis hűiak ol-
tari sentsegnek, mint ha a Christust az oltaron aldoznac
meg. De it az oltarnak semmi helie ninczen, miért hogy
az ű testamentombeli oltar csak arnieka volt a Christus
iőuendő aldozattianak, es ez immar meg fűnt, honnet ez
fele oltaron aldozok vetkeznek, mikor az arniekhoz kap-
nak, melinek mostan semmi helie ninczen, es ezzel az i-

Cc 3

gaz

Vr nztala.

Ioan 6.

Missn.
oltari
zeni
feg.

Görögök.
 1. Liturgianak.
 2. Sinaxianak.
 3. Agagianak.
 4. Eucharistia.
 nap.
 Job az vr be-
 zéretul fog-
 gami.

olajen vv

Rom. 4

Sphragis.

1010
 1011
 1012

gáz világossággal meg homaliosittatik. Az Görögök is főc fe-
 le nevel hittak, nemelliek Liturgianak és czelekedetnek és
 folgalatnak, nemelliek Synaxisnak, egieslegnek, nemel-
 liec Agapenac beretnek, nemelliek Eucharistianac hala-
 adasnak. De mind ezeckel az vr vaczoraianac főc fele ha-
 snai ielétettenc. Minekűnc azért batorfagosb mindenek
 bē az vrnac befedetűl és főrzetűl függennűnc, és azon i-
 geuel elnűnc a melliet ű alkolmatosbnac ítelet leni. Touab-
 ba mógia est az iras vr vaczoraianak, mind a berző oka-
 ra nezue, mint hog' egiesb közönséges testi lakodalmoktul
 meg valasztassac. Anakutana neuezűnc est és ieginek, mel-
 liet az Deakoc hínac Sacramentónac, és e neuezetöt vet-
 tē az hadakozo vitezektűl kic az ű seiedelmeknek hite-
 ket és kezeket adgiac, hog' ű neki híuec lennek, és az ű ie-
 let viseluen mellette vitezkednek, hasonlatoskeppē a ke-
 restienek az ű neuket a Christusnac agiac és az ű zaflor-
 ia ala mennek, hog' immar el szakaduan mindenekrűl czac
 ű neki folgallianac. Ez ige iolleshet az irasbā bōtű berint
 nem talaltatic, mind az altal ehez hasonlatos, a hol a f. Pal-
 az kōrnűlmetelkedeft neuezű Sphragisnac, az az, iegiző
 peczetnek, és ez ol' közönséges ige, mel' minden és iegiek
 hez egiant és eg' iegzesben illik. Ez íget fűkseg meg
 tartani it ez helienis, hog' az iegiző allatok meg valasztal-
 sanac, az iegizendő és valóságos dolgoktul. Touabba ez
 ol' ieg', mel' mindēkor az czelekedettel iar eggiűt, és czac
 ackor lehet és ieg', mikor a Christus rendelese berint valo
 czelekedet tartatik meg az adasban, és az vetelben, és az
 kiűl csak pűsta és közönséges allat. Annakokaert az
 mel' kenier auag' bor meg marad az Vrnac vaczoraia-
 tul, immar az nem és ieg', hanem csak kōz kenier és bor.
 Est kel erteni az Papistak velekedese ellen kik ast itelik
 hogy

hog' az mel' ostia darab meg marad az Christus teste le-
 gien, és ebből ostan sok bolond kerdeseket tesnek, mellie-
 ket nem fűkseg most elő famlalni. Az vtan ezis meg ielē-
 tetik, hog' ez vaczoranak berző oka legien űnōn maga a
 Christus az vy testamentomnac kōzbeniaroia, melliel en-
 nek meltosagais meg ielentetik. Mert ennek veteleuel az
 Christusnac semelie és io tetemenie bōczűltetik meg, vta-
 lasaul pedig, az ű aldozatia vettetik meg, és az melliet az
 bűnnek boczanattia. Mert ha az idűslegnek meg erősi-
 tesere az Christus fűksegnek nem ítelet volna, semmi-
 keppen nem főrzotte volna. Annakokaert ha az pecze-
 tes leuel meltosagos az kiralira nezue, és fűkseg az ű
 rōklegre nezue, sockal inkab ez vaczora bōczűletesb az
 Christusra nezue, ki űrōcke valo kiral' és meg maradan-
 dō űrōkseget ad, melliet peczetes leueleuelis meg erősit.
 Annak felette ezis meg ielentetik, minemű eltető allatok
 bol allion ez és ieg', tudnia illik, kenerbōl és borbol mel-
 lieknēkűl az mi eletűnk naponkent fűkōlkōdik: Ig' az
 Christusban adattator lelki ioknēkűl eg' oraban sem elhe-
 tűnk, hanem mind addig azoktul kel taplaltatnunk, mig
 nem az űrōk életnek bodogsagaban be meggiűnk. De ezek
 nek iedzeferōl oda ala kel bōuebben emlekezni. Vgian it-
 ten az ieg' vtan vagion emleket az iegzendōrōlis, tud-
 nia illik, a Christus testenek és verenek velűnk valo kōz-
 leserōl, melinek modgiarol ez vtan kel emlekezni. Vege-
 zetre ennek hasnais meg ielentetik, mint ez vtan az hol
 helie lesen bōuebben meg magiarazzuk.

Jo vegre
 berzette.

K: Minemű moddal és rendel bōrzette az
 Christus ez vaczorat?

Cs 4

F.

F. Ebben nemel' rendbeli czelekedetek nezek az ofto-
gato semelire, nemelliek az veuökre. Az oftogato semel'
az Christus es az kik az ü kepet viselik, az Tanitok, kikre
az igeuel egietemben bizta ez s. ieginék ki folgaltatásat.
Az oftogato semeliben az iras ezeket veti elönkben. Elö-
föör aht mongia, hog' az Christus vette az kenieret, melli-
el aht ielentötte, hog' ez kenier immar meg valasztatik az
közönseges keniertül, es erre senteltetik, hogy Christus
teste legien, es az ü testenek auag' engestelö aldozattia-
nak peczetinek es bizonfaganak esmertessek. Ez vetel az
ert emlekestet arrol, hog' az Christus az mi büneinknek
valczagara rendeltetett, melliét velünk akar közleni hit-
nek altala, mint az ember mikor io kedueböl valami aian
dekot akar adni, kezében vesi es vg' közli mással: Ig' az
Christus ez vetellel akarta ielenteni az hiuekhez valo
io keduet, es ezokaert az ü draga aiandekát es az mi iduö
ssegünknek peczetes leuelet kezéböl niuitotta az Apö-
toloknak es miinden hiuöknek. Masodföör emlekezik az
iras az halaadasról es az aldasról. Mert az Christusnak e-
giebkoris bökafa volt, hog' mikor etelhez kezdet, auagy
egiebeket meg akart elegiteni, halakat adot az ü Attia-
nak. Az vaczoranak szerzesében pedig sockal inkab ki-
uantatöt, miért hog' abban lelki etelt es italt adot. Az al-
das azért Isten attiai kegielmességenek es io voltanak di-
czereti, hog' az hiuöknek az Christusban lelki etelt es i-
talt, Istennel valo meg bekellest, bünnek boczanattiat es
örök eletet szerzet. Ez igeuel emlekestetünk hitböl valo
halaadasra az Christusban adattatöt iökert eges eletünk-
ben, de fúkeppen mikor az ü vaczoraiaual elünc. meliben
az ü tirkos io sagit velünk vg' közli, hog' ennek lathato
es tapasztalhato bizonfagát meg ielencze, es hitünket az
latha-

Emlekezet

pelda.

2.

Matth. 14.

Emlekezet

lathatatlan iök felöl meg erőssicze. Harmadföör Az kenie-
ret meg segte hog' mindennek abból rest tehetne. Ezzel
ielentetett az ü testenek meg rontasa, melliét erettünk al-
dozatra vit es halakra adot, az mi valtsagunkert. Az va-
czoranak azért vetelenel meg bizonittatik, hog' az Chri-
stusnak eczer valo aldozattia az testben elegseges mindé
büneinknek el törlesere, melliékert mint az Proheta mö-
gia meg töretet es meg veretett, hog' az ü sebeiuel min-
ket meg giogitana. It fúkség arrol elmelködni, menit fen-
uedet legien az Christus az testben, melinek Isten elöt ol-
fagonattia uagion, hog' az kikert fennuedet, soha azokat
seme elöl el nem vetheti. Negiedföör ez melle paranczo-
latot ad, hog' vegiük es egiük, melliét az ielenterik, hog'
az ü halala minekünk hasznalt, es mi ez által eleuenettünk
meg, es minniaian ü belöle vesünk valaminekül fúkölkö-
dünk az iduösslegre. Mert hog' egienlökeppen adgia min-
deneknek, ezzel aht bizonittia, hog' az ü halala elegseges
fizetes mindenekert. Ez igeuel meg hamissitatik az Papi-
stak szerzese, kik az Christus rendelese ellen az ü Miseiek
ben csak mutattiak az kenieret es az bort az nepnek, de
az vtan ü magok fel koppantiak, meliben bolondul köue-
tik az ö testamentombeli papokat, kik ü magokert es az
eges nepert egiarant aldoznak vala. Mert az Christus az
vaczorában illien modot nem sabot, hogy az Papok az
halgatoknak kepekben ez sent iegyel czac ü magoc ellie-
nek, es mikeppen az iduösslegre mindennek tulaidon hi-
ti kuantatik, ig' az sent iegiekelis mindennek semelie fe-
rint kel elni, hog' minden ünön magat refesnek esmerie
az Christus halalanac ereiben es hasznaban. Ötödöföör aian-
lia nekünk ez kenieret, mikor est ü testenek neuezé, mel-
tiel aht ielenti, hog' nem püstra kenier, es nem üres ieg', ha
nem

3.
Emlekezet

Esz. 53.

4.

Zegiemölletök
papistákmindennek
tulaidon hi-
ti hasznat.

5.

nem a mit peldáz valósággal mi velünk közli, es az Christus testében kereset iókban rekesit igaz hitnek általa. Ez zel azért mint oda ala meg magiarazzuk, sem testeue né valótattia, sem bele nem rekesiti, hanem csak arra tanit, mit ielenczen es mutasson az kenier, tudnia illik az ű testet, mel' az külső ieginék vg' mint valóságos allattia. *masodik iegi* Az első ieginék az keniernek oštogatafarol illyen rendel tanit az iras. *Atkozor* Az masodik ieginékis hasonlatos modgia vagion. Mert az vaczora vtan az pohartis kezében vötte, es ez melletis paranczolatot adot, hog' minniaian ebből innanak, es ennek meltofogatis meg ielentötte mikor vy testamentomnac neueste, melliet az ű vereuel meg peczetlöt az bűnnek boczanattia. *papa.* Masodik modgia es rendi az Vr vaczoraianak nez az veuő femeliekre, az az minden rendbeli hiuekre az kik ez vaczoraual meltan elhetnek. Ezekben azért első az vetel, hogy az Christus paranczolatia serint az kenieret el vegyük es kezünkkel el fogiuk, hogy ez minket amaz lelki vetelről mel' vagion hitnek általa emlekestessen. Ebből meg ielen tetik az Papistaknac babonaiok, kik meg tiltiak, hogy az kösség az kenieret kezeuel ne illesse, iteluen aſt hogy az ember az ű kezeuel az Christus testet megh förtöſtetne, azért űk az oſtiat embernek csak ſaiaban vetik, mint ha az embernek ſaia tiſtab volna az kezenel. Ezek ellen aſt kel erteni, hogy az kereszten embernek kezeuelis kel fogni az kenieret es az pohart. Masodszor az veuő ſemeliben kiuantatik az etel es az ital, melliet ielentetik a hitnek termefeti, es az Christusnak velünk valo közöſſe leſe. Mert mikeppen az kenierrel es az bortal taplaltatic az embernek teste; Igy az Christusban adattatot lelki iokal, tudnia illik, az bölczefeggel, igazſaggal, ſentſeggel es

vala

valtsággal az mi lelkünk hitnek általa tartatik es eppitte tik. Harmadszor kiuantatik, hog' az kik elnek ez vaczoraual, tegiek eſt az Christusnak emlekezetire, auag' mint ſ. Pal magiarazza, valamenifer eſnek ez kenierből es iſnak ez poharbol az Vrnak halalat hirdessek, mel' nem egieb, hanem vallani es hinni aſt tökel letesen, hog' a Christus egifer valo aldozattia elegſeges fizetes minden bűne inkert, melire nezue az Iſtenis minket örök életnek ſiaia rendelt. Ez azért ſü vege es iduölſleges haſna az Vr vaczoraianak.

K. Mikeppen vagiö ielen Christus az vaczoraban

F. Hog' ez kerdes niluabban meg ertessek tanitafnac oka ert ſükſeg meg gondolni a Christus hanikeppé lehet ielē valami helien. Első ielē letele azért vagion Iſteni termefeti ſerint, melliet mindeneket be tölt. Ez foghatatlā es merhetelē, meliről mongia az iras, hog' az ēbernek ſia mikor az földön iartis az eghben volt. Ezzel bir mindeneket, rőtia az hitetleneket es olthalmazza az hiueket. Masie testi ielē letele, melliet az igaz testnek tulajdonſaga ſerint biſzohios heliet foglal, es ſoc ſele heliekre eczer ſmind ki nē teried allat ſerint, mint mikor Betaniabā volt, nē volt akkor Hieruſalēben az test ſerint. Es mikor az apoloſtoloktul el tauozot, es az egekbē fel vitetöt, nē volt ű velek többe test ſerint, hanē czac batorito es erőſſitő lelkenec ſegitſegeuel. Ebből meg ielētetit, hog' a Christus az vaczorabā ſem lehet ielē test ſerint. Es azoc iras ellē tanitanac, az kie ezzel hitetik el az tudatlan köſſeget, hog' a Christus test ſerint ielē vagiö a kenierrel, de lathatatlā es foghatatlankeppē, kie tulajdonitanak az Christusnac valami tūnderes es ſemfen'ueſtő testet, meliről az iras ſohul emlekezeret nem teſen.

Vgian

Vgían itten forgattiak az Christushnak mindehato ereiet is, es ig' okoskodnac nemeli peldak által: Az Christus az koporsonac kőuen által mehetet az okosság íteleté ellen, az tanítványok között is aito be záruan ielen lehetőt, es e gieb fok czudakat az természet foliasa ellen czelekedhetet, hat ezt is kőnnien meg művelheti, hog' test ferint az vaczoraban mindenit ielen legien. De ez igen bolond okoskodas, mert az Istennek mindenhatósaga ot czelekedic a hol akarattia es igereti vagion, es ezen kiüül soha nem czelekedik. Erről pedig bizonyos rendelese es elvegezet akarattia ninczen, hog' az Christus teste mindenit ielen legien, melinek bizonyítására az Christus befedet: **EZ AZ EN TESTEM**, idegen magyarázattal akariak vonni. Harmadikat neuehettiük lelkinak, mel' az Christushnak az hiueckel valo egiesülese hitnek általa, mert ezzel lakozic az Christus az valasztottaknac fiuőkben, es ezzel ü nekic életet ad, es úkis ezzel az Christushban neuke dnec mig nem tökelletes firsiacka lesnec: **Noha** azert az Christus test ferint el tauozot, de az ü lelki aiandekinak közlesiuel az igeret ferint vg' vagion ielen mindenkor, hog' soha tülünk el nem szakadhat, mel' lathatatlan egiesü lesnec es bűnetlen ielen letelenec es lelki taplalasanac lathato bizonyfaga az Vrnac vaczoraia. **Negiedic** ielen letelen Sacramentom ferint valo, mel' az lelkítül, allat ferint femmit nem különböz, hanem czac enniben az menibé inkább meg erőssiti es meg peczetli az mi fiuünkben az igeret. Annakokaert az Christus ielen vagion az igeret ferint az vaczoraban, de nem az mi testi fiaiunknac, hog' aít fogunkal ragiuc, hanem az mi lelki fiaiunknac, tudni illic, az igaz hitnec mel' azoknac az, mellic nem latatnac allattia es bizonyos elvetele. Mert ez által lesen az Christus

stus fogónatos es hasznos mi bennűnc, es ezzel oltatunk a Christushban, es ezzel vesűnc ü belőle minden lelki iokat, mellicnek az testi etel es ital csak mutato iegie.

K: *Miert szerzette az Christus az vaczorat kenierből es borból?*

F. Hog' ez köszönszeges es eltető allatokból meg bizósnicza az ü hozzánk valo bűnetlen es taplalo kegyelmet. Mert mikeppen az kenierrel, es az borral az mi testünk taplaltatik, azonkeppen az Christushban meg ielentet kegyellemmel az igeretek ferint, a mi lelkünk tartatic es meg eleuenittetik, mint az Christus tanit: **Az en testem valo** Ioan. 6 sagos etel, az ki esik ez kenierből, mellic en adok, soha meg nem ehezik, mert en vagiok az életnek keniere, az ki az egből le szállottam.

K: *Kelle mindeneckel közleni az kenieret es az bort az vaczoraban?*

F. Az Christus mind az kettőt egiarant őstogatta az tanítványoknak, es ezen rendelest az **6. Pal** az Corinthus, belicnek aggia, mellic aít ielenti, hog' mikeppen a Christus teste meg rontatot, es vere ki ontatot, nem csak az Apótolokert, hanem minden fiuőkert, azonkeppen az iegietis minden rendbelicnek egeflen kel adni. **Hat a Papi** stak az Christus rendelese ellen vetkeznek, akic, a mint ük solnak az Vrnac vaczoraia, csak egy semel' alat adgiak az kőlsegnek, es az ieginek masik rešet, az bort ü tülök meg vonűak, es vg' tanitnak, hog' az testel eggiút vagion az veer, azert nem bűkszeg az bort adni, de arkozot okoskodas, acki az Isten igeienek es rendeleseinek ellene vagion.

Mit

K: *Mit kelitelni az vaczoranac kenie-
reröl?*

F. Iollet az Christus ofogatta az vaczorat kouaf-
lan kenierrel, mind az által erről nem adot semmi paran-
czolatot. Honnet az iras csak vgi tanit, hog' a kenieret
vötte, de minemü keniernek kellet lenni, arról semmit ne
emlekezik. Touabba az kouafalan keniernek etele ne-
zet az törüennek arniekara, mel' mostan meg fűnt. An-
nakokaert keresztieni sabadsagban vagion valaminemü
kenierrel akarunk elni, csak hog' az baluaniozas ettül ta-
uol' legien. Miert pedig hog' ez mostani időben közön-
segeskeppen elünk kouafos kenierrel, vgian ezent illik
nekünk az vaczoraban meg tartanunk. Hog' pedig f. Pal
a hiueket kouafalanoknak mongia, emlekezik az ő testa-
mentombeli kouafalan keniereknek valofagokrol, mel'
peldafra az tista es fent eletet, es immar az hiuek nem az
külfő arniekban, hanem ennek iedzeseben es allattjaban
foglalatofok. Az Papistak ostiaiaual pedig az keresztien
embernek az vr vaczoraiban nem sabad elni. Elő ok az,
Mert a f. Pal es az Euangelistak azt iriak, hog' az Christus
kenieret adot, es ostiat nem fűtöt, es őllian kenieret ofo-
gatot, az minemüel közönseges fokas ferint, akkoron el-
tenek. Az ostia pedig noha listből czinaltatik, mind az
által annira el vekonittatik, hog' az testnek taplalatara
mindenestül fogva alkolmatlan lesen, es meeg az kenier
nek neuetis meltan nem viselheti. Szükség azert az Chri-
stusnak peldaiat ebben követni, es az közönseges kenie-
ret meg tartani. Masodik, az Isten nem akar tisteltetni
emberi talalmaniockal. De az ostiat az Papa rendelte,
hog' ez vekoni allat könnyebben teste változhatne. Az
ert az Isten ezzel nem akar tisteltetni. Harmadic, Az o-

1. Cor. 5.

1.

2.

3.

stia az baluaniozafnak vg' mint iele volt, mert est mindē
miseben meg varaslottak, az iget rea sugtak, es az ű ha-
mis velekedések ferint Christus testeue czinaltak es Istē
gianant imattak. Ez azert vg' mint az Antichristusnak
billiege volt. Hat mikeppen az iambor firiu nem kedue-
li az ű felesegen az paraznanak aiandekat es ruhait; A-
zonkeppen az Christus az Beliallal őfue nem ter, es az
Antichristus ferzeset semmikeppē nem iaualhattia. Hog'
pedig ez baluan' imadasra valo legien, meg mutattia az
neueis. Mert Hostianak, az az, aldozatnak hijak, es azt ite
lik, hogy ebben az Christust naponkent meg aldozzak.
az formais ezent mutattia, mert erre fűűlet kepet czinal
nak, az Istennec paranczolattia ellen, ki meg tiltotta, hog
semmi hasonlatofagot ne czinaliunc, es azt ne imagiunc.
Ezokaert az Prophetaknalis az Isten az hiueknek azt ige
ti, hog' az baluanioknak neuetis ki vonfa az ű faiokból,
es az bűdös hust ki irtia az ű fogok közzül. Azert az
baluaniozafnak semmi modgianak, az keresztienek közöt
meg nem kel maradni. Negiedik. Az ieginek es az iegy-
zendőnek valami hasonlatofagbol egyezni kel: De az
ostia Christus testenek elterő ereieuel nem eggiez, miert
hog' nem taplal. Azert nem illik ezzel az vaczoraban el-
ni, mert az Isten az fent iegiet közönseges taplalo allar-
bol ferzi, mint az keresztieget azon vizből az melliel el-
ünk. Az vaczoratis nem valami külömköző kenierből,
hanem azonból, a melliel naponkent taplaltatunk, rende
li, hog' ezzel meg ielentse, az ű hozzánk valo attiai io vol
tanac fűűetlē ki aradasat. Azert az vaczoraianac kenieret
nem az külfő formauul kel meg valastani az közönseges
keniertül; hanem csak az iedzese, a melliet visel az Chri-
stus testere nezue. Ezekből meg ielentetik, hog' noha az
mi

4.

miből az ostia czínaltatik, Istennek io teremtet allattia, mind az által az botrankosztato forma es a baluaniozas ol vlatatossa tötte, hog' ezzel az keresztie ember s. ieg' heliet semmikeppen nem elhet io lelki esmerettel. Mert noha az tistanak minden tista, es Istennek semmi teremtet allattia meg nem vetendő, mind az által valami az baluanioznak aldoztatot, azo helien es azon vegre es azon baluaniozo formaban, az keresztien azzal nem elhet. Hoñet ez köuert kezik, hog' ackik az ostiat oltalmaznak, az Euagelió mel let né iarnac egienesté, hané az Antichrús fele fantálnak,

K: Mikeppen mondatik az kenier Christus testenek?

F. Erről eleitül fogua sok vissza voniasoc es külömbözö ertelmek voltanak az bölcsek között. Elő ertelem az Pa pistake, akik aſt tanittiak, hog' az igenek mondasá által a kenier Christusnac termefet ferint valo testeue valtozic, es ez vtan az ostiat, mint az Istent vg' imadgiak, sőt aſt kialtiak, hog' az keniernek csak külső sine marad meg, de az allattia el valtozik. De ez fele el fordult elmeü embe rek tapasztalható hazugságot oltalmaznak. Mert valami mas allatta valtozik, külömböz az előbbitül, mind allat riaual mind tulaidonságaua, mint az Moses palczaiá ki gioua valtozik. Az Christus az vizet borra valtoſtatta, es az vtan mind ereieucl, mind iziucl külömböz az viz tül: Igi az Loth felesége so baluannia leſen, es az emberi termefetet semmi rezből meg nem tartia. De az kenier ha ſazſor az iget rea mondanakis azon előbbi allattiat es izit tartia meg. Hat semmikeppen teste nem valtozik. Pel danak okaert, az ſel tetetet czeger az ſ allattianban nem valik borra, hanem csak tistiben valtozik meg. Igi a kenier

Peldn.

nier allattianban, semünkel lattiuk, hog' semmi valtozas nem esik, hanem meg valtozik az ſ tistire nezue, hog' az mel' köz kenier vala, immar Christus testenek iegiet vi sellie. Erre aſt foktak felelni az Sophistak, hog' az kenier ben termefet ellen vagion az valtozas, melliet az okoffag meg nem foghat es az külső erzenſegis megh nem es merhet, es az mi az ſemnek itiletire nezue keniernek lat tatik az ſ allattianban teste valtozor. Ennek meg bizoniſ tására egieb erőſſeget nem tudnak elő hozni, hanem czac eſt forgattiak: EZ AZ EN TESTEM. De, erre aſt kel felelni, hog' az igek igaz ertelmenek el fordítása nem bi zonitas. It azert irasbol aſt kellene meg erőſſiteniök, hog' az kenierben effele valtozas legien az termefetnek ſoliasa ellen, melliet eg' bötüuel ſem erőſſithetnek. Añak okaert az keresztien embernek ez fele bolond velekedest el kel tauoſtatni. Masodik ertelem azoke, az kik aſt hirs detik, hog' az kenier az Christusnac valofagos teste, es az kenierrel, auag' az kenierben, auag' az kenier alat, nem ieg' ferint, hanem allat ferint ielen vagion, es minden ve uöckel közöltetik. Ez ertelmet sok fantalan erőſſegek kel, es ez mellet tüzzel, ſegiuerrel es tömlöczel akariak meg erőſſiteni.

Sophistak

2.

ELSŐ ELLENVETES.

Az Christus beſedehez semmit nem kel tenni: De az Christus azt mondotta: Az kenier en testem, es nem atta azt mellcie: Az en testemnek iegie. Hat az kenier valoba Christus teste.

F. Az Christus beſedenek igaz magiarazattiaual, sem mit

Dd

mit

mit nem adunk az ű igéhez, hanem az homalios befede-
ket niluabban való ígeckel magiarazzuk, az írásnak fo-
lása ferint, mint a Christus, vtnak, aitonak, föld tőkenek
es botrankozas kőuenek mondattatik, de nem allat fer-
rint, hanem czac hasonlatossággal: Ig' az Husueti barát
Christusnak mondattatik, nem hog' az barát allat ferint
Christus volna, hanem hog' az iőuendő Christusnak pe-
daia es vezérő ígie volt. Hat nem csak az ígekre, hanem
kiáltkeppen az ertelemre kel nezní, es az írásban való
folásnak modgiat es fokafat kel kőuetní. Touabba ez el-
lenuetes ű magokat pirongattia. Mert az Christus soha
nem mondotta, hog' az kenier valóságos test legyen, auag
pedig az kenierrel az ű teste ielen legyen. Hat az ígekhöz
heaban ragaszkodnak az Christusnak es az derek fent írás-
nak értelme ellen.

II. ELLENVETES.

*Azt vessük az vaczoraban az mi adattatot eret-
tűnc: De az Christus teste adattatot, nem az ied-
ző kenier. Hat nem az puzta auagy iedző kenier
adattatik, hanem a Christusnak valóságos teste.*

F. It az iegy et az iegzendővel őfue zavariak. Mert
mind az kettő adattatik, de különb moddal. Vessük az
kenieret, vg' mint az Christus testnek bizonyos peczete-
it. Vessük az Christus testet minden iauaiual egietem-
ben, de lelki fáiunkal az igaz hitnek általa, melliel a Chri-
stussal egiesülünk, es ű benne neuekedünk. Igaz azért ez,
hog, az kenier, az Christus testnek, mel' erettünk halál-
ra adattatot, peczete es zalaga: De ebből nem kőuetkőzic
hog' az kenier Christusnak valóságos teste legyen, auagy

az kenier alatt, vag' mellette, vag' benne, vagy fölőtte le-
gien valósággal es allat ferint.

III. ELLENVETES.

*Az Christus teste az Istenfeggel egiesült, es az Is-
tenfegnek telliessege ű benne allat ferint lakozik, sőt
megis diczōittet: Hat mindenűt az Vrnac Va-
czoraiaban ielen lehet test ferintis.*

F. Az ket termeset az Christusban nem egieledet őfue,
es eggik az másik tulajdonfagat nem vőtte magának, sem
az emberfeg Istenfegge nem változot. Azert az diczōi-
tessel az emberi termeset nem változot meg az ű allattia
bá, hanem az giarlosag es halandosag veterő el, de mind
az által, az írás vg' tanít, hog' az Christusnak az eghben
kellenni, míg nem mindenec heliere allattatnac, es onnat
variuk űtet el iőuendőnek. Mert a mint valósággal fel-
ment, ig' valóban ot vagion, es onnat ű el az íteletre. Hat
nem kel űtet test ferint az vaczoraban keresni. Touabba
az minemű okoskodást az Istennek iobiarol vessnek, arra
másut meg feleltünk.

K: *Mit ígiez az Christus teste az írásban?*

F. Előőr az Christus teste az emberi termeset melliet ^{Heb. 4.}
vő az Mariatul, minden tulajdonfagiual egietemben az ^{1. Cor. 13.}
bűn kiűl. Erről mongia a í. Pal. hog' meg holt az testnek ^{Rom. 1.}
giarlosagabol, es hog' Dávidnac maguabol vagion az test
ferint. Ez testet senkinek ű nem adgia külső etelre. ^{Mas Eph. 1.}
odőor Christus testnek mondattatik az aniafentegihaz,
az lelki eggiessegre nezue. Mert mikeppen az tagok az
fűtől viseltetnek, es attul vessnek eletet, azonkeppen

az Christus feie az Aniaſentegihaznak, es ű vele az hitu
eknek valhatatlan eggieſülesek vagion, mint az fűnek az
eges testel, Harmadſor, az kenier az vaczoraban mondat-
tatik Christus testenek, nem allat ferint, hanem az menie
re Christus testenek iegiet es peczetit viſeli.

K: Mikeppen mondod hat az kenieret Christi testenek?

F. Tisztire es iegizesere nezué. Mert á kenier, az igenec
altala rendeltetik erre, hog' Christus teste legien, de nem
valtozasal, sem az testnek ielen leteleuel, hanem külső es
lathato bizónsag tetellel. Ez magiarazatnak pedig, hogy
az irasbol legien helie, fok erőssegeckel meg bizónittatic
mint ez kőuetkőzēdő okokból meg ielēterik. Az első
veűk az Sacramentomnak reűeiből. Mert minden sacra
mentomban az ieg' es az iegizendő meg valasztatik. Hat
az Vr vaczoraibanis az kenier iegy es emlekestető pe
czet, az Christus teste pedig annak valosagos allattia. Ha
pedig az kenier az Christusnac termeűet űerint valo tes
te leűen, nem lehet eczerűmind ieg' es iegizendő, mint az
Corona es az Istap az kirali birodalomnak iegye, de mind
az által az Istap nem birodalom sem orűag. Valakik az
ert az kenieret allat űerint valo testnek mongiak, igaz sa
cramentomot nem esmernek.

II. Második erősség vetetik az fent íegieknek közönséges tíftekből: Mert minden fent ieg' az Christusban adtatot ígereteknek erőssége. De az 6. Pal vg' tanít, hog' az kőniülmetelkedes az hitből való igállagnak peczeti. Hat az V r vaczoraiban is az kenier peczeti az Christus testenek, es az hitből való meg igazulafnak. Mikeppen azért az kőniülmetelkedesben az ieg' allat ferint meg

valasztatik az iegizendőtül, azonkeppen az Vrnak vacso-
raibanis, melliet az fél papista keresztienek esekben né
akarnak venni.

3. Harmadik erőfjeget vehetünk az Christus tanításából, aki így szól: Eset valameníser vesítec az en emlekezeté re tegietek. Hat az kenier az Christus testének es halálának emlekezeti. Annakokaert nem az Christus allat ferint valo teste, hanem az ű egíser valo aldozattianak, es ennek reank aradasanak emlekeztető bizonfaga.

4. Negiedik, az vaczoraban leuõ mafodik ieginek tul
laidonfagabol. Mert az Pohar vy testamentomnak mon-
dattatik nem allat ferint, hanem tistis es bizonfag tetele
ferint, es az mint az nem valtozik vèrrè: ig' az kenieris
meg marad allattiaban es tulaidonfagaban, noha tistiben
meg valtozik. Ha azert it az test ragok meg engedik, hog
az pohar, auiag' az poharban leuõ bor tistis ferint vy testa-
mentom. Aftis meg kel fùksegkeppen engedniek, hog' a
kenier, iegizese ferint legien Christus teste.

5. Ötödik. Ezis erős bizonylag, hog' az é. Pal az aldas, a-
uag' meg fenteles vtanis az kenieret nem testnek, hanem
keniernek neuezí est monduant. A ki ez kenierből mel-
tatlan esik, íteletet veszen maganak. Ha pedig allat berint
valo test, immar nem kenier volna. Erre az fült Papistak
ast mongiak, hog' az test mondatik keniernek az előbbi
allatra nezue, miért hog' az kenier Christus testeue val-
tozot. Az masik rendbeliek pedig ast felelik, hog' a sinre
nezue mondatik keniernek. Ez okoskodas meg ronttatíe
ezzel, hog' az írás a é. jegiekben soha ez fele valtozast né
ismer.

6. Hatodik. Ez ertelem meg erőssítetitek, hasonlatos fő-
lakóknak rendiből, mellicben az ieg' es az iegizendő az

Dd 3

Tauelges.

mit tuch-
ges.

1. Cor. 10.

Tit. 3.

Eph. 3.

Heb. 11.

Ioan. 6.

Mat. 5.

Esa. 55.

ú allattiaban meg marad. Az hufueti baran' Christufnak mondatik nē változas ſerint, hanem az menire az iduen dō Christufnak külfő peldaia volt. Az pufstaban leuō külfőklarol ſ. Pal aſt bizonittia, hog' az Christus volt. Mert ūtet peldafra. Az külfő kereſtſeg vionan valo, ſületeſnek ferdeie, miert hog' az lelki meg viulaſnak peczetes leuele. Az ſouaruanis Iſten frigienek mondatik az köteſre nezue, melliet adot Noenak ennek bizonſagara, hog, rōb be az földet víz ezōnnel el nem veſtene. Az földbe hūtetet magotis az Christus Iſten igeienek neuzei haſonlatofſagara es iegizeſere nezue. Az minemū ſolaſnak modgiat azert be veſünk az rōb ſent iegiekben, vgian azōnk el ſmernünk az v r vaczoraiabanis.

7. Sz. Pal á Christus velunc valo egieſüleſenek modgiat ſepen meg iria ez igeckel: Lakozik az Christus az ti ſiuetekbē az hitnek altala. Az hit pedig az lathatatlan ioknak erōs bizonſaga. Azert mi az Christufnak iauaiban nem teſti ſaiunkal, hanem lelkiuel es igaz hittel eggieſülünk. Mert az Christus vg' tanit, hog' az teſt nem haſnal ſemmit, hanem az lelek az ki meg eleuenit. Az iras azert az hitet es az bűnnek boczanattiat, giakorta az etelhez es az italhoz haſonlittia, mint az Christus mongia: Bodo gok akie ehezik es ſomiuhozzak az igaffagot. Az Eſaias is ig' tanit: Idüetek ſomiuhozok az vizekre. Az lelki ehſeg azert es ſomiufag, lelki etelt es italt kiuan, melinek bizonſagara az Christus ez vaczorat ſerzette.

8. Erōſſeget kel venni az Christus teſtenek tulaidonſagabol, mel' noha meg diczōitetet, mind az altal bizonios heliet foglal, mint az iras mongia, hog' ū neki az eghben kel lenni, míg nem mindenek heliere allattatnak, honnet variuk ūtet az iteletre. Azert teſt ſerint az vaczoraban

min

minden helieken nem lehet. Ielen vagion pedig az Christus az igeret ſerint, az ū lelki ereieuel es taplalafauat az hitnek altala.

9. Ez ertelem á mi hitünknek egik agauat ſem ellenkezik, de az ellenkező vallasbol ſok ektelen es iſoniú dolgok köuetköznek, meliek az kereſtieni hitben meg ūtköznek: A kie aſt ertik, hog' Christus teſte az kenier alalt ſerint, ſükſeg hog' az Papiflak változafatis be vegiec. Mert ha az mi kenier volt, immar valofagos teſt, niluan azzakellet változni. Ha pedig aſt valliuk, hog' az kenierben, auag' alatta, vag' felette vagion az Christus teſte. Iſtenſegge kellett az teſtnek változni. Mert añak tulaidō ſaga neki adattatik. Ezis köuetközik, hog' rōlando es veſē dō á Chrūs teſte, melliet az ēberek fogockal meg ragnac, es meg emeſtenek. Ha az hitetlenek á Christus teſtet meg ehetnek, el nem veſnenek, mint az Christus mongia. Aki eſi az en teſtemet es iſſa az en veremet, ſoha meg nē hal. De miert hog' ezek el veſnek, az Christus teſtet nē eſik.

10. Az Christus tanituan az ū teſtenec etelerōl, ſeddi az Capernaumbelieket, hog' külfő es veſendō etelrōl gondolkodnanak, es iſoniodnanak az veres teſtnek etelerōl, es aſt ſeleli nekiek, hog' az teſt nem haſnal, az az, az teſti etel nem adhat eleret es iduōſſeget. De az lelek aki meg eleuenit. Ez pedig nem egieb, hanem az Christufnak idue zítō kegielme es lelki taplalo ereie, es á bűnből valo meg eleuenedes, mel' adattatik az ū halala es ſel tamadaſa altal. Ebben azert meg valaſtia az lelki es az teſti etel, es meg magiarazza, miczoda legien az ū teſtenek etele, tudnia il lik, az lelki meg eleuenedes. Ezokaert az lelki etelből nē ſükſeg teſtet czinalni, miert hog' ez nem haſnalhat az iduōſſegre.

Dd 2

Az

az Christus

11. Az keresetelő Iános ű magat az Christustul ezzel valastia meg, hog' ű vízzel mosogat, az Messias pedig keresetel sient lelecken es tūzzel. Ahol aſt ielenti, hog' az tanitok az külfő ieginek ſolgai, de annak valofagat űk nem adhattiak, hanem aſt kel venni á Christustul, ebből azen az kőuetközik, hog' az Vr vaczoraibanis az tanitok az ieginek ſafari, es az peldazo kenieret oſtrogattiak, de az iegizendőt, auag' az testet, es az bűnnek boczanattiat az Christus agia az igiretek ſerint az hitnek altala.

12. Az mikeppen az atiak őttenek es ittának az Christusból, miis azonkeppen eſűk az Christusnac testet. De az atiak őttek az lelki etelt az Mannat, á menire aſi gerttet Christusnac peldaia volt, es miert hog' csak az iegiet vettek ſokan ű közzűlők el veſtenek. Hat az vaczorabá is az kenier az Christusban adattatott lelki ioknak lathato bizonyſaga, es az mikeppen az kőűikla es az Manna alalt ſerint nem volt Christus, hanem csak mutato ieg, azonkeppen az kenieris nem valafagos test, hanem vezetlő es igazgato ieg' az Christusnac testere, es abban kereset lelki iokra.

13. Az mit az Christus fel vőt es meg ſeget, vgian az őtatta az tanituanioknak etelekre. De az iras vg' tanit, hog' az kenieret fel vőtte es meg ſegte, nem az ű testet. Hat az kenieret atta külfő etelre az tanituanioknak.

14. Valamí az embernek ſaian be megien, veſendő es ki vettetik, mint az Christus tanit: Az Christus teste pedig nem veſendő. Hat az Christus teste az embernek testi ſaian be nem mehet.

15. Ha az kenier az Christusnak valofagos teste, eűk ſeg hog' elő test legien, es egeſ Christus, lelekből es testből. Ha pedig illien leſen, az kenieret imadni kel. De az kenieret imadni rettenetes baluaniozas; Hat az kenier nem le

het Christusnak valofagos teste, hanem annak bizonyſaga es iegie, es mint az kirali palczat nē tiſtelheted vg' mint á királ' ſemeliet, azonkeppen az kenieret vradnac es imadandonak nem monthatod.

16. Valaki az Christus elő testet meg rontia es meg eſi, gilkos az. De az test ragok meg akariak fogokkal rontani es enni az Christus testet. Hat ezek Christus gilkoſi iegiekeznek lenni.

K: Miert adgia az iras az iegizendőnek neuet az külfő iegire?

F. Ezzel meg bizonyittatik az Iſten lathatatlan igeretinek erős es alhatatos volta: Mert az Iſten á mit az igenec altala mutat, minden ketſegnekűl az hiueknek meg adgia. Ezert mongia az iras, hog' az Iſten az ű aiandekit es igeretit meg nem bantattia. Hat Iſteni meltoſſaganak ellene volna, ha az iegiek, melliek Iſtennek peczetes levelei, űreſsek es haſontalanok lehetnenek. Rom. II.

K: Hani ſele etel vagion az vaczoraban?

F. Eggik külfő es testi, mel' az iegieknek vetele. Ez ő magaban ſenkinék örök etetet nem adhat, mint á ſ. Pal az 1. Cor. IC. atiakrol bizonyſagot teſen, hog' az lelki etelt vőttek, de mind az altal az Iſtennek kedue nem mindenekben tellie ſedet be. Lelki etelnek mongia pedig az Mannat, az menire az lelki keniernek, es az Iſtennek velekt kötöt igeretinek, külfő bizonyſaga volt, noha ők az ű hitetlenſegek miat ennek valofagat el nem vehettek. Maſodik etel lelki, mel' nem egieb, hanem az Christuſſal valo eggieſűleſűnk az hitnek altala. Ez hit teſi azert az Christuſt es az remel Heb. II. tendő iokat ielen valocka, es ennek ol' hoſu keze vagion

hog' binten az Christusig ér, hog' ez által az Istennek az Christusban rekesztet kenczei mi reánk aragianak. Eből az is megjelētetik, hog' az hitetlenek nē vesik a Christus testet, mert ebben élet vagion, es csak az lelki fiait az igaz hittel vetetik. Hat az hitetlenek czac az külső püsta iegiet vesik, es az Christus testeben reszek nem lehet.

K: Miért mondatik az Pohar vy testamentomnac?

F. Mert az poharban leuő bor, emlékeztető bizonysága az Christusban tört igeretnek az mi bűneink boczanattia es örök életünknek meg adása felől, melliet az Christus az ű halálával meg erősítet. Mert a mint s. Pal mongya, Szükség hog' az testamentom teüőnek halála iarullion melle, Hog' pedig borral östogatta az vaczorat, az Christus mondasabol meg bizonittatik: Nem isom többé ez földnek giümölczeből. Ittis az Papistak az vr szerzet meg vtalliak, es a borhoz vizet egjelitenec, miért hog' a Christus oldalabol ver es viz farmazot ki. De ez fele okoskodas, sem az Vrnak, sem az Apostoloknak esekben nem iutot volt. Azert az keresztien embernek sem illik követni, Touabba az börtémisakrol, es az kik ol' tartomanbálaknak, hol borral nem elhetnek, ast kel itelni, hog' az mi nem ő italnak neme nalok vagion, azzal az bor heliet elhetnek, De ahol bor talaltatik nem szabad meg valtoztatni, hog' az io italnak neme, az lelki es böczületes italnak peczeti legien.

K: Micsoda az testamentom?

Gen 17.. F. Az Istennek kötése, meliben az embernek igeretét tesen, es visontag ennek engedelmesseget kiuannia, mint az Abrahamnak igeri: En te Istened leses; Te pedig iary en előttem, es leg' tökelletes.

K. Hany fele az testamentum?

F. Az iras ket feleről emlékezik. Eggik ő masik vy. Az ő Testamentom Istennek kötése az Israel nepevel az Mo^{Hier. 31.} festul ki adattatott törüen' es rend tartások berint, hog' ez^{Acto. 8.} zel az nepet az ű tisteleltre tanitana, es emlékeztetne az^{Gen. 22.} iöuendő Mesiasrol, a kiből ez földnek minden nemzetsé^{Gal. 4.} gi meg aldatnanak. Az vy testamentum pedig az Istenec beüleges kegielmenek ki aradása az Christusban, melibē igertetik minden valasztottaknak bűn boczanattia, megh igazulas, es örök élet, az hitnek általa. Az vy testamentó ban pedig imez neg' dolog foglaltatik be. Első az kegielmenek igereti, mel' az Christusban ielenētet meg. Masik az hit, mint az iras mongia Abrahamrol. Hin az Istenec^{Gen. 15.} es ez ű neki meg igazulasra tulaidonittatek. Harmadik az^{Rom. 4.} engedelmesseg, mel' az Istennek kedues aldozattia. Negiedik az külső iegy mel' az Istentől igertetet öröksegek peczetes leuele.

K: Hany külömbseg vagion ez ket testamentom között?

F. Első. Az ő köttetet az ő embernek ereiere, es ez által erőtlenne leßen nem ű magaban, hanem az embernek elegtelenlegeert. Az vy pedig az Christusban igertetöt kegielmen eppitetöt fel, es ű benne veghez megien. Masodik. Az ő melle adattatak, az Ceremoniak, es az Mosestől fereztetet rend tartások, es az igat az Attiakis nehezen viselhettek el. De az vyban minden effele peldazo arnie kok meg süntenek. Harmadik az ő az embereket sülte az^{Acto. 15.} rabfagra. Az vy pedig szabadfagra. Negiedik az őnak^{Col. 2.} solgaia volt az Moses, de az vy auag' az kegyelem es az^{Gal. 4.} valóság

1. Pet. 1.

Esa. 59

Rom. 11.

Hier. 31.

Heb. 8.

valóság, az Christus által adattatott. Ötödik, az oban iudicandó dolgoknak példazo ígiei voltak. Az vyban pedig az be telliesedet ígeretnek ígiei vannak. Hatodik külömbfeg. Az ő testamentom az oktan allatoknak ve reuel erőstítet meg. Az vy pedig amaz artatlan bará nak dragalatos vereuel peczeteltet meg. Hetedik az ő testamentom bizonios nepet kötelezet. Az vy pedig sem mel' valogatásnakul mindē hűd poganiokra ki arad. Az vrvaczoraia azért ennek az vy testamentomnak pecze ti, meliről az Isten az Prophetak által tót volt ígeret, mint az Esaiafnal mongia: El iú az Sionból az sabadito, es az Iacobnak alnokfagit el vesí. Es ez ű vele az en köte sem, mikor ű az ű bűnök el vesí. Az Hieremiafnal er ről sol: Ime el iúnek az napok, es be telliesitem az Israe nek es az Iudanak hazan az en kötefemet, nem az testa mentom ferint, az melliet töttem az attiacal: Adom az en törüeniemet az ű fiuekben, es lesék ű Istenek, űk pedig lesék en nepeim.

K: Hani vege es hazna vagion az Vr vaczoraianak?

F. Először emlekestet az iduőségnek erdemlő es fizető o karol az Christusnak engeftelő aldozattiarol, mint ez í gekben meg ielenti: Eét tegietek az en emlekezetemre. Ez emlekezet pedig nem csak az lőt dologra nez, hanem az hietis be foglallia, melliel az Christusnak iauar el vesí sük. Másodszor emlekestet az vy testamentomrol, auagy az Istennek Christusban ki ielenteret hozzank valo io kedueről. Harmadszor emlekestet az bűnnec boczanattia rol, mel' az Christus aldozattianak giümölcsze, mint ez í geckel meg bizonittatik. Ez pohar vy testamentom az en

en veremben, ki sokaknak bűnöknek boczanattia ki ontatik. Negyedser. Az mi hitűnket erőstíti az lelki igere tek felől. Ötödik, emlekestet az igaz attiafiu íeretetről, mert azon eg' kenierből esűnk, eg' poharbol isűnk, eg' at tiank, eg' közbeniaronk, es eg' örök életűnk vagion. Er ről mongia a s. Pal: Sokan eg' test es eg' kenier vagiunk, 1. Cor. 10. es minniaian eg' kenierből retesűlünk.

K: Mikeppen kel az embernek ű magát kefsi teni az Vr vaczoraianac vetelere?

F. Erről s. Pal ig' tanit: Meg proballia az ember ű ma 1. Cor. 12. gat vg' egiek ez kenierből, es ug' igiek ez poharbol. Mert valaki probalásnakul esí es íssa, íteletet vesen maganak,

K: Hany dologban vagion az probalás?

F. Haromban, Először az ertelemben, hog' az ember az sent vaczoranak titkos ereiet es meltofogat ercze, az Istē nek hozzank valo íeretetről, az Christusnac engeftelő aldozattiarol, az bűnnec nag' voltarol, bōczűlettel es Istē ni felelemmel, az s. íeginek vetelenek előtte es vranna el melkedgiek. Másodszor al az igaz hitben, melliel az latha to íeginek valóságat el vesűk, es az Christussal vg' egiesű lünk, hog' immar ű ellien mi bennűnk es mi ű benne. Ez hitnekul az vaczora nem hafnal az embernek, fōt inkab artalmara es karhozattiaira vagion. Harmadszor al az vy es keresztieni életnek köueteleben, az kegiessegeben, az í gallagban, az iozanfagban es az attiafiu íeretedben. Az ert ol' s. andeckal kel vennűnk az vrnak vaczoraia, hog' ez vran lelűnk esmereti ellen az bűnnec ne elliűnk. To uabba az ítelérnek es az karhozatnak nem az bent íegy ferzō oka, hanem az emberekben valo hitetlenfeg, mely mind az íget s' mind az s. íegiet halálra fordittia.

K: Kelle elni az Vr vaczoraiaual minden időben?

F. Ez kerdesről bűkseg igaz ertelmet venni. Mert ez mostani időbē tamattak ol' reueligő emberek, kik azt hirdetik, hog' az Christus az vaczorat csak az Apostoloknak szerzette volt, es ezzel űket az kőuetsegre kesítette, mostan pedig nem volna helie a hiuek közöt. De ezeket a s. Pal tanitasa meg hamissittia, ki az vr vaczoraianak vetet az Vrnak szerzese serint rendelte az Corinthusbeliek közöt, es ezt mondotta, hog' valameniser vesik az vrnak halalat emlegessek es hirdessek miglen el iu, meliben aitis ielenti, hog' az vaczoraiaual nem egiser, hanem sok for es giakorta kel elni. Annak felette, hog' ez vaczorat bűkseg meg tartani, mind világ vegezetig. Mert miképpē az testamentomnak vere, minden időbeli hiueket megmosogat az bűnből, azonkeppen az sēnt ieg' is mindennekre egienlőkeppen tartozik.

AZ ANIAZENTEGIHANAK NIOMORUSAGAROL.

K: Miczoda az Niomorusag?

F. Az Istennek igazsaga serint az emberekre boczattatott haborusag az bűnert, meliben meg mutatatta az bűnellen valo haragiat, es az hiueket tanittia az alazatosagára, giakorlia az hitben es indittia az segitsegül valo hiualra, hog' ez által ez vilagtul űket el sakaftuan, kesicze amaz terhes diczőségnek el vetelere,

K: Hany fele az niomorusag?

F. Az regi bölczek es kiualtkeppen az Görögök azokara es vegere nezue, az niomorusagot neg' felenek mōdottak. Eggik engeftelő, másik bizonsag teuō, harmadik bűntető, negyedik próbalo, melliekről a sēnt irasban eleg bizonsagok vannak.

K: Miczoda az engeftelő niomorusag?

F. Az Christusnak erdemes es kedues aldozattia es fizetese, meliel igaz leuen sēnuedet egiser az bűnőkert, hog' minket az Istennel meg bekeltetne. Ennek pedig okairol soltunk az Christusnak sēnuedeseben.

K: Miczoda az bizonsag teuō niomorusag?

F. Az igaz tudoman' vallasanak verontással es halallal valo meg peczetlese es erőssitese, meliről az David eckep *psal. 116.* pē tanit: Bőczületes az vrelőt az ű sēntinec halala. Az s. Palis az ű halalat aldozatnak neuezi. Mert az ű sēnuede *2. Tim. 4.* se Isten előt kedues volt, es az ű rea bizot Euangeliomot ez által igaznak lenni bizonitotta. Effele draga sēnuedeknek első oka az Istennek tistessegere nez. Másik az tudomannak meg erőssitese. Harmadik az erőtleneknek batoritasara, kik az sēnteknek peldaiokkal indittatnak a tudoman' mellett valo sēnuedese, mint s. Pal mongia, hogy *Phil. 3.* sok attiafiak az ű foglagabol batorisagot veuen, felelemnekül mertek az Istennek igeiet sollani. Negyedser ez testi életnek el vesteseuel bizonsagot tōttenek az iōuendō örök eletről, mint az Christus mongia, hog' a ki eletet ű *Luc. 17.* erette el vesti, az eletre sūli aſt. Sz. Palis ez testi es isoni *2. Tim. 4.* halal ellen magat biztattia amaz diczőségnek Coronaiaual, es az örök elettel, mel' most az Christusban el reitet,

tet, es őristetik az egekben, es erre nezue á s. Pal az ű halat nierefegnek mongia.

K. Miczoda az büntető niomorusag?

F. Az Istennek keferues oitora, melliel igaz iteleti ferint, bizonios vetkekert, saniargattia az hiueket, hog' en nek altala meg tericze az bünből, es kőuetközendő nag-iob eserek ellen oltalmazza. Erről fol az Nathan Prophe-ta az Daidnak: Miert hog' est czelekerted, es okot attal az Iehoua gialazattira, az fegiuer ki nem tauozik az te hazadból. Az Ionasis el futuan okot ad Istennek az bün-tetesre. De az hiuekben ez fele ostor nem karhoštato, ha nem oktato es tanito.

K. Miczoda az probalo niomorusag?

F. Az Istentől az hiuekre boczattatot ostor az ű attiai kegielmessegeből, melliel az bün ű benne fogiattia, es az ű aiandekit neueli, hog' ez vilagtul el szakaduan, az iő uendő eletnek kiuanfagara indittassanak. Erről fep pelda az Iobnak elete, ki noha Isten felő volt, mind az altal nag niomorusagok ala vettetet, hog' mint á tista aran', az tűz ben meg probaltatnek.

K. Miczoda okai vadrnac az niomorusagnak?

F. Elfő erdemlő oka az mi fűleinknek esete, melliel az eges emberi nemzetre minden fele veszedelmet es ha-lalt hoztak. Masodik indito oka, az naponkent valo sok vetkek, az elfő es az masodik tabla ellen, mellieckel az em berek az űnőn feiekre vonšak az Istennek haragiat. Har madik külfő büntető oka, az Istennek igaz iteleti, melliel vg' mint ez vilagnak itelő biraia, az vetkekert az ember reket veri sok fele ostoruual, mint á Prophe-ta mőgia. Niczen

czen ol' gonóz az varasban, melliet az Vr nem czeleked nek. Negiedik. Az niomorusagnak elfő eőkőze az Satan, ki á büntetesben folgal az Isten igassaganak, mint az Iob bot haborgatta az Isten engedelmeből, az tanituaniokat is meg rostalta. Masod rendben vadnak az ellensegek, kic az Istentől indittatnak fel az embereknek büntetesere, mint az Prophe-tanal mongia: El kešitette az Iehoua az ű aldozattiat, es meg sentelte az ű hiuatalosit. Erről mongia az Esaiás: Fel emeli az ű zašloiat az nepnek, az ki mese vagion, es fűuolt neki az földnek hatarira, es hirtelenseg gel ielen lešen. En paranczoltam az en senteltimnek es az en vitezimet hittam, az en haragomnak el kőuetesere kik az en diczősegemen őrlnek. Az ellensegek azert Isten haragianak vesei, es ű tūle küldetnek az pūštitašra, mint az Esaiasis hasonlatossaggal est bizonittia: Nemde á bekercze diczekedhetike az ellē, az ki ű vele vág, auag' az fűreš az ellen, az ki űtet vonšak? Az palcza, az ki te kezeden vagion en haragom. Ezokaert az Isten mondattatik az ellenseget zablan hordozni, az ű akarattia ferint. Har mad rendben vadnak az oktalan allatok, kik Istennek folgalnak az büntetesben, es hatalmasok az Istennek ereiesből, mint az faskak es egieb fergek az testi eledeleknek meg emesteseben. Az kegietlen Pharaora az fūniogokat boczattia, az keuely Herodeš pedig az fergeckel eteti meg. Ezzel meg mutattia minemű erőtelen es hason-talan legien az ember ű ellene.

K. Az hiuek senuedese erdemliē az örök eletet?

F. Miert hog' az örök elet Istennek aiandeka az Iesus Christus altal, senki az ű senuedeseuel, ok ferint ašt nem nierheti, mint s. Pal tanit ez igeckel: Nem iteltem, hog' ez ielen

ielen való niomorusagok egienlők legienek amaz dicz
seghez, az mel' minekünk meg ielenendő.

ELSŐ ELLENVETES.

2. Cor. 4. Szent Pal ugy tanit, hogy az egysem pillantás
való haborusag öröcke való terhes diczöseget hoz
Iacob. 1. mellet a Bent Iacabis ez igeckel erősit: Bodog fu
fu, az ki elsenuedi az kesertetet. Mert mikor meg
probaltatik, el vessi az diczőségnek Coronaiat. Ha
az hiueknek Senuedese, valami rezből erdemli az
örök életet.

F. Az iras az hiuek senuedesének nem ok ferint tulaj
donittia az örök életet, hanem csak külső kefités ferint,
mert az niomorusaggal tanittatnac ez vilagnac meg vta
lasara, es az iouendő bodogsagnak keresefere, mint S. Pal
Ato 14. tanit, hog' az Istennek orfagaban, sok niomorusagok ala
tal kel be menni. Mint peldanak okaert, ez vilagi gazdag
sagotis sok vesedelmes vtakon kel giuíteni, de mind az
altal ez nem ferző oka az gazdagsagnak, hanem külső ei
közé: Ig' az örök életnek meg nierefere, költsé az Isten
túl adatot igaz hit, de ez mellet sok niomorusagok va
2. Tim. 3. dnak, mellicen ha által nem megüink az örök életben
nem iuthatunk. Mert valakik az Christusban kegiessen a
karnak elni, azoknak üldözefeket kel senuedniec, mint a
Matth. 16. Christus mongia: Az ki engemet akar köuetni, tagadgia
meg magát, vegie fel az ü kereftit minden nap, es köue
sen engemet.

II. ELLENVETES.

Szent Pal az ü Senuedesének haznarol ily tanit : Col. 1.
Be töltöm az Christus Senuedesinek maradokit (a
uagy fogiatkozasit) az en testemben. Hat az zen
tek niomorusaganak erdeme vagion?

F. Az Christus kerkeppen senued. Először ünön maga
ban az meniere az Aniasentegihaznak feie, es engeftelő
aldozat az eges vilagnak bűneiért. Erre nezue az Chri
stus senuedeséből semmi hatra nem maradot, mert a mint
S. Pal tanit, egifer való aldozattiaual mind öröcke tökel
letefecke töt. Masodszor az Christus senued az tagokban,
kikre nezue az Christus senuedese nem ment veghez, ha
nem ü benne senued naponkent mind világ vegezetig,
mint az Palnak monda, mikor az hiueket kergetne, Saule
Saulé miért üldös engemet? Annakokaert az hiuek az
Christus senuedesinek maradokit be töltic nem fizetes fe
rint, hanem az menire az senuedes által bizonittiak, hog' 2. Tim. 2.
neki tagjai, kik az Christus keresziben rebesek, hog' az di
czőségbenis ü vele örökösök legienek.

III. ELLENVETES.

Masuttis ily sol a Bent Pal: Mindeneket 2. Tim. 2.
el Senuedek az valasztottakert, hogy ükis iduözül
lienek, azért a Bentec Senuedese haznos egiebeknek
az iduössegre:

F. It meg kel valastani az senuedest, meliről oda fel em
lekeftünk. Mert az Christus halala az bünert való fizetes

az s. Pal senuedese penig az tudomanrol való bizonsag-
tetel, melliel az hiueket batorittia, hog' az Euangelium
mellet, minden haborusagot el senuedgienek, mint az E-
Eph. 3. phesusbelieketis inti ez igeckel: Kerlek titeket, hogy el-
ne szakadgiatok az en niomorusagimert, mellieket ti eret-
tetek senuedek, es ez tinektek diczosegtekre vagion. Ez
Gal. 6. ert mongia masutis, hog' az u testebe az Vr Iesusnak bil-
liegit viseli.

K: *Miczoda vegei vадnac az niomoru-
sagnac?*

F. Először az bűnről emlekeztet, mel' minden haborusag
oknak kutsaie. Erről mongia az Prophetanal. Meg saniar-
Hier. 32. gatlak tegedet ítéletben, hog' te magadnak ne lattassál ar-
tatlannak lenni. Az Davidis az vereseg vtan kezdi es-
merni es siratni az u bűneit, meliből az Istent igaz íté-
bironak vallia est monduan: Igaz vag' te Vram, es igaz
az te ítéleted. Masodik. Az Istent az niomorusagok által
2. Cor. 4. az külső embert rontia, az keueliseget, az irigiseget, es e-
gieb fele vetkeket fogiattia, hog' az belső embert, az u lel-
ki aiandekit, az hitet, az remenseget, az bekefeggel való
senuedest, az siliidseget, es az tista sűből való kőniörgest
Esa. 28. eppicze es neuellie, mint az Esaias mongia: Az giótrele-
Esa. 26. ertelmet ad, Vram az niomorusagban latogatnac tegedet
meg, az haborusag, az mel' u raitok vagion, u nekiek tani-
Osa. 5. tasok. Az Oseasnal is ig' fol: Az u niomorusagokban reg-
Psal. 119. gel meg keresnek tegedet, mint az s. Davidis ezen halas-
kat ad az Istennek est monduan: Iol czelekettel Vram
en velem, hog' engemet meg alastal, hog' meg tanultam a-
Rom 8. te igassagidat. Harmadik ez, hog' az Christusnak abraza-
2. Timo. 2. tiahöz hasonlatossak legiünk, kiuel ha eggiut senuedűne
ismeg

ismeg eggiut meg diczöitetünk. Erről mongia az s. Peter: 1. Pet. 4.
Ebben örüllietek, hog' az Christus niomorusagiban rebe- 2. Tess. 1.
sek vattok. Negiedik. Az niomorusag az Istent ferelme-
nek, iüuendő igaz itéletinek, es az mi örök életünknek bi-
Heb. 12. zonsaga, mint az iras mongia, hogy az mel' fiat az Attia
Pro. 3. fereti, meg saniargattia es meg feddi. Visontag az Istent
Apoc. 3. emestő haragianak iegie, mikor az hitetleneket sok ideig
len nem veri, hanem folni boczattia az u gonoz kiuanfa-
gokban, mint az Prophetanal mongia: Az en bosonkoda
Ezech. 16. som meg sűnik te raitad, es többbe nem haragsom te read.
Az Davidis est erőssiti: Nem hallotta ez nep az en befe-
demet, ezokaert el boczattam űket az u sűeknek kemen-
Psal. 81. segekben. Ötödik. Szent Pal illien igeckel tanit az ni-
1. Cor. 11. morusagnak vegeről: Mikor saniargattatunk az Vrtul
tanittatunk, hog' ez vilaggal eggiut meg ne ítelteffünk.
Megh tartostattia azért az niomorusag által az hiueket,
hog' se ez vilagnak fertelmes bűneiben ne keueregienec,
se pedig az vesedelembe ne essenek, mint a s. Palnak
2. Cor. 12. peldaia meg ielenti, kinek testebe az Istent östönt adot, a-
Satannak köuetit, ki űtet arczul czapdosna, hog' az iele-
neseckel es az draga aiandekokkal fel ne fualkodnek, es
hog' az Istennek hatalma az u erőtlensége által esmertet-
nek. Hatodik. Giakorta az Istent az hiueket saniargattia,
hog' egiebeknek eleiben peldaul tamassza, es inczen min-
deneket az meg terefre, mint az s. Peteris mongia: Ha
1. Pet. 1. az ítelet az Istennek hazatul kezdetik, mikeppen leben-
1. Pet. 4. az az az a
niomorusa-
gas.
har dolgok az hitetleneknek? Heredik. Az niomorusa-
gok által meg esmertetik az Istennek artiai conduifelese
es az u neue diczirtetik, mint az David mongia: Hy en-
Psal. 49. gemet segitsegül az te niomorusagodnak napian, es en
tegedet meg sabaditalak, es te engemet diczöites. Az s. Pet
Iano

Ican. 9

Ianosfnalis az Christus azt ielenti, hog' az vakon fűletet emberben az ű diczõseget akarta az Isten meg mutatni.

K: Miczoda különbseg vagion az hiueknek és az hitetleneknek niomorusaga között?

F. Elsõ, az hiuek az niomorusagnak közepiben, nohi bűnösöknek esmerik magokat, mind az által az Isten kegyelmes Attioknak hízik lenni, és azt mongiak az s. Iob bal egiertemben. Ha fínten meg õlhis te benned bizom. A hitetlenek pedig ismerik az Isten az haborusagban kemén' ítelõ bironak lenni, sőt ketsegebenis esnek, és az Cainnal egiertemben azt kiáltiak, hog' nagjób az ű bűnök, hog' nem mint az Istennek irgalmassága. Masodõr, az hiuek senuednek ez vegre, hog' az Istennek az turesben engedgyenek, és ezzel útet diczeriek. Az Hypocritak pedig meeg az senuedesbõl is ű magoknak keresnek hiű diczõseget. Harmadõr az remensegis nag' különbseget tesz. Mert az hiuek az haborusag vtan diczõseget remélenec, de az hitetleneknek semmi remensegek nem lehet iõuen dõ künniebségek és vigasztalások felõl.

K: Hany dologgal vigasztallia az keresztien ember magát az niomorusagokban?

Heb. 12.

F. Elsõ, mert az niomorusag nem történetbõl, hanem Isten vegezesebõl esik az hiueken, kinek fűkseg engednünk mint az lelkeknek Attianak. Masodik az io lelki esmeret, mel' az Isten elõt vagion az hitbõl, az emberek eslõt az igazságnak czelekedetibõl, melinek általa vitezke duen az keresztien ember ha valamit senued, ű magának vigasztalást veszen, kirõl fõl az s. Peter: Senki ne senuegjõ

vgy

vg' mint az lopo, auag' mint az mas ember dolgaban visgalo, hanem a ki senued, vg' mint keresztien, est ne segien lie, sõt inkább az Isten magastallia. Harmadik az Christusnak és az tób sენტeknek peldai, kik minniaian senuette- *Heb. 11.* nek, és meg mutattak, hog' iõueueniek ez vilagon, és lelki hazat kerestének, kik nec niomdekokat fűkseg nekünk kis kőuennünk az senuedesben. Negedik az Istennek igi retis, az ki hiű és nem hag' fellieb kesertetnünk, hanem az *1. Cor. 10.* menire el senuedhettiük. Fogadast tõt azert az Isten, hog' nekünk erõt ad az keresztnek viselesere, és velünk lefen az keserteteknek közepiben, megis sabadit az ű tanacza és iõ kedue ferint. Ötödik az niomorusagnak rőuid volta, mert az iras eg' sem pillantásig valonak neuzei ez iõ *2. Cor. 4.* len valo niomorusagot, amaz öröcke valo diczõseghez *2. Tim. 4.* kepest, melliel az Isten meg Coronazza az mi senuedesün *Rom. 8.* ket az örök eletben. Hatodik. Mert az hiuekben semmi nem eshetik, az mi ű nekik iauokra és eppületõkre nem volna. Hetedik. Mert az niomorusag vtunk minekünk *2. Tim. 3.* és külfõ kesületünk, az örök eletnek meg nierefere. Niol *Matth. 16.* czadik, mert az hiuek niomorusaganac mindenkor iõ ve *Acto 14.* ge és bodog ki menetele vagyon, mint az Christus mon- *Ioan. 16.* gia: Az ti keserűsegek örömre fordul.

K: Hany fele keserteti vagion az keresztien embernek az niomorusag miat?

F. Sok fele, de kiáltkeppen ez kettõ. Elsõ, az Satane tul, és az testül ig' kesertetik: Az igazaknak iol vagion dolgot, azert ha az keresztienek igazak volnanak, és Isten feretne űket, iobbán volna dolgok ez vilagon. Erre azt kel felelni, hog' az hiű embernek bodogságarol, nem az testnek okosságarol kel íteletet tenni, hanem az Istennek

Ee 4

igeti

igeiből, mely aſt bizonittia, hogy valamely fiat az attia hozza fogadgia, aſt megis ſaniargattia. Az hiuek pedig igazak reſ ſerint az hitnek általa, de az bűn benneſt lakozik, melliet Iſten az niomoruſag által naponkent fogiat es emeſt. *Eſa. 55.* Noha azert ez világ vg' itel, hog' bűnősbek egiebeknel, az kik inkab verettetek, honnet az Eſaias ſvg tanit, hog' az Meſſias az niomoruſag miat, iteltetet Iſten tül el vettetek, *Luc. 13.* mind az által a Chriſtus aſt ielenti, hog' az kiknek vereket a Pilatus ki ontotta, es az tizenſzolozſirſiak, kiket az Siloe tornia meg ſüte, nem voltak bűnősbek az töb Ieruſalembelieknel, de Iſten ezeket peldaul attia, hog' egieſ gonofokis haſonlatoskeppen el veſenec valakik az bűnből meg nem ternek. Az teſtnek iteleti azert ellenkezik az Iſtennek tanaczaua az niomoruſagoknak vegeiben, mint az Iobnak baratiban meg ielentetik, kik ſokat ſoluan erről, hog' az Iſten igaz legien, vegezet re aſt hozzak ki, hog' az Iobot valami titkos bűnert ſaniargatta volna meg illien keſerues oſtoraua. *Pſal. 41.* De ez velekedes ellen az Dauid vg' tanit, hogy bodog az ki eſelē itel az niomoruſag felől. Mert ſok hiuekre az Iſten bizonios tanaczabol nagy niomoruſagokat boczat, nem hog' egiebeknel bűnősbek volnanak, hanem hog' hitőket proballia, alazatoſſagra tanicza, az bűnt fogiaſſa, ez vilagot meg vtaltaſſa, az iőuendő eletet kiuantalla, az kőniőrgesre fel indiczon, es egiebeknek peldaul tamalla. Maſod ſor keſertetik az hitetleneknek elōmentekkel, mint a ſēt Iob panaſolkodik: Miert elnek az hitetlenek, es meg venheſnek, gazdagſagga meg erőſſitetnek. Az ſ hazok ſires az felelemtül, es az Iſtennek oſtora ninczen ſ raitok. *Hab. 1.* Az Habacuc Prophetais ig' ſol: Miert nem nez azokra akik *Hier. 17.* hamisſagot czelekeſnek, es miert halgatod el, mikor az hi

hitetlen az nalanal igazbat be nieli. Az ſēt Dauid erre *Pſal. 37.* meg felet: Ne boſonkgdgal az hitetlenekre. Mert miken az ſ ſu hirtelen le vagattatik. *Iob. 22.* Sőt az mint ſ. Iob mon: gia az hitetlennek őrdome igen rōuid, es ha az egiglen ſelneuekedik es ſeieuel az felhőt eri, mint az gane ſemmiueleſen. Erről ſol az Dauidis: Latam hog' az hitetlen ſel ne *Pſal. 36.* uekedet, mint az Libanus hegien nőt ſa, es ime el menek mellőle, es meg az helie ſem talaltatek.

Deus 9. dicit Moſes:
Hitetelen ſol mentem volna az
hegim ar ſin tabloſnal el velleſem
meli rōuet legot ar ſu töt valo ſi velleſem
oſtor marattam valo az hegion ro
eſel nappal, holot ſem
ſem viret nem ittem.

AZ BÖITROL

K. Hany ſele az Bōit?

F. Az iras harom ſele bōitról emlekezik. Elő czudalatos, maſic tettetes, harmadik Pœnitentianak bōiti.

K. Miczoda az czudalatos bōit?

F. Termefet ellen valo tūres, auag' eteltül es italtul valo meg ſűnes, mel' csak bizonios ſemelieknek adattatot, valamel' nag' es Iſteni dolgoknak meg erőſſiteſere. Illien *1. Reg. 19.* volt az Moſesnek, az Illiesnek, es az Chriſtusnak negiue *Dent. 9.* eiel es nappal valo bōitoleſe. *Matth. 4.*

K. Miert bōitölenek ezek a ſemeliek?

F. Ezek keſitettetek nag' es czudalatos dolgoknak el kezdeſere. Az Moſes bōitolt, hog' az Iſten törüenie ki a daſanak bōczületes voltat meg mutatna. Az Illies bōiti aſt ielentette, hog' ſ Iſtennek kedues dolgot czelekedet, mikor az Baal papiat le vagatta. Az Chriſtusis bōitolt

az ű tífinek es tanítáfanak el kezdeti elöt, hog' ezzel az ű hiuatallianak meltofogat megeröfítene, es ezzel vgy mint kebitetnek az iduendö aldozatra es fizetesre. Mert mikeppen az elfö Adam az tiltot fanak giümölczeuel iol akart lakni, azonkeppen az mafodiknak az mi ehsegünket, lelki testi fűkseginket es minden kefertetinket, vifeli ni kellett, hog' minket ehezöket az Istennek iauaiual meg elegitene.

K: Miert nem tartiuk meg az negiuen napi böitöt, ha az Christus azt paranczolta, hogy az ű peldaiat köuefsük?

F. Az Christusnak ket rendbeli peldai a vagion. Elsö csak az ű maga semeliere nez, es tartozik az közbe iaralnak tífine, auag' az ű hiuatallianak megeröfítetere. Ennek köueteferöl soha nem adot paranczolatot, mint a tengeren faraz labbal iarni, betegeket giogirani, es negiuen napig böitölni. Hat az Papistak nem iol czelekednek, hogy ebben az Christust maiom modra köuetni akariak. Az Christus egifer böitölt az keresztfegnek elötte es az iras nem emlekezik rola, hog' sem az elöt sem pedig az vran az negiuen napi böitöt meg tartotta volna. Ezek pedig estendönkent az embereket az böitre keferitik. Masod rendbeli czelekedeti neznek az tagokrais, auag' az hiuekre, melliekröl paranczolatotis adot, mint az niomorusagnak bekefeggel valo türeteröl, az attiafiui feretetröl es alazatosagrol.

1. Pet. 2.
Phil. 2.

K: Miczoda az tettetes büit?

F. Bizonios napoknak es etkeknek valogatasa. meliböl az Hypokritak Isten paranczolatia ellen bűnök boczanattiat es lelki iutalmokat variak.

Hany

K: Hany dologgal karboztattia ezt az iras?

F. Elsö, mert emberi talalmaniocckal az Isten nem tífetel Col. 2. 2. tetik. Az Isten pedig az napokban, es az etelben nem töt Math. 12. valogatast, hanem mindeneket teremtet, hog' halaadassal ellüünk azockal. Söt az f. Pal ördögi tudomannak mongia: az kik az etkektül meg tiltiak az embereket. Masodic mert az Isten orfaga, nem etel es nem ital, es az etek senkit keduesse nem tehen Isten elöt, es az mint az Christus 2. Cor. 8. mongia, nem az vndokittia meg az embert, a mi az faian be megien, hanem az mi ki iü az faiaabol. Harmadik, Christus erdemet, rontiak, es tagadgiak, mikor az böitböl variak iduöfsegeket. Mert a Christus erdeme, mindé czelekedet es fenuedest ki rekeft az iduöfseggnek okaibol. Ezert mongia az f. Pal, hog' az Christussal eggiüt meg holunk ez vilagnak böiteitül. Mert az Christus az köz falt az Moses rend tartalit, etkeknek es napoknak valogatast el rontotta mi erettünk. Negiedik, ez fele erdemesek az kereszteni fadadlagotis fel bontiak, melliel az hiuek meg menekettenek az embereknek igaiatul, es napoknak auag' etkeknek valogatatastul. Ördödi. Mert effele Hypocritak a mint az Christus mongia csak az ű hiü diczöfsegeket keresik az emberek elöt, melliet az iras sok helien karhoztat. Hatodik, mert ez fele böit okot ad embernek az tobzodasra, miert hog' az Hypocritak mind az böit elöt valo nap, mind az vran meg nehezitik az ű testeket es lelkeket, refegfeggel es tobzodassal. Hetedfer. A Christus az keuel Pharizust, az ki ezzel kerkedik vala, hog' minden heren ketfer böitölne, feddi az gonoz velekedest, melliel ű magat egiebeknel iobnak itelte, es Isten elöt meg akart igazittatni az böitöles által. Azert ha abban aralmas volt az böitben valo bizodalom, egyeb Hypocri

*Ar karboztattia k
fűtök hogi ördögi
talalmani or maga
mialnak böitölne
az.*

Luc. 12.

Rom. 14. takbanis feddendő. Nioleczadik. Az tistának minden tist.
1. Tim. 4. ta, es az Istenec minden teremtet allattia io, es semmi meg
1. Cor. 8. nem vetendő. Ezokaert s. Pal ast mongia, hog' valamellie
ket az mebarsekkben arulnak, mindeneket meg egiunk, se
mit nem ketelkeduen az lelki ismeretert. Kilenczedic. A
Col. 2. s. Pal inti a hiueket, hog' senki űket meg ne itellie, sem az
etelben, sem italban, melliel ast ielenti, hogy sabados fiak
leuen, az emberek iteleti es rabfaga ala ne kötelezzek
magokat, kik ast hirdetik yalat. Ne egied ne kostolliad,
ne illesed. Ennek pedig erős okat adgia. Mert az etkek-
nek valogatafi az ő testamentomban az iöuendöknek ar-
nieki voltanak, de a Christuse az test, es ű benne tellieset
tenek es fűntenek meg. Azert bolondfag az arniekhoz
kapni, mikor az valofaggal elhetünk. Tizedik. Vgian ot
tan az Apostol arra tanit, hog' az mi romlando es vesen-
Col. 2. dő, abban az iduösseget, es az Isteni tisteleter nē találhat-
tiuk. De az etek vesendő, es az mint masut bizonyittia, az
eteket az hasnak es az has az eteknek rendeltetet, az Isten
1. Cor. 8. pedig mindeniket el rontia. Hat az etelnek valogatafa-
bol auag' az ehezesből nem kel varni lelki iutalmakat.
Touabba az mertekletesseget az iras nem tiltia, mely
ű magaban io volna, de az Isten paranczolattia ellen va-
gion, hog' lelki esmereteket meg kötelezik az etkeknek
es az napoknak valogatafaual, es est valami Isteni tisteleter
nek tartiak, es abbol bűnök boczanattiat variak, melliel
a bűitöt baluaniozafra fordittiak.

K: *Mivel senteltetik hat meg az etel es az ital?*

F. Az etek nem az valogatafallal senteltetik meg, hanem
a mint az iras tanit imez harömmal. Elő az Istenek igie,
1. Tim. 4. az ű orfaganak es igassaganak keresese minden ez vilagi
Mar. 6. forgalmatosfagnak, felette, hogy ember előfor az Isteni
be

ben legien gazdag es az vtan keresse az testieket. Maso- *Luc. 12.*
dik az kőniörges es az halaadas, hog' az ember az etelt es
az taplalasnak ereiet Istenec tulaidonicza, es ezekert az
ű neuet diczirie. Harmadfor meg senteltetik az etek, es
az Isten elöt aldor es kedues lesen az attiafiui feretnek
es az irgalmassagnak altala. De visontag az kegyetlenseg
az embernek marhaiat vesedelemre fordittia.

K: *Miczoda az Pœnitentianac bűiti?*

F. Az vralkodo bűntül valo meg fűnes es iozan auag'
mertekletes eletnek köuetele.

K: *Hani reze vagion ennek az bűitnek?*

F. Eggik az lelekben vagion, mel' az bűnnek meg vta *Esa. 58.*
lasa, es az ionak köuetele, mint az Esaiasnal tanit az iras:
Nemde eze az bűit, melliet en valastottam, az hitetlenseg
nek köteleter meg oldozni, hog' az te kenieredet meg feg-
ied az ehezönek, az fegenieket es az iöueuenieket be vi-
gied az te hazadban. Masik az testnek bűiti, mel' az es-
telben es italban valo iozanfag es mertektesseg, kiröl sok
peldaink vadnac az irasban. Mert mikor az Isten kiual-
keppen valo ostorat boczatta az földre, az tanitok, es az *Ion. 4.*
seiedelmek bűitöt hirdettenek es eckeppen az Isten hara *Ioel. 2.*
giat engedteltek. Effele bűit pedig nem köttetet bizo-
nios időre, hanem hog' az kereszten ember vigiazhasson
es vitezkedhessek az ű lelki ellenségi ellen, minden eleti
ben fűkfeget.

K: *Hani vege vagion az keresztieni bűitnek?*

F. Haröm. Elő hog' ez altal az testnek gonoz kiuanfa-
git meg zabolazhassuk. Masodfor hog' az tista fűből va-
lő kőniörgesre alkolmatosbak lehessünk. Ezokaert az i-
ras az kőniörgest es az bűitöt őfue köti, Harmadfor, hog'

az iozan elet, Isten előtt való alázatosságunknak iegy, es lathato bizonyaga legien. *Y*

K: Vagioné az Bőitnek erdeme?

F. Az Papistak az bűitnek lelki es testi iutalmat tulajdonítanak, es azt itelik, hog' ez által Istennek keduet es bűnöknek boczanattiat nyerhetik, es ennek meg erőssítése re hozzak elő az Christus tanításat: Mikoron te bűitől kend meg az feiedet es mosd meg az te orczaodat, hog' ne lattassal bűitólni az embereknek: es az te Attiad az ki lat az reitekben, meg adgia teneked niluan. Hat az bűitert adattatik az iduőség.

Erre minek előtte meg felelnék kettőt kel iol meg gondolnunk. Első, hog' az derek fent iras az iduőségnek okaiabol minden czelekedeteket ki rekeft, mert ennek fertzoka csak az Istennek ingien való kegyelme: Erdemlő oka pedig csak az Christusnak engesztelő aldozattia: Hat az Bűitis ebből ki rekeftették. Masik ez. Mert fent Pal azt mongia, hog' az etel minket Isten előtt keduefekke nem tesen. Ha esünkis ezzel nem bűitőlködünk, hanem esünkis ezzel meg nem fogiatkozunk.

Erre azért azt kel felelni, hogy az Christus az bűitnek nem ő magaban tulaidonit iutalmat, hanem ennek valóságára nezue, mel' az igaz Pœnitentia tartas, es ennek bizonyaga az bűit, mel' az ember keftetik az ő bűnenek elmeretire es az buzgo kőnőrgesre. Ez azért niluan vagion, hogy az bűit es az eteltől való meg fűnes, az igaz Pœnitentia tartasnekül hasontalan, mint az Istenis feddi azokat az kik az gonozra bűitőlnek. Az vtan forgattiac az Niniuebelieknek peldaiokatis, mint ha az Istē az bűitert kegielmezet volna nekik meg. De vgian ottan meg ielenti az Propheta, mire nezet legien az Isten mikor ig-

solt: Hiuenek az Niniuebeliek az Iehoua befedenek, azért az Isten az hitre nezet mel' az biztanak az ő iozoltaban. Az vtan azt ielenti hog' az Niniuebeliek megtertenek az ő gonoz vtokrol, es az Isten is est latuan ő raitok kőnőrült. Az bűit azért iegie volt az ő meg keferedet fiueknek, es Istenhez való meg terefeknek, melire nezue az bűitis kedues lehet Isten előtt.

AZ ALAMISNAROL, adakozaírol, es io tetemenről.

K: Mit iegiez az β. irasban az Alamisna?

F. Görög nieluen az Eleemosyna irgalmassag. Mert az adakozasnak eredeti az niomorultakon való kőnőrülettel, mint fent David magiarazza: Az io firiu kőnőrüles adakozik, es az ő marhaiait itelettel rendeli. Sidoul pedig Zedek, az az, igazsag, miért hogy az termesernek törüenieis azt mutattia, hogy az ember az ő testen es atiasian kőnőrülliön, mel' az Isten előtt való meg igazulafnakis bizonyaga. Neuezi est az fent Pal Isten kegielme-
nekis illien igeckel: Bizoniosocka teslek titeket az Isten kegielme felől, mel' adattatot az Macedonianak giüleketiben. Mert az hiuek az Isten kegyelméből adattatot ioknak lafari az adakozasban.

Mi

zent pal kevi es mi az covmtus belicket hogi alamisnakkal meg segiciziek az sado orgazban valo zentoket az dragasagban: mint meg segitottek vala euket az macedonialieliek: Ervezied az Apostolokat predicatorokat az zentoket:

*Az Álamisna nem
azie hanem
az*

K. *Miczoda az Álamisna?*

F. Igaz hitből farmazot io tetemen', meliel az keresztenek, az Istentől adattatott marhanac mereteke ferint az fűkölködőket örömeit segítik, es taplalliak, hog' Istenhez valo engedelmeiket, halaadafokat, es felebarattikhoz való ferelmeket, minden irgalmassaggal es alazatosaggal meg mutassak.

*Az Álamisna fű-
dajnak fű keppen
nag' oka vagyon.*

K: *Miczoda okai vадnak az álamisnalkodásnak?*

Matth. 6.
Luc. 6.
Esa. 58.
Dent. 15.

F. Első. Az adakozásnak szerző es rendelő oka, az Istennek paranczolattia, meliben kiuannia, hog' irgalmasok legyenek miken az mi meñiei Attiankis irgalmas. Ezert mongia az Eisaiafnal: Szegd meg az te kenieredet az ehhez zőnek, es az meziteleneket meg ruhazzad. Az Mosefnal is ig' tanit az iras: Meg nissad az te kezedet az te fegeny attiadfiának az te földedben. Az kic azért kegyetlenek es az niomorultakon nem köniürülnek, az Istennek kegyes termetetítől tauol vadnac, es az Isten iofagiból alnok farok, mint az hitetlen gazdag peldaiabol meg ielentetik, ki az fegen' Lazartul orczaia el fordittia, es nem Istennek, hanem hafanak aldozik ez vilagi iokból. Masodik. Ennek kutseie az hit, mel' Isten előtt, semeliünket es aldozatunkat keduesse tefi. Ez pedig az czelekedettől ki rekeszti az bizodalmat, es czac az Isten kegyelmében helihetett, nem keresuen az ű saiat tistesseget, hanem czac az Isten diczőseget, es ezzel az hiueknek es az Hypocritaknak álamisnaiok meg valasztatik. Harmadik. Indito oka a feret, es az mi attiankfiainak fűksege. Ha azért az ember feretből nem indittatik, hanem valami heaban való diczőseget keres belőle, az adakozas nem kellemetes Isten előtt mint sent Pal bizonittia: Ha minden marhamat az fegeny

1. Cor. 13.

niek taplalására költöm, feretetem pedig ninczen, semmi vagiok. Ez mellet azis kiuantatik, hog' örömeit es io kedueből adakozzek az kereszten ember. Mert a mint az i. 2. Cor. 9. ras tanit, az vig adakozót fereti az Isten, es az ki hamar ad, ketser ad. Negiedik. Az io tetemennek vege ez, hogy Isten diczőitellek ez engedelem által, az mi hitűnc es felebaratunkhoz valo feretetünk meg bizonitassak. Ez rendet meg fordittiak, az kik az emberek előtt adakoznak, hog' ű tőlők lattassanak. De az Christus ezek ellen vg' tanit, hog' ne tudgia az bal kezed, mit czelekedet az iob, meliel ašt akaria ielenteni, hog' az ember az io tetemenből ne keresse az ű maga diczekedeseit. Erről mongia az iras masutis: Az te marhadból iol teg', es az te femed alnakul ne visellie magat az álamisnának adasaban.

K: *Mlinemű moddal es kiknek kel
adakozni?*

F. Először az adakozást, az ember az ű marhaianak meretekehez fabia, es ű magatis felettég ki ne puszticza, hogy az vtan az io tetement meg ne bannia, mint a Salamon tanit: Igal vizet az te kutseiednek foliafabol: Az te kutseied ki farmazzanak, es az te uizeid ki follianak az vczakra. De te leg' annak vraegiedül, es nem az idegenek te veled. Ešt masutis illien igeckel erőlliti: Te leg' az te marhadnak vra, es az tistesseget masnak ne engedged. Az ielentnekül valo tekozas azért, az keresztieni adakozásnak ellene vagion. Az hiű ember pedig ha kiczint ad az kiczinből, kedues az Isten előtt, mint a fok, mint az őzuegy assoniallat peldaiabol meg ielentetik, ki mikor ket fillierczket adot volna az templomnak es az fegenieknek segitsegere, a Christus ašt mongia rola, hog' mindeneknel

Ff

töb

többet adott. Mert a gazdagok az elegegből sokat adnak vala, ez pedig az keuesből az kiczint io keduel attra. Ma sodor azis kiuantatik, hog' az keresztien ember az adakozasban, iol meg gondollia kinec menniuel tartozik. Mert az io tetemennekis rendi vagion, melliet meg kel vala tanitani az első es az masodik tabla berint. Az marhabol azert az hiuek mindeneknek előtte Isten tíftelegere adkozának, az igenek hirdetefet, az tanulokat es az egyhazi tanitokat segiczek es taplalliak. Az masodik tablanis az adakozasnak rendi es hatara vagion. Mert az köszönseget tarfasagot, fűleinket, fegen' attianksiat, keresztien felebaratinkat, özuegieket, aruakat, idueuenieket es minden egieb niomorultakat, esmerőket es esmeretleneket fűleseg segiteni. Harmadik. Hog' az keresztien ember igaz kereset, marhaiabol adakozzek. Mert az Salamon vg' tanit, hog' az hitetleneknek aldozattia Isten előt vlatatos. Ahol pedig az Christus inti az embereket, hog' az alnak fagnak marhaiabol baratokat ferezzenek, tanittia az hamissakat az Poenitentiara, hog' iduendőre gondot vifelenek magokrol, es az hamissan ferzet marhat az meg teres vtan fordiczak az fegenieknék taplalasara, hog' ezecbe vegiek űket az öröcke valo hailekokban, az az, bizony sagot tegienek az ű kegiefsegekről, mint erre pelda az Zachæus, ki neuet az Christusnak be aduan illien vallastefent: Ime az en marhamnak felet az fegenieknék adom, es ha kit meg czaltam neg' annit adok erette. Ezzel azert nem ad az Christus sabadsagot az czalardsagra, sem a hamis keresetet nem dicziri, hanem tanaczot ad, mit czeledgiek, az ki alnokul kereste marhaiat.

K: *Miczoda hazna es iutalma vagion az adakozasnak?*

első
tabla.

masodik
tabla.

Ammon 1.
Sivai ige.
mellion erretik
minden telheret
lenseg, es ez vilagi
gionöröjeg.

Lnc. 19

F. Az keresztien irgalmassag az hitnek az Isten feretetinek, es az iduössegnek bizonyaga, mint az f. Ianos mon 1. Ioh. 3. gia: Az kinek ez vilagi marhaia vagion, es latuan az ű fűkölködő attriafiat, be zaria az ű kőniörületesseget, mikopen maradhat ű benne az Istennek fereteti? Ez azert ol' folias, meliről iutunk az kut főre, az Isten előt valo igazulastnak esmeretire. Masodior. Az adakozas, mel' az hitnek giümölceze, az Isten előt az kőniörgest fogonatossa teszi, de az kegieetlensegert, az Isten el fordittia az ű kegielemes semeit, mint az Salomon iria: Aki fűleit az fegeniek kialtasara be dugia, kialt űis, de meg nem halgattatik. Ez azert mongia a f. Peteris az Corneliusnak: Az te alamisnad, es az te kőniörgesid fel mentenek emlekezetben az Isten eleiben. Harmadior az adakozasnak testi es lelki iutalmi talalratnak az irasban, mint az Bölcz tanit. Az te hazaid ban be rekesfed az irgalmassagot, es az tegedet minden niomorusagbol meg sabadit. A Tobias az ő fiait ig' tanit tia: lob kegiefseget czelekedni, hog' né mint kinczet giüitenit: Az io tetemen' az halaltul meg sabadit, es minden bűnt el töröl. Az Sareptabeli asoniatatnak peldaiabolis ez ielentetic, ki mikor az Illiest taplalta volna, az ű kiczin olaia es listri meg saporodek, honnet az Christusis ast mögia, hog' a ki az ű neueben eg' pohar vizet ad, el nem vesiti iutalmat. Ennekokaert a f. Palis a keresztienektől küldet tetet költséget az Istennek kedues es io illatu aldozattia nak mongia, miert hogy ezzel az Isten az hiuekhez engesteltecik, mint az Salomonis bizonyittia: Az ki kőniörül az fegenien, az Vrnak ad vsurara. Ez fele mondasokbol az erdemesek, az alamisnat az iduössegnek erdemlő okaua tesik. De ezek ellen az iras vg' tanit, hogy az igaz zulas es örök elet csak merő kegielemből es nem az cze

ff 2

leke

Az euzebi
azom az
ama 3 ent
egh az, ki
zallagon tar
tia az giu
predicator

teuelges.

Rom. 8. 11.
2. Tim. 1.

Tu. 3. lekedetből adattatik, es mikor meg czelekedünk mindeneket, hasonlatlan folgak vagiunk.

ELSŐ ELLENVETES.

Luc. 11. Adgiatok alamisnat az ielen valokból, es ime mindenek tisztak lesznek tinektek: Hat az embernek tisztulasa az alamisnabol leszen.

F. Nem fol it az Christus az semelnek tisztulafarol es Isten előtt való igazulafarol, mely az kegielemből az Christusban leuó valtsagert hitnek általa adattatik, hané tanit minket az etelnek es ez vilagi marhanak tisztasagáról es meg fenteleferől. Mert az etel vg' leszen tista, aldot es kellemetes, ha az búkölködökreis ki arad, mint peldának okaert, az kutsú vg' lehet tista, ha mindenkör ki fol dogal, de ha az foliasa be zarattatik, az víze búdos leszen. Ig' a keresztien embernek marhaia tista, ha az fegieniek talalafara annak valami rebe ki farmazik.

II. ELLENVETES.

Matth. 19. Ha tekelletes akarz lenni, menniel ad el a mel lieket birz, ostogasd az zegenieknec, es ostan köues engemet, es kenczed lezen az eghben. Hat az örök élet az alamisnaert adattatik?

F. Erre aht felelik nemelliek, hog' ez intesben az Christus az alamisnának iutalmat nem tulaidonit, hanem az kerkedeken ifsiunak keuelifeget akaria meg fegieniteni, es aht meg mutatni, hog' az törüennek be töltesetül tauol volna. Ez noha igaz, de mind az által az iutalmat nem he aban

aban igeri az alamisnának, es a mire Christus tanit, csak köuethetne, ez által az örök életre be mehetne. Vgy kel azért erről erteni, hog' az Christus tanittia az ifsiat maga meg tagadasara, mel' ebben vagion, hog' minden kerebet, es karuallast az Euangelium mellet kes legien fel veni, es vegiglen az Christust köuesse igaz hittel es io lelki esmerettel. Ez pedig nem oka az örök életnek, hanem annak el vetelere való kefület. Mert vg' vehettük el az életet, ha az Christust köuettük, es felebaratinkat ferettiük. Ez kettőben foglaltatik be az tökelletesség, meliről it az iras emlekezik.

III. ELLENVETES.

Bodogok az irgalmasok, mert úk irgalmassa-
got niernek. Masuttis vgy tanit: Ha lakodalmat
tez, hid az zegenieket es meg fizettetik te neked az
igazaknac fel tamadasaban. Sz. Palis ezt erőssiti
Az ki böuen vet, örömeit adakozuan, beüfeggel a-
rat. Hat az örök élet az io tetemeniert adattatik.

F. Nemelliek aht felelik, hog' az Isten az iutalmat ennek okaert igeri, hog' az ő fiait inkab fel geriesthelle az io czelekedetnek köuetsere, mint az testi attia fogadast tesen az fiamak, hogy fep ruhat veszen neki ha tanul, es fo fogado leszen, de mind az által az fiui meltossag ezeknek eredeti. Nemelliek aht ertik, hog' az Isten nem az emberi erdemet, hanem az ő aiandekit ekesiti az hiuekbé. De ez niluan vagiō, hog' noha az io czelekedet Isté aiandeka az emberben, mind az által az örök életnek nem lehet erde-

infor, az
mondja keu-
es an yonet.

Ezt az christ
az sio ifsiunak
mondja vala

kerkeu

lő oka. Nemeliek aſt felelic, hogy az alamifnanak ezért tulajdonittatik az örök élet, mert az hittal őſue kötötet az feretet mel' noha igaz, mind az által ez kettő nem egy arant czelekedik az iduőſſegnek el veteleben. Ez fele mődaſokra azért vgy kel felelni, hogy ſólnak nem az életnek ſerző es erdemlő okarol, hanem az Iſten igaz fiainak bizonios iegieiről, melliekel az hitetlenektől meg valaitatnak. Mert az kik kegieſek, ezek Iſten ſiai, de mind az által az kegieſſeg nem oka az fiuſagnak, melinek meltoſagat csak az Chriſtus adgia az ű benne hiuőknek. Az feretet azért, az kőniőrületelſeg, es az adakozas, az Iſten ſiainac bizonſaga es iegie, melire nezue az örök életis tulajdonittatik az czelekedetnek. Mert az Iſten az hiueknek ſiui engedelmeſſegeket meg ekeſiti, es meg fizeti lelki es teſti aiandekockal, mint az Apoſtolis bizonittia, hog' az Iſteni tiſteletnek igereti vadnak ez ielen valo es az iouédő életben. De it ſűkſeg meg erteni, hog' az io czelekedet ſem ſerző ſem erdemlő oka nem lehet az Iſten előt valo igazulafnak es az örök életnek, mel' Iſten aiandeka az leſus Chriſtus által. Peldanak okaert, az attia aſt igeri, hog' minden ioſagaban örökölſe teſi, ha ſo fogado leſen es ne ki hiuen ſolgal. Ittis nem az ſolgalat erdemlő oka az örökſegnek, hanem az fiuſag, mert az io ſiu az engedelemmel ielenti meg, hog' örökös legien, es az ű ſiui engedelmeſſegeis az örökſeggel meg ekellitterik. Az Iſtenis ig' czelekedik, mikor az hiueknek engedelmeſſegeket az örök elettel meg fizeti, nem az czelekedetnek erdemeiert, hanem az ű ingien valo kegielméből az Chriſtusert az kire nezue minden lelki iokat erdemlenék.

III. ELLENVETES.

Dan. 4.

Az Daniel illien tanaczot ad az királnak: Valcz

meg az te bűneidet igazsággal (auagy alamifna ual) es a te alnoksagidat a ſegeniekhöz való io te temenniel." Hat az bűn el töröltetik az alamifna ual.

es meg bocſiat
tia a te bűneidet

F. Nemeliek aſt felelik, hog' ſol az Propheta az külfő bűntetefről, melliet éber az adakozással el fordithat, mint a Bölcz mongia: Az alamifna tegedet meg ſabadit min den niaualiabol, es erőſben viaskodik eretted az ellenſeg ellen, hog' nem mint az ſegiuer es az pais: De ebben az Propheta inti az kegierlen kiralt az poenitentia tartafra, meliel az ember mondatik az bűnt meg valtani nem ok ſerint, hanem az meniere az hiueknek vta az Iſtenhez a lelki ioknak el vetelere. Ez mondas azért eggiez az Ezechiel tanitaſaul: Ha az hitelen meg ter az ű gonoz vtarol, minden alnoksagirol el ſeletkezem. It azért az alamifnanak neuen kel erteni az igaz Poenitentiat, hog' az ki az előt kegieetlen volt, az Iſten nepet haborgatta, immar irgalmas legien, ſereſſe az Iſtent, oltalmazza, es ſegit ſe az ſegenieket, hog' az mint az Eſaias mongia, az ſetet ſegben, ſel tamadgion az ű vilaga. Eſt illien igeckel magiarazza a Prophetais: Tiſtulliatok meg, vigietek el elő lem az gonoz gondolatokat, tanulliatok iol tenni, tegietek iteletet az ſegennek es az niomorultnak.

meg valtani

Ezech. 18.

Eſa. 58.

Eſa. 1.

Ff 4

AZ

AZ KERESZTIENI alazatosságrol.

K: *Hany fele az keresztieni alazatosság?*

F. Ket fele. Eggik Isten előtt, mely az első tablara nevezik. Másik emberek előtt, mely az attiafiu feretetre, es az mások előtt, mely az im labaim: kik tablara vitetik.

K: *Miczoda az Isten előtt való alazatosság?*
F. Az mi bűnös természetünknek Isten törvényéből való ismereti, melinek általa minden saiat igazságunktól ürességek leszünk, tulaidonituan az mi orczánknek igazságot es Istennek aduan az diczőség, az idűőségnek minden okaiual egietemben. Erről szól az Esaiasz, kire tekintczek, hanem csak a fegenire es az alazatos fiuüre, a ki re ttegi az en befedemet. *Effele alazatosságot talalunk az fentekbenis, kik meg ismeruen az Isten igazságot, es az ű megtatlaságokat, az Istennek köniörgöttek, hog' ű veleket íteletben ne szállion, mint a f. Daudis ű magarol bizóságot telen, hog' bűnben fogontatot, es űis természet ferint ollian haragnak fia, mint a kik az vesedelembe vadenak. Touabba az alazatosság ki rekesti az embernek fiueből az erdemben való bizodalmat es az tettetés töredelmesség, mikeppen az Christus azokat mongya bódógoknak lenni, az kik lelkekben fegeniek.*

K: *Miczoda az második tablan való alazatosság?*

F. Meg esmerni az mi erőtlenségünket, az Isten aiandekíual fel nem emelkedni, es felebaratunkat hozzánk kepest

pest meg nem vialni, hanem Isteni felelemben, es bilid erkölcsben magunkat hordozni, varuan mindenkor az Istentől segítséget. Erről mongia f. Pal: Senki ű maga felől keuellien ne erczen, hanem vg' erczen, hog' mertekletes es iozan legien, a mint az Isten kinek kinek oštogatta az hitnek merteket. *Az bölczis erre tanit: Mennuel nagioh Eccl 31* vag', anníual alazatosban hordozzad magadat, vg' mint keduet keresuen az Vrtul.

K: *Hanykeppen tanit az Isten az alazatosságra?*

F. Ketkeppen, Először az ű sent lelkenek általa, a ki bilid segnek lelkenek mondatik. Mert az hiueket alazatossókka teszi, hog' egigíűvek legienek mint az galambok, minden engedelmességgel egimasnak türienek az fereternec általa. *Másodszor az Istennek tanito es biliditő oštora az niomoruság, melliel az kemen' es fel fualkodot természet meg lagittia, hog' az Isten igaiat minden alazatossággal hordozza. Erre f. Pal az űnön peldaiat hozza, kinek 2. Cor. 12.* testeben az Isten oštont adot, amaz czapdosó Satannak köuetit, hog' az ieleneseknek nag' voltaual ű magat el ne hinne. Ig' foktattia az Isten az hiueket az alazatosságra, mikor az aiandek melle, ol' czapast ad, melire nezzue ű magokatis vtalliak, es semmi alkolmatosságot nem talalnak az keuelifegre.

K: *Hany dologgal int az iras az alazatosságnak köuetesere?*

F. Első az Christusnak peldai, ki mikor Istennek for: Phil. 2. maiaban volna, űnön magat meg alazta, es meg üressítette, az solgai abrazatot fel veuen, kinek tanituaní soha ne lehetünk, hanem csak az alazatosságnak általa, a mikep

pen int mindeneket est monduan: Tanulliatoc en tûlem.
 Mert filid es alazatos fiuû vagiok, es niugodalmat talal
 tok az ti lelketeknek. Masodfor az Christus az tistessleg
 kiuno tanituaniokat inti az alazatosfagra, az kiczin gier
 mekeknek peldaiaual, es est mongia: hog' valakik ezek
 hez hasonlatosok nem lesnek, az meniorfagban be nem
 mehetnek. Mert a mint b. Pal tanit, gonossaggal giermek
 eknek kel lennunk, ertelemmel pedig tokelleteseknek.
 Harmadfor az irasis ast tamastra elonkben, hog' minden
 aiandek onnan felul adattatik az vilagossagnak attiatul,
 honet a b. Palis est mongia, hog' az embernek semmie nin
 czen az mit nem vot volna: Hat mit diczekodik mint ha
 nem votte volna? Azert az Isten az aiandekot is el vehe
 ti az keueliektul, es minden aiandek heaban valo, ha az I
 ten aldasa nem lesen mellette. Negiedfer A b. Peteris ara
 ra int, hog' az alazatosfagot kovezzuk. Mert az Isten az a
 lazatosoknak adgia az u kegielmet, az keuelieknek pe
 dig ellenek al, melliet bizonit az Dauid es a Samuel: Az
 niomorodot nepet te meg tartod, az te femeid penig a ke
 uelieken, hog' uket el vessesd. A bolczis fok helien mo
 gia, hog' az keuelifeg vran iar az vesedelem es az giala
 zat. Ortodfor bukseg meg gondolni, az embernek allapat
 tia minemû bizontalan legien. Mert nem tudhattia, hala
 la oraiglan mire kel iutni, es mell' rettenetes változások
 essenek eletiben, mellieket soha nem remelhetet volna.
Az ember minden niomorusagnak kutseie, minden di
 czosege ez vilagon ollian mint az arniek, fel neuekedik
 mint az virag, es hirtelenfeggel ismeg el heruad, es el mu
 lik minden giõniõrusege mint az alom, es a mint sent Da
 uid mongia, Az ember az tistesslegben meg nem marad,
 miért hogy hasonlittatot az barmokhoz, az melliek el
 ves

nek. Ezent bizonittia a b. Iacob: Miczoda az mi eletunk? Iac. 4.
 Ollian mint az para, a mely keues ideig tart es az vran el
 ennefik, es az mint az Bolcz mongya, igen niomorodot Eccl. 40.
 az embernek elete, mind fuletesetul fogua mig el remet
 tetik az földben, a ki mindeneknek annia. Az Esaiasis
 ast iria, hog' minden test fû, es meg farad, mihelt az Vr Esa. 40
 nak fele meg fuallia. Erre nezue azert meg kel magat az
 embernek alazni az Istennek hatalmas keze alat, hog' ez
 ielen valo iockal meg ne bolondullion. Hatodfor az ala
 zatosoknak a Christus ket fele iutalmatis iger. Elsõ mert Matth. 5.
 õnek az meniorfag, melliet noha nem az alazatosfagert
 niernek, mind az altal ezzel kesittetnek annak el vetele
 re, mel' az keuelieket be nem fogadgia, hanem az filide
 ket. Masodik. Mert az filidek ez földnek örökös le
 nek. Ez mondas vg' teczik mint ha az hiuekre nem ille
 nek, kik iõueueniek ez vilagon, sõt az Christus ünön ma
 garolis panafolkodik est monduan: Az rokaknac liukok
 vagion, az madaraknak fessek, az embernek fianak pe
 dig ninczen anni helieczkeie, ahol feiet le haithatna. De
 errõl ig' kel erteni, hog' az filidek ez földnek örökösinec
 mondattatnak haromkeppen, elõdör, mert az Isten kiualt
 keppen u erettek teremtetten es tartia ez földet, es ezek 1. Tim. 4
 nek enieben niugosnak az hitetlenekis. Mert az Isten
 nag' tûrõ es halogattia az vtolsó napot az hiuekert, hog' 2. Pet. 3.
 u közzülök senki el ne vessen. Noha azert vg' vagiõ dol
 gok, mint az Isaaknak az Ismael miat, mind az altal az hi
 uek örökös fiak. Masodfor ez földnek örökös az Isten Gal. 4
 nek aldására nezue. Mert az mint az Dauid enekli. Az
 igazaknak nemzete meg aldatik, az hitetleneknek mag
 ua pedig el ves. Az kegietlenek ez földről ki pusztitrat
 nak, az filidek pedig az Istennek oltalma alat niugosnak
 mint

Seph. 2.

mint az Isten giakorta az nepnek finet es derekat az fog-
sagra vitette, az filideket pedig meg hatta. Azert az I-
stennek farniai alat batorfagosbak az fegeniek es inkab
örökös az földnek, hog' nem mint az kegyetlenek, a kik
hatalmokban bizuan az földről ki töröltetnek. Harmad-
sor örökös ez földnek amaz tökelletes birodalomra nez
ue, mel' lehen az fel tamadas vtan, mikoron mindenek az
Christusnak es az hiueknek labai ala vetetnek, es kiualt-
keppen akkor ielenterik meg, hog, az filidek valoban az
Istennnek örökös fiai voltak.

AZ HAZASSAGROL.

K: *Miczoda az Hazassag?*

F. Eg' firfiunak es eg' affoniallatnak valhatatlan eggie
fülese, mel' az Istentől rendeltet az emberi nemzetnek
saporodasaert, az segitseget, es az fertelmességnek el ta-
uostatafaert.

*Az hazassag-
nak melto-
saga. s. do-
logbol ielen-
terik meg.*

K: *Hani dologbol ielenterik meg az hazassag-
nac meltofsaga?*

F. Első ez, Mert az hazassagnak kiualtkeppen az elő I-
sten szerző oka, kiről ű magaban tanaczkozek, es az Adá-
nak czontabol alkota az affoniallatot. Masodik: Mert
az Isten meeg az ép természetben az esetnek előtte ren-
delte. Ha azert akkoron sükség volt, mostan az ember-
nek illien nagy erőtlenségekben sokkal sükségesb. Har-
madik: Mert az Isten megis aldotta az hazasokat, hog'

saporodnanak es az egész földet be töltének. Negyedik, a
Christusnak ennek böczületit ielentette meg, mikoron az Ioan. 2.
meniegyőben ielen volt, es czudateteleuel, az vizet bor-
ra változtatua, meg ekesite. Ötödik az hazassagnak sok
hasznai es vegei meg mutattiak ennek meltofsagat.

K: *Hany semely vagion az igaz hazasagban?* *Az igaz hazas-
sagban keet
semely vagion.*

F. Czak kettő, eg' firfiu es eg' affoniallat. Mert az Isten
vg' rendelte eleitől fogua, hogy ketten legien egy teste.
Ezek pedig valhatatlanok eg' mastul. Mert az kiket Istē
őue kötöt, azokat ember el nem valasithattia, es valaki fe-
leseget parznasag kiut el hagia, hitetlenne es parznas-
ua tesi ünön magat.

K: *Mi vegre szerzette Isten az hazassagot?* *ennek negi.
hazas vagion.*

F. Első vege az Istennnek tífeslegere nez. Mert azert
rendelte, hog' az emberi nemzet ez által saporogiek, es a
hiueknek samok világ vegezetig ebből tellieggiek ki.
Erről mongia az Mosesnel. Neuekedgietek es sokasullia
tok, tölczetek be az egész földet. Masodik oka az segitseg,
Mert az ember teremtetet munkara, meliben kiuantatik
az külső segitseg. Ezt ielenti az Mosesnel, mikor ig' fol:
Nem io az embernek egyedül lenni, teremczünk ű neki
segítő tarsot. Ez igeuel az affoniallat az ű tífiről emle-
keftetik, hog' nehezítő es püstito tarfa ne legien az firfiu-
nak, hanem mindenben ű neki eppületire igiekezzek, es
az eletnek terhes igaiat visellie rendi ferint az firfiuual
egietemben, foglalatos leuen az munkaban es az gondui
felesben. Harmadik vegeről s. Pal ig' tanit. Szükség hog' 1. Cor. 7.
minden firfiunak egi tulaidon felesége legyen, es minden
affoniallatnak fiai ferie legien, az parznasagnak el ta-
uostatafaert, Mert az Istē az parznakat meg iteli. Miert 1. Cor. 6.
pedig

Eph. 5.

pedig, hog' az mi testünk Istennek templomaua senteltet, búkfeg hog' azt tisztaságban viselliük, es az fertelmest seggel Istennek sok fele kemen' ostorit reank ne voniuk. Negiedfer vg' tanit á s. Pal, hog' ez testi es ideiglen valo hazaság, titkos es lelki dolgoknak bizonyaga. Mert emlekestet az Aniasenregihaznak az Christussal valo eggiesülesteről. Mikeppen az hazasok közöt fel bomolhatatlan kötele vagió, es eggik az másiknak mentseget ne adhat, azonkeppen az lelki hazaságban az hiuek vg' kötetternek az Christushoz, az Istennek valasztasual es igeretisuel, hog' soha többé ő tüle el nem szakadhatnak. Touabba mikeppen az affoniatat nem esmerhet senkit az ő Vrakiuul, hanem azzal meg kel elegendni minden eletiben, akkeppen az igaz aniasentegyhaz nem esmerhet töb feriet es közbeniarot az eg' Christus kiuul.

*K: Miczoda tizti vagion az hazaságban
elő firsiunac?*

Eph. 5. F. Az elsőről az s. Pal ig' tanit: Ti firsiak vg' feressetek az ti felesegteket, á mint az Christus ferette az aniasentegihazat, es ünön magat attra erette, melliel á s. Pal inti az firsiat, hog' az Istentől adattatot iambor hazastarsal meg elegendgiek, taplallia es oltalmazza mint az ünön testet. Mert az igaz feretet feie es erősege az hazaságnac, mint masutis tanit ez igeckel: Ferfiak feressetek az ti felesegteket es őket meg ne kesergessetek. Masodik tizti az gödui feles, meliben az embernek rendihez es hiuatalliahoz kel ünön magat sabni. Erről mongia á s. Pal, hog' á ki felesegeről es hazaneperől gondot nem visel, hitit meg tagatta, es az hitetlennelis alab valo. Harmadik tizti az böczület, kiről á s. Peter sol, hog' az firsiu az affoniatattal, mint

col. 3. col. 2.

1. Tim. 5.

1. Pet. 2.

giar

giarlob edenniel ebessen lakiek eggiut, es meg adgia az ő tistestseget. Ezzel arra tanit, hog' az firsiu az hatalommal, kit Isten neki adot az affoniataton kegyetlenül ne ellien, es az ő feleséget talpa ala ne tapoggya, mert az Isten felvötte az affoniatatotis az bünből, es azon kegyelmében tötte resesse, es az iduössegnek dolgában, semmi külömbseget nem töt az firsiu es az affoniatat közöt. Sz. Palis 1. Tim. 2. áti mongia, hog' iduözül az affoniatat az giermek sülesnek általa, Ebben pedig nez az atokra es az sülesnek nehez terhere, melliet Isten büntetésül vetet az affoniatatra. Ertelme azert ez, hog' noha az sülesnek kennia es faldalma az affoniataton vagion á bünert, mind az által ezzel ki nem rekesztetik az kegyelemtől, hanem iduözül az affoniatatnak neme, de ill' ok alát, ha meg maradnak az hitben, az feretedsben, es az meg sentelesben, az mertekletességgel egieremben. Ha azert az Isten az affoniatatot meg böczüllötte, áti kiuannia, hog' az firsius az ő rendiben killebséggel es ektelen gialazattal ütet ne illesse.

*K: Miczoda tizti vagion az hazaságban
leü affoniatatnac?*

F. Iolleheth az affoniatatnak sok tistit es ekessegit samlallia az iras elő, mind az által ezek kiuultkeppen valok. Első, hog' az affoniatat az ő tulaidon feriet feresse, melliel erre intetik minden keresztien affoniatat, hog' az melgonduiselöt az Isten neki paranczolt, áti io neuen vegies azzal meg elegendgiek, es á kiuul senkihez ne kösse az ő ferelmet. Touabba ezis ielentetik, hog' az affoniatat az ő vranak semeliet feresse, es ne hordozza á feretetet czac az erfenben, hanem az eletnek minden változasiban ütet egiarant feresse, es ne legien ollian mint az Iob felesége,

az

Job. 2.

Apelles. egi po-
gdn bölc. Teke-
nos befa kezeben
via meg az azzo-
nyallat.

Eph. 5.

Col. 3.

Acto. 5.

Eph. 5.

1. Cor. 11.

az ki az Vrat niomorusagaban meg kesergette, es az ű hi-
tiben meg karomlotta, est monduan neki: Atkozsd meg
az Istent es hal' meg. Az affonallat azert az ű vranak
niomorusagaban ne legien kesertetire, hanem mindenbe
vigasztalására. Masodfor kuantatik, hogy az affonallat
tista es haznak gondviselőie legien, az ű vranak marha-
iat ne loppia, es ne tekozollia, hanem oltalmazza es bapo-
ricza. Harmadik tisti az engedelmesseg, mel' az affonallat-
latnak fű ekellsege. Szent Pal azert ast paranczollia, hog'
az affonallat mindenben engedgien az ű ferienek, mel-
liel ast kiunnia, hog, alazatos es bilid erkölcsű legien, es
ünön magat az ű vranak akarattiahoz sabia, es ne igiekez-
zek hatalmat venni az firsiun, hanem az Istennek rende-
lese berint czendes es tőrő legien az firsiunak birodalma-
alat. Az vran az engedelemnek modgiat es hatarat veti,
mikor ast mongia, hog' az affonallat az Vrbán enged-
gien, melliel ast ielenti, hog' az engedelem Isten paran-
czolattia berint legien, mert a sent Peter vg' tanit, hogy
iob az Istennek engedni, hog' nem mint az embereknek.
Erről mongia az Christus: Az ki attiat es anniat, felesé-
get, es minden marhaiat, es ünön magat meg nem tagad-
gia, nem lehet en hozzam melto. Azert köteles az affon-
allat az engedelemre, csak az oltarig, az az, mig az Isten
tistessege meg nem bantatik. Vtolfor ast mongia, hog' az
affonallat az firsiunak vgy engedgien, mint az Vrnak,
az az, mint az Istennek. Mert a mint masut tanit, az firsiun
az Istennek diczößege es abrazattia, az affonallat pedig
az firsiunak diczößege. Azert ebből az köuetközik,
hog' az mel' affonallat az firsiunak enged, az Istent bö-
czüli meg, visontag, az ki engedetlen, az Istent es az ű re-
deleset gyalazza, melliet az Isten büntetefnekül soha el-
nem

Eph. 5.

jelesége az ty tulajdon ferieteknek birtoka-
lat legietők, mint az vrnak. Mert az ferfiu feie
az azzo mallatnak, Mikeppen az christusis feie az
zent giölekozetnek: es ev az, affi idueusgeant
az ev testnek. Annakokart mikeppen, mik-
keppen az zent giölekozet enged az christusnak:
azzonkeppen az feleségökis engedelmessek legienek
az ev ferfiüknek mindönökben.

Ty feriek, Zerefsere az ty feleségöket, mikke-
pen az christusis zereffe az zent giölekozetöt, es
ev magat aua evette, Hagi azt meg zentelné, meg
tízitana viznek feredőivel, az fgenek altala,
Hagi oda allatna azt dichieujegefen maganak,
az az, oli zent giölekozetöt, kibén nem volna
macula auagi semereg, auagi effe valami,
hanem meli zent legien, es meg fedhetetlen.

Vgi Zerefsel az feriek az ev feleségöket mint
tulaidon testeket. A ki feleséget zerefi, cuneun
magat zerefi: Mert senki soha az evnneun
tulaidon

tulaidon testet nem giölötte: Seur mēab
neueh, aze es rapallia, mikkeppen az űr az
zent giölöközött: Mert az ev testet vagiunk
tagiay, az ev testből es veréből való.

Annakokart el hadgia az ember Aetiat an-
mat, es vagazkodik az ev feleséghez. es ak-
kik ketten valának, egi teste lesznek. Ez
e titok nagi: Zollok kediglen az christusrol,
es az zent giölöközetről.

Az Házások mint tarczias holrig
eggyesegben magokat,

Imez eut neumeus iozag kel e dologhoz.

1. Hogi mind ketten Jsten feleul legienek.
2. Hogi tisztseges erkölcsioek legienek.
3. Hogi egi masnak engedelmesek legienek.
4. Hogi egi mas zereit legienek.
5. Hogi mindömk az ev tisztben hűien el iaron.

Mondam hogi elezör Jsten feleul legienek
az az: Jstennet zentelen eggik az masikert
imadkozzek, Jstennet igiet halgassak, köv-
sek, es mindön dologban kedueskedgienek
az vv Jstennet. Ha erre az keet
hazasnak gondgia legyen Tchat, az űr
Jsten az ez vezto pokolbeli ördögök ellen
eriziet euket zent Angialauat, Es
zent lelket adgia az ev zineukben.

Masodzor mondam hogi io erköl-
chioek legienek, az az: Mind beze-
dőkben, mind elettiőkben iok es iamborok
legienek, Ne zirkosoc, haragusoc,
tekozlok, buiac, Hanem edeus beze-
deuek, engedelmesek, munkasok, vi-
gi azok, merteltesek. De ha
eggikis

el iavianak. Az ferfiu zan-
czion, kapallion, kereskedgiet,
az mit talal felesge nelli el ne
veztegesse, el ne tekozolli a bor-
deli hazakban: hanem haza
hovgia. Az felesgis fon-
mon zojebn, ammit Salamon
mondgia io reggel feul kellion,
es zorgalmatos legion az ev
dolgaban. Eris amit talal feul
ne chipvallia, hanem az ev vva-
ual kereset morhauat eggiube
tegie. Ezeket mikort latia,
Ouan eggik az masikra mosoliodik,
es igis lassan az v Isten meg
Zaporchia az keresmeiomet.
De ha ammit eggik tapar az

nem fenued. Negiedfer a mint sent Peter tanit, az affoni
allat tartozik az u vranak tistelettel, hog' utet mint feiet ^{1. Pet. 2.}
boczullie, orizze es oltalmazza az u vranak tisteletet,
es az feretnek altala, sok fele fogiatkozasokat elfedde-
zen. Ennek bizonyagara az s. Peter elo hozza az Sara as-
fionnak peldaiat, az ki tistelte az Abrahamot, es utet vra-
nak hitta, hol ast paranczollia, hog' mindē affoniatlak
ez tisteletes neuezettel meg mutassak ast, hog' az Isten-
nek rendelest meg boczulik es annak engednek.

K: Mit kel erteni az affoniatlaknac
oltözetiröl?

F. Sz. Pal illien igeckel tanit: Az affoniatlak kóni-
rögienek ekes oltözetben, femermetességgel es mertekle- ^{1. Tim. 2.}
tellességgel ekesiczek magokat, nem tekergetet haiakban,
auag' araniban, auag' draga kövekben, auag' draga ruha-
ban, hanem a mint illic affoniatlakhoz, kik az Isteni tist-
teletet valliak az io czelekedetnek altala. Az kóniörge-
melle veti az ekes oltözetet, nem hog' Isten az külső eke-
sége nezne, de giakorta az oltözet az elmenek es az fiu-
nek bizonyaga. Sz. Pal azért iauallia az affoniatlakban az
ekes illendő es tista oltözetet, az rusniasagot pedig til-
tia. Ez mellet karhóztattia valami folgal az keuelisegre es
az giengesegre, mint az feletteb valo háfontalan aranio-
zas es giöngiözes, meliben mikor az affoniatlak el me-
rülnek, sok fele hiúságban es vetekben esnek. Az oltözet
ben azért illien hatart es modot rendel. Elő az femerme-
telleg, mel' az tistafagnak es az alazatosfagnak örizöie.
Ebből azért meg teczik, hogy az kik rendek kiüül valo
háfontalan ekeséget feretnek, auag' femtelenek, auagy
tistatalanak, auag' keueliek, kiket az Isten minden ketseg-
nekül

nekül meg gyalaz, ha meg nem tenné. Szükség azért hog
az keresztien affoniatnak ekelege különbözzön az pa
raznanak öltözetitől, kik ű magoknak az feletteb valo
ekelességgel feretöket vadának. Az affoniat pedig az
ű hozza illendő ruhait le vetuen, a femermetis le veti.
Masodik hatara az öltözetnek az meretekletesség, mely
ast kiuannia, hog' az ember se fösueny, se tekozlo ne le
gien, es ünön magat rendihez, huiatalliahoz es az időhez
habia. Mert az kik rédek kiüül ő magokat ekesitik, auag'
inkab yndokittiak, tekozlok, lopok es gilkosok, es az kö
zönfeges tarsasagnak is aruloi. Touabba valamel' affoni
allatok az testet igen ekesitik, amaz belső embert vesni
hattak, es ninczen benne egigiűség, es az tista eletnek
fereteti. Harmadik hatara az Isteni tistelet, mel' az mer
tekletes eletet kiuannia, miért hog' az iozanfag az Iste
ni felelemnek külső bizonsaga. Azert a kik minden gio
niörűsegeket csak az illetlen ekelességgel helihestetik, a
zokban semmi Isteni tistelet ninczen, es ezek az kereszt
tieni giűlekezetet azért giakorliak, hog' ünön magokat
mutogathassak, es az ő elmeiket az keuelisegben hizla
hassak. Negyedik hatara az io czelekedetnek köuetele
melire az meretekletes affoniatatok alkolmatossak, az
keueliek pedig es az czifrasok semmi tistelességes dolgöt
nem indithatnak. Vtolfor szükség ezeknek büntetéseket
is meg gondolni, mel' ket rendbeli. Első pusztasag es gyal
zat, mint a Prophetanal feniegeti, hog' ezeknek minden
ekelességeket le vonsa. Masodfor az s. Pal az giengeket,
azok köziben famlallia, az kik Istennek orfagabol ki re
kestettének. Ezert mongia, hog' a mel' affoniat az gio
niörűségben el, immaron eluen meg holt. Mind ezekből
az affoniatatok intetnek az meretekletes eletre, hog' se
Isten

Esa. 3.

1. Cor. 6.

1. Tim. 5.

stent meg ne banczak, se lelkeket meg ne neheziczek, se
egiebeknek gonoz peldat ne adgianak.

AZ TANITOKNAK Hazasságokrol.

K: Szabadé az Tanitoknac meg hazasulni?

F. Az Istennek rendelese közönfegeskeppen ast tar
tia, hog' az embernek nem io egiedül lenni, tudnia illik,
hazas tars nekül. De az Istennek rendelese az Antichri
stus igiekezik el fordítani, es nem elegenduen az lelki pa
raznasaggal es az rettenetes baluan' imadassal, az testi
fertelmességre is aítot nit, fűkeppen azoknak az kik ez
vilagnak fűuetneki volnanak, kegyetlen paranczolatot
aduan erről, hog' az aniasentegihazbeli tanitok egeš ele
teknek rendiben, az tista hazassagtul magokat meg tar
tostatnak. Ez hamis es artalmas vegezes ellen az iras nil
uan tanit, hog' az tanitoknak is Isten paranczolatia fe
rint meg engettetik az hazassag, mint ez köuetközendő
erőssegekből meg ielentetik.

ELs ő. Szent Pal ast kiuannia, hogy az Pűspöknek es
az ör allonak egy felesége legien, melynek értelme ez,
hogy sok feleségeknél valogatasaual meretekletlen es al
hatatlan termetet meg ne mutassa, hanem egy törvény
ferint valo feleséggel, mig Isten ast mellette tartia, megh
elegedgyek. Vgyan ottan astis paranczollia, hogy fi
ai engedelmesek legienek, es meretekletlenségnek vetke
Gg 2

Titum. 1.

1. Tim. 3.

vetkeuel ne vadoltassanak. Ez niluan valo bizonyfagot az Papanak hízeltedői fok alnokfaggal igiekezik meg ho-
maliositani. Mert nemelliek tudatlanul ást ertik, hogy az
eg' feleség eg' aniafentegihazat iegiezzen, mel' az Chri-
stus ellen valo karomlas, az ki az Aniafentegihazat fele-
segül vette maganak es soha mas feriet ű mellette nem fē
uethet, es az ű. Palis vg' tanit, hog' az hiueket eg' feerne-
iegizette az Christusnak. Nemelliek azt felelik, hog' a ű.
Pal arrol űol, az kinek az elöt eg' felesége volt, de most
i. Tim. 5. immar ninczen, mint masuttis hadgia, hog' ol' őzueg' va-
lastassék, az kinek eg' ferie volt. De ez heaban valo fogas
mert az igeknek foliasa meg mutattia, hog' az tanitoknac
ielen valo allapattiarol es segihetelē eletiről follion, mel-
nek őrizesere az tista hazassagis kuantatik.

Masodik. Hog' az ő Testamentombeli Papokrol ne em-
lekezzünk, kiknek az Isten neuezet ferint rēdelte es hat-
ta az ű. Hazassagot. Az Apostolok kőzzūlis, nemelliek
nec volt feleség, mint oluassuk, hog' az Peternek napat
Matth. 9. az Christus meg giogitotta az hideg lelesből. De ez ellen
ást forgattiak, hog' az Apostolok minek vtanna az Euan-
gelionnak hirdetesere valastattanak, feleségeket el hat-
tak, mint ű magokis ielentik, kerduen az Christustul mint
Matth. 10. lenne nekiek allapattiok, kik hazokat es feleségeket ű e-
rette el hattak volna, honnet az Christusis ást ielēti, hog'
az kik feleségeket, hazokat, es minden marhaiokat ű eret-
te el nem vették, nem lehetnek ű hozza meltok. De űk ez
igeket nem vették io ertelemmel, mert az Apostolok mi-
nek vtanna az Christusnak attak neuōket, feleségeket
meg nem vettek, sem el nem hattak, hanem ű tūlők idei-
glen el tauofranak. De mikor alkolmatossag adatot ű ho-
zzaik meg tertenek, mint az Christusis Peternek haza-
hoz

hoz be ment, sőt az Christus menbe meneteli vtan, nemel-
liek feleségeket is veleek vifelte, mint a ű. Pal erőssiti illiē 1. Cor. 9.
igeckel: Nem sabade nekünk az mi attiankfiat, feleségün-
ket velünk hordozni, mint az Cephas es az Vrnak attia-
fiat czelekettenek. Az vtan az feleségnek, az haznak es
az mezőnek el hagiastat nem vg' kel ertenē, hogy az em-
ber feleséget el vesse tūle es öröksegetül el idegenicze-
magat, hanem az mint masut niluabban magiarazzat. Az
ki attiat, anniat, es feleséget, auagy giermeket fellieb fere-
ti az Christusnal, nem lehet ű tanituania, melliel csak ást
ielenti, hogy semmi oly böczūletes ne legien ez vilagon,
melire nezue az Isten orfagat meg vessük, de mind az al-
tal az ű rendekben, mig az Istentül el nem sakaftanak, az
zokatis sūkfeg meg böczūllenē. Ezzel azert meg nem
bizonithattiak, hog' az Apostolok hiteket es feleségeket
el hattak volna.

Harmadik, Szent Palis iőuendōlt ez fele hitetō embe- 1. Tim. 4.
rekről, es ást iria, hog' tamadnak ol' el fordult elmeiū cza-
lardok, kik őrdōgi tudomaniokat hirdetnek, es meg tilt-
iak az emberektül az hazassagot, honnet meg ielentetik,
hogy Istennek io rendese az hazassagnak kőuetese, de
ennek meg tiltasa es sīdalmazasa az őrdōgtül sarmazot,
ki eleitül fogua az hazassagnak, meliből az Istennek ha-
za eppittetik, nag' ellensege volt. It pedig meg kel er-
teni, hogy az Apostol semmi rendben nem tesen valoga-
talt, hanem az hazassagnak meg tiltasat az őrdōg alnoksa-
ganak tulaidonittia.

Negiedik. Ezis kőzōnsēges intese az ű. Palnak: Iob ha- 1. Cor. 9.
zassagban elni, hog' nem mint geriedezeni, sőt azt ielenti,
hog' mikor az hazafok ideiglen meg sūnnek, hog' az kő-
niōrgesre es az bōitōlesre sūressék legienek, ismet eg' mas
hoz

hoz terienek, hogy űket az vtan az ű mertekletle ne fegekert meg ne kefercze. Innet kőni ű meg erteni, hogy az kik egeű eletekben az hazaffagot el vtalliak es ez mel let hiuolkodásban, es az testnek hízalafában foglalatos fok, mint az Papista Papok fokkal hailandobak, nem czac az geriedezeſre, hanem az testi fertelmelleſeknek űzeſereis. Hat valakik az Iſtent űl mutatot iő eűkőſt es oruoſſagot meg vtalliak, Iſten keſertők es karomlok.

Otődik, Valami az paraznaſagra nem csak alkolma, toſſagot, hanem vgian űűkſeges okotis ad, el kēl tauoſtat ni az kereſtien embernek. De meg tiltani az tanitoktul az hazaffagot, okot ad az fertelmelleſre es fok bōtrankozafra. Miert hog' az ember az termefet el nem olthat, tia, es az mertekletelleſnek aiandeka ſaz kōzz űl ſem adatot eginek, mint eſt fok rettenetes peldak meg ielentik az Papanak orſagában, ahol minden heliek rakuak paraznaſaggal, es annak ſelette termefet ellen valo fertelmelleſggelis, melliet az ſ. Pal karhoztat az poganiokban. De miert hog' ez ſeleiek el fordult elmere adattanak nem ſe gienlik az ű vndokſagokat ezzel fedezni: *Si non caſte cante*, melliel aſt ielentik, hog' ha tiſtan nem elhetnek, mind az által oua es titkon czelekedik az gonoffagot, hog' az em kerekt űl meg ne eſmertelleſenek. De ninczen ol' titok az melinek ki nem kel ielentetni, mint immar az ű pironſagok ez vilagnak ſeme elōt forog, es mikeppen az Iſten rendeleſet űk nem bōcz űllōttek, azonkeppen űketis Iſten bōcztelenekke tette az hiuek elōt. Touabba ā hol az ſ. Pal dicziri az űűzeſeget, es ionak mongia lenni aſſoniſallatot nem illetni, es kiuanna, hog' egiebekis vg' volna nak mint ű, tudnia illik, hazaffagnek űl, nem mindenikrōl kel erteni, hanem ā mint magiarazza, csak azokrōl ā kik nek

Rom. 1.

1. Cor. 7.

nek Iſten t űreſnek kiualtkeppen valo aiandekata, es ez ſele oruoſſagnek űl, kik mind az által keueſſen talaltatnak meg az hiuek kōzōlis, mint az Chriſtusis mondgya: hog' vannak nemelliek kik az mennieknek orſagaert magokat meg hereltek, tudnia illik, az kiknek Iſteni mertekletelleſnek aiandekata adot, hog' ezzel az Iſteni ſolgalaralkolmatosbak leheſſenek ez vilagi gondal es giōniōr űſeggel az ű elmeiek meg ne terhelteſſek. Mert vgian otan az Chriſtus valaſtaſt teſen benne, mikor aſt mongia: Nem mindenek foghattiak meg ez dolgot, hanem az kiknek adattatot. Annakokaert az kiknek ez ſele aiandek nem adattatot, az Iſtennek kōzōnſeges rendeleſehōz kel magokat tartaniok, akar minem ű rendbeli emberek legienekis. Ezekbōl es az tōb haſonlatos irafokbol meg ha miſſittatik az Papi ſeregenek vegezefe, ki az hazaffagot testi fertelmelleſnek neuezi, es azt iteli, hog' az mel' tanito meg hazafodik, nagiob b űnt czelekeſik, mint ha paraznaſkodnek. De ez ellen a ſ. Pal vg' tanit, hog' az hazaf ſag bōcz űletes, es fertelmnek űl valo āgy.

Heb. 13.

Vegezetre nagy bolondſagok ielentetik ebbōl megh, hog' űk az hazaffagot Sacramentomnak mongiak lenni, es ezzel nem mernek elni. Minekutanna ezeket ſent irafbol meg nem oltalmazhattiak, vtolſo mentſegek ez, hog' az Catholica Eccleſia ezkeppen rendelte. De eſt mi erti űk, hog' az igaz aniaſentregihaz nem az emberi talalmanioktul, hanem az Iſtennek igeiet űl halgat mindenekbe.

AZ FEIEDELEMSE gról.

K: Miczoda az Feiedelemseg?

F. Az Istenül rendeltetett tist, hog' az külső hatalommal az igaz törvények szerint, az ioknak oltalmazására, az gonoszoknak pedig rettentésére és büntetésére legien.

K: Honnat vagion az Feiedelemseg?

Rom. 13. F. Szent Pal vg' tanit, hog' ninczen hatalmassag, hanem
Prov. 8. csak Istenül, es valameny birodalmak vadnak az Isten-
Sap. 6. tül rendeltetettnek. Az bölcsis ezen bizonyittia: Az bi-
rodalom tinektek az Vrtul adattatott, ű samot tart az ti
Psal. 82. czelekedetekre, es az ti tanacztoakat meg iteli. Ezert mon-
Psal. 112. gia az Dauidnalis: En mondotam Istenek vattok, es min-
niaian az felsegesnek fiainak nevesztették. Ezert mongia
masuttis: Az Iehoua fel emeli az porból es az ganeból a
fegent, hog' űltesse az ű nepenek feiedelmi köziben. Ez
ertelem pedig hasznal mind az feiedelmeknek, smind az
kösségnek. Az feiedelmek interne, hog' meg gondolliak
ast, hog' Istennek kepet viselik, es erre nezue Isteni fele-
lemmel iarianak az ű tistekben, es vg' mint kebeczek ma-
gokat az sam adasra az Istennek feki eleiben. Az kösség-
is emlekeztetik arra, hog' az feiedelmeket vg' böczüllie,
mint az Istenül boczattatott tistartokat, es erre nezue el-
tauoztassa az part űtést es tamadást.

K. Az gonosz feiedelmek Istenül vadnake?

Dan. 2. F. Az gonoszagot meg kel valasztani az tistül, mert az
hamissag ninczen Istenül, de minden tist ű tüle vagion,
es az kegyetlenek nem vehetik magoktul az birodalmat,
hanē ha az Istenül adattatik, mint az Daniel mongia: Az

AZ FEIEDELEMSEGRÖL.

473

Vr el változtatja az időket, es el veti az kiraliokat es rē
deli, hog' meg esmeriek az elők, hog' az felseges Isten has-
talmaz az embereknek orsagaban, az kinek akaria annak
adgia ast. Az sent lobis erről mongia: A nepnek bünei-
ert regnálni hadgia az Vr az fin mutato feiedelmet. Ma-
futis ig' sol: Az földnek alnoksagaert meg sokasulnak az
feiedelmek. Azert ha az Amosnak tanitasa szerint ninczē
ol' gonoz az varosban, kit az Vr nem czelekednek, az
kegyetlen feiedelmeketis ű adgia haragiabol, mint az Ose
asnal mongia: Es ű ad gyermek feiedelmeket az nepnek
büntetésére. Az Dauid inti az hitetleneket, hog' faruokat
fel ne emelliek, sem nap kelet, sem nap nyugat, sem esak
felől ninczen az ti fel magasztalastok: Mert az Isten biro,
est meg alazza es amast fel emeli.

*K: Minemű ióságok kuantatnak az
feiedelmekben?*

F. Első az Istennek felelme, hog' attul el tauozzanak a
mit az Isten tilt, es igiekezzenek minden eleket rendel-
ni az ű törvénye szerint. Ez mellet az Aniasentegihaznak
io daikai es segitői legienek, az Istennek tista igeiet hirs-
dettessék, az igaz tanitokat oltalmazzak es taplalliak,
mint a sent kiraliok, az Dauid, Iosias, Ezechias czeleket-
tenek, kik az baluaniokat az ű orsagokból ki tistitottak,
es az Istennek igaz tisteletit heliere allattak. Az feiedel-
mek azert Istennek kepet viselik, hog' mindeneknek fe-
lette az Isten tistessegenek legienek őrizői. Masodik az
bölcsesség es ebesseg, meliben az kuantatik, hog' az feie-
delmek sok peldakrol es meg lőt dolgokrol emlekezze-
nek, es ezekből az ielen valoknak rendelésére okosbak
legienec, es az iöuendökről io moddal gondot visellienec
hogy

3. hogy az alattok való kősseget valami karban es vese-
 lemben ne eiczek. Ez mellet fűksegesek az io es ebes ta-
 nacz adok, hog' ahol az feiedelmek meg fogiatkoznak, ez
 4. eknék iteleteckel segittessenek. Mert ninczen eg' ember
 is, a ki mindent önön magatul erthetne, Harmadik, az e-
 rősség, mel' nem egieb, hanem az fiúnek alhatatossága es
 batorfága, melliel az tiztbeli emberek, minden niaualiat
 el fenuednek, hog' ű magokat es az reaiok bizot kősseget
 az veselemtől meg oltalmazhassak. Azert az feiedel-
 mek el tauostassak, mind az felemesseget, mind pedig az
 vakmerőseget, mellicből giakorta közönseges es kiuál
 5. képē való veseelmek kőuetkőznek. Negiedik a mertek
 letessék, hog' a feiedelmek az ű elmeieket es testeket tob-
 dással es reségseggel meg ne neheziczek. Mert ez által le-
 hetnek alkolmatosok, mindē dolgoknak el vegezesere. A
 reségseg miat pedig, mint sok példak meg mutattiak, her-
 telenességgel nag' birodalmok el veszenek. Mert ez min-
 6. den gonofsagnak kutseie. Ötödik az igaz mondas, hog'
 az ű besedekben es igeretekben alhatatosok legienek,
 az hazugságot es tragarfágot el tauostassak, es az ű foga-
 dasokat meeg karockalis fel ne bonczak. Mert az besed-
 ben való tőkellertesség, az feiedelmeknek nag' ekestége.
 Hatodik, az főuenlegnek vtalasa, hog' az feiedelmek ne
 legienek telhetetlenek, es vndok nierelegnek kiuanoi, es
 feletteb ne somiuhozzak az gazdagfágot, se rendek kis-
 1. Tim. 6. uúl kereskedesre, es vtalatos kompólarfagra magokat ne
 adgiak, mert a mint az s. Pal mongia, az penznek kiuani-
 faga minden gonofsagnac giókere. Es az kic meg akarnac
 gazdagulni, az őrdögnek töriben es soc kesertetekben es-
 nec, mellic űket az veselemben be meritik. Erről mō-
 Hier 8. gia az Hieremiasnal, Ezert adom az ű feleségeket es me-
 zeie

zeieket idegeneknek, mert kiczintúl fogua nagyg, min-
 niaian az főuenseget es az nierelegseget kiuanniac, mint
 az Samuelnek fiairól mongia az iras, hogy az főuenleg 1. Reg 8.
 vtan indultanak, es az iteletet el fordítottak. Ezert tiltia
 meg az Isten, hog' az feiedelmek aiandeknac kiuanoi ne
 legienek, mint az Mosesnel paranczollia: Aiandekot ne Exod. 23.
 veg', mert az aiandek az semesseket meg vakittia, es az Eccl. 2.
 igazaknak besedeket el fordittia. Annak felette az fő-
 uenleg testi es lelki veseelmet vonson vtanna, mint bēt
 Pal bizonittia: Az főuennek ki baluan' imado, ninczen Eph. 5.
 rebe az Istennek es az Christusnak orfagaban. Heted-
 7. fer kiuantatic, hog' igazságot es iteletet tegienek. Az iga Hier 22.
 fság est mutattia, hogy semely valogatásnekül az igazat
 meg sabadiczac, es meg oltalmazzak. Az itelet pedig ez,
 hogy az kik az törüen' ellen vetenek meg büntessék, es
 az nepnek büneuel magokat ne hizlalliak. Est tiltia meg
 az Esaiasnal: Iay azoknak az kik hamis törüenieket ír-
 8. nac Esa. 10. az kic a hamisat az aiandekert meg igazittiac. Az Mo- Deut. 28.
 sesnelis ast mongia, hogy atkozot az ki az iöueueñec az
 aruanac es az özüeginac igiet el fordittia. Est parancz-
 ollia azert az feiedelmeknek: Szemelieket ne esmerietec Deut. 1.
 az iteletben, mint az nagiot az kiczintis vgy meg halgaf-
 9. latoc, es senkit az emberec közzül ne fellietec, mert Iste- Jacob. 11.
 ne az itelet.

K: Szabadé az Feiedelmeknek az niluan va-
 lo bünösöknek meg kegielmezni, auagy penzert ű-
 ket el boczatani?

F. Az törüennec az feiedelem nem vra, hanem folgaia
 es őrizőie, kel azert magat tartani az Isten törüeniehez es
 a ve-

á vetekre nezue meg ítelheti, hol vagion helie az kegielnek. Ebben pedig nezni kel nem az ű hasnara, melliet bír fagnak neueznek, hanem az Isten tífteffegere es az közönseges igállagnak meg tartafara. Ha azert az vetek halra melto az törüének bebede ellen az feiedelem á penzert io lelki esmerettel meg nem engedheti az büntetést, mint giakorta aki díát le teheri el boczattatik, aki nem fizethet meg ölettetik. Első erőffeget vehetünk á feiedelmeknek tíftebből, kik tartoznak íteletet es igállagot czelekedni. Ha pedig á gonosokat nem büntetik az törüeny ferint es az iokat né oltalmazsak, á feiedelemnek neuet nem viselhetik es az törüentis erőtlenne tesik. Masodik az Isté az törüenben ást paranczollat: Az ki vert ont, annak vere ki ontassék. Az parazna firiu es affonallat meg ölettetsek. Az gonozt ki vegied az en nepem közül, es ne kóniörüli raita. Az Moses az baluaniozokat le vagattia. Az Iosue az Achant meg köuesteti, es az Isten haragia le czendebedik. Harmadik. Sz. Palis ást bizonítia: Ha mi eg' mast meg ítelnök, az Vrtul nem íteltenék. Mikor azert az feiedelmek az bünre szabadsagot adnak az Istennek haragiat az közönseges büntetefre fel gerieftik. Negiedik. Vgyan azon sent Pal igy tanít: Ha gonosul czelekedel fely, mert nem heaban viseli az fegyvert. Boszu allo az haragra az gonos teuónek. Örödför. Az iras fantalan helien tiltia, hog' az feiedelmek az aiandekert az törüent el ne fordiczak, hanem az igállagot az büntetesben ki folgaltassak. Ez fele lagito gondui felöket mongia az Esaiás az lopok tarsainak, es az David feddese sepen illik ezekre: Ha latod vala az lopot, eggiüt fucz vala vele, es az paraznakkal resed vala. Ezekből megíelentetik, hogy az feiedelem tífte ellen czelekedik

Rom. 15.

Esa. 1.

Psal. 49.

dik, mikor azon vetekert, hasonra auag' semelire nezue, eginek meg kegielmez, mast pedig meg büntet.

K: *Minemü ellenuetefek vadnak ez ertelem ellen?*

F. Az Augustinus illien erőffeget hoz elő: Első. Mihelt az ember poenitentiát tartand boczanatban vagion az vetek. Azert ha az bünös ember fogadast tefen, az feiedelem meg kegielmezhet. F. Mondam ide fel, hog' az veteknek mertekere kel nezni, es ha türhető, elegses okokert az kegielemnek helie vagion. De ha it az bünös embernek szabadsag adattatik az fogadas tetelet, soha eg' sem büntetik meg: es eckeppen az vetek el arad az emberek között. Masodik. Az Poenitentianak ez vilagon vagion helie. Azert az bünösnek meg kel kegielmezni, hog' Poenitentiát tathasson. F. Az mit Isten az Feiedelébizot, abban hiuen el iarion. Az meg teritesre pedig Istennek gondgia vagion. Az külső büntetes nem vesi eleit az bün boczanattianak. Mert noha az ember meg ölettetik az bünert, mind az által ha életnek fia el nem veshet mint az kereszfara fessitteret toluainak peldaia meg íelenti. Touabba az testi büntetést es az bünnek boczanattiat meg kel valastani, mint az Daidnac büne el vetetik, hog' Isten előt ne karhoztassék, de az sok rendbeli büntetefek el nem tauoznak az ű hazabol. Harmadik. Az feiedelmeknek illik az Istennek kegielleget köuetni. De az Isten irgalmas az meg terő bünösökhöz. Hat az feiedelmeknek is az niluan valo paraznakkal es gilkosoknak meg kel kegielmezni. F. Szükség köuetni az Istennek Atiai kegielmesseget, az menire az ű törüenieben ki íelentet akarrattia engedi. De ahol az törüent feniteket es büntetést

ki.

Ioan. 8.

kiuan, az feiedelem nem keduezhet. Mert az Istenis az lelki büntetést az karhozatot engedi meg, de az külső fanyargato ostort az embereken tartia. Ha azért Isten meghengedi az lelki büntetést, vta es meltofaga vagyon hozza. De az feiedelem kezében az törüent atta, hogy etöl erczen es halgasson. Azert ninczen sabadsagaban, hogy az törüent nehezicze auag' künniebicze. Negiedik. Az Christus amaz parazna affoniattnak, kit az Pharisausok eleiben vinek, monda; En sem karhozattlak tegedet, menniel es többbe ne vetkezzel. Hat az feiedelmek nec sem kel az paraznakat bantanioc. F. Meg kel valastani a Christusnac hiuatalliat es a feiedelmek nec tisteket. Mert az Christus az Atiatul boczattatot, iduözitö es tanito volt, es az ü orfaga nem vilagi birodalom, hogy fegiuerelel büntesse az gonosokokat. Az tanitokis tartoznak minden meg terö bünösöknek az kegielmet hirdetni az igéből. De ez mellet az feiedelmek elő törüennek es az igafagnak ki folgaltatoí legienek.

K: Szabade az Feiedelem az alatta valo kössignec feieuel es marhaiual?

Sopb. 3.

F. Mikeppen az io pastor az iuhot niri, az giapiaual es teieuel el, de ü magat farkas modra ei nem nieli; Ig' az io feiedelem az törüen' ferint valo iöuedelemmel meg elegfik, es az segen' kössignec büret le nem vonsa, es czontiat meg nem ragia, mint az Isten panafolkodik az Prophetanal; Az en nepemnek feiedelmi siuo oroßlaniok, es birai, estueli farkasok, kik reggelre nem hadgiak az praxdat, az kössignec husat es czontiat fel vagdalliak es meg eszik; Fenigeti az Isten ez fele kegietleneket es ast mongia az niuzo fosto folgakrolis; Meg latogatom az küzöben

ben vgralokat, az kik az ü vröknak hazokat meg töltik ragadomannial. Mert vg' tanit az iras, hog' az verrel ep^{re} pittetet hazbol az köuekis kialtanak, es az kötesek az gerendak közzül feniegetnek. Ezert mongia az Esaiasnal; ^{Hab. 2.} ^{Esa. 33.} Iay az ki predals, mert ismeg meg predaltatol. Pelda erre az Achab kirali, ki az Nabothnak földiet el foglallia, az lezabel tanaczara, es az Isten mind az kettőnek veret ki ontattia. Köuessék azért az feiedelmek az Daidot, ki az Arafna czurit el nem vesi hatalommal, hanem az mi igaz, arra meg fizeti. Annakokaert az feiedelemnek nem sabads törüentelen niomorgatni, fortellial neheziteni, fogasagban tartani, meg ölni, auagy marhaiat el venni az segen' kössignecnek.

K: Miuel tartozik az kössig az Feiedelmeknek?

F. Elöször böczüllettel, hog' ü felölök vg' erczenek es follianak, mint Istentül rendeltetet semeliokról. Erröl mógia a s. Pal: A kinec tistessleggel tartostok, tistesslegget adgiatok. ^{Rom. 13.} Az Mosesnelis ast paranczollia: Az Isteneknek ^{Exod. 22.} gonost ne mondgi, es az nepnek feiedelmet ne atkozzad. A s. Peteris feddi azokat, az kie az hatalmassagokat bidalmazzac, es az Iudas Apostol ast iria, hog' az Michael Archangial, az Satannal tusakoduan az Mosesnek teste felöl, nem merte ütet bidalommal illetni, hanem ast mondotta: Te Satan fegien meg tegedet az vr. Masodfor tartozic engedelmel mindē dologban valami Isten paranczollattianak ellene ninczen. Erröl mongia a s. Peter: Engedgietek minden emberek közt valo rendelesnek, auag' a kiralinak vg' mint fellieb valonak, auag' az tistartoknak a kik boczattatnak az gonosoknak büntetefere, es az ioknak

nak tífteletire. Ez engedelemnek az ű. Pal neg' okat űam
lallia elő. Első. Mert nincz feiedeleműeg, hanem csak az
Iűtentűl, es a ki az hatalomnak ellene al, az Iűten rende-
űenek al ellene. Masodik oka az lelki eűmeret, mel' az en-
gedetlenűeggel meg űebhetik, es az embert minden dol-
gaiban űelelmelle teűi. Az tőruen' űerint valo engedelem
mel pedig az io lelki eűmeret őriűtetik, mel' az embernek
nag' vigafalafara vagion minden niomoruűagaban. Har-
madik az harag, mel' nem egieb, hanem az Iűstennek ke-
men' boűűu allafa az engedetlennenek. Mert az Iűten az ű
kepebeli embereknek meltoűlagokat meg oltalmazza, es
az engedetlennenek kemeny bűntetefe ala veti, mint az
Num. 16 Chöre, Dathan, Abiram peldala meg ielenti, kik az Mo-
űes es az Aron ellen tamadanak, az föld meg nita az ű űa-
iat, el niele űket, es minden hazok nepeuel eluen pokolra
űallanak. Negiedik, mert a feiedeleműeg az io czelekedet-
nek tífteűűegere vagion, az gonofnak pedig rettentefere.
Touabba az engedelem be foglal minden terehnek viűe-
leűet, es adonak fizetefet, az kőzönűeges tarűafagnak űűk-
űegere es meg maradafara. Erre mongia a ű. Pal: Az kinek
adoual tartoztok, adot fizetűetek. Harmadfor tartozik az
kőűűeg kőniőrgelűel, hog' az feiedelmek nec adgion az Iű-
ten bőlczefegnek, erőűűegnek, es Iűteni űelelemnek lelket,
io tanacz adokat es gonduiűelőkert, engedelmes, hiű űolga-
kat, es czendeű birodalmat, a mint ű. Palis tanit eűt mond-
uan: Intelk riteket, hog' kőniőrgelűek legienek, minden
emberekert, minden tíf űiűelőkert, hog' czendeű es be-
keűűeges eletben legiűnk, minden Iűteni űelelemmel es tíf-
teűűeggel. Harom okaert paranczollia az feiedelmekert
valo kőniőrgelű: Első, hog' az Iűteni tíftelet, es az igaz tu-
doman' az ű birodalmok alat meg tartafűek, mint az Eűa-
iaűnal

iaűnal vigafűtallia az aniaűentegihazat, hog' az kiraliok ta-
plaloi, az kiralne aűűoniok pedig ű neki daikai leűnek.
Masodik az czendeű elet, hog' az kőűűeg az ű oltalmok a-
lat bekeűűegben elheűűen. Harmadik giűmőlcze es haűna
az kőzönűeges tífteűűegnek meg tartafa, hog' űenki io hi-
reben neueben az alnok es gonoz emberektűl meg ne
gialaűtallűek.

AZ HALALROL.

K. *Mit iegiez az Halal a űent irasban?*

F. Elsőfor iegzi az termefetnek meg romlafat, az bűnt
es az Iűtentűl valo el idegenedeűt, mel' az eűet vta min-
denekre Adamtűl űarmazot, mint ű. Pal tanit ez igeckel: *Eph. 2. kinek űegit-
meűet tartatol meg,
es eűűiet űel formafat
es eűűiet űeliűőrtet*
Mikoron meg holtatok volna az bűnben az Chriűtus al-
tal meg eleuenite. Ennek azert oruofűaga az Chriűtusban
adattatot kegielē, kiben mihelt be oltatunk az hitnek al-
tala, űemmi karhozatunc nem lēhet, hanem vg' mint Iűten
nek űabados űiai elűnk, es tartatunk az iőuendő diczőűeg
re. Masodfor iedzi a bűntűl valo meg űabadulaűt ennek
el hagiűfat es meg vtaűfat. Mert az bűnnek meg halni
űemmi nem egieb, hanem az bűnnek nem vralkodni az
mi halando teűtűnkben, mint ű. Pal mongya: Az ki meg
holt, az bűntűl meg igazittatot, az az, a ki igaz hitből Iű-
tenhez meg tert, az bűnnek iutalmaűul az őrők halaltűl
meg menekedet. Harmadfor vetetik az halalos veűedel-
mekert es niaualiakert, mellick ala ez vilagon az hiuek
vettettene, mint az űent Pal mongya, hog' minden nap
Hh
halal

Rom. 8.

2. Cor. 12.

halalra adattatunk. Masuttis ig' tanit, hog' ű giakorta halalokban forgot, az az, ol' veszedelmekben, melliekből halal követkőzhetnek, ha Isten nē tamastotta volna. Negiedser vetetik az iöuendő örök karhozatert, melliet az haragnak edeni az Istennek itelö igassaga ferint lelkekben fenuednek, es az fel tamadas vran testekbenis meg ereznek. Ez halal azert vagion az embernek niomorodot al lapattiaban, az Isten büntetö haragianak fenuedeseben, es az diczösegből valo ki rekesteseben. Ezzel pedig czac az hitetlenek halnak meg, kic az ű bünöknek folgiat az halalt el vesik, hog' ű benne az Istennek emestö igassaga az bünert meg ielentessec. Erröl mongia a s. Ianos. Az kinec reße vagion az első fel tamadasban, nem leßen reße az masodik halalan. Ötödör, iedzi az leleknek az testül el valasat, meliben az hiuec lelkek niugodalomra, az hitleneke giötrelemben megien, az test pedig az Istennec beßede ferint ismeg folde leßen.

K: Miczoda okai vadrnac az testi halalnac?

Sap. 2.

Ioan. 3.

F. Elöör ferzö es eredendö oka az Satannac hitetö alnoksaga, melliel az embert mind a testi mind az örök halalan be eitette, mint az Bölczis bizonittia. Az ördögnek irigysegeből iöt be az bün ez vilagra. Ennekokaert az Christussis vg' tanit, hogy eleitül fogua gylkos, es az hazugsagnak attia. Masodör indito erdemlö es közöl valo oka az bün, mel' az egeß emberi nēzetre fallot, mint s. Pal eröstiti ez igeckel: Eg' ember altal iüt be az bün ez vilagra, es az bün altal az halal, es ez mindenekre el hatot miert hog' minniaian verkestenek. Az halalnac azert okarol az emberi bölczesegből nem itelhettünc, hanē czac az Istennec igeiből, mel' minket egiedül tanit az esetröl es az embernek romlasarol. Harmadör, külfö büneterö

ok.

oka az Istennec igaz iteleti, ki az bünert meg rontia es halal ala veti az embert. Mert ahol az iras aßt mongia, hog' Ezech. 18. Isten az bünnek nem oka, es nem akaria az bünöfnek halalat, vg' kel erteni, hog' nem ferzö oka, es az bünnek eredeti ninczen ű tüle, de az mi nez az iteletre, es az törüen ferint valo bünterefre, minden fele halal ű tüle farmazik, mint igaz birotul. Vege ennek három vagion. Elö nez az Isten beßedenek tökelleressegere, tudnia illik, hogy az Isten feniegetese be telliesednek, ki az Adamnak est mö- Gen. 2. dotta vala: Valamel' nap esel az tiltot fanak giuölczeből, halallal kel meg halnod. Ez mondas nem czac az lelki halalt, hanem az testitris be foglallia. Mert a mint s. Pal Rom. 5. tanit az bünnek folgia az halal. Masodik, nez az Istennec igassagara, ki az vesedelemre rendetetet haragnak edeni, az testi halal altal vifi az karhozatra, meliben az ű bünöknek fizetefet el vesik, mikor testekbenis fel tamadnak az gyalazatra, es amaz örökke valo rüzne es kinnac fenuedesere. Harmadic nez az Istē irgalmassaganak meg mutatasara az hiuekhez, kiknek testi halalokat aldafratorditotta, mert az mint s. Ianos tanit: Az ki hisen, halalt Ioan. 3. nem lat, es az halalbol eletre megien, est bizonittia az Christussis illien igeckel: En vagiok az elet es az fel tamad, Ioan. 10. das, az ki en bennem hisen, meeg ha meg halis el.

K: Mikeppen kel magat az keresztien embernek az halalra kesiteni?

F. Az s. Pal mikor az halalra kesül diczekedik est monduä: lo vitesegert viteskettē, futasomat el vegeßtē, az hitet meg tartottā. Ahöl erre tanit, hog' az Istetül ez röuid elet adattatot az halalra valo kesültre, mel' az keresztieni bölczesegnek eggik fü reße. It pedig az Satan az emberekel

Hh 2

igen

2. Tim. 4

igen alnokul czelekedik, mert igiekezik az halálnak emlekezetit az ű fiuekból ki űtni, es ez által minden gonof sagra vtat nitni. De az hiueket illik az alomból fel ferkēteni, hog' minden űem pillantasban az vrat keűen variac az ű halalokra. A keűületet pedig tanítasnak okaert űt do logban foglalhattiuk be. Első az hit, mely ala rekeűtetik az meg igazulas, az Isten iűeienek űorgalmatoűsaggal va to halgataűa, tanulata es meg tartata, minden igaz Iűteni tiűelettel egietemben. Mert az kinek hiti vagion, ez vi lagot meg giőzte, meg vtalta es az űamkiuertesből az iő uendő hazban kiuan kozik. Az kinek pedig hiti ninczē femmi fegiuere az halal ellen nem lehet. Ebből meg ielen tetik, hog' csak az valaűtottak keűülhetnek iő moddal az halatra. kiknek ez halal elet es nierefeg. Erről mongia az

Luc. 12. Christus, az ti agiektokat fel őuezzetek, es egő őőuetine kők legienek az ti kezetekben, mert az halal ellen, nem őőterfeggel, hanem vilagofűsaggal kel keűülni. Masodik, az iő lelki eűmeretnek igafűaga, es az attiaűui feret, mel ből az hiuek indittatnak erre, hogy mig alkolmaroűűa gok vagion, mindenekkel iol regienek, űokaknak haűnal lianak, az aniaűentegihaznak űolgallianak hiuatallio k űe rint, es ez vilagi marhabolis iő űafarok legienek, hog' az itelet napian az Christus az ű iő czelekedetek felől biő űagot regien az űenteknec es az Angialoknak előtte. Er ről mongia az iras, hogy az kic iot czeleketrenek, fel ta madnak az eletre, Az Christusis ezent bizonittia: A ki az en neuemben eg' pohar hideg vizet ad, el nem veűti iu ralmat. Sz, Palis ig' inti az hiueket: Az űent eletet kőueű ferek, melinek űl űenki az Iűtent nem lathattia. Ebből meg ielenterik, hog' az kic rakuak irigifeggel, keuelifeggel: kegielűűegel es egieb űele veteckel az halatra nē iő mod dal

dal keűülnek. Harmadik az iőzanűag, mel' ebben vagion, hog' az hiuec az ű lelkeket meg ne terhelliec ez vilagnac űeretetiuel es űorgalmatoűűagauat, űe pedig teűteket meg ne neheziczek tobzodafűal, reűegfeggel, es ez vilagi giő niőrűfeggel, mint az Christus paranczollia: Meg oyatok *Luc. 21.* magatokat, hog' az ti űiuetek meg ne nehezitelliec tobzo dafűal es reűegfeggel, es ez vilagnak gondgiatual. Mert ez vilag gonofűagban heliheűtetőt, űemnek kiuanűaga es czalardűag, melihez valaki ragafűkodik, űok keűertetekbē eűik, es az Iűtent űl el űakad. Mint az gazdagnak peldatua meg ielenti, ki ez vilagnak iauatual meg reűeg űluen, *Luc. 16.* csak haűanak keduet kereli vala, nem gondolkoduan az halalrol es az iőuendő eletről. Mas peldabanis az Chriűtus eűt feddi, mikor elő hozza az gazdagnak beűedet: Egiel es igyal en lelkem, űok eűtendőre valo iőűagid van, *Luc. 12.* nak. De az Iűten aűt feleli neki: Botond ez eyel meg ke űuanniak az te lelkedet, es a meliēket kerell, kie leűnec? Ez ellen az Christus iő tanaczot ad, eűt monduan: Kereű űetek előőő az Iűtennek orűagat es ennek igafűagat, es mindenek meg adattatnak tinekrek. Mert maűutis vgy tanit, hog' az embernek űemmit nem haűnal, ha ez vilag ot meg niēriis es lelkeben kart vall. Az kik azert barom modra elnek, es haűoknak inkab űolgálnak, honnem mint Iűtennek, ez vilagban bele zabálnak, es eyel nappal tobzo dnak, auag' niughatarlankodnak, űem halalokra űem elete kre gondot nem viűelnek, hanem veűni hattak magokat, es eluen immar meg holtanak. Negiedik. Az bekeűeges űenuedes, es az vegiglen valo meg maradas, meliben a ke reűtien ember mindē haborut az hit mellet el tūruen, az ű pallia futafatul űoha addig meg nem űūnik, mig nem az czelra iut, es el veűi az űel tőt iutalmat, mely csak azoka

Hh 3   nak

nak adattatik, az kik végiglen meg maradnak. Erről mondja az Christus: Az bekefeggel való fenüedés által bírtok az ti lelketeket, mint s. Palis tanít ez igeckel: Az tűres tinektec sűkseg, hog' az igeretet el vehessetek. S. Iacob: is aít bizonittia, hog' az életnek koronaia az vesi el, az ki az kesertetet el fenüedi. Hat a ki az niomorufagmát Istentől el szakad, az halálra nem keűlhet io moddal, mint az Christus ielenti: Az ki életit meg tartia el vesti aít, ezert mongia masuttis: Bodogok az kik sirnak, mert űk meg vigasztaltatnak. Ötödik keűlet az tista sűből való kőniörges, mint az Christus inti az tanituaniokat az ű halalanac előtte: Kőniörgietek, hog' kesertedben ne iusfatoc. Azert az keresztien embernek halakat kel adni az el vőt iokert, mellieket Isten ű benne el kezdet, es ez mellett kerni kel, hogy az hitben meg erőssiczen, minden kesertetek ellen meg tarczon, az halálnak ideien batoricző es vigasztallion, bodog es czendeű ki mulast adgion, es az eletre be vigien. Peldank erre az Christus, ki halalanac előtte, mind ű magaert, mind egieb hiuekert kőniörgöt, melliet az s. Istuanis kőuetet, mikor az halálnac közepet te imatkozuan, az ű lelket az Vr Iesusnac kezében aianlotta, es az vtan az Vrbán el alut.

K: Mint kel embernek ű magat es egiebeket az halálban vigasztalni?

F. Sohol az halál ellen oruostag nem talaltatik, hanem csak az Istennek igeieiben, melliel az hiuek vg' meg erőstetnek, hog' még az halálbanis diczednek es örűlnek, mint a s. Pal kiurankozik ki mulni, es az vrral eggiűt lenni. Első vigasztalas azert az Istennek vegezese, ki az ű itele ti ferint aít akaria, hog' mindenek az testi halalt meg köstol.

Luc. 21.

Heb. 10.

Iacob. 1.

Matth. 10.

Matth. 5.

Ioan. 17.

Phil. 1.

stollia, mint s. Pal tanít ez igeckel: El rendeltetet, hogy mindenek ecczer meg hallianak. Az hiuek azert ebben is hasonliratnac az ű feieknek abrazattiahoz, ki az keresztnek es halálnak általa ment be az ű Attianac diczősegeben. Hog' pedig az Enoch es az Illies meg nem holtanak, az itelet napiáis soká talaltatnak eleuenē, ezek kiualtkep pē való peldak, es az közönseges regular fel nem bōtia, melibē termesetec ferint mindenec a halál ala vetettenec. Mint azert egieb dolgokbáis sűkseg az Isten akarattianac io kedueből ēgedni, ig' a halálbáis mikor az űr allo heliről az niugodalomra be solit. Masodik, az bűn czelekedetis nek felben szakattasa, mert a mint s. Pal tanít, az hiuek is az ű tagiokban leuő törűen' miat, sokat akarattiok ellen czelekednek, es az űnőn testektől sok keserűsegeket fenüednek, honnet fel kiált ezt monduan: Oh en űegen' ember, kiczoda szabadit meg engemet ez halalos testből? Az halálnak pedig sű hasna az hiuekben, hog' ez által az bűn ű belőlők ki egetessék, az mi az őrdőge meg emestessék, es az Istene helien maradgion. Harmadik az sok fele niomorufagoknak, es ez világi kenoknak meg sűnese. Mert it az hiuek az siralomnak vōlgieiben laknak, es az tűzek közöt iarnak, lelkeket markokban hordozzak, es az kegietlenek laba ala vettetenek, nē elnek, sőt naponkēt halnak, es giakorta aleg ohattiak magokat, hogy az s. Iobal eggiűt meeg sűletesek napiaris meg ne atkozzak. Mind ez ekből es ez vilagra kőuetkőzendő vesedelmekből az Is. Esa. 57. ten az ű hiueit az halálnak általa ki ragadgia. Erről mongia az s. Ianos: Bodogok akik az vrbán meg halnak, mostantul fogua, aít mongia a lelek, hog' meg niugodgianak az ű munkaioktul. Mert ezzel törli el az Istē az őueinek semekről az kőnnullatast. Annakokaert mikor az hiuec

HH 4

az

Rom. 7.

Apoc. 14.

ez világból, mint egy eget hazból ki szabadhatnak, nagy niereleget vesnek. Negyedik az Istentől adattatott lelki aiandek az hit, az remenység, es az io lelki esmeret, mel liekben az hiuek ez vilagon eltekben eppültenec, es az Isten orsagaban az fel labokat be törttek, kikben az Isten az mi iot el kezdet, az ű ígereti ferint veghez vísi, az halban velek vagion, es az ű lelkenek ereieuel űket bítat tia. Czak ezeknec lehet azert lelki örömök az ki mufafra akik io keffülettal mennek az testi halakra. Ötödik vigaf- talas az hiueknec az halál vtan leuő io allapattioc, kik mi helt az testből ki mulnak, ottan az Christussal eggiüt le- nek, es ez földi romlando sator heliet, öröcke való hazat niernek az egekben. Erről mongia á s. Pal, hog' ű magara nezue iob volna meg halni, honnē mint az testbē elni, es vg' tanit, hog' neki mind elteben mint halalaban az Chri- stus nierelesség, melliet mafuttis illien igeckel erősiit: Vag' elünk, vag' halunk az Vre vagiunk. Ha azert az siralom bol örömrē, á samkiuetesből orsagunkban, á satorbol ha- zunkban megünc, semmit ne bankogiunk, hanem öröm mel variuk az halalt, ki noha á bünnek solgia, mind az al tal á Christus aldafunkra fordittia, hog' az eletre valo me netelönknec, vg' mint kapuia legien, es á mi magaban me reg, oruossagga valtozic, mert á Christus á bünnek fulak- iat es karhoftato ereiet el rontotta, mint az Oseafnal mō- gia: O halál en teneked halálod lesék. Hatodik az At- tiaknak, á Prophetaknak es egieb senteknec peldaia, kik mikor halalok oraiara iutottanak, ez világból nag' öröm mel multanak ki. Mint az Abrahamról, Isaacról es Iacob- ról iria az Moses. Ha azert illien draga edeniek az halalt el nem kerülhetrec, nem illik, hog' mis az halaltul pogan modra rettegiünk. Hetedik, A testnek iüuendő fel tama- dafa,

2. Cor 5.

Phil 1.

Ose 13.

dafa, es eletre valo meg viulafa. Mert mikeppen az fanto ember nem val kart benne, mikor az magot az földben veti: Ig' az hiueknecis hafnokra es iduősegekre vagion, mikor az földben tetetnek, amaz diczőseges fel tamadaf- nac remensege alat, mint s. Pal vigafstallia az hiueket illiē igeckel: Ha hiűűk, hog' á Christus fel tamadot az holtak közzül: ig' az Istenis akik ű benne el aluttanak, ű vele eg giüt azokat elő hozza. Erre nezueis azert nagy nierelesség az hiueknec az halál, miert hog' az halando es romlando testet le teuen, halhatatlan testet vesnek fel, es ollianok le snek az Istennek orsagaban, mint az Angialok. Szűkseg hat az keresztien embernek ezekről elmelkedni, hogy az halálnak somoru emlekezeti meg ne haboricza űket, hanem inkább vigafstallia, es minden kesertetek ellen ba- toricza.

1. Cor. 15.

1. Tess. 4.

Ug' s.
K: *Vagione az ember halalanak az Istentől el rendeltetett ideie?*

F. Az Isten conduiselese minden törtenetet ki rekest. Ennekokaert az iras vg' tanit, hog' az Isten az ember fű letesenek, elete hofabitasanak es halalanak bizonios o- rat sabot, mel' mikor el telik, az ember semmi moddal to- uab nem halafthattia, mint ez köuetközendő irasokkal meg bizonittatik. Első. Az s. Iobnal illien igeek talaltat- nak: Az embernek napiai rōuidek, az ű holnapinak sam- a te nalad vagion, hatart vettötöl neki, melliet altal nē hag- hat. It azert nem czak az embernek halandofagarol fol, hanē kiualtkeppē á halálnac bizonios ideieről, mel' az em- bertől el titkoltatot, es czak az Istēnec vegezeseben rei- tetet el. Senki azert, sēm az ember testenek allafabol, sem á czillagoknak forgafabol az ēber halalanac oraiat meg

HH 5

nem

nem tudhattia, honnet meeg az halalnac ielenfegis gya-
korta meg czalliac az embernek iteletit. Masodik az Isten
Matt. 10. gondviseléseből is erős bizonyag vetetik. Mert az iras azt
ielenti, hog' az Isten lepesunket, iarasunkat, es haiunk fa-
lat meg famlalta, sőt meeg az vereb sem eshetik az földre
az ű akarattianekül. Hat az ember inkább nē halhat meg
Acto. 17. történetből az Isten vegezése ellen. Mert ű benne elünk
mozgunk es vagiunk, mint az Mosesis mongia: Ő az te e-
Dent. 30. leted es az te napidnak hofabitoia. Harmadik vetetik az
Christusnak peldaiabol es allapattiaabol, kibem semmi nē
eset történetből, hanem az Istennek vegezet tanaczabol.
mint az Prophetak meg iouendöltek volt. Erről azert
Acto. 7. azt mongia a f. Lukacz, hog' az Istennek el rendeltetett ta-
Acto. 4. naczabol adattatott az halakra, az Pilatus es az Herodes
azt czeleköttek az mit Isten ű felőle vegezet volt. Az f.
Ioan. 7. Ianosis azt iria, hog' az Sidok igieköttek űtet meg fogni,
de kezeket rea nem verhettek, miért hog' nem iūt vala el
Ioan. 12. az ű oraia, mert a mint a Christus hasonlatossag ferint ta-
nit, az napnak tizenket oraia vagion, mel' mikor el telik
vege lefen: Ig' az ember életinek hatara vagion mel' mi-
Ioan. 17. kor az halakra késül, így kőniörög: Ariam el iőt az ora,
diczöicz meg az te fiadat. A mint azert az főnek halála
nak bizonyos ideie volt, ig' az tagokrolis azont kel erte-
2. Tim. 4. ni. Negiedik, f. Palis ű maga felől azt ielenti, hog' futas
fat el vegezte, es az ű meg olassanac ideie ielen vagiō mel'
2. Pet. 1. liel arra akar tanítani, hog' az Isten az ember hiuatallia-
nak es életinek hatart veter, mellien soha által nem me-
het. Mint az f. Peteris tanit ez igeckel: Tudom hogy ró-
uid időn le tesem ez Satort, mint az Vr Iesus ennekem
meg ielentette. Az Moses halalanak ideie mikor el iūt
volna

volna, az Isten fel solittia az hegyre es paranczola neki,
hog' meg halna. Ötödik az Moses törüenieben Isten azt
hadgia, hog' az ki fānfāndeckal embert öl, meg öletessék, *Exod. 21.*
az ki pedig nem olalkodot ember vran, hanem Isten atta
kezeben es akarattia ellen meg ölte, az felenek rendelt
volt oltalomra valo helt. Ebből meg ielentetik, hog' meg
az mel' halat történetből eskis, az Isten vegezéséből le-
fen, mint az Achab peldaia meg mutattia, kinek az Mich
eas meg mongia, hog' az hadbol haza nem iūne mel' rea-
is telik, mert eg' vitez el lōui az nilat ferenczere es az A
chabot talallia. Ez halat embernek iteletire nezue, ki iūnē
dőt nem tud, történetnek lattatik, de az Isten titkos tana-
czabol igazgattā az nilat, hog' az ű vegezése az Achab-
nak halalaban be telliesednek. Hatodik az Bölcznek mō *Ecl. 17.*
daisis est erőssiti: Az Isten az embert az földből terem-
tette, es ismet földre teszi, az ű életinek időt fabor. Masutis
ig' sol: Mindennek idő rendeltetett az életre. Az Mosesis *Psal. 90.*
erről bizonyagot tesen illien igeckel: Meg fordítod az
embert az romlasra es est mondod, Terietek vissza embe-
reknek fia, az az, Halliatok meg, es változzatok földre, az
meliből lōttetek volt. Est pedig embernek erteni igē fūk
seges, es nag' künnebssegere vagion, mikor tudgia, hogy
elete es halala az Istennek rendelesestől igazgattatik.

K: Miert mongia hat az Bölcz: Hivetlenül *Ecl. 7.*
ne czelekedgiel, hogy meg ne baly az te nem
napodon?

F: Erre nemelliek azt felelik, hog' az Isten ez fele intes-
fel csak akaria az embert serkenteni, es mind az által ide
ie előt ki nē vesi. De az Istennek nē kel azt tulaidonítani
hog' heaban feniegetnetes azt meg nem czelekedne. Eba

Esa. 39.

Phil. 4.

ben azért nem föl az halál határanak meg változafáról, hanem az embernek ítéletéről, és az természetnek foliafáról, melyre nezue az gonosz teendő emberek touab elhetének volna, de az gonossággal eleteket meg rövidítettek, nem az Isten tanaczára nezue, hanem az ember ítéleté és az életnek foliafa érint. Az Ezechias halalaról is ez ent kel érteni, ki az ű halálnak oraiát előb vitte, auagy meg hofábitotta, nem az Isten tanaczának el változafára nezue, hanem az külső okokra, az betegségnek nehességére és az embernek ítéletére nezue. Mert noha elete föl az embereknek ítéleté érint, nem volt reméseg, mind az által az Istennek titkos tanacza érint halálnak oraiátizenőt estédővel volt touab, és mikor erre iutot az életnek hatarat küllie nem verhetette. Hasonlatosképpen föl az s. Pal Epaphroditusról, ki az halálhoz közel volt, de az Isten ráta kőniörül. Nem az Isten ítéletére és halálnak oraiára nezue volt közel, hanem az Palnak ítéletére, és az betegségnek nehességére nezue. Ennek azért helien kel maradni, hog' az ember az Istentől rendeltetett orát, sem elől nem veheti, sem által nem haghattia

K. Ha Isten rendelte az halálnak nemet az bűnre kiért meg hal nem kezerte, és az gyilkosoc, mentet betike magokat az Isten vegezesevel?

F. Iollehet minden halálnak neme, akar mely íffo-
niu legyensis, az Istentől rendeltetik, és az ember azt el nem kerülheti, mind az által az bűnt meg kel valasztani az bűntetéstől, mert Isten az bűnre nem keferit, de lat-
uan az bűnt melire az ember menendő, igaz ítéleté érint az bűntetést el vegezi, és mikor az bűnnek mereteke el te-
lic, az emberre boczattia, Mikeppen azért az törven' el

rendelte, hog' az ki vert ont, vere ki ontassék, de azért ez-
zel az követközendő bűnnek nem oka, sőt inkább tiltoia:
Igy az Istenis az halálnak nemet és idejét el vegezi, de
mind az által erre nezue az bűnnek nem oka. Touabba,
az gonosz teendő emberek, az prädaloc és az gyilkosok, no Esa. 10.
ha Isten haragianak ostoni és el boczattatnac az ember ő-
lesre, mind az által, miért hog' Istennel nem eg' tanaczon
iárnak, hanem az ű kegyetlenfegeket auag' háfnokat kere-
sik egiebeknek hatalokból, ezokaert magokat meg nem
menthetik; sőt űkis azon vetekert meg röntatnak. Mint
az Prophetaknal: Az Isten fel tamafttia az ellenfeget az Esa. 8.
pustitafra és az öldöksésre. De ísmeg űket feniegeti az 33. 47.
hiuek ellen valo kegyetlenfeget. Mert mikeppen az At-
tia az vessőrt melliel fiat meg verte, el tördeli és az tűzre
veti: Igy az hitetlenek is az Istentől meg büntetnek, a ki
ű neki hatalmat adott volt egiebeknek rontafara. Ezt pe-
dig Isten meltan czelekedí, imez három okokert. Először.
Mert az kegyetlenseg és az bűn ű magoktul vagion, noha
Isten azt fordittia az hiueknek saniargatafara. Masodszor
mert az igiekezeti különböz, Isten az hiueket szerelme-
ből eppületekre veri, az kegyetleneket gyűlölségből az ű
telhetetlenfegekert őli. Harmadszor. Mert az büntetes-
nek hatarat és modgiat el hadgiac, kiért Isten űket meg i-
teli, és el karhoztattia, mint az Esaiasnal mongiat: Iay a ki Esa. 33.
prädals, mert ísmeg meg prädaltatol.

Az Dög halálrol.

K. Miczoda az Dög halál?

F. Sok embereknek hertelen le omlások, pökol var, mi-
rigy

rig' aug' egieb fele betegség miat, mel' az bűnert, Isteni gaz ítéleti berint boczattatik azokra, akie illien halálnac nemere rédeltettenek. Eft az deakoc Pestis nec hiiac, miért hog' az embert hertelen meg emesti. Az Sidok pedig ne uezik Debernek, az az, rendnek, miért hog' semmi rendet nem lattatik tartani, hanem egiant az emberek, mikor semmi iele ninczen, hanem csak mig az befedet fásokból ki ereftik, űket meg őli: Ez azért Istennek pusztító es keserues ostroma, melliel mint eg' eghő tűzel az embert emesti es fel indult haragiat ielenti.

K: Miczoda okai vadmaz az dög halálnak?

F. Először az dög halálnak külfő okarol aft kel erteni, hog' soha történetből nem tamad, hanem az Istennek íté-
 Deut. 29. lő igassagabol boczattatik, amint az Mosefnel es az Prophetaknal fok helien feniegeti az engedetlen nepet segy uerrel es dög halállal. Ez meg ielentetik az David peldá-
 2. Sam. 24. iabolis, ki mikor az neppel egietemben Isten haragiat fel geriestette volna az harom ostrom közzül, az dög halalt valasta, es harmad napig az ű nepe közzül heruen ezere halanak meg. Az halálnak eredeti azért nem az eghől sem az czillagoktul vagion, hanem az Istennek büntető igassagatul sarmazik. Eft fűkseg erteni ennekokaert, hog' az niaualiaban Istent engestelliük, kinek kezeben az ostrom, es mihelt akaria le szállithattia a dög halalt. Masodfor erdemlő es indito oka közönsegeskeppen az Isten törvenienek által hagasa, az első es az masodik tabla ellen való tettetes es vralkodo bűnök, az baluan' imadas, az igenek meg vialasa, az testi bator sag, az irigiseg, czalardsag, gilykossag, resseg, kegyetlenseg, paraznasag, az igaz törvénynek el forditasa, az aruaknak es özuegieknek be nielese, az keueliseg, es minden rendeknek tištekből való ki ha-

gasa, mint az Mosefnel mongia: Ha az en paranczola-
 timban nem iars, dög halállal tegedet meg emestelek, mig nem ki pusztitalak ez földről. A Samuelis aft ielenti, hog' az lehouanak haragia fel geriedet volt az nepre az bűnert, es ezokaert indította az David fiuer az famlaltatasa, meliben mind az által. űis verkezet, es magaban vg' mint fel fualkodot, es ezzel vont a dög halalt az nepre. Har-
 madfor külfő eskőze lehet, vag' az eghnek meg dögletetese, vagy az emberben leuő neduellegeknek rothadasa, melyből mind az által, ok berint halál nem köuetkőzik, miért hog' csak egiedül az Isten bírja az eletet es az halalt. Ez mellet az Samuel emlekezik az pusztito Angialrol is, ki Istennek folgaia volt az dög halálnac boczatfaban, mert ezis touab nem mehetet, hanem az menniere Isten boczatta, es az vian paranczolt neki, hog' kezét be vona. Meliből meg ielentetik, hogy az Isten az dög halálra bizonios semelieket, űdöt es hatart rendelt, mellien által nem mehet. Negiedser az dög halálnak veget meg kel va-
 lastani az sentekben es az hitetlenekben. Mert az harag-
 4. nak edeniben büntetes es vesedelem, es az ű gonoz eletnek iutalma. Az hiuekre pedig az Isten boczattia: Elő-
 3. őr, hog' űket az bűnből fel serkencze, es az eletnek iobi tására incze, ez vilagot vele meg utaltassa, es az igirt örökseget kiuantassa. Masodfor, hog' űket köuetkőzendő nagioib vesedelemről meg oltalmazza, es az ű agias hazokban czendesseggel nyugossa az fel tamadasig.

K: El mehet ember az dög halál elöt?

F. Erről fok külfőmbőző ertelmek vadmaz meeg az ből czek közötis. Elő es iras berint valo ítelet ez, hog' az ember az Istentől rendeltetet halalt el nem kerülheti, es az dögötis el nem tauostathattia, ha az Isten aft el vegete,

Hier. 15.

2. Psal. 91.

Psal. 139.

felőle, mint az kővetkőzendő bizonysággal meg erősítet-
tetic. Első. Az ember az halálnak neme előtt, melire Istén
tűl valasztatott, soha el nem mehet, mint a Prophetának mő-
gia: Az ki fegiuerre rendeltetett fegiuerre mennien, az ki
dög halálra, mennien dög halálra. Mert az dög halalis né
mindennec egíarárt arthat, hanem az kire csak Istén tűl bo-
czattatik. Ebből is azért meg ielentetik, hog' az dög ol' ha-
lálnak neme, melliet ember futasáual el nem tauostathat.
De erre ást felelik, hog' az fegiuertis ember el nem kerül
heti ha Isten arra rendelte, de mind az által fűkseg előtte
el futni. Az dög halálrolis azért hasonlatoskeppen itel-
nec. Ást kel erre felelni, hog' az kettő között külömbseg
vacion, mert az fegiuernec el tauostatafarol pelda es pa-
ranczolat vacion, de az dög halál előtt való futasról ninc-
ezen, mint ide ala bőuebben meg magiarazzuk. Másodí-
az s. Dáuid vg' tanít, hog' aki az Vrnac reítekeben lakik
es az mindenhatonac arniekaban nyugfic, nem fel az eye-
li rettegestűl, az nyitűl, az mel' nappal rőpűl, az dög ha-
laltűl, mel' az fetetsegeben íar, es az dögűl az mel' delliest
puftit, melliel ást ielenti, hog' az dög halál ellen fű oruol
faga az Vrnak oltalmaban való bizodalom, meliben az
kereftien ember ű magat Istère bizza, es tűle io neuen vo-
fi, mind az eletet mind az halalt. Ebből azért azis ielente-
tik, hog' az kik az halál előtt budosnak, gienge hitet va-
gion, es tőkellelessen nem merik magokat Isten gonduis-
felesere bizni. Harmadik vgian ezen Dáuid ig' fol az If-
tennec ielen leteről, es az hiuekre való gonduífeleseről:
Az en űlesemre es fel kelesemre samot tartas: Houa men-
niek az te lelked előtt es az te orczad előtt houa fussac, ha
fel megiek az eghekben ot vag', es ha az föld ala teritem
az en agiamat, ime te ot vag', Ha az tenger feneken lakó,
ot

0ttis az te kezed meg fog engemet. Ebben azért niluan
ranit, hog' az ember valami halálnak nemere rendelte-
tet, el nem futhat előtte. Negiedik: A f. Dávidnac pel-
dais ezent erőssiri, ki az dög halál előt el nem futot, de
ha Isten ellenfeget boczatot volna rea, mint a Propheta-
tul meg ízeni, latuan az veszedelmet, kinec ellene nem al-
hatna, el futot volna. Illik azért az Dávidot ebben kőuet
ni, es az Istennek kezét bekeuel benuedni. Az tób fente
krőlís pedig né oluassuk, hog' soha az dög halál előt futo-
tanak volna. Ötödik erősség az Experientia. Mert semün-
kel latiuk, hog' sokan az kik az meg dög leltettek kő-
nül forgodnak, ha giengek es erőtelenekis meg nem hal-
nak, miért hog' halaloknak ideie el nem iút, es addig az
dög úket meg nem ölheri. Nemelliek pedig kerúluen az
embereknek tarfasagokat, csak kiczin fakadek miat-
is meeg ha erőssékis, hirtelen meg halnak. Ebből meg ielen-
tetic, hog' az dög halál addig senkinec nem arthat, mig né
az életnek határa el közelget. Mert a kiket Isten arra rē-
delt, ha az földnek vtolfo vegerē futnakis, el né kerúlic a
dög halalt, akik nec pedig ideiec tonab halaftatot a dög ha-
lálnak közepőtteis meg tartatnak, meliből kőnül meg er-
teni, hogy az dög halalt Isten igazgattia, es az kire nem
boczatia aít el kerúli. Szinte azkeppen mint az vereke-
dő Angyal Aegyptusban, az Israel fiait nem banttia, ha
nem csak az Aegyptusbelieknek első fűlőtteket, az kik
meg őlesekre Istentül boczattatot vala. Hatodik ez-
fele futas az attiaíui beretetnekis ellene vagyon. Mert
az betegségbén leuők, kik segitsegnekül igen fűkőlköd-
nek, el hagiattatnak es giakorra el sem temettetnek, mel-
lyegietlenseg, es az Isten haragianak geriebfese.

K: Mellik az masodik ellenkező értelem?

F. Az orvos doktorok paranczolliak, hog' az dög előt ember el mennien, es ig' tanítanak: Ez három ige, hamar, méssé, későn, többet hasznal es inkább segíthet az dög halál ellen, hog' nem mint három rakot patikac, meliben afit akariac ielenteni, hog' ember az dög előt hamar el mennien, mihelt annak valami ielenseget aranza, az vitan méssé mennien, hogy az dög oda ne erhesen, es későn iúion haza, mikor az dög meg fűnik. Ezeknek ertelmeket követik sokan az iras tudok közűl, kik afit allattiak, hog' az ember ű maganak es hazanepenek gilkofa lehen, ha az dög halál előt el nem megien, sőt annak felette Istenet is kerserti, hog' az fabadulafnak eskőzeuel nem akar elni. E löbör ezzel erőssitik, hog' az ellenseg es ehseg előt ember nek fűkseg el menni, az bűdös es egő hazbol ki kel futni, es nem kel afit mondani, hogy az tüz kőzöt is Isten meg tarhattia, es ezokaert el nem kel futni. Ebből afit hozzak ki, hog' az dög halál előtis hasonlatoskeppen el kel menni. Ez okoskodafra meg felelhetünk az Daidnac mondasabol: lob ennek az Istē kezében esnē, hog' nem mint az embereknek kezében, eckeppen azert az Istēnek osto, ra ketfele lehen: Eggik az emberek es egieb külső esközök által, ez előt mikor Isten modot mutat el kel futni, meliben az keresztien ember nem Isten előt fut, hanem az gonoz esközöket igiekezic el tauofatni, az mennire Istentől engettetik. Ez fele esköznek meg vialafa Istennel kersertese, meliről paranczolat es pelda talaltatik, mint az Iacob az ehseg előt Aegyptusban megien. Az Illies az Iezabelnek feniegetese előt el fut, a Christus Herodes ül dözese előt Aegyptusban viterek. Szent Palis az kofarban leereszködek az kü falrol, es ig' meg menekedek, honnet az Christus az tanituanioknakis hadgia, hogy mikor egy

eg' varosbol ki űzernek, masban fűllanak. Masik ostor Istē keze által es vg' mint lathato esköznelkül lehen, mint az dög halál, meliben az ember Istennek kezében esik, es ezokaert az czapas előt ember el nem mehet. *Pelda.* Peldanac okaert, mikor az atia az fiat mas által akaria verni, auag ielteni, el futhat előtte, de mikor az atia ű maga akaria meg saniargatni, ha ki fut előtte inkább haragra indittia az attiat: Ig' az fegiuer előt el kel mennünk, hogy embereknek kezekben ne esünk, kik nem tudnak raitunk köniörülni. De mikor Isten az dög halállal ver, el nem mehetünk, sőt inkább az ű kezében kel esnünk, az ki köniörülő Isten es meg bannia az gonozt. Masodfor efitis forgatnak, az Isten meg paranczolta völt, hogy az Lepras embert az varosbol ki rekeszenek. Annak felette fűkseg az franczus es rühes embertől magunkat onunc, hog' reanc ne ragadgion, hat az dögös embert es eghet el kel tauofatni, hog' meg ne dögletessünk. It afit kellene meg bizo nitani, hogy az dög halál ollian ragado legyen mint az Lepra. Mert ez niluan vagion, hog' az Lepra es az Franczu, az illetesből el ragad, de efitis meg kersertiük, hog' az dög nem ragad mindenekre egiant, mert akik az dögösök köniül forgodnak es űket temetik, sokan meg nē dögletetnek, hanem czac nemelliec, az kikre Isten rendelte, akic pedig tauol kerülic es méssé futnak, gyakorta az mirig' auag' egieb niaualia miat meg halnak, mert az dög halálnac oka, nem az külső eghben, hanem az embernek testében vagion, melliet mikor Isten meg indit, ottan halál köuetközic belőle. A kic azert illien ertelemben vadnak, az fent irasbol nem hozhatnak ol' bizonyfagot, mely hez köthetnök hitünket.

K: *Mellik az harmadik ertelem?*

F. Ez két rendbeliek kiűl talaltatnak ol' bölcsek, kik ez kerdesről semmit nem mernek vegezni, hanem mindket fele hailandok, es embernek sabadsagaban vetik, ha el akar az dög halál előt menni, auag' meg maradni, azoknak azért az kik hitekben erőtlének, es nem merik magokat bizni az dög halálban, sabadsagot adnak az futasra, ily ok alát, hogy azokat ne karhoztassak, az kik meg maradnak, es az ű eleteknek hošabitasat ne tulajdoniczak az futasnak. Azokat pedig az kik meg maradnak is meg arra intik, hog' űkis amaz erőtlenekeket kik el futottanak, ne šidalmazzac, hanem inkább az ű gienge hitekert es meg maradasokert kőniörögienek. Ez ertelem innét iűt be, hogy az embereknek velekedések kőzöt nem tuttanak mel' fele hailani.

K: Miel kel az dög halalt el űzni?

F. Az emberek soc Istentelen moddal igiekeznek a dögöt el tauostatni. Nemelliek terieckel, nemelliek fűstölésel es az erdőknek egeteseuel, nemelliec varaslással, nemelliek pedig bolondul ašt velik, hog' az kin előfő kezdetet az dög, az földből ki ašac, es az akašto fa ala vonniac, nemelliec hazokbol es varosokbol ki rekeštik azokat a kik az dögletetes helien laknak auag' iarnak, hog' ezek től az dög reaiok ne ragadgion, nemelliek pedig, mint a poganiok, az holt oktalán allatokat vonšak az vezakra, es hazok eleiben, hog' az dögöt döggel űzhessék el. De mind ezek az Istennek haragiat nem šallittiak, hanem inkább gerieštik. Mi azért az dögnek el űzeseben kőueššük az Daidot, ki az ű bűnet esmeri es vallast tešen, hogy ű inkább erdemlene az bűntetést, magat Isten előt meg alazza, az ű bűneiből Istenehez meg tēr, az atiašui šeretetet kőueti, az holtakat tīstessegešen el temetteti, tīšta fűből

az elő Istennek kőniörög es az halálnak meg fűnese vtā nem adgia magat testi batoršagra, hanem az Arafna fűrűien, ahol az puštito Angial meg allot vala, oltart rakuan, az Istennek aldozik, es eckeppen az ű emeštő haragiat czendefiti. Az Ezechias kiralis hasonlatoskeppen magat az betegsegeben meg alazza, es io lelki esmerettel fűűet batorittia, az giogiulas vtan Istennek halakat ad, es illien fogadast tešen: Lassan iarok minden eštendőimben az en lelkemnek keferűsegeben.

K: Kelle az embernek az halalt kiuanni?

F. Niha az šentek nag' širassal kőniörögenek, hog' az Isten űket ez vilagbol ki ne vigie, hanem az testi eletre az betegsegből felgiogicza, niha pedig az halalt kiuanniak. Erről azért ašt kel erteni, hog' mikor a šētec vonogattiac magokat az halál előt, auag' giarlosagok ielentetik meg, auag' pedig az halálhoz ninczenek io kešűlettel, mint az Daid mikor az vetekben ešik, nem őromešt mehetne az halálra, hanem kőniörög eletinek hošabitasaert, hogy az vtan io kešűlettel mehessen az ki mulara. Az egieb Attiakrol višontag oluassuk, mint Abrahamrol, Isaacrol, Iacobrol, Iosephról, hog' io lelki esmerettel czendessegel es őrommel multanak ki ez vilagbol. Az halálnak kiuanšagarol ig' kel erteni, hog' az iras a halalt ketkeppē tamaštia előnkben. Előfő ű magaban es az ű termešetiben, az menire az bűnnek šolgia, es az embernek rontoia, melire nezue nem kiuanhattiuk, šőt inkább išoniodunc az halaltul. Masodšor kel az halalt meg gondolnunc az Christusra nezue, ki annak merget el vőtte, es a gonost eletűnkre fordította, melire nezue a š. Palis kiuan az testűl meg valni, hog. az Christussal eggiűt lehessen. De az testi eletetis kiuannia, hog' ebben az hiueknek šalgalhašson. It meg

kel valasztani az kiuanfagnak okat es veget, mert nemel-
liek az hiuek közzül kiuanniak az halalt, hog' az bünös
testül meg menekeduen, az igirt diczöseget el nierhesse.
De ittis nem kel feletteb sietni, miért hog' az Isten az mi
lelkünknek meg keresere bizon'os időt rendelt, mind az
altal az kiuanfag io es dicziretes. Nemelliek pedig kiuan-
niak az halalt, es sietnek arra testi niughatarlanfagbol,
kik Isten ellen igen vetkeznek az beketelēsegben. Mint
az Ionasnak peldaia meg ielenti, mikor ig' fol: Vedel en
túlem az en lelkemet, mert job ennekem meg halnom hō
nem mint elnem. Ez fele kiuanfag azert es zugolodas I-
stennek kesferteti, mel' az haragnak edeniben karhoza-
rot erdemel, az hiuekben pedig Isten irgalmassagauat el
fedestetik.

K: Kelle az balal ellen oruossaggal elni?

F. Tollehet nem terem az kertben halál ellen oruosság,
mind az által, miért hog' nem ertiük az Isten vegezet a
karattiat felőlünk, az minemű esküdőket mutatot az élet
nek segitsegere es tartására, nem szabad meg vtalni, mint
a bölcz mongia: Tisztellied az oruost az űk segert, Masut
is ig' solt: Az oruosságot az felseges Isten teremttötte, es
az ehes ember est meg nem vtallia. Az Esaiasis aít hagia,
hog' az Ezechias királ' keleueniére figet kőssenec, es meg
giogiul. Ebben pedig három dōlgot kel űnkben ven-
nűnc, Elő hog' az oruosság ol' legien, mel' az Isteñec ige
ieuel nem ellenkezić, hanem az ű tūle adattatot io berza-
mokbol czinaltatik. Mert az varaslok es űmfenűestők
oruossaga az irasban tiltatik, az kik valami igeñec suga-
faul, oldassal es kőttessel, uaagy egyeb fele babonaul a
kariak az betegeket giogitani. De ez fele őrdōg tagiaitul
nem illik az keresztien embernek giogiulast varni, for in

kab tarczsa magat az Istennek ígeihez, es csak az ű tñle
 rendeltetet oruossagockal ellien. Masodik, hogy senki
 az giogiulafnak okat es ereiet az oruossaghoz ne kñsse,
 mint azok czelekefnek, kik nag' bizodalommal arra kñ-
 tik magokat, hog' az betegsegbñl embert meg giogithat-
 nak, mel' ű beñek feddendñ vetek. Mert az oruossag csak
 akkor hasñnalhat, mikor Isten erñt ad az giogitafra, hon-
 net vgian azon oruossag nemelliekben fogonatos, nemel-
 liekben artalmas, hogy az emberek esmeriek az Istent e-
 gjedñl valo oruosfnak lñni, es az kñlsñ oruossagockal vg'
 ellienek, mint eñkñzñkel, nem vg' mint az giogiulafnak
 okaival. Harmadik, hog' az mel' oruossagot hasñnosnak íf-
 mertek lñni, egieb niomorultackalis, nag' òrñmest kñzñl
 liek, mint az Christus tanít, az Samaritanus peldaiban
 ki az toluaioktul meg vagdaltatot emberen kñniñrñl, es
 annak sebeit giogittia borral es olaial. Ebbenis azert az
 Isten akaríja, hog' az attiafiñ feretet giakorlattansek, es az
 egesegesek az betegetek segiczek oruossaggal es egieb
 fele io tetemenniel.

K: Mikeppen kel az embernek Testamento-
mot tenni?

F. Az Testamentom tetel igen sűkséges, hogy az em-
ber az ű hazanepenek haborut es patuart ne hadgion, ha-
nem az őueinek io allapattiarol halala vtanis gondot vi-
sellien. Ez pedig egy io rendeltetet fokas, melliet az
sent Attiakis meg tartottanak, mint az Iacob halanak
előtte fiait hozza hıuattia, az ű dolgokat io modal ren-
deli, es kőuetkőzendő allapattiokrol űket meg tanıt-
tia, Hasonlatoskeppen az Daudis venfegenek es halala-
nak ideien testamentomot tesen, es az orfagot io allapat-
li 4 ban

ben hadgia, az ű fiat Salamont helieben salituan. Az Eze-
 chiasnakis az Isten meg izeni Efaías által, hogy minek e-
 lőtte meg halna, testamentomot tenne, es az ű hazat el
 rendelne. Ebben pedig ezek kiuantatnak. Első, hog' mig
 az ember esen vagion, es az betegség miat fölőtteb el ne
 nehezedet, addig tegien testamentomot, hog. az ki mulaf
 nac ideien ezzel magat meg ne haboricza, sőt mindene.
 ket fiueből ki vetuen, csak iőuendő életiről, es az Isten-
 nek kegielmes igiretiről gondolkodgiék. It azok vete-
 nek, a kik az testamentomot akkor akariak tenni, mikor
 immar nem solhatnak, kik aſt itelik, hog' fűksegkeppen
 meg kel halnioc ha testamentomot tesnek. Masodik, hog
 az testamentom tetelben az embernek vezere legien az
 Istennek igeie, es mindenben azzal eggiezen, es kiualt-
 keppen az Isten tífteſsegere nezen. It azok verkeznec,
 az kik penzeket es öröksegeket baluaniozafra hadgiak.
 Mikor azert az Isten az embereket meg vilagofittia, ez
 fele testamentomot meg iobbithatnak, rendeluen aſt az
 Istennek tífteſsegere, es az Euangiliom hirdetefenek ſe-
 gítſegere. Harmadik, hog' az Testamentom az közönſeges
 igallag ellen ne legien, hanem az kit mi illet annak min-
 den czalardsagnekűl meg adattafsek. Azert az mel' tes-
 tamentom az törüenniel nem eggiez, es az kike az iő-
 ſag nezne ez által rontatnak, ſel bomolhat, es az igallag
 ſoliaſa ſerint meg iobbithatik. Mert az mit az előkben
 az törüen meg tilt, vgyan azont az holtakban nem erőſ-
 ſiti. Negiedic, hog' ember az testamentomot eſſen tegie
 es mi kőuerközhetnek az ű maradékara, az el mult dol-
 gokbol, es az ielen valo peldakbol iol meg gondollia, es
 mindeneket az őueinek eppületekre rendellien. Ezoka-
 ert ſoktanak az eſes emberek tutorokat, es gondűſelő-
 ket

ket valaſtani, hog' az marha el ne teközöſtaſsek, hanem
 az örökőſnec meg tartafsek. Mert az kik bolondul teſ-
 nek testamentomot es iőuendőre nem neznek, gyakorta
 nagy karokban eitik az vtanna valokat. Ötődik, hog' az
 kereſtien ember, mint életiben, így halala ideienis, el ne
 ſelettezzec az irgalmalfagrol, hanem ha az Iſtē teſti mar
 hauat meg aiandekoſta, az Iſten tífteſsegere, az tanulok-
 nak, es egieb ſegenieknek ſegítſegere abbol valamit ſa-
 kaſon, mert az embernek meeg halala vtannis igiekezni
 kel az aniaſentegihaznak eppületire.

*K: Minemű keſerteti vадnac az embernek
 az halalban?*

F. Első az halalnak iſoniu es rettenetes volta, mely az
 emberi termeſetnec romlaſa, es az teſti ekeſſegnec el val-
 tozaſa, nag' gialazatra es vtalatos allapatra, az mikeppen
 lattiuc, hog' az emberi teſtnel ninczen vndokab, minek
 vtanna az lelek ki megien belőle. Ez gondolat meeg az
 Bölczeketis igen meg keſerti, es meg reſtenti az halaltul.
 De az kereſtien embernec ezzel kel meg giőzni az keſer-
 tetet, hog' az Chriſtus az halalnac merget el vette, es az
 idő ſerint valo gialazat es romlas vtan örőcke valo dicző
 ſeg kőuerközik, mel' az halalnac iſſoniufaſat meg emeſ-
 ti, es aſt kiuanatoſſa teſi az iőuendő allapatert. Erre neza-
 ue azert az halaltul nem kel ſeletteb rettegni, ſőt vg' kel
 tartani, mint ha az ember az tömlőczből az ſabadſagra
 es az vrafagra menne. Ez mellet kőniőrgeni kel, hog' az
 Iſten ez vilagot meg vtaltafſa velűnc, es keſiczen az ű ba-
 torito lelkenec általa, az bodog ki mulafra es az ű dicző-
 ſeges orbaganak meg niereſere. Masodik az bűnőkről va-
 lo emlekezet, melyben az Satan az embernek eleiben ra-

506.
 2. *Pfal. 32.* *Ezech. 18.* 3.
 kia, valameni vetket iffiusagatul fogva czelekedet, es igieközic ketfegeben eiteni, az bűnnek boczanattia felől. Ez ellen az embernek batorítani kel magat az Isten kegyelmenek ígeretiuel, es az Christushoz igassagauat, ki ez vilagra iút az bűnösöknek iduözítesere, kinec erdeme aldóztatia a hiueknek mindē bűnöket vgy meg emefri, mint az tűz az pozdoriat. Mert az hol a bűn bővelkedik, ot az kegyelem fellieb arad. It az példakís igen erőssítik az embernek hitit, mellyekkel az iras az bűnösöket bítattia, es a Christushoz igazgattia, mint az Dáuid, noha gyilkos es parazna volt, mind az által est mongya magarol: Meg valló en ellenem az en bűneimet, es te meg bocsátod az en alnokságomnac vetket. A Christussal fel fésítettet toluai, noha mindē életet gonossagban fogiatta, mind az által az ű kiczin hitinec általa bűnnek bocsánattiat nierte. A bűnec esmereti azért es vallasa né vefede lőre, hanē életre vifen, mert az keresztién ember né csak az bűnec nag' voltarol elmelkedik, hanem az Istennek veghetetlen kegyelmeről, es az meg terő bűnösökhöz való io voltarol gondolkodik, mel' az bűnnek ereiet el nősia, es az halalt életre változtatia. Ragazkodgiek azért minden bűnös ember az Istennek erős igiretihez, ki meg eskűsík, hog' az bűnösnek nem akaria halalat, hanem meg terefet es életit, ki az hiueknek bűnöket az tenger fenekere vetette, es ol' mészé tauostatta, mint az nap kelet az nap nyugattul. Ez fele ígereteckel a satannak tűzes nilait el foghattiuk, es az halal ellen giőzedelmefek lehetünk. Harmadik keserteti az törűneek igassaga, ki a bűnösöket atok ala veti, es az Isten haragianak tűzeuel emefri, es az embernek lelki esmeretit az karhozatnak felelmeuel meg sebheti, Ez ellenis erős oltalmunk minékűnc az Christus,

4.
 5.
 ki az törűen' ala vetettet, hog' minket az atoktul meg faditana. Ha azért az törűen' erőltet, es a bűnert halallal fenieget, igazicűk az mi kezefűnkhez a Christushoz, ki az törűen' igassaganac eleget tót mi erettűnk, honet a törűennec sinczē menedeke hozzanc a karhoztatafra, mint s. Pal tanit ez igeckel: Semmi karhozattiok ninczē most azoknac, az kik az Christushoz vadnac. Negiedik keserteti az Satannak ez, hogy igyekezik bizontalanna tenni az valaszt. De ez ellen az keresztién embernek erőssen kel allatni, hogy az ű neuebe irattat az életnek kőniueben, mellyet Isten meg bizonítot az hiuatallal, az hittel, az lelki bekeffeggel, az meg fenteleffel, es az fentiegieckel. Ezek noha gyengek az emberben, mind az által bizonios peczeti az valasztanak, honnet az embernek nagy bizodalmat kel venni, hogy az minemű iokat az Isten el kezdet az hiuekben, azokat veghezis vifi. Az foliasarol kel azért mennűnc az kut főre, es mikor ez lelki ioknak valami ielenfeget erezzűk magunkban, tőkelletessen el hidgiűk, hogy valasztottak vagyunk, es ez fundamentomon fel eppitetuen, az testi halalbol siessűnk az valasztanak vtolso vegere, az diczősegek meg niere fere. Ötödik. Az betegsegek terhes volta, mert az Isten giakorta a hiuekre nehez es hofsu ideiglen valo nialiat ereft, meliből az Satan aít akaria az emberrel el hitetni, hog' az Isten emefto haragianak bizonfaga legien, es ez miat a hiuekis hiuekben igen meg keserednek. Ez velekedest az keresztién embernek vísa kel fordítani, mert az hiuekben minden fele betegseg Isten beretetinek ielen sege, es az halalnak neme, auag' az fulios betegseg senkit nem karhoztat, sőt az hitet ezzel proballia es erőssíti, ez vilagot vtaltattia az bűnek kiuanlagatul el fakaft, az kőniörgel.

iörgesre indit es ű magához vonson. Iússon esünkben az ert az senteknek peldaia, kik issoniu halalt senuettenek, es a Christus ol' gíalazatos halalt vót fel mi erettünk, kó uessük ebben az sent lobot, ki az nag' betegsegeben az Istenben veti bizodalmat, est monduan; Ha sinten meg őli is, te benned remellek.

K: Meg kelle tartani az halakra betegülteknek utolsó kenéseket?

Iacob. 5.

F. Az Papistaknak sentelt olaiok vagion, melliel az be tegeket meg kenik, es az kezeken auag' homlokokon ke rettet vonfanak, mel' fokast azoktul vórttenek, kic az Apostolok ideiekhez közel eltenek, es giogitasnak aiande, kiual fel eppitettének, mint a s. Iacob tanit ez igeckeli; Ha valaki betegsegeben esik huiassa az aniafētegi haznac göd uifelőit es kőniörögienek erette, meg kenuē űtet olaiat az Vrnac neueben, es a hitből valo kőniörges meg tartia az beteget, es fel tamaftia űtet az Vr, es ha bűnt czelekedet meg boczattatit neki. Est a Papistak maiom modra okne kül kőuetit, mert ez fele kenés a regieknel az giogitas aiandekanak külső iegie volt, mint s. Palis mōngia, hogy az lelek által nemellieknek adattatik giogitasnak aiandeka, mel' az apostoloc vtan eginihani estendōuel meg sūnt auag' ritkan talaltatot. Azokaert ahol a valosag ninczē, az ieginec sem lehet helie. De az giogitasnak ereie mostā ninczen az tanitoknal: Hat az külső iegiel sem sabad elni. Azokis pedig nem mindeneket kentene meg, hanē az Isten az giogitasnac aiandeka mellet, valaftasnak es i teletnek lelket adot volt nekic, hogy meg esmerhetnek kik volnanak giogiulandok, melinek bizonyagara űket meg kentek olaiat, es ezzel meg bizonyittatot, hog' a giogitas

gitas nē az ű ereiekből volna, hanem az leleknek aiande kabol. Az kiknek pedig halalok oraia el űt, ezekre a kül sō iegiet nem vestegettek. Mikeppen azert az aiandek ű dō serint valo; ig' vege let az ieginekis, mihelt a giogitas nac ereie, es a betegsegeben ki meneteliről valo itelet meg sūnt az emberek közöt. Masod: Az affoniatnak pelda iatis forgattiak, a ki a Christus feiere onta az draga kene tet. De ez erőtlen bizonyag, mert paranczolatnak űl valo pelda, es noha ez kenés az Christus űuendō halalat es te meteset peldasta, mind az által az affoniatnak czac a külső fokasra es beczületre nezet. Mert az nap keletiek az lakodalombā es egieb heliekenis, io illattu kenettel foktak vala magokat meg kenni. A Papistac pedig ezzel külbomb vegre elnek, es a betegnek iduöllegere sūkfeges nec velic.

K: Kelle az Vr vaczoraia az betegekhez bordonni?

F. Ebbenis az Papistak Isten rendelese ellē valo fokast tartnac, hog' az ostiat hazankent viselik. Először mert a s. Pal vg' rendelte, hog' ahol az Istennek igeie hirdetterik, az Vr vaczoraiais az kőzőnsages helien ostogattak, es a huiak addig ellienek az vaczorauat mig egessegek es al kolmatosfogok vagion, es ennek vetelet ne hallatnak az ű halaloknac oraiaara, mel' fokas iegie az kefületlenseg nec. Masodior ezertis tiltiuc, mert az Papistac hamis velekedest es baluan' imadast kőttöttec melleie, mikoron az ostiat Vrnac neuestec, es a ki meg nem giont, auag' halalanac oraian az vrat nem vette, az karhozatra vetit. Est azert nem illic a kereszten ember nec kőuetni, miert hōg' sē pelda, sem paranczolat ninczen rola, mert ahol az iras aűt mōngia, hog' az Apostoloc hazankent tōrdelte az kenie ret

ret, nem az vaczoráról, hanem az alamisnalkodásról és az fegenieknek segítségéről kel érteni.

K: Kelleßöuetneket giuitani az holtaknak?

F. Az Papisták ebben is bolondul czelekednek, hog' az holtak fejeknél és láboknál giertiakat giuitanac, melliet vettenec az pelda befednek gonoz értelméből, mert ahol az Christus tanít az tíz fűzekről, kik közzül öte bolond volt, öte ebes, az bolondoc olait nem vittének velec, az ebesec pedig olait vittének az ű lampásokban, ezzel csak arra akar inteni, hog' az hiuek az vő legent io keßülettel variac, mind halálakra, mind az ítelet napiara. Az olai az ert és az fűuetnec peldazza az hitet, és a pœnitentiát, mel liel az hiuek ez vilagnac fõtetsege ellen vilagoskodnak, mint az lampások. Bolondság azért az halál ellen külfõ giertiackal keßülni, mel' fõkafrol az iras nem emlekezik, és ezokaert né szabad a keresztien embert erre kötelezni.

K: Kelle Tort tenni az holtaknak?

F. Az tort az Papisták ol' lakasnac hiiak, melliet akkor keßitenec, mikor az ember halua fekszik: és ezzel az ű tor kokat és hasokat töltic, hõg' az keßerűseget el feleiczek, Ertis pedig nem iaualliuk ez okaert. Elõfõr, mert az Iste nec semmi paranczolattia errõl ninczen. Masodfõr, az Isten rendelseuclis ellenkezik, ki aßt kiuannia, hog' az õrűlöckel orűlliunc, az sirockal pedig siriunk. Mert noha az halálban vigadnunc kel lelkünkben, az meniere szabad sagunknac és életünknek kezdeti, mind az által az men nire a bűnnec solgia és az természetnek romlása, keßerge nunc kel. Ezec pedig az mi embernek alazatoságára sol galna, aßt fordittiak tobzodásra és testi batorfagra. Feles baratunknac pedig halála intene minket nem az refegsege

re,

re, hanem az keßültre, és az elernek iobbitására. Harmad fõr ez fõkas mellett gonos velekedes is vagiõ, mert aßt ite lic, hog' az torral, és az fegenieknek iol tartafaua az lel ket meg valthattiac. Errõl pedig mi aßt erczűc, hog' az ha lal ellen embernek nem borral és io lakással kel magát vi gasztalni, hanem Isten igeieuel és lelki örõmmel.

K: Szabadé az holtakat siratni?

F. Az siralom ket fele, eggik keresztien és mertekletes, melliet az mi attiankfait keßerűlliuc és aßt sirattiuc, hog' az emberi természet ennire meg romlot az bűn miat, és an nac felette, hog' hasnos emberektől valunc meg, kik nec eltauozaloc fõkacnac karara vagion, és giakorta Isten haragianac iegie az halaadatlan vilagon. Errõl azért fõc peldainc vadnac, mert az Abraham sirattia az ű feleséget, az Iacob az ű fiat Iosephet, az Israel fia az Mofest, az Da uid az ű fiat Absolont, az Christus az Lazart, és az Maria az Iesust, Masik pogani siralom, meliben az emberek sem modot sem hatart nem tartanac, sem az iűuendõ fel tama dasnac remensegeuel magokat nem birattiak, fõt az ke serűsegnec miatta magokatis meg emestic. E fele siralmat meg tilt a f. Pal az keresztienektől, mikor ig' fõl: azokat a kic el alusnac ne sirassatoc, mint az egieb poganoc, kik nec ninczen remensegek.

K: Hol és mikeppen kel az keresztien embernek temetkezni?

F. Az Isten vg' rendelte, hog' az földi ember ísmeg vi saterien az földben. Azert az holtakat fűkfeg el temetni az földben, és mint eg' agias hazban le tenni niugodalõ ra az iűuendõ fel ramadafnac remensegeert. A temetesbē pedig tífesleges modot kel tartani, és az mi attiankfai.

lopas.

temet-
nek helie-
rol.

nak el takarításában fűkseg jelen lenni, hog' az mi remen-
segünket mutasson az ű halálra való bodogfogokról,
es az mi ki mulassunkrolis az ű peldaiockal emlékeztet-
sűnc, mert a halál ma űket ragatta el, holnap minket. Itt a-
is esűnkben kel vennűnc, hog' az holtakat nem szabad dra-
ga öltözettel, arannal es ezűsttel meg vndokítani, hanem
mint az Christus peldaia ielenti, az holt testet tista ruhá-
ban, auag, giolczban kel takarni: Mert lopas es Istennel
bőssontasa, az holtaknac adni a-
ni az mi az elő fegenieket illelne. Az halál azért nem ke-
uelsegre, hanem alazatosagra tanittia az embert. De az
ördög vissza fordittia meeg az természetnek töruenietis,
es az halálbanis Isten ellen fel fualkotattia az embert. Az
temetesnek helieről pedig a-
varas kiűl kertben temetke-
stec, mint az Abraham az ű
hazanepenek temetsegre mezőt vese-
n. Az Christustis az
Aramathiabeli Ioseph, vy koporsóban temeti az kertbe.
Ez io rend tartast az Antichristus el váltostatta, es az so-
ros Cynterimben rekestette az temetést. Iollehet pedig a
föld minden helien io es szabad az keresztien embernek
temetesere, mind az által az Papistakul rendeltet heliet
nem iaualliu ez köuetközendő okokert. Első mert est
az heliet az többinel sentebnek tartiak, es a-
velic, hog'
az hel' az embert meg senteli, mel' velekedes az Isten ige-
ienek ellene vagion, mert az Isten az keresztien embert az
cynterimhez nem kötötte, hanem ű neki meg sentelt min-
den földet nem czac eletire, hanem halalarais, mert az V-
re az föld es ennec minden telliessege, es az mint a s. Pal-
tanit, az tistanc minden tista. Másodszor ezis nag' ke-
giet lenseg az Papistakban, es Istennek kemen' o-
stora ű raitoc
hog' az holtaknak nem hadnac nyugodni, hanem az ű c-
tiokat

tiokat ki hanniak, es kapolnakban rakiak. Melliet noha
űk nem ertenek, mind az által az Istennek nagy atka es
bűntető igassaga, ki az baluaniozok czontiainak sem en-
ged, mint az Ieremiasnal feniegeti, hog' az Iuda kirali-
nak az Papoknak, es az kősslegnek czontiait ki haniattia
az napra, az holdra, es az czillagokra, hog' ezek előt pi-
ronkodgianak, az kiket eltekben tisteltenek, az elő Istent
hatra vetuen. Nem szabad azért keresztien embernek az
holtakat es az czontiokat serekből ki hanni, hanem az ű
hazokban beket kel hadni, mind az vtolsó fel tamadasig.
Harmadör, ez hituan sokas, meeg az külső tistességgel
is ellenkezik, mert nem illik az tanításnak heliet illien
modon vndokítani es bűsötni, mint az Papistak ektelenül
es igen kegietlenül czelekednek az holtakkal.

AZ FEL TAMADAS rol.

K: Hani fele az fel tamadas?

F. Ket fele. Eggik lelki, mely nem egieb, hanem az bűn-
ból való meg eleuenedes, az Isten kegielméből a Christu-
sert az sent leleknek meg vyitasabol, hogy az valastot-
tak ellienek az Istennek, igaz hitnek es io lelki esmeret-
nek általa. Erről mongia a s. Pal: Ha fel tamattatok a Chri-
stussal mennieieket keressetek. Az s. Ianosis a-
st hia bodo-
gnak es sentnek, az kinek rese vagyon az első fel tama-
dasban. Ez pedig kiualtkeppen kettőből al, az hitből es

Kk

Apoc. 20. Bodog es
zent. a-
vagian az első fel
tamadasban: Mert
az
arokan minzien hatalma az m-
-fik halálnak, hanem lennek az m-
-nek is az a-
vralfognak is vele eret ert-
-=gig.

1. Cor. 3.

az io lelki esmeretnek igazságából. Masodik az testnek fel tamadása, mel' nem egieb, hanem az meg holt testnek vyonnan valo fel eppítése es az lelecek valo eggiesüle, se, mel' lehen az vtolso napon a Christus által, hogy mindenek el vegiek az iutalmat, a melliet az testben erdemlettenec, vag' iot, vag' pedig gonost.

K. Lehené valósággal a testnek fel tamadása?

F. Ez kérdésről ez világi bölcsek semmit nem ertettek, mert noha az leleknek halhatatlanagat vallottak, mind az által az testnek fel tamadasáról semmit nem emlékestenek. Mert ez értelem az emberi okossággal es bölcselleggel ellenkezik. Annakokart meeg az Aniafent egihazbanis eleitül foguan sokan tamattanak, a kik az halottaknak fel tamadasát tagattak. Illietenek voltanak az *Matth. 22.* Christus ideiebé az Sadduceusok, kik aht tanítottak, hogy sem lelek, sem ordög ninczen, es az halottak sem tamadnac fel. Az 6. Pal ideiebenis az Philetus es az Hymenrus aht mondtattak, hogy az fel tamadas immaró meg löt, mert aht ertettek, hogy ninczen egieb fel tamadas az lelki vyonnan valo sültetel, melinec iutalmat el veszi az lelek, az test pedig az földben marad, a meliböl teremtetöt volt. Az vtanis soc helieken, mint az historiák bizonyittiak, ez teuelgest meg vytottak, az Basilides, Apelles, Marcion, Valentinus es ezekhez hasonlatosok, kie az fel tamadást csak az lelekre vittek, az testit pedig mindeneitül fogua tagattak.

K. Minemü erősegeckel bizonyittatik az testnek fel tamadása?

F. Elő az 6. irasbeli sok bizonyágok, meliek talaltatnak az Prophetaknal es az Apostoloknak, Az Prophetak fol

uan az testi fogfagból valo meg szabadulárol, az vtolso fel tamadástis niha be foglalliak, mel' mindé szabadlagnac tökellestessege. Az Efaiafnal ig' vigasztallia az hiueket: *Esa. 26.* El nek az te halottaid, az en testemmel egietembé fel tamadnak. Az Ezechielis lattia, hogy az Isten az halottakban es *Ezech. 37.* az faraz czontokban lelket boczat. Az 6. Iob pedig nil *Iob. 19.* uan mongia: Tudom hog' az en meg valtom eel, es az vtolso napon fel tamast az porból. Az Danielis est bizo *Dan. 12.* nittia. Sokan az kik alusznak az földnek poraban fel serkennek, nemelliek az eletre, nemelliek pedig az gialazatra. Az vy testamentó rakua ez fele bizonyfagockal, mint az Christus mongia: El iü az ora, meliben az kik az kö *Ioan. 5.* porfoban vadnak, halliak az ember fianak sauat, es ackik iot czelekettenek, mennek az eletnek fel tamadasára, a kik pedig gonost czelekettek, mēnek az karhozatnak fel tamadasára. Masodik, a Christus az Sadduceusokkal vetelkeduen ig' bizonyittia: Nem oluostatoke az fel tamadasról: En vagiok Isaacnak es Iacobnak Istene. Az Isten pedig nem az holtaknac, hanem az előknek Istene. Azert ha az hiueknek Istene, sükfegkeppen ezeknek elniek kel meeg az testbenis, mikoron az Istentül elrendeltetet idő el iü. Harmadik. Az 6. Pal bizouittia az fel tamadasnak es *1. Cor. 15.* löl iaro sükfeges okabol, mikor ig' fol: Az Christus fel tamadot. Hat az halottakis fel tamadnak. Ez finte vg' köuetközik, mint ha az ember aht mondana: Az nap fel tamadot, azert az földet meg vilagosittia: Oka pedig ez, mert az Christus mi feiünk, es nem maganak tamadot fel, hanem minekünkis. Touabba a Christus vg' tamadot fel, hog' ez vilagnac itelő biraia legien, igazságot es iteletet te giē. Hat az ü fel tamadása a hitetleneknek fel tamadasatis vtaña vősa, hog' ezeknekis az ü czelekedetek ferint meg

Ioan. II

fizethessen. Eftis meg kel erteni, hogy egiebeknek fel tamadása, nem ok ferint bizonittia, az közönseges fel tamadást, hanem czac pelda ferint, mint az Lazarnak fel tamadása, ű magának hasznalt, es ezzel senkit fel nem tamasztotta. De az Christus vg' tamadot fel, hog' az el aluttaknac első sengeie, es az halotak fel tamadasanac elől iaro, fűk seges, erdemlő es szerző oka legien. Negiedik ha az halottak fel nem tamadnak, az igenek hirdetése, es az mi hitűnc heaban valo, az Ckristus követinek bizonfag tetele hason, talan, es az gialazat az Istenre megien, az kinek neueben mindeneknek niluan hirdettek az testnek fel tamadasat, kik nem ű magoktul, hanem az Isten lelketűl folottanak. Valamiről pedig Istennec igereti vagion, be kel telliesedni, es az Istennek semmi nem lehetetlen, valamit meg akar czelekedni. Azert a mel' könnyen mindeneket egy bebeduel teremthet: Ig' az testet az földből fel tamaszthattia. Ötödik. Ha az fel tamadas nem lenne, mindniaian az kik az Christusban el aluttanak el vesnenek. Mert no ha az halalban az lelek el nem ves, mind az által az tőkelletes elet es diczőseg, az testnek fel tamadása vtan lehen, mikor az hiueknek samok be telliesedik, es egeslen az testel es az lelecek egietembē el vesik a hiuek az örök eletnek bodogsagat. Hatodik erőseget vesen a 6. Pal, az Istennek igassagabol, es az hiueknek ielen valo allapattikból, mert ha az holtak fel nem tamadnak, minden embereknel niomorultabbak lesűnk. Mert az itelet mostan az Isten hazatul kezdetik, es az hiuek ollianocka lőttenek, mint az mesarbakre kesittetöt iuhok. Ez ideiglen valo fenuesdes pedig a mint 6. Palmongia, az Isten igaz iteletinek erős bizonfaga. Mert az Isten igassaga ast tartia, hog' az hitetleneket meg bűntesse, a hiueknek pedig könnyebse-

I. Pet. I.
Rom. 2.
2. Tess. I.

get adgion, mikoron el ű az ű hatalmassaganak Angiali ual. Azert az Istennek igassaga sem alhatna helien, az hiueknek sem lehetne iutalmok, ha az halottak fel nem tamadnanak. Hetedik bizonfagot vesen az Adamnak es az Christusnac őfue hasonlitasabol. Mert az első es az második Adamnak ellenkező czelekedetek vagion. De az elsőben minniaian meg halnac, nem csak az lelekben, hanem az testbenis. Mert az bűnnek solgia az halal. Azert az másodikban mindenek meg eleuentitetnek. Ezokaert az mel' bizonios az ember az halalban, mely az Adam által űt be ez vilagra, ily bizonios legyen az fel tamadasban, mel' az Christus által lehen.

K: Mikeppen tamadhat fel az test az ki meg rothad es földē lehen?

F. Sz. Pal est hasonlatossaggal magiarazza. Mikeppen az földben hintetet mag elődör meg rothad, es az vtan eleuenedik meg, es czudalatos sepekesseggel farmazik ki az földből, es fel neuekeduen giümölczet terem. Igy az test az földben tetetik, meg rothad es el változik minde neltűl fogua, sőt az okossagnac iteleti ferint el ves, es semmi előbenni abrazattia meg nem reczik, mind az által, mikor az Istenűl rendelteter idő el közelget, vgyan azon test tamad fel az allattiara nezue, de mind az által mas lehen tulajdonfagara es minden ekessegere nezue. Eft pedig az sent Pal hasonlatossaggal bizonittia meg: Mert mikeppen mas az napnak, mas pedig az holdnak diczősege: igy noha azon test tamad fel az mel' le tetetik, mind az által különböz ekesseggel, cz ielen valo allapattul, mint az nap különböz az holdtul. Az vtan mint az czillag különböz az czillagtul az diczősegeben es az fenies-

Kk 3

segbē

sebben: Igy az testnek mostani es iouendő állapotia kü-
lömböz, mint az holdnak eiel vilaga vagyon, de mihelt
az nap fel iú, az holdnak minden vilaga vg' mint homa-
ioslag, ha az napnac vilagossagával ösue hasonlittatik: Ig-
ez életben vagyon bennünk valami resz serint valo aian-
dek es vilagossag, de mikor el iú amaz tökelletesleg, az
mi resz serint vagion, meg sünik.

1. Cor. 13.

K. Minemü leßen hat az test a fel tamadasban?

F. Sz. Pal neg' külömbseget samlal elő az testnek ielen-
valo es iouendő állapotia közöt. Először az test el vettet-
tik es az földben be tetetik rothadafra, melinek általa föl-
de leßen, az Istennek beşede serint: Por vag' es a porban
vişsa terş. Az ytan fel tamad azon test rothadatlanfagba,
es soha többbe változas es halál ala nem vettetik. Masod-
sor az test letettetik gialazatban. Mert mihelt az lelek ki-
megien belöle, minden allatoknal vlatatosb es işsoniub.
Fel tamad pedig diczösegeben es oly ekessegeben, melliet
meeg soha sem nem latot, sül sem hallot, es az embernek
gondolattiaban sem eshetet, mert az giarlo testet a Chris-
tus el váltofrattia, es az ü diczöseges testehez hasonlato-
sa tesü. Harmadfor le tetetik az test erőtlensgeben, mely
nem egieb, hanem az embernek testeben valo sok niomó-
rusaga, keşerüşege, faidalma es egieb változasi. Fel tamad
pedig hatalomban, es minden niaualiatul üres leßen, es kö-
uetközendö gonostul semmit nē fel, mert soha az öröm-
nek es bodogsagnak vege nem leßen. Negiedşer le tete-
tik az lelkes test az ki most az lelektüi hordoşratik, es foc-
fele eltetö esközeknekül mint etel, ital es alomnekül sül-
kölködik. Fel tamad lelki test, az az, menniei es halhatat-
lan aiandekokkal fel eppitterik.

Phil. 3.

K. Miert kel az testnek eckeppen meg változni?

F. Ennek s. Pal ket okat mongia. Elő okat veşü az ket
Adamnak öşue hasonlitasabol. Mikeppen Adamnak ke-
pet viseltük, mert ü benne vettetünc, az bün, niomorusag
es halál ala. Azonkeppen az masodik es menniei ember-
nekis kepet kel viselnünc, meliben eleuenitö lelec vagiö,
az az, ol' menniei es Isteni erő, melliel az bünböl meg ele-
uenithet ez vilagon, az igenek es şer leleknek általa, hog-
az hitböl meg igazitaruan şabados fiak legiünk, az mi te-
şünk etis pedig ez földböl fel tamafthattia az diczöşegre,
hog' mind öröcke az ü kepet viselliük, es ezen életben es
halhatatlanfagban lehelliük. Masodik oka ez. Mert az I-
sten orşagat az test es az veer, az az, a bünös, veşendö es
gialazatos test örökşegül nem birhattia. Azert az fertel-
mes testnek meg kel tiştulni, hog' az Istennek tişta es di-
czöşeges orşagaban be ferkeşhessek.

*K. Bizonicz meg hogy ezen test tamad fel az
meli le tetetik?*

F. Elő a s. Iobnak bizonsaga, ki illien módon şol. Az 1ob. 19.
en bürömmel körniül vetetöm, es meg latom az en iduöş-
zitömet, en (latom meg) es nem mas. Masodik, şent Palis
niluanfaggal bizonittia, mikor ig' şol: Szükşeg az rothas- 1. Cor. 13.
dando testnek rothadatlanfagot, es az halandonak halhas-
tatlanfagot fel öltözni. Harmadik az Christusis ezent es
röşiti az s. Ianosnal: Az ki en bennem hişen, meg ha meg Ioan. 3.
halis eel, es en ütet fel tamafşom az vtölşo napon. Negie-
dik. Az Christus fel tamadasaualis ezen ielentetik. Mert
az mel' restben şenuedet es meg holt, vgyan azonban ta- Phil. 3.
madot fel es meg diczöittetet, melihez minekünkis ha-
şonlokna kel lennünk.

K: *Minemü eszközök es iegiek által tamad-
nac fel az holtak?*

E. Az iras emlekezik az Archangialnac fauarol es az vtolso kúrtról, mel' hasonlatossággal érint mondatik: Mert mikeppen az vitezeknek az trombitauál adnak iegiet, hog' kefullienek az indulásra es az viadalra, azonkeppé az vtolsó napon, az Christusnak ol' hathato befede lebé, melliet mindenek meg hallanak, az kik az földnek porában alusznak, es hertelenfeggel eg' sem pillantásban fel tamadnak halhatatlanfaggal.

K: *Mint leszen dolgok az kik eleuenen talaltat-
nak az Christus el iöüetelekor?*

E. Ezek iolleshet el nem alusznak, es az lelkek az testül meg nem valik, sem meg nem rothadnak, mind az által el változnak, es halhatatlanfagot öltöznek fel. Eft bizony totta az Isten az Enochnak es az Illiesnec hertelenfeggel valo el ragadasauál, az kik az közönfeges es természetet se rintt valo halalt nem lattak.

Heb. 11.

Heb. 9.

K: *Miert mongia hat masut a sent Pal: El
rendeltet, hogy mindenek eczer meg hallianak.
Mert az halál az bűnnec solgia?*

E. Erről nemelliek ást ertik, hog' akic eleuenen talaltat nac, hertelenfeggel el ragatratuan meg hálnac, es mingia-
raft meg eleueneduen, vg' mint fel tamadnac. De ez az s. Pal tanitasanak ellene vagion, az ki ást mongia, hog' nem mindenek el alusznak. Az vtan nemelliek az halalt valas-
tiac meg, es ket felenek mongiak. Eggik közönfeges es természetet se rintt valo, meliben az lelek az testül meg valic

es az test meg rothaduan földre leszen. Masik pedig kiualt-
keppen valo, mel' nem leszen alomnak általa, hanem herte-
len változassal. De ez sem lattatik elegfeges feleletnek lē-
ni. Mert ez változas inkább illenek az fel tamadashoz,
hog' nem mint az halathoz. Az irasis pedig effele halals-
nak nemeről semmit nem emlekezik, es a s. Pal niluan mō-
gia, hog' az Enoch, a hit által el ragatratuan, az halalt megh-
né kostolta. Az derek irasis ket rendbeliekről emlekezie,
holtakról es eleuenekről, honnet a s. Pal niluan mongya: 1. Cor. 15.
Nē miniaian el alusunc, de minniaian el változunk. Mas 1. Tess. 4
utis vg' tanit, hog' az elők az fel tamadot holtackal a fel-
hőkön az eghben ragatratnak az Vrnak eleiben. Annak
okaert helien kel hadni, hog' az kik eleuenen talaltatnak
az Vrnak el iöüetelekor meg nem hálnac. Az s. Palnak
azert mondasara eft kel felelni, hog' sol az természetnek
közönfeges soliasarol, meliben minden emberek az bűn-
ert, az halálnak birodalma ala vetettenek. Hog' pedig az
ok akik eleuenē talaltatnak meg nem hálnac, nē az ű ter-
métektől vagiō, melibē űkis halandok volnanac, hanem
hog' a Christus el iöüetelinek ideie űket az eletben talal-
lia, es ezokaert meg nem halhatnak, sem földre nem lehet-
nek, hanem hertelen el változnak az halhatatlanfagra.

K: *Miert nem lehet helie az halálnak az fel
tamadás vtan?*

E. Ket okaert. Először Mert az halálnak fulakia es oka,
tudnia illik az bűn, el rontatik. Ot vagion az halál a hol a
bűn: Az fel tamadas vtan ninczen az bűn az hiuekben.
Hat az halál sem lehet, Masodszor, mert az halálra senten-
tiazó törven' mely az bűnnec ereie, meg fűnik, es soha
többé nem vadol, sem nem karhoztat, sem a Christushoz

ast kei teletni, hogy az hitetleneknek iteletek kettő: Eg-
gik it ez vilagon, mert az kik az Euangelionnak nem
hisnek, az karhozatban estenek. Az masodik itelet az v-
tolso sententianak ki mondasá, melliel az hitetleneknek
karhozattok meg erősfittetik. Erről mongia az Christus
feniegetuen az Capernaumot: Künnebben lesen az So-
doma földének dolga, hogy nem mint teneked az itelet-
nek napian.

*K: Miczoda iegiek vezik elöl az iteletnek
napiat?*

F. Iollehet az iteletnek napia senkinek meg nem ielen-
tetet, hanem az Atia csak az ű hatalmabá es titkaban rei-
tette ast el, mind az által bizonyos iegieket mutatot, mel-
liek az itelet napiat el közelgetni bizonyittiak. Ezek pe-
dig az irasban sok felek, mellicik kö:zül nemelliek tauolb
vadrac az itelettől, nemelliek pedig közelben iarulnak,
1. *Matth. 24.* Elő rendbeli iegiek, az embereknek erkölcsökre neznec
mert az hit meg kezd alunni, az feretet meg hideglik, az
2. *Tim. 3.* alnokfag pedig bőuelkedik, es á mint á f. Pal mongya, az
vtolso üdőkben az emberek lesnek magok feretők, főue-
niek, fel fualkottak, kerkedekeniek, atkozodok, fűleiek
hez engedetlenek, halaadatlanok, fogadasoknak meg tö-
rői, mereteketlenek, kegyetlenek, arulok, patuarkodok,
giőniörűsegek feretői, kik az keresztienségnek finet vi-
selik, ereiet pedig meg tagattak. Masod rendbeliek az tu-
2. *Matth. 24.* domban lesnek, mert az Isten az ű zafloiat fel teszi, es
az Euangelion ez teles vilagon hirdetterik. De ez mel-
let az Satanis ki boczattatik, es nem fűnik meg sok fele
2. *Tim. 4.* teueligefeket hinteni, sőt á mint f. Pal mongia, az igaz tu-
domant el nem fenuedherik, hanem vífket az fűlők, es ű
magok

magoknak partot ütnek, es az ű kiuansagok ferint tanito-
kat valogatnak, el fordittiak fűlőket az igassagtul es az
besedekre terűnek. Harmad rendbeli iegiek lesnek az te-
remtet allatokban, mert az Isten az földre boczat az bűn-
ert, nag' inseget, hadakat, ehseget, dög halalt, es egieb fe: *Inc. 21.*
le rettenetes czapasokat, mellicel inti az embereket az
közvetközendő iteletről: Ez mellet az egben sok fele czu-
dak lesnek, az nap meg sötetűl, es az hold nem adgia az ű
vilagat, giakorta fűtőkös czillagok lattatnak, mellic az
Isten haragiaual feniegetik az földet. Negied rendben
vagon az Antichristusnak meg ielenese, kiről oda fel
beűfeggel emlekestűnk. Ötödik rendben helihettettűk á
f. Pal titkos tanitasat az Israelnek meg tereferől. Mert mi *Rom. 11*
kor el iű az póganioknac telliessege, az Israelis üduözűl,
es kőniörűl az Isten az ű nepen, az kit el vetet vala, es az
maradekokban veghez vífi az ű igeretit. Hatodik rend-
ben vagon az ember fának iegie, mellic meeg senki nē
latot. Ez mikor meg ielentetik az eghen, az Christus nem
sokat kesik, hanem el iű hertelen az iteletre.

*K: Miert nem ielentette meg az iteletnek
napiat?*

F. Ennek fű oka ez, hog' az hiuek mindenkör vigyaz-
zanak es kesen legienek, az hitetlensegben es az testi baz-
torfagban el ne aludgianac, hanem az ű lampasokban min-
denkor olai legien, igaz hitet es iő lelki esmeretet visellie-
nek, hog' mihelt kiuantatik, az vő legen' eleiben ki men-
nienek, es ű vele az lakodalomban az örök eletben le tele-
pedgienek. Ezert mōgia az iras, hog' az Vrnak napia her-
telen el iű, mint az fűlő affonallatra az faidalom, *vgian*
ezent kel itelnűnc halalunknac oraiarolis, Hog' pedig ne
mely

mel' emberek bizonios időt mertek rendelni az ítéletnek mint akik ez vilagnac allasat hat ezer estendőnek mondottak, es ez ertelmet Illies Prophetanac tulaidonítottak ezec az iras ellen törekettének, ki azt mögia, hog' ez naprol senki nem tud, még az Istennek angiallis. Ezokaert a Christusis meg tiltot ez fele tudakozást a tanituanioktul:

Matth. 24. Nem illik tinektek az időknek refeitől tudni, mint az ű.
Acto 1. Palis mongia: Az időkrol es az időknek czikkeliről, né
1. Tess. 5. fűkseg, hog' tinektek iriak, Ezokaert feddi azokatis, akik
2. Tess. 2. az hiueket ezzel rettentik vala, mint ha az Christusnak
napia immar ielen volna. Ennek azert el titkolasa az fenteknek hasnokra vagion, hog' soha tistekben meg ne reftüllienek, hanem minden oraban az Vrat kesen es vigan variak, es az mig engettetik, az girauat, vg' kereskedgiek, hog' az Vrnak hiu folgainak talaltallanak, es az öröke valo nyugodalomban be vitessenek.

K: *Miert halogattia az Isten az ítéletnek napiat?*

Matth. 24. F. Niha az iras kesedelmet tulaidonit az vrnak, melliet
Rom. 8. kel erteni az hiueknek nyughatatlanfagokra nezue, kic a fok niaualiackal meg terhelteruen az sabadulast nehezen variak, Niha pedig azt ielenti, hog' nem kesik, melliet kel erteni az Istenek rendeletere nezue, ki iol tudgia, es el vegeste az hiuek sabadulasanak ideiet, es ez okaert u nala ezer estendő ollian mint eg' nap. Ez meg bizonittatik az
Habac. 2. Propheta tanitasabol-is: Ha kesendik meg variad utet, Mert iustön iu es nem kesik. Első oka az kesedelemnek az valastottakra nez, hog' ezeknek samok be telliesedgiek, mint a ű. Peter tanit: Nem kesik az vr, mint nemelliek kesedelemnek itelik, de nag' turo mi erettunk, nem akaruan
1. Pet. 5. hog

hog' senki el vesen. Masodik, hog' az hitetlenek az ítéletkor legienec menthetetlenec. Mert az Istennek io volta Rom. 2. es hobbu turese mindeneket az Poenitentiara intr.

K: *Miert mongia az iras, hog' az embernek fia sem tudgia az ítélet napiat?* Matth. 24. Marc. 13.

F. Nemelliek azt felelic, hogy az folgai abrazatra neue meliben mi hazzanc hasonlatos, mondattatik nem tudni az ítéletnek napiat, mely mind az által nem bün. Mert czac az Isteni termesethez illic mindent tudni, Az Christus pedig az embersegere nezue, neuekedet az ertelemben es az bölcsesegben Istennek es embereknek elötte. De erre azt kel felelni, hog' mondatik nem tudni, az tistere auag' az köuetssegre nezue. Mert nem boczattatot az Atiatul erre, hog' az ítéletnek bizonios napiat ielentene meg. Ez pedig az irasban valo folasnak moggia, az mint masutis eckeppen fol az hitetleneknek. Nem tudlak titeket, mel' el azt ielenti, hog' nem samlallia az u hiuei köziben, es hog' nem boczattatot ezeknek meg tartasara. Ha azert az Isten bölcsesegenec minden gazdagaga a Christusban reitetet el, vg' mint itelő bironak tudni kel az ítéletnek napiat. A mit azert tud u magaban, egiebekre nezue, vg' mint el reitetet tirkot nem tugia, es meg né ielēti.

K: *Kiczoda az itelő biro?*

F. Sz. Ianos azt mongia, hog' az Atia senkit meg nem itel, hanem minden ítéletet az fiunak adot. A ű. Peteris bizonfagot tesen, hog' u rendeltet az Istenül, hog' elők nec es holtaknak itelőie legien. Erről mongia az ű. Palis, 2. Tim. 4. hogy az Vrnak u el iouetelekör meg itel mind holtakat, smind eleueneket. Ez pedig a hiueknek nag' vigastalasok ra vagion, mikor ertik, hog' az u feiek lefen itelő biro, ki

az ű hívei közzül eggiet sem itelhet az vesedelemre.

K: Miert tulaidonittia hat az iras az iteletet az Apostoloknak es egieb senteknek?

F. Ezek közöt külömbfeg vagion, mert az Christus itel birodalom es meltosag serint, vg' mint kinek kezében vagion az törüen, es hatalmaban vagion mint fő bíronac az sententianak ki mondasza, az ioknak meg szabaditasa, az hitetleneknek pedig meg büntetese, es erre nezue csak e giedül mondattatik itelni. *Az Apostolok itelnek az ige nek hirdetese serint, melliel az embereket kefittettek az iteletre, mert a kik hittének az ű tanitasoknak, iduözülte nek, az kik nem hittének el harhoftanak. Ezert mondgia az Christus, Mikoron el ű embernek fia az ű meltosagának diczosegeben, az vyonnan fületeskor, tiis űltök ti zenket sekben, iteluen az Israel tizenket nemzetseget. Ez hasonlatossagot vesi az Christus ez vilagi feiedelmek nec fokasokból, kik az köuetök, tanaczosok es törüen te uók által tesic az iteletet: Ig' az Christus az tanitoc köuetsegeből es ezeknek fiaiokban adattatot igeből meg iteli ez vilagot, melire nezue az Apostolokis mondatnak itelni. Az sentek pedig meg itelik ez vilagot es az Angialokat az hitnek általa, melliel mindē hitetleneket meg sententiaznak, mint az Christus tanit, hogy az iteletnek napian fel tamadnak az Niniebeli firfiak, es el karhoftattiak ez nemzetet, mert hittének az Ionas prædicallasa nac. Ezert ielenti az ű. Palis, mikor aſt iria, hogy az Noe az hit által meg intetuen el karhoftatta ez vilagot.*

K: Minemü modgia es rendi lezen az iteletnec?

Elő.

F. *Előőr a mint ű. Peter mongia, az egek es az föld, tűz nek általa meg tistulnak es meg vyulnak: Ez pedig minemü tűz legien az emberi okosság meg nē ertheti. El mul: nak azert az föld, es az egh, nem az allattiokra nezue hanem az vyulással meg változnak, es meg szabadulnak az heűságtul, az mel' ala vettette nek az embernek büneiért. Masodőr az Christus az eghből el ű nagy diczoseggel es hatalommal, es ű vele egietemben az ű. Angialok, a kik ez vilagnak neg' refere ki boczattatnac, es hertelēsséggel minden embereket az itelő biro eleiben giűitenek. Harmadőr az Christus űl az ű diczosegenec sekiben, melliet kelerteni hasonlatossag serint, az hatalomrol, melliel mindeneket meg itelhet. Mert ű előtte ez földnek minden nemzeti sirnak, a kiraliok, Czaſarok rettegnek, mikor az haragus baran' eleiben vitetnek, es eſt kialtiak: Hegyek ſakadgiatok reank, es lepietek el minket. Negiedőr, mint az Daniel es az ű. Ianos mongiak, az könyvek elő hozatnak es meg nitatnak. De eſt hasonlatossaggal kelerteni, melliel az ielentetik, hog' az Christus oknekül sen. kit nem itel, hanem iol tudgia mindeneknek az ű czeledeteket, es meg fizet nekik az ű erdemek serint.*

K: Minemü törüenből tezi Christus az iteletet?

F. Az Christus az ű. Ianosnal erre így felel. Az ki meg veti es nem vesi az en beſedemet, vagion a ki meg iteli ű tet. Az ige az melliet ſolottam meg iteli űtet az vtolſo napon. Azert az iteletet, ez vilagra ki boczattatot Euan geliomból tesic, melinek a ki híſen űduözül, az ki nem híſen immar el karhozot. Mikeppen azert ez vilagi itelet ben az emberek az polgari törüenre neznek es abból tanuſagot vesnek: Ig' az keresztien ember io moddal keſül az iteletre, ha az Iſtennec igeiehez rendeli eletet. De va

ll

lakj

Apostolok.

Matt. 19

1. Cor. 6.

Sentek

nem

hazna.

laki az ígetül nem ert, hanem az ű feienek bolond veleke
deset követi, mint az Papa orfaga, el vesti igiet az itele
ben. Ez ertelem erre hasnal, hog' az hiuek forgalmatol
fan tudakozzanak az igeből az ű igieknek meg nierefe
felől, es mikor az igehez tartiak magokat, semmit az ű
uendő rettentés iteletről ne fellienec. Mert az Istennek
csak ez eg' ki ielentet akarattia vagion, meliből megien
ki minden ítelet.

K: Kiczodakat itel meg?

2. Tim. 4.
2. Cor. 5.
Rom. 14.

F. Eleueneket es holtakat, iokat es gonofokat. Mert aka
kor valastia meg az konkolt az gabonatul, az konkolt a
tűzre vetuen, az io buzat pedig az ű czuriben giütuen,
auag' mint a pastor fokta az iuhokat az gedeliectül meg
valastanig' az Christus az hiueket az hitetlenektül meg
valogattia, az iokat allattia iob felől, az gonofokat pedig
bal felől.

K: Mikeppen sollittia meg az hiueket az
itelet utan?

Matth. 25. F. Ezeknek illyen kegyes befedeckel sol: Ióietek elen
Attiamnac aldottai, biriatoc az orfagot, mel' tinektek ke
fittett vilag kezdetül fogua. Meg ielenti ez igeben a
hiuek bodogfaganak okait, Előőr, hogy az Attianak ala
dottinac mongia, az Istennek öröcke valo aldasara es va
lastasara nez, melliel Isten űket az etetre rendelte volt.
2. Hog' Atianac neuzei az Istér, be foglallia az erdő ő
kotis a Christusnac égeftelő aldozattiat, kinec általa Isté
nek örökös fiaia lóttene a hiuec. 3. Ki refteti az éber
nek minden erdemet, mikor aft ielenti, hog' a orfagot ke
fítette, még vilag kezdetinek előtte. 4. Ahol emlekezi
az czelekedetről, nem sol az okarol, hanem az Isten alda

fanac lathato giümölcszeről, meliből az Isten íteletet tesē
az Angyaloknac es az embereknek előtte.

K: Minemű sententiat mond az hitetlenekre?

F. Ezeket rettenetes befeddél sollittia: Mennietek el en
Attiamnac atkoftai az örök tűzre, mel' tinektek keftite
tót, Előőr atkoftaknak mongia. Mert haragnak edeni, es
arra keftitetec az Istennek íteleti ferint, hogy ezekben
büntető igassaga meg ielentessék, Masodőr az büntetē
rölis emlekezik, melliet tűznek neuze hasonlatossagkep
pen, hog' ezzel meg mutassa az pokolban valo rettenetes
kenokat, es lelki giótreimeket, kiket az el karhoftak vez
getlenül fenuednec, mint a Prophetais bizonittia: Az ű Efa. 66.
tergek meg nem hal, es az ű tűzők meg nem alufik.

K: Mi hazna vagion az ítelet felől valo
ertelemnek?

Summa

F. Elő hasna serkentefre nez, hog' az keresztien ember
a bűnnek követesetül meg rettenien. Mert semmi vgy
meg nē tartoztat az vetkektül, mint az ítelettről valo gō
dolkodas, meliben el vesti minden a mit erdemlet az test
ben. Masodic az vigiazas, es az keftület, mel' az hitben az 2. Cor. 5.
io lelki esmeretben, iozan es kegies eletben, az kōni őrges
ben, es az Istēnek minden aiandekiban valo eppūles, hog'
meltoknak talaltassunk az iōuendō vesedelemnek el ta
uoftatasara. Harmadik. Hog' az ítelettről valo ertelem vi
gastalasunkra legien minden niomorusaginkban. Mert
akkor lesen minekünk mint 6. Pal tanit kōnniebūlesünk,
es az Christusnac mondasa ferint, latuan az íteletnek iē 2. Tess. 1.
giet, az mi fejűnket fel emelliük, mert el közelget az mi Luc. 21.
valtságunk, az az, tōkelletes meg sabadulasunk, minden
ez vilagi keferűsegből.

Li 2

AZ

R O L.

K: *Hanifele az Elet?*

F. Haromfele. Eggik az terméketnek elete, mel' kőzön
seges minden elő allatockal, az Istennek taplalasa es gőd
uifelese berint. Erről emlekezik az iras est monduan: Ó
Acto 17. benne elünk, mozgunk es vagiunk. Masik, az kegyelem
nek elete, melliel az hiuek az Christusban meg eleuenit
tettének, az hitnek es az vyonnan valo sületetnek altala,
mint 6. Pal tanit: Elek en immar az Christusban valo hit
Gal. 2. nek altala. Harmadik az diczőségnek elete, melliet mos
tan remenféggel birunk, de az fel tamadas vtan tókelle
1. Cor. 13. tessén el vésünk, mint erről az iras bőüféggel emlekezik.

²
 Gal. 2.
 Gh berregi naga
 lagos nap ar, ar
 wan mi mags
 ial ar hit ar m
 vagen. Gh o
 tolet volan ^{naga} o
 mely hitul hah
 mizulon ovan
 mok kavat ni
 o tom.
 ffbba ar o tom
 amutatta bi
 ar aliamok vi
 al volan ^{naga}

K: *Miczoda az örök élet?*

F. Örökke való bódóság, igazság, fenségg, veghetetlen öröm, halhatatlanság és meg mondhatatlan nag' dicsőség mel' az fel tamadas vtan az Istennek igereti szerint a Chri stus által adattatik minden hívőknek, hogy Isten legien minden mindenkben, és ezektől diczirtessék az f. An gyalockal egyetemben.

K: Miczoda oka es vta vagion az örök életnek?
F. Az s. Ianos meg ielenti ez igeckel: Ez az örök élet,
hog' meg esmerienek tegedet egiedül igaz Isten, es akít
el boczatottal az Iesus Christust. Az örök életnek erede-
tit az igaz Istenre vísi, â ki tôkelletes minden ígeretiben
melliet tót az ígeben az valástottaknak bűnőc boczanat
tiarol es örök életekről. Ezert mongia â s. Palis, hog' az ö-
rök élet Istennek aiandeka, mel' örök időknék előtte ke-
sítettet az hiueknék. Masodfor, az örök életnek vta, es ka-
puia

puia csak egiedül az Christus, á ki rendeltetett az Attia
tul, hog' az Aniafentegihaznak feie legien, es annak ör- 1. Cor. 2.
rök eletet adgion, á mint é. Ianos bizonittia: A ki hisen á
Fiuban örök elete vagion. Erre pedig kefiti az hiueket
belőt az ű é. lélkenek ereieuel, melliel az öröksegre űket
el peczerli, kiűl pedig az niomorufagok által, melliec-
kel ez vilagtul el fakabt, es az eletre kiuankosztat ez na-
ponkent valo halalbol. Ezert mongia az iras: Soc niomo Acto. 14
rufagok által kel minekünk be mennünk az menniorfag
ban. Az é. Palis ezent bizonittia: Ha ű vele egiút fenued- 2. Tim. 2
ünk, egiútis vralkodunk. Harmadfor, az esköz igazgato
mester az Istennek igeie, meliben vagion az örök elet. E
zert mongia az Christus: Az igeek az mellieket follok es
let es lelek, mert ez által eleuenítettünk meg, mind az id-
uózító kegielemre, mind penig az iöuendő eletnek dicöz-
segere. Nem szabad hat egiebűnet tudakozni az örök elet
felől, hanem csak az Istennek befedeből, mint á é. Pal em Col. 1.
lekezteti az hiueket arra, hog' az eghekben le tetetet re-
menseg felől, hallottanak az igazságnak igeieiből az Euan-
gelióból. Negiedfer, az örök eletnek kulczá az igaz hit
melliel az Istē gazdaglaginak tarhazaban á Christusban
iuthatunk, es az örök eletnek bodogsagabā refesek lehet-
ünk. Erről mongia az Christus. Az ki en bennem hisen,
meeg ha meg halis eel, es en ütet az vtolfo napon fel ta-
mastom. Ötödfor. Az örök eletnek elől iaro igeie es kül-
ső bizonfagi az io czelekedetek, melliekből az kegielem-
nek fiaí meg esmeretnek, mint á é. Pal paranczollia az hi 1. Tim. 6
ueknek, hog' gazdagok' legienek az io czelekedetben io
fundamentomot vetuen magoknak, hog' el vehessék az ö-
rök eletet. Harodfor az örök eletnek vege, az Istennek
űnetlen valo diczereti, mint á é. Ianos mongia: Az ű fol- Apoc. 22
gai ű neki boldagnak es lattiak az ű orczaiat, Li 3

x Job hatelme
monamele en
A70.14. v'leget h'p' n'
v'leget n'v'
m'ison o'ob'
m'v' l'at'
2.Tim.2o benne u'
Job b'v'o

3.

4.

5.

62

K: Minemű allapattia vagion az hiueknek az örök életben?

Esa. 66. **F.** Erről az iras vg' tanít, hogy sem nem latta, sül nem hallotta, es az embernek gondolattiában nem fallor, a mi nemű iokat az Vr kešitet az űtet űeretőknek, melliek nek az ember lelkenek es testenek tókelleres bodogságra. Azok közzül vadmak pedig ezek, az melliek az iras, ban meg ielentettenek. Első amaz derekkeppen valo böl czeleg, es az ű melifeges titkainac értelme. Mert az mint **1. Cor. 13.** ű. Pal mongia: mostan reš űerint esmerünk, mikor pedig el űü az tókelleresleg, ackoron a mi reš űerint vagion meg űünik, es ot semmi tudatlanfagnak helie nem leűen. Mert minniaian az Iűtentül tanitattak leűnek. Masodik az űiuek tókelleres engedelmeűsege, mel' semmi gonosra halando nem leűen, es egiebet nem kiuanhar'hanem az miegiez az Iűtennec akarattiaual. Mert az artatlanfagra neue, mint az Christus mongia, ollianok leűnek az hiuek mint az Iűtennek Angiali. Harmadik az halhatatlanűag. Mert ahol az bün ninczen, a halálnak ot helie nem lehet, sem pedig egiebet nómorufagnak, mint a ű. Ianos bizonittia: Az Vr el törli az ű űemekröl minden kőnihullataűokat, az halat nē leűen, sem a űiralom, sem az kialtas, sem az faradsag, mert az elöbbieket el multanak. Negiedik az testnek diczōsege es minden ekeűsege, meliben hasonlittatik az Christusnak diczōseges testehez. Ennek pedig a Chriűtus valami ielenseget mutatta az Thabor hegien, mikor az ű űinet el valtoűtata es tundōklek az ű orczaia, mint a napnak vilagossága. Ötödik, az Iűtennek űinröl űinre valo latsafa, a űenteckel, es az Angialockal valo tarsasag. Mert a mint ű. Pal tanit, mostan tükör által es vg' mint ho mali-

maliban lattiuk, ackorō pedig vg' a mint vagiō. Mert az Iűten leűen minden mindenekben, es minden eűköznekül az ű draga iōűagit reank araűtia, vg' annira, hog' soha tōb bet sem tudunk kiuanni. Hatodik az Iűtennek diczereti, ben valo nag' giōniōrűűeg, meliben a hiuek meg mondhatatlan nag' örōmmel leűnek mind örōcke foglalatolok.

K: Hol vagion az örök életnek helie?

F. Az iras minket oda igazit, ahol a mi űeünk az Chriűtus vagion az egekben: Először, mert ű maga azzal vigaűtallia a hiueket. El megiek tinektek kešitenj, es mikor meg kešitem is meg el iōuōk ti hozzatok, es titek en velem űel veűlek, hog' tiis ot legietek, ahol en vagiok. Masodszor. Mert a ű. Palis oda kiuan kozik ahol az Christus vagion, mikor ig' űol: Kiuanok az testül meg valni es az Chriűtusűal egiūt lenni, melinek tókelleresleűe az űel tadas vran leűen testestül lelkeűtül az örök életben. Harmadszor. Ezent erőűsi masutis illien iűeckel: Tugiuk aűt, hogy ha az mi űatorunknak földi haza el rontatik, eppū leűünk leűen az Iűtentül, nem kezzel czinaltatot hazunk (hanem) örōkke valo az egekben. Negiedűer az Attiak rölis vg' tanit, hog' az földön iōueuenek voltanak, es mas hazat kerestenek, ki nem ez földön volt, mert ninczen it maradando varasunk, hanem iōuendōt keresünk. Ötöd- űör a ű. Peteris ezent bizonittia, hog' az halhatatlan elet űriztetik minekünk az egekben. Hatodszor. Az ű. Pal diczi az hiueket ezzel, hog' az ű marhaioknak praűdalaűat az hit mellel bekeuel űenuettek, tuduan aűt, hog' ű nekiek iōb örōksegek volna az egekben. Hetedűer. A Chriűtusis ezzel biztattia az ű tanituanit, hog' ű nekiek nag' utalmok vagion az egekben. Vegezetre az ű. Pal aűt erőűti, hog' nekünk az remenűeg le tetetet az egekben. Az

II. ELLENVETES.

Az karhozatban az büntetésnek rendi vagion,
 Math. II. *mert azt mongia az Christus, hogy Sodomának*
künniebben leszen dolga, hogy nem mint az Vara,
soknac, az kic az Christus czudait lattac es nem hi
ttenek: Hat az örök életbenis az diczőségnek kü
lömbsége lezen.

F. Nem követkőzik semmikeppen. Mert ez ket ellenszököző dologban nag' külömbseg vagion. Az karhozat az embernek erdemeert es elől iaro vetkeiert adattatik. Az ert mennel nagjób az elől iaro ok, tudnia illik az bün, annal terhesb, az iutalom auag' az vtanna követkőzendő büntetés. De visontag, miért hog' az örök élet az czelekedetből nem adattatik ok berint, az ingien valo iutalónak, auag' az diczőségnek sem lehet külömbsege, miért hogy azon egy iutalmat es egienlő diczőseget rendelt minden hiueknek.

III. ELLENVETES.

Sz: Pal azt bizonittia, hogy á mint különböz
az czillag az másik czillagtul: így leszen az testnek
 1. Cor. 15. *diczőségeis. Hat mikeppen az czillagoknak fenies*
segeben külömbseg vagion, azonkeppen az hiuek
nec diczőségeben külömbseg leszen.

F. It az helien, á mint oda felis magiarasztuk, á á, Pal né arra

arra tanit, á hiuek közöt az örök életben minemü külömbseg legien, hanem fol az testnek ket allapattiarol, es vesé hasonlatosságot az czillagoktul, mert mikeppen nemely czillag annira fenies, hogy az másik hozzáia kepest alig teczik meg. Ig' leszen az testnek allapattiais. Mert az iöuendő diczőség az testnek kiczin vilagat mindenestül fogua el borittia es el valtoztattia. Hat nem á semelieket hasonlittia ösue, hanem közönsegeskeppen az testnek ielen valo allapattiat es iöuendő diczőseget ielenti meg.

III. ELLENVETES.

Az Christus igi tanit á sz: Ianosnal: Az en Atiam= Ioan. 14.
nac hazaban soc maradasra valo heliec vadrnac.

Azert az örök életben á diczőségnek rendi vagyó.

F. Ez igeuel az Christus nem tesen semmi külömbseget az hiueknek iöuendő diczőségek közöt, hanem ást akar ia ielenteni, hog' az ú orfaganak diczőségeben minden hiueknek refek vagion. Vigastallia azert az hiueket ezzel, hog' az ú Attianac hazaban nem czac ú maga megie be, hanem ez ol' tagas hel', kiben az hiuek is minniaian befernek az ú feieckel az Christussal egieremben.

V. ELLENVETES.

Az Danielis ezt mongia, hogy az kic egiebeket Dan. 12.
az igassagra tanitottanac, vgy fenlenek mint az
nap az eghen. Hat az senteknek diczőségeben kü
lömbség lezen.

F. Az Daniel vigastallia es batorittia az tanitokat minden

den munkaiokban es keferűsegekben, az iőuendő örök e
 letnek iutalmaual, melire nezue, minden nehelleget es ke
 1. Tim. 4. fertetet meg giőznek az tanitok, mint az 6. Palis ezzel e
 rőssiti ünön magat. De mind az által ebből nem követkő
 zik, hog' az tanitok nagjod diczoseget vegienek. Mert a
 mint az tanitokrol az helien mond az Daniel, vgian ez.
 ent a Christus minden hiueknek tulaidonittia, mikor ig'
 Matb. 24. sol: Az igazak, mint az nap fenlenec az Arianak orsága
 ban. De ez mint legien az örök eletbē tőkelleressen meg
 19. lattiuk, melliet minekünk ketsegekül az Isten az ű val
 1700. 16. tozhatatlan igereti ferint ad az Iesus Christusnac
 általa, kinek mind öröckön öröcke diczőség
 legien. AMEN.

*Vale meli zolgát
 az vr vigiazuán
 talál, hogi aslep-
 pen cselekozik.
 mindön iozagát
 kezében bizza
 anagi bocziauia.*

Mat. 24.

pro. 13.

1700. 16.

F
 N I
 S.

CATECHESIS

RÓVID KERDESEC ES FELE

LETEK AZ KERESZTIENI

HITNEK AGAIROL, AZ GIER

MEKEKNEK ES AZ EGL

GVVEKNEC TANITA

SOKRA.

PIIS ET ORTHODO-

XIS ECCLESiarVM MINISTRIS
*puram Euangelii doctrinam fideliter annunciantibus in Vngaria, fratribus in Christo dilectis, Grati-
tiam et pacem à Deo Patre nostro et Domino
Iesu Christo præcatur.*

AV DAT Apostolus Timotheum, quod
à pueritia sacras literas didicerit, quæ pos-
sent ipsum eruditum reddere ad salutem.
A teneris enim adsuescere multum est, ac ut dici solet

Alie animis residet quod primis discitur annis.

Hoc etiam consilio Catechesis à veteribus instituta
fuerat, in qua sanæ doctrinæ elementa ad puerilem
captum ritè accomodata, facili quadam Methodo ru-
dioribus tradebantur & subinde inculcabantur. Que
docendi ratio in Ecclesijs bene constitutis, ad hæc
vsq; tempora dimanavit, ac in multarum gentium
linguis talis instructio legitima & necessaria conser-
uata fuit. Vocarunt antiqui κατήχησις Christianæ reli-
gionis Epitomen, quæstionibus et responsionibus di-
lucidis explicatam, in qua potissimum requiritur bre-
uitas & perspicuitas, quarum altera ociosam prolixi-
tatem, altera obscuritatem excludit, quod etiam pru-
denter Ethnicus ille Poëta expressit:

Quicq;

*Quicquid præcipies esto brevis, ut citò dicta
Percipiant animi dociles teneantq; fideles.*

Quanta verò utilitas ex his initijs, sine quibus maio-
ra consistere nequeunt, ad tyrones & minus exerci-
tatos reditura sit, verbis exprimi non potest. Conti-
net enim Catechesis formulam sanæ doctrinæ, quæ
à Prophetis et Apostolis vno ore ex instinctu Spiritus
S. in perpetuum Ecclesiæ vsum tradita est, ac literis
consignata, ut eadem veritas cœlestis doctrinæ illi-
bata cunctis temporibus seruaretur, & eadem via sa-
lutis omnium seculorum fidelibus præmōstraretur.
Huc accedit, quod talis docendi ratio teneros & do-
ctrinæ capaces animos assuefacit ad rerum vtilium
meditationē, ne vigore ingenij crescente ociosis spe-
culationibus diffuant, uti solet humanæ mentis va-
nitas ad ineptarum & curiosarum quæstionum inda-
gationem sine vlla fruge abripi, vnde sæpius contin-
git, ut necessaria ignorentur, quia non necessaria disc-
untur.

Proinde hac tenui institutione, imperiti & idiotæ
preparantur & velut manu ducuntur, ut res graui-
ores facilius intelligant & memoria teneant, quæ in
publicis contionibus fusius explicantur. Si vero hæc
initia temere contemnantur, damnum ingens & ali-
quādo etiam irreparabile solet emergere. Quicunq;
enim his medijs in ipso ætatis flore destituantur in-
tra metas se continere non poterunt, sed veluti in va-
sto

sto mari oberrantes, interdum ex prolixis sermonibus ad populum habitis, nil reportabunt utilitatis. Qui vero ad hæc capita tanq3 prima *κεῖναι* redegerint omnia, quæ ab alijs dicta audiuerint, non solum informabunt iudicium, sed etiam tuebuntur veritatem infracto animo. Dolendum itaq3 est hoc temporis articulo, quo Deus veritatem e tenebris, pro immensa sua bonitate in lucem produxit, ad eo quosdam reperiri ignaros, vt etiam petitori munus docendi in Ecclesia, hæc prima rudimenta nonnulli ignorent ac fastidiant & interim spretis inijs ad altiora aspirare non desinant. At certum est & quotidiana experientia demonstrat, sine his adminiculis nemine fore, *Διδακτικὸν*, nec quenq3 posse iuxta præceptum Pauli, *ἡδύτομον τὸν λόγον τῆς ἀληθείας*. His omnibus dextrè consideratis in medijs fluctibus grauissimarum tentationum ophthalmia & alijs morbis oppressus hanc isagogen Christianæ fidei, opera amanuens ad promouenda puerorum studia curauit describendam & fretus vestro candore in lucem emittere non dubitauit.

Cum autem vestri sit muneris fratres in Christo dilecti, talia præcepta & semina veræ pietatis rudioribus interdum proponere, vestra synceritate permotus, æquum & officio meo consentaneum iudicauit hanc opellam vobis dedicare, quã vt benigno & candido accipiatis animo à vobis peto, quod veræ pietatis sectatores sedulo facturos non dubito: reliquo

rum autem sinistra iudicia à bono proposito, quod in Dei gloriam & Ecclesiæ ædificationem vergit, me non deterrent.

Porro quod breuitati tam obnixè studui, mirum videri non debet, quia captui puerorum singula attemperare volui, quantum docendi ratio postulabat. Retinui etiam penè easdem definitiones, quas in pleniore volumine ter iam edito posueram, ne frequens verborum mutatio discipulis fieret molesta ac tediousa. Si quis ergo plenam harum materiarum explanationem efflagitauerit, opus illud nostrum vberius pertractatum requirat, in quo necessaria cognita planius euoluta sunt, quibus dextrè intellectis facilius ad solidiorem cognitionem locorum Theologicorum penetrare discipuli poterunt. Ego pro mea tenuitate, quantum ratio talenti diuinitus dati exigebat, liberali pectore hoc quicquid est muneris in ædificationem Ecclesiæ contuli. Quibus autem plus donorum & prosperæ valetudinis concreditum est, ab ijs plus lucri iure quodam expetitur, ego si vnicum talentum cum aliquo fœnore Domino meo reddere potero, inter bonos seruos me reputatum iri confido.

Oro autem vos fratres dilecti (si quos mea extrema sortis miseret) vt ad clementissimum Deum pro me fundatis preces, quò me tandem crebris flagellis castigatū, & pro exemplari multis propositū, benigno

Mm 3

vultu

vultu aspiciat, & ereptum ex hisce malis, quibus fe-
rendis ipse vires suppeditauit, Ecclesiae suae me resti-
tuat, quam vt protegat contra horredos errores, qui
passim iam grassari coeperunt, dies ac noctes orandus
est. Ipse autem Deus & Pater noster per & propter
vnigenitum filium dominum & seruatores nostrum Je-
sum Christum suo spiritu vos tueatur & muniat,
vt sanam doctrinam omni labe repurgatam cum mul-
to certamine, propagetis & inuicta animi constan-
tia asseratis in Dei honorem & piorum aeternam fel-
licitatem.

Debrecini 24. Augusti Anno D. 1583.
Thomas Feleghazi vester in
domino cooperarius.

Anno 1708. Eudendoban

*Múlt ki Boros fűnöz deak fiam az
világban die 19. Aprilis vasár nap
dely Eudendoban, Eudendoban fűnöz Eudendoban
volt miszkolci deak korában*

*Miskolcson három hetig volt. Deak
Jethon két nap hűggyen két hetig fűhűt*

*Hűvűt után való vasár nap két pűdűn
egűkűt cűndűn múlt ki Ez világban*

Az hiuek be töltetik az törüent?

Be töltik de nem az ű tulaidon ereiekből, hanem az
Christusban való hitnek es az feretnek általa,

Kikben vagion haszna az törüennek?

Mindenekben. Hitetlenekben es Hiuekben.

Mi haszna vagion az Hitetlenekben?

Ezeket menthetlenekke teszi az Isten elöt, es az halál
nak ki foglaltato i geie.

Mi haszna vagion az Hiuekben?

Először meg mutatja hog' az Isten igaz legyen.

Rom. 1.

Másodszor emlekeztet az ép terméketbő való igazságot

Harmadszor az bűnnek esmeretire iutat.

Rom. 3.

Negyedszer az külső életet igazgattja.

Esa. 8.

Ötödösor vezetlő mesterünk az Christushoz.

Gal. 3.

Miczoda az törüennec summaia?

Az első tablan leuó neg' paranczolatban tanit az Isté
tisztetire. Az második tablan leuó hat paranczolatbā az
atiási feretere, mint a Christus mongia: Szeressed az te
vradat Istenedet tellies fiuedből, es az te felebaratodat
mint tennőn magadat. Matth. 22

AZ ISTENNEK PARANCZOLA- TIROL.

EN vagyok az Ichoua az te Istened, az ki tegedet
ki hoztalak Aegyptusnac földéből, az foglatnak ha-
zabol. Exod. 20.

Mire tanit ez előliaro igeckel?

Az törüennek meltsogat ielenti, es int anak meg tar-
talara három dologgal.

Mm 5

Előz

Először hog' Iehouának mongia magat, ielenti az ű min-
denható ereiet, miért hog' ű magatul valo Istē, kitől min-
denek vadnak es tartatnak.

Masodszor hog' Israel Istennec neuzei magat, emleke-
teti az nepet az ű igiretiről es kőteferől, melliet tőt Ab-
rahamnak es az ű maradékinak ez igeckel: Lefek te Iste-
ned es az te magodnak Istene te vtannad.

Harmadszor emlekefteti az nepet, az ű kiualtkeppen va-
lo io tetemenieről, melliel űtet az rabfagból ki szabaditor-
ta. Ezekre nezue melto, hog' az nep engedgien az ő pa-
ranczolatának.

ELSŐ PARANCZOLAT.

ahol őst megírja NE legienek teneked idegen Istenid en előtted;

Mit tilt es mit kíván?

Tiltia az baluan' imadaft, es kiuan'ia az igaz Istent ti-
fteletet. *Miczoda az Baluany imadas?*

Istentől valo el szakadas, meliben az emberek az ű bo-
lond velekedések ferint, auag' az teremtet állatból czinal-
nak Istent, auag' annak tulajdonitanak Istent tífteletet, is-
madaft es bizodalmat, auag' emberi talalmanióckal az Is-
tent akariak tífelní.

Hani dolog kívántatik az Istent tífteleben?

Ezech. 20. *Matth. 15.* Első. Az Istennek es az igeben ki ielentettet akarat-
tának esmereti, ki csak vg' akar tífteleteni mint az ige-
ben meg ielentőtte.

Masik az hit es Istenben valo tőkellertes bizodaló, mint
az iras bodognak mongia az ki Istenben bizik atkozot-
nak az ki emberben helihefteti remenfeget.

Harmadik az tíftra fűből valo kőniörge es halaadas.

Psal. 37. Negedik az Istentifelem, hog' az ember el tauozzek
az gonoztul, es iot czelekedgiek, 11.

RÓVID KERDESEK ES FELELETEK AZ KER- eztieni tudomannac agairol.

AZ ISTENNEK ES AZ EM-

bernek esmeretiről.

Miczoda az kerezteni embernek fő bölcsesége?

Esmerni az Istent es űnnón magat.

Hany fele az Isten esmereti?

Ket fele. Eggik közönfeges.

Masik iduössfeges.

Miczoda az Istennec közönfeges esmereti?

Az embernek elmeiben oltatot ertelem, mel' az ternie *Rom. 1.*
fennek törüenieből, es ez vilagnak teremteséből meg mu-
tattia, hog' igaz es bölcz Isten legien, ki minden tíftele-
re melto. *Psal. 18.* *Iob. 12.*

Miczoda az Istennec iduössfeges esmereti?

Az Istentől es az Christusban meg ielentettet akarat-
tiarol valo igaz ertelem az igeből es az f. leleknek vilago *Ioan 17.*
sirasabol, hog' ez által az hiuek örök eletet nyerhess-
nek, *Ier. 3.* mint az Isten mongia: Az ki diczekedik ebben diczeked-
giek, hog' tud es esmer engemet.

Miben vagion az embernek esmereti?

Az ű neg' rendbeli állapattianak ertelmében.

Első az ép teremtet, meliben az ember teremtetet Istē *Gen. 2.*
kepere sentsegre es igassagra, *Col. 3.* *Eph. 4.* *2 Cor. 3.*

Ma-

Masik az eset es az romlas, meliben az ember minden lelki aiandekoktul meg fosztatot, es haragnak fiaua lör.

Harmadik az vy teremtes, meliben az Christus által a hiuek fel eppitetnek az igéből es az f. leleknek ereieből vyonnan fűletetnek az örök életre.

Negiedik az iöuendö tökellestességnek birasa, az testnek fel tamadasa vran.

Miböl esmertetik az Isten es az ember?

Az sent Irasbol.

AZ SZENT IRASROL:

Miczoda a sent iras?

2. Pet. 1. Istennek igeie mel' az f. leleknek vezetlefeből az Prophetak es Apostolok által meg irattatott az hiueknek tanusagokra, intesekre es vigasztalásokra.
Rom. 15.
1. Cor. 11-14
2. Tim. 3.

Hani resse vagion az Isten igeienec?

Kettö, Törüen' es Euangeliom.

AZ TÖRVENRÖL:

Miczoda az Törüen?

Isten igassaganak igeie, meliben azoknak akik tökellestessen engednek eletet igir, az engedetleneket atockal feniegeti.

Be töltbetie ember az törüent?

Az ember az ü romlot ereieből semmikeppen a törüet be ne töltbeti, mint f. Pal mongia: Tugiuk hog' a törüennek czelekedetiből az ember meg nem igazulhat.

Gal. 2.

Kiczoda az törüennec be töltöie?

Rom. 10. Sz. Pal vg' tanit, hog' a törüennek vege az Christus mindö
Gal. 4. hiuönek igazulasara, mert ü az törüen' ala vettetöt, hog' azokat akic az törüen' alatt volnanac meg fabaditana.

II. PARANCZOLAT.

NE czinaly te magadnak faragot kepet es semö mi hasonlatossagat azoknac, az mellic oda fel van. nak az egben, sem azoknak az mellic ide ala vannac az földön, sem azoknak az mellic az vizekben vannak az föld alatt, ne imadgiad öket es ne tisztellied, mert en vagiok az lehoua az te Istened, bössü allo Isten, ki meg latogatom az attiaknak alnoksagokat az fiakon harmad es negied iziglen, azokon a kik engemet giölölnek, es irgalmassagot czelekedem ezer iziglen azockal a kik engemet feretnek, es meg örizik az en paranczolatimat.

Mit kiuan es mit tilt?

Kiuania hogy az Istent lelekben es igassagban tisztel-
liük. Tiltia hog' az lathatatlan Istent, semmi teremtet al-
latnak kepeben ki ne faragiuk es ki ne iriuk, se azokban ötet ne tisztelliük, miért hog' az Isten csak az ü kepeben az Christusba akar tiszteltetni.

Hani fele kepek vadnak?

Elsö rendbeliek peldazok, mellic az ö testamentombá az iöuendöknek arnieki voltanak es immar meg fűntenec, mint az farnias Angyalok es az Mosestül öntetet ercz kigio.

Masod rendbeliek külsö ekessegre auag' emlekezetre valok, mint az Czaár kepe az penzen.

Harmad rendbeliek baluaniozok, mellicben az emberek valami Isteni tistetetet helihetnek, mint az Christusnak es az senteknek kepek, mellicet ez paranczolatban es egieb heliken az iras karhoztat.

Minel

Miuel erőfsiti meg ez paranczolatot?
Feniegetéssel es igirettel.

Mellik az feniegetes?

Hogy az Isten az baluaniozo atiaknak alnokságokat meg latogattia az fiakbanis, harmad es negied izigle, mert giakorta az Isten igaz iteleti ferint az baluaniozoknak maradékokat azon hitetlenfegben hadgia, hog' ezekis az atiaknak alnokságokat be tölcziek es vífelliek.

Miert mongia hogy harmad es negied iziglen latogattia meg?

Ezzel ielentetik, kog' az Isten az büntetefnekis hatart vet, es az hitetleneknek maradékok közzül is nemelliek az ű kegielmeuel elől vefen, es az boffu allastul meg fűnik.

Mellik az igiret?

Hog' az ő paranczolatnak meg őrizőire ki arasztia ir galmassagat ezer nemzetigle, melliel meg ielentetik, hog' az Isten kesedelmes az haragra, de giors es kes az engede lemre es az aldafra.

III. PARANCZOLAT.

ist hogy:
Az Iehouanak az te Istenednek neuet heaban fel ne vegied: Mert nem hagia az Iehoua büntetefnel kül az ki az ű neuet heaban fel vefi.

Mire tanit ez Paranczolatban?

Hog' az ember az Istennek bent neuet meg böczölle, es ast semmi dologban ne elegicze, az mel' Isten igeieuel ellenkőznek, mint fitokban, atokban, varaslasban, hiuol kodo befedben es hamis esküesben.

Hany dolog kuantatik az esküesben?

Az Ieremiasnal illiē igeckel tanit: Eskügiel az ű neuere, *Iere. 4.*
el az Iehoua iteletben valofagban es igassagban.

Mint kel erteni ez igeeket?

Elő. Hog' csak egiedül az Isten neuere kel eskünni, *Dent. 6.*
mint az Christusis tiltia, hog' ne esküdgiünk sem az egh *Matth. 5.*
re sem az földre.

Masodik. Hog' az eskües ertelemmel legien, czac ol' dologban, melliet az ember bizonnial tud.

Harmadic. E melle kuantatik a valofag es az igaz mō das, hog' ettül minden hazugsag es tettetes tauol' legiē.

Negiedic. Az igassag, hog' a mel' dologra az ember esküfik, az Isten paranczolatiaual eggiezen, mert nem szabad arra eskünni az mi Isten igeieuel ellenkezik.

Miczoda fenitest ad ez paranczolat melle?

Hog' az Isten az ű neuerek gialazattiat el nem fenuedi, hanem ez fele karomlokat keserues ostoriuual meg bűntet, melire nezue fűkseg el tauoztatnűc, hog' az ű neuet heaban fel ne vegiük.

III. PARANCZOLAT.

MEG emlekezzel az fombatnac napiarol, hogy ast meg fentellied. Hat napō munkalkogyal, es minden dologdat meg czelekedgied, de az hetedik nap on a Iehouanak az te Istenednek fombattia lefen.

Ne teg' semmi dolgot se te magad, sem az te fiad, sem a te leaniod, sem a te folgad, sem az te folgalod sem az te barmod, sem az te selliered, a ki az te kapu don belöl vagon: Mert az Iehoua hat napon terem tette az eget, es az földet, az tengert, es valamelliek ezekben vadnak, es meg nyugot az hetedik napon, annak

annakokaert meg aldotta az Iehoua az ſombatot es
aſt meg ſentelte.

Mit kiuan ez paranczolatban?

Hog' az ember Iſtennek tiſteletire az igenek halgata-
ſara, á ſ. iegieknek vetelere, az közönſeges kőniörgefre
es halaadalra, valami alkolmas űdőt valafő, es mindenek
az aniaſentegihazban ekeſen es rend ſerint legienek.

Miczoda az ſombatnac meg ſenteleſe?

Az hetedik napnac az vegre valo meg tartafa, melire
Iſtentől rendeltetet.

Mi vegre rendelte volt Iſten á ſombatot?

Előőő. Hog' az embert az teremteſről es az ő gondui
ſeleſéről emlekeſtetne.

Mafodőő. Hog' az nep lenne ez napon foglalatos az I-
ſtennek tiſteletiben, es az törüennek tanulafában.

Harmadőő. Hog' az ſolgalat alat valo ſemeliekis az
munkatul meg nyugodnanak.

*Köteleſe az kereztien az ſombatnak auagy egieb
napnak meg tartafara?*

A ſombatnac meg tartafa az iőuēdő dolgoknac arnieka,
es ezokaert á Chriſtusban meg ſőnt, ki minket az törü-
nek atkatul meg ſabadítot, mint ſ. Pal mongia: Senki tite-
ket meg ne itellien az innepeknek valogataſában.

Miert tartiuk meg hat az Uaſarnapot?

Nem azert mint ha ez ſēteb volna az többinel, auag' hog'
ennek ki valaſtaſában valami Iſteni tiſtelet volna, hanē
kereſtieni ſabadſagbol io rend tartafnak okaert, hog' ez
alkolmatofſaggal az hiuec őſue giőllienec az igenec hal-
gataſara, az kőniörgefnek es á ſ. iegieknek giakorlaſara.

V. PARANCZOLAT.

Tiſteliied az te atiadat es az te aniadat, hog' az te
napid meg hoſſſabullianak az földön, melliet az Ie-
houa az te Iſtened ad teneked.

Hany dologban alſőleinknec tiſzteleti? Haromban

Előőőő bőczőlletben, hog' űket tiſteſlegben tarczuk,
honnet Iſten azt paranczolta, hog' á ki gonozt mond at-
tianak auag' annianak, halallal hallion meg.

Mafodőő engedelemben, hog' az ű io intefeket fogad-
giuk, mint ſ. Pal mongia: ſiak engedgietek az ti ſőleitek. *Eph. 5.*
nek, mikeppen illik az Vrban.

Harmadőő hala adofagban, hog' az daikaſagert ű ne-
kik minden ioual legiőnk.

Miczoda iutalmat ad ez paranczolat melle?

Hoſſu eletet, mel' ű magaban Iſten aiandeka, noha az bűn-
ert fok niomorufag iar mellette.

*Nam giakorta ſoc engedelmes ſiac meg halnac,
az gonofok pedig fokat elnek?*

Ez vagion az Iſtennek titkos iteletiből, ki az iokat hir-
telen ki ragadgia.

Előőő, hog' ez vilagnac gonofſagaban, ne merőllienec. *Sap. 4.*

Mafodőő hog' az iőuendő gonoz előt el verēſſenec. *Eſa. 57.*
az gonozok pedig fokai elnek, hog' az Iſten tőreſe űket
Poenitentiara inczie, es ha meg nem ternec menthetetle-
nek legienec.

VI. PARANCZOLAT.

NE őly.

Mit kiuan es mit tilt?

Kiuannia hog' ſelebaratunknak eletit őrizzők.

Tiltia pedig az gilkossagot.

Hanikeppen lezen az gilkossag?

Haromkeppen, czelekedettel, bebeddel es siuel.

Miczoda az czelekedetben valo gilkossag?

Felebaratunk eletinek töruentelenül valo meg rontasá, melliet Isten meg tilt két okaert.

Először mert az ember Isten kepe.

Masodszor mert mi testünk.

Miczoda az bebedben valo gilkossag?

Minden hamis bídalmasas es ragalmazas, melliet az ember felebarattiat io hireben neueben meg öli. Erről mongia á s. Iakab: Ne ragalmazzatok eg' mást, mert á ki felebarattiat ragalmazza az töruent bídalmasza, es ennek minden tífteleti heaban valo, mint á s. Daudis tanit: Az lakik az Istennek fatoraban á ki felebarattiat nem ragalmazza.

Iacob. 1. 4.

Psalm.

Miczoda az süben valo gilkossag?

Minden irigifeg, giúlólseg, es harag tartas, melliet az ember felebarattianak vesedelmet kiuannia, mint á s. Ianos mongia: Á ki giúlóli attiafiat siueben, gilkos az. Sz. Palis erről mongia: Meg haragudgiatok es ne vetkőzzetek, az nap el ne eniesec az ti haragotokon, es ne adgiatoc heliet az ördögnek.

Eph. 4.

VII. PARANCZOLAT:

NE Paraznalkogyal:

Mit kiuan?

Tífsta eletet semermetesseget es iambor hazasagot.

Mit tilt?

Minden faitalan es buia eletet.

Először hog' embernek siue gonoz kiuanfagockal ne geriedezen,

Masod

Masodszor hog' minden semtelen bebedeket el tauósta sson, mint á s. Pal mongia: Semmi fertelmes bebed az ti sa Eph. 4. iatokbol ki ne farmazzek.

Harmadszor hog' minden fele Paraznasagnak czelekedetül tauol legien.

Miuelint az iras ennek el tauoztatasa?

Először, mert az hiuek Isten templomi, es az Isteinek lel 1. Cor. 6. ke lakik benne, es az Christusnak iegiesi kik nem az tíf tatalansagra, hanem az meg sentelesre hiuattattanak, hog az ő edenieket tíftelességen tarczak, es tíf tatalan elettel 1. Tess. 4. meg ne förtőbtessek.

Masodszor mert az Isten az paraznakat meg iteli, az hi tetleneker el fordult elmere adgia, es az hiueket külfő o Rom. 1. storiuat meg saniargattia.

VIII. PARANCZOLAT:

NE lopy.

Mit kiuan es mit tilt?

Kiuania hog' mindē ember az ű faiat marhaiaual meg ele gegiek, es igaz munkaiaual egie kenieret. Tiltia hog' sēki masnak marhaiat el ne orozza, hamis nierefeggel, alnok saggal, vsurauat, hazugsaggal es hamis merteckel eletet ne kerelle, es masnac karabol hasnot maganac ne vegien, hiuolkodassal es tuniasaggal eletet ne mulassa, mint á sēt Eph 4. Palis paranczollia: Aki lop vala immar ne lopion, hanem inkab munkalkogiek tulaidon kezeuel io dologban, hog' legien mit adni az sükölködőknekis.

IX. PARANCZOLAT.

Ne sōli á te felebaratod ellen hamis tanubizósagot.

Mit kiuan es mit tilt?

Ne

Kiuan

Kiánia az igaz monda és a befédben való tökéletességet. Tiltia az hazugságot és az befédben való tettét, mellyel felebaratunk nehezítterik valami dologban,

Hani fele az hazugság?

Harom fele. Eggik menthető, mellyel felebaratunk kárát auag' védelmet el tauoztattuk.

Masik hiuolkodo, meliben semmi hason ninczen, hanem csak embernek hiúsága jelentetik.

Harmadik arralmas, meliből egiebeknek kara következik, mint az hamis vadolas, és hazug tanubizonyság az törvenytertelben.

X. PARANCZOLAT.

NE kiuanniad az te felebaratodnak hazat,

Ne kiuanniad az te felebaratodnac feleséget, sem az ű szolgálait, sem az ű szolgálóit, sem az ű samarat, és semmit azok között ű mellick az te felebaratode.

Mit tilt meg?

Minden czelekedetben való gonoszságnak eredetét az kiúanyságot. *Miczoda az kiúanyság?*

Iacob. 1. A siunec gonosz indulattia az bűnek czelekedetire, kirol ű ű. Iacob ez igeckel tanit: Minden ember kesertetik az ű tulaidon kiúanyságot, mert az kiúanyság fogaduan bűli a bűnt, az bűn pedig veghez menuen ferzi az halalt.

AZ EVANGELIOMROL.

Miczoda az Euangelium?

Isten kegielmenek igereti az Christusban minden hiúosnek iduösségere.

Miczoda az Euangeliumnac summaia?

1. Tim. 1.

A ű. Janos ez igeckel meg ielenti: Vg' ferete Isten ez világot,

hog' az ű eg' sülöt fiat adna erette, hog' minden áklatia az fiat és híven benne, el ne vesén, hanem örök elete legien. Az ű. Palis ig' tanit: Bizonios beféd és méltó minden bevetelre, hog' az Iesus Christus iút ez vilagra az bűnösöknek iduösségere. *1. Tim. 2.*

Hani küömbseg vagion az Törven és az Euangelium közöt?

Harom. Első az törvennek értelme az embernek elméiében oltatot, mint ű. Pal mongia: Hog' az törven' az pogánoknak siuekben beíratot. Az Euangelium pedig titekos bölcseség, mel' az Christusban jelentet meg. *Rom. 2.*

Masodik. Az törven' czelekedetét kián. Az Euangelium hitet, mint ű. Pal mongia: Az törven' ninczen az hitből, az az, ingien nem igazít, hanem a ki czelekedik ezeket eel az által. *Gal. 3.*

Harmadik az törven' rettent és karhoztat az bűnert est monduan: Atkozot a ki meg né marad azokban mellick az törvenben megíratanak. Az Euangelium bístat és vigasztal az bűnnek boczanattiaul est monduan: Iőie-
Math. 11. tek en hozzám minniaian a kik faradostok és megterhel tetteitek, és en meg künniebitlek titeket.

Miczoda gümölcze vagion az Euangeliumnac?

Az hitből való megigazulás.

AZ HITRÖL.

Miczoda az iduössítő hit?

Az Istennek kegielmes igéretiben való bizodalunk az Christus által, bűnünk boczanattia, megigazulásunk és örök életünk felől.

Honnet vagion az Hit?

Az hit Iste aiandeka mint ű. Pal mongia: Tinektek adatta tot hog' ű bűne higietec. És a mint az ű. Janos tanit: Ez az Istennek czelekedeti hog' higietek abban a kit elboczatot, *Phil. 2. Ioan. 6.*

Kiknek adgia Isten az hitet?

- Matth. 11.** Czac az valasztottaknak, mint a Christus mongia: Tinek, tek adattatott, hog' tudgiatok az menniorfagnak titkait,
Acto 13. masuttis vg' tanit az iras: Hiuenek minniaian a kik el redeltetenek vala az eletre.

Mi által adgia Isten az hitet?

- Eph. 1.** Az Enangeliom által, mint s. Pal mongia: Ti haluan az i, gassagnak igeiet az ti iduössegteknek Euangeliomat, minnek vtanna hittetek el peczereltettetek az igeretnek lelkevel. Masuttis ig' tanit: Az hit hallasbol vagion, az halas pedig Isten igeiből.

Mire nez az hit?

Az Christusban valo igeretre.

Mit vezen az Christustul?

- 1. Cor. 1.** Sz. Pal meg tanit ez igeckel: Löt minekűnc az Christus az Istenűl bölczesegűnc, igassagunc, sentsegűnc es valtsagunc.

Mint kel erteni ez igeiket?

- Colof. 2.** Első az bölczeseg, az az, Istennek es az ű ki jelentetett a karattianak igaz esmereti az igeből, mint s. Pal mongia: hog' ű benne reitettének el az Isteni bölczesegnek minden kinczei.

2. Az igassag, mel' vagion az bűnnek boczanattiaban.
3. Az sentseg, auag' az vyonnan ualo fűletes.
4. Az valtsag, mel' az derek szabadulas, es az örök eletnek meg adasa.

Miczoda iegiei vадnac az hitnek?

- Ioan. 8.** Első az Istē igeiének halgatafa, tanulasa es őrizese, mint a Christus mōgia: Aki Istenűl vagion Istē igeiet halgattia,
Rom. 8. 2. Az lelki bekefeg, mint s. Pal mōgia, meg igazittatua az hitből bekefegűnk vagiō az Istennel a Christus által.

Harmadik.

Az kegies, iozan es igaz elet, mert az hit meg holt az czelekedetnekűl.

Iacob. 2.

AZ IGAZ V LASROL.

Hani fele az Igazulas?

Kettő. Eggik emberek elöt az czelekedetből, Masik Isten elöt az hitből.

Miczoda az emberek elöt valo igazulas?

Az lathato io czelekedetből az lelki igassagnak bizonygat mutatni az emberek elöt, mint a s. Iacob mongia: hog' az Abraham az czelekedetből igazittatott meg, melliet s. Pal ig' magiaraz, Ha Abraham a czelekedetből igazitta tot meg, vagiō diczekedese, nem az Isten elöt, hanem az emberek elöt.

Miczoda az Isten elöt valo meg igazulas?

Az bűnek terhetűl az karhozattul valo meg szabadulas, az Isten kegielméből az Christusban valo valtsagert, az hitnek általa, mint az s. Dauid mōgia: Bodogok a kiknek alnokfagok meg boczattatott, es a kiknek bűnök el földöt tetet, es a kiknek bűnök nem tulajdonittatott.

Psal. 32.

Miczoda okai vадnac az igazulasnak?

Első szerző oka az Istennek kegielme es ingien valo io kedue, melliet az hiueknec bűnöket meg boczatotta, mint s. Pal tanit: Kegielemből iduözültetek, es ez nem tűnnen magaroktul vagion.

Eph. 2.

Masodik erdemlő oka az Christusnac engesztelő aldozattia, mint s. Ianos bizonyittia: Ő engesztelő aldozat a mi bűneinkert, nem csak az mienkert, hanem ez egez vilagnak bűneiért.

1. Ioan. 2.

Harmadik ennek eskőze az hit, melliet az Christusban adatot igassagot el vesűk, mint s. Pal mongia: Ninczen az

Nu 3

törven

Phil. 4. törvénybeli igazságom, hanem az mel' igazságom vagion,
az Christusban való hitnek általa. Az hit azért minden
Tit. 2. czelekedetet ki rekezt az iduösszegnek okaiból, mint fét
Pal mongia: Iduözítőt minket nem az igazságnak czele-
kedetiből, hanem az ű irgalmassága ferint.

Miert kel csak kegyelemből iduözülni?

Első oka az Istennek vegezese.

Masodik az embernek elegtelensege, mert az törvény-
nek czelekedetiből eg' test sem igazittatik meg.

Gal. 3. Harmadik, mert az Christus aldozattia hasonlatanna
lenne mint f. Pal mongia: Ha az törvényből vagion az igaz-
ságnak, az Christus heabban holt meg.

Rom. 4. Negyedik, hog' az iduösszeg erős legien, mint f. Pal tanít
Azért vagion hitből ingien, hog' az ígeret erős legien.

Eph. 2. Ötödik, hog' az diczőség csak Istene legien, mint fét
Pal mongia: Isten aiandeka hog' senki ne diczekegiek.

Miczoda giümölcsze vagion az hitből való igazulásnak?

Az Poenitentia es az io czelekedet.

AZ POENITENTIA ROL.

Miczoda az Poenitentia?

Tit. 2. Minden Istentelensegnek es ez világi kiutaságnak hit-
ből való meg tagadása, es az kegyes, iozan igaz életnek
követese.

Hani resze vagion az Poenitentianac?

Rom. 6. Kettő. Eggik az bűnnek való meg halas az Christus
halalanak ereiből, mel' az bűnt meg öli, hogy többé ne
vralkodgiek bennünk.

Ma

Masik az meg eleuenedes, az Christus fel tamadasanak
ereiből, hog' immar miis életben iariunk.

Honnet vagion az Poenitentianac eredeti?

Az meg teres Istennek aiandeka, mint az Prophetanal
mongia, tericz meg minket es meg terünk. Masuttis így *Iere. 37.*
fol: En czelekedem ašt hog' az en paranczolatimban iari-
iatok. Sz. Palis vg' tanít, hog' Isten ad Poenitentiat az en *2. Tim. 2.*
gedetleneknek, hog' fel serkennienek az ördögnek töré-
ből.

Nincze hat az embernek ereie az meg terefre?

Ninczen sem ertelme, sem akarattia, sem tehetsege.

Elsőör, mert az iras az meg teres előt az emberről ašt
mongia, hog' az bűnben meg holt, es hog' az lelkes em- *Eph. 2.*
ber meg nem foghattia azokat, meliek Isten lelkeie, es a *2. Cor. 2.*
testnek bölczesege Istennek ellensege, *Rom. 8.*

Masodör, mert az ionak kezdetit közepit es veget az
iras Istennek tulajdonittia, mint f. Pal mongia: Isten agia *Phil. 1. 2.*
hog' akariatok es czelekegiek az iot, az ű akarattianac *2. Cor. 3.*
kedue ferint. Masuttis ig' fol. Nem vagiunk elegek arra,
hog' csak gondolhassuk is az iot mi magunktul, de vala-
mit czelekedhetünk, Istentől vagion.

AZ IO CZELEKEDETRŐL.

Miczoda az io czelekedet?

Isten paranczolatia ferint való engedelem, mel' az hit
ből farmazik, ez vegre hog' az Isten diczöitessék.

Hani dolog kuantatik az io czelekedetben?

Harom. Első hog' Isten igeieuel eggiezen, mint a Pro-
phetanal mongia: Az en paranczolatimban iariatok es *Ezech. 20.*
nem az ti atiatoknak paranczolatiban.

Masodik az hit, mel' által semeliünk es czelekedetünk
kedues Isten előt,

Nm 4

Har

Rom. 14. Harmadik, hog' az czelekedetnek vege legien Istennek diczõsége, mint s. Pal mongia: Mindeneket czelekgietek az Istennek diczõségere.

Miczoda oka vagion az io czelekedetnek?

Az hiuekben Isten serezen minden iot az Christufert az s. leleknek ereiebõl, mint s. Pal mongia, hog' az Isten rendelt maganak fiait nepet, ki az io czelekedetnek kõvetõie lenne. Masuttis ig' fol: Teremtettûnc az Christus Iesusban az io czelekedetekre, mellicet az Isten eleuekcsitõt, hog' azokban iariunk.

Mi vegre kel iot czelekedni?

Elso vege nez az Istennek diczõségere, mint az Christus mongia: Vg' tündökliek az ti világossagtok az emberek elõt, hog' latuan az emberek az ti io czelekedeteket diczõitessék az ti menniei Attiatok.

Masodik, hog' az mi valasztasunknak es hitunknak bi. zonfaga legiẽ, mint s. Pal mongia: Valasztot minket világteremtésenek elõt az Christusban, hog' lennünk sentses es fegihetetlenek û elõt az serezetnek altala.

2. Cor. 9. Harmadik hog' az mi példakkal egieb hiuek is intessenek az tõkelleres életre.

1. Pet. 2. Negiedik, hog' az hitetleneknek fiaikat be dughassuk az io czelekedettel, es ezek is az mi sents niaiasagunkal intessenek az meg terefere, hog' az Istent diczõiczek az meg latogatasnak napian.

AZ APOSTOLI CREDOROL:

Mire tanit az Credo?

Az sents irasnak rövid értelméről illien rendel.

Elsoör az Attiarol.

Masodör az Fiuról.

Har

Harmadör az s. Lelekról.

Negiedör az Aniassegi hazról, es ezekbe való iokról

HISZ E K egy Istenben, mindenható Attiában, mēnek es földnek teremtoieiben.

AZ ISTENRŐL:

Miczoda az Isten?

Öröcke való veghetetlen lelek, io, igaz, sents, irgalmas, mindeneknek teremtoie es taplaloia, ki az irasban vg' ie lentõtte magát meg, hog' legien Atia, Fiu, es sents Lelek, mint a s. Ianos mongia: Harman vadnak az egben a kik bi zonfagot teznek, es ez három eg'. Az Christus keresztegebenis az Atia az egből kiáltia: Ez az en serselmes fiam kibem en meg bekelttem, es az s. lelek galamb kepeben balrea. Az Apostoloknak is ast paranczollia, hog' kereszteslienenek Attiának Fiunak es s. leleknek neueben.

AZ ATIAROL.

Miczoda az Attia?

Öröcke való kegielmes teremto Isten, ki az û eg' fülõt fiat az testben el boczatotta az valtsagra, hog' û benne az hiueket fiaia fogadna, es az örök életbē meg diczõitene.

Miel valasztatic meg az Isten a teremtet allatul?

Ezzel hog' mindenhatonak es teremtoinek hibuk leni.

Miert mongiuk mindenhatonak lenni?

Mert csak Istenhez illik ez, hog' mindent meg czelekeshessen valamit akar, es û magátul elegseges lehessen annak el vegezefereis, az mi az teremtet allatnal lehetetlen, mint az Daud mongia: Az mi Istenünk az eghben, valamellieket akart meg czelekedet.

N 5

AZ

AZ TEREMTESRŐL.

Miczoda az Teremtes?

Istennek bölcz czelekedeti, meliben az ű hatalmas igeies uel földet menniet es egieb allatokat semmiből alkotot, hog' ebben az ű Istent diczósseget meg mutatna, es az emberi nemzetből magának aniafentegihazat giúitene.

Mi vege teremtetten Isten ez vilagot?

Rom. I. Először, hog' az lathato vilag az ű bölczesegenec, io voltanak es hatalmanak tüköre lenne, kiből esmertetnek es tiszteltetnek.

Masodszor, hog' ez vilagi allatok az embernek hasznalennének.

Harmadszor, hog' az Isten az emberi nemzetből magának hiueket valogatna, kiktől mind öröcke diczertetne.

Hani fele okos allatot teremtet az Isten?

Ket felet. Angialt es Embert.

Hani fele az Angial?

Ket fele. Io es Gonoz.

Miczoda az io Angial?

Istentől teremtetet, igaz, bölcz es hatalmas lelek, ki az sentseghen meg erőssitetet, hog' az Istent diczósseget ne ki endegien, az hiueket oltalmazza es az hitetleneket ró cza mikor Istentől boczattatik.

Miczoda az gonoz Angial?

Istentől teremtetet lelki allat, ki az igazsagban meg ne maradot, hanem el hagiuan rendit, Istennek es az hiueknek ellensege löt, ki az bünert az sötetsseghen tömlöczen vettetot, de mind az által Istennek engedelmeből hatalom adattatot neki az engedetlen fiaknak meg vakia

tasara, es az hiueknek probalására, az ű itelő igazsaganak meg ielentesere.

Miczoda az ember?

Isten kepere teremtetet allat, ki testből es okos halhatatlan lelekből eppittetet fel, hog' az ű teremtoienek sentseghen es igazsagban solgalna.

Hani vege vagion az ember eletinek?

Haró. Elő nez az Istent diczóssegere, hog' űtet igazan ismerie es tisztellie, mel', csak az hiueknek adattatik.

Masodik. Hog' ez eletben mindeneknek előtte keresse az Istennek orsagot, igazsagot es az űnne iduósseget.

Harmadszor hog' az ember rendi serint az attiafiu szeretnec általa legien egiebeknekis eppületekre es hasznokra.

AZ FIVROL.

Hisek az Iesus Christusbán az ű egy fülöt Fiában mi Vrunkban.

Kiczoda az Christus?

Az elő Istennek tulaidon eg' fülöt fia, ki mikor Isten for ^{Matth. 18.} maiában egienlő volna az Attiahoz, solgai abrazatot vöt ^{Rom. 8.} fel, hog' az öröcke valo lelek által ű magat Istennek az ^{Phil. 2.} bünert meg aldozuan, lenne minekünk az Istentől, böl. ^{Heb. 9.} czelegünk igazsagunk, sentseghünk es valtsagunk.

Miert mondatik Iesusnak?

Mert csak ű egiedül iduózitő es meg valto, mint az angial magiarazza: Hiud az ű neuet Iesusnak, mert iduóziti az nepet az ű büneiből. ^{Luc. 2.}

Miert neuexzetik Christusbán?

Mert

Mert a f. leleknek telliessegeuel meg kenetet az Istétől
hog' lenne mienkünk Papunc, kiraliunk es Prophetank.

Hani dolgot kel hat az Christus felől vallanunc?

1. Ioan. 5.

Esa. 9.

Iere. 23.

Rom. 9.

Ioan. 20.

1. Tim. 2.

Negiet. Elő, hog' igaz Isten az Ariához egienlő, mint az
Elaías erős Istennek mongia, az Ieremias lehouanac mi i-
gassagunknak. A f. Pal mind öröcke aldando Istennek, az
f. Thamas ű Vranak es Istennek neuezí.

Masodik, hog' igaz ember, mindenbē hozzánk hasonlo
az bűntől meg valua, mint f. Pal mongia: Hog' eg' az köz-
beniario Istē es emberek közöt, az ember Iesus Christus.

Harmadik, hog' az ket természetben eg' semel Isten es
ember fia, mint f. Pal mongia, hog' Dauid maguabol valo
az test ferint, de vgian ezen Istennek fának bizonyittatot
az meg sentelő lelek ferint.

Rom. 1.

Akto 10.

Gal. 4.

Negiedik, tistiról ašt kel vallanunk, hog' egh alat nem
adattatot töb neu az kiben iduözülünk kellene. Mind
a negiet f. Pal be foglallia illien igeckel: El boczata Istē az
ű fiat, ki ašsoniallattul lőt es törüen' ala vettetöt, hog' az
kik törüen' alat volnanak azokat meg sabaditana.

Miert kellet Istennek lenni az közbeniaronac?

Először, mert az bekeltetőnek mind az ket felnek ter-
metiuel eggiezni kellet, hog' az Istennek titkos akarat
tiatis ertene, es az embernek niomorusagatis erezne.

Masodszor, mert az bűnt az karhozatot es az ördögöt
meg kellet rontani, es az emberben az Isten abrazattiat,
es az örök életet fel kellet eppiteni, mel' csak Isteni erő-
höz illik.

Harmadszor, mert a közbeniaronak mindenüt ielen kel
lenni, hog' az hiueknek fűksegeket ercze, es kőniörgese-
ket minden helieken meg halgathassa, mel' czac Istenhez
illik.

Miert kellet embernek lenni?

Elő, mert vetkezet vala, es ezokaert emberi természetbē
kellet meg fizetni.

Masodik mert az bűnnek boczanattiaban es az valtság-
ban ver ontas kiuantatik.

Harmadik, mert az közbeniaronak mi attiankfianak kel
let lenni, hog' erezuen az mi niaualiankat, tugion mi rai-
tunk kőniörülni mikor kesertetünk.

Ki fogantatek f. Lelektől fűletek fűz Mariatul.

A CHRISTVS SZVLETESERŐL.

Miert kellet sent lelektől fogontatni?

Hog' tista es bűnnekül valo ember lenne, ki minket fer-
telmes bűnösöket meg tistitana, az ű sentsegeben es igas-
sagaban hitnek általa fel öltöztetne.

Miert kellet fűztől fűletetni?

Hog' Isten ez czudaual mel' soha nem hallottatot, az ű
fának fűletet meg ekesitene, es hog' az Esaías mondasa
be telliesednek: Ime az fűz fogad es fiat fűl, mint az első
igiretis ielenti, az ašsoniallat magua meg rontia az kigio
nak feiet.

*Hani vege es hazna vagion az Chri-
stus fűletelenek?*

Az Angial kettöről emlekezik est monduan: Dicző
seg magassagban az Istennek, es ez földön bekeleg.

Mellik az első hazna?

Az Isten diczőssege auag' az ű igassaganak es irgalma-
ssaganak be telliesedese, mel' lőt az aldozatnak általa.

Mellik az másik hazna?

Az bekeleg es az Istennek az emberekhez valo io ked-
ue, mel' az Christus által az hiuekre beűseggel ki aradot.

AZ

AZ CHRISTVS SZENVEDESERŐL

Szenvede Pontius Pilatusnak alatta, meg fésíteték meg hala.

Miczoda az Christus Szenvedése?

Az Christushnak lelkeben es testebe valo sok fadalmi, es az ű gyalazatos halala, melliet Isten rendelesebol engedelmeszen fel vót, hog' az ű engesztelő aldozattianak altala, az Isten igazsaganak eleget tenne, es minden időbeli hiu ket az bünből es karhozatbol meg valtana, es nekiek örök eletet szerzene.

Mikor Szenvedet az Christus?

Gen. 49. Pontius Pilatusnak Romai Császár tífartoiának ideieben hog' be telliesednek az Iacob időendő mondasai: Nem vetetik el az birodalom Iudabol, mig el nem iű az Mészias.

Minemű halálnak nemeuel ölettet meg?

Deut. 21. Meg fésítettet, es ez főrnű halállal jelentet, hog' az mi bűneinkert atocka löt, mint meg vagion irua: Atkozot valaki az fan fűg.

Miczoda okai vадnac ez Szenvedesne?

Első az Istennek io volta es emberekhez valo szereteti, ki az ű fiat rendelte volt engesztelő aldozatul.

Eph. 5. Másik az Christushnak engedelmessege es az választottakhoz valo szerelme, mint s. Pal mongia: Christus szerette az aniaszentegihazat es ű magat atta erette.

Harmadik indito oka az egész emberi nemzetnek vesedelmé az bünert.

Mi vegre Szenvedet az Christus?

Első nez az Isten diczőségere, hog, az ű igazsaganak eleget tenne az törven' serint,

Masod

Masodik, hog az ördögnek hatalmat meg rontana, mint sent Pal mongia: Az halal által el ronta azt a kinek *Heb. 2.* birodalma vala az halalon.

Harmadfor, hog' az választottakat, az bűntől karhozatul es örök halaltul meg szabaditana, mint ű maga jelenti: Az embernek fia iűt, hog' ű szolgálja egiebeknek, es adna *Mat. 20.* az ű lelket valtsagul sokakert.

Negiedik, hog' mikeppen az Christus meg holt az bűnőkert, azonkeppē miis az ő halalanak ereiebol meg hal *Rom. 6.* liunk az bűnnek.

Örödik, hog' az Christus minekünk példak legien az szenvedesben, mint s. Peter mongia: Az Christus szenvedet *1. Pet. 2.* eczer az testbe az mi bűneinkert példat hagiuan nekünk hog' mies az ő niomdokit köuessük.

AZ CHRISTVS TEMETESERŐL

Es el temettetek.

Miert kellett az Christushnak eltemettetni?

Előör ezzel meg bizonyittat, hog' az Christus valóban meg holt az mi bűneinkert.

Masodfor, hog' az ű el temeteseuel az mi bűneinkert eltemetne, es soha ezek Isten előt emlekezetben ne lenne nek, es miis az bűnnec czelekedetitől meg bűnnek, mint s. Pal magiarazza: Hog' eggiűt az Christussal el temettetünk az körössegnek altala. *Col. 2.*

Mint kel erteni hog az Christus pokolra szállot?

Ezzel jelentetik az Christushnak vtolsó nagy gyalazatia, mel' köuerközöt az ű halalabol embereknek iteletekre nezue, kik nem hihettek hog ű Israelnek szabaditoia lenne, mint az előt remenlöttek. Illien iedzesben vetetik az pokolnak neue az Christus mondasaban: Te Capernaum ki az egig fel magasztaltattal, az pokolig le niomatatol, az az, meg gyalalaztatol es meg rontatol.

AZ CHRISTVS FEL TAMADASAROL.

Harmad napon fel tamada halottak közzül.

Miczoda az Christus fel tamadasa?

Az Christushnak halálból való meg eleuenedese harmad napon, az Istennek vegezese ferint, hog' ezzel az karho- zatot tökéletesen meg rontana, az hiueknek igassagot es örök életet ferzene.

Miuel bizonyitod hogy az Christus fel tamadot?

Luc. 24. Az Christus ű maga meg bizonyittia: Ig' kellett az Chri-
Num. 21. stusnac fenüedni, es harmad napon fel tamadni, mint meg
Psal. 16. uagion írva ű felöle, az Mosefnel es az Prophetaknal es a
Dauidnal. Az Dauidis erről mondotta: Nem hagiod az
en lelkemet az pokolban, sem nem engeded hog' az te fē-
ted rothadást lasson. Ezent erőssitik az Christushnak sok
rendbeli meg ielenesi az fel tamadas vtan. Az Tanitua-
niokkal való niaiaskodása es menibe menetele.

Mi hazna vagion az Christus fel tamadasanac?

Rom. 1. Első. Ezzel meg bizonyittat az ű Isteni ereie es fiui
meltosaga, mint ű. Pal mongia: Hog' Isten fának bizonyit-
tat az holtak közzül való fel tamadasból.

Rom. 4. Második. Fel tamadot az mi igazulafunkert.

Rom. 6. Harmadik. Az ű fel tamadasanál az hiueket az bűnből
fel tamasztotta vy elerre. Ezert mongia az ű. Pal: Mint az
Christus fel tamadot az ű Atianac diczösege által; azon-
keppen miis vy életben iariunk.

1. Cor. 15. Negyedik. Az Christus fel tamadasa az mi testünknek
1. Tess. 4. iöuendő fel tamadasanac elől iaro es fűksegese oka.

A CHRISTVS MENBE MENESERŐL.

Mene mennieiben.

Miczoda az Christus menbe menetele?

Az Christushnak el tauozása ez földről az test ferint, es
az diczösegbē való be menetele mindē egeknek fölötte,
hog' az hiueknek maradasra való heliet ferezzen az ű at-
tianak hazaban.

Mi hazna vagion a Christus menbe menetelinec?

Első. Hog' tökéletes giözedelme meg bizonyittalsek,
mint ű. Pal mongia: Fel menüen az magassagban, fogva vi
ue az fogfagot. Eph. 4.

2. Hog' a giözedelē nec iutalmat a diczösseget el veñe.

3. Hog' az hiueknek ű. lelket es aiandekot östogatna.

4. Hog' az aniafentegihazert minden űdöbe közbenia
rol lenne, mint a ű. Ianos mongia: Ha vetkezendünk, föfö-
lonk vagion az Atianal, amaz igaz Iesus Christus. Heb. 7.
1. Ioan. 2.

5. Hog' az hiuek is az ű feiek vtan kiurankozzanak az
mennieiben hittel es sent elettel, mint ű. Pal mongia: Fen
való dolgokat keressetek, a hol vagion az Christus. Col. 3.

6. Hog' a hiueknek heliet kesiczen, mit ű maga bizonyit
tia: El megiek tinektek heliet főrzeni, es ismet el iöuök ti
hozzatok, es fel vesélek titeket, hog' a hol en vagiok tiis
ot legietek. Phil. 3.
Ioan. 14.

AZ ISTENNEK IOBIAROL.

Vl az Atia mindenható Istennek Iobiara.

Miczoda az Istennec iobian űlni?

Ol' diczöseges hatalom, mel' czac egiedül az Christushnak
adattatott menniē es földön, az valtsagnak el vegezese es
menbe menetele vtan, hog' az aniaf. egihaznac oltalma-
zoia, es az ördög orfaganac rontoia legiē, mind világ ve-
gezetig.

Miuel bizonyitod hog ez legien az Istennec iobia?

Sz. Pal illiē igeckel magiarazza; űltete ötet az mēnieg
ben Eph. 1.

2. bil. 2.

ben, minden hatalmasságoknak es fejedelemségeknek, es minden neunek felette, az mel' neuestetik nem csak ez ielen valo vilagon, hanem az iouendónis, es a mint ma fut mongiat: Adot ű neki neuet minden neunek felette, hog' az ű neueben minden terd meg haiollion, meñieieke földieke es pokolbelieke. *Mi bazona vagion ennek?*

Először ezzel meg ielentetik, hog' az Christus orfaga aniafentegihaz öröcke meg marad.

Masodszor, hog' mindenek meg rontatnak, valakik az ű orfaga ellen tamadnak.

AZ ITILETRŐL.

Onnet lesē el iouendō itelni eleu eneket es holtakat.

Lesenē az vtolso itelet?

2. Cor 5.

Az egez s. iras aſt bizonittia, hog' az Christus ez világ, nak itelőie, mint s. Pal mongiat: Szükség nekünk allanuk az Istennek itelő ſeki eleiben, hog' minden el vegie az mit az testben czelekedet vag' iot vag' gonozt.

Mikor lezen az itelet?

Senki ennek bizonios oraiat es napiat nem tudhattia, meg az Istennek Angialis, sőt meg az embernek ſais, az ű hiuatallianak köuetseregere nezue, miért hog' nem bocz attatot az Atiatul, hog' az iteletnek bizonios napiarol tanitana az embereket.

Miert titkoltá el?

Hog' a hiuek az Vrat mindēkor keſen variak, a bünbē el ne aludgianak, hanem vigiazzanak az test az ördög es ez világ ellen igaz hittal es iozan elettel.

Minemű ielei vannac az itelet napianak?

Első vagion az teremtet allatokban, mert az napban hold

holdban es czillagokban giakorta nagy czudak lesnek, az tengeren vesedelmek es haboruk, föld indulások, ehse gek, dög halatok, hadak es ver ontások.

Masodik vagion az embereknek erkölczökben, mert az ſeretet meg aluſik, es bűuölködik az alnokſag.

Harmadik lesen az tudomanban, mert iunek ſok hamis tanitók, es az Antichristus fel tamad, ki az Isten tem plomaban űl mutogatuan magat, mint ha Isten volna.

Negiedik az Euangelium ez ſeles földön hirdettetik, es meg az Isten az Israel ſianis kőniörül. 2. Tim. 2. Rom. 11.

Ötödik es közel valo, az ember ſianak iegie az eghben mel' mikor meg ielenik, hamar el ű az iteletre.

Kiczoda az itelő biro?

Czak egiedül a Christus mint az iras mongia: Rendelt az Isten bizonios napot, mellien meg iteli ez földet az Christus által, mint s. Palis mongia: Minniaian allunk az Christus itelő ſeki eleiben, mikeppen meg vagion irua: Elek en Isten ennekem haiol meg minden terd. Acto 17. Rom. 14.

Mikeppen tulaidomittia az iras az iteletet az Christusnak az Apostoloknak es az hiueknek?

A Christus itel mint ſő biro, kinek kezében vagion az elet es az halat. Az Apostolok itelnek az Euangeliumnak hirdeteseuel, mert a kik hiſnek iduözülnek, a kik nem hiſnek el karhoznak. Az hiuek itelnek az hitnek általa, melliel az engedetleneket karhoſtattiak.

Kiket itel meg?

Eleu eneket es holtakat.

Kiczodak ertetnek az holtakon?

Az kik világ kezdetitől fogua az vtolso napig meg halnak, Oo. 2. Kiczoda

Kiczodak az eleuenek?

A kik az Christus el iöuetelekor az életben talaltatnac
es meg nem halhatnak, hanem csak el változnak az hal-
hatatlan sagra, mint s. Pal mongia: Nem minniaian el alu-
sunk, de minniaian el változunk.

Kiczoda erőfsiti meg mind ezekben az hiueket?

Az fent Lelek.

Hísek fent Lelekben:

AZ SZENT LELEKRŐL.

Miczoda az Szent Lelek?

Igaz Iehoua ki az Attianak es az Fiunak öröcke való lel-
ke, es az Attiatul az Christus neueben adattatik a hiuek-
nek, hog' őket el peczetellie az örök életre.

Miuel bizonyitod hogy valóságos Iehoua?

Esa. 6. Mert az Prophetakat es Apostolokat ű valasztotta es bo-
Acto. 28. czatotta, ű tanította es fölöt általok, es a hiuek is ennek la-
Acto. 5. ko templomí, az ű neueben megis keresztekedűnc, mel' né-
illik teremtet allathoz. Vegezetre a s. Peter niluan mon-
gia az Ananiasnak, hog' az s. Leleknek hazudot, es hog'
nem embereknek, hanem Istennek hazudot.

Miuel bizonyitod hogy Attianac es Fiunac lelke?

Ioan. 15. Az Christus aít mongia: hog' az igassagnak lelke az At-
Gal. 4. iatul harmazik. Sz. Pal pedig ig' föl: Ki boczata Isten az
ű fiának lelket. Masuttis azt mongia: A kiben ninczen
Christus lelke az nem öue.

Mit czelekezik az s. lelek az hiuekben?

Öket meg fenteli, vyonnan súli, vigasztallia, batorittia, ta-
nittia minden igassagra, bölcselegre, Isteni felelemre, es
eleueniti benne az meg hallot íget, es őket Istennek la-
ko templomíua teszi.

Meg maradé mindenkör a s. lelek az hiuekben?

Meg marad, mint az Esaiasnal mongia: Az en lelkem a **Esa. 59.**
ki te benned vagion, es az en igem az melliet vetettem a
te fáiadban, el nem tauozik az te fáiadul, es az te mago-
dnak fáiatul. Christussis eít erőfsiti: Kerem az Attiat es **Ioan. 14.**
mas vigasztalot ad tinektek, hog' veletek maragion mind
öröcke.

Hol lakik a s. lelek?

Az Aniaszentegihazban.

AZ ANIASZENTE GIHAZROL.

Hísek közönseges keresztien aniaszentegihazat, s. c.
teknek eggiesleget.

Miczoda az Aniaszentegihaz?

Keresztiení fent giülekezet, mel' az Prophetak es az Apo-
stolok irasaua fel eppittetöt az Christusban az fent ie-
gieckel igazan él, az Istent hitből es io lelki esmeretből
tiszteli, melinek külső tarsasagaban az kep mutatokis meg
maradnak mind vilag vegezetig.

Miert mondatik zentnek?

Először az Christusban való hitre nezue, melinek általa ű
bele oltatik es fente lefen.

Masodszor az vyonnan való súletesert.

Harmadszor az iüuendő tökelletes fentsegnek remense-
gere nezue.

Miből esmertetic meg az aniaszentegihaz?

Először az igaz tudomanból, mert ez csak az Istennek **Eph. 2.**
tisztá igeiet veí.

Masodszor az fent iegiekből, mellieckel vg' él, mint az
Christus rendelte.

Harmadfor az hitnek giündlczeből, az keresztieni el-
etből es az feretedből.

Minemű iok hirdetnek az aniaßentegihazban?
Bűnek boczanattia, testnek fel tamadása es az örök élet,
Hisem az bűnek boczanattiat.

A Z B Ű N R Ó L.

Miczoda az bűn?

I. Ioan. 3. Valami az Istennek törüenieuel ellenkezik.

Hani fele az bűn?

Ket fele. Eredendő es Czelekedendő.

Miczoda az Eredendő bűn?

Psal. 51.
Eph. 2. Az ep tetmesetnek meg römleása, mel' az esetnek vtan
na mindenekre sarmazot az fogantatasból, es ez által ha
ragnak fiaiva lesnek.

Miczoda az Czelekedendő bűn

Minden fele gonoz gondolat, szólas es czelekedet az I-
sten törüenieuel ellene.

*Hani fele az czelekedendő bűn az vetkező semez-
liekre nezue?*

Neg' fele. Halalos, Boczanando, sent Lelek ellen valo
es az ember fia ellen valo bűn.

Miczoda az halalos bűn?

Minden bűn halalos az haragnak edeniben.

Miczoda az boczanando bűn?

Minden fele bűn boczanando az hiuekben, a kik tífia fi-
uel az Istenhez ternec.

Miczoda a sent lelek ellen valo bűn?

Vakmerőségből valo hitetlenség, melibé a haragnac ede-
ni az meg ertet igassagot, es az iduössegnec okait, lelkek
esmereti ellen karomliak, es ebben vegiglen meg marad-
uan, soha bűnöknek boczanattiat nem nierhetik.

Hani dolog vagion a fele vetekben?

Imez neg'.

Elő az vakmerő hitetlenség, mel' az első tabla ellen esik.

2. Az igassagnak ertelmere valo meg vilagositas.

3. Az iduössegtől valo el szakadas es ennek karomlása.

4. Az bűnben valo meg maradas, meliből örök karho-
zat követkőzik.

Miczoda az ember fia ellen valo bűn?

Tudatlanfagból valo hitetlenség, es az igaz tudóman-
nak fidalmazása, mel' az valasztottakban a penitentia tar-
tas által boczanando, az hitetlenekben pedig halalos.

Kiczoda az bűnnek oka?

Az ördög es az embernek akarattia.

Lebeté Isten az bűnnek oka?

Nem lehet, mint az s. David mongia: oly Isten uag' ki az *psal. 9.*
alnokfagot nem akarod, mert az Isten sent es igaz, ki az
bűnt tiltia es meg bünteti.

A Z B Ű N N E K B O C Z A N A T T I A R O L.

Miczoda az bűnnek boczanattia?

Az bűnnek solgiarol az örök halaltul valo meg faba-
dulas, Isten kegielméből az Christusban valo hitnek al-
tala.

Kiczoda boczattia meg az bűnt?

Czak egiedül az Isten az ű irgalmassagabol, mint az Esa. *Esa. 43.*
iasnal mongia: En vagyok az ki az te alnokfagidat el

törőm en magamert, es azokról többé meg nem emlékezem.

Miert boczáttia meg az bűnt?

Czak az Christusnak engesztelő aldozátiáért, kiből az hiueckel meg bekelt.

Miuel vesűk el az bűnnek boczanattiat?

Az hittel, mel' az igeiben tót ígeretet meg fogia es a Christus igazságában fel öltöztet.

Miert ver hat a bűnert ha eczer meg boczáttia?

Meg boczatota az karhozatra nevé, de miért hog' bűnünk az giokere, a niomorusággal fogiattia a bűnt, es nevéli az ű aiandekat, az hitet, remenőseget, Istent felelmet es segítségül való hívást, es kiútkoztat az halálból életre.

Miczoda iegiei vadrak az bűn boczanatnak?

Elő az hitben való neuekedes.

Masik az bűnnek vralasa, es az ionak követése.

Harmadik az attiafiu beretet es az kereszteni felidőse, ha miis egiebeknek verketet meg boczáttia, mint az Christus mongia: Ha ti meg nem boczáttiatok az ti felebarátotoknak bűnet fiueteke berint, az Isten sem boczáttia meg az ti bűnötöket.

AZ TESTNEK FEL TAMADASAROL Hisem az testnek fel tamadalat.

Miczoda az fel tamadas?

Az porra löt emberi testnek meg eleuenedese, es az lelekkel való eggiesülese az vtolso napon, az Istennek rendese berint az Christus által, hog' az hiuek örök életet vegienek, az hitetlenek pediglen karhozatra vettessenek.

Mis

Miuel bizonyitod az testnek fel tamadasat?

Előör az eges sent iras erről niluan való bizonyagot teszen, mint az Christus mongia: Az ki en bennem hiten ha Ioan. 11. meg halis el, es en ütet fel tamadom az vtolso napon.

2. Az Christus fel tamador, hog' az el aluttraknak első 1. Cor. 15. sengeie legien, es ő általa mindenek fel tamadgianak. 1. Tess. 4.

3. Az Istennek igazságais ašt ielenti, hog' mindenek fel 2. Tess. 1. tamaduan az ű iutalmokat el vegiek.

Minemű hasonlatossággal magiarazza sent 1. Cor. 15.

Pal az fel tamadas?

Mint az földben vettetet mag előör meg rothad, es az vtan meg eleuenedik: Ig' az halando test az földben tette, de fel tamad diczőseggel.

Minemű rendi leszen az fel tamadasnak?

Szent Pal ez igeckel iria meg: Az kik az Christusban 1. Tess. 4. meg holtanak, előör fel tamadnak, es az vtan mi kik eleueneden talaltatunk, az eghben ragattatunk az Vrnak eleiben, es eckeppen mindenkor az Vrral eggyüt lesűnk.

AZ ÖRÖK ELETRÖL

Hisem az örök életet?

Miczoda az örök élet?

Veghetetlen bodogsag, halhatatlanag, diczősseg es ő. röm, mel' az fel tamadas vtan az Istennek rendeseből a Christus által adattatik az egekben, minden hiueknek, hog' az Istent sinről sinre lassak, es ütet az Angialockal egietemben öröcke diczeriek.

Miczoda az örök életnek vta?

Oo 5

Szent

Sz. Iános ez igékben meg ientit: V g' ferete Isten ez vilagot, hogy az ű fűlöt fiat adna erette, hog' minden az ki benne hűsen el ne vessen, hanem örök elete legiē. Mert az örök élet Isten aiandeka az Iesus Christus által, es a ki hűsen az Christusban örök elete vagion.

Hol vagion az örök életnek helie?

Az egeknek felette a houa ment az Christusis, mint az 2. Cor 5. f. Pal mongia Mikor az földi hazunknak satora el rontatik, örökke valo hazat vessünk az egekben.

Mivel peczetli meg bennönk Isten ez iokat?

Az sent iegiekkal.

AZ SZENT IEGIEKRŐL

Miczoda a sent iegy?

A Christusban töt lelki igireteknek lathato bizonyaga, az Isten kegielmenek es az mi hitünknek erőssitese es fiui engedelmessegünknek meg ientefere.

Hani dolog kiuantatik a sent iegiekben?

Harom. Elő az lathato allatok.

Masik az igeben töt igeretek az bűnek boczanattiarol

Harmadik az czelekedet es az iegieckel valo eles, olyan modon mint az Isten ferzette.

Mi vegre ferzette Isten a s. iegieket?

Először, az ű kegielmes igiretinek bizonyagara.

Masodszor az mi hitünknek erőssitese.

3. Az aniaf. egihaznac meg valasztasara a poganoktul

4. Az hűek engedelmessegenek meg mutatására.

Hani sent iegi vадnak az vy testamentomban?

Kettő. Az Keresztseg es az Vr vaczoraia.

AZ

AZ KERESZTSEGRŐL

Miczoda az Keresztseg?

A Christustul feresztetet b. ieg' melbiē az víznek mosogatafa által Atianac fiunak es f. leleknek neueben peldastatik az bűnek boczanattia es az vyonnan valo fűletes.

Hani dolog ientetik az külső keresztsegbenis?

Kettő. A bűnek hoczanattia es az viőnan valo fűletes.

Mikeppen peldazza az bűnek boczanattiat?

Mint a víz az testről az fenniet el mossa. Ig' az Chrüs 1. Ioan. 1. Iesusnak vere meg tisztit minden bűneinkből.

Mikeppen peldazza az vyonnan valo fűletest?

Mint az keresztsegben a vízben be merítettünk: Ig' az Christus halalanak ereieuel meg halunk az bűnek. Es a mint az vízből fel emeltetünk: Ig' az ű fel tamadasanak ereieuel vy életre tamadunk fel.

Kinek neueben keresztelkedünk meg?

Attianak Fiunak es f. leleknek neueben.

Miert keresztelkedünk illien modon?

Ezzel meg ientetik az mi lelki keresztsegünknek es iduőségünknek rendi, mert az Isten az ű kegielméből az Christusfert bűneinket meg boczattia az hitnek általa es f. lelkeuel vyonnan fűl az örök életre.

Kiket kel meg keresztelni?

Mindeneket Sidokat es Poganokat. Nagiokat es kiczinieket.

Mivel bizonyitod az kiczinieknek keresztseget?

Elő: Mert az igeret az kicziniekreis egiarant nez, es Gen. 17. ez okaert űketis az keresztseggel az Aniafentegihaznak tarsa sagaban kel venni.

Masodszor. Mert ſ. Pal ez körniül metelkedessel ösue hasonlittia az keresztséget: Hat mint az körniülmetelkedes az kicziniekre nezet, ig' az keresztséges.

Mit fogad Isten az keresztségen?

Hogy az hiueknek kegielmes attiok leſen, bűnöket meg boczattia az Christufert, es az ű lelkenek általa vy, onnan űli az örök életre.

Mit fogad az ember az Istennek?

Először hog' több Istent nem ismer annal, a kinek neuet fel veti az keresztségen,

Masodszor hogy az egy közbeniaroual az Christussal meg elegetik.

Harmadszor hog' Istennek hala ado űa leſen, es ű neki űentſégen es igallagban űolgal.

A Z V R V A C Z O R A I A R O L.

Miczoda az Vr Vaczoraia?

Christustul űereztetet űent ieg', kenierből, borból, az ű engeűtelő aldozattianak emlekezetire, es bűnünk boczattianak bizonyfagara.

Hani dolog vagion az vaczoraban?

Elő az eltető allatok, az kenier es az bor.
Masik az ige. Harmadik az Christus teste es vere.
Negyedik az czelekedet, az aldas es vetel.
Ötödik az Vr halalanak emlegeteſe.

Mire valo az kenier es az bor?

Az kenier es az bor az lelki ioknak emlekeűtető iegiet mert mikeppen az kenier meg űegetik, ig' az Christus teste meg rontatot. Az vtan mint az kenierrel es az borral az embernek teste taplaltatik: Ig' a Christusbá adatot lelki aiadekokal a hitnek általa az mi lelkünk taplaltatik.

Minemű igeckel űerzette Christus az vaczorat?

Ezeckel. V E V E az Christus az kenieret, es mikor halakat adot volna, meg űege es ada az ű tanituaninak eűt monduan: Vegietek es egietek, ez az en testem, eűt valas menisör eűitek az en emlekezetemre tegietek.

Mire tanit ez igecken?

Azt ielenti az Christus, az veg vaczorat, mikor, mi modon, miből, kiknek, es mi vegre űörzötte.

Mikeppen mögia a Christus az kenieret ő testenec?

Tiűtíre es iegizere nevue. *Bizonicz meg eűt?*

Elő. Minden űent iegiben meg valaűtatik az külfő iegye az iedzendőtől. Azert az Vaczorabanis mas az kenier, es mas az Christus teste.

Masik. Az hasonlo űolaűnakis mögia eűt mutattia, mert az körniülmetelkedes Isten frigenek mondatik, maga eű *Gen. 17.* csak peczeti az hitből valo igazulaűnak. Az Hufueti ba *Rom. 4.* ranis es az köűikla az Christusnak mondatik. iedzeſere *1. Cor. 5.* nevue: Ig' az kenier Christus teste, nem valtozaűal, űem testi ielen letellel, hanem a menire az Christus testeben kereset ioknak lathato bizonyfaga.

Harmadik, Az Christus teste az menieiben vagion bizonyos helien. Azert az ű teste az kenierbe nem lehet.

Mikeppen vagion hat ielen az Christus teste?

Az hitnek általa az igeret űerint. Mert az hitnek oly hoűűu keze vagion, hog' űinte az Christuűig ér, es valami iokat az ű halalaual kereset, mi reank araztia, mint ű. Pal *Gal. 2.* mongia: Az mel' eletet elek, az Isten űianak hiti által elē. Masuttis vg' tanit, hog' az Christus lakozik az mi űiuūn *Eph. 3.* kben az hitnek általa.

Miert mondatik az Pobar vy testamentomnac?

Mert az poharban leuő bor bizonsaga az Isten iduőztő kegielmenek es az Christus vere ki ontasának, az mi bűneinknek boczanattiara.

Mi vegre szereztetet az vr vaczoraia?

Először az Christusban tőt Isteni igiretinek es kegielmenek bizonsagara.

2. A Christus halalanak es aldozattianak emlekezetire
3. Bűnünk boczanattianak meg peczetlesere.
4. Hitünknek erőssitesere.
5. A hiuek közöt valo attiafiui feretetnek bizonsagara.

Minemű keşülettel kel az vr vaczorához iarulni?

1. Cor. II.

Probalással mint s. Pal mongia: Meg proballia az ember űnen magat, vg' egiek ez kenierből, es vg' igiek ez poharbol, mert a ki meltatlan eősi es isá, iteletet vesen magának

Hani dolog kiuantatik az probalasban?

Harom. Elő az Vr vaczoraianak es az iduősslegnek igaz ertelme.

Masik az hit.

Harmadik az penitentia tartas es az attiafiui feretet.

Miuel tartozunk az Istennek az iokert?

Köniörgessel es halaadással.

AZ KÖNIÖRGESRŐL.

Miczoda az Köniörges?

Lelki es testi ioknak igaz hitből valo keresse az Istenből Christus neuben es az el vőt iokert valo hala adas.

Hani dolog kiuantatik az igaz köniögesben?

Harom. Elő az alazatosság es meltatlanfagunknak elmereti. Masik az hit, mint az Christus mongia: Valamit kerendetek hitből el vesítők. Har

Harmadik az Poenitentia tartas.

Minemű moddal kel köniörgeni?

Mint az Christus tanitot az Mi Attiankban, mel' mindē köniörgeseknek feie.

Hani keresből al ez köniöges?

Hetből. Az harom elsőben kerük valami nez Istennek diczősslegere. Az neg' vtolsóban valami tartozik lelki es testi bűkségünkre.

Miert mondatik az Isten Attianak?

Eph. I.

Az Christusban valo fiui fogadasert, mint s. Ianos mögia ^{Ioan. I.} Hatalmat adot hog' Istennek fia lennenek valakik az ű neubē hinnenek. Sz. Palis erről ig' tanit: Minniaian ti Is ^{Gals.} tennek fia vattok az Christusban valo hitnek altala.

Mire tanit ez első igeuel?

Ast ielenti kit kellien, ki által es minemű bizodalommal segitsegül hini.

Kinek kel köniörgeni?

Czak egiedül az Istennek es az mi vrunk Iesus Christus Attianak. *Ki által kel köniörgeni?*

A közbéiari Christus által mint ű maga tanit: valamit ke ^{Ioan. I4.} redetec az Atiatul az en neuemben meg adgia tinektek.

Minemű bizodalommal kel Istennek köniörgeni?

Ig' hog' űtet kegies Atianknak higiük lenni, a ki az ű fia ^{1. Ioan. 5.} it meg halgattia akarattia ferint.

Ki vagy az menniegben?

Miert mongiuc az Istent az egekben lenni?

Ezzel az ű mindenható ereie meg ielentetik, es az mi elmenkis ez földiekről az mennieiekre fel emeltetik.

ELSŐ KERES.

Szenteltessék te neued,

Miczoda az Isten neue?

Az ű bölcsesegenek, igazságnak es irgalmasságnak esmereti az igéből.

Miczoda az Benteles?

Az Isten neuenek emberek között való böczülleti es igaz tiszteleti.

Mit kerünk hat ebben?

Kerünk nekünk aſt engetetni, hog' mindeneknek felet te az ű dicsőseget keressük, es valami az ű neuenek gyalazattára vagion el tauostassuk.

II. KERES.

Iűion te orfagod.

Miczoda az Isten orfaga?

Az aniaſentegihaznak giűitese es meg tartasa az Isten igeienek es ű. lelkenek általa.

Miczoda ennek elűuetele?

Az Isten igeienek beűseges hirdetese es ki teriedese minden heliekre, es ennek fogonattia az hiuekben.

Mit kerünk hat ebben?

Hog' az Isten az ű igeiet tistat hirdetesse, iű tanitokat adgion, az hiueket eppicze, es naponkent roncza az ű dűgnek orfagat es minden hamis tudomaniokat.

III. KERES.

Legien te akaratod.

Miczoda az Isten akarattia?

Az Isten vegezese, melliet vag' meg ielentet az igében, vag' pedig el tickolt.

Mit

Mit kerünk hat ebben?

Hog' az Isten az mi kemen' űiűnket erre haicza, hog' mindenekben az ű akarattianak engedhessűnk, es vala mit ad tűle iű neuen es halaadassal vehessűk.

Mikeppen engedhetűnk az Isten akarattianak?

Ketűkeppen. Elűűr az hitnek általa, mint ű. Ianos mon ^{1. I. 6.} gia; Ez az Isten akarattia, hog' higietek abban a kűt Isten el boczatot.

Masodűr. A ű. életnek általa, mint ű. Pal mongia; Ez az Istennek akarattia, tudnia illik, az ti meg benteleſtűk, ^{1. Tess. 4.}

Miert mongiűk elűt: Mikeppen menniegben vgy it ez földűnis?

Hog' az Angialoknakis peldaiűal intessűnk az engedemre, hog' eckeppű veleek eg' tarsasagban lehessűnk.

III. KERES.

Az mi mindűnap kenierűnket ad meg nekűnk ma?

Mit kerűnk ebben?

Hog' az Isten az mi eletűnket taplallia minden testi al dűűal, es viűontag oltalmazzon meg ehűegtűl, dűg halat tul, hadaktul es egiebiűaliaktul.

Mit iegiez hat az kenier?

Valaminekűl űűkűlkűdűnc ez ielű valo életnek meg tarsara.

Mit iegiez az mindennapi?

Az mel' elegűseges az mi eletűnknek iű moddal valo tapalalasa.

Honnet vagion az elegűeg?

Az Istennek aldasabol, ki az kiczinnielis az hiueket meg elegiti, mint ű. Pal mongit; Nag' kereskedes az Isteni tist ^{1. Tom. 6.} telet az elegűegel egietűben.

Pp

Kelle az gazdagoknak mindennapi kenieret kerüni

Matth. 4. Igenis kel. Mert az ember nem csak az kenierrel tap-
laltatik, hanem az Isten igeiue el es az köniörgessel, mel-
1. Tim. 4. liel az kenier meg fenteltetik, hog' az embernek egesse-
gere es taplalafara legien.

Miert mongiuk mienknek?

Eph. 4. Mert az Isten az ű io voltabol az mi hasznunkra rendelt
Act. 20. es aht kiuanuia, hog' tistesseges munkauul az minnön ke-
1. Tess. 4. 3. nierünket egiük, es gonosul az maset ne kiuanuiuk.
2. Tess. 4. 3.

Miert kerüük hogy ma adgia?

Hog' ezzel meg tilcza az telhetetlenseget, es arra incz
hog' ez ielen valockal meg elegendiünk, es ez vilagi ni-
ghatatlan forgalmatossagert az Isté orfogat hatra ne vel-
sük.

V. KERES.

Boczasd meg minekünk az mi bűneinket.

Mit kerüük ebben?

Hog' az Isten az ű igaz iteleti ferint, az mi bűneinkert
samot ne vegien, hanem az ű kegielmessegeuel az Chris-
tus aldozattara nezue minden vetkeinket el fődözze hit-
nek altala. *Mit iegiez az boczatas?*

Az mi adossagunknak tudnia illik az karhozatnak ingi-
valo meg engedese, melire nezue Isten elöt igazaknak
mondatunk. *Miert mongiuk az bűnt mienknek?*

Hog' ezzel alazatosagra intessünk, es Istennek tulaido-
niczuk az diczősleget az iduösslegnek minden okaiban.

Kiknek boczattia meg Isten az ő bűnöket?

A kik hitnek altala a Christusban töt igirethez ragaszkod-
nak

nak, es ez mellet igaz poenitentiát tartanak, mint ez ige-
is meg ientik mikor aht mongiuk:

Mikepé miis meg boczatunk ellenünk veteteknek?

Okae az mi boczatasunk az Isten boczatasanak?

Nem oka, hanem bizonsaga, miert hogi az attiafiui bere-
tet iele az hitnek es az igazulafnak.

Tartozike bat az kereztien ember felebarattianak
meg boczatani?

Az Christus est paranczollia hog' valamenifer felebara. *Matth. 18.*
tunk bűnet meg bannia es köuet, mind annifor neki meg
boczallunk siuünk ferint, es az ű vesedelmet ne kiuan- *Rom. 12.*
niuk, hanem az gonozt ioual giózzuk meg.

VI. KERES.

Es ne vigy minket az kesertedben.

Mit kerüük ebben?

Hog' az Isten a bűnnek es niomorusagnak miatta ne ha-
gion fellieb keserretünk, hanem csak a menniere el sen *1. Cor. 10.*
uedhetünk, söt az mi erőtlenségünkben batoriczon az ű
s. lelkeuel, es mindenekből agion bodog ki menekedest.

Miczoda bat az kesertet?

Valami az embert hitiben es kereztien életiben meg ha-
borithatna auag' meg keselhetne.

Hani fele az kesertet?

Ket fele. belső es külső

Miczoda az belső kesertet?

Az gonoz kiuanfag, mel' az embert indittia az bűnnek
czelekedetire, melinek altala az embert az ördög meg ke- *Jacob. 1.*
ferti.

Miczoda az külső kesfertet?

Valamiuel az ember az ű hitiben meg probaltatik vag
ioual vag' gonofal.

Mikeppen kesfertetik az ember az ioual?

Mikor az Isten aldasual gonoz vegre el, mint az kazdag
faggal, es egesseggel, giakorta keuelle leßen, es gonoz in-
dulattiat ki ielenti.

Mikeppen kesfertetik ember az gonofsal?

Mikor az niomorusagockal az keresztien embernek hit-
it az Isten proballia, mint az io araniat az tűzben, hog' ez
zel az külső embert es az bűnt roncza, az belfőt pedig
zuag' az ű lelki aiandekit eppicze.

VII. KERES.

De sabadicz meg minket az gonoztul.

Mit kerünk ebben?

Hog' meg oltalmazzon es vegiglen meg tarczön az
bűnnek az ördögnek es ez vilagi niomorusagoknak ke-
ferteti ellen.

Mit kelerteni az gonozon?

Mind az ket fele gonozt az bűnt es az bűntetést, tudnia
illik az ördögnek alnökfagat es egieb testi lelki veszedel-
meket.

Mikeppen sabadit meg Isten az gonoztul?

Sokkeppen á mint az ű io keduenek lattatik, mert ni-
ha az hiueket az niomorusagbol ki uesti, niha meg kün-
niebiti, niha vigasztalast es erőt ad, hog' el fenuedhessek,
niha ez vilagbol űket ki ragaduan az nyugodalóra viszi.

Hami okaert kerünk az Istent hogy minket ezekben

meg halgasson?

Haromert, mint ez igeiben meg ielentetik:

Domino existerere Lerdm mint en io uramat

hogi az mire en keresztetel

az en nekem mgt ad

Mert tied az ország, az hatalom es az diczőség.

Mit ielent az ország?

Eft hog' az Isten mi kiraliunk es mi ű neki saiat nepei va-
giunk, honnet az ű örökseget vesni nem hadhattia.

Mit ielent az hatalom?

Eft hog' az Istennek mindenható ereie vagion, hog' min-
ket meg sabadithasson, es meg agia valamit ű tūle kerünk
az igeret berint.

Mit ielent az diczőség?

Hog' mind ezekből az mellieket nekünk ad az ű neue di-
czirtetik es magasztaltatik öröckön öröcke.

*Miczoda az Amen meliel az kőniörges be re-
kesztetik?*

Alhatatosság es tökelletesség, meliel az ielentetik, hogy
az Isten allando az ű igiretiben, es mi híűk azt hog'
minKet meg halgatot kőniörgesünkben.

FINIS.

AZ EMLEKEZETRE MELTO DOL-
goknak iedzesi az leueleknek fama

berint.

A		
Abraham kebele	Alamifnanak iutalma	450
Adam első es másik	105 Alamifna mindent tisztit	452
Adossag	134 Alamifnabol elet adatik	453
Adonai	180 Alamifna. bűn meg valtatik	455
Adam nem czalatot meg	23 Alazarossagra valo intessek	457
Adam verke reank ballot	219 Aniaf. egihaz chrūs vran iar	3
Agape	113 Aniafentegihaz meltosaga	5
Alamifnalkodasnac okai	407 Angial sokat iegiez	78
Alamifnalkimogia es rendi	448 Angialok rendi	80
	449 Pp 3	An

Angiala nincz az embernek	82	B	
Angialok ielenese	ibid.	Baluan imadas sok fele	342
Angialoknak sok tistek	83	Baluaniozokat el kel tauozt	343
Aniaf.egihaz Isten orfaga	170	Babak keresztelése	401
Antichristus	220	Befed, faporitafa a kőniörge	162
Antichristus sok rendbeli	ibi.	Bizonfag teuő niomorusag	433
Antichristusnak neuezeti	224	Bofsu allas meg tiltatik	186
Antichristus czudai	228	Boczanando bün	205
Antichristus orfaga erős	229	Botrankozasnak nemei	231
Antichristus orfaga meg ronta	130	Botrankozast Isten boczatt	232
Aniafentegihaz csak eg'	311	Botrankozas tudomanban	232
Aniaf.egihaz, ket redbeliec.	312	Botrankozas büntetese	233
Aniaf.egihaz öröcke való	312	Botrankozas el tauoztatasa	235
Aniaf.egihaz feie Christus	313	Botrankozas köue	236
Aniaf.egihaz iegiei	314	Botrankozas halalos	236
Aniaf. mint kel ki vetni	219	Bünösnek halalat nem akaria	135
Apostoloc hitet feretetet tani	13	Bünec boczanattia Istē kegi	181
Apostol: soc nielueken folta	67	Bünt boczatanak a tanitok	182
Apostasia	223	Bününket el vötte Chrüs	183
Apostol: es tanitoc külömbö.	323	Bün fokat iegiez	122
Apostolok itelnek	528	Bünnek oka	213
Archangial	81	Bünnek való meg halas	238
Asoniallatoknak tistei	463	Bün boczan. pēitētia altal va.	243
Asonialla. öltözetü minemü	465	Bünterő niomorusag	433
Attia mi legien	26	Bünt harom fele	441
Atianak neuezeti mit foglal.	40	Büntnek erdeme	446
Atianac mondatik Isten	164	C	
Atianac neuezeti fokat foglal.	167	Cherubin	81
Atkőstak ket felek	322	Christus Isten	28
Atiac alnokfaga fiakbā bünt:	352	Christus ketkepē adatik előnt	32
Atiaknak tistelei	366	Christus öröкке való	34
Atiaknak tistei	368	Christus teremő	36
		Chrüs vi teremtesnek oka	37

Christus imadando	39	Christus teste vetetik az vaczö	
Christus igaz ember	41	raban	419
Christus fületese	ibi.	Christus ielen vagion az vaczö	
Christus eg' femely	45	raban	412
Chrüs felöl soc fele módafoc	46	Christus teste bizonios helien va	
Christus mit iegiezen	47	gion	420
Christus kirali	52	Chrüs teste fokat iegiez	ibi
Christus orfaganak birafa	ibi.	chrüs fenuedesenec be tölt.	439
Christus czudalatos	54	chrüs böiti	441
Christus Propheta	55	Czudaknak meg fűnese	69
Chrüs aniaf.egihaz mestere	56	Czelekedendö bün	204
Christus Isten abrazattia	109	D	
Chrüs egeftelő aldozat ez vi:	132	Deber dög halat	494
chrüs vi testametö: közbēiar.	256	Dög halalnak okai	494
Christus fizetet Istennek	256	Dög halat elöt el nē mehet.	496
chrüs lelke mēt paradyfusb.	257	Dög halalnak el üzese	500
chrüs mint fallot poklokra	257	Dubia	347
chrüs predicalot a lelkek	258	E	
christus közbe iaro vilag vet:	259	Elohim	22
Christus kefületi az halalra	260	El Schaddai	ibi.
Christus halalra adatot	261	Eletnek kőniue	139
chrüs fēuedesenec ideie helie	263	Elet kőniueböl ki töröltetn	140
chrüs fēuedet lelkebē testeb.	263	Ellenfegek sok rendbeliek	186
chrüs fēuedeset czudac köue.	265	Eleuenedes	240
Chrüs fēuedesenek okai	ibid	Eleg tetel	246
chrüs fēuedeset hittel kel vē.	270	Elemosyna	441
chrüs temetsegenek modgia	271	Eleuenek talaltatnak az Chris	
christus fel ramadasanak has	273	tus el iöuetelekor	530
chrüs mēbe menesenek has.	278	Elet harom fele	532
Chrüs Isten iobian ül	279	Eörök eletnek vta	532
Christus kőrniül meteltetet	392	Eörök eletnek helie	535
Christus keresztelkedet meg	398	Eörök eletben valo egienlőf:	536
chrüs neuebe valo kőröft	399	Egekben mint legien Istē	168

Ember mi legien	85	Feiedelmekert valo kőniör.	479
Emberben ket res vagion	75.86	Fel tamadas ket fele	513
Ember allapattia neg' fele	86	Fel tamadasnak mogia	517
Ember teremtese	87	Fel tamadot testnek diczöse.	518
Ember Isten abrazattia	109	Fel tamadasnak iegiei	530
Ember akarattia	119	Fel tamadas rendi	522
Ember fia ellen valo bűn	211	Fiu	27
Engedelmes fiak halala	356	Fiu nē viseli atianac alnoksa.	112
Engesztelő niomorusag	432	Fő Pap	48
Eredendő bűnnek oka.	123	Fő Papnak tistti	ibid
Esetnek oka	113		
Eskünni szabad	255	Gabriel	79
Esküuesbe valo vetek	355	Giarlosagnak bűne	201
Eskünni kel Istenre	ibid.	Gionas	245
Eskünni az eghre	356	Gilkossag sok fele	370
Esküuesnek mogia	357	Gilkos nē mécheri magat Istē ve	
Eskües ket fele	358	gezeseuel	492
Etel meg senteltetik	444	Gonoz mi legien	190
Euangeliō nē rotia a töruent	335	Gonoztul valo szabadulas	191
Euangeliō őruendetes izenet.	382	Gonoz feiedelmeket Istē ag.	472
Euangelium öröcke valo	383		
Euangelium titok	ibid.	Harmadik egh	105
Euangelii; Christus által adat.	385	Halaadas miben al	151
Euangelium ereie	ibid	Halalos bűn	205
Euangeliō külömböz a törüē.	386	Hamis esküues büntetese	362
		Hazugsag három fele	379
F		Hazassagnak meltoffaga	460
Fattiakrol mit kel itelni	374	Hazassagban ket semel'	461
Felebaratük. kel meg bocza.	184	Hazassagnak sok hasnai vad.	ibi
Feiedelemseg Istentül vagi.	472	Hazassagban elő firfiának tist.	ibi
Feiedelemnek ekeslege	473	Halalnak sok iegizeti vagō.	481
Feied:kiknek kegielmezhet.	475	Halalnak okai	482
Feied.nē szabad a kösség mar.	476	Halalra valo kesület	483
Feiedelmeket tistelni	478		

Halal ellen vigasztalas	484	Idő előt valo halal	491
Halalnac kiuanasa	501	Iehoua 22. Iesus	47
Halalnak oraia vagion	489	Igazulas ket fele	297
Halalban valo kesertetek	505	Igazulasnak okai	299
Halalunk nincz a fel tam.vtā.	521	Igazulas hitből vagion	302
Hiermiel	79	Igazulas három fele	203
Hitetlenec nē terē.io giümöl.	121	Igazulas nincz czelekedetb.	303
Hiuatal ket fele	143	Igazulas az czelekedetből	306
Hiuatalnak okai	144	Illies kőniörög ehsegert	159
Hiuatalnak ideie	ibi	Illies bōitolt	441
Hiuatalnak sokan nem eng.	ibi.	Interest	378
Hitetlenseg kőniörgefel ellē.	162	Io czelekedetből hit kiuant.	146
Hit sok fele	283	Io czelekedet kedues	149
Hit erős bizodalom	285	Io czelekedetnek hasnai	ibid.
Hitben nincz ketelkedes	ibid	Iras sentnek mondatik	1.
Hit Isten aiandeka	ibi.	Irasnak hasna	2
Hit valasztottake	286	Iras magiarazat	14
Hit igéből vagion	ibi	Isten igeie nincz iras kiүүл	3
Hit igiretet nez	287	Isten közönseges esmereti	16
Hit sok iot vesen	288	Istē iduōs.esmereti ketőbē va.	18
Hitnek merteke	389	Isten esmeretinek eredeti	ibid
Hitnek bizonfagi	290	Isten Christusban ismertetik	19
Hiuek sēuedese nē erdem.	örök	Isten esmereti az igéből	20
eletet	434	Isten lelek	21
Hiuek sēuedese eletet hoz	435	Isten,io,igaz,öröcke valo	24
Hiuec es hitetlen:niomorus.	439	Istē mint mondat:haromnak	25
Hitetlenek karhozattia	531	Isten abrazattia	109
Hiueknec örök elet:allapat.	534	Isten abrazattia lelekben	112
Holt hit	306	Isten abrazattia meg romlot	112
Hossu elet	366	Istē abrazati:Chrūs által epit.	114
Holtaknak siratasa.	511	Isten paranczolati nē nehez.	121
Husueti baran' etele	394	Isten minden kőniörül	133
		Istē iduōziteni akar minde.	ibid

Isten nem akar vesíteni	134	Keserttet ket fele	187
Isten neue sentelterik	169	Keserttetet boczat á hiuekre	188
Isten orfaga ioueteli	170	Kesertetik Isten	189
Istē orfaga eppittetik ígeuel	170	Kereštie, sabadsag miben al	195
Isten orfaganak refei	171	Kereštie, sabadsagnác helie	198
Isten orfaganak iauai	ibid.	Kemenites ket fele	215
Isteni folgalat	172	Kemenitesnek okai	ibid.
Isten akarattia	ibid.	Kegielem iegizeti	247
Isten akarattiat czelekegiúc	173	Kegielem eredeti	248
Isten akarattia valtozhatatl	174	Kegielemnek igass, bekelte	ibid.
Isten gonduisselefe ket rēdbe	175	Kegielem ielenese	ibid.
Isten gonozt nem akar	176	Kegielemből az iduóssag	249
Isten bešede meg al	197	Kepeknek meg valaštafa	350
Isten az bűnnek nem oka	214	Kepek nē paraštók kōniuei	551
Isten meg kemenit	217	Keuansag bűn	381
Isteni tištelet miben al	341	Kereštie, ket fele	396
Isten neuet heaban venni	354	Kereštie, ket fele	397
Iteletnek modgia	371	Kereštie, ket fele	399
Itelet napia lešen	522	Kereštie, ket fele	400
Iteletnek ket rendi	523	Kereštie, ket fele	401
Iteletnek iegiei	524	Kereštie, ket fele	ibid.
Itelet napia el titkoltatot	525	Kereštie, ket fele	403
Itelet napia el halaštator	526	Kenier Christus teste	419
Itelet napiat nē tuga az ēb, fia	227	Kereštie, ket fele	51
Itelō biro Christus	ibi	Kicziniek meg kereštetet.	402
Iteletnek rendi	529	Kicziniek Istē kōtešebē vā.	404
Itelet Euangeliombol lešen	ibi.	Kōniörges Isten aiandeka	152
Iteletben az hiuek folitat.	530	Kōniörges miből allion	153
	K	Kōniörgesre kešitō oka	ibid.
Karomlas	208	Kōniörgeni kel Istennek	154
Karōmlo Sidok	211	Kōniörgeni kel Christus alt.	155
Kenier lokat foglal be	176	Kōniörgeni kel giakorta	157

Kōniörgesben valo mod	161	Lopnak az Sidok	375
Kōniörgesbe valo fogiatko.	160	Lucrum	378
Kōniörgesnek ket reše	151	M	
Kōniörges fogonattia	159	Maria kešerűseget iegiez	43
Kōniörgeni kel mindeneker.	158	Malasztal tellies	ibid.
Kōniörgesnek helie	161	Masik Adam eghe	255
Kōniörges tettetesnekül va.	162	Marhanknak el adasa	452
Kōniörgesben valo keuelfeg ibi	ibid.	Melchisedec kiral' es Pap	50
Kōniörgesbe valo keserttet.	ibid.	Meniegzōi ruha	145
Kōzbeniario czak eg'	250	Menioršagnak kulcza	226
Kōzbeniario Isten	225	Mindennapi kenier	177
Kōzbeniario igaz ember	254	Mise mi legien	406
Kōrniūlmetelkedes ket fele	390	Michael	79
Kōrniūlmetelkedesnek hašn	391	Moses kōniörgese	139
Kūlso kesertet	188	Moses ceremoniai	197
	L	Moses bōitōlt	441
Latria	347	Munkalkodas	ibid.
Lelec fokat iegiez	38, 90	N	
Leleknek ereie	91	Napoknak valogatafa	363
Leleknek eredeti	92	Nap fenienek el vešese	265
Lelek mint legien Istentūl	95	Negiuen napi bűit	442
Lelek az sűben	96	Nielueknek tudasa sűkleg az i.	
Lelek halhatatlan	97	rafra	15
Lelek mikeppen halando	101	Nesich vsura	378
Leleknek helie	103	Niomorusagnak kulōmbf.	432
Lelek nem mehet mas testbē	108	Niomorusagnak okai	433
Lelek nem alusik	ibid.	Niomorusagnak kašnai	437
Lehetertlent Istē mint paran,	122	Niomorusagb valo vigašta.	439
Lelekieknek kereše	156	Niomorusagban valo kešer, ibi.	
Leški fegiuerek	199	O	
Leški ellensegek	200	Oltari šentsseg	406
Liturgia	407	O ember	85
Lymbus	105	Oruossagnak modgia,	502

Oseas paraznat vót	372.	Poenitentianak böiti	443
Ostiaual nem szabad elni	316	Philosophia fűkfeget	45
P		Poganok io czelekedede. kedü.	147
Papistak iratlan iget vallanak	3	Pohar vy testamentom	427
Papfagnak valasztasa	50	Prophetak törüé magiarazoc	12
Paradyfus	105	Probalo niomorusag	433
Papistak Christus aldözattianak		Purgatorium	105
credendö bünt adnak	182	R	
Papa Antichristus	221	Raphael	79
Papa el fakadot Peter tudom	227	Rabsag ala vetetet az ember	196
Papistac teueleg: a penitencia.	244	Remensseg sok fele	291
Pal apostol kezü munkat tört.	333	Remensseg es hit külömbfeg:	292
Papistak senteket imadnak	347	Remensseget Proba szerzi	ibid
Paraznafagnak tiltasa	372	Romai sek antichristus heli:	223
Pascha altal mentel	393	S	
Papista kenieret czac muta.	410	Saultul el tauozot Isten Ielke	72
Papista kenier: né égedic illet.	411	Satannak hatalma	201
Papista bort né agiac a köseg.	414	Satannak adni mi legien	320
Pal Apol. benued a hiuekert.	436	Sacramentum mit iegiez	407
Papistak böiti	442. 443.	Seraphin	81
Peter apostoloknt: feiedeme:	226	Sphragis iegizö peczet	407
Peter nem feie az aniaf. egi.	ibid	Synaxis	407
Peter meg feddetet	227	T	
Peter Romaban nem volt	ibid	Taplalas Isten ereieböl vag	177
Poenitentiat tart az Isten	174	Talalmaniok	197
Poenitentia ket fele	237	Tanitokban tudomä kiuan.	324
Poenitentia refei	238	Tanitok eppitese	325
Penitentia Istentül vagion	241	Tanitoban hiüfeg kiuan.	ibid.
Penitentianak paranczolat	242	Tanitok. külömbözö indula.	326
Poenitentia tartok	242	Tanitok eletiben valo ekes.	327
Poenitentianak esközi	ibid	Tanitok giarlo edeniek	330
Poenitentia hasna	243	Tanitoknak böczülleri	330
Poenitentianac iegiei	244	Tanitokhoz valo engedelé	331

Tanitokert valo köniörges	331	Valasztas nem czelekedetb:	129
Tanitoknac taplalasa	332	Valasztas Christus altal	ibid
Tanitoknt: égettetic a hazaf.	467	Valasztasnek vegei	130
Tharbit vsura	378	Valasztasnak sok giümölcze ibi.	
Teremtes sok fele	76	Valasztas keuefekre nez	131
Teremtesben Isten mulatot	77	Valasztas né oka az bünnek	136
Teremtet allatnak vege	ibi	Valast el vetteteket	126
Testieknek kerese	156	Valasztas fel bomolhatatlan	137
Testamentom ket fele	428	Valastottac ki né vagattat	139
Testamentomnak külömbfse	428	Valasztasnak sok iegiei	141. 142
Testamentom ietel fűkfeget	503	Valtsag kettö	250
Temetssegnec modgia	511	Valczag ver ontas altal lesé	253
Testnek fel tamadasa lesen	514	Valczag az valastottakke	256
Testnek meg valtozasa	518	Vasarnapnak meg tartasa	365
Tisztulas honnet legien.	123	Vaczoranak neuezeti	405
Tor tetel nem fűkfeget	510	Vaczoranak börzöie a Chri.	408
Törtenetnek nincz helie	175	Vacoraban valo halaadas	409
Töredelmessag	240	Vaczora kenierböl es borb.	414
Tökellertes töredelmessag	244	Vaczor. köz kenierrel elunc	416
Törüen' sokat iegiez	334	Vaczoraban ket fele etel	426
Törüent tanitani kel	ibi.	Vaczoranc hasnai	429
Törüen' lanosig volt	335	Vaczoraban valo probalas	430
Törüen' lehetetlen	336	Vaczora vilag vegezetig t.	431
Törüen' igassaga kettö	337	Vr Vaczorat nem kel betege	
Törüen' czelekedeti	337	hez hordozni	509
Törüen' be töltese	338	Vilagositas ket fele	73
Törüennek sok hasnai	ibid.	Vy ember	85
Törüennek ket tablaia	339	Vy biunek teremtese	120
V		Vyönan valo fület: vtä szabad aka	
Valastottak esmerik az Istet	20	rat	129
Valasztas öröcke valo	125	Vitezkedes	198
Valasztas iegizeti	127	Vilagositas.	207
Valasztas kegielemböl	128	Vy elet	241

Víznekül való kut	258	Szent Ielek	60
Vyon: való fűletes kettő	315	Sz. Ielek Isten ereie	61
Viő. való fűl. előt test az éber	315	S. Ielek atianac es fiunac lelke	61
viőnan való fűl. lelekbé test:	316	S. Ielek tűzes nieluekben iele.	66
Vion. való fűletesnek okai	316	Sz. Ielek ereie	69
viő. való fűl. res ferint va.	317	S. Ieleknec ielē letenec iegie	70
Vriel	79	S. Ielek maradando á hiuekbē	71
Vralkodo bűn	105	S. Ieleknec ket fele aiandeka	72
Vr vaczoraiaual reggel kel.	406	S. Ielek Daidtol el nem vetet.	74
Vr aštala	406	Szemel valogatas nincz Isten.	131
Vfura meg tiltatik	376	Szenteles	169
Vfuras mentsege	378	Sz. Ielek ellen való bűn	106
Vtolso kenes	508	Szeretet miben al	293
Sz		Szeretni kel ellenseginket	294
Szarmazas	62	Szeretnek diaireti	295
Szabad akaratnak okai	117	Szeretet törven' be töltese	310
Szabad aka embernek adat.	118	Szentelet nem kel imadni	346
Szab. aka. okai emberben nin:	117	Szentelet inepinek meg tart	363
Szabaditas	190	Sz. iegiek Istenül vadnak	387
Szabadfag Istentül vagiő	195	Sz. ieginek resei	388
Szabados leuel	ibid.	Sz. iegieknek külömbseg	ibid
Szabadfagnak peczeti	196	Sz. iegieknek hasnai	389
Szent iras Istentül farmazot	1	Zedek alamifna	447
Sz. iras Prophetak es apostolok		Szentelet itelnek	528
altal adatot.	2	Szorgalmatoslag	179
Szent irasnak meltosaga	4	Szombatnak meg fentelese	363
Szent iras bizonios	7	Szöuetnek giuitas á holtak	510
S. iras tanit, giőz, int, vigas, 8. 9. 10		Szűztül fűletet Christus	43
Szentelesnek lelke	31	Sz. Ielek el boczatafanak has.	67

I N I

S.

AZ APOSTOLI CREDONAK AVAGY VALLASNAK IGAZ MAGIA- RAZATTIA PRAEDICATION K SZE- RINT, AZ KERESZTIENEKNEK EP- PŰLETEKRE IRATTATOT:

CAROLI PETER VARADI
Prædicator altal.

DEBRECZEM BEN
Nyomtatott Rodolphus Hoffhalter altal, Anno D.
M. D. LXXXIIII.